

KP# 165

3/21/9

68

Exhibit 20

Q.9

BOSTON PUBLIC LIBRARY

The gift of

STATE FUNDS

1ST YEARS, or
the Guide for the
Punjab and

750 -

RABBI MOSIS MAJEMONIDIS

Liber

מורה נבוכים

DOCTOR

PERPLEXORUM:

Ad dubia & obscuriora SCRIPTURÆ loca
rectiùs intelligenda

veluti CLAVEM continens,

*Prout in PRÆFATIONE, in quâ de AUTHORIS vitâ,
& OPERIS totius ratione agitur, plenius
explicatur:*

PRIMUM ab AUTHORE in LINGUA ARABICA
ante CCCCL. circiter annos in ÆGYPTO

CONSCRIPTUS:

DEINDE à R. SAMUELE ABEN TYBBON Hispano
in LINGUAM HEBRÆAM, stylo Philosophico
& scholastico, adeoque difficillimo,

TRANSLATUS:

NUNC verdè novè, ad Lingua Hebraica cognitionem uberius propagandam,
ejusq; usum & amplitudinem evidentius Christianorum Scholis decla-
randam, in LINGUAM LATINAM perspicuè & fide-
liter CONVERSUS,

à

JOHANNE BUXTORFIO, Fil.

*Additi sunt INDICES Locorum Scripturae, Rerum,
& Vocum Hebraicarum.*

BASILÆ, Sumptibus & impensis LUDOVICI KÖNIG,
excudebat JO. JACOB GENATH. 1629.

Acc. 93-365

RB BM 545, 686

1609

1900

[Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page]

JOHANNES BUXTORFIUS Jun.
BENEVOLO LECTORI

S.

*U*osunt, qua in primis requiri videntur ab illis, qui antiquos Scriptores è tenebris eruunt & in lucem producant. Primò, ut, quantum fieri potest, tum Scriptoris hystoriam, vitam, conditionem, eruditionem, virtutem, estimationem & dignitatem; tum etiam Scripti argumentum, scopum, summamq; breviter & planè delineent ac demonstrant. Deinde, ut sui instituti, laboris, & quicquid ad eò in illo edendo præstiterunt, rationem reddant. Eadem proinde & nobis, huic, quem nunc damus, Authori præmittere opera pretium visum fuit; idq; tantò magis, quanto pauciores sunt, & quidem (ut Hebraei ex Propheta Jeremia cap. 3. v. 14. loqui solent) אחד מעיר ושנים ממספחה Unus ex urbe & duo ex familia, qui præscorum Hebraorum monumenta vel legunt, vel legere possunt.

Præfens itaque noster AUTHOR, vocatur רבי משה בן מיימון RABBI MOSES FILIUS MAJEMON, & per ראשי תיבות sive capita dictionum, h. e. abbreviatè רמבם, quod vulgò RAMBAM efferunt. Natus est, secundum communem Judæorum calculum, anno Mundi 4891. (qui secundum nos est annus à Nativitate Christi 1131.) Corduba, celebri Hispania urbe, ipsà vespere à Paschatis, qua in diem Sabbathi inciderat, hora tertiâ pomeridianâ, uti refert R. Abraham Zachut in libro Juchasin f. 131. col. 2. Alii tamen, ut R. Isaac in libro Jesod olam, rejiciunt ejus natalem ad annum 4895. cum quo convenit testimonium R. Davidis nepotis Authoris nostri, in codice quodam ipsius Talmudico repertum, de quo vide librum Schalscheleth hakabbalah f. 41. col. 2. Majores ejus itidem videntur fuisse clari & celebres. Sic enim illos recenset ipsemet in fine Commentarii

P R Æ F A T I O

super Mischnajoth (secundum allegationem Hebraorum; nam in nostris exemplaribus impressis Hebrais nihil reperio); Ego, inquit, Moses filius Majemonis judicis, filii Josephi sapientis, filii Isaaci judicis, filii Josephi judicis, filii Obadiæ judicis, filii Salomonis, filii R. Obadiæ judicis &c. De patre illius, quem insignem sapientem & judicem fuisse scribit R. Gedaljah p. 44. hanc sive historiam, sive fabulam ex antiquo fragmento refert; Ipsi scilicet, cum cælibem vitam agere sibi proposuisset, in mediâ aetate Virum in somnio apparuisse, ac præcepisse, ut filiam lanionis cujusdam in urbe vicinâ habitantis in uxorem duceret; & cum somnium vilipenderet, toties iteratum fuisse, donec in urbem illam se conferre constitueret: Ibi cum esset, tam diu somnium hoc rediisse, donec filiam illam sibi despondisset: Ex illo conjugio hunc R. Mosen, sed tantâ partûs difficultate, prognatum esse, ut vitam filii morte suâ mater redemerit. Post aliam uxorem duxisse, & plures quoq; liberos procreasse. Indolem ejus quod attinet, ferunt, illum in pueritia tardi fuisse ingenii, nullamq; ad studia inclinationem habuisse, ita ut pater ipsum non modo verbis & verberibus male sæpè exceperit, (כִּנְיָוִת בְּנֵי אִלְמָנָה filium lanionis cum indignatione eum appellando); sed etiam ingenii ejus pertasus, ex adibus tandem ejecerit. Ipsum à patre expulsam, in domum Synagoga se cõtulisse, ibiq; obdormivisse ac pernoctasse: experrectum animadvertisse, se alium planè Virum factum esse: conspectum itaq; patris sui fugientem, profectum esse in urbem quandam, in qua docuit R. Joseph F. Megas, & sub hoc præceptore illum studiorum suorum fundamenta jecisse, ac admiraculum usque profecisse. Post multos annos Cordubam patriam caram rediisse, sed haudquaquam paternas ades visitasse, verùm die quodam Sabbathi publicè ad stuporem usq; audientium concionatũ esse: finitâ concione, patrem & fratres ejus ipsum accessisse, salutasse, & magnâ cum benevolentia recepisse, &c. Hac & alia plura de eo refert R. Gedaljah. Sic scribitur in Tzemach David f. 55. col. 1. Rabbi Megas fuisse præceptorem Rabbi Mosi. At Abraham Zachuth refellit hanc sententiam, dum in Chronico suo, R. Mosen à patre suo didicisse & institu-

tum

sum esse scribit. Quòd autem omnes unanimi consensu dicant, R. Megam ejus præceptorem fuisse, & quòd ipsemet in quodam loco scribat, se ab eo didicisse; ideò fieri se existimare, quòd ejus Libros tantùm viderit, non autem vivum audiverit: fieri enim non posse ex temporis circumstantia, ut ita se res habeat; Rabbi Megam quippè decessisse anno 901. & Rabbi Mosèn natum esse anno 891. ita ut decennio tantùm eo major fuerit. Hùc etiam refert, quòd R. Mosèn in commentario super Mischnajoth alicubi ita scribat; Collegi omnes libros, qui ad manus meas devenerunt, ab expositionibus Domini parentis mei & aliorum, usq; ad R. Joseph Hallevi, cujus requies sit hortus Eden: nam viri istius animus admirandus fuit in expositione Talmudis, nec unquam similis ipsi extitit. Hinc enim videtur colligi posse, ipsum libris ejus tantùm usum esse. R. Gedaljah præterea narrat ex traditione haberi, ipsum cum præceptore suo per duodecim annos continuos, metu præfectorum Romanorum, in speluncà quãdam latitasse, & ibi Legem Mosi addidicisse. In studiis ergo hoc pacto educatus, & virilem ætatem affecutus, liberis & ipse à DEO benedictus fuit, inter quos eminenti filius ejus R. Abraham, vir itidem sapientiæ & doctrinæ nomine suo tempore excellens. Extat illius Epistola responsoria ad quæstiones nonnullas à quodam R. Joseph F. R. Gersom ipsi propositas, quæ impressa est in libello Epistolarum ex toto parvè Terrarum orbe ad R. Mosèn Majemonem perscriptarum. Ex eo selectiores excerptimus, & parentis nostri libro de conscribendis Epistolis Hebraicis recentè adjecimus.

Porrò, docent nos Historia Hebraica, illum ex Hispanià in Aegyptum devolutum esse. In causa dicit R. Gedaljah fol. 42. c. 1. fuisse invidos & obtreçtatores quosdam. Ibi dum commoraretur, discipulos statim, ex Alexandrià potissimùm & Damasco, factus est, Scholam erexit, atq; docendo summa eruditionis suæ famam longè latèq; per totum Terrarum orbem divulgavit. In libro Schebhet Jehudah scribitur, quòd circa annum 902. supputat. min. fugerit Tzoanem in Aegypto, & sequentibus temporibus Sultani Medicus factus fuerit. Eruditionem sanè ha-

buit Variam & multiplicem. Simul enim & variarum linguarum, & plurimarum artium & facultatum eraculentissimus. Inter alias linguas perfectissimè calluit Hebraicam & Arabicam; sed cum animadverteret, se his linguis inter Judæos duntaxat posse inclarescere, animum quoque adjecit ad alias addiscendas, veluti Chaldaicam, Turcicam, & Medicam, in quibus indefesso studio intra paucorum annorum spatium perfectus evasit. Præter has videtur & Græca non ignarus fuisse; subinde enim in libris suis, Aristotelis, Platonis, Galeni, Themistii & aliorum libros citat, nisi forte in Hebraum vel Arabicum sermonem translatos illos habuerit. In Schalscheleth hakkabbalah f. 42. col. 2. asseritur, illum multa in Lingua Græca scripsisse.

Aries quod attinet, Philosophicarum disciplinarum omnium, præsertim verò Mathematicarum, fuit peritissimus, prout tum particularia ejus scripta, tum quæ sparsim in libris suis eruditè de illis differit, evincunt. Testatur etiam alicubi in hoc ipso libro More, quantum emolumentum ex Mathematicarum disciplinarum cognitione acceperit. Extat Epistola ejus Hebraica de Astrologia ad Judæos Marsilienses perscripta, quam Latine convertit Johannes Isaac Levita, edita Colonia anno Christi 1555. Hac potissimum inde commendatur, quòd cum Christianorum Religione in ista materia eleganter conveniat.

Theologia in sua Religione & fide Doctor fuit insignis, ac (qua laus ipsi tribuenda) Fabulis & Traditionibus Talmudicis minimè addictus. Sic enim scribit in Epistola ad R. Josephum discipulum suum; Cave, ne tempus tuum teras in expositione & operosa consideratione Gemaræ; ego enim in illis multum temporis perdididi, & parum utilitatis hausi.

Jurisprudentia Judaica nullum peritiorum fuisse, quàm ipsum, evincit id, quòd totum Corpus Juris Hebræorum non solum glossis illustravit, sed etiam ex confuso & intricatissimo ordine, è lingua impurâ & variâ, in certum ordinem, perspicuos Aphorismos, lingua Hebræâ purâ, stylo facili & eleganti redegit.

In Medicina incredibilem ferè experientiam ipsum habuisse accepimus. Hujus enim præcipuè causâ à Rege Aegypti pro Medico

A D L E C T O R E M.

dico accersitus, & admissus, in summo pretio & maximâ existimatione fuit habitus. Hâc referendum, quod R. Gedaljah in Chronico suo scribit his verbis; Consuetudo tùm temporis recepta fuit in Aegypto, ut Rex certis diebus solium Regium conscenderet, & juxta ipsum alia septem solia per gradus collocarentur, quibus insidebant septem Viri in toto Regno doctissimi, & in septem Artibus liberalibus, Grammaticâ scilicet, Dialecticâ, Rhetoricâ, Arithmeticâ, Geometriâ, Astrologiâ & Musicâ exercitatissimi. Illam consuetudinem cùm Rex quodam die observaret, dubius fuit, quònam in gradu collocare deberet hunc Rabbi Mosen; cognoverat enim, illum in his artibus omnibus universos sapientes Aegypti vincere & superare. Cæteri Medici Regii hoc conspicientes, invidiâ contra ipsum æstuarè cœperunt, ac propterea eum falsis criminationibus apud Regem detulerunt: unde res in disceptationem coram Rege, de re medicâ, devenit. Receperunt illi, se coram Rege ebibituros venenum quodcunq; , quod ipsis Rambam propinaturus esset, hac lege, ut Judæus primò exhauriat, quod illi sint oblaturi. Rambam conditionem accipit, ac die quodam sereno discipulis suis negotium explicat, quibus summoperè res ista displicuit. Ipse autem illos irrisit, ac præcepit medicinas quasdam parari, quas ei tùm ante, tùm post venenum assumptum exhibere debeant. Illi mox summâ fide & diligentia omnia præparârunt, jejunium indixerunt, & preces pro suo præceptore ardentibus ad DEUM fuderunt. Ipse intrepidus coram Rege comparet, ac poculum à Medicis cæteris ipsi porrectum epotat. Quo factò, festinanter ad ædes suas properat, ac à discipulis suis medicamenta fideliter appa-rata accipit, quibus per DEI gratiam in vitâ conservatus fuit. Tertio die domum Regiam omnium cum admiratione repetiit, veneno instructus & ipse, reliquis Medicis Regiis propinandum. Venenum tremebundi sumunt, quo vix-dum exhausto decem ex illis in conspectu Regis mortui in terram concidunt. Quantam hoc factum gratiam, honorem

P R Æ F A T I O

rem & authoritatem Rambamo conciliaverit apud Regem omnesq; Proceres aulicos, dici non potest. *Sunt tamen, qui aliter hanc historiam recitent, videlicet*: Cùm Rex aliquando ægrotaret & Rambam solus ad eum curandum adhibitus esset, cæteri Medici, occasionem nacti, venenum injecerunt in medicamentum, quod à Rambamo pro Rege præparatum erat. Quo factò, Regem accedunt, & secretò monent, certò sibi constare, venenum immistum esse medicamento, quod Rambam Regi exhibiturus esset. Potione istà à Rambamo Regi oblatà, jubet Rex cani præsentì paululum de illa priùs gustandum præberi. Canis sumit, & repentè moritur. Rex prudentissimus suspicans scelus invidorum hìc potuisse incurrere, in Rabbi Mosen non illicò irà efferbuit. Rambam autem factus fuit sicut corpus absque animà. Rex ad eum conversus: Vides, ait, te mortis Reum esse; nihilominùs propter alia tua in me bene-merita gratiosè concedo tibi, ut ipsemet mortem, quà affici velis, eligas. Rambam trium dierum spatium ad deliberandum poscit. Re intereà cum discipulis suis communicatà, significat eis, se hoc electurum, ut Medici Regis venas ipsi undiquaque aperiant, omnemq; sanguinem extrahant; sic enim futurum, ut anima placidè exeat. At verò ipsi medicamento instructi sint, quod eos parare jussit, ut fluente sanguine ipsi porrigant. Esse enim venam quandam in corde, quam à Medicis vulgò ignorari, & intactam mansuram sibi certò persuadeat. Factum est ita, & successu prospero in vità conservatus fuit. R. Moses surgens & prodiens, occultavit se in spelunca quadam, in qua per duodecim annos delituit, & ibi ingens Opus suum, quod *7* *Jad* vocavit, (*propterea quòd in quatuordecim libros esset divisum*) conscripsit. *Hac R. Gedaljah. De quibus judicium Lectori relinquimus. Certiora sunt, quæ ipsemet Author scribit in Epistola quadam ad R. Samuelem Tybbon, quòdnam scilicet in aula Regia Aegyptiorum munus gesserit, quantasq; rei Medicæ causà occupationes & molestias habuerit. Scripserat ad eum priùs R. Samuel, eumq; de dubiis quibus-*

A D L E C T O R E M.

*busdam consuluerat, ac tandem adjecit, se, cum otium nactus fuerit, ipsummet eum conuenturum, & coram plenius de singulis cum eo acturum; R. Moses inter cetera ita respondit ipsi: Quod de adventu tuo ad nos significasti; veni benedicte DOMINI, benedictus esto inter omnes adveniētes. Gavisus sum equidem de eo vehementer: desidero etiam suavissimâ tuâ conversatione frui, faciemq; tuam videre; licet durum mihi videatur, quod maris periculum subire necesse habeas. Verum candidè tibi significo & suadeo, ne mei causâ in periculum te conjicias; nihil enim aliud assequeris, quàm ut faciem meam videas: utilitatem aliquam in scientiis & artibus reportare, aut solus mecum conversari & confabulare, vel per unicam horam, sive inter diu, sive noctu, noli sperare. Immensa enim negotiorum meorum est moles, prout coram intelliges. Ego habito in Aegypto, & Rex habitat in Alkaira, inter quæ duo loca distantia est duorum quasi terminorum Sabbathicorum. Consuetudo autem sive munus gravissimum mihi est apud Regem: ordinariè enim singulis diebus summo mane mihi est visitandus, sed cum vel ipse, vel aliquis liberorum, aut concubinarum ejus in morbum incidit, non licet mihi planè pedem inde referre. Ita totum ferè diem in Aula Regis consumo. Qui- netiam cum præfectus unus aut alter ægrotat, cura illorum mihi est demandata. In summa; singulis diebus summo mane ascendo Alkairam, ubi cum nihil adversi offendo, statim à meridie sedem meam repeto. Eò reversus, & fame propemodum enectus, ecce compita omnia referta invenio Gentilibus & Judæis, nobilibus & ignobilibus, judicibus & exactoribus, amicis & inimicis, qui tempus reditûs mei avidè expectant. Ex equo descendens, manibus pro more ablutis, hospites omnes humiliter & officiosè saluto, & ad absolutum prandiolum meum patienter expectare eos blandè moneo. Hoc fit quotidie. Cibo sumpto, ad illos curandos, & remedia præscribenda prodeo. Sunt qui perdurant usque ad noctem; sæpè etiam, per fidem legis (*juramenti forma*) per plures*

P R Æ F A T I O

horas in densam usque noctem auscultando, loquendo, præcipiendo & præscribendo sum occupatus, ita ut quandoq; præ nimia lassitudine obdormiam, & sic defetiscar, ut vix loqui valeam &c. *Hinc apparet, quare plerumq; vocetur ממצרי AEGYPTIUS; quia nempe in Aegypto habitavit, & maximam vitam partem ibi transegit. Caterum videtur & in Europa terras peruenisse, si verum est, quod R. Afarias in libro Meor Enajim fol. 53. col. 2. scribit, inquiens; Quod verò promisi, me sub finem hujus capituli scripturum aliquid de libro Legis, quem Esras exaravit, cujus ne memoria pereat, exscribam quod in Pentateucho quodam antiquo Manuscripto inter libros Salomonis Sason hic Ferraræ relictos inveni, hisce verbis: Ego Moses F. Majemon zelo Dei Israëlitis ductus, cum vidissem libros Legis in Aegypto, quod Paraschæ illorum clausæ & apertæ, majoresq; ordines, non, prout decet, scripti erant, dixi apud me, Tempus est faciendi Domino: nam irritam fecerunt Legem tuam, Psal. 119. 126. Composui ergo studia mea ad scribendum librum Legis Dei nostri; Quinq; videlicet libros Legis simul in quinternionibus, ut ex illis alii libri corrigi & emendari possent. Exemplar autem illud, ex quo ego transscripsi, omnes xxiv. Libros sacros continet, satisq; notum est, illud inde à temporibus Tannaim & Amorraim Hierosolymis fuisse, eiq; nos innitimur. Et cum ad finem perduxissem librum meum, Deo ita disponente, exivit a me cor meum, ut proficiscerer ex Aegypto in Regnum Burgundia, quod est in Gallia, in civitatem ורמ, quæ est ad fluvium פאון: Studiosè enim inquisivi & scrutatus sum, quod ibi inveniretur liber Legis Dei, manu sanctæ Esræ Sacerdotis magni & scribæ velocis exaratus. Tuli autem mecum Correctionem Scribarum, Paraschas apertas & clausas, majoresq; distinctiones, quas descripseram ex Bibliis Hierosolymâ allatis, & inveni omnia illic ad amussim convenire cum illo exemplari, quod mecum adduxi. Id quod maximo me affectit gaudio, ita ut viderim, singulis annis convivio solenni illum diem celebrare. Fuit autem dies 28. mensis Sif. h. e. Aprilis. Porrò gloria Dei causâ laboravi, & excerpsti è libro illo omnes Dictiones defectivas, superfluas,*

litte-

AD LECTOREM.

litteras magnas, parvas, variantes, in versas, ut librum Legis Dei constituerem absq; superfluitate & defectu. Ad meos reverfus, scripsi, sicut oportet, librum Legis, & ex eo nunc transcribunt omnes. Recordare mei, Deus mi, in bonum. Huc usq; verba ejus. Extra omne autem dubium apud me est (addit R. Asarias), verba ista aliunde exscripta, neq; ipsius Rambami manu exarata esse. Ut nihil dissimulem, in oculis meis valdè mirabilia videntur. Si enim vera sunt, cur nullam hujus rei mentionem fecit in Halachot S. phre Thorah cap. 8. prout facti Ben Ascher meminit. Sed fortasse in fine dierum ipsius hoc contigit, posteaquàm librum istum publicavit &c. Hæc ex R. Asaria. Chronica alia nihil de eo commemorant.

Lucubrationes ejus quod attinet, plurimæ sunt illarum, quas omnes hic recensere, nec opus est, nec opis nostræ. Maximam ferè partem conscripsit linguâ Arabicâ, quæ ipsi familiaris erat admodum. De his R. Gedaljab ita scribit; Quod si vellem omnia ejus præclara opera recensere, tempus me citiùs, quàm illa, deficeret. Plurimos enim composuit Libros, Halachoth, Constitutiones Juris, Quæstiones & Responsiones, ac denique Commentarios. Hæc quia nota sunt, non opus est illa recensere. Verùm occulti sunt nobis multi in Theologia, in Philosophia, in Logica, in Medicina, & in Linguis multis, ut putà Arabica, Græca, & Chaldæa. Testor ego, me vidisse multos libros Medicos in linguam Latinam translatos, nomen ejus præ se ferentes. Audiavi etiam pro certo, in lingua Græca & Arabica maximum illorum adhuc existare numerum: Responsiones item, quas fecit Sapientibus urbis לונל Lunel, in Aegypto, & aliis locis, quæ nunquam ad nos pervenerunt, quas etiam possessores illorū nunquam publicare & divulgare voluerunt. In præfatione Mischnæ scribit, se cōmentarios scripsisse super tres partes Gemaræ. sed illi nō extant hodiè. Præcipui, qui inter nos habentur in lingua Hebræa, sunt Liber Jad, qui & Mischnæ Torah vocatur, More Hannevochim, Perutchim, sive Commentarii super Michnajoth.

Commentarios in Michnajoth incepit scribere anno ætatis

P R A E F A T I O

vigesimo-tertio, & absolvit eos in Aegypto, cum triginta annorum esset.

Librum Jad conscripsit duodecim annis post, ut tradit author libri Juchasin. In libro Schalscheleth legitur. Librum Mischné Thorah conscripsit anno supput. minor. 936. à creatione Mundi, qui est annus millesimus centesimus septimus vastationis Templi &c. Et mox: In libro Jesod olam scribitur, quòd quinq; annos continuos in eo laboràrit. In Tzemach David par. prim. fol. ss. col. 2. Rambam composuit librum Jad anno 930. Sic inveni cap. 9. in statutis Chiddusch hakodesch. Fieri autem potest, ut non absolverit eum usque ad annum 939. h. e. duodecim annis post commentarium in Mischnajoth, secundum librum Juchasin. Hunc librum conscripsit linguà Hebraà purissimà & elegantissimà. Quid contineat, de eo vide Bibliothecà Rabbincam Paris mei 12. A plurimis Nationibus in maximo habebatur pretio, adeò ut juxta illum, veluti juxta jus authenticum, causas controversas deciderèt, ut videre est in Schalscheleth f. 41. col. 2. & 42. col. 1. A quibusdam tamen (ex invidia sine dubio) reprehendebatur, & quidem hoc potissimum nomine, quòd Talmud tollat, multa ipsi contradicentia doceat, & nomina Sapientum, sub quorum nominibus Traditiones in Talmude continentur, supprimat. Contra hanc accusationem legitur Epistola quedam ejus Apologetica ad R. Pinchas judicem Alexandrinum, quam vide in Appendice illa: Epistolarum aliquoties à nobis jam allegatà, Librum More Nevochim scripsit anno aetatis 50.

Iggereth thechijat hammetim, sive Epistolam de resurrectione mortuorum, exaravit quinq; annis post.

Quòd si autem multa scripsit, longè tamen majoris fuit lectionis, ut non solùm praesens hic liber, sed & alia ejus scripta testantur. Non solùm enim Hebraeos, quos nancisci potuit, Authores evoluit, sed & Arabes, Turcas, Gracos, Aegyptios, Talmudicos, Philosophos, Ethnicos & alios, qui passim ab ipso allegantur. Testatur in Epistola de Astrologia, & alicubi in More Nevochim, se omnes de Idololatria authores antiquos, qui ad manus ejus
deve-

AD LECTOREM.

*Advenerunt, diligenter perlegisse, & ex illis Præceptorum Mo-
saicorum rationes addidicisse. In præfatione Mischnæ scribit,
quòd perlegerit omnes libros Philosophicos. Quòsnam di-
scipulis suis Authores legendos suaserit, de eo consulatur Epistola,
quam ad filium suum scripsit, R. Abrahamum, & alia ad R. Sa-
muelelem Tybbon. Ferunt quidam, illum adhuc ante mortem suam
Cabbalam addidicisse. Sic enim scribit R. Elia Chajim in præ-
fatione libri, quem vocat אגרת המדות Iggeres Chamudos; Vi-
di Epistolam quandam R. M. F. Majemonis, quàm Hieroso-
lymâ scripsit in Aegyptum, ad discipulû suum, in qua sic aje-
bat; Posteaquàm veni in terrâ gloriosam (Hierosolymam), in-
veni senem quendam, qui illustravit faciem meam in viis Cab-
bala. & si olim scivissem ea, quæ nunc scio, multa scripsissem, quæ
hactenus neglexi. R. Jom Toï filius Abrahami (cujus nomen
abbreviatè scribunt ריטבא) in Commentario suo super librum
Jad, in Halachoth five statutis Jesode Thorah sub finem cap. 1.
scribit, se scire, & vidisse, quòd Rambam in fine dierum suo-
rum Cabbalam intellexerit.*

*De morte ejus diversa videntur scribere. Nam illi, quos mo-
dò citavi, sentiunt, illum, cum diù antè in Palaestina degisset &
septuagenarius esset, ibi obiisse, & in Galilea superiore sepultum
esse, Schalscheleth p. 43. col. 1. Contrà alii in Aegypto illum ex-
tremum suum diem clausisse volunt. Sic enim in libro Juchafin
scribit Samuel Schullam; Inveni in quaternione quodam,
quòd elata sit arca emortalis R. Mosis, cujus memoria sit in
benedictione, anno supput. min. 965. in Aegypto; & fleve-
runt eum Judæi & Aegyptii tribus diebus, vocaruntq; annû
illum נהי נהיה (h. e. Lamentum Lamentationis, ex Mich. 2. 4.
quia vox נהי in numeris continet 65.). Die septimo pervenit
rumor Alexandriam, & die octavo Hierosolymam. Hiero-
solymis fecerunt planctum magnum, & indixerunt jeju-
nium & ferias: Aedituus legit redargutiones illas; Si in statu-
tis meis &c. Levit. 26. הַמַּטִּיר sive Dimittens cœtum Ecclesiæ
legit; Et fuit verbum Samuelis ad totum Israël, & c. 1. Sam. 4.
& finivit; Quia capta est Arca Dei, vers. 22. Post-hæc tulerunt*

P R Æ F A T I O

eum in terram Israëlis, & inciderunt in via in latrones, quorum metu qui arcam ferebant, consternati, eâ derelictâ, fugâ sibi consuluerunt. Latrones illorum fugam conspicientes, accesserunt, & arcam in mare projicere voluerunt, sed omnibus viribus suis non potuerunt eam loco movere, licet plures quàm triginta illorum fuerint. Itaque ajunt; Vir sanctus hic est procul dubio, & ad Judæos eunt, persuadentes illis, ut in locum suum illam deferant; quin-imò ipsimet Judæos comitantur, atque ita sepultus est in Tiberiade. Quidam verò dicunt, illum apud Patriarchas terræ mandatum esse in Chebron. *Hec ex Additionibus Samuelis Schullam in Juchasin. R. Afarias scribit in libro Meor Enajim p. 3. c. 25. prope finem: Inter libros Sapientissimi R. Esræ Mippanu Mantuæ habitantis, vidi Commentarium Rambami super Massecheth Rosch Hasschanah, &c. in cujus fine manu nepotis Rambami ita scriptum erat: Rabbi Mosche author libri istius natus est patri suo, mense Nisan, die 14. Anno 1446. juxta supputationem Contractuum, in urbe Corduba: & obiit Anno 1516. Contractuum, die 2. mensis TebBeth, h. e. Decembris. Illustravit ergo oculos captivitatis septuaginta annos, minus 83. diebus, &c. Vide & Tzemach David p. 46. col. 2. Rābam ascendit ad Deum in Aegypto &c. Sepulto honorificum monumentum erectum fuit, cui inter alia, ut in Schalscheleth memoratur, inscriptum fuit מוֹחֵר הַאֲנוּשִׁי h. e. Selectissimus omnium Hominum. Quidam autem homines inquieti, qui turbas illas de libro More Nevochim excitârunt, (de quibus mox agemus) venerunt, & illa verba correxerunt, in eorum locum substituentes, מוֹחֵר וְמוֹזֵן h. e. Excommunicatus, Anathematizatus & Hæreticus. Attamen istos pœnitentiâ postmodum ductos, scribit R. Gedaljah, & Epitaphium in integrum restituisse, quod videlicet mortuus sit Anno 965. supp. min. cujus signum memoriale est בְּכִי אֲבֵל מוֹשֶׁה h. e. Fletus Luctus Moïsis, ex Deut. 34 8. ubi duæ primæ voces literis numeralibus valent L X V. quo mortuus fuit.*

Virtutes & animi dotes quod attinet, pacis & concordie fuit studiosus, ab ambitione, contentionis, vindictæ studio alienus &c.

Qui

A D L E C T O R E M.

Qui de his aliquid nôsse vult, legat Epistolam ad discipulū ipsius R. Joseph, quæ incipit כנר העיד וכו'.

Unum adhuc restat, ut, quam post se famam (quæ sola, ex virtute & eruditione parata, post mortem ferè remanet) reliquerit, & quo loco omnibus inde seculis, tum inter Judæos, tum inter Christianos habitus fuerit, quoq; doceamus. Varia hujus rei documenta hinc inde habentur, è quibus non nisi pauca seligemus. Tritum est inter Judæos, & passim notum, quod Hebræi de eo dicunt, משה עד משה לא קם כמשה, h. e. A' Mose (Propheta scil.) ad Mosen (istum Aegyptium) non surrexit sicut Moses (iste, qui doctrinâ & eruditione Mosei legislatori equiparandus esset). Adducitur ab Elia Levita in præfatione prosæ libri Thisbi. Quando nomen ejus abbreviatè scribunt cum adjunctâ pro more faustâ defuncti recordatione, hoc pacto דמנם זל quod legendum לברכה זכרונו מ'מון זכרונו רבי משה בן מ'מון; tum frequentissimè litteras illas ita secare solent & componere, רם במול, quod legi potest רם במול h. e. Excelsus, in sydere, fausto, felici sydere natus, ut ita simul & ejus Nomen & Præstantiam ac Excellentiam denotent. Occurrit hoc passim in Hebræorum scriptis, ubi allegatur. Aliàs etiam communissimè ipsum appellant מורה צדק Doctorem justitiæ, אור הגולה Lumen captivitatis. Ex Christianis celebrârunt ejus eruditionem illi, qui eam noverunt & ex scriptis penitus cognoverunt. Duos adducam tantùm ex illis testes omni exceptione majores, quibus alios adjungere religioni est, ne vel illorum fulgor obscuretur, vel fides elevari videatur. Præclarum illud totius Orbis lumen, & omnis eruditionis culmen Josephus Scaliger in Epist. quadam ad Isaacum Casaubonum ita scribit; Ego non solum illum librum (More Nevochim), sed etiam omnia illius Magistri operatanti facio, ut solum illum inter Judæos defuisse nugari dicam. Vix unquam sine eximio aliquo elogio illius in scriptis suis (quod sæpè facit) meminuit Isaacus Casaubonus in Exercitationibus suis contra Baronium, Exercitat. 16. num. 77. Moses Majemonides (qui & Moses Aegyptius dicitur) solidæ atque ingentis doctrinæ vir, de quo videorid mihi posse verè dicere, quod Plinius olim de Diodore

P R Æ F A T I O

doro Siculo, primum illum inter suos defuisse nugari, &c.

Satis de Authore in genere dictum: quantum quidem nunc ex libris Hebrais, qui in manibus nostris fuerunt, investigare potuimus, in quibus licet nonnulla fabulosa aut fictitia videntur, non tamen reticenda esse duximus, quia libri Hebraici, è quibus illa petita sunt, non à quibusvis haberi possunt, & tamen multi sunt, qui hæc libenter vident, eisq; delectantur.

Presentem nunc librum quod attinet, non solum ab Authore ipso, sed & ab aliis viris doctis semper præ reliquis ejus scriptis in pretio fuit habitus. Conscripsit eum anno ætatis quinquagesimo, ut Chronica Hebræorum referunt, linguâ Arabicâ, in gratiam cujusdam sui discipuli R. Josephi, prout non solum Epistola dedicatoria operi præfixa, sed & aliæ Epistolæ, quæ etiamnum extant, fidem faciunt. Argumentum & scopus libri est, ut Manuductio & Clavis veluti sit ad rectam intelligentiam Verborum, Vocabulorum, Phrasium, Metaphorarum, Parabolarum, Allegoriarum, omniumq; ad eæ earum rerum, quæ in sacra Scriptura, secundum sensum litteralem aliquid alieni, heterodoxi, paradoxo, absurdi, docere, vel exiguam aut nullam utilitatem habere videntur. Atque hinc etiam Nomen libro impositum, מורה נבוכים Doctor perplexorum; quod in eorum subsidium conscriptus sit, qui circa illa vocabula, phrasès, res, מורה נבוכים h. e. perplexi redduntur, ita ut hæreant, ansecundum sensum litteralem, an verò figuratè & metaphoricè illa capere & intelligere debeant. Allusisse autem videtur hoc titulo ad id, quod Exod. 14. v. 3. Deus ad Moysen ait, Pharaonem, quando visurus sit, Israëlitas versùs mare rubrum iter suum instituere dicturum, מורה נבוכים Perplexi vel confusi sunt ipsi in terra. Quemadmodum ergo Moyses olim eos, qui (judicio Pharaonis) מורה נבוכים perplexi fuerunt, deduxit, & per mare rubrum viam ipsis monstravit: ita, vult dicere, se veluti alterum Moysen in hoc libro in veritatis viam directurum eos, qui circa mare illud magnum Verbi DEI obambulant, & perplexi sunt. Hinc explicantur ab ipso omnis generis locutiones & rationes loquendi improprie, de Deo, de Mundi creatione, de Parabolis, Metaphoris, Hyperbolis, Allegoriis Prophetarum: hæc de causa

attin-

A D L E C T O R E M.

attingit Visionem Ezechielis, Historiam Jobi, & alia similia. Ex hac porro occasione, non solum infinita & innumera penè Scriptura loca argute ab ipso explicantur & illustrantur; sed etiam Loci quidam communes plenius pertractantur, quales sunt, de Dei nominibus & attributis, de Mundi ortu & interitu, de Prophetis & Prophetia, de Providentia Dei generali, & Scientia ejus particulari. Quia verò à multis tum temporis afferebatur, Præcepta Mosaica nullo deliberato consilio, nullas certas ob causas à Deo data esse, sed solum ex mero ipsius beneplacito & voluntate proposita; ideò & contra hos disputat, tum in genere, tum in specie, Præcepta singula suas habere causas & rationes ostendens. Tandem sub finem libri etiam de illis rebus agit, quæ secundum sensum litteralem in Scriptura nullam utilitatem habere videntur, docens, quomodo & illa non frustra scriptis consignata fuerint. De his autem non ita agit, ut absolute & plenè omnia & singula pertractet, sed singulorum generum quadam solum adducit & proponit secundum quæ reliqua dijudicari possint ac debeant. Sed de his Author ipse in sua Præfatione differit.

De modo autem, secundum quem Author ista omnia explicat, sciendum, illum nequaquam vel Cabbalistarum, vel Talmudicorum more agere, aut illorum expositiones afferre, sed potissimum ex Scripturâ ipsâ, Philosophiâ, & sanâ ratione disputare. Quæ unica res sine dubio nonnullorum Judaorum odia, & turbas illas in Gallia, ejus causâ excitatas, peperit. Nam cum illi Philosophiæ ignari & Talmudicis fabulis nimis addicti essent, illum novi quid in hoc Libro moliri existimârunt, atque adeò pro hæretico ferè habuerunt. Vivente ipso, jam à quibusdam contradicturn illi fuisse liquet ex Epistola quadam ipsius ad R. Joseph, quæ incipit כבד העיר. Sed mentio hic potissimum faciendâ illorum motuum, qui in Gallia excitati fuerunt, posteaquàm à R. Samuele Aben Tybbon in linguam Hebraam liber translatus, & in Galliam aliasq; Nationes deportatus & divulgatus fuisset. Seditionis illius faces fuerunt, quidam R. Schelomoh fil. R. Abrahami Monis pessulani, cum duobus

P R Æ F A T I O

fais discipulis, R. Jonâ (qui tandem à Judaica religione, ut scribunt, defecit) & Davide filio Saulis, cujus nomen דוד בן שאול, per Gematriam cōverterunt ad ipsius ignominiam in מסור בן הנדה h.e. Spurius filius menstruatæ; numerus enim litterarum equipollet. Hi odio & invidiâ ardentes, surrexerunt Montispeffuli, pluresq; alios excitârunt & in partes suas pertraxerunt contra R. Mosen nostrum, variis calumniis eum proscindendo, & omnis generis occasiones, ad librum hunc diffamandum, rejiciendum, adeoq; flammis devovendum, arripiendo & conquirendo. His injuriis permoti Sapientes diversorum locorū & Synagogarum in Gallia Narbonensi, tres istos seditiosos excōmunicârunt. Illi, videntes rem suam non benè sibi cum vicinis succedere, ablegârunt quendâ cum literis in alias Gallie partes ad Sapientes, qui illic erant, & tantū effecerunt, ut hi vicissim Excōmunicaciones & Anathemata mitierēt Synagogis Gallie Narbonensis, omnesq; illos, qui peregrinas artes & linguas addiscerent, vel R. Mojsis libros legerent, tanquam hæreticos, proclamarent. Narbonenses, ignē seditiois periculosum accensum conspicientes, R. Davidem Kimchium senem è toto Sapientum suorum numero elegerunt, ut ad singulas Synagogas Regni Catalonia & Arragonia proficisceretur, ac apud illos instanter peteret, ut omnes & singula Urbes, Provincia & Synagoga congregarentur, & de hoc dissidio componendo; malitiosisq; istis hominibus reprimendis, deliberarent & consultarent. Kimchius iter ingressus, perficere illud non potuit, sed adversâ tempestate ac morbo præpeditus, in medio itinere substitit. Quod tamen coràm agere nequivit, id litteris suis præstitit. Brevi etenim non solum à præcipuis illorum Regnorum Rabbinis, sed & ab universis & singulis Synagogis communi consensu solennes Excommunicaciones & Anathematum fulmina transmissa fuerunt, quibus tres suprâ commemorati Viri ic̄ti & prostrati fuerunt: paucis tamen, inter quos primas tenuit R. Joseph filius Alphachar, Medicus, à R. Salomonis & affeclarum ejus partibus stantibus & permanentibus. Nec mirum; Vetus enim proverbium est כל אומנא סני בר אומנותיה Omnis artifex odit filium artificii sui. Ad has res sapientes Galli tre-

more

more & timore correpti fuère, ita ut facti sui ipsos pœnituerit, puduerit, & à Provincialibus veniam petiverint, humillimèq; se erga illos excusarint. R. Schelomoh à Gallis se devotum, atque ad suum scopum pro voto pervenire non posse videns, ad Christianos se recepit, & primò quidem vilissimos & abjectissimos quosq; e communi plebe accessit, illisq; persuasit, varios inter Judæos exsurgere hæreticos, qui perniciosas quasvis opiniones è R. Mosis Majemonis scriptis imbibant: quandoquidem suos hæreticos comburere soleant, se optare, ut & contra ipsorum hæreticos eodem modo procedant, & præcipiant, ut isti Libri comburantur, Liber videlicet More, & Liber Maddah. Neque hîc quievi, sed ad Ecclesiastici quoque ordinis Proceres se contulit, eodemq; modo cum illis locutus est, ita ut negotium tandem ad Cardinalem, qui tùm ibi Ecclesiis præerat, de venerit, ac Judæos in maximum periculum, maximamq; ignominiam præcipit arit. Hæc est brevis & summaria Historia illius narratio, prout eam ex Epistolis ipsis authenticis & Anathematis commemoratis excerpte potui. Longum & tædiosum nimis foret singulas circumstantias hîc persequi. Qui ea scire & legere volet, is consulat Epistolas illas, quas sæpius jam citavimus. De hac re loquitur Augustinus Justinianus Episcopus Nebientis, in Præfatione sua in hunc librum ita scribens: Ceterùm fuit Author iste candidus, minimèq; supersticiosus; plùs certè veritati addictus, quàm næniis importunis neotericorum Judæorum: quo factum est, ut Judæi omnes Galli in unum conspirarint, Librumq; incendio devoverint, quòd nimium videretur favore Christianorum hæresi. Verùm non potuerunt perverfæ alioqui mentis homines perficere quod commenti erant. Habebatur namque Liber non in Gallia tantùm, sed per totum fermè Orbem in multa exemplaria propagatus. Porro, quàm-primum liber iste Arabicè ab Authore conscriptus, inter Judæos in Oriente innotescere & nomen obtinere cœpit, cupiverunt, ut in linguam Hebræam in eorum quoq; usum transferretur, qui Arabicè nesciunt. Hinc quidam eruditione & sapentiâ insignes viri, Vallis præcipuè Jericho, à R. Samuele filio R. Je-

P R Æ F A T I O

hude Aben Tybbon, qui natione Hispanus erat, sed Jerichunti habitabat, instanter flagitarunt, ut propter egregiam, quã imbutus erat, utriusq, tum Arabica, tum Hebraica, lingua peritiam, hoc onus in se susciperet, atque ingenti hoc beneficio ipsos obstringeret. Morem gessit is, & quandoquidem in vivis adhuc Author erat, eum de rebus dubiis per litteras consulebat. Ipso etiam Authore adhuc vivente Versionem suam absolvit, à quo ut genuina, vera & sincera approbata fuit. Testantur hac de re non solum Præfatio istius R. Samuelis Aben Tybbon, quam Operi præfecit, sed & alia tum ipsius, tum R. Mosis Epistola, quæ adhuc hodiè extant, & de hac re adiri possunt. In Juchafin scribitur, illos petiisse à R. Mose, ut ipsemet transferret eum in Linguam Sanctam: sed respondiisse, sibi nunc non esse integrum, verùm esse inter ipsos sapientem R. Aben Tybbon, de quo certus sit, quòd illud sit præstiturus. At hoc non quadrat cum eo, quòd Rambam ipse scribit in Epistola sua ad R. Aben Tybbon, quæ incipit וכו' וכו' לפי שכלו וכו': Ibi enim scribit, sibi non constituisse, patrem ejus filium reliquisse, donec epistolam ipsius accepisset, &c. Post ipsum transtulit eum quoque R. Jehudah Alcharifi, prout in Commentariis passim citatur: sed illius translatio non fuit approbata. Sic enim scribit Abraham Zachuth in libro Juchafin; חתקה אל חריוי אינה ראויה . h. e. Translatio Alcharifi non est congrua. Sequentibus temporibus etiam in Linguam Latinam conversus fuit. In Schalscheleth p. 63. mentio fit cujusdam R. Mantenu Itali, qui librum More in linguam Latinam convertit. An is auctor sit illius versionis, quæ ab Augustino Justiniano Episcopo Nebiensi edita est superiori sæculo, & Parisiis impressa à Jodoco Badio Anno 1520. dubito. Nam videtur ille vixisse circa annum 320. h. e. ante septuaginta circiter annos: illa autem à Nebiensi edita longè esse antiquior. Eam verò quòd attinet, Viri summi Josephi Scaligeri judicium potius quàm meum hìc referre malo. Is in Epist. quadam ad Casaubonum ita scribit; More Novochim non potest satis laudari. Et mox, Habeo illum librum manu-scriptum sermone Arabico, caractere Judaico. Quidam doctus Judæus conver-

tit eum Hebraicè, quem & nos quoq; habemus. Sed qui Latinè vertit, Hebraica, non Arabica, convertit, & quidem sæpè hallucinatur, neq; mentem Authoris assequitur. *Paulò pòst*; Magna seges mendorum est in Latino. Præter illa, quæ ab inscitia Interpretis peccata sunt, accessit & inscitia Librariorum aut Typographorû. Nam ferè semper legitur, *specialem*, ubi *spiritualem* legendum erat. Ex compendio natus est error. Ex eodem fonte manavit *Prophetia* pro *Philosophia*. *Bonitatem*, ubi *Brevitatem* legendum erat, *cap. 32. lib. 1.* Sequenti capite, *altitudo naturalis*, scribendum *aptitudo*. Infinita possem ejusmodi referre, si locus & tempus postularret. *Hæc Scaliger. Ita reverà est, ut incomparabilis iste Heros scribit; Infinitis liber ille scatet mendis & erroribus, quorum plurimi ex inscitia Librariorum, qui Scripturæ veteris compendia & characteres non probè intellexerunt, non pauciores ex inscitia Authoris promanarunt. Centenos possem producere locos, in quibus ille contrarium planè ejus ponit, quod Author voluit. Totidè, in quibus voces, lineæ, periodi integra omissa. Innumeros, in quibus ex distinctionum corruptione sensus vel nullus omninò, vel confusus: nam sapièsimè, ubi sensus distinctionem vel colon aliquod requisivit, sermo est continuatus: ubi continuari debuit, distinctio aliqua posita. De vocibus depravatis nihil dicam. Loca Scripturæ, neq; ad mentem Authoris expressa, neq; etiã indicata sunt. Accessit ad hæc omnia sermonis & styli pro temporum illorum ratione impuritas, obscuritas, difficultas. Ingenuè hoc testari possum, in locis dubiis semper clariorem adhuc textum Hebræum mihi fuisse: tantum abest ut multum opis inde acceperim. Porro, non prætereundum hîc, quod iterum Cl. Scaliger in Epist. quadam ad Stephanum Ubertum huic Libro dedit testimonium; More Nevochim, inquit, Arabicè à R. Mose ben Majemon conscriptus, literâ Judaicâ nondum editus, cujus Hebraicam quoq; interpretationem habemus, Liber plenus bonæ frugis, abstrusæ eruditionis, & Theologis Christianis apprimè necessarius. In alia Epist. ad Richard. Thomson. Quantâ lætitiâ me affecerint tuæ cum libro Mo-*

P R Æ F A T I O

re hannevochim, alio argumento, quàm epistolâ tibi probandum esset. Scito igitur, pluris mihi esse Librum, quàm si ἰοβμειρερον ζευσεν misisses. Idem in Elench. Tribares. cap. 20. Quod etiam disertè in divino Opere suo Arabico More hannevochim disputat Rambam. *Isaacus Casaubonus in Exercitationibus suis contra Baronium, Exercit. 15. n. 13*: Moses Majemon in More Nebukim admirandæ doctrinæ scripto &c. *August. Justinianus in Præfat. ad Stephanum Poncherium Senonensium Archiepiscopum*; More Nevochim opus sanè reconditæ & minimè trivialis doctrinæ, in quo multa rationibus demonstrantur Philosophicis, plurima adducuntur, quæ mirè conducunt & faciunt ad intelligentiam Sacrorum librorum. *Et sub finem*; Percipies porrò, illum, quæ sunt religionis, religiosè, quæ philosophica, philosophicè, quæ Talmudica Talmudicè, ac demùm, quæ sunt divina, divinè tractare. *Sed pluribus testimoniis adducendis supersedeo*, פרוי תחי ליה בקקניח, Prodi, odorator ipsemet in cantharum ejus, dicebant olim prisca Hebraei sermone Babylonico, Bava basra fol. 22. col. 1.

Ad hunc autem Librum de novo recensendum, & genuinâ interpretatione donandum, varia sunt, quæ me impulerunt & invitârunt. Cùm enim ante sex circiter annos Nebrensîs exemplar in manus nostras incideret, atq; exinde magnam utilitatem ex collatione cum Hebræo nos consecuturos sperarem, tantam & obscuritatem & pravitatem ab initio statim deprehēdimus, ut non solum nullum ferè ex illo sensum assequi, sed vix Hebraei codicis vestigia deprehendere potuerimus. Quæres non solum illius nauseam, sed & novi moliminis conatum & appetitum excitavit. Quia enim tantoperè passim à Viris in his literis eruditis præ omnibus aliis libris eum commendari & celebrari vidi, pro innato, quo erga has linguas amore feror, (nam רחיל בחר, עובדיה דאבותי וברא בחר רחיל אולא, Ovis post ovem, & filius sequitur opera patris sui, ajunt Hebraei), nullam me perdituram operam mihi persuasi, si, ipsorum judicio fretus, illum non solum evolverem, sed & (quia eâdem ferè operâ fieri potuit)
novâ

AD LECTOREM.

novâ versione illustrarem, ac commune bonum facerem. Opus igitur divino cum Numine aggressus sum, sed propemodum humeris meis impar deprehendi. Subinde enim obstacula mihi se exhibebant, quæ me deterrebant & in cæpto opere retardabant. Nam præter materiae difficultatem (sunt enim Philosophica inter Hebræos intellectu difficillima) & stylus verè perplexus est: cujus rei causam hanc esse arbitror, quòd illum ad Exemplar Arabicum eamq; linguam Author attemperarit. Unde factum, ut & novas Voces, & Phrases in Hebræum idioma introduxerit. At verò tum adminiculis, quæ ad manus erant, adjutus, tum Virorum doctorum judiciis & monitis in proposito confirmatus, tandem Divinâ assistente gratiâ ad finem Opus perduxì. Usus enim sum Exemplari tum impresso, tum in pergameno manuscripto. Impressum exemplar editum est Savioneta, & adjunctos habet trium Rabbīnorum commentarios, Ephodæi, Schem Tobh, (qui nescio an idem sit cum illo Calo Calonymo Hebræo, qui Averrois Metaphysicam transtulit, ut in præfatione illius commemoratur: Calonymos enim Græcis idem, quod Schem Tobh Hebræis) & Craskafi, qui non rarò lucem mihi attulerunt & auxilio fuerunt. Et quando impressum Exemplar menda fortassis habebat, (prout non pauca deprehendi) opportunè tum mihi affuit manuscriptum exemplar, ex quo illa corrigere promptum erat, præsertim verò pag. 146. b. ubi aliquot lineæ omissæ fuere, quas sanè absq; hoc subsidio divinare & conjectare nemo potuisset. Licèt autem non ab omnibus, tum de ipso libro, tum de meo hocce labore, idem judicium latum iri probè sciam, hoc præsertim tempore, quo non solùm propter armorum strepitus Leges silent, & studia prostrata jacent, secundùm illud Hebræorū ארמא לא ספרא ואם ס״פא לא ספרא h. e. Si litteræ, non arma: si arma, non litteræ; in Avoda Sarah pag. 10. c. 1. sed & singulari fato, hæ litteræ, dum ad summum ferè pervenerunt, in imo simul jacent: attamen propterea non suppressendum esse censui. Ut non nobis solùm, sed posteritati maximè arbores plantamus, ædes exstruimus; sic & hic illius ratio habenda, in qua erunt, qui hæc aliquando studiosius requirent & deamabunt. Nec tamè dubito,

P R Æ F A T I O

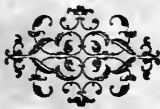
bito, quin & nunc futuri sint, qui æquius de eo sint iudicaturi, & illius usum perfecturi; ii videlicet, qui paulò profundius in Philologia Hebraicam se demiserunt; לנוח החכמים יש להם עינים רואות מה שאין רואים הפתאים

Corda sapientum oculos habent, quibus cernunt ea, quæ simpliciores non vident, inquit hic noster Author in Epistola de Astrologia. Si non absolute vel ad farinam, vel ad salutem sunt necessaria; scire tamen illa & intelligere nihil nocebit. Si non sunt sapientia ipsa, sint פרפראות לחכמה h. e. delitiæ, condimenta, vel ornamenta sapientiæ & doctrinæ, ut R. Elieser de scientiis Mathematicis loquitur in Pirke Avos cap. 3. Si non omnia bona sunt & præstantia, erunt aliqua: ac proinde legamus ea, prout R. Meir Rabbitorum libros esse legendos monuit; רימון מצא חוכו אבל קליפתו זרק Qui malogranatum (dicebat) invenit, comedat meditullium, & corticem abjiciat, in Chagiga fol. 15. col. 2. Ea quod attinet, quæ fortè Religioni Christianæ contraria in eo videri possint, qualia nonnulla virgulâ censoriâ in margine tetigimus, non sunt multa, nec amarulenta. Rejicere & refecare non videbatur consultum. Authorem castrare noluimus. Nemo illa in a interpretabitur, ac si à nobis approbarentur; nemo etiam illis seducetur. Non nisi à doctis istiusmodi libri leguntur, qui firmiori iudicio sunt præditi. Et in Ethnicorum libris talia reperiuntur, qui tamen è Scholis nostris ideò non exterminantur. Ut ut multa contineat, quæ etiâ apud nostros, & fortè planius & plenius reperiuntur: alia tamen plurima quoq; habet peculiaria, quæ observatione sunt dignissima. Varia sunt, quæ ante hæc, & huc usq; Viri docti ad bonarum litterarum illustrationem inde protulerunt. Erunt fortè & impofterum, qui id facient, & melius facere hac versione adjuvi poterunt. Præterea si nihil aliud haberet, hanc tamen utilitatem non contemnendam præstat, quòd immensos in Hebraica lingua progressus inde facere poterit, qui cum Hebræo conferre volet. Nulli meliores sunt præceptores ad Rabbinnica legenda, quàm scripta talia, quæ in linguam aliquam vulgarem translata, ad Hebraica intelligenda nos veluti manu ducunt. Nam si vocis & sententiæ alicujus sensus nobis sit manifestus; facile etiam constabit

AD LECTOREM.

bit de legendi ratione, & punctis adjiciendis. In transferendo eam rationem observavi, ne nimis longè ab Hebraica dictione recederem, non etiam mordicè nimis illi adhererem, ne vel sensus fieret obscurior, vel fontis gratia & scaturigo periret. Stylum materia attemperare coactus fui, quæ cum Philosophica sit & scholastica, talem quoque sermonem postulat. Quod si alicubi fortè erravi, cogitandum, in tam vasto Opere fieri aliter vix posse, ac propterea condonandum. Alia ratio est, cum sententia vel periodus aliqua tantùm ex Hebraeo transferatur: alia, cum integer tractatus. Si sermo & stylus non ubique est ad palatum & Hebraicum redoleat, sciendum, iis hinc etiam indulgendum fuisse aliquid, qui in lingua Hebraea studio exinde proficere cupiunt, ne in collatione impediuntur. Et certum est, vix ita pura esse posse ea, quæ ex alia lingua & ab alio sunt translata; in his præsertim linguis, quæ non sunt usuales, sed ex libris addiscuntur: semper aliquid ex stylo Authoris & linguae originalis adheret. Sæpè etiam singulares subsunt emphases & energia, quas libenter retinere & doctis intelligendas ac dijudicandas proponere volumus. Majoris jucunditatis gratiã non solum notis marginalibus, sed & Indicibus Librum illustravi. Locorum Scripturae Indicem, qui in Hebraeo codice erat, retinui eo modo & ordine, quo illic reperitur, sed Latine translatum, & adjectis librorum, capitum, & versuum notis, quæ ibi desunt. Animus quidem erat, Hebraicum quoque textum & notas adjungere, & è re fuisset, sed certa sunt causæ, quæ illud nunc impediverunt. Ubi videbo, quo vultu hæc accipiantur, & illa desiderentur, poterit adhuc fieri, si Deus gratiam, vires & valetudinem prouget. Script. Basilea x. Kal. Mart. Anno

C D I O C X X I X.

שיר בשבח הספר להחכם רבי רפאל יוסף
מטריוויש:

ומילתו עלי ספר חקוקה
בתוך מורה ובפרקיו דבוקה
ובינתו מנולקה ובוקה
ומסתרויו כמו פרצה דחוקה
אלי מקום אשר אין בו בדיקה
אין הזהיר והאיר כאבוקה
פרישתם סביבותיו מתוקה
בכל פנות בכל דרך רחוקה
ולמה יהיה לכם לפוקה
וחבינו צפון מצות וחוקה
גדבות היא ומורה לצדקה:

אלדינו הלא דבר במשה
וכל חכמה חדשה גם ישנה
לפנים כל אנוש תועה בתוכו
לכל רואים פלאים הם דבריו
באופן נגעל ספרו ונדחה
עדי יום זה אשר חודפס מבואר
רבי שם טוב ואפודי וקרקש
ראו אישים צאו חושים ודרשו
קנו מורה בלי עצלה ורפיון
ביום זה תלכדו גיל עד ודמות
הלא מתת אלדים זאת כגשם

P R Æ F A T I O
A U T H O R I S.

*ICIT Samuel Filius Rabbi Aben Tybbon; Sic
scriptit Author ad discipulum suum prestantissi-
mum Rabbi Joseph Filium Rabbi Jehuda, cujus re-
quies sit in horto Edenis.*

Ex quo tempore primùm ad me pervenisti, & nomen tuum in discipulorum meorum catalogum referre voluisti, incredibile est, quanti te semper fecerim, rùm ob singularem tuam in studiis industriam, rùm ob summum tuum ad res speculativas, quod ex carminibus tuis percipere potui, desiderium. Fuit autem, cùm litteræ & carmina tua elegantissimè composita, Alexandria mihi reddita fuissent, & priusquàm vis & acumen ingenii tui mihi explorata essent, ut cogitarem, desiderium & appetitum tuum majorem fortè esse apprehensione tuâ. At postquàm apud me te exercuisti in studio Astronomico, & reliquis disciplinis Mathematicis, (quarum fundamenta jam aliqua ab alio hauseras,) suprâ quàm dici potest de te gavifus sum, propter excellentem, quam in te deprehendi, ingenii bonitatem, & naturalem ad Artes istas liberales animi tui inclinationem, facilèq; permisi, ut in illis instruereris, eò quòd jam rùm cognoscerem & præviderem, quisnam & qualis futurus esses. Cùm etiam fundamenta Logica à me didicisses, multùm meam de te conceptam spem & exspectationem adauxisti, ad eò ut dignum te censuerim, cui Secreta librorum Prophetiæ revelarem, ut ea in illis posses notare & observare, ad quæ perfectos respicere & animum advertere convenit. Itaque incepti digitum quasi in quædam intendere, & summatim ex illis nonnulla tibi proponere. Cùm verò ulterius à me peteres & flagitares, ut accuratius res Theologicas, mentemq; Loquentium sectæ tibi explicarem, ac quid de illorum rationibus & probationibus sentirem, an scilicet sint demonstrativæ nec ne, indicarem; cùmq; viderem, te doctrinæ illorum gustum ab alio jam accepisse, & ita, ab unâ parte, rei difficultate te terrente, ab alterâ, animi tui generositate ad res excelsas & arduas te sollicitante, perplexum esse, nolui honestissimæ & æquisimæ tuæ pe-

P R Æ F A T I O

tionem hac in parte deesse; sed monui potiùs, ut methodicè & ordine omnia & singula addisceres, atq; ita non superficialiam, sed solidam rerum cognitionem tibi comparares, & quotiescunq; toto illo tempore, quo unà conversabamur, dubius aliquis Scripturæ locus occurrebat, vel dictum Rabbinorum, quod paradoxum aliquid docere videbatur, in id omnibus viribus incubui, ut verum ejus sensum tibi explanarem. Quando autem DEO OPT. MAX. visum fuit, nos separare, tuq; quò fata tua te trahebant, concessisses, ingrata ista separatio, & suavissimæ conversationis tuæ memoria me excitârunt ad præsentem Librum (de quo te præsentem non cogitabam) tibi, tuiq; similibus, ut ut pauci sint admodum, conscribendum, qui & in certa capita est distinctus, & methodicè elegantique ordine omnia & singula pertractat. VALE.

Dicit Samuel Filius Juda F. Tibbon, sic ait Author;

Psal. 143. 8. *Notam fac mihi, ò DEUS, viam, in qua incedam, nam ad Te attollo animam meam.*

Proverb. 8. 4. *Ad vos, ò Viri, clamo, & vox mea ad filios hominum.*

Proverb. 22. 17. *Inclina aurem tuam, & audi verba Sapientum, & appone cor tuum ad scientiam meam.*

Summa & argumentum Libri.

LIBRI hujus summa & argumentum consistit, primò, in explicandis quibusdam Nominibus, quæ in scriptis Prophetarum occurrunt. Illorum Nominum alia sunt *Homonyma & æquivoca*, quæ simplices & imperiti intelligunt secundum quædam tantum illorum, de quibus dicuntur: alia sunt *Metaphorica*, quæ vulgus hominum capere solent in prima & naturali significatione, à qua sunt translata: alia sunt *Analogæ*, de quibus quandoq; credunt, quòd sint Univoca, quandoq; quòd sint Æquivoca. Non est autem nobis propositum, illa vocabula explicare pro vulgo, vel tyronibus in speculatione, vel pro illis, qui student tantum in sapientia Legis, (nam Libri hujus, & aliorum hujus generis, intentio est, docere sapientiam Legis secundum veritatem & ex fundamentis); sed propositum nobis est, instruere virum in Lege nostra peritum & exercitatum, veram illius fidem tenentem, in doctrina & vita perfectum ac inculpatum, Philosophiæ gnarum, intellectu deniq; sanum, cui sensus Legis litterales nonnunquam movent scrupulos, qui vel ex se & proprio studio, vel ab alio proprium Vocabulorum illorum Æquivocorum, Metaphoricorum & Analogicorum; sensum intelligit, atq; inde *perplexus* redditur, an intellectum suum sequi, & illum Vocabulorum sensum, quem

A U T H O R I S.

quem ipse addidit, abjicere debeat, (quod faciens existimabit se abjicere fundamenta Legis); an verò illum sensum debeat amplecti post-habito intellectu suo, (quod faciens depravationem vel detrimentum aliquod Legi se inferre arbitrabitur), & ita in cogitationibus istis imaginariis hærens, anxius & sollicitus, quomodo se inde extricare debeat, ignorat.

Deinde versatur hic Liber, in Explicatione abstrusarum & arcanarum *Parabolarum*, quæ in scriptis Prophetarum occurrunt, de quibus non expressè dicitur, quòd sint Parabolæ; sed ita proponuntur, ut indoctis & imperitis videantur esse intelligendæ secundùm sensum ipsarum litteralem, neq; aliquid aliud sub illo cortice latere appareat: veruntamen à Viris doctis & intelligentibus expensæ & examinatæ secundùm sensum litteralem, scrupulum statim & nodum in animis ipsorum relinquunt. Hinc quia, dum illas Parabolæ in hoc Libro explicamus, scrupuli & nodi isti solvuntur, *More Nevochim*, h.e. *Doctorem Perplexorum* appellare illum solvimus; non quidem quòd omnia, sed quòd maximam partem dubiorum illorum gravissimorum adimat & auferat.

Cur Liber vocetur More Nevochim, h.e. Doctor perplexorum?

Non est autem, quòd quis perfectam & absolutam Vocabulorum & Parabolarum, quas tractandas suscipio, explicationem ac declarationem à me desideret, aut expectet; (id enim ne sapientissimus quidem & disertissimus ore & linguâ suâ efferre possit, nedum calamo & libro comprehendere): quod idèò moneo, ne stultis & indoctis, qui tamè sibi egregiè videntur sapere, Liber hicce meus scopus veluti sit & signum, in quem inscitiae & ignorantiae suæ sagittas conjiciant. Et de istis rebus egimus jam-pridem in magno nostro Opere Talmudico, ubi inter alia quoq; & hoc monuimus: *Opus Bereschit esse sapientiam Naturalem; Opus Mercavah sapientiam Divinam: & ibidem quoq; dictum illud Sapientum nostrorum adduximus, In Opere Mercavah ne coram unico quidem, nisi fuerit sapiens, intelligens, & rùm tradent ei summa tantum & generalia capita.* Quare non est, quòd & hîc aliud, quàm summa & generalia capita expectes, & illa quidem non certo ordine tradita, sed hinc inde per totum librum dispersa, & aliis rebus, quas declaramus, quasi immixta. Intentio enim mea est, extrahere quidem & elicere è sapientia Divina, seu *Opere Mercavah* ea, quæ maximè sunt realia, sed ita, ut simul occultentur & abscondantur, ne contra intentionem Divinam agere videamur, à qua discedere summum nefas ducimus. Nàm videmus, quòd in ea, quæ singularia sunt in Apprehensione DEI, ce-

P R Æ F A T I O

Pſalm. 25. 14. ſentur & abſcondantur, ſicut David dicit: *Secretum DOMINI timentibus eum.* Quin-imò prohibitum quoq; eſt ſapientiam Naturalem penitus publicare & manifeſtare, ſuntq; in illa quædam principia, quæ neminem clariſ & apertis verbis docere licet. Unde de hac dicunt Sapientes noſtri, *Et non in opere Bereſchit duobus.* Quòd ſi autem quis illas res omnes libro deſcribere & explicare vellet, perinde faceret, ac ſi mille & ampliùs hominibus illas explicaret. Atque hinc videmus, apud Prophetas iſta etiam ſub Parabolis eſſe propoſita, & Rabbinos noſtros, juxta Sacrorum librorum ſtylum & conſuetudinem per ænigmata & figuras de illis loqui ſolere. Cauſſa eſt, quòd inter illam (*ſapientiam ſc. vel Theologiam Naturalem*) & ſapientiam Divinam magna ſit affinitas & convenientia, nec exiguam Myſteriorum ſcientiæ Divinæ partem conſtituat.

Gradus Apprehenſionis Dei in hominibus.

Profunda autem illa Myſteria quod attinet, noli exiſtimare, illa perfectè & ad amuſſim ulli Homini eſſe cognita: nequaquam; verùm quandoque veritas nobis lucere & ſplendere videtur inſtar lucis vel diei, poſtea verò iterum occultatur vel à Natura, vel à Conſuetudine, ita ut ad priores noſtras tenebras ferè revertamur, & ſimiles ſimùs iis, quos in denſiſſimâ noctis caligine fulgura ſubinde irradiant. Hoc pacto quibusdam ita crebrò coruſcare & ſeſe invicem ſolent conſequi, ut nullum quaſi animadvertere poſſint interſtitium, ſibi que in continuâ luce verſari videantur, & nox illis ſit inſtar diei. Talis eſt magnus gradus illuminationis Prophetarum, de quò dicitur, *Tu autem ſta hic mecum.* Item, *Quia radiavit lux faciei ejus.* Aliis ita coruſcare ſolent fulgura, ut longum ſit, inter unum & alterum, ſpaciùm ac intervallum. Et talis eſt communis gradus majoris partis Prophetarum. Aliis unicùm tantùm totâ nocte fulgur apparet. In hoc gradu ſunt illi, de quibus dicitur, *Et prophetarunt, & non addiderunt.* Aliis accidit, ut unicùm fulgur per diverſas coruſcationes magno vel parvo intervallo diſtantes appareat, (*hic eſt verborum Authoris ſenſus, juxta Schem Tobh*). Inveniuntur etiam quidam, qui planè non perveniunt ad talem gradum, ut tenebræ ipſorum à fulgure illuſtrentur, ſed tantùm à corpore aliquo puro, lucido ac ſplendido, ut lapide, gemmâ, vel ſimilibus, quæ in tenebris lucem ſolent ſpargere. Et hæc lux quoq; quamvis tenuis & exigua, quibusdam non ſemper & continuè, ſed interruptè apparet, quandoque lucens, quandoq; non, inſtar flammæ vel aciei gladii verſatilis. Et hi ſunt gradus, ſecundùm quos Homines diſtinguuntur in Apprehenſione Dei. Qui verò nullam omninò lucem vident, ſed

perpe-

A U T H O R I S.

perpetuò cœcorum instar palpitant, sunt illi, de quibus dicitur, *Non sciunt, neq; intelligunt, in tenebris indefinenter ambulant, & abscondita est ab illis veritas, licet luce meridianâ clarior splendeat ac luceat, sicut alibi legimus, Non viderunt lumen lucidum, quod est in Cœlis.* Et hi sunt vulgus populorum, quorum nullam rationem in hoc Libro habuimus.

Porrò scias, quòd perfectorum quoq; aliquis, ut ut vellet, nò posset tamen vel minimum Mysterii alicujus partem secundum eum gradum, quem ipse habet, perfecte & secundum ordinem, ore vel calamo, ut reliquas disciplinas explicare. Verùm idem hïc ei, cùm alios docere volet, eveniet, quòd illi accidit, cùm ipsemet didicit; ut scilicet aliquid nunc ei videatur clarum & apertum, mox iterum obscurum & occultum, quasi rei natura ita esset comparata. Propterea quando Sapientes voluerunt aliquid in hoc argumento docere & proponere, per Parabolas & ænigmata tantùm id fecerunt, idq; multipliciter & variè admodùm. In quibusdam proponunt rem, quam docere volunt, in principio Parabolæ, in aliis in medio, in aliis deniq; in fine illius, quando scilicet non inveniabant aliquam, quæ tota à principio ad finem rei propositæ conveniret. Quandoq; res subjecta, licet una sit, dispersa habetur in pluribus Parabolis, longè etiam à se invicem distantibus. Aliquando, quòd profundius est, Parabola una, Parabola est rerum multarum, ut initium illius huic, finis verò alii rei conveniat. Aliquando tota aliqua Parabola ad duas res, sed propinquas, spectat & pertinet. Itaque qui sine Parabolis & ænigmatibus docere vult, is in verbis suis tantis profunditatibus & metaphoris uti cogetur, ut illæ æquè obscuræ sint futuræ atque Parabolæ & ænigmata: ita ut videantur hïc Sapientes singularem instinctum Divinum sequi, quemadmodum dispositiones suas naturales sequuntur in actionibus naturalibus. An non vides, quid egerit Deus Sanctus & Benedictus, quando nos perfectos reddere, & mores actionesq; nostras Legibus suis practicis dirigere corrigereq; voluit? Quia enim hoc non benè poterat fieri sine præeuntibus quibusdam sententiis intellectualibus, quorum principium est Apprehensio Creatoris captui nostro conveniens; & hæc non poterat percipi nisi ope sapientiæ Divinæ; sapientia autem Divina non possit acquiri, nisi post sapientiam Naturalem, (nam sapientia Naturalis est contermina sapientiæ Divinæ, eamque ordine doctrinæ præcedit, ut iis notum est, qui in hoc speculationis genere se exercent); ideo principium librorum suorum Sacrorum exorsus est ab Opere

Cur & quomodo per Parabolas & ænigmata loquatur Sapientes?

Cur Deus ab Historia Creationis Sacramentorum in Scripturam introchoarit?

P R Æ F A T I O

Bereſchith, h.e. à ſapientia Naturali, & tùm propter excellentiam ac præſtantiã illius, tùm propter insufficientiam & imperfectionem noſtram ad apprehendenda iſta, indicavit nobis res illas profundas, quas ſapientia Divina indicare coëgit, per Parabolas, ænigmata, & verba abſtruſa valdè, ſicut dixerunt Rabbini noſtri piæ memoriæ: *Indicare opus Bereſchit Carni & Sanguini non eſt poſſibile, idcirco abſolutè dicit Scriptura, In principio creavit Deus; quibus verbis admonere voverunt, res iſtas eſſe abſolutas, clauſas, nec apertè explicatas, ſicut* Eccleſ. 7. 25. *ait Salomon; Procul eſt, quod factum eſt. (h.e. ſapientia Naturalis), & profundum profundum, (ſapientia Divina ſcil.) quis inveniet illud? Prætereà etiam ubiq; uſus eſt (Deus ſcilicet) vocabulis Homonymis, ut vulgus pro capto ſuo & tenuitate ingenii ſui uno, & perfectiores alio ſenſu illa intelligerent. Hæc omnia quod attinet, promiſimus jam pridem in Commentariis noſtris Talmudicis, nos illa explicaturos in Libro de Prophetia, & in Libro Conciliationis, in quo polliciti ſumus Expoſitionem Allegoriarum omnium dubiarum, quæ primâ fronte remotæ videntur eſſe à veritate, & è via intelligibilis exire. Poſtea quàm autem ante multos annos Libros illos incepiſſemus, & jam pauca quædam conſcripiſſemus, non videbatur nobis rectum, quòd illâ viâ aggreſſi eſſemus explicationem iſtam. Vidimus enim, ſi perſiſteremus in occultandis & ulterius involvendis illis, quæ occultanda ſunt, in Parabolis nos non egreſſuros priorem viam & modum, ſed individuũ unum pro alio ejusdem ſpeciei permutaturos, (h.e. nos nihil novi præſtituros): quòd ſi verò explicaremus illa, quæ explicatione indigent, operam noſtram parũ convenientem & decentem futuram; quia videremur Allegorias & Secreta Prophetarum Populo velle revelare. Prætereà vidimus, ſi in Allegoriis illis ſpeculetur imperitus & indoctus aliquis è plebe, quòd nullum ſit planè concepturus ſcrupulum: indocto enim, & Naturæ rerum ignaro, nihil novi eſt, credere illa eſſe quæ eſſe nequeunt, ſed ſunt impoſſibilia; quòd ſi verò in illis ſpeculetur Vir aliquis perfectus & eximius, illum vel accepturum eas ſecundũ ſenſum ipſarum literalem, & ita ſiniſtram tantũ de Authore concepturum opinionẽ, eumq; pro imperito reputaturum, & hac ratione fundamentis fidei nihil detrimenti illarum iri; vel crediturum, illas internũ habere ſenſum, ſicq; in tuto navigaturum, & nil niſi bonum de Authore quoq; illarum cogitaturum, ſive illud internũ noverit ac intelligat, ſive non nòrit.*

Quocirca cùm in hoc Libro mihi propoſuerim, unã Expoſitionis viã

A U T H O R I S.

viâ exponere rationem Prophetiæ illiusq; graduum, & explicatio-
nem Parabolârum librorum Prophetiârum, propterea destitit à re-
liquis duobus Libris, & satis duxi breviter de fundamentis Fidei, &
generalibus articulis agere, ad eum ferè modum, quem in Opere no-
stro magno Talmudico observavi, nisi quòd in hoc Libro mihi res est
cum eo, qui Philosophiæ principiis est imbutus, qui scientias veras
novit, verbis Legis credit, & in sensu illorum perplexus est, propter
vocabula æquivoca, analogâ & metaphorica, quæ in eis occurrunt.
Adducemus tamen in eo quandoq; caput aliquod, in quo nullius Vo-
cabuli æquivoci fiet mentio, sed quòd vel fundamentum tantum no-
bis sterneret ad aliud, in quo de significatione alicujus Vocabuli age-
tur, quam in illo capite nolo tangere: vel Parabolam aliquam ex-
ponet, aut de re quâpiam monebit, quòd sit Parabola: vel deniq; con-
tinebit expositionem rerum quarundâ incognitarum, in quibus, pro-
pter homonymiam vocis, id, quòd veritati repugnat, creditur, ut cum
id, quòd Parabolæ loco adducitur, sumitur pro re per illam significatâ,
vel significatum per Parabolam, pro Parabola ipsâ. His ergo sic præ-
missis, subjungam nunc Propositionem quandam, quæ ita habet.

Scito, clavem Intelligentiæ & scientiæ veritatis omnium eorum, *Intelligentia pa-
rabolarum cla-
vis omnis intel-
ligentia.*
quæ à Prophetis dicta sunt, esse Intelligentiam sensûs & verborum
Parabolârum. Nôsti enim id, quòd dicit Deus apud Hoseam, *Hof. 12. 11.*
Per manus Prophetarum propono similitudines. Item illud, Aenigmaticè loquere
anigma, & parabolicè loquere parabolam. Nôsti etiam, quia tam crebrè
Ezech. 17. 2.
Prophetæ parabolis utuntur, dixisse Prophetam, *Ah ah Domine, ipsi*
dicunt mihi, An' non parabolicè loquitur parabolâs iste? Non ignoras inlu-
Ezech. 20. 49.
per, quid Salomon dicat ab initio Proverbiorum suorum, *Ad intelli-
gendum parabolam & eloquutionem, verba Sapientum & anigmata eorum.*
Proverb. 1. 6.
Sic legimus apud Sapientes nostros in Medrasch; *Cui rei fuerunt si-*
Verba Legis si-
milia verba Legis, antequàm exsurrexisset Salomon? Puteo, cujus aquæ sunt
milia puteo pro-
profunda & frigida, ut Homo nequeat de illis bibere. Quid fecit prudens & in-
findo.
geniosus quispiam? Colligavit funem funi & filum filo, atq; ita hausit & bi-
bit. Ita progressus est Salomon de parabola ad parabolam, & de verbo uno ad
aliud, donec penetrârit in ipsam Legis fossam vel cisternam. Hactenus illi.
Per verba autem illa Legis, quorum mentio fit in Medrasch, & ad
quorum intelligentiam penetrare nos dicimus per intelligentiam
Parabolârum, non intelliguntur, ut cuius constat sanâ mente præ-
dito, verba Legis de ritibus & ceremoniis, ut, de Tabernaculis con-
ficiendis, de ramis Palmarum, de quatuor Custodibus, & similia:
sed intelligentia rerum profundarum & occultarum. Sic dicunt ibi-

P R Æ F A T I O

*Parabola simi-
les candela vili,
quâ pretiosa
margarita in-
venitur.*

dem; *Quemadmodum si quis solum vel margaritam pretiosam amisit in
intimo domus suæ, candelam unius oboli accendit, eamq; iterum reperit: sic
Parabola nihil omnino sunt nulliusq; pretii, & tamen per eas videmus & co-
gnoscimus verba Legis. Hæc sunt iterum verba ipsorum, in quibus ani-
madverte, quomodo interius vel intimum verborum Legis veluti
margaritam, sensum autem litteralem Parabolæ, nullius omnino
pretii esse ostendant; quomodo etiam sensum interiorem Parabolæ,
sub litteræ externæ cortice latentem, assimilent margaritæ pretio-
sæ in domo obscurâ, clausâ, multâ supellectili, multisque instru-
mentis refertâ, amissæ. Quemadmodum enim Homo amissam mar-
garitam quidem in domo esse novit, sed non videt eam, nec novit ubi
sit, & quasi penitus ex ipsius potestate est elapsa, quia ab usu ejus ar-
ceretur, donec accendat candelam; ita eadem quoq; ratio est intelli-
gentiæ, quam nobis suppeditant Parabolæ.*

Proverb. 25. II.

*Dicit Sapiens; Mala aurea cum maskijoth figuris argen-
teis, est verbum dictum suis modis, ad cujus dicti explicatio-
nem attende.*

Maskijoth sive Figuræ illæ, sunt corpora sculpta, sculptruris per-
plexis vel reticulatis, subtilibus, & perforatis ad instar operis auri-
fabrorum; vocanturq; ita, quia per illa visus transit & penetrat.
Nam verbum Hebræum *Nischkaph* vel *Hischkiph*; Prospicere, Respi-
cere, in Targum transfertur per *Isteche* יְשֵׁכֶה (unde illud *Maskijoth*
derivatur). Dicit ergo, Mala aurea, operi tali argenteo, reticulato,
& perforato inclusa, Parabolam esse Verbi suis modis dicti. Quod
quàm sit admirandum & egregie dictum, quæso adverte. Ait; In
Verbo, quod duplicem habet faciem, h. e. in quo est aliquid apparens
quod videtur, & aliquid absconditum, requiri, ut externum & ap-
parens sit instar argenti, interius autem melius externo, ita ut inter
illud, & externum, ea sit proportio, quæ est auri ad argentum: dein-
de, ut externum ita sit comparatum, ut possit Lectorem attentum de
eo, quod interius est, docere. Sicuti enim mala istiusmodi aurea
reticulis argenti perforatis obducta, cum de longinquo & sine at-
tentione conspiciuntur, videntur esse merè argentea, propius autem
inspecta à viro acuto visu prædito, ostendunt quid intus conclusum
habeant, aurum videlicet; ita quoq; in Parabolis Prophetarum
beatæ memoriæ, externum & apparens continet quidem sapien-
tiam, quæ multiplicem habet utilitatem in conservanda & dirigen-
da Hominum societate, interius verò continet sapientiam, quæ

*Alia similitudo;
quomodo Para-
bola comparata
esse debeant.*

A U T H O R I S.

nos erudit de iis, quæ in Religione sunt credenda & amplectenda.

Parabolæ autem Propheticæ duplicis sunt generis. In quibusdam enim singulæ voces rem aliquam peculiarem denotant: aliæ verò sunt, ubi tota Parabola rem significatam totam exhibet, in quibus multa quidem habentur verba, sed non singula pondus habent, & rei significatæ aliquid addunt; verùm inferviunt tantùm ad elegantiam, vel, ut rem tantò magis occultent & involvant, sequunturq; verba rationem rei illius, unde parabola est desumpta.

Parabolarum duo sunt genera.

Primi generis Parabolæ exemplum est; *Et ecce, scala erecta erat super Terram, & caput ejus tangebatur Cælum.* Nam vox *Scala* docet de re una; *Erecta erat*, de alia; *Et caput ejus tangebatur Cælum*, de tertia; *Et Angeli Dei*, de quarta; *Ascendebant*, de quinta; *Et descendebant per eam*, de sexta; *Et ecce Dominus stabat super illam*, de septima. Ex quo vides, singulas hujus Parabolæ voces, rei per eam significatæ aliquid addere.

Genes. 28. 12.

Secundi generis exemplum est: *Per fenestram domus mea, per fenestras prospexi, & vidi inter simplices, consideravi inter filios juvenem carentem corde, transeuntem per plateam, juxta angulum ejus, & per viam domus ejus gradiebatur, in crepusculo, in vespera diei, in tenebris noctis & caligine, & ecce, mulier in occursum ejus, ornata meretricio & cauta corde, quantum multuosa erat & perversa, &c. nunc foris, nunc in plateis, &c. & apprehendit eum, &c. Sacrificia pacifica sunt mihi, &c. idcirco egressus sum in occursum tui, &c. Ornamentis ornavi rectum meum, &c. Veni, inebriemur amoribus, &c. quia non est vir in domo sua, &c. Ligamen argenti tulit in manu sua, &c. Declinare fecit eum multitudinem dulcedinis sermonis sui.* Ex omnibus enim istis nihil aliud discimus, quàm non sequendas esse illecebras voluptatum corporalium, quarum omnium causam materialem comparat foeminae meretrici, & adulteræ maritum habenti, super quam Parabolam extruxit totum suum Librum. Explicabo autem in capitibus quibusdam istius Libri sapientiam illam, quæ Materiam comparat cum Uxore adultera: cur item Librum suum obfignet & claudat laudibus Mulieris strenuæ, quæ non scortatur, sed ornata domus suæ, & marito suo contenta est. Nam omnia impedimenta & obstacula, quæ Hominem in perfectione sua postrema impediunt, omnes imperfectiones, omniaq; peccata non aliunde, quàm à parte materiæ proveniunt, sicut alibi in hoc Libro exponam. Atque hæc est summa totius Parabolæ, ut non sequatur Homo sensualitatem, h. e. materiam suam tantum. Materia enim Hominis proxima, eadem est cum materia reliquorum Animantium. Posteaquam ergo tibi hoc exposui, & secretum istius Parabolæ revelavi, non est

Proverb. 7. 6.

Materia similis adultera.

P R Æ F A T I O

quòd velis omnia ea, quæ in Parabola habentur, invenire quoq; in re significatâ: verbi gratiâ, quid sibi velit, quòd dicitur, *Sacrificia Eucharistica sunt mihi, &c.* quid item significetur, cum dicitur, *Ornamentis ornavi lectum meum*: quod item incrementum rei significatæ accedat, cum ait, *Nam non est vir in domo sua, &c.* Omnia enim ista verba sequuntur sensum litteralem Parabolæ, & ad illum tantum pertinent. Nam omnibus istis rebus solent scortantes & impudici homines inter se uti. Hoc ergo diligenter observa; est enim fundamentum magnum ad ea, quæ tibi explicare volo. Proinde cum videbis, me in aliquo capite explicare Parabolam aliquam, & in genere summam & scopum illius tibi indicare, noli postulare rationem & applicationem omnium verborum & rerum in Parabola contentarum, ad rem significatam. Nam si id feceris, in alterutrum duorum horum incidēs: vel declinabis à scopo & intentione Parabolæ; vel defatigabis te in quærenda explicatione illorum, quæ explicari nequeunt, & ex hoc studio incidēs in vœsaniam & vanitatem, inter multos nostro hoc tempore ad eò familiarem, qui conantur quædam invenire & eruere. è verbis Authorum, de quibus Authores ne unquam quidem somniârunt. Tuum autem propositum in majori Parabolarum parte esse debet, ut scias summam illius rei, de qua te author Parabolæ cupit erudire: in aliis verò sufficiant tibi ea, quæ à me audies, quòd sc. hoc vel illud sit Parabola, licet nihil ulterius tibi exponam. Nam si scias esse Parabolam, facîle poteris conjicere, cujus rei sit Parabola, & proinde verbum illud meum, quo dico, quòd sit Parabola, idem efficiet quod is, qui id removeret, quod inter visum & objectum visus est interpositum.

P R Æ C E P T U M H U J U S L I B R I.

Quâ ratione Liber iste sit legendus.

Si vis consequi, & ad unguem vel ad amussim addiscere ea omnia, quæ in hoc Libro continentur, perlegenda sunt tibi ordine singula ejus capita, neq; satis esse tibi ducendum, summam generalem capituli alicujus intelligere, sed observanda & consideranda quoq; tibi est unaquæq; vox, licet nō sit de intentione capituli illius: (non enim fortuitò usurpata sunt & adhibita vocabula, sed summâ cum accurate & magnâ diligentia: sollicitè etiam cautum est, ne dubii alicujus explicatio intermittatur, nullumq; verbum alieno in loco dicatur). Præterea vide, ne persequaris eum cogitationibus tuis, (h. e. ne obiter & superficialiter eum percurras & legas), nam id si facias, nocebis mihi, & tibi nihil proderis; verum necesse est, ut exinde discas, quæ sunt necessaria & utilia, & à capite ad calcem evolvas eum;

sic

sic enim extricabit te è multis & magnis dubiis circa Legem, quæ intelligentes omnes exercere solent.

Porrò, adjuro per Deum Benedictum omnes, qui Librum istum *Obtestatio ad Lectorem.* meum lecturi sunt, ne ex eo vel unicum verbum alii explicet & exponant, nisi ea, quæ jam exposita sunt ab aliis sapientibus & notis Doctoribus Legis nostræ, qui me præcesserunt: qui verò talia, quæ à nullo ante me dicta sunt, inde addiscet, ne quisquam alteri revelato. Nullus etiã præsumat respondere vel contradicere verbis meis, quia fieri potest, ut quis meam mentem non intelligat & assequatur, sed potius contrarium; & ita damno ac injuriã me afficeret, pro eo, quod ego ipsi prodesse cupiebam, malumq; mihi pro bono retribueret. Legat eum & judicet de eo, ad cujuscunq; manus pervenerit, & si quidem ab ægritudine cordis aliquem etiam in minimo curaverit, gratias agat Deo, & quod inde hausit, in usum suum retineat. Quòd si quis nullum planè ex eo emolumentum capiat, illi esto, ac si nunquam esset compositus & in lucem emissus: si verò alicui perniciosum & minùs rectum quid continere videatur, is omnia in meliorem partem interpretetur. Nam si id teneamur facere & observare erga quosvis è vulgo & plebejos, quantò æquius est, ut idem quoq; faciamus erga Doctores & Sapientes nostros, qui nostram utilitatem in veritatis cognitione promovere pro virili suã satagunt. Certò autem scio, nullos tyrones, qui nihil adhuc in speculatione intelligunt, futuros, qui non ex aliquibus hujus Libri capitibus commodum sint percepturi: perfectos verò, qui scrupulos aliquos habent, omnes, & ex omnibus ejus capitibus non poenitendos fructus reportaturos, sed tales, qui ipsos sunt exhilaraturi, suavesq; & dulces auribus ipsorum futuri. Vertiginosos verò quod attinet, quorù cerebrum est pollutum, & vanis futilibusq; ac falsis opinionibus, quas tamen veras esse autumant, repleto, quiq; sibi imaginantur, se magnos esse Philosophos ac Theologos, cum tamen ne guttam quidem scientiæ habeant, quæ Sapientiæ titulum in rei veritate mereri posset, illos scio fugituros à multis, contra multa etiam objectiones moturos. Quia nempe nihil quicquam intelligunt, & quia per illa scoriæ adulterinarum, ipsorum monetarum produntur, quæ thesaurus sunt & peculium illorum, paratum eis ad angustias ipsorum.

Deus verò Benedictus novit, quantoperè timuerim conscribere ea, quæ explicare & consignare volui in hoc Libro. Nam quia talia sunt, de quibus nullus ex gente nostra in hac captivitate quicquam scripsit hætenus, quã ratione primus ego prodire in hac palæstra.

P R Æ F A T I O

Psalm. 119. 126. audeo? Verùm suffultus sum duobus principiis; primò, quòd de istiusmodi negotio dictum sit, *Tempus est faciendi DOMINO: irritam fecerunt Legem tuam, &c.* Secundò, eo quod Sapientes nostri dicunt, *Omnia opera tua fiant ad gloriam DEI.* His duobus, inquam, principiis innixus, suscepi istius, quem exhibeo, Libri compositionem.

In summa: Ego ita sum comparatus, ut licet videam, me premi, angustari, & aliter veritatem, quæ demonstrari potest, docere non posse, nisi ut vix uni bono & laudato viro placere, econtrà verò mille imperitis & stultis displicere cogar, malim tamen uni illi, contemptis reliquorum ludibriis, placere, illumq; ex perplexitatibus & dubiis suis eruere, donec perfectus evadat.

A L I A P R Æ F A T I O.

Quoniam sint cause contradictionum, quæ hinc inde apud Scriptores reperiuntur?

Causæ contrarietatum & contradictionum, quæ in Libro & Tractatu aliquo reperiuntur, sunt septem.

Causa prima est, cum Author aliquis diversorum Authorum, qui diversas sententias tuentur, opiniones adducit, & nomina ipsorum reticet, nec unamquamq; suo Authori attribuit. Tùm enim in illius Libro videtur esse contrarietas vel contradictio, quia ex duabus illis sententiis vel propositionibus una est hujus, altera alterius.

Secunda causa est, cum Author libri alicujus sententiam quandam defendit, eamq; postea mutat, & utraq; in Libro ipsius scripta extat.

Tertia est, quando non omnia intelliguntur secundum sensum litteralem, sed quædam litteraliter, quædam parabolicè, internû & occultum sensum habentia: vel quando ambæ propositiones, quæ videntur esse repugnantes & contradictoriæ, sunt Parabolæ; cum enim litteraliter intelliguntur, tum una alteri repugnat vel contrariatur.

Quarta, cum conditio aliqua subest rei, quæ nõ exprimitur in loco suo pro necessitate: vel cum sunt duo diversa subiecta, quæ nõ explicatur, tum etiã videtur esse in verbis repugnantia, cum tamè nulla sit.

Quinta, est ordo doctrinæ & institutionis. Si fuerit res aliqua abstracta & intellectu difficilis admodum, ac de ea necessariò sit agendum, sumendaq; sit principii loco in explicatione rei alterius facillioris, tum necesse est, ut hæc priorem præcedat, (quia semper incipiendum est à facillioribus), & tamen opus etiam erit, ut leviter & crassiore Minervâ declarer Præceptor priorem. Verùm nequaquam accuratè & *angustè* id faciet, sed relinquet eam, prout discipulus vel auditor illam sibi imaginatur, donec intellexerit id, quod nunc ipsi inculcatum voluit, postea autem ejus naturam & veritatem pro dignitate in loco convenienti pertractabit.

Sexta,

A U T H O R I S .

Sexta, est occultatio contradictionis, ita ut non nisi post multa principia appareat & animadvertatur: & quò pluribus principiis opus est ad eam demonstrandam, tantò magis abdita est & occulta. Atq; hoc pacto ignorat eam Author, & existimat, duas primas propositiones sibi invicem non repugnare: verùm si unaquæq; seorsim assumitur, eiq; propositio conveniens alia adjungitur, & legitima ex illis conclusio conficitur; hæc q; conclusio iterum propositionis loco sumatur, & ei alia conveniens jungatur, ac ex his rursum concludatur, sicq; consequenter, post multos syllogismos eò tandem devenietur, ut inter duas postremas conclusiones repugnantia sit vel contrarietas. Et talia latent sæpè sapientissimos & eruditissimos Scriptores. Quòd si verò manifestè duæ propositiones sibi contradicant, ita ut Scriptor vel Author prioris oblitus fuerit, cùm scripsit posteriorem, error & lapsus est nimis magnus, neq; illum Authorem inter eos numerandum censeo, cujus Libri legi mereantur.

Septima, est necessitas loquendi de rebus nimis profundis, in quibus oportet quædam occultare, quædam revelare. Sic enim quandoq; necessitas postulat, ut loquendum sit hîc secundum unam propositionem, & mox alibi secundum propositionem aliam priori contrariam & repugnantem. Hic autem cavendum est, ne vulgus animadvertat locum contradictionis, operaq; Authori danda, ut omnibus modis eam occultet.

Repugnantia & contradictiones, quæ inveniuntur in *Mischna* & *Bareithorb*, sunt juxta primam causam, sicut frequentissimè apud illos reperies, *Repugnat principium fini vel primum ultimo solutionis* autem loco, *Principium est Rabbi N. finis Rabbi N.* Sic dicunt sæpè, *Vidit Rabbi verba Rabbi N. & absolute judicavit nobis secundum eum:* & *Vidit verba Rabbi N. & pronunciavit absolute secundum eum.* Alibi etiam reperies, *Communis sententia est secundum Rabbi N. Mischna est à partibus Rabbi N. & sic sæpius, quàm ut omnia recenferi possint.*

Contradictiones in Mischna quales sint.

Repugnantia aut Contrarietates, quæ reperiuntur in *Talmud*, sunt secundum causam primam & secundam. Ita invenies illos sæpè dicentes, *Sic & sic est opinio secundum Rabbi N. & Sic & sic est opinio secundum Rabbi N.* Item, *Scrutavit secundum illum in uno, & dissentit ab eo in uno.* Item, *Duo Amorajim sunt, sed sententia est secundum Rabbi N.* Et hæc exempla omnia sunt secundum primam causam. Secundum causam secundam sunt ista, *Recessit Raf ab ista sententia;* Item, *Et scrutatus est, quæ nam è duabus sententiis esset postrema.* Sic dicunt; *Responsio prima Raf Assè dicit nobis sic & sic: responsio posterior dicit nobis sic & sic.*

Contradictiones Talmudis quales.

Repu-

P R Æ F A T . A U T H O R I S .

*Contradictiones
qua in Prophe-
tis esse videntur,
quales sint.*

Repugnantia & contradictiones, quæ videntur esse in sensu literali quorundam locorum Prophetiæ, omnes sunt secundum causam tertiam & quartam. Et harum gratiâ adduxi totam hanc præfationem. Sic nôsti, sæpè Rabbinos scribere, *Scriptura una dicit sic & sic, & Scriptura alia aliter.* Et sic contradictionem primò ostendunt, deinde explicant, quòd desit & subintelligatur conditio quædam, aut quòd subjectum sit permutatum: ut cum ajunt; *Salomon, verba tua non repugnant tantum verbis patris tui, sed etiam sibi invicem contradicunt, &c.* Atq; hæc in primis, & majori ex parte, occurrunt apud Prophetas, quando judicia Dei annuntiant, vel in corruptos mortalium mores invehuntur. Nostri autem propositi est, de illis tantum monere, in quibus apparens est contradictio in rebus Fidei & Religionis, prout etiam quædam illorum sum expositurus, quia sunt quoq; de arcanis Legis. Quòd si verò apud Prophetas invenias contradictionem juxta septimam causam, tum consideratione & exploratione opus est, neq; temerè & inconsideratè aliquid decernendum aut pronuntiandum.

Contrarietas apud Philosophos qualis.

Contrarietas, quæ apud Philosophos veros reperitur, est secundum causam quintam.

*Aliorum Scrip-
torum contra-
dictiones unde.*

Ea, quæ apud reliquos Scriptores & Commentatores invenitur, est ex causa sexta. Et hujus generis contradictiones multas invenire licet in Medraschoth & Haggadoth, unde dicunt, אין מקשין בהנהגה *Non faciunt syllogismos, vel, Non procedunt syllogisticè in Haggadah.* Inveniuntur etiam in illis contradictiones juxta causam septimam.

*Contradictiones
hujus Libri unde
sint.*

Contradictio deniq; vel cõtrarietas, quæ in hoc Libro invenietur, est ex causa quinta & septima: quod diligèter tibi est animadvertendù & observandù, ne perplexus reddaris in nonnullis ejus capitibus.

His itaq; sic præfatis & præmissis, exordiar nunc explicationem Vocabulorum, quorù sensus scitu & intellectu est necessarius, ut sciat, quomodo in singulis locis accipiantur. Erit enim hoc veluti Clavis, cujus ope intromittimur in loca, quorum portæ sunt clausæ, sed cum aperiuntur, Homo in ea ingreditur, animè in iis quiescunt, oculi pascuntur, corpora deniq; ab omni labore & molestia recreantur.

Inquit Samuel F. Jehudah F. Tibbon; Sic ait Rabbi Author hujus Libri (sit memoria justì & sancti in benedictione):
Aperite portas, & ingrediatur gens justa,
quæ custodit fidem & veritatem.

Jes. 26. 2.

R. M O S I S

R. MOSIS F. MAIEMONIS

Liber

MORE NEVOCHIM:

Hoc est,

DOCTOR PERPLEXORUM,

Latinè translatus.

PARS PRIMA.

CAPUT I.

*De vocibus צלם וְ דמות, h.e. Imago וְ
Similitudo.*

XISTIMANT vulgò homines, צלם Tzelem in Lingua Hebræa Similitudinem ac Formam alicujus rei significare, id quod ipsos induxit, ut crediderint Deum merè esse corporeum, quia dicit, *Faciamus hominem bidmutenu kidmutenu in* Gen. 1. 26. *imagine nostra, ad similitudinem nostram,* arbitran-
tes, Deum eandem quam homines habere formam & figuram, necessariamque esse corporeitatem. Unde firmiter ipsi crediderunt eam, & existimârunt, si ab hac sententia recederent, falsitatis crimen intentatum iri Scripturæ sacræ; quin immò Deum ipsum negari putât, si ei adimatur corpus, facies, vultus, manus &c. eâ figurâ & formâ, quam ipsi habent. Hoc tamen differre statuunt, quòd ipsius (Dei sc.) corpus, majus & splendidius, materiâ itè ipsius, non carnem & sanguinem esse dicant. Atque hoc solo respectu majorem ipsius esse majestatem & splendorem autumant. Verùm quòd ea attinet, quæ aut ad removendam à Deo Corporeitatem & veram

ipſius Unitatem aſtruendam (quæ, niſi ablata corporeitate, vera eſſe nequit) ſunt neceſſaria, ea alibi in hoc libro adducentur. Propoſitum noſtrum in hoc capite eſt, explicare ſenſum duarum iſtarum Vocum צלם Tzelem & דמות Demuth.

תהוה Thoar
quid?

Dico ergo, FORMÆ, quæ vulgò nota eſt & pro Forma habetur, quæq; nihil aliud eſt, quàm externa ſpecies, figura & repræſentatiõ alicujus rei, proprium in Lingua Hebræa Nomen, eſſe Thoar תהוה; ut cum dicitur, Jephethoar Pulcher formâ, & Pulcher aſpectu. Item, MATHOARO Quæ eſt forma hujus? Item, Kethoar Secundum formam filiorum Regis. Hinc quoque uſurpatur de Forma Artificiali; ut, Jethoarehu. Jefa. 44. 13. Format illud amuſi: Et circino Jethoarehu format illud. Arque hoc vocabulum nullo modo cadit in Deum benediſtum: Abſit.

צלם Tzelem
quid?

Vocabulum autem צלם Tzelem uſurpatur de Forma Naturali, h. e. de re, per quam res exiſtit, & eſt quod eſt. Id autem eſt ipſa eſſentia, è qua ens conſtat: Ut, In homine res, h. e. forma illa eſt id, cujus virtute in homine exiſtit Apprehenſio Intellectiva. Et propter hanc dictum eſt de eo, Bezelem In imagine Dei creavit ipſum. Item, Tzalmam

Gen. 1. 26.

Pal. 73. 20.

Imaginem ipſorum contemnis. Nam contemptus hic refertur ad animâ, (h. e. intelligitur de contemptu animæ), quæ eſt forma ſpecifica & interna, non autem ad diſpoſitionem & formam membrorum (h. e. non

Imagines ſive
Idola cur Tze-
lamim?

ad formam externam). Sic dico, Imagines ſive Idola appellari Tzalamim, propter virtutem illam, quam cultores ipſorum in phantasia ſua eis tribuunt, non autem propter figuram & formam ipſorum

1. Sam. 6. 5. 11.

externam. Ita dico de illo, Tzalmè Imagines anorum ſuorum, quòd hæc vox (Tzelem) ipſis attribuatur, non propter formam externam, ſed propter virtutem & influentiam illarum ſpiritualem, quâ damnum ſeu morbus maricarum in anis ſive poſterioribus (Philiftæorum) auferebatur. Quòd ſi verò Imagines ſive Idola, & Imagines iſtæ anorum, omninò Formæ externæ reſpectu ita vocantur, tùm Vocabulum Tzelem erit amphibolon & homonymum, diciturque tùm de Forma ſpecifica interna, tùm de Forma artificiali externa, ac ſimilibus diſpoſitionibus & Formis corporum naturalium. At verò ad quod dicitur, Faciamus hominem bezalmenu in imagine noſtra, intelligitur de Forma ſpecifica interna, quæ eſt Apprehenſio intellectiva, nequaquam verò de Forma & figura externa. Ita ergo declaravimus tibi huc- uſque differentiam inter Tzelem צלם & Thoar תהוה, ſenſum item & ſignificationem vocis Tzelem: ſequitur nunc, ut agamus de voce Demuth:

דמות Demuth
quid ſignificat?

דמות Demuth Nomen eſt Verbale à Radice דמה Assimilari, & ſignificat

ficat Similitudinem in re aliqua : ut, Damithi *Aſſimilatus ſum pellicano deferti*, non alarum vel pennarum ratione ſcilicet, ſed ejuſlatus & luſtus ratione. Sic; *Nulla arbor in horto Dei damah ſimilis erat ipſi pulchritudine ſua*. Hic comparatio fit reſpectu pulchritudinis. Item, *Venum eſt ipſis Kidmuth juxta ſimilitudinem veneni ſerpentis*. Item, *Dimjono Similitudo ejus ut leonis*. Hæc omnia notant ſimilitudinem in certa aliqua re, non verò in forma & figura. Sic dicitur quoque, *Demuth Similitudo ſolii ſive throni*. Per ſimilitudinem enim folii intelligitur Celſitudo & Majeſtas, non verò quadratura, vel craſſitudo, aut longitudo ejus, ut vulgò exiſtimant. Atque hoc pacto quoque intelligendum eſt illud; *Demuth Similitudo animalium*.

Quandoquidem igitur Homo proprietatem aliquam in ſe habet, quæ ipſi ſoli convenit, neque in ulla alia creatura ſub ſphæra Lunæ reperitur, Facultatem nempe, ſive Apprehenſionem Intellectivam, quæ nullo ſenſu vel operâ corporis utitur, ut manu, pede &c. idè aſſimilat eâ Scriptura Intellectui Creatoris, qui itidem nõ exiſtit in instrumento vel membro aliquo corporeo. Eſt autem ſimilitudo non ſit vera, (*ſicut omnis ſimilitudo claudicat*), ſed tantum *uſu* *Aſſax*: tamen de Homine propter iſtam rem, Intellectum inquam Divinum, qui ipſi ineſt, dicitur, quòd *ſit ad Imaginem & ſimilitudinem Dei*: non autem idè, quòd Deus habeat corpus & figuram æternam.

C A P. II.

Solutio objectionis cujuſdam, ex dicto illo,
Et eritis ſicut Dii ſcientes bonum
& malum.

OBJECT mihi vir quidam ſapiens & eruditus, ante triginta ſex annos, quandam Objectionem, quam, ut & Reſponſiones noſtras circa ejus ſolutionem, conſideratu dignas eſſe judico.

Antequam autem objectionem illam, ejusque ſolutionem commemorarem, præmitto (quod quilibet Hebraicè doctus cognitum habet), Nomen *אלהים* *Elohim* æquivocum eſſe, & comperere Deo, Angelis, & Judicibus provinciarum gubernatoribus. Onkelus Profeſſus, piæ memoriæ, veriſſimè expoſuit illud, *Et eritis ſicut Elohim ſcientes bonum & malum*, ex poſtrema ſignificatione, *Et eritis ſicut Principes*.

Elohim, comperit Deo, Angelis & Judicibus. Vide par. 2. c. 6. Genef. 3. 5.

Obiectio.

Præmissa itaque hoc de Æquivocatione istius vocabuli fundamento, Objectionem ipsam quoque proponam. Dixit Opponens: Videtur ex simplici sensu Scripturæ, Intentionem primam in Hominis creatione fuisse, ut esset similis reliquis animantibus, sine Intellectu & cogitatione, nesciens discernere inter bonum & malum: quando autem rebellavit, tum demum rebellionem ipsius, magnam istam perfectionem in illo produxisse, quæ propria ipsi est; Cognitionem scilicet vel Discretionem istam existentem in nobis, quæ omnibus aliis rebus, quæ nobis insunt, est nobilior, & perquam ipsam substantiamur, & sumus id quod sumus. Atque hoc admirandum est, quòd pœna inobedientiæ ejus perfectionem ipsi dederit, quâ antea carebat, nempe Intellectum. Perinde enim est, ac si quis diceret, Quidam homo peccavit & gravissimum aliquid commisit flagitium, idèd mutarunt ipsius creationem in melius, (h.e. idèd melior ac præstantior reddita est ejus conditio) & constitutus est tanquam Stella aliqua in firmamento. Hæc est summa & sensus Objectionis illius. Nunc audi quoque Responzionem nostram.

Responzio.

Respondimus: Tu vir es, qui speculatur in principio meditationum & cogitationum suarum, (h.e. qui nimis leviter & præcipitamer judicat) & qui putat se rectissimè intelligere posse Librum, (Legis scilicet nostræ) qui est Directorium (vitæ & actionum) tam priorum quàm posteriorum, (hominum sc., h.e. omnibus omnium atatum hominibus) obiter percurrere eum interdum per otium, à convivio aut Venere, ut liber aliquis Historicus vel Poëticus legi solet. Attende autem & adverte animum; Nequaquam enim ira se res habet, prout cogitasti in principio speculationis tuæ: sed quemadmodum nunc cum accuratior rei ipsius consideratione tibi explicabitur.

Intellectus, quem Creator Adamo primo infudit, (qui est perfectio ipsius postrema) collatus ipsi fuit jam ante rebellionem (h.e. lapsum) ejus. Propter illum enim dictum est de Homine, quòd creatus sit ad Imaginem & similitudinem Dei: propter illum etiam loquutus dicitur Deus cum eo, & præcepta ei dedisse, sicut dicitur;

Gen. 2. 16. Et præcepit D O M I N U S D E U S Adamo. Præceptum etenim non datur brutis, & intellectu ac ratione carentibus. Per Intellectum autem potest homo discernere inter verum & falsum, & hic inditus fuit ipsi ad perfectionem & absolutionem ejus. Turpe verò, sive deforme, & Pulchrum, dicuntur de rebus manifestis in sensum incurrentibus, non verò de Intellectualibus. Nam non dicimus, quòd cœli sunt rotundi, pulchrum est: vel Turpe est, quòd Terra est extensa,

tenſa, ſed prædicatur de illis Verum vel Falfum. Et ſic de rei alicujus certitudine vel incertitudine dicitur in Lingua noſtra Veritas & Falſitas: de re verò pulchra vel deformi, Bonum vel Malum, & per Intellectum dignoſcit homo verum à falſo in rebus intelligibilibus. Quando autem homo adhuc extitit in integritate & perfectione ſua, mentis inprimis & Intellectus, cujus reſpectu dictum eſt de eo, *Et minorem feciſti eum paululum ab Angelis*: tum nulla planè erat in eo facultas utendi ſenſibilibus, vel ea apprehendendi. Id enim, quod inter ea, quæ manifeſtè in ſenſus incurrunt, maximè turpe eſt, Revelatio nempe nuditatis, ab ipſo nullo modo turpe habebatur, ſuamque propriam turpitudinem ipſemet non cognovit. Deficiente verò ipſo, & ad vanas concupiſcentias, ſenſuumque corporalium libidines inclinante, ſicut dicitur, *Vidit igitur mulier, quòd bona arbor ad veſcendum, quòdque deſiderabilis oculis*, punitus eſt meritò, quia abnegavit (h. e. *rejecit & contempſit*) Apprehenſionem illam Intellectivam. Et quia peccavit contra præceptum illud, quod ratione Intellectus ei datum erat, ideò in locum hujus ſucceſſit Apprehenſio Senſibilium, ſicque præcipitatus eſt in turpes & libidinoſos affectus. Tunc demum agnovit pretium & æſtimationem ejus quod perdiderat, & quo ſpoliatus erat, quamque miſerum in ſtatum prolapſus fuerit. Hac de cauſa dicitur, *Et eritis ſicut Dii ſcientes bonum & malum*, non verò, *ſcientes verum & falſum*. Sic animadvertè quòd dicatur, *Vattippakachna Tunc aperti ſunt oculi amborum, cognoveruntque quòd nudi eſſent*, non verò, *Et aperti ſunt oculi amborum & viderunt*. Quòd enim viderunt antea, idem viderunt quoque poſtea: neque ſcotomata erant in oculis ipſorum, quæ ablata fuerunt poſtea: ſed indicatur, rem quandam in homine ortam fuiſſe, quâ turpe in ſe agnoverit id, quod antea nullo modo turpe habebat. Nam ſciendum, Verbum illud *Aperiendi*, Pakach פקח, quod ibi uſurpatur, tantum dici de Revelatione cognitionis vel ſcientiæ, non verò de Apertione Viſus ſenſibilis ſive corporalis: ut; *Vajiphkach Et aperuit Deus oculos ejus*. Item, *Tippakachna Tunc aperientur oculi eorum*. Item, *Pakoach Aperiendo aures tamen non audit*, quo pacto alibi quoque legitur, *Qui habent oculos ad videndum & non vident &c.*

Pſal. 8. 6.

Gen. 3. 6.

Gen. 3. 5.

Ibid. v. 7.

ppp Aperire quid proprie ſignificet.

Gen. 21. 19.

Jefa. 35. 5.

Jefa. 42. 20.

Ezech. 12. 2.

Job. 14. 20.

Quod verò de Adamo dicitur; *Quando mutavit vultum ſuum, dimiſiſti eum*, id ita exponendum, Quando mutavit objectum vel intentionem Vultus ſui, tum dimiſſus vel ejeſtus eſt (ex Paradifo ſc.). Nam vox פנה Facies, Vultus, derivatur à verbo פנה, quod ſignificat, *Vertere, convertere: & Aſpicere, Reſpicere*, quaſi *Faciem vel Vultum in aliquam unde ſic dicitur.*

rem convertere, quia homo vultu suo in eam rem, quam intentio ejus vult, intentus est. Dicit ergo, quando mutavit (*Adamus*) aspectum suum, & in rem illam direxit, de qua antea mandatum erat ipsi, ne in eam oculos dirigeret, emisit eum Deus ex horto voluptatis sive Paradiso. Hæc fuit pœna similis peccato, juxta illud vulgatum, *Mensura pro mensura*. Permissum ipsi erat vesci & frui suavis & delicatissimis horti fructibus quietè & securè: sed quando concupiscentia ejus crevit, & oblectamenta phantasiæ suæ secutus fuit, (ut antea diximus) ac de eo comedit, de quo ipsi injunctum fuerat ne comederet, ablata fuerunt ipsi omnia, & coactus fuit comedere cibum tenuiorem longè, quo antea nullatenus usus fuisset, eumq; cum labore & molestia gravissima, sicut dicitur; *Spinam & carduum proferet tibi &c. In sudore vultus tui vesceris pane tuo &c.* Quod v.23. clariùs explicat, dum ait, *Et emisit eum Deus ex horto voluptatis ad colendum terram, ex qua sumptus erat.* Atque ita in cibus aliisque rebus v.18. quàmplurimis æquavit eum jumentis, sicut dicitur; *Et comedes herbam agri.* In quem sensum Scriptura alibi ait: *Homo in honore non pernoctavit, assimilatus est jumentis, quæ excinduntur.* Benedictus sit Pl.49.13. Deus, cujus mens & sapientia est incomprehensibilis.

CAP. III.

Explicantur voces תמונה Themunah Similitudo, & תבנית Tabhnith Structura.

OPINANTUR vulgò, duas istas voces *Themunah* & *Tabhnith* in Lingua Hebræa unum idemque significare. Verùm aliter res se habet.

Nam תבנית *Tabhnith* nomen verbale est, à Radice בנה *Banah* Edificare, & significat *Structuram* ac *Dispositionem* alicujus rei, h.e. formam ejus in quadratura, rotunditate, triangulo, aliisque similibus figuris. Sic dicitur, *Tabhnith Structuram vel Formam Tabernaculi, Vatabhnith & Formam omnium instrumentorum ejus.* Item, *Betabhnitham, Juxta structuram vel formam eorum, quæ tibi ostensa est in monte.* Item, *Tabhnith Formam ullius avis.* Item, *Tabhnith Formam manus.* Item, *Tabhnith Structura porticus.* Omnia hæc designant Formam sive figuram externam, ideoque in Lingua Hebræa non attribuitur vox ista Formis illis, quæ Deo attribuuntur.

תבנית Structura, quid significet.

Exod.25.9.

Ibid.v.40.

Deut.4.17.

Ezech.8.3.

1.Chron.28.11.

תמונה *Themunah* verò nomen est, quod de tribus rebus dicitur. **תמונה** *Themunah* de quibus dicitur, & quo sensu de Deo dicitur. Primò enim dicitur de Forma alicujus rei, quæ sensibus percipitur, extra Intellectum, h.e. de forma externa, ut quando dicitur: *Et faciamus vobis sculptile, themunah figuram ullius simulachri.* Item, *Quia non advertistis ullam themunah similitudinem vel figuram.* Secundò dicitur de Forma Imaginaria, quæ existit in Imaginatione & phantasia hominis in ecstasm rapti. Hoc sensu in loco illo, *Inter cogitationes à visionibus nocturnis &c. in fine illius dicitur; Dum constitit, non agnovi aspectum ejus, themunah figuram oculis meis obversante,* h.e. *Diminone similitudine, imagine ejus oculis meis obversante.* Tertiò dicitur de vera aliqua re, quæ Intellectu apprehenditur. Atque in hac tertia significatione dicitur vox hæc *Themunah* de Excelso, ut in illo; *Uremunato Et figuram vel similitudinem ejus aspiciet.* Sensus enim est, *Et veritatem Dei apprehendet,* h.e. naturam ejus.

CAP. IV.

In quo explicantur tria Verba Videndi,

ראה, חָפַח, רָאָה, Raah, Chafah, Hibbit.

SCIRE licet, tria ista Verba, *Raah, Chafah, Hibbit,* dici quidem de Visione oculi: verum transferuntur quoque ad Apprehensionem Intellectus.

Quo sensu Verba Videndi Deo attribuantur.

De Verbo *Raah* vulgò notum est, ut, *Vajjar cum circumspiceret, ecce puteum in quodam agro,* intelligitur de Visione oculi. Cum verò dicitur, *Et cor meum raah vidit multitudinem sapientia & scientia,* intelligitur de Apprehensione Intellectus. Hoc sensu semper usurpatur verbum hoc *Raah,* quando de Deo Opt. Max. dicitur: ut; *Raithi Vidi Dominum: Vajera Et visus est ipsi Dominus: Item, Vajar Et vidit Dominus quòd bonum esset. Item, Hareni Videre fac me queso gloriam tuam. Item, Vajiru Et viderunt Deum Israël, Omnia ista intelligenda sunt de Apprehensione Intellectus: nullo modo verò de Visione corporali. Nam oculi apprehédunt tantum corpus, & quidem non nisi secundum quædam ejus accidentia, pulchritudinem, quantitatem, proportionem & alia similia. Sic etiam Deus non apprehendit per instrumentum aliquod corporeum, prout alibi declarabitur.*

Verbum רָאָה Videre. Gen. 29. 2. Eccl. 1. 16. 2. Chron. 18. 18. Gen. 26. 2. Gen. 1. Exod. 33. 18. Exod. 24. 10.

Verbum *Hibbit* quod attinet, sumitur & illud primò de Intuitione oculi in rem aliquam: ut; *Ne tabbit respicias post te. Item, Vattabet Respexit autem uxor ejus retro eum. Item, Venibbat Et aspiciet in terram.*

Verbum חָפַח Aspiciere. Gen. 19. 17. Ibid. v. 26. Jesa. 5. 30.

Deinde

Deinde accommodatur etiam ad Intuitionem vel Visum Intellectus, & Intentionem illius ad affequendam rem aliquam. Hoc sensu usurpatur, quando dicitur; *Lo hibbit Non aspexit iniquitatem in Jacob*: iniquitas enim oculis corporis cerni nequit. Sic etiam dicitur, *Vehibbitu Et respexerunt post Mosen*. Etenim hic quoque eundem habere sensum docuerunt Magistri nostri p. m. nihilque aliud indicari, quàm quòd diligenter excusserint & consideràrint dicta & facta Mosis. Hoc item sensu accipiendum est illud, *Habber na Respice nunc cœlum*. Nam in Visione Prophetica factum hoc est. Atque juxta hanc significationem sumitur semper verbum *וַיִּבְחֵן*, quando occurrit de Deo benedicto: ut, *Mehabbit Respicere in Deum*. Item, *Et similitudinem Domini jabbit respiciet*. Item, *Vehabbit Et aspiciere pravitatem non potes*.

Exod. 3. 6.

Num. 12. 8.

Habac. 1. 13.

Mich. 4. 11.

Jesa. 2. 1.

Genes. 15. 1.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

Exod. 24. 11.

C A P. V.

*Non esse ad contemplationem rerum divinarum accedendum sine praeunte cognitione
& intelligentiâ aliarum scientiarum,
& sine emendatione vitæ.*

QU Û M incepisset Princeps Philosophorum (*Aristoteles*) indagare, & demonstrationes extruere in rebus profundis admodum, pro sui excusatione in hunc sensum scripsit; Lectorem librorum ipsius non audaciæ vel temeritati ejus id adscribere debere, multò minùs ambitioni & arrogantia, ac si rem aggredereur talem; cujus nulla haberi possit cognitio: quin potius convenire, ut id imputer fervori & studio, disciplinas certas ac solidas constituendi, quantum quidem in hac rerum humanarum infirmitate fieri potest. Idem & nos hic dictum volumus. Non enim oportet hominem in hanc gravem & nobilem materiam præcipitanter irruere in initio cogitationis suæ, priusquàm probè se in aliis scientiis & artibus exercuerit, mores suos benè emundarit, suosque affectus & concupiscentias

*Vide lib. 2. de
Coel. cap. 12.*

Quomodo studium hoc Divinum sit inchoandum.

piscencias imaginarias mortificârit. Postquam autem Principia vera & realia intellexerit ac cognoverit, modos etiam ratiocinationum sive Syllogismorum & Demonstrationum, rationem item, quâ sibi cavere possit à seductionibus & fallaciis intellectus; tùm ritè incipere poterit has quoque res perscrutari. At verò non arripiet statim primum quodvis, quod se obtulerit, & quod in mentem ipsi venerit: neque liberè nimis & securè vagari sinet cogitationes suas ab initio in Apprehensione Creatoris: sed verecundè & lentè hîc procedet, donec singula benè considerârit & expenderit. Hac de causa scriptum est de Mose; *Et abscondit faciem suam: timebat enim aspicere in Deum.* Nam cum hoc ipso, quod commemoratur, visum illud ita perterrefecisse ipsum, ut non ausus fuerit respicere ad Lucem illam creatam & visibilem; simul quoque docetur, quòd oculi ejus Deum Opt. Max. omnis imperfectionis expertem apprehenderint, quæ res sanè in maximam ipsius cedit laudem, & quòd Deus ex bonitate sua effuderit super ipsum, quantum capere poterat, sicut dicitur; *Et similitudinem DOMINI aspiciet.* Unde Sapientes nostri etiam dixerunt, hanc fuisse Retributionem ipsius, quòd faciem suam absconderit, ne videret Deum. Econtrà Optimates Israëlitarû, quia illotis manibus in hoc negotium irruerunt, & cogitationibus suis propriis locum dederunt, apprehenderunt quidem, sed apprehensione imperfectâ. Hinc dicitur de ipsis, *Et viderunt Deum Israël & sub pedibus ejus &c.* non verò solùm, *Et viderunt Deum Israël:* sic enim generaliter vel simpliciter declarâisset, quòd aliquid viderint, non verò modum & rationem, quâ viderint. At verò specialiter & accuratè explicat mensuram apprehensionis ipsorum, quòd nempe corporeitatis tantùm (h. e. rerum corporearum, operum Dei) illa fuerit, quæ justissima fuit pœna temeritatis ipsorum, quòd huc proruperint, antequam perfecti fuerunt. Unde etiam commeriti fuissent ut consumerentur: sed intercessit pro ipsis Moses, donec postea consumpti fuerunt in Tabera. Nadabh autem & Abihu consumpti sunt in tentorio conventus, secundùm veram, quæ ad nos hac de re pervenit, traditionem. Quòd si ergo hoc fuit iudicium illorum, quantò majus erit nostrum, qui ipsis sumus longè inferiores, & eorum, qui nobis adhuc sunt inferiores? Quocirca necessarium est, ut unusquisque nostrùm gnâviter desudet in acquirendis fundamentis ad hanc rem requisitis, & ad intelligenda principia illa, quæ Apprehensionem nostram ab omni pollutione, h. e. seductione & deceptione purgant, & tùm demùm ad castra hæc sancta & divina con-

Exod.19.22. *templanda accedat, sicut dicitur; Quin & Sacerdotes, qui accedunt ad Dominum, sanctificent se-se, ne forte dissipet eos Dominus.* Salomon quoq; mortalium omnium sapientissimus, sollicitè nos admonuit, ut cauti admodum simus, quando ad gradum istum pervenire conamur, dum ait, *Custodi pedem tuum, quando ibis ad domum Dei.* Verùm redeo nunc ad absolvendum id, quod aggressi sumus explicare, ac dico, quòd Optimates filiorù Israël, inter alias remoras & offendicula, quæ in Apprehensione ipsorum eis contigerunt, confusionem quoque senserint ex actionibus & voluptatibus suis corporalibus. Propterea enim dicitur; *Et viderunt Deum, & comederunt ac biberunt.* Verùm finis illius sermonis, quando dicitur, *Et sub pedibus ejus erat, velut opus lapidis sapphirini &c.* in aliis hujus libri capitibus explicabitur. Intencio nostra rota, quam hic intendimus, est, quòd verba hæc *Videndi, Raah, Chasab, Hibbit,* quando in hoc argumeto occurrunt, intelligenda sint de Apprehensione Intellectus, non de Visione oculi. Non enim fert essentia Dei, ut oculi corporis eam apprehendant. Quòd si verò quis sit, qui ex ingenii tarditate & tenuitate non possit pertingere ad gradum istum, ad quem illum evehere conamur, & statuat omnes istas voces de Apprehensione sensibili loqui, ut de Luce aliqua creata (*h.e. de Apparitione visibili Majestatis divinae*), vel de Angelis, nullum inest periculum.

CAP. VI.

In quo explicantur אִישׁ Vir, אִשָּׁה *Isscha*
 Fœmina: item אָח Ach Frater, &
 אָחוֹת Achoth Soror.

אִישׁ אִשָּׁה & אִשָּׁה אִישׁ
 explicantur. **D**UO ista nomina *Isch* & *Ischah*, attribuuntur primò mari & fœminæ inter homines: deinde accommodantur etiam omni masculino & fœmellæ ex cæteris speciebus animantium: ut; *Ex omnijumento mundo accipies tibi septena Isch veischto virum & mulierem ejus, h.e. masculum & fœmellam ejus.* Præterea accommodatur etiam *Ischah* ad quamvis rem, quæ apta & idonea est, ut cum alia conjungatur: ut; *Quinq; cortinae erunt conjunctæ, Ischah el achorah, h.e. altera cum altera.* Unde etiam manifestum tibi fit, duas istas voces *Ach* frater & *Achorh* soror, similiter æquivocè dici, eo modo quo *Isch* & *Ischah*.

CAP. VII.

*In quo explicatur verbum נָפַץ Nafci,
Párere.*

QUI D per hanc vocem *Falad* intelligatur, notum est, Partus sc: ut, *Vejaledu Et pepererint ei filios.* Deinde verò transferretur etiam ad *Existentiam* vel *Creationem* rerum naturalium: ut, *Antequam montes iustedu nascerentur*, h. e. producerentur, vel existerent. Insuper refertur ad res ex terra germinantes, quæ germinare facit omnia, perinde ac si ea pareret, sicut dicitur, *Veholidah vehizmichah Et parere facit eam, ac germinare facit eam.* Præterea accommodatur ad novitates; h. e. eventus temporis, quasi illi essent res quæ nascuntur; ut, *Quia nescis quid teled paritura sit dies.* Porro etiam ad cogitationes, & sententias ac opiniones ex illis ortas & natas, accommodatur, sicut dicitur; *Vejalad Et pariet mendacium.* Ex quo sensu est & illud, *Ubejalde Et in natis alienigenarum acquiescunt*, h. e. in sententiis, scientiis, opinionibus illorum, in quam sententiam *Jonathan Uzielis Filius* transfudit, *Et in legibus gentium incedunt.* Atque hoc sensu is, qui alium docet rem aliquam, vel qui sententiam quandam alicui communicat, habetur ac si genuisset ipsum, quatenus nempe author est illius sententiæ & opinionis. Hinc dicti sunt *Discipuli Prophetarum*, Bene *Filii Prophetarum*, sicut explicabo in *Homonymia* vocis *Ben Filius.* Hoc sensu quoque dictum est de *Adamo*; *Vixit autem Adam triginta & centum annos, Vajoled & genuit in imagine sua, in similitudine sua.* Quid sit *In imagine sua, In similitudine sua*, supra tibi explicatum est. Reliqui enim omnes filii (*Adami*) qui præcesserunt ipsum (*Seth* sc. de quo sermo est in citato versu) non habuerunt Formam humanam veram (*proprie sic dictam*), Formam nempe & imaginem illam hominis, de qua dictum est, *In imagine Dei & similitudine ejus.* Verum *Seth*, postquam eruditur & instituit ipsum (*Adamus*), perfectus existit perfectione humanâ, sicut de eo dicitur, *Et genuit in imagine sua, in similitudine sua.* Unde colligere potes, illum, qui istâ formâ caret, non esse hominem, sed bestiam sub specie & forma humana: nisi quod peculiarem habeat potentiam in omnibus speciebus malorum & damnorum, quam reliqua non habent animantia, (*h. e. quodd magis & gravius possit ladere quam illa*). Nam quando *Intellectus* & *ratio*, quæ illi ad perfectionem assequendam data sunt, illam non assequuntur, tum abutitur iis ad omnis generis perniciofa consilia, &

Verbum נָפַץ
Párere.
Deut. 21. 15.
Psal. 90. 2.

Jes. 55. 10.

Prov. 27. 1.

Psal. 7. 15.

Jes. 2. 6.

Discipuli Prophetarum cur Prophetarum Filii dicantur.
Genes. 5. 3.
cap. 1.

Homo Intellectu carens, non est Homo.

ita gignit damna, ac si simile quid tantum esset homini, eumque aliquo modo exprimeret ac referret. Tales fuerunt filii Adami ante Seth; unde in Medrasch dicitur: Per integros 130. annos Adamus meros spiritus, h. e. Dæmones genuit: quando verò placuit Deo, tum in similitudine & imagine sua genuit, sicut dicitur; *Vixit autem Adam triginta & centum annos, genuitq; ad similitudinem suam, ad imaginem suam.*

Genes. 5. 3.

CAP. II. X.

Explicatur vox מִקוֹם Makom, Locus.

מִקוֹם Locus, quid significet, & quo sensu de Deo usurpetur.

Similis Phrasis est illa Pauli, 1. Cor. 14. v. 16. ἡ ἀνάγκη τῶν τῶν πτόνων τῶ ἰδιώτη.

Ezech. 3. 12.

PRINCIPALIS ac primaria vocis hujus significatio est de *Loco tam Proprio, quam Communi.* Verum postea latius eam extendit Lingua hæc, ad denotandam *Dignitatem & Aestimationem hominis*, h. e. ad perfectionem ipsius in certa quapiam re. Dicimus enim, N. est in tali loco in hac vel illa re. Sic nosti sæpius usurpare peritos Linguae hujus, ut quando dicunt v. g. Implet locum patrum suorum in sapientia & timore Domini: vel quando ajunt, Controversia permanet in loco suo, h. e. in gradu suo. Hoc sensu dictum est; *Benedicta gloria Domini mimmekomo ex loco ejus*, h. e. propter excellentiam & præstantiã portionis ipsius in creaturis. Sic quotiescunq; vox מִקוֹם Makom dicitur de Deo, reverà intelligitur Gradus Essentiaë ipsius immensæ & incomparabilis, quemadmodum postea demonstrabimus.

Sciendum autem, quòd in explicanda Homonymia vocum in hoc libro, intentio nostra non sit explicare omnes vocum illarum notiones, ad instar Grammaticorum vel Lexicographorum: sed portam quasi aperire, & admonere te de significatis instituto nostro inservientibus, ut cum intelligentia in scriptis Prophetarum & aliorum Sapientum versari, & vocabula illa, quibus utuntur, rectè intelligere, atque aded, ut unumquodque vocabulum Homonymum & æquivocum convenienter possis capere, juxta sensum ipsius genuinum, qui unicuique loco vel libro quadrat. In quam rem clavis loco est liber iste. Exemplum est hæc ipsa vox *Makom*, quam tibi explicuimus, ut scires, quando dicitur, *Benedicta gloria Domini ex loco ejus*, per *Locum Makom*, intelligi essentiam ipsius (Dei). Pari modo cum dicitur, *Ecce locus mecum*, intelligitur Gradus speculativus & contemplatio Intellectus, non verò oculi corporis, qui rùm directus fuit in locum, qui monstrabatur ipsi in monte, in quo fuit

Exod. 33. 21.

Gloria & apprehensio perfectionis.

CAP. IX.

*In quo explicatur vox נֹסֶף Kisse**Solium.*

QUID hæc vox principaliter ac primò in hac Lingua significet, notum est, (*Solium nempe vel Thronum Regalem*). Quia verò in Solio sedere solent Magnates & Potentes, ut Rêges vel Principes, ideò docet nos hæc vox Kisse *Solium* de Magnificentia, Potentia & Dignitate ejus, cui attribuitur. Sic vocatur Sanctuarium Kisse *Solium*, ut sc. indicetur Potentia ejus, qui in illo se revelavit, & qui ibi splendorem & gloriam suam collocavit, sicuti dicitur; Kisse *Solium gloria, altitudo à principio, locus Sanctuarii nostri*. Eandem ob causam vocantur Cœli Kisse *Solium*, quòd eum, qui illos contempletur & considerat, doceant de Potentia Creatoris ac Motoris illorum, & Gubernatoris Mundi istius inferioris, dum largiter ex illis dona sua effundit; ut, *Sic dicit Dominus, Cælum Kiksi solium meum est, & terra scabellum pedum meorum*. Vult dicere, Illi docent de essentia, fortitudine & potentia mea, veluti solium, quod Principi alicui preparatum est & competit. Atque hoc necessarîo credendum est omnibus Veritatis studiosis & festatoribus: non verò quasi corpus aliquod esset, in quo feratur Deus Benedictus. Demonstrabitur enim tibi, Deum non esse corpus vel corporeum, & per consequens non habere locum, aut habitaculum pro corpore. Quare intelligenda sunt ista, prout modò explicuimus. Omnis enim locus, quem Deus ad manifestationem splendoris & gloriæ suæ destinavit, vocatur Kisse *Solium*. Multò latius verò extenditur & usurpatur in illo, *Quia manus super Kes-jah solium Domini (vel Dominum)*. Intelligitur enim ipsa Dei potentia, vel robur & magnificentia, quæ non existimanda sunt esse aliquid extra ipsius essentiam, vel creatum quippiam, ita ut Deus sit nonnunquam sine solio, quandoque verò cum solio. Hæresis enim est hæc sine dubio. Explicavit hoc nobis Jeremias, dum ait, *Tu Domine in sæculum permanebis, Kiffacha solium tuum in generationem & generationem*. Docet enim nos, quòd (*Solium sc.*) sit res à Deo inseparabilis. Quare hic & in omnibus aliis locis similibus vox Kisse significat Magnificentiam & Potentiam ipsius, quæ non sunt aliquid extra ipsius essentiam, sicut in aliis hujus Libri capitibus declarabitur.

נֹסֶף Soliū quid significet, & quomodo Deo attribuat.

Sanctuariū cur vocetur Soliū.

Jerem. 17. 12.

Cœli cur vocentur Solium, Thronus.

Jefa. 60. 1.

Exod. 17. 16.

Thren. 5. 19.

*In quo explicantur voces ירד Jarad Descendere
& עלה Alah Ascendere.*

IAM præfati sumus, cum vocem aliquam æquivocam & homonymam (qua Deo sc. attribuitur) explicandam suscipimus in hoc Libro, institutum nostrum minimè esse, omnes illius significationes commemorare: (nò enim occupatus est hic Liber in Lingua explicanda) sed eas tantum, quæ necessariæ nobis videbuntur ad Propositi nostri rationem, & nihil præterea. Ex illarum igitur numero sunt duo quoque ista verba *Farad* & *Alah*, quorum sensus & significatio est notissima.

77, Descendere, & עלה Ascendere, quid significent, & quo sensu Deo attribuantur.

Quando enim transfertur vel movetur corpus de loco (*superiore*) in locum inferiorem, dicitur *Jarad Descendere*: quando verò transfertur è loco inferiore in altiorem & superiorem, dicitur *Alah Ascendere*.

Deinde Metaphoricè transferuntur voces istæ ad *Magnificentiam* & *Potentiam*. Hinc quando deprimitur vel diminuitur Dignitas allicujus, dicitur *Jarad Descendit*: quando verò extollitur & exaltatur, dicitur *Alah Ascendit*. Sic dicit Deus, *Peregrinus qui est in medio tui, jaaleh ascendet super te superne, & tu descendes*. Item: *Et constituet te Dominus Deus tuus eljon (quod est ab Alah) superiorem omnibus gentibus terraæ*. Sic, *Et magnificavit Deus Salomonem lemaaleh summè, excellenter*. Sic nosti sæpè usurpare Rabbinos nostros, ut in illo, *Ascendere faciunt in sanctitate, & non faciunt descendere*.

Deut. 28. 43.

Ibid. v. 1.

1. Chron. 29. 25.

Præterea usurpantur etiam de *speculatione animi*. Quando enim quis cogitationes suas convertit ad rem vilem & abjectam, dicitur *Jarad Descendere*: quando autem ad res sublimes & præstantes cogitationes suas convertit, dicitur *Alah Ascendere*.

Insuper, quandoquidem genus humanum in infimo loco, infimoque gradu constitutum est respectu Dei: ipse autem Deus in supremo gradu, non quidem ratione loci, sed ratione Essentiæ, Majestatis, & Potentiæ, ideo quando ipsi placet sapientiam largiri alicui, vel Prophetiæ donum super quosdam ex nobis effundere, vocatur *Mansio* Prophetiæ super aliquo, vel *Habitatio* Majestatis & Præsentię Divinę in loco aliquo, *Descensio*: & è contrario, *Ablatio* Prophetiæ ab homine, aut *Recessio* Majestatis Divinæ è loco quopiam, *Ascensio*. Ita ferè semper accipiendæ & intelligendæ sunt hæ voces *Farad* & *Alah*, quando attribuntur Deo Opt. Maximo.

Ad-hæc, quando plaga super gentem aliquam vel clima aliquod terræ descensura est juxta voluntatem Dei antè jam per Prophetas denunciata, qui dixerunt, Deum visitaturum opera ipsorum, (nisi resipiscant): & quando postea eam Deus infligit, dicitur *Descendere*. Nam nisi antè significaret se hoc facturum, & ita ipsis voluntatem suam notam faceret, nimis indigni & abjecti essent homines, quàm ut opera ipsorum visitaret & puniret. Hoc nobis in libris Prophetarum ipsorum declaratur, quando dicitur; *Quid est homo, quòd recorderis ejus, & filius hominis, quòd visites eum?* Hic enim sensus in verbis istis innuitur. Atque hinc appellatur ista res Jeridah *Descensio*: ut, *Age, Neredah descendamus & confundamus ibi labia eorum.* Item, *Vajered Et descendit Dominus, ut videret.* Item, *Eredah Descendam nunc & videbo.* Omnia hæc significant Pœnam hominum.

Psal. 8.5.

Gen. 11.7.

Ibid. 15.5.

Gen. 18.21.

Verùm significatio quoque prior, de Prophetia sc. & Gloria, non est infrequens; ut, *Vejaradti Et descendam & loquar tecum ibi.* Item, *Vajered Descenderat autem Dominus super montem Sinai.* Item, *Vejered Et descendet Dominus in oculis totius populi super montem Sinai.* Item, *Vajaal Et ascendit ab ipso Deus, h. e. Et ascendit Dominus de Abrahamo.* Sed illud, quod dicitur, *Et Moses alah ascendit ad Deum,* est ex significatione tertia, (Ascensionis nempe Intellectus, & speculationis) conjunctum cum eo, quòd etiam ascendit in cacumen montis, super quem descendit Lux vel gloria creata, (h. e. *tum de ascensu. Mosis corporali in montem, in quo visibilis erat Majestas divina, tum de Ascensione Intellectus ipsius intelligendum est*); nequaquam autem, ac si Deus Benedictus imple haberet ralem locum, in quem quis possit ascendere, vel è quo possit Ipse descendere, sicut fatui & imperiti existimant.

Num. 11.17.

Exod. 19.20.

Ibid. v. 11.

Gen. 35.13.

Exod. 19.3.

C A P. X I.

In quo explicatur vox ישב Jafchabh

Sedere.

PRIMò omnium vox hæc in Lingua nostra usurpatur de *Sessione* hominis in certo aliquo loco: ut, *Eli autem Sacerdos Joschebh sedebat super Solum.* Et quia homo, qui sedet, in perfectissima, quam habere potest, quiete est & tranquillitate, ideò accommodatur vox ista ad quamvis rem, quæ tranquilla, quieta permanet, & non mutatur. Hinc, quando Israël promittitur, quòd in summo gradu firmi, quieti & stabiles permanfuri sint, dicitur, *Et exaltabitur, Vejaschabhah & sedebit vel permanebit in loco suo.* Sic etiam dicitur, *Mofchibhi,*

יָשָׁב Sedere quid significet.

1. Sam. 1.9.

Zach. 14.11.

Psal. 113.9.

Qui

Quo sensu de
Deo dicatur.

Psal. 102. 13.

Psal. 123. 1.

Psal. 2. 4.

part. 1. c. 56.

Malach. 3. 6.

Quo sensu Ver-
bum Jafchabh,
h. e. Sedere, de
Caelis dicatur.

Jesa. 40. 22.

Psal. 29. 10.

Qui facit sedere sterilem in familia, ut sit mater liberorum letans. Sensus est, qui stare & permanere facit eam. Et hoc posteriore sensu dicitur de Deo; ut, *Tu Domine in saculum teschebh sedes*. Item, *Hajofchebhi Qui sedet in caelis*. Item, *Jofchebh Sedens in caelis*, h. e. qui in æternum permanet, qui nullo planè modo mutatur. Non mutatione Substantiæ, quia præter eam nihil habet, in quod possit mutari. Neque etiam mutatur *Attributio ipsius (i. e. quoad attributa)*: quia nulla est proportio inter Ipsum & inter alia omnia extra Ipsum, in quæ possit mutari attributio illa, sicut alibi explicabitur. Ideoque quia omnis omninò mutationis est expers, est perfectissimus, sicut ipsemet expressè testatur: *Ego Dominus non muror*. Non enim est in eo ullius rei mutatio. Atque hoc sensu usurpatur verbum *Jafchabh*, quando sermo est de Deo Benedicto.

Attribuitur non paucis in locis etiam Caelis, quòd illi quoque mutationi & alterationi non sint obnoxii, h. e. quòd individua & singularia ipsorum non mutantur, quemadmodum mutantur individua Terræ, quæ generationi & corruptioni sunt obnoxia.

Sic, quando attribuitur Deus Benedictus (quæ attributio est æquivoca) speciebus Entium generationi & corruptioni subjectorū, dicitur quoque *Sedere*; quia species illæ non intereunt, sed semper permanent, ut singularia cœlorum. Ita dicitur, *Qui sedet in circulo terræ*, h. e. qui perpetuò conservat super globo terræ, i. e. super concavitate ejus, res generationi subjectas, quæ continentur in illa concavitate. Sic dicitur, *Dominus ad confusionem, vel in confusione sedet*, *Jafchabh*. Sensus est; quamvis res terrestres mutantur & corrumpantur, tamen apud Deum nulla est mutatio; quia attributio illa, quæ Deus attribuitur rebus illis quæ generantur & corrumpuntur, attributio est firma & stabilis, relata ad species, non ad individua.

Confidera hæc & deprehendes Verbum *Jafchabh* semper ita usurpari, quando dicitur de Deo Benedicto.

CAP. XII.

In quo explicatur verbum קום Kum Stare, Surgere.

קום Stare, Surgere, quid significet, & quo sensu de Deo dicatur.

Esth. 5. 9.

KUM Vocabulum est æquivocum, cujus una significatio est *Stare, Surgere*, contrarium nempe קס Jafchabh *Sedere*: ut, *Et non Kam surrexit, nec movit se propter ipsum*.

Præterea,

Præterea, significat etiam Firmitatem & Veritatem, h. e. veram existentiam rei alicujus: ut, *Vajakem Et stabilivit Dominus verbum suum.* Item, *Vajakom Et stetit, confirmatus est ager Ephron.* Item, *Vekam Et stabit (permanebit) domus, qua in civitate erit.* Item, *Vekam Et stabit in manu tua Regnum Israël.* Hoc sensu semper sumitur verbum *Kum*, quando occurrit de Deo *Opr. Max.*: ut, *Nunc akum surgam, dicit Dominus, h. e. nunc confirmabo, stabiliam verbum meum, & promissiones, ac comminationes meas (de verbo ad verbum, promissiones meas in bonum & in malum).* Sic, *Tu Takum surges, misereberis Tzjonis, h. e. præstabis quod promisisti ei, Te sc. illius miserturum.*

Porro, quandoquidem is, qui conclusit & decrevit expedire vel facere rem aliquam, ad eam perficiendam per surrectionem se accingit, idè de quovis, qui rem aliquam, quæcunque demum illa sit, aggreditur, dicitur, quòd *Surgat*; ut, *Quòd surgere fecit (fuscitavit) filius meus servum meum adversum me.* Atque hoc sensu accommodatur quoque ad Decretum Dei de perdenda gente aliqua, quæ pœnam est cõmerita; ut, *Vekamti Et surgam contra domum Feroboami.* Item, *Et surget contra domum malignorum.* Ac fieri potest, ut & hæc (suprà cita- ta loca) ita sint capienda, *Surgam nunc.* Item, *Surges, misereberis Tzjonis, q. d. Surges contra inimicos ejus.*

Et hoc sensu quàm plurima occurrunt loca: non verò, ac si Deus reverà staret aut sederet. Absit. Hinc dicunt Rabbini nostri, beatæ memoriæ: *Suprà (in cœlo) neq. est Jeschibhah sessio, neq. Amidah statio.* Verbum enim *Amad Stetit* sæpissimè adhibetur pro *Kam*.

CAP. XIII.

In quo explicatur verbum אמד Amad Stetit.

VERBUM *Amad* æquivocum est, significans primò ipsum *Stare* re hominis: ut, *Beomdo Cum staret coram Pharaone.* Item, *Si jaamod staret Moses & Samuel.* Item, *Et ipse omed stabat juxta eos.* Deinde usurpatur etiam pro Cessatione alicujus rei; ut, *Veamedu Et steterunt, & non responderunt ultra.* Item, *Vattaamod Et stetit, substitit à pariendo.*

Præterea notat Stabilitatem & Permanentionem, seu Durationem: ut, *Vejaamdu Ut stent diebus multis.* Item, *Poteris amod stare.* Item, *Amad Stetit sapor ejus in eo, h. e. remansit, permanfit, nec mutatus est.*

Pfal. III. 3. Item, *Iustitia ejus omedet stat in saculum*, h. e. stabilis est, permanet, durat.

Stare, quo sensu de Deo dicatur.

Zach. I. 4. 4. inf. cap. 2. 8.

Deut. 5. 31. Ibid. v. 5.

Et hoc postremo sensu semper accipiendum verbum *Amad*, quando de Deo occurrit: ut, *Veamedu Et stabunt pedes ejus in monte olivarum*, h. e. stabilientur causæ ejus, i. e. causata, effecta ejus, prout hoc tibi expositurus sum, quando agam de Voce Regel *pes*. Isto quoque sensu dicit Deus ad Mosen, *Et tu hinc amod sta mecum*. Item, *Ego omed stabam inter Dominum & vos eo tempore*.

CAP. XIV.

Explicatio vocis אדם Adam Homo.

Vocabulū אדם Homo.

A D A M Vox est æquivoca, & primò quidem Nomen est proprium primi Hominis, ac, ut Scriptura docet, derivatum à nomine *Adamah* Terra.

Genes. 6. 3. Eccles. 3. 21. Ibid. v. 19.

Deinde Nomen est generale totius speciei: ut, *Non disceptabit spiritus meus baadam cum homine*. Item, *Quis scit spiritum filiorum Adam hominum?* Item, *Et præstantia haadam hominis præ bestiis nulla*.

Pfal. 49. 3. Genes. 6. 3. Psal. 82. 7.

Tertiò specialius significat communem plebem & Multitudinem hominum, h. e. minorum gentium Deos, idiotas, non verò homines singulares è communi mortalium sorte quasi exemptos: ut, *Etiam filii Adam hominis, etiam filii viri*. Et in hoc tertio significato dictum est: *Et viderant filii Dei filios haadam hominum*. Item, *Veruntamen keadam sicut homo moriemini*.

CAP. XV.

*Explicatur נצב Nizzabh, עמד Jazabh**Stare.*

נצב & עמד explicantur.

N I Z Z A B H & J a z a b h, etiamsi diversæ sint radices, sensus eorum tamen unus idemq; est, prout ex universo eorum usu cognosces. Sunt autem æquivoca.

Exod. 2. 4. Psal. 2. 2. Num. 16. 27.

Primò enim nihil aliud significant quàm *Kum* Stare: ut, *Vetazzebth Stetit autem soror ejus procul*. Item, *Jitjazzebhu Adstant Reges terræ*. Item, *Egressi sunt nizzabhim stantes*.

Pfal. 119. 89. Gen. 28. 13.

Deinde significant quoq; Stabilitatem, Firmitatem, & Perpetuitatem: ut, *Verbum tuum nizzabh stat in cælo*, h. e. stabile, firmum permanet. Sic usurpantur, quotiescunquè occurrunt de Deo: ut, *Et ecce*

Domini

Dominus nizzabh stabat super illam, h. e. firmus, stabilis permanet super illam, sc. scalam, cujus una extremitas est in cœlo, altera in terra, per quam ascendendum est cuivis, qui cupit ascendere, ut apprehendat eum, qui super illam stat: quandoquidem firmus perstat in vertice summo scalæ. Clarum enim est id, quod dico, Verba sc. ista, Ecce Dominus stabat super illam, juxta hanc parabolam vel metaphoram esse intelligenda, ex sequentibus: Et Angeli Dei ascendebant. Per hos enim nihil aliud intelliguntur quam Prophetæ, sicut de illis expressè dicitur; Et misit Angelum. Item, Et ascendit Angelus Domini de Galgal ad Bochim. Quàm appositum verò est, quod dicit, Ascendebant & descendebant, ascensionem descensionem præponendo! Nam post Ascensionem & assequutionem graduum cognitionis (rerum sc. Divinarum) in illa scala, fit Descensio ad res civiles, quâ ratione homines gubernari & doceri debeant, quod Descensionis nomine indigitari, cap. 10. supra docuimus. Sed reverror ad institutum nostrum, quod sc. Stabat supra illam, nihil aliud significet, quàm stabilis, firmus est; non verò stationem aliquam corporalem. Ex hoc sensu est quoque illud, Venizzabh Et stabis super petram. Atque hic observa, Nizzabh & Amad idem denotare. Nam eodem pacto alibi legitur; Ecce ego omed stabo coram te super petram in Horeb.

Propheta vocatur Angeli.

Num. 20. 16. Judic. 2. 1.

Exod. 33. 21. Exod. 17. 6.

CAP. XVI.

Explicatio vocis זור Tzur Petra, Rupes.

NOMEN Tzur æquivocum est, ac primò quidem est Nomen זור Rupes, Petra. Montis: ut, Vehikkita bazzur Et percuties Tzur. Exod. 17. 6. Jos. 5. 2.

Deinde quoque nomen est duri cujusdam Lapidis: ut, Cultros tzurim lapidum sive lapideos.

Tertiò Originem, Scaturiginem seu Venam significat, unde lapides excinduntur; ut, Aspicite ad zur venam, unde excisi estis. Hinc transfertur ad cujuslibet rei originem & principium: idè postquam Propheta dixit, Respicite ad zur, subjungit, Aspicite ad Abrahamum patrem vestrum &c. Quasi dixisset; Quandoquidem scaturigo seu vena illa, è qua excisi estis, est Abraham pater vester, idcirco in ejusdem viis incedite, ipsius mores & virtutes imitemini, vestigiis ipsius insistite. Decet enim, ut natura ipsius venæ & scaturiginis existat in re, quæ inde est excisa. Atque secundùm hunc sensum vocatur Deus Benedictus Tzur; quia est principium & causa efficiens omnium

Jesa. 51. 1.

Cur Deus vocatur Deus זור Rupes.

Deut. 32. 4.
Ibid. v. 18.
Ibid. v. 30.
1. Sam. 2. 2.
Jesa. 26. 4.
Exod. 33. 21.

rerum extra ipsum; ut, Hazzur Scaturiginis (Dei) opus est perfectum. Item, Hazzur Scaturiginis (Dei) qui te genuit, oblitus es. Item, Zuram Scaturigo ipsorum (Deus) vendidit eos. Item, Non est Zur scaturigo sicut Deus noster. Item, Zur Scaturigo seculorum est. Item, Et stabis super Zur scaturiginem. Subsiste hic, & considera probè hoc, quod dictum, Deum esse omnium rerum principium; nam hæc est porta, per quam ad ipsum (Deum vel cognitionem ejus) pervenitur, quemadmodum indicavimus in explicatione loci illius; *Eccè locus mecum.*

CAP. XVII.

Quare Prophetæ occultè & quasi per ænigmata loquuti sint tam de Opere Bereschith, quam de Opere Merkabah, h. e. de sapientia naturali & spirituali.

De rebus Divinis testè est loquendum.

NOLI existimare, Sapientiam Divinam solùm à Plebe & Multitudine hominum esse occultandam: nam idem quoque judicium est de Sapientia naturali, sicut ostendimus tibi in Præfatione hujus libri ex illo trito, *Et in opere Bereschith ne in duobus quidem.*

Philosophi & Gentiles occultè & ænigmaticè de suis principiis docuerunt.

Atque hoc non solùm fit apud nostros Doctores Legis: sed olim quoq; jam observatum est à Philosophis & Sapientibus inter Gentiles, qui occultârunt principia sua, & per ænigmata de iis loquuti sunt. Hinc Plato, & alii ante eum vocârunt *Materiam* Fœminam, & *Formam* Mare, seu Masculum. Nosti enim, tria esse principia eorum quæ generâtur & corrumpuntur, *Materiam*, *Formam* & *Privationem*, quæ perpetuò conjuncta est *Materiæ*: nisi enim *Privatio* *Materiam* ita comitaretur, non posset ipsa *Formam* recipere. Et hoc respectu *Privatio* quoque inter principia censetur. Quando autem forma accedit, tum *privatio* cessat; *privatio*, inquam, formæ illius, quæ accessit, & inducitur *privatio* alia, & sic in infinitum, sicut in *Physicis* explicatur.

Quòd si igitur hi in istiusmodi rebus, in quarum publicatione nullum est damnum aut periculum, metaphoricis verbis & similitudinibus in docendo usi sunt: quantò magis decet, ne nos, qui Legis Dei Doctores sumus, manifestemus ea, quæ pro vulgi intellectu nimis sunt difficilia, & pro quibus aliud quid, immò planè contrarium ejus, quod volumus, sibi possit imaginari.

Animadvertete igitur & istud.

CAP. XIIX.

In quo explicantur tria verba, קרב Karabh Appropinquare, ניגש Nagasch Accedere, ניגה Nagah Tangere, Attingere.

TRIA ista verba, *Karabh, Nagasch, Nagah*, dicuntur primò de re Propinqua vel Appropinquante, ratione loci: deinde de Conjunctione Scientiæ & rei scibilis.

Quando igitur videtur corpus unum Appropinquare alteri, tùm ad hoc exprimendum usurpatur primò *Karabh*; ut, *Cùm karabh appropinquasset ad castra*. Item, *Et Pharao hikribh appropinquare fecit se castra*. Deinde, *Nagah* itidem sumitur de conjunctione corporis cum alio corpore: ut, *Vatraggah Et tetigit pedes ejus*. Item, *Vajaggah Et tetigit os meum*. Denique, *Nagasch* eodem modo de Motu locali usurpatur, ut cùm vir ad alium virum accedit & moverur: ut, *Vajiggasch Et accessit ad eum Fehudah*.

Altera significatio horum verborum est Conjunctio mentis, & Contactus apprehensionis Intellectus, non loci. In hac significatione sumitur verbum *Nagah*, quando dicitur; *Quia nagah attigit ad cælum iudicium ejus*. Sic *Karabh*, ubi scriptum est, *Rem qua gravior vobis est, ad me takribhun appropinquare facietis*, h. e. mihi notam facietis eam. Pariter quoque verbum *Nagasch* sic usurpatum legitur: ut, *Vajiggasch Et accessit Abraham & dixit*. Factum enim hoc est in visione Prophetiæ & somnio Prophetico, sicut explicabitur alibi. Item, *Propterea quòd nagasch accedit populus iste ore suo & labiis suis*. Sic accipienda sunt verba hæc *Karabh & Nagasch*, quotiescunque inveniuntur in libris Prophetarum de Deo & Creaturis ipsius, qualescunque illæ sint, (*ita sc., ut vel hæc dicantur ad Deum accedere & appropinquare: vel Ipse ad illas*). Deus enim Benedictus non est corpus, (ut fusè in hoc libro demonstratur), neque accedit vel appropinquat ad rem aliquam: neque etiã res alia appropinquare potest ad Ipsum (*sc. corporaliter*): quia sublata corporeitate, tollitur quoque Locus vel Localitas, omnino itẽm appropinquatio, elongatio, contactus, conjunctio, separatio, vicinitas &c. Nec opinor dubium esse tibi, quin ista loca, *Karabh Propinquus est Dominus omnibus invocantibus eum*. Item, *Kirbhat Appropinquationem Dei volunt*. Item, *Kirbhat Appropinquatio Dei mihi est bona*: non, inquam, opinor dubium esse tibi, quin ista loca

Verba קרב, ניגש, ניגה, Accedere, Appropinquare, quid significent, & quomodo de Deo dicantur.
Exod. 32. 19.
Exod. 14. 10.
Exod. 4. 25.
Jerem. 1. 9.
Genes. 44. 18.

Jerem. 51. 9.
Deut. 1. 17.
Gen. 18. 23.
Jes. 29. 13.
Psal. 145. 18.
Jes. 58. 2.
Psal. 73. 7. 8.

Jof. 9. 16.
Deut. 5. 27.
Exod. 24. 2.

omnia intelligantur, de Appropinquatione mentis, h.e. de Apprehensione mentali, non aurem locali. Sic dicitur etiam, Kerobhim *Propinqui sunt ipsi*. Item, Kerabh *Appropinqua tu & audi*. Item, Veniggasch *Et accedat Moses solus, ipsi autem non jiggeschu accedant*. Quòd si verò tibi placeat illud, quod de Mose dictum est, *Et accedat &c.* accipere de Appropinquatione locali ad montem, in quo commorabatur rùm Lux, sive Gloria Dei, liberum tibi est: modò hoc fundamentum teneas, quòd, sive homo sit in centro terræ, sive in summitate sphæræ nonæ (si fieri posset), quòd, inquam, neque illic longiùs distet à Deo; neque hìc propinquior ipsi sit: sed quòd Appropinquatio ad Deum consistat in Apprehensione ejus, Elongatio verò in eo, quòd ipsum quis ignoret, vel non intelligat. Et hujus Appropinquationis & Elongationis multi sunt gradus: unus invenitur in hoc, alius in alio gradu. Quæ autem Apprehensionis sit præstantia & præcellentia, quæque illius differentia, in alio hujus libri capite explicabitur. Illud verò, quod dicitur, *Gah Tange montes & fumigabunt*, Metaphoricum est, & nihil aliud sibi vult, quàm, Tangere fac eos, vel, Pertingere fac ad eos Verbum tuum, sicut etiam in Jobo dicitur, *Gah Tange ipsummet*, h.e. Adduc plagam tuam super ipsum.

Psal. 144. 5.

Jobi 2. 5.

Hoc ergo pacto verbum *Nagab* in hac Lingua, unoquoque in loco, prudenter secundum sensum suum est discernendum. Quandoque enim intenditur eo Tactus corporalis: quandoque Contactus & Conjunctio mentis, apprehensioque rei alicujus, perinde ac si is, qui apprehendit rem aliquam, quam antea non apprehenderat, ad eam accederet, & longè ab illa antea abfuisset. Observa hoc ergo.

C A P. XIX.

In quo explicatur, quid sit מל מל Male Plenum.

מל Plenus,
quid significet,
& quomodo de
Deo dicatur.

Gen. 24. 16.
Exod. 16. 33.
Ibid. v. 22.
Gen. 25. 24.
Gen 50. 3.

MALE Vox est æquivoca, quæ usurpatur primò de corpore, quod in aliud corpus ingreditur, illudque implet: ut, *Vattemalle Et implevit hydriam suam*. Item, *Melo plenum Hhomer*. Item, *Hhomer pro singulis*. Et sic sæpissimè.

Deinde sumitur de *Complemento & Perfectione temporis alicujus certi & definiti*: ut, *Vajimleu Et completi sunt dies ejus, ut pareret*. Item, *Vajimleu Et completi sunt ei dies quadraginta*.

Tertiò significat *Rem*, quæ omnibus numeris perfecta est & ab-

solu-

foluta : ut, Umale *Et plene benedictione Domini.* Item, Umille *Et implevit eos sapientiâ cordis.* Item, Vajimale *Et impletus erat sapientiâ & intelligentiâ & scientiâ.* Atque ex hoc sensu est, Melo *Plena est tota terra gloriâ ejus.* Sensus enim est, Tota terra testatur de perfectione ejus & de ipso (ita ut gloria & laus ipsius perfecta sit in hac terra). Item, *Et gloria Domini mille replevit tabernaculum.* Sicque semper intelligendum *et Male Plenum*, quando Deo attribuitur: non verò ac si Deus corpus haberet, quo locum aliquem impleat. Quòd si verò velis per *Gloriam Domini, Lucem creatam (h.e. visibile aliquod signum Majestatis Dei)* intelligere, quæ replevit tabernaculum, nihil erit absurdi.

Deut. 33. 23.
Exod. 35. 35.
1. Reg. 7. 14.
Jes. 6. 3.

Exod. 40. 34.

C A P. XX.

In quo explicatur, quid sit Ram Altus, Excelsus fuit : וַיִּשָׁבַח נָפֶשׁ Nafa.

RAM Vox est æquivoca, significans *Altitudinem loci, & Altitudinem gradus, h.e. dignitatis, honoris, gloriæ.*

Explicatur duo verba וַיִּשָׁבַח & הָוָה, & quomodo de Deo usurpentur.

Ex priori significatione est quod dicitur: *Vattarom Et exaltata est arca à terra.*

Ex secunda significatione sunt: *Harimoti Exaltavi electum è populo.* Item, *Propterea quòd harimoticha exaltavi te è pulvere.* Item, *Propterea quòd harimoticha exaltavi te de medio populi.* Atque ad hanc significationem semper referenda vox hæc *Ram*, quando de Creatore occurrit: ut, *Rumah Exaltare supra cælos Deus.*

Gen. 7. 17.
Psal. 89. 20.
1. Reg. 16. 2.
1. Reg. 14. 7.

Psal. 57. 6. 12.

Sic etiam Verbum *Nasab* similiter significat *Altitudinem loci : & Altitudinem gradus, sive Præstantiam & Excellentiam.*

Ex priori significatione est: *Vajiflu Et exaltârunt, elevârunt frumentum suum super afinos suos.* Et sic in hac significatione *Elevationis & Translationis de loco in locum* multa reperiuntur.

Gen. 42. 26.

Ex secunda significatione: *Vetinnasse Et exaltabitur regnum ejus.* Item, *Et portavit eos, vajenasse & exaltavit eos.* Item, *Quare tithnasfeu effertis vos?* Sic semper capiendum verbum *Nasab*, quando Creatori attribuitur: ut, *Hinnasse Exaltato te judex terra.* Item, *Sic dicit excelsus venisse & altus, sc. quoad altitudinem & magnificentiam gradus seu excellentiæ, non loci.*

Num. 24. 7.
Jesa. 63. 9.
Num. 16. 3.

Psal. 94. 2.
Jesa. 57. 15.

Verùm *Objectionem* fortè hîc quis mihi movebit ex eo, quod ajo, *Magnificentiam & Altitudinem gradus & excellentiæ*: dicendo, quomodo tam multas res attribuiam rei uni & simplicissimæ (Deo)?

At hoc quod attinet, explicabitur tibi aliàs, quòd apud eos, qui Deum perfectè apprehendunt, non nominetur nominibus & attributis multis: & quòd illæ denominationes vel illa attributa omnia, quæ docent de ipsius Porentia, Magnificentia, Fortitudine, Perfectione, Bonitate &c. ad unam rem redeant & referantur, nempe ad ipsius Essentiam: non ad aliquid extra eam, (*h.e. quòd illa omnia nihil aliud sint quàm ipsa Dei essentia*). De Nominibus autem sive Attributis Dei agemus in aliis capitibus. Propositum nobis tantùm fuit in hoc capite demonstrare, quòd duæ hæ voces *Ram* & *Nissa* non intelligenda sint de Altitudine loci: sed Excellentia & dignitatis, (*quando sc. Deo attribuuntur*).

C A P. XXI.

In quo explicatur verbum עָבַר Abhar
Transire.

Verbum עָבַר
Transire.

Genes. 33. 3.

Exod. 17. 5.

Exod. 36. 6.

1. Sam. 2. 24.

Gen. 15. 17.

Ibid. v. 12.

Exod. 12. 12.

Jerem. 23. 9.

1. Sam. 20. 36.

Exod. 34. 6.

VERBUM hoc Abhar significat primò Translationem corporis localem, ac propriè quidem & principaliter Motum animantium secundùm longitudinem rectam & planam: ut, *Et ipse abhar transiit ante eos*. Item, *Abhar Transiit ante populum hunc*.

Deinde accommodatur quoque ad Tractum, vel Tractionem vocis per aërem: ut, *Vajaabhiru Et transire fecerunt vocem per castra*. Item, *Non est bona fama, quam ego audio, quam maabhirim transire faciunt populus Domini*.

Tertio dicitur de Adventu splendoris & Majestatis divina visibilis, quam Prophetæ viderunt in visione Prophetica: ut, *Et ecce furnus fumans, & lampas ignea, quæ abhar transibat inter divisiones ipsas*. Factum quippe hoc fuit in visione Prophetica, ut colligitur ex principio illius historiarum, ubi dicitur, *Et sopor irruit super Abraham*. Hoc quoque sensu dictum est, *Veabharti Et transibo terram Aegypti*. Et sic alia his similia.

Quarto etiam transfertur ad eum, qui aliquid agit, & in eo modum excedit, terminosque transgreditur: ut, *Sicut vir abharo qui transiit vinum* (*h.e. qui in eo bibendo modum excessit*).

Quinto dicitur etiam de eo, qui simulat se hanc intentionem habere, & studio ab ea aberrat ad aliam, quam sibi proposuit: (*vel de eo, qui aliquem à sua intentione abducit, aberrare facit, ac attentum reddit ad aliud* quid:) ut, *Ipsè autem jaculabatur sagittas lehaabhiro ut transire faceret eum*. Secundùm hanc translationem dictum est meo iudicio, *Vajaabhor Et transiit Dominus super faciem suam*, (*vel, Et transire fecit Deus*

Deus [Mosen sc.] *super faciem suam*): ita ut Affixum ׀ in ׀^א Panav, referatur ad Deum Benedictum. Hoc enim modo Rabbinii quoque nostri p. m. scripserunt, Panav referri ad Deum Benedictum, ut videre est in *Haggadoth*. Verum non est hic locus illa adducendi: sufficit nobis, quod inde sententiæ nostræ aliquo modo robur accedat. Explicatio igitur loci illius hæc erit, ut mihi videtur: Mosen p. m. petiisse à Deo Apprehensionem illam, quam appellat Deus Visionem faciei, cum dicit; *Et facies mea non videbitur*: sed Deum, hac præterita, promississe ipsi Apprehensionem aliam, quam cognominat Visionem posteriorum, dum ait, *Et videbis posteriora mea*. De hac ipsa re scripsimus quoque jam in Deuterosei nostra, (*h. e. in libro Jad*) & diximus, quod Deus Opr. Max. absconderit à Mose Apprehensionem illam, quæ Visio faciei vocatur, & transire fecerit eum ad aliam, cognitionem sc. operum vel actionum sibi attributarum, quæ sunt illa Nomina sive Attributa Dei, (*tredecim illa Dei proprietates, secundum calculum Hebræorum, quas Deus in illo loco sibi adscribit*). Quod autem dixi; *Quod Deus absconderit ab ipso Apprehensionem unam*: id ita intelligi volo, quod illa Apprehensio naturâ suâ sit impossibilis & imperceptibilis, & quod omnis homo perfectus, cum præter id, quod intellectus ejus naturâ suâ potest capere, aliud quid sublimius apprehendere satagit, in apprehensione sua confundatur, aut certè moriatur, (quemadmodum in alio capite hujus libri explicabimus), nisi speciale ipsi adfuerit Dei auxilium, sicut de Mose dicitur, *Et protegam te manu meâ, donec transiero, vel transire fecero (te sc. ab intentione quam habuisti, captum tuum longè super ante)*. Targum in his loquutionibus more suo agit. Quicquid enim occurrit, quod Deo corporeitate videtur adscribere & attribuere, illud per ellipsin correlativi explicat, & attribuit alii cuidam rei, quæ ad Deum refertur, & deficit: ut, *Et ecce Dominus stabat supra eam*. Targum explicat, *Gloria Domini stabat supra eam*. Item, *Speculetur Dominus inter me & te*. Targum transfert, *Speculetur verbum Domini*. Atque ita perpetuò solet facere Interpretis ille p. m. Unde in præsentis quoque loco, ubi dicitur, *Et transivit Dominus super faciem suam*, ipse habet, *Et transire fecit Dominus Majestatem suam ante eum*. Juxta illum ergo, res illa, quæ transivit, erit sine dubio aliquid creatum, & Affixû Pronomen ׀, av in Panav referendum erit ad Mosen, ut *al panav* idem sit, quod *lephanav* ante eum, quemadmodum in illo, *Et transivit munus lephanav ante eum*. Et hæc expositio Onkeli elegans quoque est & bona, quam Scriptura Sacra ipsa confirmare videtur, dum dicit, *Erit autem quum pertransibit*

Exod. 33. v. ult.

Ibid.

part. 1. c. 38.

part. 1. c. 32.

Exod. 33. 22.

Quomodo Targum soleat corporeitate à Deo removere.

Genes. 28. 13.

Gen. 31. 49.

Gen. 32. 21.

Exod. 33. 22.

gloria mea. Declarat enim, rem illam, quæ transiit, fuisse aliquid Deo attributum, non ipsamet ejus essentiam. Ac de ista Gloria (*cujus sc. in modò adductis verbis fit mentio*) intelligendum, quod statim subjungit, *Donec transfero.* Item illud, *Et transiit Dominus al panav ante eum.* Quòd si autem aliter fieri non posset, sed necessariò ellipsis relativi alicujus statuenda esset, quemadmodum Onkelos ubiq; fecit, nunc vocem *Jekara* Gloria, nunc *Memra* Verbum, nonnunquam Schechinah *Majestas*, ejus loco ponens, pro ratione sc. uniuscujusque loci, rùm & nos correlativum ejusmodi deficiens dare possemus, *Kol* nempe, h.e. *Vox*, & locum illum ita explicare, *Et transiit vox Domini ante eum & clamavit.* De voce enim dici verbum hoc *Abbar*, antè

Exod. 36.6. ostendimus ex illo loco, *Et transire faciebant vocem per castra.* Et sic Clamare attribuitur *Voci.* quòd *Clamor* vel *to Clamare* attribuitur *Voci.* Nam consimili planè modo, & iisdem verbis ei (*voci* sc.) attribuitur Loquutio Dei

Num. 7.89. Benedicti; ut, *Audiebat vocem loquentem ad sese.* Quà ratione enim Sermo & Loquutio voci attribuitur, eadem quoq; ipsi Clamor potest attribui. Quin imò apertum habemus locum, in quo & *to Amar*, h.e. *Loqui* vel *Dicere*, & *to Kara* Clamare, voci attribuitur, ubi legitur:

Jesa. 40.6. *Kol Vox* dicens clama. *Et dixit* (sc. vox illa), *quid clamabo?* Sic ergo juxta hanc expositionem, loci præsentis sensus hic erit: *Et transiit vox Domini ante eum, & clamavit, Domine, Domine, Deus fortis, misericors, gratiosus, & geminatio illa, Domine, Domine, Vocandi vel Vocantis erit, ut in illo, Mosche, Mosche. Item, Abraham, Abraham.* Atq; hæc quoque expositio elegans satis est & commoda.

Exod. 3.4.
Gen. 22.11.

Non est autem quòd te offendat, quòd res ista adeò profunda & difficilis, plures interpretationes admittat. Hoc enim nihil obest proposito nostro, (vel: *Nihil enim detrimenti afferunt proposito nostro, de removenda sc. à Deo corporeitate*). Liberum tibi est, ex iis eligere & sequi quamcunque volueris, nempe; Vel, quòd totum hoc negotium mera sit Visio Prophetica; & quòd tam per id, quod petivit (*Moses*), quàm per id, quod ipsi denegatum est, & per id, quod apprehendit, tantum Apprehensiones Intellectuales intelligantur; quòd, inquam, hæc omnia sint Intellectualia, nec quicquam in illis sit sensibile, prout ab initio exposuimus: Vel, quòd ibi fuerit etiam Apprehensio sensualis, Visio sc., sed rei alicujus creatæ, per cujus visionem assequutus sit perfectionem Apprehensionis Intellectus, ut exposuit Onkelos, ita tamen, ut apprehensio illa Visionis non statuatur facta fuisse in Visione Prophetica, (h.e. in phantasia & ima-

ginatione) sicut de Abrahamo dicitur: *Et ecce furnus fumans & lampas ignea, quæ transivit inter divisiones illas*: Vel denique, quod illi conjuncta etiam fuerit Apprehensio auditus, ut nempe vox aliqua, & quidem creata sine dubio, fuisse dicatur illud, quod transivit ante faciem ejus (Mosis). Ex istis, inquam, sententiis elige quamcunque volueris. Omnes enim huc tendunt, ne credas, illud, *Et transivit lephanav*, intelligendum esse sicut, *Transi ante populum hunc*, (de Transitu sc. vel Transitione corporali): Deus enim Benedictus non est corpus, neque competit ei Motus: ideoque non potest ipsi verbum *Abhar* Transire, juxta primam significationem attribui.

CAP. XXII.

In quo explicatur verbum *בא* Bo
Venire.

BO significat primò Adventum Animantium in locum aliquem, vel ad individuum aliquod: ut, *Ba Venit frater tuus per dolum*. Genef. 27. 35.

Deinde significat quoque Ingressionem vel Introitionem eorumdem in locum aliquem: ut, *Vajabho Et ingressus est Joseph domum*. Gen. 43. 24.
Item, *Cùm tabhou ingrediemini in terram*. Lev. 25. 2.

Tertio significat Adventum rei incorporeæ: ut, *Cùm jabho venerit verbum tuum, ut honoremus te*. Item, *Ab iis, quæ ventura sunt super te*. Judic. 13. 17.
Jesa. 47. 13.

Quarto transfertur etiam ad quasdam Privationes: ut, *Vajabho Et venit malum*. *Vajabho Et venit caligo*. Ac secundum hanc metaphoram, quæ transfertur ad id, quod est incorporeum, accommodatur etiam Creatori, & quidem tum ad Verbum, tum ad Majestatis ipsius adventum, quo sensu dictum est: *Ecce ego ba venio ad te in densitate nubis*. Item, *Quia Dominus Deus Israël is ba venit in ea*. Et hoc pacto omnia his familia intelligenda sunt de Majestate aliqua ejus visibili Quomodo attribuitur Creatori.
Exod. 19. 9.
Ezech. 44. 2.

& corporea: ut, *Uba Et veniet Dominus Deus meus*, h. e. *Veniet Verbum ejus*, quasi diceret, Servabit promissa sua, quæ promisit per manus Prophetarum suorum. Hoc enim sibi vult, dum porro ait, *Et omnes*

Sancti tecum, q. d. Et veniet Verbum Domini Dei per manus omnium Sanctorum tecum, qui loquuti sunt ad Israël em.

*In quo explicantur verba נָצַח Jaza Egredi,
Exire: שׁוּב Schubh Reverti.*

63) Egredi, Exire.

VERBUM *Jaza* oppositum est præcedentis verbi *Bo*, & significat *primò*, Exitum corporis è loco, in quo quiescebat, in locum alium, sive jam corpus illud sit animatum, sive inanimatum: ut,

Gen. 4.4.4.
Exod. 22.6.

Ipsi jazeu egressi erant ex urbe. Item, Cùm teze egressus fuerit ignis.

Esth. 7.8.
Esth. 1.17.

Déinde, transfertur ad Ostensionem vel Manifestationem rei incorporeæ: ut, *Verbum jaza egressum est ex ore Regis. Item, Cùm jeze egredietur verbum Regina ad omnes mulieres, vult dicere, Transgressio mandati Regis, cui non parebat. Item, Nam ex Tzizon egredietur Lex.*

Jesa. 2.3.
Gen. 19.23.

Item, Sol jaza egressus erat super terram, q. d. Luminis ejus visio vel apparitio.

Exire, quo sensu de Deo usurpatur.

Jesa. 26.21.

Et secundùm hanc significationem semper intelligendum verbum *Jaza*, quando attribuitur Deo Benedicto: ut, *Ecce Dominus jaze egredietur de loco suo*, h. e. videre facit, ostendit, manifestat verbũ suum, quod nunc à nobis est absconditum, q. d. fiet aliquid, quod antea non erat. Quicquid enim creatur à Deo, id attribuitur verbo ejus: ut,

Psal. 33.6.

Verbo Domini cæli creati sunt, & spiritu oris ejus omnis exercitus eorum: similitudine desumptã ab operibus Regum terrenorum, quorum instrumenta in perficienda & exequenda sua voluntate, sunt verbum ipsorum. Deus autem Benedictus planè nullo eget instrumento, quo agat, sed opus suum solã voluntate perficit. Nullum etiam habet sermonem, prout explicabitur.

שׁוּב Reverti.

Jesa. 26.21.

Hof. 5.15.

Deut. 31.17.

Quemadmodum autem verbum *Jaza* accommodatur ad significandam Manifestationem operis alicujus divini, sicuti ostendimus ex eo, quod scriptum est, *Ecce Dominus egredietur de loco suo*: ita è contrario, verbum *Schubh* refertur ad Ablationem vel Occultationem illius, ex solã ipsius voluntate: ut, *Ibo veaschubh & revertar ad locum meum*. Significat enim Ablationem Majestatis vel visibilis Dei præsentia, quæ inter nos erat, quam sequitur Privatio Providentiæ Dei erga nos, sicut in Comminatione pœnæ Deus ait; *Et abscondam faciem meam ab eis, & consumentur*. Quando enim aliquid privatur Providentiã Dei, tùm exponitur & liberum relinquitur omnibus accidentibus, quæ ipsi possunt contingere. Quia autem dura nimis est

hæc Comminatio, idèd Cognominatione in ea exprimenda utitur Deus, dicendo, *Revertar in locum meum*.

CAP. XXIV.

In quo explicatur verbum **הלך** Halach

Ivit.

VERBUM *Halach* quoque est ex censu illorum vocabulorum, quæ *Motiones* significant proprias animantium, vel rerum animatarum: ut, *Jacob* verò *halach ivit secundum viam suam*. Et sic sæpissimè reperitur. הלך. Ambulavit, Ivit. Genes. 32. 1.

Deinde accommodatur ad Tractionem (motum) corporum, quæ subtilia magis sunt, quàm corpora animatorum: ut, *Aque* verò *haloch ibant & deficiebant*. Item, *Urehallech Et ibat ignis super terram*. Gen. 8. 5. Exod. 9. 23.

Tertiò transfertur ad Diffusionem, Extensionem & Manifestationem rei alicujus, quamvis merè sit incorporea: ut, *Vox ejus quasi serpentis jelech ibit*. Sic, *Vox Domini Dei mitchallech ambulans in horto*. Jerem. 46. 22. Gen. 3. 8.
Vox enim est res illa, de qua dicitur, quòd ambulaverit in horto.

Et secundum hanc notionem est omne *Halach*, quod occurrit de Creatore: quatenus, inquam, transfertur ad rem incorpoream, significans vel Diffusionem rei alicujus, vel Recessionem Providentiæ Dei, cui planè similis est Discessio vel Ablatio animatorum à re aliqua, vel è loco aliquo, quæ fit per *halichah* Itionem. Quemadmodum enim Ablationem Providentiæ suæ exprimit per Abscessionem faciei suæ, dicens, *Ego verò haster astir panaj abscondendo abscondam faciem meam in die illa*: sic etiam exprimit eam quandoque per *Halicha* Itionem, quæ nihil aliud est, quàm Recessio à certa re aliqua: ut, *Elecha Ibo & revertar ad locum meum*. In illo autè, quod dicitur, *Et exarsit furor Domini in eos, vajelech & ivit*, ambæ sunt significationes simul, Ablatio sc. Providentiæ Dei, quæ Itionis nomine indigitatur, & Diffusio, Revelatio vel Manifestatio rei alicujus, Iræ videlicet Dei, quæ *ivit & sequuta est illos*, propter quam *Mirjam leprosa facta dicitur sicut nix*. Quo sensu de Deo usurpatur. Deut. 31. 18. Hof. 5. 15. Num. 12. 9. Ibid. v. 10.

Denique accommodatur hæc vox ad Mores & consuetudines, quæ solà mente, sine motu corporis perficiuntur: ut, *Vehalachta Et incedes in viis ejus*. Item, *Post Dominum Deum vestrum telechu ibitis*. Item, *Venelecha Et ibimus in luce Domini*. Deut. 28. 9. Deut. 13. 4. Jesa. 2. 5.

*In quo explicatur verbum שָׁכַח Schachan
Habitarē.*

שָׁכַח Habitavit.
Genes. 14. 13.
Gen. 35. 22.

VERBUM hoc, ut notum est, significat Continuationem stationis, h. e. Commorationem in loco aliquo: ut, *Ipse autem schochen habitabat in quercubus Mamre.* Item, *Et fuit bischkon cum habitaret Israël.* Et hoc apertum est & manifestum. Habitarē enim in loco aliquo, nihil aliud est, quàm continuò in illo stare, seu permanere. Nam quando animantia diù in aliquo loco, sive Comuni, sive Proprio subsistunt, dicitur de iis, quòd habitent in loco illo, non obstante, quòd in illo nonnunquam hinc inde moveantur: ut, *Abraham schochen habitabat in quercubus Mamre.* Item, *Et fuit cum habitaret Israël, bischkon.*

Gen. 14. 13.
Gen. 35. 22.

Jobi 3. 5.

Deinde verò accommodatur etiam ad res Inanimatas, adeoque ad omne id, quod constanter & assidue permanet in re aliqua, licet illa res, in qua altera manet, non sit locus: neq; etiam vox illa, quæ permanet, sit animata: ut *Tischkon Habitet super illam (diem sc.) nubes.* Hic enim manifestum est, nubem non esse quid animatū, neq; diem esse corpus, vel rem corpoream, sed partem temporis.

Quo sensu de
Deo dicatur.

Atq; secundum hanc usurpationē attribuitur etiã Creatori: ad exprimendū sc. Habitationem vel Cómorationem Majestatis & Providentię ipsius in loco aliquo. Ubi cunq; enim Majestatis & Præsentię suę signa collocavit, aut ubi cunq; habitare facit Providentiã suam, ibi dicitur Habitarē: ut, *Vajischkon Et habitavit gloria Domini.* Item, *Veschachanti Et habitabo in medio filiorum Israël.* Item, *Ob voluntatem schocheni inhabitatoris rubi.* Quare in quocunq; loco actio hæc (*Habitatio*) invenitur attributa Creatori, significat Commorationem Majestatis ipsius, h. e. Glorię creatæ in loco aliquo, vel Providentiam Divinam in re quapiam, pro ratione sc. uniuscujusq; loci.

Exod. 24. 16.

Exod. 29. 48.

Deut. 33. 16.

CAP. XXVI.

Cur Lex Anthropopathiis usa sit.

Loquitur Lex
per Anthropopa-
theias.

NO T A est generalis illa Regula, quæ inservit ad explicationem omnium loquendi rationum, quæ in hoc negotio occurrunt: *Loquitur Lex secundum linguam filiorum hominum.* Cujus sensus est: Quicquid homines ab initio cogitationis suæ intelligentiã & imaginatione suã possunt assequi, id in Scriptura attribuitur Creatori.

ri. Hinc describitur per attributa & nomina corporea, ut doceatur ipsum esse Ens: vulgus enim hominum non apprehendunt ab initio cogitationis Entitatem vel Essentiam, nisi in rebus corporeis. Unde quicquid non est corpus, vel res in corpore existens, non creditur ab iis esse vel existere. Sic etiam quicquid à nobis pro perfectio habetur, id quoque attribuitur Deo Benedicto, ad docendum, illum omnibus numeris & gradibus esse perfectissimum, nullumque in ipso esse defectum vel privationem. Econtrario autem nihil eorum Deo attribui legimus, in quibus vulgus hominum imperfectionem aliquam esse existimat. Ideò non describitur Deus, quòd edat, bibat, dormiat, ægroret, &c. sed per ea tantum, quæ pro perfectionibus ab hominibus habentur, quæ, licet nostri respectu sint perfectissima, ipsius tamen ratione sunt in summo imperfectionis gradu. Sed existimant, si humanæ illæ perfectiones à Creatore separarentur: magnam ipsius Naturæ imperfectionem illatum iri. Sic nostri Motum recenserunt inter perfectiones Animalium, atque etiam necessarium esse ad perfectionem illorum. Quemadmodum enim continuè opus habent cibo & potu, ad compensationem ejus, quod quotidie illis decedit: sic quoque opus habent Motu, ad id, quod ipsis bonum est, vel cui assueti sunt, persequendū, & ad malum fugiendū. Unde per se nihil interest, siue cibum & potum, siue motum Creatori attribuas: sed tantum secundum linguam filiorum hominum, h. e. secundum imaginationem vulgi, apud quos Comedere & Bibere Imperfectiones sunt, Motus verò minimè: cum tamen & ipse necessariò presupponat Imperfectionem. Demonstratū enim est, quòd quicquid movetur, sit corporeum & divisibile. Deinceps verò declarabitur tibi, Deo, cum sit incorporeus, nec motum, nec quietem competere. Quies enim nulli rei competit, nisi ei, quæ moveri potest. Quare omnia ista Nomina, quæ Motum animantiū significant, attribuantur Creatori, eo modo, quo diximus: ut, e. g. quādo Vita ipsi attribuitur, vel quādo dicitur vivere. Motus enim accidens proprium est animantium.

Quādo ergo à Deo removetur corporeitas, tūm omnia quoque ista ab ipso removebuntur, videlicet Descendere, Ascendere, Ambulare, Stare, Circumire, Sedere, Habitare, Egredi, Venire, Transire & similia. Atque hæc paulò fusiùs, prout nos fecimus, declarare, utile & necessarium est, non solum propter vulgus, qui istiusmodi opinionibus imbuti sunt, sed & propter eos, qui ad perfectionem humanam contendunt, ut ab ipsis tollantur cogitationes istæ, quæ cum ipsis adolescentiæ annis incipiunt.

Cur Deo attributa & nomina corporea adscribantur.

Perfectiones humane Deo cur attribuantur.

Cur Deo nō attribuaturs Edere, Bibere, Dormire &c.

par. 2. in prefat.

CAP. XXVII.

Quàm cautus & diligens fuerit Onkelos in removenda à Deo corporeitate. Differentiam esse inter Prophetiam somnii, Visionem, & inter id, quando dicitur: Et fuit verbum Domini ad me, dicendo &c.

Onkelus diligens fuit in removenda à Deo corporeitate.

ONKELOS Profelytus, vir perfectissimus in Lingua Hebræa & Chaldaica, diligentiam & industriam suam inter cætera quoque in removenda corporeitate à Deo gnaviter admodum comprobavit. Omnia enim Attributa vel Nomina, in Scriptura Deo attributa, quæ corporeitatem inducere videntur, ipse secundum verum & genuinum illorum sensum exposuit. Hinc quando in vocem incidit, quæ *Motum* aliquem designat, cum loco *Motus* posuit *Apparitionem* vel *Manifestationem splendoris alicujus creati*, h. e. *Majestatis* vel *Providentiæ Divinæ*. Ira interpretatur, Jarad *Descendit Dominus*, per, Jitgele *Revelabit se Dominus*. Item, Vajered *Et descendit Dominus*, Vajitgele *Et apparuit*, non verò, Unechat *Et descendit*. Item, Eredah na *Descendam nunc & videbo*, per, *Revelabo me & videbo*. Atque hoc perperuum est in ipsius Translatione.

Exod. 19. 18.

Gen. 11. 5.

Gen. 18. 21.

Gen. 46. 4.

At verò illud, *Ego eredah descendam tecum in Aegyptum*, ipse de verbo ad verbum interpretatus est, *Ego echur descendam tecum*, quod mirabile est. Sed discimus inde magnam Viri istius perfectionem, præstantiamque interpretationis ejus, quomodo singula intellexerit, prout intelligenda & capienda sunt. Revelavit enim nobis per hoc Targum rem magnam, ad Prophetiæ negotium spectantem, ut videlicet attendamus ad principium illius Narrationis, quod ira habet: *Loquutus est Deus ad Israël in visionibus noctis, & dixit, Jacob, Jacob: & respondit &c. Et dixit, ego &c. Ego descendam &c.* Nam postquam ex principio istius historiæ collegit, omnia illa in Visionibus noctis facta esse, non dubitavit singula, quæ in Visione dicta sunt, iisdem verbis referre. Atque talis narratio vera est. Refert enim tantum id, quod dictum est ei (*Jacobo*), non quod reverà accidit, quale est illud, *Et descendit Dominus in montem Sinai*, quod narratio est ejus, quod reverà factum est, unde etiam id per *Apparitionem* vel *Revelationem* transtulit, sicq; à Deo removir, quicquid de *Morus* est essentia.

Exod. 19. 20.

Res autem Imaginarias quod attinet, ut est Narratio ejus, quod alicui dictum est, eas reliquit prout sunt, quod mirandum. Admoneris verò inde, magnam esse differentiam inter id, de quo dicitur, *In somnio*, aut, *In visionibus noctis*, & inter id, de quo dicitur, *Bemachase ubemareh In visione*, & inter id, de quo simpliciter & absolutè dicitur, *Et fuit verbum Domini ad me, dicendo*, vel, *Et dixit Dominus ad me, dicendo*. Cæterum, fieri quoque potest meo judicio, ut Onkelos per vocem *Elohim*, Angelum intellexerit, ac proinde non dubitavit transferre, *Ego descendam tecum*. Neque incredibile tibi videatur, *Elohim* ibi fuisse Angelum, eò quòd dicit, *Ego sum Deus, Deus Patris tui*. Nam fieri potest, ut illa verba prolata sint (à Deo) per Angelum. Nonne enim vides, quòd idem ille, de quo dicitur, *Et dixit ad me Angelus Domini in somnio, Jacob, Et respondi, adsum*, quòd, inquam, idem ille in fine illius narrationis dicat, *Ego Deus Bethel, ubi unxisti statuam, ubi vocifisti mihi votum?* Nullum autem est dubium, Jacobum Deo, non verò Angelo votū fecisse. Verum nihil novi hoc est in libris Prophetarum, ut narrentur verba illa, quæ Angelus Dei nomine loquitur, ac si Deus ipse illa proferret. Quare illa omnia intelligenda sunt per ellipsin relativi alicujus, ac si diceretur, *Ego sum legatus Dei patris tui: tulisset. Ego sum legatus Dei, qui apparuit tibi in Bethel &c.* Talia multa occurrunt, quando agemus de Prophetia ejusque gradibus, item de Angelis, secundum intentionem hujus libri.

Verba ab Angelis prolata ita sæpè narrantur, ac si Deus illa pro-

C A P. XXIIX.

In quo explicatur Nomen רגל Regal Pes.

REGEL Vox est æquivoca, significans primò Pedes Animantium: ut, *Regel tahat regel Pedem pro pede.* Exod. 21. 24.
 Deinde transfertur ad rem, quæ post aliam sequitur: ut, *Egredere tu, & omnis populus, qui est beraglecha in pedibus tuis, h. e. qui sequuntur te.* Exod. 11. 8.
 Tertio significat quoq; Causam: ut, *Et benedixit tibi Dominus leragli ad pedem meum, h. e. mei causâ, vel propter me.* Gen. 30. 30.
 Quando enim aliquid est propter rem aliam, vel vi alterius alicujus rei, tum res illa ejus est causa. Et sic sæpè occurrit, ut, *Leregel hammelacha, uleregel hajeladim Ad pedem gregis, & ad pedem puerorum, h. e. propter gregem & propter pueros.* Gen. 33. 14.
 Sic, *Et stabunt pedes ejus in die illa super montem olivarum, h. e. stabunt causæ, vel potius causata ipsius, h. e. miracula, quæ tum conspicientur in loco illo, quorum Deus Benedictus causa est efficiens.* Zach. 14. 3.
 Ad hanc interpretationem inclinat *Jonathan F. Uziel p. m. Et revelabit se cum potentia sua; in die illa, super*

montem olivaram. Et sic transferre solet alia quoque hujus generis.

Exod.24.10.

Quod vero attinet locum illum, ubi dicitur, *Et sub pedibus ejus erat velut opus albedinis lapidis Sapphiri*, ibi Onkelos vocem *Raglav* pedes, exposuit, ac si cognomen esset Solii. Sic enim ait, *Et sub throno gloria ejus.* Observa autem hic iterum & admirare, quàm diligenter & accuratè Onkelos corporeitatem à Deo removeat, & quicquid eam, etiam de longè, inducere aut confirmare videtur. Non enim dicit, *Et sub solio ejus*: quia si Solium Deo ipsi attribuisset, primâ fronte visum fuisset inde sequi, Deum solio aliquo fulciri, atque ita corporeitatem in ipso esse: verùm attribuit Solium, Gloriæ ipsius, h.e. Majestati, quæ est lux aliqua creata. Sic in Targum illius loci, *Quia ma-*

Exod.17.16.

nus super solium Fab, ait, *Coram Deo, cujus Majestas est super throno gloria.*

Jerem.17.12.

Et sic omnium consensu intelligendum quoque illud, *Solium gloria.*

Sed hæc præter scopum: quare ad institutum nostrum revertor. Dico ergo, finem Onkeli, in Translatione loci adducti, fuisse tantùm removeat à Deo corporeitatem, non verò declarare & exponere, quid nam assequuti sint (*Optimates scilicet filiorum Israël*), vel, quid illa parabola sibi velit. Atque ita ubique ferè solet facere, ut non temerè ingrediatur vel immisceat se in rem hanc (*ad explicandas videlicet Parabolas & Similitudines*), sed remaneat in removenda corporeitate: quia Remotio corporeitatis, res est Demonstrativa & ad fidem necessaria; unde ibi liberè sententiam suam pronunciat, prout res ipsa postulare videtur. Explicatio autem Parabolarum, res est incerta & dubia: fieri enim potest, ut habeant intentionem hanc vel aliam. Res etiam plerumq; in iis sunt valde obscuræ. Et intelligentia ipsarum non est de articulis Fidei, neque apprehensio ipsarum pro captu vulgi. Ideoque noluit se (*Onkelos*) huic negotio immiscere. Nobis autem, secundum instituti nostri rationem in hoc libro, necessariò ista sunt explicanda. Dico ergo, *Thachat raglav* Sub pedibus ejus, idem esse quòd *Misibbato ubiglalo* ex causa ipsius, h.e. per eum, & propter eum, sicut explicuimus. Quod autem apprehenderunt, fuit ipsa Materia prima, quæ est à Deo Benedicto (*immediatè scilicet*), cujusque ipse causa est efficiens. Nam observandum, quòd dicat, *Sicut opus albedinis Sapphiri*: si enim voluisset denotare colorem vel speciem externam, simpliciter dixisset, *Sicut albedo Sapphiri*. Verùm addit, *Sicut opus*, quia Materia, ut nôsti, naturâ suâ semper recipit (formas), & patitur, nunquam verò agit, nisi per accidens, sicut forma semper agit per se, nunquam autem patitur, nisi per accidens, quemadmodum ista in libris Physicorum explicantur. Hanc ergo

ob causam dicit, *Kemaafeb* Sicut opus. Præterea, per *libhnat hassapphir* albedinem Sapphiri, significatur Splendor vel Pelluciditas, non color albus. Albedo enim sapphiri non est color albus, sed pelluciditas vel splendor tantum. Splendor autem non est color, ut docetur in *Physicis*. Quod si enim esset color, non possent alii colores post ipsum videri, neque etiam alios colores reciperet. Quia verò corpus splendidum vel lucidum omnibus coloribus destitutum est, ideò alios colores omnes recipit, alternativè sc., quemadmodum Materia prima, quæ in se omnibus formis privata est, omnes autem alternativè recipit. Sic ergo id, quod apprehenderunt, erit Materia prima, quæ Deo attribuitur, quia est prima & præcipua inter creaturas, quæ generationi & corruptioni sunt obnoxia, & quia eâ ex nihilo creavit. Verùm de ista materia alibi quoque dicitur. Hoc tantum adhuc addo, quòd etiam secundum paraphrasin Onkeli locum habeat hæc nostra expositio (*de Materia prima sc., quam apprehendisse statuimus Optimates filiorum Israël*). Sic enim ait, *Et sub folio gloria ejus*. Jam verò materia prima in rei veritate est sub Cælo, quod vocatur Solium, ut in præcedentibus vidimus. Ad mirabilem autem hanc expositionem permovit me dictum quoddam *R. Eliesaris F. Hyrcani*, quod in alio hujus libri capite audies. Generalis omnium (h.e. tam *Onkeli quam mea*) intentio est, remove à Deo corporeitatem, & apprehensiones istas omnes constituere Intellectuales, non verò sensuales, (h.e. *referre ad Intellectum, non ad sensum*). Tu ergo & istud observa ac animadvertè.

p.2.c.26.

CAP. XXIX.

Explicatur verbum עַזַּבְחַ Azabh Dolere.

VERBUM *Azabh* æquivocum est, primò & propriè Dolorem עַזַּבְחַ Dolere. significans: ut, *Beezeb* *In dolore paries filios*. Gen.3.16.
 Deinde significat quoque Iram, Indignationem: ut, *Et non azabho* 1.Reg.1.6.
 [h.e. *hichiso*] *indignari fecit, vel irritavit eum pater ejus*. Sic, *Quia neezabh* 1.Sam.20.34.
indignabatur propter Davidem.
 Tertiò, Rebellare vel Rebellionem: ut, *Ipsi maru vezebhu rebelles* Jesa.63.10.
fuerunt & rebellârunt Spiritui Sancto. Item, *Jaazibhuhu Rebellârunt ei in* Psalm.78.40.
solitudine. Sic, *Si via ozeb* *rebellionis in me est*. Sic, *Fot à die verba mea* Psalm.139.24.
jeazzebhu rebellant. Juxta secundam vel tertiã significationè dictum Psalm.56.6.
 est, *Vajit azzeb belibbo*, & juxta secundam quidem significationem Gen.6.6.
 sensus erit, quòd Deus indignatus fuerit contra ipsos, propter malitiam operum ipsorum. Quod verò attinet *to Belibbo*, h.e. *In corde*

- Gen. 8. 21. *Quomodo de Deo dicatur, quòd aliquid In corde suo dicat.* suo, quemadmodum in Historia Noachi quoque dicitur, *Dixitq; Dominus belibbo in corde suo, ejus expositionem accipe.* Quando propter hominem de re quadam dicitur, quòd eam dixerit In corde suo, vel, Ad cor suum, tùm intelligitur aliquid, quod nulli hominum unquã dixit vel prodidit. Sic, quando Deus aliquid apud se vult & decernit, quod nulli Prophetæ revelavit, tùm, quando res illa (*quam voluit & decrevit*) præterit, & facta est, dicitur de ea, *Et dixit Dominus in corde suo, more humano, juxta tritum illud: Loquitur lex linguã filiorum hominum.* Et hæc clara sunt & manifesta. Quia ergo in Rebellionem Diluvii non explicatur, quòd aliquis ad ipsos missus fuerit (*à Deo*) eo tempore, qui illos vel monuerit, vel mortem ipsis interminatus fuerit, ideò dicitur de eis, *quòd iratus fuerit contra ipsos belibbo in corde suo.* Sic, quando volebat, ut nullum ampliùs sit Diluvium, nulli Prophetæ dixit, Abi & annuncia hoc: ideò & ibi dicitur, *Dixit Dominus in corde suo.* Explicatio verò loci illius *Vajitazzeb el libbo*, secundum tertiam hujus vocis significationem est, quòd rebellaverit homo contra voluntatem Dei. *Cor* enim quandoque etiam *Voluntatem* significat, quemadmodum explicabitur in Homonymia vocis *Lebh Cor*. [*Sic ergo verba illa juxta hanc sententiam transferenda erunt: Et rebellavit cordi (h.e. voluntati) ejus (Dei).*]
- Gen. 6. 6.
- Gen. 8. 21.
- par. I. c. 39.

C A P. X X X.

In quo explicatur אַחַל *Achal Comedere.*

כֹּפֶר Come-
dere.

VERBUM hoc *Achal* ex prima sua Impositione significat Sumptionem cibi & alimenti animalium, quod ita notum, ut non necesse sit exemplis illustrare.

Deinde, quia duo præcipuè sunt in comestione, primò quidem Interitus rei, quæ comeditur, h.e. destructio formæ ipsius primæ; deinde animantium accretio, constitutionis item & essentiæ ipsorum conservatio, omniumque virium & facultatum corporis restauratio: ideò duas adhuc significationes in hac lingua habet. Nam juxta primam proprietatem accommodatur hoc verbum *Achal* ad quemvis Interitum & Destructionem, adeoque in universum ad cujusvis formæ desolationem: ut, *Veachela Et comedet vos terra inimicorum vestrorum.* Item, *Terra ochelet comedens habitatores suos.* Item, *Gladio teucelu comedemini.* Item, *Tochal Comedet gladius.* Item, *Incenditq; se in eos ignis ipsius, vartochal & comedit extremum castrorum.* Item, *Ignis ochela comedens est,* h.e. perdet omnes rebelles suos perditione ignis, cui ipse dominatur. Atque sic frequentissimè occurrit. Secundum alteram

Levit. 26. 38.
Num. 13. 32.
Jesa. 1. 20.
2. Sam. 2. 26.
Num. 11. 1.
Deut. 4. 24.

ram

ram Comesttionis proprietatem, accommodatur quoque ad Sapien-
 tiam & Doctrinam, & universaliter ad Apprehensiones Intelle-
 ctuales, per quas Forma humana conservatur propter perfectionem,
 quæ ipsi inest, quemadmodum corpus per cibum, propter bonita-
 tem illius conservatur: ut, *Venite, emite, veichlu & comedite.* Item, Jefa. 55. 1.
paullò pòst, Audite audiendo me, veichlu & comedite bonum. Item, Ibid. v. 2.
Achol Comedere mel multum, non est bonum. Item, Achol Comede fili Prov. 25. 27.
mi mel, quia bonum est, & favum, quia dulcis est palato tuo. Et sic sæ- Prov. 24. 13.
 pè quoque fit in verbis Rabbiorum nostrorum p. m., quòd scilicet Sa-
 pientiam, Comesttionem appellent, ut quando dicunt; *Venite, co-*
medite carnem, in qua multa est pinguedo. Dicunt etiam, *Omne Edere*
& Bibere, cujus mentio fit in hoc libro, (Proverbiorum scilicet) *nihil est*
aliud, quam Sapiaentia, vel Lex, ut alia exemplaria habent. Sic enim
 frequenter Sapiaentia quoque vocatur Aqua: ut, *Omnes sitientes ve-*
nite ad aquas. Et quia hoc ita crebrò usu venire solet, atque ita ma-
 nifestum & perspicuum est, ac si prima & propria hujus verbi es-
 set significatio, idcirco *Fames & Sitis* etiam usurpantur de Priva-
 tione Sapiaentia & Apprehensionis: ut, *Et mittam famem in terram,*
non famem panis, neque sitim aqua, sed audiendi Verbum D O M I N I.
 Item, *Sitivit anima mea ad Deum, ad Deum vivum.* Et sic passim. Psal. 42. 3.
 Ita interpretatur Jonathan locum illum, *Et haurietis aquas è fon-*
tibus salutis; in hunc sensum, *Et accipietis doctrinam novam cum gau-*
dio à selectis Justorum: ubi animadvertit, quâ ratione Aquam expo-
 nat Sapiaentiam venturam in diebus illis; Vocem autem מִמְּאֵינֶה *Mim-*
maajene E' fontibus, sumpsit, ac si esset idem quod מֵעֵינֶה *Meene* in il-
 lo Mosis, *Meene haedah,* h. e. A' capitibus, à primariis coetus. Hi verò
 sunt Sapientes. Quod autem dicit, *A' selectis Justorum,* ideò fecit, quia
 Justitia vera demum salus est. Vides ergo, quo modo singulas voces
 ad Sapiaentiam & Doctrinam accommodarit.

C A P. XXXI.

De imperfectione Intellectus humani. Quòd cer-
tos terminos præscriptos habeat. De differen-
tia ejus inter homines. Quæ item Sapien-
tiae causæ sint impedièntes.

SCIENDUM est, esse Apprehensiones quasdam, quas Intellectus *Apprehensio In-*
 humanus facultare & naturâ suâ apprehendere potest, & esse *tellectus est im-*
 perfecta.

quasdam res, quas naturâ suâ apprehendere nullo modo potest, ne quidem per causam (h.e. per singularem gratiam & influentiâ Divinam), sed quarum apprehensionis portæ ipsi omni ex parte sunt clausæ & obferatæ: esse etiam quasdam, ex quibus aliquid apprehendit & assequitur, aliquid verò ignorat. Nam licet Apprehensionis facultatem habeat, non tamen sequitur, quòd omnia possit apprehendere, prout sensus etiam quidem apprehendunt, sed non in quavis distantia. Et sic reliquæ facultates corporales, ut e. g. Si aliquis possit portare duo talenta, non sequitur, eum posse portare decem. Quemadmodum autem inter Individua talis est differentia, ut unum altero præstet in istis apprehensionibus sensualibus, & reliquis facultatibus corporalibus, quemadmodum cuiusvis notum est, sic tamen, ut terminum certum habeant, nec in immensum vel infinitum progrediantur: ita iudicium quoq; idem est apprehensionum humanarum intellectuum. Est enim & hic magna differentia & imparitas, unusq; altero multò est præstantior, quemadmodum hoc inter Litteratos in primis videre licet. Nam est qui ex semet- ipso rem quandam per speculationem suam invenit, quam alius nunquam potest intelligere; ita ut quamvis eam alius omni studio ipsum docere velit, quibuscunq; exemplis illustret, & longo admodum tempore, nunquam tamen ad illam pertingere valeat intellectus ipsius, sed abbreviata sit manus intellectus ejus ad eam intelligendam. Verum & hæc præstâtia non progreditur in infinitum: sed habet Intellectus humanus quoq; cancellos suos, intra quos ipsi subsistendum. Sunt enim quedam, quorum apprehensionem sibi impossibilem esse homo benè novit, unde etiam anima ipsius illa scire & cognoscere non avert; quia rem sibi impossibilem esse judicat, & nullam portam esse novit, per quam ad illorum cognitionem introire queat. Sic ignoramus numerum stellarum Cœli, an par sit vel impar: numerum item specierum animantium, mineralium, plantarum, & similibus. Deinde sunt quedam, ad quorum apprehensionem appetitus & desiderium hominis vehemens admodum est, in quibus indagandis & perscrutandis Intellectus ipsius omnes suos nervos intendit. Hinc apud omnes Gentes & omni tēpore magna invenitur caterva hominū, speculationibus ejusmodi deditorum. Atq; hinc variæ admodum & dissentientes sunt illorum opiniones, unde controversiæ & quæstiones multæ oriuntur: quia Intellectus in apprehensione illarum (h.e. in desiderio apprehendendi illas) pender, & ita unusquisq; existimat, se invenisse viam, per quâ naturam & veritatem illarum scire queat. Neq; etiam in facultate Intellectus

*Est differentia
in Apprehensionem
secundum Individua.*

ctus humani est, demonstrationem illarum adducere. Nam de nullà re, quæ demonstrari potest, controversia est vel dissensio: neque illi quisquam se opponit & contradicit, nisi ignorans & imperitus, quæ contradictio vocatur demonstrativa, (h.e. *contra ea, quæ demonstrari possunt*). Sic inveniuntur homines, qui controversiam movent de rotunditate Terræ, Cæli, & similibus. Verùm isti nullum habent accessum vel introitum in hoc negotium. Confusio verò ista accidit potissimùm & frequentissimè in rebus Divinis: rariùs in Naturalibus: in Mathematicis omninò ferè deficit.

Alexander Aphrodisæus scripsit, tres esse causas Dissensionum & Controversiarum: *primò*, Amorem dominationis & victoriæ, *φιλονεικίαν*, hæc enim impedit hominem, quò minùs rem sicuti est apprehendat: *secundò*, Subtilitatem, profunditatem & difficultatem rei apprehendendæ: *tertiò*, Ignorantiam & inscientiam apprehendentis, ut & Imperfectionem & Imbecillitatem ejus ad apprehendendam rem, cujus apprehensio est possibilis.

Causa dissensionum & controversiarum.

Et has quidem causas commemoravit Alexander. Nos verò his nostris temporibus etiam quartã, *quæ ab ipso omissa*, addere possumus, Consuetudinem sc. vel Institutionem. Amant enim homines naturã id, ad quod sunt assuefacti, & propendent ad illud. Unde vides, quòd illi, qui in pagis habitant, quia non solent ibi sæpè caput & corpus lavare, voluptatibus indulgere, delicatisq; cibis uti, civitates spernant, neq; voluptatibus illarum frui desiderant, sed res malas potiùs eligant sibi assuetas, quàm bonas, quibus assueti non sunt, nec magnopere in magnificis palatiis habitare, sericis ac pretiosis vestimentis vestiri, aut balneis, unguentis vel aromatibus se oblectare aveant. Idem planè accidere solet homini in sententiis & opinionibus, quibus innutritus est, ut præ amore illarum, ab illis dimoveri nequeat. Quæ causa est, ut homo sæpè non possit apprehendere veritatem, quia sc. illa sequitur, quibus est assuetus, quemadmodù vulgo hominum in corporeitate, & aliis rebus Divinis evenit, prout alibi declarabimus. Nam hæc omnia ideò præcipuè illis accidunt, quia exercitati & educati sunt in scriptis, quæ inter ipsos magnifunt, & quæ secundùm sensum litteralem de corporeitate docent, & aliis imaginationibus, in quibus nulla est veritas: intelligenda autè sunt parabolice, ob causas, quas alibi adducam. Porrò nõ existimare debes, ea, quæ de imbecillitate & imperfectione Intellectus humani à

Consuetudinis quanta vis.

nobis

nobis dicta sunt, & quòd certus ac definitus ei præscriptus sit terminus, (vel, & de ejusdem limitatione) à Lege nostra solum dici. Nam hoc ipsum Philosophi quoq; statuerunt & apprehenderunt, apprehensione perfectâ sine ulla hæsitacione aut dubitacione; prout sanè res est extra omnem dubitacionis aleam posita, nisi fortè apud eum, qui planè ignarus est earum rerum, quarum demonstrationes evidentes habentur. Hoc caput quod concernit, fundamenti loco id quasi præmissimus ad sequentia.

CAP. XXXII.

Quòd aequè accidat defectus & defatigatio in Intellectualibus, ac in Sensualibus. Non esse altiora indaganda, quàm Intellectus cujusq; ferat, rationibus, & testimoniis Scripturæ demonstratur.

SCIA T Lector, quòd in Apprehensionibus Intellectualibus (eò quòd à materia dependent) simile quid accidat ei, quod contingit in Apprehensionibus sensualibus. Quando enim vides oculis tuis, apprehendis id, quod in facultate visus tui est ut apprehendas: quòd si verò oculos tuos cogas ac visum nimium intendas, ut per majorem distantiam videas, quàm verò facultas tua videndi concedit, vel, cum intueris scripturam aut sculpturam aliquam subtiliorem, quàm ut facultate visus tui eam videre queas, tùm non solum debilitabitur visus tuus in eo, quod minimè videre potes, sed etiam in eo, quod aliàs videre posses: ita ut non amplius videre possis id, quod videre potuisti, antequam hoc pacto visum tuum intendebas & defatigabas. Idem experietur, qui in contemplacione scientiæ vel artis alicujus occupatus est, quæ in cogitatione consistit. Cùm enim cogitationes suas nimium in eam intenderit & defatigârît; confunderetur, neque intelliget illud, quod aliàs intelligere potuisset. Ratio quippe omnium facultatum & potentiarum corporalium in hoc negotio eadem est & una. Simile quid accidit tibi in Apprehensionibus Intellectualibus. Quòd si enim substiteris in dubio, in quod incidis, & non affligeris animam tuam, persuadendo ei, demonstrationem esse ejus rei, cujus nulla est demonstratio, neq; refellere aut falsitatis redarguere conaris id, cujus contrarium nullâ ratione de-

Defatigatio accidit Intellectui aequè ac sensualibus.

monstrari potest, neque etiam id, quod captum tuum superat, cupis apprehendere: cum, inquam, hæc omnia observaveris, pervenisti ad summam perfectionem hominis, erisq; in gradu R. Akibhæ p.m. qui in rebus his Divinis ingressus & egressus est in pace, in speculatione sua. Quod si verò tentes apprehendere id, quod apprehensionem tuam superat, vel falsitatis redarguere incipias ea, de quorū contrariis nulla est demonstratio, ita quidem, ut nullo modo probabilia sint vel possibilia: tūm devenies sicut Elisæus quidam, h.e. non solum non perfectus, sed imperfectione omni eris imperfectior, & fiet, ut imaginaria in te dominantur, ad vitia, & quasvis res turpes ac malas inclines, propter molestiā & defatigationem nimiam, quā Intellectum hoc pacto afficis, & ita lumen ejus extinguis: non aliter atque in sensu Visus solet contingere, ut multas species falsas apprehendat, quādo debilitatus est, sicuti in egrotis videre est, vel cum acies oculorum intenditur ad res nimis lucentes & splendidas, aut subriles. In hunc sensum ait Salomō, *Si mel invenisti, comede sufficientiam tuam, ne forte satieris eo, & evomas illud*, cujus rei exemplum referunt de Elisæo quodam. Egregia similitudo admodum, in qua Sapientiam cum cibo comparat, (quemadmodum antea quoque monuimus), & quidem dulcissimo, melle sc. cujus natura est, ut magnā quantitate comestum, stomachum concitet, & vomitum gignat, quasi voluisset dicere Salomō: Apprehensionem hanc esse quidem excellentem, egregiam & rem perfectissimam, verūm si non intra terminos ejus subsistatur, & cautè ac prudenter quis in ea versetur, degenerare in imperfectionem, sicut in esu mellis accidere solet. Id enim si moderatè ac temperanter sumatur, nutrit ac dulce est; quod si verò quis modum excedat & nimis comedat, contrarium evenit. Observa autem, quod non dicat, *Ne satieris eo & fastidium ejus te capiat*, vel, *& spernas illud*, sed, *Et evomas illud*. In eundem sensum dicit alibi, *Comedere mel multum, non est bonum*. Huc quoque respicit, dum ait; *Ne sapiens sis nimium, ad quid desolaberis?* Sic quando inquit, *Custodi pedem tuum, quando is ad domum Dei*. Hinc ait quoq; David, *Non ambulavi in magnis, neq; in mirabilibus supra me*. Idem sibi volunt Sapientes nostri, cum dicunt, *Altiora præ te ne inquirito, & abscondita à te ne perscrutator*. Item, *Ea quæ tibi mandata sunt, cogita; non enim indiges his, quæ occultata sunt*, h.e. Ne emittas intellectum tuum, nisi ad id, quod homo potest apprehendere & assequi: nam in iis, quæ intellectum ejus superant, se exercere, plurimum nocet, prout ostendimus. Idem quoque innuunt, cum dicunt. *Quicumq; respicit quatuor res &c.* Inprimis

Non est defatigandus Intellectus iis, quæ captum ejus superant.

Proverb. 25. 16.

Sapientia comparatur cum melle.

Ibid. v. 27.

Eccles. 7. 17.

Ecc. 4. 17.

Psal. 131. 1.

Leguntur hæc sententia quocq; apud Syr. c. 3. v. 20. 21.

verò in illo, *Quicumq; non parcat gloria Creatoris sui, (expediret ei, ut non venisset in mundum, addendum, ut patet ex Comment. R. Schem tobh).* Nihil enim aliud volunt, quàm quod diximus, Non esse homini cogitationibus suis ad ejusmodi res, quæ interitum ipsi afferunt, prorumpendum. Quando verò dubia quædam ipsi oriuntur, aut non è vestigio demonstrationem rei quæsitæ invenit, tùm non statim illam relinquet, vel repudiabit, aut falsam pronuntiabit; verùm expectabit, gloriæ Creatoris sui parcat, sibiq; temperabit, quemadmodùm hoc jam explanatum est. Istorum verò dictorùm Prophetarum & Sapientum nostrorum mens & sententia non est, omnis speculationis portas claudere, & intellectum arcere ab apprehensione illarum rerum, quas potest apprehendere, prout fatui quidam & ignavi homines existimant, qui belle admodùm hoc pacto inscitiam & ignorantiam suam perfectionis ac sapientiæ velo tegere se posse aurumant: econtrà verò perfectionem & scientiam imperfectionis notà in *Jes. 5. 20.* gniunt, atq; ira de via legis egrediuntur & exorbitant, *ponentes tenebras lucem & lucem tenebras.* Verùm intentio est indicare, Intellectum humanum certum habere terminum, in quo ipsi sit consistendum. Non est autem, quòd verba nostra, quæ in hoc capite de Intellectu humano diximus, subtiliter & accuratè examines: tantùm enim ad scopum nostrum ea dirigere voluimus, non verò *ænebas* naturam Intellectus explicare.

CAP. XXXIII.

Non esse cursum studiorum ab ipsa Theologia incipiendum, sed exercendum prius animum in aliis artibus & disciplinis. Quare de rebus Divinis loquantur per enigmata, quare item vocentur Secreta.

Per certos gradus ad studium Theologicum esse accedendum.

SCIRE te velim, in docendo vel discendo statim incipere à Sapientia Divina, & ab expositione Parabolarum, Troporum, ac Metaphorarum Propheticarum, valdè esse periculosum & detrimens. Necessè enim est, ut primò Juniores vel Tyrones, & ii, qui tardioris sunt ingenii, in primis rudimentis instituantur, pro mensura apprehensionis ipsorum. Quòd si autem quis animadvertatur perfectioris esse Intellectus, & ad sublimem & excelsum istum gradum

dum aptus & idoneus, ad gradum, inquam, istum speculationis demonstrativæ & doctrinarum verè intellectuâliû, eum paullatim ascendere facient, donec ad perfectionem suam vel propriâ industriâ, vel auxilio magistri alicujus, perveniat. Quum enim statim quis ab hac Divina Sapiencia inchoaverit, in eo non tantùm exorietur confusio rerum credendarû, sed totalis earum abolitio: neq; is mihi videretur aliter facere, quàm si quis infantem pane triticeo & carne cibare, vinoque potare vellet. Nam sine dubio eum occideret, non quòd ista alimenta sint mala, ac naturæ hominis contraria aut incòvenientia: sed quia illa capiens, debilis nimis est, quàm ut illa eo pacto concoquere possit, ut utilitatem inde percipiat. Sic, scientias & opiniones istas veras ac reales quod atinet, non ideò tam occultè, ænigmaticè & obscurè de illis loquuti sunt Sapientes, quòd aliquid mali sub illis lateat, aut quòd fundamenta Legis nostræ destruant, ut fatui homines existimant; sed ideò illas occultârunt, quia ingenium & intellectus noster nequeunt illas statim ab initio capere: quædam autem revelârunt, ut qui perfectiores sunt, illa discant, & hinc vocantur *Secreta Legis*, quemadmodum explicabimus.

Simile.

Cur Sapientes occultè & ænigmaticè de rebus Divinis loquantur.

Et hæc quoque causa est, propter quam Lex loquitur Linguâ filiorum hominum, sicut exposuimus, quia hæc ratio commoda & facilis est, ut ab ea incipiant & discant pueri, mulieres & communis plebs, in quorum viribus non est, res secundùm veritatem ipsarum apprehendere. Quamobrem etiam hoc modo sufficienter ipsis traditum est de omnibus, quæ credenda sunt, & de omni conceptione, quæ dirigere potest intellectum ad cognoscendum; quòd Deus sit & existat, quamvis non ad veritatem quidditatis ejus. Si verò quis fuerit perfectior & sublimioris ingenii, ut cognita habeat Secreta Legis, sive ea ab alio didicerit, sive à seipso, ut ab uno ad alterum fuerit incitatus, is ad eum gradum pertinet, ut sententias illas veras ac reales (*de Deo*) credat per vias fidei veræ; (*non ut vulgus per similitudines ab hominibus desumptas*), nempe, vel per demonstrationem in iis, de quibus demonstratio haberi potest, vel per alia argumenta firma & solida in iis, in quibus fieri id potest, atque ita formaliter cognoscat & intelligat veritatem & substantiam earum rerum, quæ ipsi sunt per similitudines & parabolas traditæ. Porrò multoties jam in hoc libro adduximus tritum illud Rabbiorum nostrorum dictum, *Et in Mercava ne unicum quidem sc. instituent, nisi fuerit sapiens & intelligens ex mente sua, & tùm tradent ipsi summa & principalia capita.* Quapropter non est inci-

Cur Lex per anthropatheias loquatur.

cap. 26. & 47.

piendum cum homine in hoc negotio, nisi pro mensura captus ipsius, & cum duabus istis conditionibus, *primò*, si fuerit sapiens, h. e. si imbutus fuerit scientiis illis, è quibus principia speculationis defumuntur; *secundò*, si fuerit intelligens, clari ac perspicacis ingenii, qui rem vel leviter indigitatam percipiat, quod sibi volunt, dum ajunt, *Et intelligens ex mente sua*. Verùm causas quod attinet, quare vulgus non possit addiscere per vias speculationis veras, & cur non possit incipi cum illis à declaratione & descriptione ipsius quidditatis & naturę rerum, cur item res hæc expediens & necessaria sit, eas explicabo tibi capite proximè sequenti.

CAP. XXXIV.

De causis, propter quas in discendo vel docendo non sit incipiendum à Sapiētia Divina.

Causa, propter quas cursus studiorum non sit à Theologia incipiendus.

QUINQUE sunt causæ, quæ impediunt ac prohibent, ne incipiantur studia à rebus Divinis, & ne quis vulgo vel plebi de illis ostendat ac revelet ea, quæ de illis sciri & intelligi possunt.

1. *Profunditas & difficultas.*
Ecclef. 7. 24.
Job. 28. 12.

Prima causa est Rei ipsius in se difficultas, subtilitas & profunditas, de qua Salomon ita loquitur: Remotum quiddam est & profundissimum, quotusquisque illud reperiet? Item Job, At sapientia undenam invenitur? Jam verò præposterum est in discendo incipere à difficilioribus & magis abstrusis. Hinc quoque in Parabolis Legis nostræ invenimus, quòd Sapiētia compareretur Aquæ, id quòd Sapiētes nostri inter alia quoq; hoc modo exposuerunt: Is, qui nandandi artem caller, educere potest margaritas è profundo maris; qui verò ejus est imperitus, in profundo submersus manet. Quare nemo id tentare debet, nisi qui in ea arte est exercitatus.

Incipiendum nõ est à difficilioribus.

2. *Ingenii humani incapacitas.*

Secunda causa est Brevitas & Tenuitas scientiæ omnium hominum ab initio: quia non datur homini perfectio ultima (Intellectus sc.) à principio, sed inest ipsi primò potentiâ tantum, actu omni privata. Nam, ut pullus onagri est homo, qui nascitur. Neque sequitur, si aliquid alicui inest potentiâ, necessarium esse, ut deducatur in actum. Fieri enim potest, ut in imperfectione sua maneat, idque vel propter impedimenta quædam externa, vel propter paucitatem & intermissionem studii operæque in illis rebus, per quas potentia illa posset

Job. 11. 12.

in actum deduci. Hinc dicitur expressè, *Non multi sapientes sunt.* Et Job. 32. 9. huc pertinet illud Rabbiorum nostrorum, *Vidi filios cœnaculi, & erant pauci.* Nam plurima sunt, quæ nos à perfectione arcent & derinent. Præterea, quando perfectè satis præparabit se homo, & quando satis otii ipsi erit ad discenda omnia, quæ discenda sunt, ut ea, quæ potentia ipsi insunt, in actum perducantur?

Tertia causa est Prolixitas & Multitudo præcognitorum, quibus homo instructus esse debet. Nam licet homo naturaliter teneatur desiderio ad cognoscendos fines, tamen sit sæpè, ut tædium ipsum occupet, ac præcognita requisita derelinquat. Quòd si autem quis ad istiusmodi finem vel perfectionem posset pertingere sine præcedente cognitione illorum, tùm non forent præcognita, sed inanes defatigationes, & meræ superfluitates. Quilibet enim homo, ut ut simplex & fatuus, ita comparatus est, ut si ex somno ipsum excitaveris, & ex ipso quæsieris; an non desideret pernoscere, quæ sit natura, quis numerus, quæ forma & figura cœlorum? quid sint angeli? quâ ratione creatus sit mundus? in quem finem singulæ ejus partes ita sint ordinatæ & dispositæ? quid sit anima? undenam originem suam trahat? an à corpore separatur? & si separatur, quomodo separatur, & quonam deveniat? ac similia: tibi sine dubio sit responsurus, quòd sic: & appetet naturâ suâ veram & solidam rerum istarum cognitionem. Verùm volet, ut tranquillum sit hoc desiderium, & sine labore ac molestiâ, unoque & altero verbo cognitio ista sibi instilletur. Etenim si ipsi volueris imponere, ut vel per unicam septimanam negotia sua seponat, quòd omnia ista addiscere & intelligere possit, minimè gentium id faciet, sed potius in imaginationibus suis falsis acquiescet, & spernet, ea, quæ ipsi dicuntur de multitudine eorum, quæ præcognita habere oportet, de longitudine item temporis, quod ad ea requiritur. Tu verò nôsti, quòd hæc omnia artissimè inter se cohæreant & connexa sint. Omnia enim, quæ sunt vel existunt, sunt vel Deus ipse, vel opera Dei, quæ sunt ea omnia, quæ sunt præter Deum. Jam autem non est alia via cognoscendi Deum, nisi ex ipsius operibus. Illa enim docent Deum esse, & de omnibus iis, quæ credenda sunt de eo, h. e. quæ de ipso affirmari vel negari debent. Quare necessario consequitur, intelligenda esse probè Entia omnia & eorum naturam, ita ut ex unaquaque specie certa & necessaria principia desumere possimus, quæ nobis ad investigationem naturæ Dei inservant. Quot enim principia desumuntur ex natura Numeri (h. e. ex

3. Multitudo rerum præcognoscendarum.

Arithmetica) & ex proprietatibus Figurarum in Geometria, quæ nos erudiunt de multis rebus, quæ removeri debent à Creatore, & quarum remotio nos porrò docet de aliis? Astronomiæ & rerum naturalium scientiam quod attinet, non video quomodo de illis dubitari possit: sunt enim res necessariæ ad intelligendam dispositionem & fabricam Mundi, arque ita faciunt ad intelligendum, quomodo Deus verè, non secundum vanas imaginationes & conceptiones nostras Mundum regat & gubernet. Sunt præterea aliæ quædam Scientiæ Theoricæ sive Speculativæ, (ut *Logica & Metaphysica*), unde licet principia ad hanc Scientiam vel Sapienciam non petantur, tamen exercent Intellectum, & ipsi habitum comparant faciendi demonstrationes, & ex rei veritate naturam earum rerum, quæ demonstrantur, intelligendi, ac præterea tollunt errores multos, qui inveniuntur in opinionibus speculantium, ne accidentalialia confundantur cum essentialibus, & quæ inde oriuntur absurdæ opiniones aliæ. Quibus omnibus & hoc adhuc addi debet, quòd ad formalem rerum, prout in se sunt, cognitionem hominem deducant. Et quamvis hæc non sint fundamenta Sapienciæ Divinæ: attamen usum necessarium exhibent in aliis rebus, quæ nos ad illam Sapienciam appropinquare faciunt. Quare cum hæc ita se habeant, necessariò unusquisque, qui perfectionem humanam vult adipisci, instituendus primò est in arte Logica, deinde ordine in disciplinis Mathematicis, (puta *Arithmetica, Geometria, Astronomia &c.* has enim hoc loco intelligit per *Chochmoth limmudijoth*), postea in scientia Naturali, ultimò in Divinis. Nunc autem invenimus multos, quorum intellectus fathiscit & deficit in addiscendis istis artibus & disciplinis: & licet non deficiat, fieri tamen potest, ut morte absumantur, antequam perfectam illarum cognitionem habeant. Quocirca, nisi per Kabbalam, h. e. per Traditionem Scientia aliqua nobis data esset, & si per exempla ac similitudines ad istam rem non deduceremur: sed intelligenda ac discenda omnia nobis essent formaliter per essentialia rerum definitiones, ac non nisi per demonstrationes, omnia credenda: tum certè, quia hoc non nisi per longas præparationes fieri potest, major hominum pars diem suum obirent, antequam scirent, num Deus sit nec ne? ut nil dicam de eo, quid de ipso affirmandum vel negandum & removendum sit? neque ab istiusmodi præmatura morte eriperentur, nisi fortè *unus ex urbe, & duo ex familia*, h. e. paucissimi (*locutio proverbialis & trita in Rabbiorum scriptis*). Alios autem quod attinet, quos

Deus

Deus *Seridim*, h.e. Superstites vel Residuos appellat, qui veluti è com- Jerem.3.14.
 muni hominum forte sunt exempti, illis summa & extrema perfectio
 non competit, nisi post notitiam istorum præcognitorum. Salomon
 ipse, mortalium omnium sapientissimus agnovit, quàm necessaria
 sint ista principia, & ostendit, fieri non posse, ut quis ad sapientiam
 hanc sine præeunte legitima in illis exercitatione perveniat, quâdo
 inquit: *Si hebetatum fuerit ferrum, & acies ejus non polita fuerit, quomodo* Ecclef.10.10.
exercitus vel fortitudines superabit? (h.e. Si acies cultri alicujus vel gla-
 dii non fuerit acuta, & superficies ejus non benè polita, non pote-
 rit res duras superare, seu scindere: sed necesse est, ut priùs acuatur
 & poliatur.) & *rectificatio* (h.e. industria vel præparatio) *longè ma-*
yor requiritur ad sapientiam (sc. acquirendam). Item, *Accipe disci-* Proverb.19.20.
plinam, ut sapiens fias in novissimo tuo. Cæterùm, alia est adhuc
 Necessitas, propter quam principia ista sunt scienda & addiscen-
 da, hæc nempe: dum homo studet, quàm plurima ipsi subinde
 nascuntur dubia, citiùs etiam addiscit contraria alicujus senten-
 tiæ, & quæ eam refellunt, quàm ejus confirmationem, quemad-
 modum faciliùs est domum aliquam destruere, quàm exstruere.
 Confirmatio autem assertionum, & solutiones dubiorum urpluri-
 mùm fluunt ex variis principiis, quæ ex istis præcognitis desumun-
 tur. Ideoquæ qui sine illis speculatur, similis est ei, qui pedibus suis *Simile.*
 ad certum aliquem locum ambulans & contendens, in profun-
 dam admodùm fossam incidit, è qua exeundi nulla ipsi est facultas
 nullumquæ consilium, donec moriatur. Nam tali homini longè fa-
 tius fuisset, si iter illud intermisset & quietus in loco suo substitisset.
 Eleganter admodùm & vivis coloribus Salomon in Proverbiis has
 pigrorum & pigritiæ ipsorum proprietates descripsit. Tota enim
 Parabola est de pigritia quærente sapientiam. Dicit ibi de desi-
 derio ejus, qui desiderat scientiam finium, & tantùm desiderat,
 nullam operam impendendo discendis præcognitis, quæ eò de-
 ducunt, *Desiderium pigri interficit eum, quia renuerunt manus ejus facere* Prov.21.25.26.
quicquam. Totà die concupiscit concupiscentiam: justus autem tribuit, nec
cohibet. Causam, propter quam desiderium ejus ipsum interficiat,
 dicit esse, quòd non sollicitus sit de eo, quod desiderium ejus sedare
 possit; sed quòd tantùm desiderio suo indulgeat, ac nihil præterea
 agat, sperans eò se pervenire velle, quòd perveniendi ipsi nulla sup-
 petunt media & instrumenta. Unde si desiderium suum planè re-
 linqueret, longè ipsi foret consultius. Sed animadverte, quomodo
 finis

finis hujus parabolæ principium ejusdem declarat, cum dicitur, *Justus verò tribuit, nec cohibet.* Justus enim pigro non aliâ ratione opponitur, nisi quatenus, prout alibi explicuimus, justus tribuit unicuique rei, quod suum est, h. e. tempus suum totum impendit studiis, neque ab eo quicquam detrahit, ut aliis negotiis tribuat, quasi dixisset, *Justus tribuit omnes dies suos sapientia, neque illis detrahit,* quemadmodum simili sensu alibi dicit, *Ne des mulieribus robur tuum,* (continuè sc., & omne robur tuum). Atque hoc morbo laborant multi celeberrimi & clarissimi Viri, quod velint primò inquirere & investigare fines, ac de illis differere, sine protheoria & præcognitione principiorum requisitorum. E quibus nonnulli sunt, qui ex ignorantia vel superbia illa vituperant, (quia nempe vel nequeunt illa comprehendere, vel ad ea addiscenda pigri nimis & ignavi sunt), ac demonstrare & probare conantur, illa summè esse perniciofa ac inutilia. Sed veritas intelligenti clara est.

Proverb. 31.3.

4. Dispositio vel Constitutio Naturalis.

Non pauca, quæ hic habet, videntur Pelagianismum sapere, ideoque cum judicio legenda.

Quarta ratio est Dispositio naturalis. Hanc quod attingit, demonstratum est, Qualitates morû esse præparationes Qualitatum rationaliû, neque fieri posse, ut rationalia sint vera, h. e. ut intelligibilia (*activè, facultates sc. Intellectus*) sint perfecta, nisi in eo, qui bonis, placidis, ac constantibus moribus est præditus. Sunt autem quidam, qui à principio nativitatæ suæ ejusmodi temperamentum nati sunt, cum quo perfectio nullo modo potest consistere; ut E. G. Qui cor habet vehementer calidum & forte, iræ fræna ponere non potest, etiamsi summam adhibuerit exercitationem. Sic, qui naturæ est calidæ & humidæ, robustæque constitutionis, rarissimè timer peccatum, quodcumque huic malo cupiat remedium adhibere. Ita reperies quosdam, qui sunt leves & inquieti, quorum motus inordinati & perturbati, de corruptione compositionis & malitia temperamenti, quod nequit corrigi, luculenter testatur. In talibus hominibus nunquam videtur Intelligentia perfecta, ac proinde cum illis aliquid tentare velle in hoc negotio, mera est stultitia. Sapientia quippe hæc longè aliter comparata est, quam Medicina, & Arithmetica vel Geometria. Quilibet ad eam propter rationes jam dictas, non est aptus; & requirit quoque necessario præcedentem præparationem in bonis moribus, per quos homo constituatur in summo gradu rectitudinis & perfectionis; *Abominatio enim Domini est perversus, cum rectis verò secretum ejus est.* Ideoque non docent eam pueros & juvenes, quia propter fervorem naturæ non sunt ad eam recipiendam idonei, & propter flammæ juveniles, quæ mentes illorum annis crescen-

Proverb. 3.32.

crescen-

crescentibus & pubescentibus occupant, donec extincta sit illa flamma immoderata, & ipsi constantiores ac sedatiores existant, animum suum nôrint deprimere, atque temperamentum corrigere & emendare. Tùm enim demùm admitti & promoveri debent ad istum gradum, Apprehensionem nempe Dei Opt. Max., sive Sapientiam Divinam, quæ *Opus Mercavah* vocatur, sicut dicitur, *Pro-* P^{sal.} 34. 19.
pinquus Dominus contritis corde. Item, Excelsum locum & sanctum inhabito, J^{esa.} 57. 15.
& cum contrito & humili spiritu &c. Hinc scribunt in Talmud ad id, quod dicitur, *Tradant ei principalia capita: Non tradunt principalia capita nisi Patri domus judicii, cujus cor dolore & mœrore affectum est,* in-nuentes, requiri mansuetudinem, humilitatem, & timorem peccati cum sapientia. Er ulterius ibidem dicitur; *Non tradunt secreta Legis, nisi lejoëz, h.e. Consiliario, vachacham charaschim, h.e. & Sapienti arti ficum, unevon lachasch, h.e. & perito eloquentia.* Hæ autem res in nemine esse possunt sine dispositione & inclinatione naturali. Qui-dam enim homines planè non pollent consilio, qui tamen sunt in-telligentes & ingeniosi admodùm. Alii verò sunt, qui in rebus po-liticis, ad gubernationem hominum & animorum ipsorum perti-nentibus, bonis & salutaribus consiliis sunt instructissimi, qui *Con-* siliarii nomine indignantur, ast interim in rebus intelligibilibus, etiam primis & facillimis, nihil quicquam intelligunt, sed sunt ignorantés, imperiti, & omni ingenio ad eas destituti, *Ut quid est* P^{rov.} 17. 16.
pretium in manu stulti, ut emat sapientiam, & cor non est ei? Alii sunt in-telligentes, ingenii clari & perspicacis, qui nôrunt res verbis bre-vibus & concinnis complecti. Hi comprehenduntur sub *Nevon lachasch, h.e. perito eloquentiæ.* Verùm quia nullam impendunt ope-ram, idè quoq; scientias & artes non assequuntur. Qui verò scien-tiam habet artium in actu ipso, & habitum illarum, is vocatur *Cha-* cham charaschim, h.e. Sapiens artificum, vel Sapiens, Peritus artifex, de quo dicunt, *Quando ipse loquitur* (sc. de verbis Legis), *omnes sunt surdi,* (quia sc. tam doctè, tam solidè & profundè de illis disserit). Ex his vides, quantum Sapientes nostri ab homine requisiverint, ante-quam ei traderent Secretra Legis; ut nempe perfectus sit tùm in ne-gotiis politicis & practicis, tùm in scientiis theoreticis, ac præterea naturæ bonæ, ingeniosus & eloquens, qui sciat res accuratè & prop-riè proponere. Hinc legimus ibidem, quòd cùm *R. Fochanan* ad *R. Elieser* dixisset, *Veni & docebo te opus Mercavah,* *R. Elieser* respon-derit, *Nondum consenui, ac sentio adhuc fervorem naturæ, & mo-tus juveniles.* Quare cùm requisiverint non solum justam ætatem,

sed etiam honestos mores, sive virtutem, quomodo huc admitti possent promiscuè quivis homines, idiotæ, plebeji, mulieres, infantes &c.?

5. *Occupationes
sive cura rei fa-
miliaris & do-
mestica.*

Quinta causa est Occupatio circa necessitates corporis, quæ sunt prima perfectio, (ut circa victum, amictum &c.) præsertim si conjuncta sit cura de uxore & liberis: ut nihiljam dicâ de studio hominis pravo & perverso, quod ponere solet in acquirendis rebus superfluis, quod frequens & vulgare est vitium. Nam si homo perfectus quoque occupatus nimium sit in istis rebus necessariis, (quantò magis, si in non necessariis?) ac desiderium illius accrescat, appetitus ejus rerum speculativarum decrescit & suffocatur, ac remissè, negligenter & longè minori curâ & industriâ eas persequitur: quin etiam læpissimè non apprehendit id, quod apprehendere posset, vel consequitur apprehensionem confusam & turbatam, mixtam ex apprehensione & ignorantia.

Quocirca ex causis adductis res istæ conveniunt tantum hominibus singularibus, peculiaribus donis instructis, non autem promiscuè omnibus: ideoque occultandæ sunt à tyronibus & ab incipientibus, arcebunturque ab illis omnes, qui non sunt idonei, non aliter atque prohibetur puer ab esu crassorum ciborum, aut à gravioribus oneribus.

C A P. XXXV.

*Quòd necesse sit, ut per Cabbalam tradatur
Remotio corporeitatis &c.*

NOLI existimare, quòd sub iis, quæ in præcedentibus capitibus, de Magnitudine hujus Sapientiæ, de ejus Occultatione, & difficultate Apprehensionis, præmissimus, comprehensa quoque sit Remotio corporeitatis, earumque actionum vel passionum, quæ in hoc negotio ingrediuntur. Nequaquam. Nam, quemadmodum summè necessarium est, ut hæc doctrina in vulgo diffundatur, & in ea pueri initiuntur, quòd sc. Deus sit unus, quòd nullus alius sit colendus præter ipsum: sic quoque non minùs necessarium est, ut per Cabbalam ipsis tradatur, quòd Deus non sit corporeus, quòd nulla sit similitudo inter ipsum & creaturas ejus, ne quidem in re minimâ, quòd ipsius Esse non sit sicut Esse illarum, nec Vita ejus sicut vita animantium, nec Sapientia ejus sicut sapientia alicujus hominis, quòd etiam differentia inter Ipsum & Creaturas non consistat tan-

*Incorporeitas
Dei tradenda
per Cabbalam.*

tum in multitudine & paucitate, vel magnitudine & parvitate, sed in ipsa specie essentiae: h. e. firmiter unicuique tenendum est, quod Sapientia ejus & sapientia nostra, Fortitudo ejus & fortitudo nostra, non differant secundum paucitatem vel exiguitatem & multitudinem, secundum intensionem vel remissionem, aut simili quam in re. Forte enim & debile necessario in specie conveniunt, & definitione unâ comprehenduntur: horumque respectu comparatio fit inter duas res, quæ unum sunt specie, prout hoc explicatur in Scientiis Naturalibus. Quæcumque autem in attributione vel proprietate Deus nobiscum conferatur, toto cœlo ipsius proprietates à nostris differre semper observabimus, nec utrasque sub una definitione comprehendi posse. Sic existentia vel existere dicitur de Ipso & aliis extra Ipsum æquivocè, prout alibi explicabo. Atque hæc mensura sufficit pro pueris & pro plebe, quando sciunt, Deum esse, & esse perfectissimum, sine corpore vel potentia aut facultate aliqua corporea, sine omni imperfectione, ac per consequens nulli passioni obnoxium. Verum quod attinet negotium de attributis Dei (*sc. essentialibus*), quatenus illa ab ipso removeantur, & quis sensus sit aliorum attributorum, quæ ipsi attribuuntur (*metaphoricè sc.*). Creationem item Mundi, Gubernationem ejusdem, Providentiam, Voluntatem Dei, Apprehensionem, Scientiam & Notitiam ejusdem, Prophetiam & ejus gradus, Nomina item Dei, quæ licet multa sint, tamen de ejus unitate docent; hæc omnia sunt res profundæ & abstrusæ, ac verè Mysteria Legis, quorum passim mentio fit in libris Prophetarum & Rabbīnorum nostrorum, & de quibus non decet loqui nisi secundum præcipua illarum capita, ut antè ostendimus, & quidem coram tali, qualem præcedenti capite descriptum vidimus. Remotio autem corporeitatis, similitudinis item & passionis à Deo, sunt tales res, quæ cuivis, uti se habent, sunt aperiendæ & explicandæ; easque per Kabbalam & oralem traditionem tradere parvulis & mulieribus, indoctis & imperitis, est necessarium, quemadmodum traditur ipsis, quod sit Unus, Æternus, & quod nulli alii præter Ipsum sit serviendum. Nam non constat Unitas, nisi per remotionem corporeitatis: corpus enim non est unum, sed compositum ex materia & forma, quæ sunt numero duo. Præterea dividi potest, & recipit divisionem. Hæc cum acceperint, in iisque exercitati fuerint, sed in dictis Prophetarum hæsitent & confundantur, tum illa ipsis ordine & distinctè exponentur & declarabuntur, admovebunturque de homonymiis & metaphoricis usurpationibus

Proprietates Dei quomodo à nostris differat.

Quantum & quid pueros & communem plebem de Deo docere liceat.

Quid nō liceat.

vocabulorum, quæ in illis occurrunt, ut confirmetur in illis fides de Unitate Dei, atque ira fidè perfectâ credant libris Prophetarum. Quòd si autem quis imbecillioris fuerit ingenii, quàm ut comprehendere & intelligere possit explicationes versuum illorum, & quomodo nomen aliquod in diverso sensu usurpetur, ei dicetur, explicationem illam intelligi à Sapientibus & ab eruditis: ipsi sufficere, ut sciat, quòd Deus Benedictus non sit corporeus, neque passioni alicui obnoxius, (quia Passio species est Mutationis: in Deum autem non cadit mutatio:) quòd item nulli rei assimilari, & cum nulla alia re sub una eademque definitione comprehendi possit; & tandem, quòd verba Prophetarum vera sint, ac certam expositionem habeant. Et hîc cum ejusmodi ingeniis subsisti potest. Neque enim necesse est, ut argumentis confirmetur scientia hominis in articulo Corporeitatis & affectionum corporis: quemadmodum non est necesse, ut argumentis confirmetur ipsi, Nullum esse Deum, vel Deum non habere socium & æqualem, vel Non esse alium Deum colendum.

C A P. XXXVI.

Quare Deus dicatur Irasci, & Zelotypiâ affici.

QUANDO QUIDEM adhuc de variis, quæ Deo tribuuntur, Attributis agimus, explicabo tibi quoque, quo respectu de Deo dicatur, quòd res aliqua ipsi placeat, vel displiceat, & ad iram provocet. Non est autem intentio nostra in hoc capite explicare, quâ ratione de hominibus dicatur, quòd ipsi Deo placeant, vel ipse iis irascatur: verùm hoc volumus.

Quòd si consideraveris & inspexeris totam Legem, omnesque Prophetarum libros, nunquam inuenies has voces, *Charon Furor, Aph Ira, Caas Indignatio, Kinah Invidia, Aemulatio, Zelotypia*, Deo attribui, nisi quando agitur de Idololatria. Præterea etiam, non inuenies aliquem vocari *Hostem, Inimicum, Osorem Dei*, nisi propter Idololatriam: ut, *Ne colatis Deos alienos &c. unde excandescat in vos ira Domini. Sic, Non ambulabitis post Deos alienos &c. ne fortè irascatur furor DOMINI DEI tui in te. Item, Irritando, vel ad iram provocando eum opere manuum vestrarum. Item, Ipsi zelare fecerunt me in re, quæ non est Deus, irasci fecerunt me in vanitatibus suis. Item, Deus enim zelotes Dominus Deus tuus &c. Item, Quare irasci fecerunt me sculptrilibus suis, &*

vanti-

vanitatibus Dei alieni? Item, Prae ira in filios suos & filias suas. Item, Quia Deut. 32. 19.
ignis accensus est in furore meo, super vos ardebit. Item, Ulciscitur se de ho- Jerem. 15. 14.
stibus suis. Item, Retribuit odio habenti ipsum. Item, Donec expulerit ini- Nah. 1. 2.
micos suos de facie sua. Item, Id quod odio habet Dominus Deus tuus. Item, Deut. 7. 10.
Omni abominationem Domini, quam odit. Et sic in aliis locis innume- Num. 32. 21.
ris, quæ omnia si percurras, invenies cuncta hoc sensu esse dicta. Deut. 16. 22.
 Deut. 12. 31.

Hanc verò amplificationem vel potius exaggerationem adhibuerunt Prophetæ, quia error iste, Idololatria inquam, Deum ipsum attingit. Nam qui credit Rubenem stare, quando sedet, non tam longè declinat à veritate, sicut is, qui credit Elementum ignis esse sub aëre, vel Elementum aquæ esse infra terram, aut Terram esse expansam, vel simile quid: & hic secundus non tantum declinat à veritate, sicut ille, qui credit Solem oriri ex Igne, vel sphaeram, sive cælum, dimidium tantum esse globum, aut simile quid: hic autem tertius non tantoperè defleat à vero, quemadmodum is, qui credit Angelos comedere & bibere, vel tale quid agere: atque hic quartus non tam graviter errat sicut is, qui credit alium colendum esse Deum.

Quando enim ignorantia & incredulitas vel negatio dependet à re aliqua magna & eccellente, longè habetur major & gravior, quàm si versatur circa rem levem & ignobiliorem. Negationem voco, quando aliquid credimus aliter quàm se habet. Ignorantiam, ignorationem simplicè ejus rei, quæ sciri potest. Sic ignorantia ejus, qui ignorat, quæ sit proportio conii ad cylindrum, vel qui ignorat Solem esse rotundum, non est tam crassa, sicut illius, qui ignorat, num sit Deus in Mundo, necne. Et negatio ejus, qui credit conum dimidiam esse partem cylindri, (*est enim tertia pars, juxta Euclid. Geom.*

l. 5. th. 10. prop. 10.) vel qui negat Solem esse rotundum, non est tanta, quàm illius, qui negat unum tantum esse Deum. Porro, Idololatra quod

attinet, nōsti, neminem illorum hac opinione Idolum colere, quasi nullum præter illud existimaret esse Deum: nemo etiam hominum unquam extitit, vel existet, qui sibi imaginetur, figuram illam, quam

ex metallis, lignis vel lapidibus confecit, creasse cælum & terram, illaque gubernare: verum colunt illa, quatenus ea habent pro rebus intermediis inter ipsos & Deum Opt. Max., sicut hoc clarè nobis exponitur à Jeremia, cum ait: *Quis non timebit te Rex gentium?*

Jerem. 10. 7.

&c. Item, *Er in omni loco incensum offertur* *ישראל* h.e. *Nomini meo, vel pro-* Mal. 1. 11.

pter me. Indicat enim (*vox sc. ישראל* *Nomini meo*) causam primam

(*propter quam sc. offeratur incensum*) ex opinione ipsorum (*idololatriarum*). Sed de ista re jam egimus in majore nostro Opere: neque etiam

Idololatra quomodo Idola colant.

his ullus Sapientum Legis nostræ contradicit. Quamvis autem Hæretici illi (*idololatra*) credant, Deum esse, quia ramen ipforum Negatio vel Hæresis consistit in eo, quod Deo soli deberur (cultu sc. & celebratione, sicut dicitur, *Et coletis Dominum* &c.), & per quod confirmatur in animis plebis, Deum esse; quasi nempe id aliis quoque deberetur, vel ad alios etiam pertineret: ideo miseram plebem eò adducit, ut non credant Deum esse. Apprehendunt enim illi (*plebs videlicet*) cultus tantum externè (*existimantes, illum esse Deum, qui ab omnibus colitur*): non verò rationes eorundem, neque etiam veritatem illius, qui colitur. Hac verò re nil nisi mortem consequuntur, sicut dicitur, *Non relinques vivam ullam animam*, ut sc. tollatur falsa ista opinio, neque per illam alii quoque perdantur: hæc enim causa expressè additur: *Ne doceant te facere secundum omnes abominatio- nes suas.*

Deut. 20. 16.

Ibid. v. 18.

Quòd si ergo isti vocantur Hostes, Inimici, Ofiores Dei, & de eis dicatur, quòd ad Iram & Zelotypiam ipsum provocent; quæ ratio erit eorum, quorum hæresis immediatè tangit Deum ipsum, & qui multa credunt de Deo falsa & absurda, h. e. qui vel negant Deum verum ejusque essentiam, vel qui duos Deos credunt, vel qui Deum credunt esse corporeum, & passionibus vel imperfectionibus aliis subiectum & obnoxium? Hi enim longè deteriores sunt illis, qui idola colunt, quasi mediatores vel res intermedias inter Deum & ipsos, ac beneficiendi vel malefaciendi virtutem habentes. Quare certò persuasum habeas, si credas corporeitatem, vel affectiones & qualitates corporis, te longè gravius Deum offendere, & ad iram ac zelotypiam provocare, multò etiam truculentiorem te esse Dei Hostem, Inimicum, & Ofiorem, quam is est, qui exercet Idololatriam. Neque existimes, eum, qui corporeitatem credit, excusari posse, si dicamus, illum in ea sententia educatum esse, vel meliora nescire, vel obtusioris esse ingenii: sic enim idololatra quoque excusari potest, quòd id faciat vel ex ignorantia, vel ideo, quia in ea consuetudine à parentibus suis educatus sit. Non est etiam quòd dicas, sensum legis litteralem illos in hunc errorem coniecisse: nam & idololatra ad cultum suum moventur per falsas & inanes suas imaginationes. Quæ omnia cum ita se nunc habeant, omni planè excusatione carent ii, qui cum ipsi ingenio non sint idoneo ad harum rerum speculationem, ab iis, qui veritatem solidè intelligunt, eam nolunt accipere. Nam non reputo illum pro Hæretico, qui non adducit (h. e. *qui non potest adducere*) demonstrationes ad remo-

*Ignorantia &
Educatio nō ex-
cusant hæresin.*

védam corporeitatem; sed eum pro Hæretico habeo, qui non credit ipfius remotionem: inprimis cum Onkelos & Jonathan tam sollicitè omnia, quæcunque potuerunt, hac in parte declinârunt.

Et hoc volebamus in isto capire.

CAP. XXXVII.

In quo explicatur vox פָּנִים Panim Facies.

PANIM Facies, vox est valdè æquivoca. פָּנִים Facies.
 Primò significat Faciem cujuslibet animantis; ut, *Et versa* Jerem.30.6.
sunt omnes panim facies in pallorem. Item, *Quare penechem facies vestrae* Gen.40.7.
mala sunt?

Deinde significat Iram, Indignationem: ut, Uphaneha *Et facies* 1.Sam.1.18.
(ira) ejus non erat illi amplius. Hoc sensu sæpè usurpatur de Dei Indi-
 gnatione & Furore: ut, *Pene Facies (ira) Dei diviserit eos.* Item, *Pene* Thren.4.16.
Facies (ira) Domini super facientes malum. Item, *Panaj Facies (ira) mea* Psal.34.17.
discedet, & requiescere faciam te. Item, *Et ponam ego panaj faciem meam* Exod.30.14.
 &c. Et sic frequentissimè. Levit.20.5.

Tertio sumitur pro essentia hominis & statu (h.e. de presentia,
& persona hominis): ut, *Al pene In faciebus omnia* trum suorum mor- Gen.25.18.
tuus est. Item, *Al pene In faciebus omnis populi glorificabor,* h.e. coram Lev.10.3.
 ipsis, ipsis præsentibus. Sic, *Nisi in faciem el panim maledixerit tibi,* h.e. Jobi 1.11.
 in tua præsentia. Hoc sensu dictum est: *Et loquutus est Dominus ad* Exod.33.11.
Mosen panim el panim de facie ad faciem, h.e. in propria persona, co-
 ram, absque medio, sicut dicitur, *Age videndos nos prabeamus panim de* 2.Chron.25.17.
facie, & sicut alibi dicitur, Panim bepanim De facie ad faciem loquutus Deut.5.4.
est Dominus vobiscum. Quæ quomodo intelligenda sint, clariùs in alio
 loco exponitur: *Vocem verborum audivistis, & similitudinem nullam vi-* Deut.4.12.
distis præter vocem: & tamen de hac ait, *De facie ad faciem.* Quare eo-
 dem modo & in illo, *Et loquutus est Dominus ad Mosen de facie ad fa-* Exod.33.11.
ciem, capiendum de enarratione verborum, h.e. *decem præceptorum,*
 sicut dicitur, *Et audiit vocem loquentem secum.* Unde vides, quòd Au- Num.7.89.
 ditio vocis sine intermedio & interventu Angeli, cognominetur Quid significet,
 phrasi illâ, *De facie ad faciem.* Tandem ex tertia hac significatione est De facie ad fa-
 & illud, Uphanai *Et facies mea non videbitur,* sensus enim est: Veritas ciem.
 essentiæ meæ, seu ipsa Essentia mea prout est, non potest apprehendi. Exod.33.23-

Quarò denotat vox hæc Panim circumstantiam Loci, significatq;
 id, quod est in facie hominis, vel coram homine (in uno eodemq; loco)
 & inter manus ejus. Hoc sensu usurpatur sæpè de Deo Benedicto,

ut cum dicitur, Liphne *Ad faciem Domini*. Et ex hac significatione est quoque illud secundum expositionem Onkeli; *Et facies mea non videbuntur*. Sic enim transfert, *Et qua coram me sunt, non videbuntur*, innuens, esse sublimes & nobiles quasdam creaturas, quas homo non possit apprehendere prout sunt, Intelligentiæ sc. separatae & abstractæ, de quibus ait, quod coram Deo sint & inter manus ejus jugiter, propter summam curam & providentiam, quam continuè de illis habet. Ea autem, quæ apprehendi possunt juxta ipsum (Onkelum inquam), sunt illa, quæ in inferiori & ignobiliori sunt gradu essentia, h.e. substantiæ, materiæ & formæ, (ut sunt corpora naturalia tam simplicia quam composita). De his ait, *Et videbis qua post me sunt*, q.d. ea Entia, quæ sunt ac si ego ab eis declinarem, eaque post tergum meum projicerem: parabolicè; quia longius remota sunt ab essentia Dei. Et hæc quidem Onkeli est expositio: meam sententiam de eo, quod Moses à Deo petit, audies infra cap. 54.

Quintò habet quoque significationem Temporis, & significat idem quod *Kodem Antè*, Antea, Antequam: ut, Lephanim *Antè in Israël*. Item, Lephanim *Antea*, vel *Antequam terram fundasti*.

Sextò deniq; significat Curam & Providentiam, vel Respectum: ut, Levit. 19. 15. *Non accipies pene facies egeni*. Item, *Et acceptus panim facie*. Item, *Qui non accipit panim facies*. Sicque sæpissimè. Et juxta hanc significationem accipiendum illud quoque: *Tollet Dominus panav faciem suam super te, & ponet te pacem*. Vult enim dicere; Comitabitur nos ipsius providentia.

CAP. XXXIIIX.

In quo explicatur vox אָחֹר Achor, Achare Post, Posterius &c.

אָחֹר פֹּסֵת
Post.
Exod. 26. 12. **A**CHOR Vox est homonyma, & primò significat Tergum, Dorsum: ut, Achore *Posteriora* h.e. Tergum *Tabernaculi*. Item, 2. Sam. 2. 23. *Et exivit hasta meacharav è posterioribus ejus*, (h.e. è tergo ejus.)

2. Reg. 23. 26. Deinde significat quoque Tempus: ut, Veacharav *Et post eum non surrexit sicut ille*. Item, *Post verba illa*. Et sic multoties.

Deut. 13. 5. Tertio, significat Post rem aliquam sequi, vel mores & virtutes alicujus imitari: ut, Achare *Post Dominum Deum vestrum ibitis*. Item, Hof. 11. 10. Achare *Post Dominum ibunt*. In quibus significat, Sequi voluntatem ejus, & Ambulare in viis operum ipsius, ejusque virtutes imitari. Sic dicitur, *Ambulavit achare post præceptum*. Et hoc sensu dictum est, *Videbis*

debis posteriora mea, h.e. apprehendes ea, quæ sequuntur me & mihi assimilantur, quæq; ex voluntate mea consequuntur, h.e. creaturas meas omnes, sicut in aliis capitibus à me explicatum.

C A P. XXXIX.

In quo explicatur homonymia vocis

לב Lebh Cor.

L E B H Vox est homonyma, & primò quidem est nomen Mem- 35 Cor.
bri, in quo est principium vitæ omnium animantium: ut, *Et in-* 2.Sam.18.14.
fixit ea belebh in cor Absalomi.

Quandoquidem verò Membrum hoc est in medio corporis, ac-
commodatur secundò ad cuiusvis rei Medium: ut, *Usq; ad lebh cor cæli.* Deut.4.11.
Item, *Belabbat In corde ignis.* Exod.3.2.

Tertiò sumitur quoq; pro Cogitationibus: ut, *Nónne libbi cor meum* 2.Reg.5.26.
ivit tecum? h.e. Nónne fui occupatus in cogitationibus meis, cum sic
& sic accideret? Et ex hoc sensu est, *Non videbitis post levavchem cor* Num.15.39.
vestrum, h.e. nò sequemini cogitationes vestras. Item, *Ascher levavo* Deut.29.18.
Cujus cor avertat sese hodie, h.e. cuius cogitatio se avertat.

Quartò significat Consilium: ut, *Omne residuum Israëlís lebh corde* 1.Chron.12.38.
uno erant, ut *constituerent Davidem Regem*, h.e. consilii unius erant.
Item, *Stulti ob defectum lebh cordis moriuntur*, h.e. ob defectum & ino- Prov.10.21.
piam consilii. Item, *Non יְחַרְרֵךְ לִבִּי jecheraph levavi cor meum omni-* Job.27.6.
bus diebus meis, h.e. non declinabit consilium meum: sic enim versus
ille incipit, *Iustitiam meam fortificabo, nec deseram eam &c.* De sensu
autem isto vocis *Jecheraph* est meo iudicio & illud, *Ancilla נְחֻרְפָה ne-* Lev.19.26.
cherephet leish (h.e. quæ viro appropriata, desponsata est). Sic in
Lingua Arabica vox similis est מְנַחֲרֵפָה, quæ significat eum, qui à
servitute declinat, & transit ad matrimonium.

Quintò significat Voluntatem: ut, *Et dabo vobis pastores secundum cor* Jerem.3.15.
meum kelibbi. Item, *An im levavecha cum corde tuo rectum sicut cum* 2.Reg.10.15.
corde meo? q.d. An est voluntas tua recta sicut mea? In hac significa-
tione usurpatur de Creatore: *Quemadmodum est bilvavi in corde meo* 1.Sam.2.35.
& *in animo meo, faciet*, h.e. faciet secundum voluntatem meam. Item,
Et erunt oculi mei velibbi & cor meum ibi omnibus diebus, h.e. providentia 1.Reg.9.3.
mea & voluntas mea.

Sextò significat Mentem, Intellectum: ut, *Homo verò vacuus jillavef* Job.11.12.
efficitur cordatus, h.e. fit intelligens. Item, *Lebh Cor sapientis ad dexte-* Ecclef.11.12.
ram ejus, h.e. Intellectus ejus in rebus perfectis. Sic alibi. Et in hoc

Quo sensu Cor
Deo attribua-
tur.

significato passim attribuitur Deo Benedicto, paucis locis excep-
tis, in quibus pro Voluntate usurpatur. Singula autem secundum
suum sensum sunt exponenda. Sic legimus, *Revocato ad cor tuum el
levavecha*. Item, *Et non revocat ad cor suum el libbo*. Et sic, quæcunq;
his similia reperiuntur, sunt ex notione Intellectus, quemadmodum
dicitur, *Et non dedit vobis Dominus cor ad intelligendum*. Item, *Tibi osten-
sum est, ut scires, quod Dominus est Deus*. At verò quod illud attinet, *Dili-
ges Dominum Deum tuum in toto corde tuo* bechol levavecha, id, meo
quidem iudicio, idem valet ac, omnibus viribus cordis tui, h. e. omni-
bus viribus & facultatibus corporis : principium enim omnium
provenit ex corde. Sensus ergo est : Omnium actionum tuarum finis
erit Apprehensio Dei, quemadmodum exposuimus in Commenta-
rio nostro super Textum Talmudicum, & in Opere nostro Tal-
mudico.

C A P. XL.

In quo explicatur vox רוח Ruach Spiritus.

רוח Ventus,
Spiritus.
Gen. I. 2.

RUACH Vox est homonyma. Significat enim *primò* Aërem,
h. e. unum ex quatuor Elementis : ut, *Veruach Et spiritus Domini
incubabat super aquas*.

Exod. 10. 13.
Ibid. v. 19.

Deinde significat Spiritum flantem, h. e. Ventum : ut, *Veruach Et spi-
ritus (ventus) Orientalis attulit locustas*. Item, *Ruach Spiritus Occidenta-
lis*. Et sic sæpissimè.

Psal. 78. 39.
Gen. 6. 17.

Tertio sumitur pro Spiritu vitali : ut, *Ruach Spiritus abit & non re-
vertitur*. Item, *In quo ruach spiritus vitæ*.

Eccles. 12. 7.

Quarto sumitur de parte illa hominis incorruptibili, quæ super-
stes remanet post mortem : ut, *Veruach Et spiritus hominis redit ad
Deum, qui dedit eum*.

Num. 11. 17.
Ibid. v. 26.

Quinto, significat Influentiam illam intellectualem divinam à
Deo Prophetis instillatam, cujus virtute prophetant, quemadmo-
dum hoc explicaturi sumus, quando de Prophetia agemus, cujus rã-
tio in hoc libro nobis quoque pertractanda : ut, *Et separabo min ha-
ruach de spiritu qui est in te, & ponam in eis*. Item, *Et fuit cum quievisset
super eos haruach spiritus*. Item, *Ruach Spiritus Domini loquutus est in
me &c.*

Prov. 29. 11.

Sextò significat quoque *Propositum*, & *Voluntatem* : ut, *Kol rucho
Omnem spiritum suum profert stultus*, h. e. omnem intentionem, volunta-
tem

rem suam. Sic, *Et exhaurietur ruach spiritus Aegypti in medio ejus, & con-* Jefa. 19. 3.
filium ejus absorbebo, h. e. dissipabitur propositum ipsius, & gubernatio
ejus absconderur: Sic, Quis direxit ruach spiritum Domini, & quis vir con- Jefa. 40. 13.
filii ejus, ut indicare possit eum? h. e. Quis est, qui sciat ordinem volunta-
tis ejus, aut qui apprehendat & assequatur, quâ ratione hanc rerum
universitatem gubernet, & qui eam indicare possit? quemadmodû
hoc alibi quoq; declaraturi sumus. Vides ergo, quod vox hæc Ruach, Quo sensu Deo
quando Deo attribuitur, ubiq; sumatur partim in quinta, partim in *attribuatur.*
sexta & ultima significatione, quatenus Voluntatem significat. Ex-
ponatur in unoquoq; loco pro ratione rerum & circumstantiarum.

CAP. XLI.

In quo explicatur vox נפש Nephesch

Anima.

NE P H E S C H Vocabulum est æquivocum, & primò quidem נפש Anima.
 est nomen generale Animæ, cujus vis viventis sensu præditi:
 ut, *In quo nephesch anima vivens.* Genes. 1. 30.

Deinde sumitur quoq; pro Sanguine: ut, *Non comedes hannephesch* Deut. 12. 23.
animam cum carne.

Tertio significat in specie Animam rationalem, h. e. formam homi-
 nis: ut, *Vivit Dominus, qui fecit nobis hannephesch animam hanc.* Jerem. 38. 16.

Quarto denotat rem illam, quæ etiam post mortem hominis su-
 perstes manet: ut, *Et erit nephesch anima Domini mei ligata in fascicu-* 1. Sam. 25. 29.
lo viventium.

Quinto significat Voluntatem: ut, *Ut alligaret Principes ejus be-* Psal. 105. 22.
naphscho secundum animam suam, h. e. pro voluntate sua. Sic, Ne
des me benephesch in animam hostium meorum, h. e. Ne tradas me ar- Psal. 27. 12.
bitrio & libidini ipsorum. Sic, Si est im naphschechem cum anima vestra Gen. 38. 8.
ad sepeliendum mortuum meum, h. e. si est mens & voluntas vestra. Item,
Si staret Moses & Samuel coram me, non esset naphschi anima mea ad popu- Jerem. 15. 1.
lum istum, h. e. non esset mihi voluntas in illis, q. d. non vellem eos
conservare. Atque ita usurpatur vox Nephesch Anima, pro Volun- *Quo sensu Deo*
tate, quotiescunque occurrit de Deo Benedicto, ut v. g. in nuper *attribuatur.*
citato loco, Quemadmodum in corde meo ubenaphschi & in anima 5. cap. 39.
mea, faciet, sensus enim est, In voluntate mea, & in animo meo.
Sic expono & illud, Vartikzar naphscho In labore Israël, h. e. Jud. 10. 16.
Et desit, cessavit voluntas ejus ab affligendo Israël. Jonathan
versum istum non exposuit, quod existimavit, Animam hic sumi

in prima significatione, unde sequeretur passio (*h.e. Deum passioni esse obnoxium*): quare illum intactum reliquit. Quod si verò intelligatur in hoc postremo significato, expositio clara est & plana. Præcessit enim, quòd Dei providentia ipsos deseruerit, neque Deus ipsos servàrit, donec mortui fuerunt & clamaverunt ad quærendam salutem. Postquàm verò seriam egissent pœnitentiam, miseria ipsorum invalesceret, inimicq; eorum prævalerent, misertus est illorum, ac cessavit voluntas ejus; crucem & afflictionem ipsorum porro continuandi. Diligenter itaq; hoc observa, nam præclara valde est hæc expositio. Præfixum autem Beth In, in voce ^{לעמל} In labore est loco Mem A, Ab, quasi diceretur ^{לעמל} A labore vel molestia. Neq; hoc novum quid est: nam talia plura periti hujus lingue jam pridem observarunt: ut, *Quod verò superfuert בנשר ובלחם in carne & in pane*. Item, *Quòd si parum reliquum fuerit beschanim in annis &c.*

Præfixum Beth
loco Mem fre-
quenter ponitur.

Levit. 8. 32.

Levit. 25. 52.

CAP. XLII.

*In quo explicatur חַי Chaj Vivens, Vivum,
Vivere: & מוֹת Mori.*

חַי Vivere, &
מוֹת Mori.

Gen. 9. 3.

Jesa. 38. 9.

Jesa. 5. 8.

Lév. 13. 16.

1. Sam. 25. 37.

1. Reg. 17. 17.

1. Sam. 25. 37.

Andelofeni.

Prov. 3. 22.

Prov. 8. 35.

Prov. 4. 22.

CHaj Nomen est, quod comperit primò vegetabili & sensitivo: *ut, Omne reptile, quod est chaj vivens.*

Deinde significat idem quòd Sanari, & Convalescere à gravi aliquo morbo: ut, Vajechi *Et vixit (convalevit) ab aegritudine sua*. Item, *Manserunt in castris ad chajotam donec vixissent, vel revixissent*. Sic, *Caro chaj viva*. Econtrariò *Mut significat pariter primò Mortem, deinde gravem aliquem Morbum & Aegritudinem, ut, Vajamoth Et mortuum est cor ejus, & fuit in lapidem, h.e. ingravescebat morbus ejus*. Quare ut hæc homonymia videretur, dicitur de filio mulieris Sareptanæ, *Et invalescebat morbus ejus, usq; dum non remaneret in eo anima*: si enim dictum fuisset, Vajamoth *Et mortuus est*, potuisset explicari, illum ad mortem, vel lethaliter ægorassè, quemadmodum Nabal, cum verba uxoris suæ audivisset. Andelofeni quidam statuerunt, halitum ejus tantum defuisse, ita ut non amplius respiraret, quemadmodum in Apoplexia, Suffocatione matricis, & aliis morbis acutis sæpè solet accidere, ut per dies aliquot dubium sit, an tales vivi sint vel mortui.

Tertio adhibetur hoc verbum *Chajah* non infrequenter ad Sapientia habitum: ut, *Et erunt chajim vita anima tua*. Item, *Qui invenit me, invenit chajim vitam*. Item, *Chajim Vita enim sunt inventientibus ea &c.* Et hinc est, quòd scientia vel sententia bonæ & salutare vocan-

vocantur *Vita*: perniciosæ econtrà & pestiferæ, *Mors*: ut cùm Deus dicit: *Ecce proposui tibi vitam & bonum: mortem & malum: ubi expressè ostendit, Bonum esse Vitam, & Malum esse Mortem. Sic explico illud, quod Deus ait, Ut vivatis, secundùm receptam opinionem, Ut benè sit tibi. Et quia frequens est hæc translatio in hac lingua, hinc dicunt Rabbini nostri p.m. Justi etiam in morte sua vocantur vivi: & contrà, Impii etiam viventes vocantur mortui.*

C A P. XLIII.

In quo explicatur קנף Kanaph Ala.

KANAPH Vocabulum est æquivocum, & per metaphoram ad varia accommodatur.

Primâ suâ impositione significat Alas animantium volatiliùm: ut, *Omnis avis, omnis kanaph ala. Item, Omnis avis kanaph ala, quæ volat sub cælis:*

Deinde transfertur ad Alas vel Oras vestimentorum: ut, *In quatuor kanphoth alis vestimenti tui.*

Tertio accommodatur ad Extremitates terræ habitabilis, ejusque angulos vel plagas, longè à locis nostris distantes: ut, *Ut apprehendat kanphoth alas terræ. Item, Mikkenaph. Ab ala terræ (i.e. ab extremo terræ) cantica.*

Quartò dixit *Aben Ganach*, quòd occurrat quoque in significacione *Abcondendi*, sicut in lingua Arabica dicunt *كنافة ألي*. Sic locum illum *Jesaiæ, Non jiccaneph alatus fiet doctor tuus, explicat, Non occultabitur, non abscondetur a te doctor tuus. Arque hæc expositio elegans est, secundùm quam meo judicio exponendum & illud, Non discooperiet kanaph alam patris sui, h.e. non deteger absconditum, occultum, secretum patris sui.*

Sic, *Et expandas kenaphecha alam tuam super ancillam tuam, expono, Absconsonem, protectionem super ancillam tuam. Et hoc sensu, meo judicio, transfertur ad Deum Benedictum & Angelos, quia Angeli quoque ex sententia nostra sunt incorporei. Quod dicitur: Quæ venisti ad recipiendum te sub kenaphav alas ejus, ejus expositio est, Quæ venisti ad recipiendum te, sub absconsonem & protectionem ejus. Sic cùm de Angelis dicitur, itidem significat Occultationem, Absconsonem. Nôsti enim, quando dicitur, Duabus (alis) operiebat faciem suam, & duabus operiebat pedes suos, Prophetam velle significare; quòd causa essentia Angeli, quæ per Faciem intelligitur, & illa, quorum Angeli causa sunt, sive effecta & opera Angelorum, quæ per Pedes intelliguntur, prout ex-*

posui in voce *Regel*, occulta admodum sint & abscondita. Actiones quippe Intelligentiarum occultæ sunt, earumque ratio haud facile patet; idque duas ob causas, quarum una tangit ipsos, altera nos, h. e. partim ob debilitatem ingenii & intellectus nostri, partim ob summam difficultatem apprehendendi abstracta secundum veritatem ipsorum. Quod verò porro dicit, *Et duabus volabat*, id in peculiari capite tibi explicabo; quam ob causam sc. Angelis Volatus attribuitur.

CAP. XLIV.

In quo explicatur vox עין Ajin Oculus.

עין Oculus.

Gen. 16. 7.

Exod. 21. 24.

Jer. 39. 12.

*Quo sensu Deo
attribuitur.*

1. Reg. 9. 3.

Deut. 11. 12.

2. Chron. 16. 9.

Jesa. 37. 17.

Psal. 11. 4.

Ajin vel En Oculus, Vox est æquivoca, significans primò Fontem aquarum: ut. Alen *Ad fontem aquarum in deserto.*

Deinde significat Oculum, visus organum; ut, Ajin tachat Ajin Oculum pro Oculo.

Tertio significat Curam, Providentiam: ut cum de Jeremia dicitur, *Accipe eum veenecha & oculos tuos pone super illum.* Sensus enim est, Curam ejus gere, sit tibi curæ. Hoc sensu sumitur, quando dicitur de Deo Benedicto: ut, *Et erunt enaj oculi mei, & cor meum ibi omnibus diebus*, h. e. providentia & intentio mea, sicut in præcedentibus exposuimus. Sic, *Semper ene oculi Domini Dei tui sunt in ea*, h. e.

Providentia ejus. Item, *Ene Oculi Domini discurrunt per totam terram*, h. e. Providentia ejus extenditur ad omnia, quæ sunt in terra: quemadmodum hoc tibi explicabitur, quando agemus de Providentia. Quando verò huic voci Ajin Oculus adjungitur verbum Raah aut Chasah Videre: ut, *Aperi oculos tuos, ureeh & vide.* Item, *Oculi ejus jechesu videbunt*: tum denotat Apprehensionem Intellectualem, non Sensualem. Omne enim Sensibile, ut nosti, passioni est obnoxium: Deus verò agit, non patitur, sicut explicabo.

CAP. XLV.

*In quo explicatur verbum שמע Schamah**Audivit.*

שמע Audivit.

Exod. 23. 13.

Gen. 47. 16.

SCHAMAH Vox est æquivoca, significans primò Auditionem auris; secundo Acceptionem vel Receptionem rei alicujus. Ex significatione Auditionis est, *Non jisschamah audietur per os tuum.* Item, *Et vox nischmah audita est in domo Pharaonis.* Et sic sæpissimè. Sic crebrò occurrit hoc verbum Schamah in significatione Acceptionis

nis vel Receptionis: ut, *Non schameu audierunt Mosen. Item, Si schameu audiverint & serviverint. Item, Et vos hanischmah an audiemus?* Exod.6.9.
Item, Qui non schamah audiverit verba tua. Neh.13.27.
 Deut.18.19.

Tertio significat Notitiam, Scientiam: ut, *Gentem, cujus non tischmahu audietis linguam, h.e. cujus sermonem nescies, ignorabis. Sic semper verbum hoc Schamah, quando Deo attribuitur, si juxta sensum Scripturæ litteralem videatur esse ex prima significatione, sumitur pro Apprehensione, & est ex significatione tertia: ut, Vajischmah Et audivit Dominus. Item, Bescfomeo Cùm audiret murmurationes vestras. Hæc enim omnia significant Apprehensionem mentis. Si verò juxta sensum textus litteralem videatur esse ex secunda significatione, tùm significat, quòd Deus Exaudire velit clamorem clamantis ad ipsum, ejusque petitionem adimplere, vel quòd nolit ipsum exaudire, neque petitioni ejus satisfacere: ut, Schamoah eschmah Audiendo audiam clamorem ejus. Item, Veschamati Et audiam, quia graciosus ego. Item, Inclina aurem tuam uschemah & audi. Item, Et non schamah audivit Deus vocem vestram, neque aures suas admovit vobis. Item, Quamvis multiplicetis precationem, tamen non schomeah audio. Item, Quia non schomeah audio te. &c.* Deut.28.49.
 Deut.1.34.
 Exod.16.7.
 Exod.22.22.
 Ibid.v.26.
 Jefa.36.17.
 Deut.1.45.
 Jefa.1.15.
 Jerem.7.16.

Sic itaque ex tropis & metaphoris istis hactenus explicatis puto te inventurum, quod restinguat sitim tuam, & tibi multos scrupulos eximat. Nunc ergo quoque illorum rationes & causas tibi exponam, ut de nullo amplius dubitare possis.

C A P. XLVI.

Quâ ratione dirigamur ad cognoscendū Deum per ipsius virtutes, opera & creaturas. Quòd item affectiones corporeæ Deo ideò attribuantur, ut discat populus, in Deo omnium illarum perfectionem existere.

MA G N A est, ut in alio quodam capite jam innuimus, differentia inter directionem ad existentiam rei alicujus, & inter veritatem quidditatis & substantiæ ejus, (h.e. inter scientiam τὸ ὄντι, & τὸ διότι rei alicujus). Directio enim ad demonstrandam existentiam rei alicujus desumitur vel ex accidentibus, vel ex operationibus, vel ex aliis quibusdam remotis attributis ejus: ut E. G. Quando

Quomodo declaratur existentia rei alicujus.

do Regem aliquem vis cognoscendum dare cuidam ex ipsius subditis, qui eum non novit, tum variis modis eum describere poteris. Vel enim dices, Est vir procerus, albus, pallidus, canus, & sic describis eum ex accidentibus. Vel dices, Est ille, circa quem vides magnam illam peditum & equitum catervam, strictos gladios, signa erecta super caput ejus, tubas item ante faciem ipsius: vel, est ille, qui habitat in hoc palatio, in ista terra, quæ in hoc vel illo est climate: vel, est ille, qui hanc domum, murum, vel pontem, jus sit ædificare, quibus & similibus, describis eum partim ab operibus, partim ab aliis attributis extraneis. Sed & per res magis absconditas *ad tri* rerum docere potes & ostendere: ut, si aliquis ex te quæsiverit; Estne huic terræ Rex aliquis? & respondeas, Est omnino. quam afferes hujus rei demonstrationem? Poteris dicere; Cum numularius vel trapezita iste, quem vides, sit vir debilis, corporis exigui, & magna auri copia coram ipso: alter verò iste, homo robustus, & magni corporis, egenus, stans ante ipsum, & vel unicum obolum eleemosynæ loco petens; sed non solum nihil ab illo accipiat, verum graviter increpetur, ac verbis injuriosis repellatur, sanè nisi Regis metus esset, ipsum interficeret, expelleret, ac omnem ejus substantiam auferret. Ita enim demonstrasses, Provinciam illam suam habere Regem, atque ex *avragia* & ordine rerum civilium, cujus causa est timor Regis & pœnarum illius, ostendisses, Regem esse. In his exemplis omnibus, quæ adduximus, nullum est, quod doceat de essentia Regis, & de veritate substantiæ ejus, quatenus Rex est.

Hoc modo quoque fieri solet in omnibus Prophetarum & Legis Divinæ libris, cum Deus pro multitudine & communi plebe hominum describitur.

Quando enim necessitas postulavit, ut omnes eò dirigantur ac deducantur, ut credant Deum esse, & omnes habere perfectiones, h. e. quòd non simpliciter existat, quemadmodum cælum & terra existunt, sed quòd sit existens, vel ens vivum, sapiens, omnipotens, agens, & reliqua, quæ de ipso credenda sunt, quemadmodum in sequentibus declarabitur: tum, ut ipsorum mentibus imprimatur Deum existere, demonstratum hoc ipsis est per similitudinem corporeitatis: quòd sit vivens, per similitudinem Motionis vel Motus. Nam non vider imperita plebs, quomodo aliquid verè & citra dubitationem possit existere, nisi corpus. Et quicquid non est corpus, sed affectio tantum in corpore, juxta ipsos quidem existit, & est ens, sed imperfectius quàm corpus; quia sc. ad illius existentiam

*Quomodo Dei
existètia demō-
stratur in Libris
Sacris pro vul-
go.*

corpus necessariò requiritur. Quod verò neque corpus est, neque affectio in corpore, id in principio formalitatis (h.e. *intellectus*) hominis, maximè autem juxta imaginationem ejus, planè non existit. Sic etiam non capiunt, quomodo aliquid Vivere possit sine Morione: unde quicquid non movetur motu voluntario & locali, non vivit ipsòrum opinione, cum tamen motus non sit de essentia Viventis, sed accidens ipsi inhærens. Ita, quia nobis nulla Apprehensio nota est, nisi quæ fit per sensus: quia etiam non intelligimus, quomodo aliquid ex unius hominis animo in animum alterius transferri possit, nisi per sermonem sive vocem, quæ formatur labiis, lingua, & reliquis membris ac organis ad loquelam pertinentibus; idèò cum voluerunt (*Propheta*) nos eò dirigere & disponere, ut credamus, Deum apprehendere, & multa ab ipso per Prophetas ad nos pervenire, descripserunt eum nobis Audientem & Videntem, h.e.

Cur Propheta Deum describât Videntem, Audientem?

quòd apprehendat & intelligat res illas, quæ videntur & audiuntur: Loquentem item, h.e. quòd multa ab ipso ad Prophetas perveniant,

Cur Loquentem?

cujus Prophetiæ ratio alibi tibi absolutissimè adhuc explicabitur. Præterea, quia non possumus intelligere, quomodo possit effici ut

Cur Agentem?

aliquid existat sine contactu, idèò descripserunt eam nobis Agentem, Operantem. Sic, quia vulgus non apprehendunt, quomodo res aliqua Vivere possit, quæ caret animâ, idèò eum quoque descripserunt, Animam habentem. Verùm vocabulum Animæ, tum *animæ*

Cur Animam habentem?

vivens dicitur, sicut suprâ explicuimus: sensus enim est, quòd Vivat.

cap. 41.

Porrò, quia dictæ Actiones vel Operationes (*motus, visus, auditus, loquela, actio,*) in nobis non perficiuntur nisi organis & instrumentis corporeis: idèò quoque Illi tribuuntur organa, quibus fit motus localis, ut pedes, plantæ pedum &c. organa auditus, visus, odoratus,

Cur mēbra corporis Ipsi adscribant?

ut Aures, Oculi, Nasus: organa insuper & instrumenta loquelæ, ut Os, Lingua, Vox, ac denique ea, quibus utitur is, qui aliquid facit,

ut putà, Manus, Digni, Volæ, Brachium. Arque hæc omnia in eum finem, ut doceatur, Deum sine omni esse imperfectione. Organa corporea ipsi accommodantur, ad docendum de functionibus ipsorum: functiones verò, ad aliam quampiam perfectionem denotandam, non illas actiones ipsas. Exempli gratiâ, attribuuntur Ipsi Oculis, Auris, Manus, Os, Lingua, ad docendum de Visu, Auditu, Actione, & Loquela: actiones verò istæ, ut Visus, Auditus, illi

tribuuntur, ad significandam Apprehensionem in genere. Hinc est, quòd in hac Lingua Hebræa sæpè Apprehensio unius Sensus, ponatur pro Apprehensione Sensus alterius: ut, *Videte Verbum Domini*, h.e.

Apprehensiones Sensu in Lingua Hebræa cōfunduntur.

quòd in hac Lingua Hebræa sæpè Apprehensio unius Sensus, ponatur pro Apprehensione Sensus alterius: ut, *Videte Verbum Domini*, h.e.

quòd in hac Lingua Hebræa sæpè Apprehensio unius Sensus, ponatur pro Apprehensione Sensus alterius: ut, *Videte Verbum Domini*, h.e.

Jerem. 2. 31.

Audite verbum Domini: Scopus enim est, ut apprehendant sensum verbi ejus. Sic, *Vide, odor filii mei est sicut* &c. h.e. Odorare, odor filii mei est: vult enim, ut apprehendat odorem ejus. Tale quoque est illud, Gen. 27. 27. *Et omnis populus videbant voces & lampades*, (pro, apprehendebant): Exod. 20. 18. *præterquàm quòd in eo & hoc observandum sit, quòd in Visione Prophetiæ, quemadmodum in confesso apud nos est, acciderit. Operatio, vel Actio & Loquela Illi attribuuntur, propter Influentiam, quæ influit ab ipso, (in hac sc. inferiora), sicut alibi explicabitur.*

p. 2. cap. 12.

Sic ergo omnia organa & instrumenta corporea, quæ Deo apud Prophetas attribuuntur, sunt vel Motus localis, ad docendum de ipsius Vita: vel Sensus, ut doceant de ipsius Apprehensione: vel Tactus, ut doceant de ipsius Actione: vel Loquelæ, quæ docent de Infusione intelligentiarum super Prophetas, (h.e. de influentia rerum intellectualium, quam Prophetis infundit), quemadmodum explicabitur. Quare omnia hæc eò tendunt, ut confirment nobis, Deum esse Ens, Vivens, Agens, vel efficiens omnia, quæ sunt extra Ipsum, & Apprehendens sua opera. Quomodo verò hæc omnia ad unum tantum referantur principium, Substantiam nempe Dei Opt. Maximi, id a libi docebo, cum de Remotione formarum externarum à Deo sum acturus. In hoc enim capite propositum nobis tantum est declarare, quo sensu Instrumenta illa corporea Deo attribuantur, ut sc. doceant de functionibus & operationibus illorum, quæ à nobis pro perfectionibus habentur, atque ita confiteri cogamur, illum numeris omnibus esse absolutissimum & perfectissimum, prout jam alibi hoc ipsum monuimus, cum explicarem dictum illud, *Loquitur Lex lingua filiorum hominum.*

p. 1. c. 26. & 33.

Exempla prae-
dicatorum.

Jes. 66. 1.

Jes. 60. 13.

Psal. 8. 4.

Psal. 139. 5.

Jes. 53. 1.

Psal. 118. 15.

Jes. 1. 20.

Job. 11. 5.

Psal. 29. 4.

Jes. 30. 27.

Jer. 32. 4.

Psal. 11. 4.

Zach. 4. 10.

Ysa. 6. 17.

Ysa. 17. 4.

Verum exempla quoque nunc proponamus eorum, quæ hactenus dicta sunt. *Primo* igitur Instrumenta vel organa. Motus Localis Ipsi attribuuntur: ut, *Scabellum pedum meorum.* Item, *Locum plantarum pedum meorum.* Deinde Instrumenta Tactus: ut, *Manus Dei.* Item, *Digitus Dei.* Sic, *Opus digitorum tuorum.* Item, *Et pones super me manum tuam.* Item, *Et brachium Domini.* *Dextera Domini.* Sic Instrumenta sermonis vel Loquelæ: ut, *Os Domini loquutum est.* *Et aperuit labia sua.* *Vox Domini cum robore.* *Et lingua ejus sicut ignis consumens.* Sic attribuuntur Ipsi quoque Organa Sensuum: ut, *Oculi ejus videbunt.* Item, *Palpebrae ejus probabunt.* *Oculi Domini discurrunt.* *Inclina ad me aures tuas & audi.* *Ignem accendisti in naso meo.*

Ex membris internis nullum Ipsi attribuitur, nisi *Cor*, eò quòd vox sit homonyma, & de Intellectu quoque dicatur (prout declaravimus),

vimus), & quòd sit principium vitæ animantium. Hinc *Meajim* Viscera Deo attribuantur, quia ponuntur pro Corde. Nam quando dicitur, *Fremuerunt meaj*, h. e. *viscera mea super eum*: Item, *Multitudo meecha viscerum tuorum*, nihil aliud significatur, quàm Cor. Vox enim *Meajim* sumitur vel generaliter, vel specialiter. Specialiter quidem de intestinis: generaliter verò de quovis membro interno, & per consequens quoque de ipso Corde; id quod evidenter apparet ex eo, quod dicitur, *Et lex tua in medio meaj viscerum meorum*. Nihil enim aliud est, quàm si dixisset, *In medio cordis mei*. Hoc ergo sensu antè citata quoq; loca sunt capienda, *Fremuerunt viscera mea*: Et, *Multitudo viscerum tuorum*. Nam & verbum *Hamah* Fremere, de Corde præ cæteris membris occurrit: ut, *Hamah Fremit in me cor meum*.

Sic non attribuantur Ipsi *Humeri*, quia communiter adhibentur portandis oneribus, & quia iis summoperè homines defatigantur: multò minùs Organa illa, quæ cibis & alimentis capiendis inserviunt. Nam illa etiam in principio cogitationis manifesta sunt imperfectionis signa & indicia.

Cæterum, Membrorum omnium ratio in rei veritate una est & eadem; quòd nempe sint instrumenta diversarum functionum animæ. Quædam enim illorum sunt necessaria ad Conservationem ipsius Individui, ut sunt omnia membra interna: quædam ad Conservationem speciei, ut membra Generationis: quædam necessaria sunt Individuo ad executionem rerum suarum, & ad perficiendas actiones suas; ut Manus, pedes, oculi, quæ sunt instrumenta Motus, Actionis, & Apprehensionis. Motus hominibus est necessarius, ad persequendum id, quod illis conducit ac salutare est, & fugiendum è contrario quod illis perniciosum. Sensus sunt necessarii ad cognoscendum & discernendum ea, quæ illis sunt contraria vel convenientia. Actiones artificiales eis sunt necessariae, ut sibi prospiciant de cibo, potu, amictu, tecto: nam necessariò requiritur ad naturam ipsorum, ut possint sibi necessaria comparare; quemadmodum in multis quoque brutis animantibus artificiosas quasdam operationes videmus, quibus ad suam necessitatem indigent. Jam verò nullum hominem ita vecordem arbitror, qui non sciat, Deum nullâ re ad sui continuationem & conservationem, vel ad res suas dirigendas ac disponendas, indigere; unde consequitur, illum quoque talia instrumenta & organa non habere, sed esse incorporeum. Actiones etenim suas omnes per seipsum, vel per essentiam suam peragit, non verò per instrumenta externa. Porro, si non habet ta-

Ex membris internis nullâ usque Cor Deo adscribitur.

cap. 39.

Jer. 31. 20.

Jesa. 63. 15.

Vox *וִיִּצְרָא* Viscera quid significet, & quomodo Deo attribuat.

Psal. 40. 9.

Jer. 31. 19.

Jesa. 63. 15.

וִיִּצְרָא Fremere.

Jer. 4. 19.

Cur non attribuantur Deo Humeri.

Item Organa nutritionis & alimenti.

lia organa & instrumenta, non inerunt ipsi quoque functiones & operationes illorum, quia hæc sub instrumentis comprehenduntur, (i.e. *ab illis consequuntur*): h.e. nihil erit in ipso præter ejus essentiam, per quod videat, sciat, aut velit aliquid. Nam istæ formæ externæ sive facultates, nomine solo distinguuntur. Sed Rabbinus nostri p.m. jam pridem generalem tradiderunt Regulam, quâ omnia ea refutant, quæ formas ejusmodi corporales Deo apud Prophetas tribuere videntur. Docet enim illa te, quòd Corporeitas nulli ipsorum unquam in mentem venerit, neque etiam quisquam de ea dubitârît. Unde invenies, illos in toto Talmud & omnibus Medraschor litteralem verborum Prophetarum sequi sensum, quòd scirent rem esse apud omnes confessam, & extra omnem dubitationis aleam positam, omnia ista parabolicè esse intelligenda, neque etiam ullum inde errorem vel hæresin esse timendam. Quare cum viderunt, Deum assimilari (à Prophetis) Regi, qui præcipit, monet, punit, & præmia subditis suis largitur, qui etiam habet suos servos & ministros, mandata ejus promulgantes, ac quicquid ipsi visum est facientes, idè hoc ipsi (h.e. *Sapientes nostri*) quoque imitati sunt, & loquuti sunt de Deo secundum omnia, quæ consequuntur ex ista parabola, quòd loquatur, exaudiat, respondeat, & quicquid præterea Reges agere & facere consueverunt, persuasi, nullâ hic esse dubitandi vel hæsitandi materiam. Regula autem illa generalis, cujus meminimus, hæc est, quæ legitur in Bereschit rabbah: *Magna est virtus vel fortitudo Prophetarum, qui assimilant formam cum formante eam, (vel cum authore ejus, h.e. formantem vel authorem formæ cum forma, sive formato), sicut*

Ezech. i. 26. *dicatur, Et super similitudinem throni similitudo sicut aspectus hominis. Quibus verbis docere voluerunt, illas figuras & formas omnes, quas viderunt Prophetæ in Visione Prophetiæ, fuisse figuras sive formas à Deo creatas. Id quod verissimum est. Omnis enim forma, quæ in imaginatione concipitur, est creata. Mirabile autem valdè est, quod dicunt, Gadol cocham, h.e. Magna est virtus eorum: nam hac ratione loquendi ostendunt, quòd sibi ipsis hoc videatur esse difficillimum.*

Sic etenim perpetuò ferè loqui solent, quando audiunt de re vel actione & facinore aliquo insolito: ut, *Dixit quidam, Rabbi N. fecit tale factum, in loco N. & quidem solus, & noctu. Respondit N. Camma rabh gubhreh Quanta est virtus vel fortitudo ejus; quòd hoc solus fecerit!* Nam *Rabh gubhreh* idem est quod *Gadol cocho*. Quare perinde est ac si dicerent; Quantum quæso hoc est, quod Prophetæ coacti sunt facere, dum necesse habuerunt essentiam Dei per res à Deo creatas

Talmudici quomodo Corporeitatem à Deo removeant.

Quomodo de re aliqua insolita loqui soleant Rabbinus.

declarare! Ita ergo apertè & manifestè demonstrârunt, quòd non credant Corporeitatem, & quòd omnes formæ ac figuræ, quæ exhibentur in Visione Prophetiæ, sint res creatæ, sed alsimilentur formæ formatori, ut loquuntur, (i.e. quòd Deo, qui omnium figurarum & formarum author est, formæ ab ipso create attribuantur). Quòd si autem quis in deteriorem partem vellet mentem ipsorum interpretari, & imperfectionis eos, quos nec vidit, nec cognovit, arguere, sciat, quòd oleum sit & operam perditurus, nec quicquam authoritati illorum, quorum memoria sit in benedictione, derogaturus.

C A P. XLVII.

*Quare Deo attribuantur Visus, Auditus, Odo-
ratus, non item Gustus & Tactus. Cur item ipsi
attribuatur Intelligentia vel Intellectio,
non item Phantasia sive
Imaginatio.*

MULTOTIES jam indicavimus, nihil eorum Deo à Prophetis attribui, quæ à vulgo pro Imperfectionibus habentur, vel quæ mente suâ non possunt concipere, quâ ratione Deo competant, licet eadem sit illorum ratio, quæ eorum, quibus eum nobis describunt & quasi depingunt; quia ea, per quæ describitur, cogitationibus nostris perfectiones quasdam imprimunt, vel saltem imprimere possunt. Quocirca necessarium videtur esse, ut explicemus, Quare Deo non attribuantur quoque Gustus & Tactus; cum reliqui sensus ipsi attribuantur, videlicet Visus, Auditus, Odo- ratus? Nam Dei Majestas ab omnibus sensibus æqualiter est im- munis: omnes item sunt Imperfectiones in notione Apprehensionis (h.e. & apprehensiones sensuum omnium sunt Imperfectio), etiam in illis, qui tantum per Sensus apprehendunt: propterea quòd passioni, remissioni, & dolori sint obnoxii, non minus atque alia organa & instrumenta. Quare cum ejus, quod dicitur, *Deus Benedictus Videt*, sensus sit, quòd apprehendat visibilia; & quando dicitur, *Deus Benedictus Audit*, quòd apprehendat audibilia: eodem pacto quoque potuisset de Ipso dici Gustus & Tactus, & explicari, quòd apprehendat objecta Gustus & Tactus. Ratio enim Sensuum omnium una est & eadem: unde si ab ipso tollas apprehensionem Sensus unius,

cap. 26. p. 1.

Cur Gustus & Tactus non attribuantur Deo, cum reliqui sensus ipsi attribuantur.

colles simul apprehensionem omnium quinque Sensuum, & si affirmes de eo apprehensionem Sensus unius, affirmabis simul apprehensionem omnium quinque. Hoc tamen nihil obstante, reperimus in Libris nostris Sacris: *Et vidit Deus. Et audivit Deus. Et odoratus est Deus. Nullibi autem: Et gustavit Deus. Et tetigit Deus.*

Causam igitur hujus rei esse dico, quod fixum & ratum sit in omnium hominum animis, Deum non conjungi cum corporibus per contractum corporalem; quia sc. ipsum Videre nequeunt. Duo autem isti sensus, Gustus nimirum & Tactus, non apprehendunt sensata, h.e. objecta sua, nisi per contactum: reliqui verò possunt apprehendere objecta sua, licet substantiæ illæ, quæ sunt subjecta qualitaturn illarum, longè sint remota, (h.e. *licet objecta ipsorum longè sint remota*). Ideoque hi secundum imaginationem vulgi convenienter potuerunt Deo attribui.

Præterea, Sensus in hunc finem & scopum Deo accommodantur, ut nos doceant, Deum apprehendere opera nostra. Jam autem visus & auditus sufficiunt, ut quævis, quæ sunt extra Ipsum, apprehendat.

Vel etiam factum hoc dici potest propter nostram Admonitionem & Commonefactionem, quemadmodum Sapientes nostri dicunt, *Scito, vel, Attendito quid supra te sit, Oculus nempe videns, & Auris audiens.*

Intelligis ergo, quod in rei veritate, omnium (*Sensuum*) una sit & eadem ratio, & quod eodem modo, quo remouentur à Deo Gustus & Tactus, removeri quoque ab ipso possint. Visus, Auditus, & Olfactus; omnes enim in uniuersum sunt apprehensiones corporales & patibiles. Differentia tantum in hoc sita est, quod quorundam imperfectio statim appareat: quidam verò videantur esse perfecti. Sic

*Cur Phantasia
& Imaginatio
non attribuan-
tur Deo.*

Jer. 18. 8.

Jer. 10. 12.

quia Phantasia & Imaginatio videntur esse Imperfectiones, Intellectio verò non item, ideò non accommodatur Deo Phantasia sive Imaginatio, (quæ verbo *Damah* מַדַּם exprimitur) sed Cogitatio & Intelligentia, sive Intellectio; (quæ exprimitur verbis *Bun* בּוֹן & *חשבון* vel *חשבון*) ut, *Quemadmodum chaschabhti cogitavi facere*. Sic, *Ubitbhunato Et intelligentiâ suâ inclinavit celos*. Ex quo vides, idem observari in Apprehensionibus Internis, quod in Apprehensionibus Sensualibus externis, quod nempe quædam Deo attribuantur, quædam verò non: idque totum *secundum linguam filiorum hominum*: h.e. quod ipsi (*homines sc.*) habent pro perfectione, id attribuant Deo (*Propheta*); & quod ipsi habent pro imperfectione, id illi non attribuant. In rei autem veritate Deus nullam habet formam

mam

mam essentialem externam præter ipsius substantiam, quemadmodum demonstrabimus.

CAP. XLIIX.

*Quæratione Onkelos Paraphrastes Chaldaeus
Videre & Audire, de Deo exponat.*

QUOD si inspicias Fargum Onkeli, deprehendes, illum sibi diligentissimè cavisse in iis locis, in quibus vox *Audiendi de Deo Opt. Maximo* occurrit. Nam si videatur accipi in prima sua significatione, tùm eam ita reddidit, quòd illud (*de quo verbum Schamah Audire, dicitur*) perveniat vel pervenerit ad eum, q. d. quòd illud apprehenderit. Si sumatur pro Clamore & Precatione, tùm dicit, quòd Deus Acceperit, vel non Acceperit. Nam perpetuò, quando legimus, *Audivit Dominus*, ipse reddit, *Audirum est coram Domino*: & in significatione altera Clamor, vel Clamandi, quando verbi gratià dicitur, *Audiendo audiam clamorem ejus*, ipse transfert, *Accipiendo accipiam clamorem ejus*. Atque hoc ita perpetuum est in ejus Targum, ut ne in unico quidem loco ab hac expositione recedat.

Quomodo Onkelos exposuerit id Audire & Videre de Deo Opt. Max.

Sic, quando verbum *Videndi Raah* Deo attribuitur, mirabiles habet idem Onkelos ejus expositiones, quarum mentem ego quidem ubique non assequor. Quandoque enim pro *Vajar* Vidit Dominus, habet, *Vachasa* Et vidit Dominus: alibi pro eodem ponit, *Ugele* Et revelatum est coram Domino. Dum autem in quibusdam locis verbum *Raah* reddit per *Chasah*, ex eo apparet, verbum *Chasah* in lingua quoque Aramæa esse homonymum, & sumi tam pro Apprehensione Intellectus, quam pro Apprehensione sensus. Unde mirandum, quare in quibusdam illud vitarit, ac reddiderit, *Ugele* Et revelatum est coram Domino. Et cum consulissem ipsa exemplaria Targum illius, eaquæ contulissem cum iis, quæ audiavi, dum studiis adhuc darem operam, vidi, quòd in omnibus locis, in quibus id *Videre* jungitur nomini Iniquitatis aut Domini vel Violentiæ & Rapi-næ, ipse interpretetur per *Ugele* Et revelatum est coram Domino. Quia enim dubium non est, quin verbum *Chasah* in Lingua illa significet Apprehensionem & scientiam rei apprehensæ, prout est quando apprehenditur: ideirò quando invenit verbum *Raah* Videre, junctum cum nomine Iniquitatis, non dixit, *Vachasa* Et vidit, sed, *Ugele* Et revelatum est coram Domino. In tota autem Lege ubique inveni verbum *Raah*, quando Deo *Benedicto* attribuitur, redditum

Verbum hęc in lingua Aramæa homonymum.

- ab ipso per verbum *Chasab*, sequentibus tantum locis exceptis: *Quia*
- Genef.29.32. *raah vidit Dominus afflictionem meam*; Onk. *Quia gele revelata est coram Domino afflictio mea. Quia vidi omnia, qua Laban fecit tibi*;
- Gen.31.12. *Onk. Quia gele revelatum est coram me: ubi quamvis loquatur Angelus, tamen non attribuit ei apprehensionem & firmam cognitionem iniquitatis, (quam sc. Laban contra Jacobum exercuerat). Sic, Et raah vidit Dominus filios Israël*;
- Exod.2.25. *Onk. Ugele Et revelata est coram Domino servitus filiorum Israël. Rao raiti Videndo vidi afflictionem populi mei, qui est in Aegypto*;
- Exod.3.7. *Onk. Migla gele Revelando revelata est coram me subjectio populi mei. Etiam raiti vidi oppressionem*;
- Ibid.v.9. *Onk. Gele Revelata est coram me oppressio. Et cum raah vidisset afflictionem eorum*;
- Exod.4.31. *Onk. Cum gele revelata esset coram eo afflictio ipsorum. Raiti Vidi populum istum*;
- Exod.32.9. *Onk. Gele Revelatus est coram me populus iste, h. e. Vidi rebellionem ipsorum, sicut alibi quoque dicitur, Et vidit Dominus filios Israël, h. e. afflictionem & molestiam ipsorum. Vajar Et vidit Dominus & exacerbatus est*;
- Exod.2.25. *Onk. Gele Revelatus est coram me populus iste, h. e. Vidi rebellionem ipsorum, sicut alibi quoque dicitur, Et vidit Dominus filios Israël, h. e. afflictionem & molestiam ipsorum. Vajar Et vidit Dominus & exacerbatus est*;
- Deut.32.19. *Onk. Ugele Et revelatum est coram Domino. Cum jireh videbit quod abierit manus*;
- Ibid.v.36. *Onk. Cum gele revelatum erit coram ipso; nam & hoc loco significatur Iniquitas & Tyrannis inimicorum. In his omnibus respexit & sequutus est dictum illud Prophetæ, Aspicere iniquitatem non potes: idem quotiescunque ipsi occurrit verbum Videndi de Iniquitate, Injuriam & Rebellionem, transtulit, Ugele Et revelatum est coram ipso; vel, Et revelatum est coram me. Verum corrupta & depravata est in exemplaribus nostris hæc expositio sine controversia elegantissima & optima in tribus locis, in quibus invenio *Vachasab*, cum secundum hanc sententiam debuissent reddi, Ugele Et revelatum est coram Domino. Loca sunt ista. 1. Et vidit Dominus, quod magna esset malitia hominum. 2. Et vidit Dominus terram. 3. Et vidit Dominus, quod exosa esset. Mihi enim valde probabile videtur, errorem aliquem librariorum hic irrepsisse: quia tamen non est penes nos ipse Onkeli *αὐτὸς ὁμοίως*, nihil certi affirmare possumus, sed credendum nobis est; Onkeli istam expositionem esse. Quod verò & illud, *Deus jireh providebit sibi de pecude*, exponit, Coram Domino gele revelatum est pecus, idem fecit, ne videatur statuere, Deum ipsummet quæsiturum & exhibiturum pecus: vel etiam, quod in lingua illa (*Aramaâ*) absurdum sit, Apprehensionem Dei referre ad Animal irrationale. Priora autem loca quod attinet, diligenter inquirenda sunt in vetustis exemplaribus: quod si ubique ita inveniantur, prout nos illa adduximus, sanè confiteor, me rationem & intentionem ipsius ignorare.*

Onkeli Paraphrasis in aliquot locis depravata.

Gen.6.5.

Ibid.v.12.

Gen.29.31.

Gen.22.8.

CAP. XLIX.

*Quòd Angeli non sint corporei, sed intelligentiæ abstractæ. Quomodo item intelligendum sit, quòd nonnunquam corporei & a-
lati apparuerunt.*

ANGELI quoque non habent corpora, sed sunt Intelligentiæ abstractæ à materia: attamen facti sunt, & à Deo creati, quemadmodum explicabitur. Angeli sunt incorporei. Hinc dixerunt in *Bereschit Rabbah* Sapientes nostri: *Locus ille, Lahat Flamman gladii versatilis, vel vertentis se, intelligendus est juxta illud; Ministros suos ignem lohet flammantē* Gen. 3. v. ult. (h. e. per *Lahat ibi intelligitur Angelus, qui est instar flammæ*) *hammi-thappecheth gladii versatilis,* (h. e. *Versatilis ille Angelus appellatur*), quia Angeli instar Prothei in varias formas se cōvertunt; quandoq; enim Virorū, quandoq; Mulierum, quandoq; Ventrū, quandoq; Legatorum formā & specie vestiti apparent. Quibus verbis aperè testatur, Angelos non esse materiales, neque certam & constantem aliquam habere formam vel figuram corporalem extra intellectum, sed omnia tantum fieri in Visionibus Propheticis, & in Imaginatione, quemadmodum explicabitur, quando agemus de Prophetia. Quòd verò inter cætera dicunt, illos sæpè sub specie Mulierum apparere, idèò fit, quia Prophetæ etiam nonnunquam viderunt in Visione Angelos in forma Mulierum, & in specie alluditur ad dictum Zachariæ, *Ecce dua mulieres egrediebantur, & ventus erat in alis earum.* Angeli sub Mulierum quoque specie apparent. Zach. 5. 9.

Porro nôsti, Apprehensionem illius rei, quæ immunis est à materiâ, & omni corpore destituta, homini esse difficillimam, præsertim ei, qui nescit discernere inter Intelligibile & Imaginarium, & qui apprehensioni tantum Imaginationis innititur. Nam illi reverà omnia vel actu vel potentiâ existunt, quæcunque in imaginatione sua concipit: & quæcunque in imaginatione sua concipere nequit, habet pro puris privationibus, vel pro non entibus. Ejusmodi autem homines, quales sunt plerique Speculatores, nullam rem ex veritate possunt cognoscere, neque etiam ex dubiis & rebus controversis norunt se extricare. Propter hanc ergo difficultatem Prophetæ quædam in medium attulerunt, quæ juxta sensum litteralem Angelis corpora tribuere videntur, motum item & formam ac figuram humanam: præterea etiam, ut mandata accipientes à Deo Opt. Max., Cur Prophetæ Angelis corpora & actiones corporeas attribuerint.

& voluntatem ac mandatum ejus facientes & exequentes. Atque hæc omnia in eum finem, ut dirigamur ad credendum, Angelos existere, vivere, & esse perfectos, quemadmodum hæc explicuimus in iis, quæ Creatori attribuuntur. Quandoquidem verò, si hic substitissent, homo sibi imaginari potuisset, ac si veritas & essentia ipforum æqualis esset essentiæ Dei, quia & de Deo multa dicuntur, quæ juxta sensum litteralem videntur docere ac si esset corporeus, vivus, mobilis, & figurâ humanâ præditus: ideo ulterius progressi sunt, & ostenderunt, gradum essentiæ ipforum longè esse inferiorem gradu essentiæ Dei, eò quòd inter formas illas, quas eis tribuunt, ponunt quoque formas Animalium Irrationalium, ut sc. hinc intelligamus, Essentiam Dei tantò & magis perfectiorem esse essentiâ illorum, quantò perfectior est homo quàm animantia irrationalia. Ex formis autem animalium irrationalium nullam nisi Alas eis attribuunt: quia non potest cogitari Volatus sine Alis, sicut nec Incessus sine Pedibus. Facultatum enim illarum substantia non potest concipi extra subjecta illa. Selegerunt verò motum volatilium præ aliis, ad docendum de Vita ipforum: quia motus ille est perfectissimus & præstantissimus inter motus locales animalium irrationalium, & ab Hominibus ipsis perfectissimus habetur, ita ut sæpè sibi potentiam volandi expetant & optent, quò tantò facilius fugere queant ea, quæ sibi sunt contraria & exitiosa; ac persequi illa, quæ sibi sunt salutaria, maximè si procul ab iis absint. Hæc ergo una est causa, propter quam Motum hunc illis attribuerunt. Sed & hinc factum esse potest: quia sicut avis modò videtur, mox abscondit se, nunc propè, nunc longè est, & quidem exiguo admodum temporis spatio, immò momento: ita quoque Angeli. Atq; hæc omnia talia sunt, quæ necessariò tibi de Angelis sunt credenda. Deo verò Opt. Max. perfectionem istam imaginariam, Volatum nempe, non attribuerunt, eò quòd sit Morus Animantis Irrationalis. Cave enim, ne

2. Sam. 22. 11. *erres in eo, quòd dicitur, Et equitavit super Cherubh, & volavit (h. e. ne existimes, & volavit ibi de Deo dici): nam de Cherubh ipso dicitur quòd volarit, ad celerem rei illius adventum significandum, sicut alibi dicitur, Ecce Dominus equitat super nubem velocem, & venit in Aegyptum. Ne etiam seducat te id, quòd legimus apud Ezechielem de facie bovis, facie leonis, facie aquila, plantâ item pedis viruli, (ut sc. existimes, Angelis alias quoque formas animalium irrationalium tribui, contra quàm supra diximus): nam illa peculiarem habent explicationem, quam alibi ex me audies, præterquam quòd Propheta ibi nil descri-*

Cur forma animalium irrationalium illis attribuantur.

Cur volatū præ aliorum Animalium Motu illis attribuant.

Cur Deo non attribuantur Volatus.

Jesà. 19. 1.
Ezech. 1.

par. 3. cap. 1.

describit præter animalia. Verùm, ut dixi, sufficientem de his instructionem alibi dabimus. Cæterùm de motu volatiliùm passim in Scriptura legitur, neque aliter quàm per Alas depingitur, unde & illis (*Angelis*) Alæ tribuuntur, ad dirigendum nos, ut credamus ipsorum existentiam, nequaquam verò ad exprimendam veritatem quidditatis illorum. Præterea, quicquid motu veloci & celeri moveretur, propter Motus celeritatem dicitur *Volare*: ut, *Quemadmodum volat aquila*. Aquila enim celeritùs & magis perniciter volat, quàm omnes reliquæ aves, ideòque similitudo ab illa ducitur. Denique tenendum & hoc: Alas esse causas volatus, ideò alas externas, quæ videntur, denotare quoq; causas motus rerum mobilium. Verùm hoc non est de intentione istius capitìs.

Deut. 28. 49.

CAP. L.

Fidem non esse rem, quæ ore profertur, sed quæ in animo creditur.

SCIA S, Lector candide, quòd Fides, non sit id, quod ore profertur, sed res concepta & figurata in anima; quando nempe credimus, rem ita se habere (sc. *extra intellectum*) prout illam in animo conceptam habemus. Quando ergo de dogmatibus Religionis, vel aliis, quæ pro veris & indubitatis habes, ore tantùm differis, sine vera illorum intelligentia & fide, vel examinatione, nimis hoc est exiguum, neque sufficit. Ita enim reperimus, multos homines stolidos & ineptos quædam observare & credere, quorum rationem nullam in animo suo tenent.

Fides quid sit?

Quòd si itaque in animo tuo statueris ad sublimem istum gradum speculationis ascendere, ut verè tibi constet, Deum esse unum unitate simplicissimâ, sine ullâ compositione aut divisione, sciendum tibi, Deum nullam habere formam externam substantialem, vel nullum attributum essenziale. Quemadmodum enim nullum potest habere corpus, sic nullum attributum substantiale habere potest. Quare qui dicit, Illum esse unum, sed statuit, Eum varias ejusmodi formas habere, ille verbis quidem Illum unum esse dicit, sed in cogitatione suâ plures esse credit, quemadmodum quidam ajunt, Deus est unus, sed multas habet formas, & tamen Ipse & formæ ejus unum sunt; quamvis corporeitatem negent, & credant, Illum esse simplicissimùm. Intentio enim & mens nostra non est prout loquimur, sed prout credimus. Et non est fides, nisi post formalem rei conceptionem: fides

etenim est de eo, quod in animo formatum & conceptum habemus credere, quòd ita se habeat extra intellectum, prout formatum est in intellectu. Quòd si jam cum ista fide conjuncta sit certa fiducia ac persuasio, rem illam aliter se habere non posse, nec vel minimum ei adhæreat, quod illam expellere vel labefactare queat, tùm demùm vera est fides. Quòd si verò exueris & deposueris concupiscentias tuas & pravas consuetudines, ac diligenter consideraveris & expendis ea, quæ in proximè-sequentibus capitibus sum dicturus de Remotione formarum istarum, vera esse comperies ea, quæ diximus, & eris ex iis, qui verè in animis suis formatam & conceptam habent Unitatem; non ex iis, qui ore illam proferunt, sed in animis suis aliter statuunt, de quibus dictum est, *Propè es cordi eorum, sed longè à renibus eorum.* Homo etenim debet esse ex illorum numero, qui veritatem rectè sciunt & apprehendunt, quamvis non multum de illa loquantur, sicut David præcipit, *Dicite in corde vestro super cubili vestro, & filere, Selah.*

Jerem. 12. 2.

Psal. 4. 5.

CAP. LI.

*De Remotione formarum sive attributorum
à DEO Opt. Max.*

MULTA sunt in magna hac rerum universitate & variæ res, quæ per se nobis notæ sunt & manifestæ, ut Intelligibilia prima, sensibilia, & quædam alia, quæ his sunt propinqua & affinia, ita ut, licet homo relinqueretur sicut est, nullâ ramen de illis demonstratione egeret. Talia sunt, Existentia Morus, Libertatis hominis in agendo, Generatio item & Corruptio rerum naturalium, & Qualitates rerum sensibiles, ut Calor ignis, Frigiditas aquæ, & similia alia. Posteaquam verò absurdæ sententiæ & opiniones prodierunt ab hominibus quibusdam, qui vel ex errore in illas inciderunt, vel studio & *ἐπιπορευόμενος* eas excogitarunt, ut naturæ & sensibus ipsis se opponerent, vel aliquid, quod nunquam exitit, persuaderent; coacti fuerunt Sapientes illa manifestè & sensibus nota confirmare, & è contrario res illas imaginarias refellere & refutare. Ita coactus fuit Aristoteles adstruere Morû rerum naturalium, quia à nonnullis negabatur, item demonstrare, non dari indivisibilia, sive atoma, quia illa à multis asserébantur. Ex horum censu est quoq; Remotio formarum seu Attributorû Dei substantialium, quia est ex Intelligibilibus primis; Attributum enim non est substantia ejus, cui attribuitur, sed quid-

*Cur Remotio
Attributorû Dei
vitorû demon-
stratione egeat.*

quiddam substantiæ superadditum, ideoque accidens: quod si namque attributum sit ipsa substantia ejus, cui attribuitur, tùm attributum illud est identicum & superfluum in prædicatione. Perinde enim est ac si diceret, Homo est homo; aut quasi diceret, Homo est vivens ratione præditum: Nam *τὸ Vivens ratione præditum*, est ipsa substantia & veritas hominis, neque datur tertium aliquid præter hoc, Hominem inquam, quod sit vitâ & ratione præditû, ac itidem per hæc attributa describi possit. Quare attributum istud nihil aliud est, quàm explicatio nominis, & eo solo differt ab eo, cui attribuitur: ita ut idem sit ac si diceret, Res illa, cui nomen est Homo, est res composita ex vita & ratione. Vides igitur, Attributa necessariò esse vel ipsam substantiam ejus, cui attribuuntur, & tùm nihil aliud sunt quàm explicatio nominis, quo respectu illa à Deo nos non excludimus, sed alio, ut capite sequenti explicabitur: vel esse quidpiam præter ejus substantiam, & per consequens accidens illius. Licet autem Nomen Accidentis negetur in Attributis Dei, (h.e. *licet nolint dicere, illa Attributa esse Accidentia*): non tamen statim negatur res ipsa. Omnis enim res, quæ substantiæ addita est, extrinsecus apprehendit eam, nec quidditatem ejus perficit, quæ ipsissima est natura accidentis. Præterea, si sint plures formæ, sive plura Attributa in Deo, sequitur hinc plura esse æterna. Unitas enim consistere nequit, nisi credamus substantiam unam, simplicem, sine compositione aut multitudine. Illa quippe res una est, quæ, quomodocunque respiciatur vel consideretur, una est, neque ullo modo, vel ullam ob causam in duo dividi potest, ac nullam planè neque extra Intellectum, neque in Intellectu, pluralitatem admittit, prout id alibi in hoc libro demonstrabimus. Alii dicunt, quòd Attributa Dei neque sint substantia Dei, neque res egrediens extra eam, sicut quidam ajunt, Universalia (*Idea Platonica*) neque esse entia, neque non entia: item, Substantiam individuum neque esse in loco, neque ab omni termino excludi: ista quippe dicuntur tantùm, & existunt solùm in verbis, non in animis & mentibus, ac propterea multò minùs existentiam habent extra Intellectum. Patroni tamen istarum opinionum (quemadmodum cuius notum est) conantur multis verbis & similitudinibus vel exemplis illas adstruere, magnisque clamoribus, contentionibus, rationibus ac sophismatis, fidem ipsis conciliare. Quando verò illas cum eo conferunt, quod in animo suo credunt, nil solidi inveniunt, sed meram confusionem, & Intellectus imperfectionem, quia ea conantur probare, quæ non sunt, & medium creare

inter duo contraria, quæ medium nullum habent. Numquid enim datur medium inter Ens & Non ens? & cum duæ res ponuntur, tum illarum una necessariò est eadem cum altera, vel aliquid ab ea diversum, (*h.e. tum vel sunt eadem, vel sunt diversæ & distinctæ*). Ad hæc sunt autem ad hanc opinionem, sicut diximus, quòd imaginationibus suis nimis tribuerunt. Nam de omnibus corporibus cogitamus, quòd sint substantia: omnis autem substantia suas habet proprietates, & sua attributa, neque ulla datur substantia corporea, quæ non habeat sua attributa. Hanc igitur imaginationem sequuti existimârunt, Deum quoque ex diversis rebus substantialibus esse compositum, & ex quibusdam substantiæ superadditis. Unde quidam illorum hanc imaginationem sequuti sunt, & crediderunt, Deum esse corporeum: quidam verò ab hac opinione recesserunt, & removerunt à Deo corporeitatem, sed retinuerunt Attributa. Ad omnia autem ista induxit ipsos, quòd sequuti sunt sensum litteralem Legis, sicut in aliis capp. de hac materia agentibus, explicabo.

*Quid homines
permoverit ad
credenda Attributa
in Deo?*

CAP. LII.

Quinq; modi, quibus omnis res denominatur, vel describitur.

*Quinque modis
res aliqua de-
scribi potest.*

OMNIS, quæ de re aliqua instituitur, Denominatio vel Descriptio necessariò ex uno quinque istorum modorum defumitur.

*1. Per Defini-
tionem.*

Primò enim fit Denominatio rei per Definitionem illius, quemadmodum Homo definitur, quòd sit Vivens ratione prædicum, vel Animal rationale. Et hæc denominatio docet de quidditate & essentia ipsius rei, sicut præcedenti capite explicatum est. Est enim tantum expositio nominis, nec quicquam aliud. Hæc Denominationis vel Attributionis species omnium consensu longissimè à Deo removetur; quia Deus nullas habet causas se priores suæ essentiæ, per quas definiri posset. Ideoque in confesso est apud omnes sanæ rationis Philosophos, Deum definiri non posse.

*Deus nequit de-
finiri.*

*2. Ab altera
tantum parte
definitionis.*

Secundò, denominatur res aliqua ab altera tantum parte definitionis, ut, cum homo denominatur tantum vel ab Animalitate, vel à Rationalitate, E. G. quando dicimus, Omnis homo ratione præditus est; sensus est, quòd in quocumque invenitur humanitas, in eodem etiam existat facultas ratiocinandi. Atque hæc denominationes quoque unanimi consensu à Deo removenur. Quòd si enim habe-

haberet partem quidditatis, tùm quidditas ejus esset composita. Hoc autem naturæ Dei repugnat non minùs quàm quod præcessit.

Tertio, fit denominatio à re quapiam extra essentiam subjecti, quâ substantia ejus non perficitur, sed quædam tantùm ejus est Qualitas. 3. A' Quali-
tatis. Qualitas autem (quæ Genus summum est) species est accidentis. Quare si Deo competeret denominatio ex ista specie, tùm sequeretur, in ipso esse accidentia, quod vel solum sufficere posset ad demonstrandum, à natura Dei alienum esse, quòd sit capax qualitarum. Miror autem, quomodo ii, qui statuunt attributa substantialia in Deo, removeant ab eo Similitudinem & Qualificationem, (*sic liceat exprimere terminum Hebraicum מִן*). Nam dum ajunt, Deum non qualificari, nil aliud volunt, quàm Deum non habere qualitates. Omne enim attributum, quod substantiam rei consequitur, vel conservat ejus substantiam, & tùm nihil est diversum ab ipsa; vel est qualitas substantiæ illius.

Porrò, genera Qualitarum sunt quatuor, è quibus singulis denominationum vel attributionum exempla proponam, ut tibi constet, hanc attributionis speciem Deo nullo modo attribui.

Primi generis exemplum est, si describas hominem à natura quadam ejus speculativa, vel à virtute, aut alia dispositione, vel habitu, qui ei inest, animæque ejus adhæret: ut, si dicas, *Iste faber*, vel, *Iste Timens Deum*, vel, *Iste ægrotus*, vel, *Sapiens iste*, *Medicus iste*, *Misericors iste*, &c. Inter hæc omnia nulla est differentia; nam omnis ars, sapientia, vel virtus, cùm habitualiter inest, habitus est animi, quemadmodum illis notum est, qui Logicam vel primis tantùm labris degustarunt.

Secundi generis exemplum est, quando denominas rem à naturali ejus Potentia vel Impotentia: ut, cùm aliquid dicis *Lene* vel *Durum*, *Forte* vel *Debile*. Omnia enim ista sunt qualitates naturales.

Tertii generis est, cùm denominas hominem à Passibili ejus qualitate vel Passione: ut, cùm dicis, *Homo iste iracundus*, *contentiosus*, *timidus*, *misericors*; quando nempe virtutes non confirmatæ sunt &c. Item, cùm rem describis à Visu, Gustu, Odoratu, Calore, Frigore, Siccitate, Viriditate &c.

Quarti generis exemplum est, cùm denominas rem ab eo, quod ei accidit quatenus Quanta est, (h. e. à figura & forma): ut, cùm aliquid dicis *Longum*, *Breve*, *Obliquum*, *Rectum* &c.

Quòd si igitur jam sigillatim omnes istas & similes denominationes consideraveris, deprehendes, eas Deo nullo modo posse attribui.

*Deus nullas
habet Qualitates.*

tri-

tribui. Non enim habet Quantitatem, ut ei competat Qualitas ratione Quantitatis, vel figuræ & formæ. Non est Pafsibilis, ut eum apprehendat Pafsibilitas vel Pafsio. Nihil etiam habet, cujus ratione ipsi possit competere Potentia naturalis, vel Impotentia. Denique, non habet Animam, cujus respectu ipsi accidat Dispositio vel Habitus, ut Mansuetudo, Pudor, vel aliud quid, quod corpus animatum sequitur, quatenus animatum est, ut Pinguedo, Aegritudo, &c.

Sic ergo explicarum tibi est, nullam Denominationem, vel nullum Attributum desumptum ex summo genere Qualitatis existere in Deo Benedicto: & ita vidimus huc-ulque tres Denominationis sive Attributionis modos, qui docent vel de ipsa rei Quidditate, vel de Parte quidditatis, vel de Qualitate aliqua existente in quidditate, ac de singulis demonstratum est, quòd Deo attribui non possint, propterea quòd omnes in universum docent de Compositione, quam à Deo removendam esse alibi demonstrabitur. Quare constanter asserimus, illum absolutissimè esse Unum.

part. 2. c. 2.

4. *A' Loco, Tempore, vel Persona &c.*

Quartò denominatur vel describitur res à proprietate quadam, quæ est extra eam, ut à Loco, vel Tempore, aut Persona: ut, cum describis Rubenem, quòd sit Pater τ N. aut Amicus, vel vicinus illius in certo quopiam loco, aut, quòd hoc vel illo tempore fuerit. Hæc species Attributionis non inducit multitudinem vel mutationem in substantia subjecti. Nam si de Rubene dicatur, quòd sit Socius Simeonis, Pater Hanochi, Dominus Levi, Amicus Judæ, habitans in domo tali, natus in loco tali, hæc omnia neque sunt de ipsius substantia, neque res aliqua substantiæ inhærens, ut qualitates. Ac initio nõ videtur absurdum esse, si per hanc denominationis speciem Creator describatur, taliaque ipsi attribuuntur. Verum si ad veritatis trutinam res examinetur, & accuratè consideretur, liquebit, id nullo modo posse fieri. Nulla etenim est comparatio vel proportio inter Deum & Tempus vel Locum, ut alibi declarabitur. Tempus quippe est accidens motus secundum prius & posterius, ac proinde etiam numerari potest, sicut exponetur in aliis locis huic rei peculiariter destinatis, & Motus est rerum corporearum. Deus autem non est corporeus. Quocirca inter Ipsum & inter Tempus nulla est comparatio. Sic nulla quoque proportio est inter Ipsum & inter Locum. Nam de proprietatibus Loci est ambire Locatum; quod verò ita ambitur, necessariò est corpus. Quare cum Deus non sit corpus, à loco quoque non describi vel denominari potest.

Deus non potest
definiri à Loco
vel Tempore.

part. 2. c. 13.

Res tamen consideratione digna hoc loco est; An nulla planè sit pro-

proportio inter Deum Benedictum & Creaturas ejus, à qua Deus denominari possit? Equidem quòd nulla inter Deum & creaturam aliquam sit Relatio, manifestum est. Nam de proprietatibus duorum Relatorum est, ut sint *ἀντιστρέφοντα* & æqualiter inter se permuteantur. Jam verò Deus necessariam habet existentiam. Quæcunque autem sunt extra eum, potentiâ tantùm existunt, sicut explicabimus. Quare inter illa nulla potest esse Relatio. At verò Comparisonem quod attinet, non videtur esse *ἀδύνατον* primâ fronte. Veruntamen neque illa hîc locum habet: nam si inter Intellectum & Visum, quæ nostrâ sententiâ eâdem essentiâ comprehenduntur, nulla est comparatio; quomodo posset esse proportio inter illa, quæ nullo respectu sub una & eadem re comprehendi possunt? Essentia enim vel *τὸ Ἔσσε* juxta nos de Deo, & de aliis merè *διουνούμενος* dicitur: unde nulla potest in veritate esse comparatio inter Ipsum & creaturas ejus. Comparatio quippe vel proportio inter ea est, quæ sub una & eadem specie proxima continentur: quòd si verò sub uno tantùm genere contineantur, nulla inter illa potest esse proportio vel comparatio. Idcirco non dicitur, Hæc rubedo est fortior vel debilior quàm ista viriditas, vel ipsi æqualis, licet sub eodem genere comprehendantur, Colore scilicet. Si autem duæ res sint sub duobus summis generibus, tum extra omnem controversiam, etiam in notitia communi & naturali, non possunt inter se comparari: quin imò sæpè, etsi ad unum genus referantur: ut, Apud omnes sanæ mentis homines in confesso est, nullam esse comparisonem inter centum cubitos, & inter calorem piperis: hoc enim est in prædicamento Qualitatis, illud in prædicamento Quantitatis. Sic nulla est comparatio inter Sapientiam & inter Dulcedinem, vel inter Mansuetudinem & inter Amaritudinem, licet sint sub uno genere summo, videlicet Qualitate. Quare cum nulla inter has res possit esse comparatio, quomodo comparari posset Deus cum creatura aliqua, cum tanta in ipsa essentiâ inter illa sit differentia, ut non major esse possit? Præterea, si inter ea esset comparatio, sequeretur necessariò in Deum cadere accidens comparisonis, quamvis illud accidens non sit in ipsa Dei essentiâ. Vides ergo, neque comparisonis respectu aliquam denominationem vel attributionem Deo in rei veritate attribui posse: quamvis inter illas, quibus Creator metaphoricè describi solet, hæc sit omnium convenientissima. Nam licet comparata variantur, tamen non sequitur inde Multitudo æternorum, vel Mutatio in Deo Benedicto.

An nulla inter Deum, & creaturas sit proportio?

5. *Ab Operibus vel Actionibus.*

Ab his potest Creator describi.

Quintò fit denominatio ab Opere vel Actione aliqua. Per Opus autem vel Actionem, non intelligo hîc Habitum artis, qui subiecto inest, ut cùm dico, Faber, Pictor &c., ista enim sunt ex specie Qualitatis, sicut antè docuimus; sed intelligo Opus vel Actionem aliquam certam aut particularem: ut cùm dicis, Ruben est, qui renovavit hanc januam, qui ædificavit istum murum, qui texuit istud vestimentum. Atq; hæc Attributionis vel denominationis species longissimè remota est ab essentia Comparati, ideoque commodè illâ Deus Opt. Max. describi potest. Nôsti enim, quòd non necesse sit, ut opera talia diversa fiant per res diversas in essentia operantis: & quòd omnia opera Dei fiant non per rem aliquam extra ipsius essentiam, sed per solam ejus essentiam, sicut explicuimus.

Summa ergo eorum, quæ in hoc capite pertractavimus, est, quòd Deus omnimodè sit unus, nullam admittens multitudinem, neque etiam rem aliquam præter ipsius substantiam vel essentiam, & quòd multa nomina & attributa illi in Sacris libris tribuantur, propter multitudinem ipsius operum, non verò propter multitudinem in ejus essentia. Quædam verò etiam ei attribuuntur, ad docendum de ipsius perfectione, ut demonstravimus cap. 26. 46. & 47. hujus libri. An verò fieri possit, ut detur substantia aliqua simplex, in qua nulla sit multitudo, quæ diversa facere queat opera? id in sequentibus declarabitur.

CAP. LIII.

Quid seduxerit eos, qui credunt varia Deum habere attributa? Quid item credendum sit de quatuor illis, de quibus omnes consentiunt.

*Vivus, Sapiens, Potens,
Volens.*

VNA est ferè & eadem res, quæ permovit illos, qui credunt, diversa esse in Deo attributa, & eos, qui credunt corporeitatem. Quemadmodum enim illos, qui credunt corporeitatem, non induxit ad eam credendam Speculatio Intellectualis, sed quòd secuti sunt sensum Scripturæ litteralem & externum: ita quoque eos, qui credunt Attributa Dei. Nam cùm vidissent, Deum in Lege & Prophetis, variis Attributis describi, litteraliter illi statim hoc acceperunt,

runt, & crediderunt, Attributa illa reverà in Deo existere; eximentes quidem Deum à corporeitate, sed non ab affectionibus corporeis, quæ sunt accidentia, h.e. à dispositionibus animalibus, quæ omnes nihil aliud sunt, nisi qualitates. Quòd si etenim examines omnia illa Attributa, quæ illi credunt in Deo esse essentialia, deprehendes, illa in universum qualitatem aliquam significare, licet expressè illud non asserant. Nam, quia omnia corpora animata talia attributa habent, existimârunt, illa quoque Deo rectè attribui. At verò de omnibus tenendum est vulgare illud dictum; *Loquitur Lex secundùm linguam filiorum hominum.* Intentio quippe illorum (*Attributorum sc., quæ à Prophetis Deo attribuuntur*) est, attribuere Deo perfectionem, non substantiam illius rei, quæ Ei attribuitur: ac præterea multa (attributa vel nomina) respiciunt opera ejus diversa. Jam autem non statim variantur res existentes in operante, cùm variantur opera. Cujus rei exemplum tibi producã à rebus, quæ inter nos existunt, ubi ab uno agente vel operante diversæ procedunt operationes, & quidem ab agente involuntario, unde à minore ad majus facilè potest concludi, quid sentiendum sit de agente voluntario. Ignis quasdam res dissolvit, alias congregat & concrefcere facit, coquit & comburit, dealbat & denigrat. Jam si quis describeret Ignem, quòd sit dealbans, denigrans, coquens, comburens, congregans, dissolvens, sanè præter veritatem nihil diceret. Verùm si aliquis naturæ Ignis ignarus hæc audiret, imaginaretur sibi, sex diversas res Igni inesse, unde istæ operationes procedant; unum sc., quod denigrat, alterum dealbans, tertium coquens, quartum comburens, quintum fundens vel dissolvens, sextum coagulans & condensans. Etenim actionum istarum quælibet alteri est contraria, neque ulla earum cum altera convenit. Qui verò cognitam & perspectam habet naturam Ignis, novit, illum unâ qualitate omnes istas operationes perficere, Calore videlicet. Quòd si ergo hoc invenitur in eo, quod naturaliter agit, quantò magis reperietur in eo, quod agit voluntariè, immò quantò magis in Creatore (cujus natura est ineffabilis), credemus omnia attributa, licet diversa, (nostro sc. sensu) esse unum & idem? Sapientia enim in nobis non est Potentia, & Potentia non est Voluntas. Quocirca hinc non debemus concludere, in Deo diversas res esse substantiales & essentielles, aliud videlicet quod scit, aliud quod vult, aliud quod potest, quæ est sententia illorum, qui Attributa Deo attribuunt, ubi tamen discrepant. Alii enim expressè dicunt & statuunt, Attributa hæc esse res additas

Diversitas actionum, nõ inducit diversitatem in agente.

ipſius ſubſtantia: alii verò non apertè hoc dicunt; ac licèt verbis id nolint confiteri, in re ipſa tamen nihil aliud credunt. Dicunt enim, Deus per eſſentiam eſt potens, ſapiens, vivens; volens eſt per eſſentiam. Sed miſſis illis, veritatem ſententiæ noſtræ exemplo tibi declarabo. Facultas rationalis in homine eſt facultas una, neque ulla in ea eſt pluralitas vel multitudo. Vi autem illius facultatis Homo ſcit & addiſcit ſcientias & artes: illius virtute dolat, textit, ædificat, diſcit varias diſciplinās, ut Geometriam vel Arithmeticam; illà etiam novit provinciam vel civitatem aliquam regere & gubernare. Hæc actiones omnes proficiſcuntur ab una ſimplici facultate, in qua nulla eſt multitudo, & tamen ſunt tot illarum actionum, quæ ab ea procedunt, ut vix numerari poſſint. Quod cùm ita ſit, non alienum cenſendum eſt à Deo Benedicito, ut plures & diſcrepantes operationes procedant ab una & ſimpliciſſima ejus eſſentia, ita ut nulla tamen in ea ſtatuatur pluralitas, nec res aliqua adventitia.

*Attributa, quæ
Deo in Scriptu-
ra attribuuntur,
qualia ſint.*

Proinde Attributa Dei omnia, quæ in Scriptura Iph attribuuntur, vel ſunt nomina Operum, non verò Eſſentiæ illius: vel docent de ejus abſolutâ Perfectione; non autem, quaſi eſſentiam haberet ex diverſis rebus compoſitam. Ac licèt vocem Compoſitionis nolint admittere, res ipſa tamen & ſenſus ejus manet, ſi ſubſtantia aliqua ponatur talia attributa habens. Sed tamen reſtat adhuc dubium quoddam, quod & ipſum tibi explicabo. Nam agnoſcunt quidem, ab una eſſentia poſſe profluere diverſas actiones; ſed negant, illa Attributa eſſe nomina diverſarum & variarum ipſius operationum: verùm dicunt, eſſe Attributa eſſentialia Dei, non operum ipſius; nam ſi dicerent, eſſe eſſentialia, & eſſe nomina operum Ipſius, ſequeretur, Dei eſſentiam eſſe creatam. De numero autem Attributorum illorum eſſentialium diſſentiunt, quia varia ac diverſa Scripturæ loca ſequuntur. Hoc loco recenſebo tibi ea tantùm, de quibus omnes conſentiunt, ducti non teſtimonio & authoritate Scripturæ, ſed propriâ ratione, exiſtimantes, illa ita certa & manifeſta eſſe, ut à nemine negari poſſint. Horum autem ſunt numero quatuor, *Vivens, Potens, Sapiens, Volens*, de quibus ajunt, quòd ſint res diverſæ (ſc. ab eſſentia Dei, i.e. quòd non ſint ipſa Dei eſſentia), & perfectiones, quarum nullâ Deus carere queat, (h.e. ſed tamen talia, quæ eſſentiam Dei neceſſariò comitantur, & ſine quibus eſſe nequit), & quòd nullo modo fieri poſſit, ut ſint de operibus ejus. Hæc ſumma eſt ſententiæ ipſorum.

*Sapientia & Vi-
ta in Deo idem.*

Tu autem ſcias, quòd *Sapientia & Vita* in Deo idem ſint, quatenus per utrumque hoc attributum ſignificatur, quòd Deus ſeipſum vel eſſen-

essentiam suam apprehendat, quia omne, quod apprehendit essentiam suam, Vita & Sapientiâ est præditum. Deinde, quòd Essentia apprehendens in Deo reverà nihil aliud sit, quàm Essentia apprehensa. Nam Deus non est compositus ex duabus rebus, quarum una apprehendit, altera non apprehendit, quemadmodum Homo compositus est ex anima, quæ est apprehensiva, & ex corpore, quod non est tale. Sic ergo, cum vocamus Deum Sapientem, hoc sensu, quòd apprehendat seipsum, Vita & Sapiencia in Deo sunt unum & idem, (*atque ita evertitur sententia ipsorum, quia statuunt, attributa illa in Deo inter se differre.*) Verùm illi non respiciunt hunc sensum, sed apprehensionem creaturarum ejus, (*atque ita sibi contradicunt, quia si per Sapienciam intelligitur Apprehensio creaturarum, erit hoc attributum non essenziale, sed operû Dei*). Sic reliqua duo attributa quod attinet, *Potentiam* sc. & *Voluntatem*, neutrum sanè illorum quoque invenitur in notione essentiæ Dei Benedicti, quia non potest de illis Homo cogitare, quòd Deus Possit seipsum, vel Velit seipsum; sed concipiuntur ea respectu comparisonum inter Deum & creaturas ejus: ut, quòd Prensus sit, quia creavit omnia; quòd sit Volens, quia existere facit id, quod existit; quòd sit Sciens, illud nempe, quod fecit existere.

Quare nos, qui Unitatem Dei tenemus & asserimus, quemadmodum non dicimus, quòd in essentia ejus sit res quæpiam adventitia, quâ creavit Cœlos, & alia, quâ creavit Elementa, alia item, quâ creavit Intelligentias: ita quoque non statuimus, quòd sit in Deo præter ipsius Essentiam aliquid quod Potest, aliud quod Vult, aliud quod Intelligit creaturas suas: sed firmiter credimus, quòd Essentia ejus unica sit & simplicissima, nec quicquam habeat adventitium, quòd item creârit omnia, quòd sciat omnia, nec tamen per rem aliquam adventitiam, quòd item nomina sive attributa ista Deo adscribantur vel ratione Operum ipsius, vel secundum comparisonem inter Ipsum & ejus Opera; comparatione videlicet acceptâ, prout nos ejus naturam explicuimus, quòd sc. ea fiat non propter rei veritatem, sed propter imaginationes & cogitationes nostras, vel deniq; quòd doceant de perfectione ejus, propter similitudinem cum perfectionibus illarum rerum, quas nos intelligimus, sicut ulterius adhuc explicaturi sumus.

Quid petierit Moses à DEO, quando dixit, Notas mihi fac vias tuas? Item, Ostende mihi quæso gloriam tuam? Quidq̄ Deus ipsi ad hæc responderit? Explicatur etiam, quid sint Viæ Dei.

*Moses à Deo
duo petiit.*

SCITO, quòd Sapientum omnium Antesignanus & Antistes, Moses Præceptor noster, duo à Deo petierit, & quòd ad utrumque responsum à Deo Opt. Max. acceperit.

Primò enim petiit à Deo, ut ostenderet ipsi Essentiam & Veritatem suam. Secundò petiit, ut nota faciat ipsi Attributiona sua. Ad ambas has petitiones respondit ipsi Deus; primò promittens ei, se notum quidem facturum ipsi nomina & attributiona sua, quæ nihil aliud s̄nt quàm sua opera; deinde, indicans ei, Essentiam suam prout est à nemine apprehendi posse: attamen euecturum se eum in talem speculationis locum & gradum, unde queat apprehendere, quicquid homo mortalis de Deo apprehendere possit, quemadmodum sanè tantum apprehendit, quantum nemo unquam ante ipsum, nec post ipsum.

Primò petiit cognitionem Attributionum Divinorum.

Exod. 33. 13.

Petitiõ notitiæ Attributionum Dei Benedicti comprehensa est in his verbis, *Ostende quæso mihi vias tuas, ut cognoscam te, utq̄, inveniam gratiam in oculis tuis.* In quibus verbis multa admiratione digna observanda occurrunt. Nam dum ait, *Ostende mihi quæso vias tuas, ut cognoscam te, utq̄, inveniam gratiam in oculis tuis:* docet, quòd Deus Benedictus per nomina vel attributiona sua cognosci possit, utpote cum is, qui novit vias ejus, nôrit ipsummet Deum. Deinde, dum ait, *Ut inveniam gratiam in oculis tuis,* docet, eum, qui cognoscit Creatorem, gratiam invenire in oculis ejus, non verò illum solùm, qui jejuniis vacat & orationibus. Nam is, qui Deum cognoscit, Ipsi placere & appropinquare vel propinquus esse dicitur: qui verò eum non cognoscit, is est, cui Deus irasci, quique à Deo remotus & elongatus esse dicitur. Pro mensura enim Sapientiæ & Ignorantiæ judicatur de ira Dei vel ejusdem gratia, de appropinquatione ad Ipsum, & elongatione ab Ipso. Sed hæc extra oleas, & præter scopum istius capituli, quare revertor ad institutum nostrum.

Postea-

Posteaquàm ergo Moses à Deo petiisset cognitionem *Attributo-* *Secundò petiit*
rum, & ut populo propitius esse velit, responsumque à Deo de *cognitionem Es-*
tia populo exhibenda accepisset, ulterius progressus est, & petiit *sentia Dei.*
quoque Apprehensionem Essentiæ Dei, idque his verbis, *Ostende mi-* Exod. 33. v. 18.
hi quæ gloriâ tuam!

Responsum itaque à Deo ad utramque hanc petitionem accepit. *Ad utrumque*
Ad priorem quidem, quâ petiit, *Ostende mihi quæso vias tuas*, respondit *respondit ei Deus.*
ipsi Deus, *Ego transire faciam omne bonum meum ante faciem tuam.* Ad Exod. 33. 19.
secundam verò hoc responsum accepit, *Non poteris videre faciem meam,* *ibid. vers. 20.*
quia non videbit me homo & viveret. Dum ait, *Quòd velit transire facere ante*
faciem ejus omne bonum suum, significat, se ostensurum ipsi omnia en-
tia à se creata, de quibus legimus, *Et vidit Deus quicquid fecerat, & ecce* Genes. 1. 31.
bonum valde erat; & quidem ita ostensurum, ut accuratè apprehen-
dat naturas ipsorum, quomodo item invicem sint colligatæ & uni-
tæ, & quæ sit ratio gubernationis ipsorum, idque ràm universaliter
& in genere, quàm singulariter & in specie. Huc respicit Deus,
quando ait, *In tota domo mea fidelis est:* q. d. Ipse intelligit essentiam Num. 12. 7.
Mundi mei totius intelligentiâ fideli, verâ & solidâ. Scientiæ enim,
quæ non sunt veræ, non sunt solidæ, sive stabiles & diuturnæ. Quo-
circa opera illa sunt attributa ejus, à quibus cognoscitur. Quòd verò
illud, cujus apprehensionem Mosi Deus promissit, sint ejus opera, id
inde probari potest, quia id, quod Deus ipsi norum fecit, sunt mera
attributa sive cognomina operum illius, ut, *Misericors, Gratosus,* Exod. 34. 6. 7.
Longanimis, Multus benignitate &c. Sic itaque declaratum tibi *Via Dei sunt*
est, *Vias illas, quarum cognitionem Moses expetiit, quas etiam opera Dei.*
Deus ipsi notas fecit, esse opera provenientia à Deo. Sapientes ap-
pellant מידות *Middoth Mensuras, Proprietates*, ut cum dicunt, *Tredecim sunt Middoth mensuræ & proprietates*, quam vocem etiam usurpant *Proprietates*
de Proprietatibus hominis, ut, *Quatuor sunt Middoth, h. e. proprietates eorum, qui Scholam adeunt.* Item, *Quatuor sunt Middoth proprietates in iis, qui dant eleemosynam &c.* Hoc verò non idèò fit, quasi Deus quo-
que tales proprietates haberet, sed quia facit opera similia operibus
illis, quæ à nobis proveniunt ex proprietatibus, h. e. dispositionibus
animalibus, nequaquam verò quòd ipse quoque ejusmodi disposi-
tiones animales habeat.

Sufficit autem ipsi enumeratio tredecim illarum proprietatum, *Cur Deus tre-*
quamvis omne bonum, h. e. omnia opera ejus apprehenderit; quia *decim tantum*
illæ proprietates sunt opera sive actiones Dei, ad Conservationem *proprietates e-*
& Gubernationem generis humani pertinentes, quod unicum Mo- *numerarit?*
ses

ses in sua petitione intendit. Nam verborum illorum, *Ut cognoscam te, ut quæ inveniam gratiam in oculis tuis, & vide quod populus tuus sit gens ista*, summa hæc est: Quia mihi incumbit populum hunc regere & gubernare, vellem in gubernatione illorum incedere in via & modo operum tuorum, quibus tu illos regis & gubernas. Ita ergo nunc quoque tibi ostensum est, quod Derachim *Via*, & Middoth live *Proprietates Dei* sint unum & idem, Opera nempe Dei, quæ à Deo Opt. Max. in Mundum hunc proveniunt.

Porro, ab unoquoque opere, quod apprehenditur, denominatur Deus certo aliquo nomine sive attributo, ab illo opere deducto & derivato. E. G. Cum apprehenditur subtilissimus ejus modus generandi embryonem in animali aliquo, quàm mirâ ratione in ipso existere faciat varias facultates; præterea, quàm curiose & sollicitè progenitores partum illum educunt, à morte & interitu præservent, ab omni damno & læsione custodiant, ac omnia necessaria ipsi subministrant; hinc, quia hæc & similia opera à nobis non sunt nisi post Pasionem & Commotionem viscerum, quæ vocatur *Misericordia*, idè dicitur de Deo, quod sit *Misericors*, sicut legitur, *Quomodo miseretur pater filiorum*. Item, *Et parcam eis quemadmodum quis parcat filio suo*. Quæ proinde nõ ita accipienda sunt, quasi Deus Pasioni esset obnoxius, vel quasi viscera ejus commoverentur, sed quia simile quid à Deo ad Sanctos ejus provenit, quod à patre super filium, qui ad clementiam, compasionem & misericordiam erga ipsum commoveretur: nequaquam verò propter passionem aut mutationem aliquam.

Cur Deus vocetur Misericors?

Psal. 103. 13.
Mal. 3. 17.

Quemadmodum etiam nos *Chaninah* Gratiam vocare solemus, cum quippiam largimur ei, cui nil debemus: ut, *Channuni Gratiam facite mihi amici mei*. Item, *Quos chanan gratiosè largitus est Deus*. Item, *Quia channani ex gratia dedit mihi Deus*: ita quia Deus creat, conservat & gubernat eos, quibus nullo jure est ad hæc obligatus, idè vocatur *Channun Gratiõsus*.

Cur Deus vocetur Gratiõsus.

Cur Deus vocetur Zelotypus, Vindex, Irascens, Servans iram, &c.

Quandoquidem etiam inter Opera Dei externa genus humanum spectantia, sunt Pœnæ & Plagæ ipsius, quæ illis immittit, eaq; vel Particulares, erga certos & paucos quosdam, vel Universales, quæ totas familias, provincias, civitates penitus consumunt & funditus evertunt, quemadmodum in aquarum inundationibus, terræmotibus, bellis, pestilentiis, & aliis ejusmodi Dei flagellis evenire solet; idè, quia hæc à nobis erga alios non exercentur nisi ex ira & gravissima indignatione, vel zelotypiâ, aut vindictæ cupiditate, Deus quoque ab hujusmodi operibus vocatur *Zelotes, Vindex, Irascens,*

scens, & Servans sc. vindictam vel inimicitiam, h.e. quia similes actiones & similia opera in nobis proveniunt à dispositionibus animi, quæ vocantur Zelotypia, Vindictæ cupiditas, Ira. Deus autem illa perficit citra ullam passionem, secundum uniuscujusque meritum: Deus enim est perfectissimus, neq; ulla in ipsum cadit imperfectio. Atq; ita omnes Dei actiones, vel omnia ipsius opera, similia quidem sunt actionibus, quæ in hominibus à certis passionibus & qualitatibus animi proficiuntur; verum in Deo non proveniunt à re aliqua essentia superaddita. Quare Princeps vel Gubernator Provinciæ alicujus operam dare debet, ut in istis proprietatibus Deo similis existat, exerendo & exercendo illas secundum æquitatem & judicium, nequaquam verò secundum affectus & passiones suas; id eoque cavebit sibi, ne iræ fræna laxet, vel alios affectus nimium sibi dominari sinat. Omnis enim passio mala est & vitiosa. Prudentem itaq; & cautum hîc decet esse hominem, quantum in ipso est, ita ut certis temporibus & certis personis sit Misericors & Gratosus, non simpliciter & nudè ex Commiseratione & Misericordia, sed cum ratione, prout res & æquitas postulat. Sic quandoque & erga quosdam sit Servans, inimicitiam sc., Ultor, Vindex, Iratus, non tantum ex ira & indignatione, sed pro ratione delicti, ita ut verbi gratiâ jubear aliquem comburere, neq; tamen in ipsum sit iratus & exacerbatus, neq; etiam ipsum spernat & contemnat, sed simpliciter quia videt illum hoc esse commeritum, & quòd ex hoc opere magnum sit ad homines emolumentum reduadaturum. Hinc cum præcepit Deus septem Gentes perdere & extirpare, postquam dixisset, *Non relinques vivam ullam animam, statim subjungit, Ne doceant vos facere secundum omnes abominationes suas, quas faciunt Diis suis, & peccetis in Dominum Deum vestrum*: q. d. Non est quòd existimetis, hoc Crudelitatem sive Tyrannidem & Vindictæ cupiditatem esse, sed est opus, quod ipse intellectus humanus justum & æquum esse judicat, ut sc. è medio tollatur quicumque recedit & declinat à via veritatis, adeoq; removeantur quicumque impediunt homines ab assequenda perfectione, quæ est Apprehensio Creatoris. Præterea observandum est & hoc, quòd deceat, ut plura sint Principum & Magistratum opera Misericordiæ, Clementiæ, Gratiæ, quàm verò opera Pœnæ; eò quòd tredecim illæ proprietates (*Mosi à Deo revelatae, Exod. 34.6.7.*) omnes sint Misericordiæ, unicâ exceptâ, hac videlicet, *Visitans iniquitatem Parrum super Filios*. Nam illius *Nakko lo jenakkeh* sensus est, *Extirpando non extirpabit*, sicut verbum *נָקַה* *Nakah* sumitur in illo, *Ve-*

Non est affectibus indulgendū.

Non irasci debemus personis, sed vitis.

Deut. 20. 16.
Ibid. v. 18.

Plura decet Principes facere opera Clementiæ, quàm Uthionis & Pœnæ.

Exod. 34. 7.
Jesa. 3. 26.

nikkata Et exstirpata in terra sedebit. Quod verò prædictam proprietatem attinet, *Visitrans iniquitatem patrum super filios*, scias, illam tantum de peccato Idololatriæ accipi, quod inde demonstrari potest, quia in Decalogo dicitur, Super tertiam & quartam generationem eorum, qui oderunt me. Nam nemo vocatur *Ofor Dei*, nisi Idololatra, sicut dicitur, *Omnem abominationem Dei, quam odit*. Quatuor autem tantum generationum mentionem facit, quia summum, quod homo de semine suo videre potest, est generatio quarta. Quando igitur interficiuntur Idololatræ civitatis alicujus, tum occidetur senex idololatra, & filius ejus, nepos item, & pronepos ejus; quasi diceret, Ex præceptis ejus (præcepta autem sine dubio quoque comprehenduntur sub operibus) esse, ut semen & posteri Idololatrarum quoque, licet parvuli, occidantur, propter peccata patrum & majorum suorum. Atque hoc præceptum passim in Lege observatum invenimus, unde etiam de Urbe ad Idololatriam impulsæ & prolapsæ mandavit, ut ipsa perdatur & quicquid in ea fuerit, idque præcipuè eo fine, ut macula illa deleatur, & magnum damnum, quod inde oriri posset, præcaveatur.

Vide cap. 36. hujus partis.
Ofores Dei tantum vocantur Idololatra.

Deut. 12. 31.

Deut. 13. 13. &c.

Sic ergo declaravimus, quare Deus ex operibus suis istorum tredecim solum mentionem fecerit? ideò nempe, quia his tantum in Gubernationibus Politiarum & Provinciarum opus habemus. Supremus etenim gradus hominis est, ut, quam maxime fieri potest, Deo similis evadat, ita sc., ut accommodemus vel conformemus opera nostra ad opera illius, quemadmodum Sapientes nostri explicarunt in expositione versus illius, *Sancti estote, quemadmodum ego sanctus sum*. Dixerunt, *Quomodo? Ipse est graciosus, sic & tu sis graciosus: quemadmodum ipse est misericors, sic & tu sis misericors*. Generalis autem intentio nostra fuit demonstrare, quòd Attributa sive Proprietates Deo Opt. Max. attributæ, sint nomina Operum illius, non verò ita intelligendæ, quasi Deus esset Qualitati subjectus.

Levit. 11. 44.

C A P. L V.

De iis, quæ à Deo sunt removenda. De utilitate item Scientiæ Naturalis ad cognitionem Dei.

Removenda à Deo corporeitas.

IN quam pluribus hujus libri capitibus jam inculcavimus, removendum esse à Deo omne id, quod corporeitatem inducit, eique par-

patrocinator, ideoq; illi ulterius demonstrando, hinc superfedebimus.

Pari ratione à Deo removenda est Passio omnis, quia omnem Passionem necessariò sequitur Mutatio, & quia efficiens passionum citra dubium aliud est, quàm id, quod patitur. Unde si Deus esset Patiens vel Passibilis, quocunque demùm Passionis modo, necessariò aliquid extraneum in Ipsum ageret, eumq; mutaret.

Sic removenda quoque à Deo est omnis Privatio, ac simpliciter negandum, Illum unâ vice perfectione quâdam carere, quæ aliâ vice Ipsi inest. Nam si hoc statueretur, tùm potentiâ tantùm perfectus esset: cum omni etenim potentiâ necessariò privatio est conjuncta, & quicquid de potentia in actum exit, aliud quid de necessitate habet, quod illud educit, & quod actu existit. Quare consequitur, omnes perfectiones Deo inesse actu, nec quicquam Ipsi potentiâ ullâ ex parte inesse.

Præterea, removenda est à Deo omnis Similitudo & Comparatio cum rebus creatis, id quod & quivis facile per se percipere potest & animadvertere, & à Prophetis nostris jamdudum revelatum, ut, *Cui assimilabitis me & aquabor? Cui igitur assimilabitis Deum? Nemo est sicut tu, &c.*

Similitudo.

Jesa. 40. 25.

Ibid. v. 18.

Psal. 86. 8.

In summa, quicquid est ex aliqua è quatuor sequentibus speciebus, id à Deo removendum est; *primò*, quicquid inducit corporeitatem; *deinde*, omnis passio & mutatio; *tertiò*, quicquid inducit privationem, ita ut statuatur res aliqua ipsi nunc actu nõ inesse, quæ postea in actu ei inest; *quartò*, omnis similitudo creaturæ alicujus. Atq; hæc sunt de utilitatibus, quas affert Sciëntia Naturalis in cognitione Dei. Quicumq; enim illas sciëntias ignorat, ille nequit intelligere imperfectionem Passionis, neq; naturam ejus, quod actu vel potentiâ existit; ignorabit etiam, quòd Privatio sequatur id, quod potentiâ existit; quòd item id, quod in potentia manet, imperfectius sit eo, quod de potentia egreditur in actum; & denique quòd id, quod moverur, imperfectum quoque sit, si referatur ad id, cujus virtute moverur, & de potentia in actum exit. Ac licet quis ista in genere sciat, sed non è fundamentis & per demonstrationes, tamen nesciet adhuc particularia, quæ ex istis generalibus principiis consequuntur, ideoque nullam poterit dare demonstrationem essentiæ Dei, neq; rationem reddere, cur istæ species ab ipso removeantur. His ergo ita præmissis, incipiam in sequenti capite explicare falsitatem sententiæ illorum, qui credunt, Deum habere Attributa essentialia, quæ intelligentur ab iis, qui in Logicis & Physicis sunt versati & exercitati.

Sciëntia Naturalis utilitas.

Nullam esse similitudinem inter Deum & aliud quid extra Ipsum.

Similitudo quid sit.

SIMILITUDO est comparatio, vel proportio & analogia quædam inter duas res. Inter quascunq; igitur res nulla est proportio vel affinitas, inter illas quoq; nulla est similitudo: & vice versâ, Inter quæcunque nulla est similitudo, inter illa quoq; nulla est proportio vel comparatio: v. g. non dicimus, Hic calor similis est illi color, vel, Vox hæc similis est illi dulcedini. Atq; hoc per se clarum est & manifestum. Sublatâ itaque proportione vel comparatione inter nos & Deū Opt. Max., h. e. inter ipsum, & quicquid est præter ipsum, tollitur quoq; similitudo.

Similitudo inter qua sit?

Scias autem, quodcumq; duæ res sunt sub una specie, h. e. quando quidditas earum una est, licet interim discrepent in magnitudine, parvitate, fortitudine, debilitate aut simili aliquâ re, hac discrepantiâ nihil obstante inter illas esse similitudinem. E. g. Similitudo est inter granum sinapis & inter spheram stellarum fixarum, in tribus sc. dimensionibus, quamvis illud sit extremè parvum, hæc verò extremæ magnitudinis. Essentia enim ipsa dimensionum in illis una est & eadem. Sic Cera liquefacta à Sole & elementum Ignis affimulantur inter se in Calore, licet ibi calor sit debilis, hic verò vehementior. Qualitas enim utrobique est eadem.

Sic itaq; intelligere deberent illi, qui credunt, quòd Proprietates five Attributa Dei, qualia sunt, *Existens, Vivens, Sapiens, Sciens, Potens, Volens*, Ipsi sint essentialia, quòd illa attributa nullo respectu eodem modo Ipsi & nobis attribui possint, (*h. e. quòd nihil planè commune habeant*), ac proinde non tantum differant Magnitudine, Perfectione, Duratione, Firmitate, ita ut Essentia ipsius sit magis stabilis & firma quàm essentia nostra, Vita ejus magis durabilis quàm vita nostra, Potentia ejus major potentia nostrâ, Sapiëntia ejus magis perfecta quàm sapientia nostra, Voluntas ejus magis universalis quàm voluntas nostra, neque unâ definitione comprehendantur, quemadmodum autem illi volunt. Nequaquam ita se res habet. Nam Magis & Minus dicuntur de duabus rebus, quibus illud tertium, de quo magis vel minus prædicatur, est utrinque commune: ac proinde in quibus locum habet Magis & Minus, inter illa necessariò est aliqua similitudo. Et quemadmodum ex sententia ipsorum sequitur, quòd essen-

Magis & Minus de quibus dicatur.

essentia Dei nullam habeat similem, sic quoq; exinde sequitur, quòd proprietates ejus, quas vocant essentiales, nullas habeant similes, nec cum aliis sub eadem definitione comprehendantur. Verùm ipsi existimant, quòd Dei proprietates & nostræ unâ definitione comprehendantur, nec tamen inter illas sit similitudo, quæ sibi invicem manifestè contradicunt.

Quocirca ex his manifestū est ei, qui intelligit Naturam similitudinis, quòd *τὸ Ens* vel *Existens* & reliqua attributa, ut *Voluntas*, *Sapientia*, *Potentia*, *Vita*, de Deo & aliis, cū nulla inter eos sit similitudo, merè æquivocè & *ὀνομαστικῶς* dicantur; non autem analogicè. Nam quæ analogicè de aliis prædicantur, sunt illa, quæ dicuntur de duabus rebus, inter quas est aliqua similitudo in quapiam re, quæ res in illis est accidens, nec quicquam facit ad substantiam illarum. Jam verò attributa illa, quæ Deo attribuuntur, omnium confessione non sunt accidentia; sed attributa illa, quæ nobis insunt, ex Adversariorum sententia sunt accidentia. Quare miror, unde hauriant illam similitudinem, quòd dicunt illa sub unâ definitione comprehendendi. Atque hæc demonstratio evincit, nullam planè esse participationem inter Proprietates illas, quæ Deo attribuuntur, & inter nostras, nisi tantū in nomine, nequaquā verò in ulla aliqua re. Quod cū ita se habeat, non est credendum tibi, proprietates illas in Dei essentia res esse adventitias, ad instar proprietatum nostrarum: propterea quòd in nudo & solo nomine communicent. Atque res ista in summo gradu habetur apud intelligentes, quare observa & animadverte eam diligenter, ut in promptu eam habeas in iis, quæ ulterius te sum docturus.

Analogicè prædicari quid?

C A P. L V I I.

Profundiùs agitur de Proprietatibus D E I, quàm in præcedentibus: Et in specie de istis tribus, Existens, Unus, Æternus.

NO T U M est, Existentiā esse Entis accidens, ideoque rem esse adventitiā ipsius quidditatis Entis, sed non in Deo, id quod clarum est & manifestum in iis, quæ existentiae suæ causam habent. In eo verò, qui existentiae suæ nullam causam habet, (quod innuimus, cū de eo dicimus, quòd necessariam habeat existentiam,)

Existentiā est Entis accidens.

existentia nihil aliud est, quàm ipsius essentia & veritas, & vicissim essentia ejus nihil aliud est, quàm ipsius existentia. Nam essentia ipsius non est ita comparata, ut existentia ipsi accidat; nam ita existentia foret res adventitia, sed semper & necessariò existit, nec quicquam novi unquam in ipso exoritur, neq; etiam accidens aliquid ei accidit. Quare Existit, sed non per existentiam; Vivit, sed non per vitam; Scit, sed non per scientiã; Potens est, sed non per potentiam; Sapiens est, sed nõ per sapientiam; verùm omnia in ipso sunt unum & idem, nullaq; in eo est multitudo.

Unitas & Multitudo Entis accidentia.

In Deo autem nequaquam.

Deinde sciendum, Unitatem quoq; & Multitudinem accidentia esse Entis, quatenus id nempe unum est vel multiplex, quod in Metaphysicis explicatur. Quemadmodum enim Numerus non est substantia rerum numeratarum: sic Unitas non est substantia illius rei, quæ una est. Omnia enim illa sunt accidentia ex prædicamento Quantitatis discretæ, & apprehendunt Entia, quæ idonea sunt ad talia accidentia recipienda. Illud verò, quod existentiam habet necessariam & simplicissimã, nulliq; compositioni obnoxiam, quemadmodum falsò de eo dicitur multitudo, ita pari ratione falsò de eo dicitur Unitas, h.e. Unitas in illo non est aliquid adventitium ad vel præter substantiam illius; sed est Unum, at non per Unitatem. Ita autem loqui cogimur, quia res istæ ita subriles sunt, ut intellectum nostrum quasi effugiant, ideoque etiam verbis propriis & usitatis explicari nequeant. Atq; hinc multi errores nascuntur, quòd in omnibus ferè linguis verborum penuriã laboremus. Sic enim fit, ut impropriis uti cogamur, & talibus, quæ rei dignitatem exprimere nequeunt, ac inde rem nobis longè aliter imprimamus, quàm in veritate se-se haber; ut quando volumus dicere, quòd Deus non sit multiplex, non possumus id aliter, quàm dicendo, illum esse Unum, licet Unum & Multiplex sit ex differentiis Quantitatis. Idcirco ut rem explicemus, & mentem nostram ad veritatem dirigamus, dicimus; Unus est, sed non per Unitatem.

Sic cum Illum vocamus *Kadmon*, h.e. Æternũ, hoc volumus, quòd nullam habeat originẽ: dum autẽ Illum *Kadmon* appellamus, patet, nos longè minùs quàm res est, dicere. *Kadmon* enim (h.e. Antiquus, Primus, Æternus) dicitur de eo, quem apprehedit Tempus, quod est accidens motus rei alicujus corporeæ. Præterea est ex categoria Relatorum. Nam Æternum accidens est in Tempore, quemadmodum Longum & Breve accidentia sunt in Linea. Proinde, quem non apprehendit, vel, in quem non cadit accidens Temporis, de eo nõ verè dici-

dicitur Æternus vel Novus sive Creatus, quemadmodum de Dulcedine dici nequit, quòd sit Curva vel Obliqua aut Recta, neq; de Voce, quòd sit Salsa vel Insulsa.

Atq; ista sunt nota iis, qui se exercuerunt, ut res secundum veritatem intelligant, & eas per Apprehensionem Intellectus, non verò secundum sensum verborum litteralem examinant. Quando ergo in Scriptura de Deo dicitur, quòd sit Primus & Ultimus, eadem ratione id fit, quâ ipsi Aures & Oculi attribuuntur, ad docendû nempe, nullam in Ipsum cadere mutationem, nihilq; in Ipso innovari, vel de novo oriri, nequaquam verò quòd Tempori subjiciatur, ita ut proportio aliqua sit inter Ipsum & aliud quid extra Ipsum, Tempus sc., cujus respectu sit Primus & Ultimus. Omnia etenim ista nomina Ipsi attribuuntur secundum linguam filiorum hominum, & *κατ' ἀνθρώπων πρᾶξιαν*. Sic cum ipsum Unum vocamus, volumus illum nullum habere similem vel æqualem, non quòd ipsa Unitas ejus essentia adhæreat.

C A P. LIIIX.

Attributa DEI Negativa esse vera.

A T T R I B U T A, quæ Deo per Negationem attribuuntur, sunt *Attributa Negativa sunt vera Attributa.* Attributa vera; utpote in quibus nulla est Imminutio, (h. e. quæ Deo nihil detrahunt, nec minus, quàm convenit, adscribunt), & quæ nullam Imperfectionem Deo assignant. Verùm Attributa Affirmativa sunt tùm communia cum aliis, tùm etiam maximoperè imperfecta, prout fusè jam à nobis declaratum.

Quare necessarium erit, ut tibi exponam, quomodo Attributa Negativa cum Affirmativis conveniant? & quomodo ab iisdem differant? Deinde ostendam tibi quoq; quòd nullam aliam viam habeamus Deû denominandi vel describendi, nisi per Attributa Negativa.

Dico ergo, Attributum non ita proprium esse illius, cui attribuitur, ut nulli alii rei præterea possit competere, sed potest aliquid esse attributum alicujus rei, licet aliis etiam sit commune, neque illi soli insit, cui attribuitur. e. g. Si hominem aliquem de longinquo videas, & quæras, Quid est illud, quod video? & tibi respondeatur, Esse animal; erit sanè hæc denominatio vel descriptio quædam illius, quod vides, licet non appropriet rem & discernat ab aliis omnibus, quæ præter illam sunt; sed tantum innuat, quòd non sit corpus aliquod vegetabile vel minerale. Sic, si in

domo

domo quadam esset Homo aliquis, tuq; scires, esse in illa domo corpus aliquod, sed ignorares qualenam corpus, ac proinde quæres & diceres, Quidnam est in hac domo? & alius tibi responderet, Non est in ea statua vel planta; hic fieret tibi quidem aliqua descriptio & appropriatio, ita ut scire posses, esse in illa animal quoddam, sed interim ignorares, qualenam illud sit animal. Atq; hac in parte communicant Attributa Negativa cum Affirmativis, quod necessarîo aliquam appropriationem faciât, quamvis illorum appropriatio nihil aliud sit, quam remotio & negatio illius rei, quam de subiecto non negarum iri putabamus.

Quomodo Attributa Affirmativa cum Negativis conveniant.

Quomodo inter se differant.

Differunt autem Attributa Negativa ab Affirmativis in hoc, quòd licet Affirmativa non approprient, tamen de parte aliquâ rei illius doceant, cujus scientia quæritur, sive jam pars illa sit de substantia, sive de ejus accidentibus. Negativa verò nihil certi nos docent de substantia illius rei, cujus scientiam quærimus, nisi per accidens, quemadmodum exemplo id declaravimus.

Non rectè attribui Deo Attributa Affirmativa.

His itaque sic præmissis, dico, quòd Deo, qui necessariam habet existentiam, eamq; sine omni compositione, sicuti jam demonstravimus, cujus *τὸ εἶναι* tantum in genere, non ipsam Quidditatem apprehendimus, falsò attribuantur Attributa Affirmativa. Nam non habet Esse extra Quidditatem, nec Quidditatem extra *τὸ εἶναι* suum, ut attributum de parte illius aliqua possit docere: neq; etiam Quidditas ejus est composita, ut attributum possit docere de duabus partibus: neque etiam habet Accidentia, ut attributum de istis docere possit. Quare nullo planè modo admittit Attributa Affirmativa.

Attributis Negativis describi potest Deus.

At verò Attributa Negativa quod attinet, illa adhibenda sunt ad dirigendum Intellectum nostrum ad ea, quæ de Deo credenda sunt: quia ex his nulla in Deo planè sequitur Multitudo, & perducunt Intellectum ad summum cognitionis Dei gradum, ad quem pertinere potest. Exemplo rem declarabo. Per manifestas demonstrationes scimus, quòd necessarîo sit adhuc aliquid, præter illas substantias, quas sensibus apprehendimus, & illas, quarum cognitionem & scientiam intellectus sibi vendicat, ideoque de eo dicimus, quòd sit *Existens*, cujus sensus est, quòd privatio ejus sit falsa, (i. e. *falsum esse quòd non existat*). Deinde didicimus, quòd illud Ens non Existat metaphoricè, quemadmodum Elementa, quæ sunt corpora mortua, ideoque illud *Vivum* vel *Vivens* vocavimus, cujus sensus est, quòd Deus non sit Mortuus. Præterea intelleximus, quòd hujus Entis

Essen-

Essentia non sit sicut Essentia cœlorum, quæ sunt corpora viva, ideoque diximus de eo, quòd non sit corpus. Insuper vidimus, Ens illud quoque non esse sicut Essentia vel Existentia Intelligentiarum, quæ quidem neque sunt corporeæ, neque etiam mortuæ, sed tamen sunt aliunde productæ, ideoque de eo dicimus, quòd sit *Aeternum*, h.e. quòd nullam Essentiæ suæ causam habeat. Post hæc apprehendimus, quòd hujus Entis Essentia non ita sit comparata, ut Existat pro se solùm; sed quòd ab illo multa alia profluant & proficiantur, & quidem non ut Calor ab Igne, vel ut Lux à Sole emanant: sed ita, ut simul ab illo conserventur, stabiliantur, disponantur & regantur ac gubernentur; ideoque de eo dicimus, quòd sit *Potens, Sapiens, Volens*, quorum attributorum mens & sententia est, quòd non defatigetur, quòd nihil ignoret, quòd non perturbetur vel præcipitetur, ac denique quòd non deserat vel derelinquat (*entia sua scil.*). Cùm enim dicimus, illud *non defatigari*, indicamus Essentiam ejus sufficienti potentiâ esse instructam, ut alia extra se existere faciat. Cùm dicimus, illud *nihil ignorare*, volumus innuere, quòd Apprehendat, h.e. quòd Vivat: nam omne apprehendens necessariò est vivens. Cùm dicimus, quòd *non perturbetur vel præcipitetur, nec deserat vel derelinquat*, innuimus, quòd omnia ista Entia in pulchro ordine procedant & gubernentur, non derelicta & casu quasi generata; sed quòd cuncta sint & gubernentur per Voluntatem ejus. Tandem addidimus, quòd nullum sit Ens simile isti Enti, ideoque dicimus de eo, quòd sit *Unum*, quo attributo removemus ab eo Multitudinem vel Pluralitatem.

Ex his ergo colligere pòtes, omne Attributum, quod Deo Benedicto attribuitur, vel esse Attributum Operis, vel significare Negationem Privationis ipsius; si scilicet significet Apprehensionem substantiæ, non operis ipsius. Attributa verò ista Negativa non aliter usurpabis, quàm sicuti intellexisti; quomodo sc. quippiam de certa aliqua re negatur, quod ei non inesse solet, prout de Pariete dicimus, quòd non Videat. Porrò, Lector charissime, si in Apprehensione quidditatis Expansi istius, (h.e. *Cæli*), quod est corpus mobile, cujus palmas & cubitos jam novimus, cujus etiam partium mensuram & motum magnâ ex parte scimus, Intellectus noster deficiat & fathiscat, & non obstante, quòd sciamus illud certâ materiâ & formâ esse præditum; tamen ideo, quia materia ejus non est sicut communis nostra materia, non possumus illud certis nominibus & attributis affirmativis describere: dicimus enim, Cœli non sunt le-

ves, neque graves, neque passioni obnoxii, neque actionem recipientes, neque habentes gustum, odoratum & similia; idque idèd, quia materiam illorum ignoramus; si, inquam, in Apprehensione Cœli ista nobis eveniunt, quidnam quæso fiet, quando animi nostri conantur apprehendere id, quod materiæ omnis est expers & simplicissimum, quodque essentiæ suæ nullam habet causam, quod item præter essentiam suam nihil habet adventitium, cujus perfectionis ratio consistit in Negatione imperfectionum de Ipso? prout explicuimus, quòd de eo nihil nisi τὸ εἶναι ejus apprehendamus, quòd videlicet sit Existens, cui nihil sit simile in universa rerum natura, & quòd cum nullo alio ulla in re communicet, quòd in creandis iis, quæ extra se sunt, non defatigetur, nec succumbat, quòd item se habeat ad ea ut nauclerus ad navem; quæ tamen similitudo & comparatio ipsa quoque non est vera, nec per omnia conveniens, sed servit tantum ad significandum & ostendendum, quòd Deus gubernet Entia, h.e. quòd & illa, & illorum ordinem vel dispositionem sicut necesse est, conserveat ac custodiat.

Laus & honor sit Illi, ad cujus Essentiam comprehendendam peccata nostra nimis sunt angusta, cujus Operum cognitio & scientia, quam habemus, mera est ignorantia, in cujus laudibus celebrandis & deprædicandis, omnis linguarum nostrarum elegantia, omnis eloquentia imperfecta nimis est & incompleta.

CAP. LIX.

De differentia & gradibus Apprehensionis vel Cognitionis DEI.

QUANDO QUIDEM demonstratū hætenus est, Essentiam Dei nullo modo apprehendi posse, & quòd nihil aliud possimus apprehendere de Deo, quàm τὸ εἶναι ipsius, quòdque nulla attributa Affirmativa ipsi attribui queant, meritò quis quærere possit; *Quæ ergo in re sit differentia inter eos, qui Deum cognoscunt & apprehendunt?* Nam si res ita habet, ut hætenus dictum est, sequi videtur, Moſen & Salomonem non plus apprehendiſſe, quàm quivis alius, qui Sapientiam quærir, nullamque illos habuisse hac in parte prærogativam. Jam verò cerrum est, tum apud Theologos, tum apud Philosophos, quòd præstantia & præcellentia unius præ altero hic sit permagna. Scias ergo, omninò rem ita se habere, maximamque esse inter Apprehendentes differentiam. Nam quemadmodum eò

*De differentia
inter eos, qui
Deū cognoscūt
& apprehen-
dunt.*

propius quis ad veritatem & cognitionem rei alicujus accedit, quò pluribus nominibus & attributis illa ipsi describitur: sic multò propius is accedit ad Deum ejusque cognitionem, qui multa eorum de ipso negare potest, quæ de ipso neganda & removenda sunt, quàm is, qui nihil quicquam de ipso negat. Quare ne pigeat hominem annos aliquot ejusmodi scientiæ veritatiq; principiorum ejus solidè addiscendæ impendere, quæ scientia efficiat, ut rem aliquam de Deo negare possit, & per demonstrationem evidentem scire, quòd non nisi falso Deo attribuatur. Id quod alius speculationis illius expers minimè novisse potest, sed in perpetuo apud ipsum est dubio, an res illa in Creatore existat, nec ne. Ita multi, quorum oculi non sunt illustrati, affirmant aliquid de Deo, cujus negatio est evidentissima; quemadmodum ego demonstrationem sum adducturus, quòd Deus non sit corporeus: alii de eo dubitant, & ignorant, an sit corporeus vel incorporeus? alii præcisè affirmant, illum corpus habere. Vide jam, quanta sit differentia inter tria ista hominum genera. Nam primus sine dubio Deo magis est propinquus, quàm secundus, secundus propior tertio, tertius remotissimus. His verò si addamus quartum, cui per demonstrationem quoque constat, omnem à Deo Passionem removendam esse, quòd primus, qui corporeitatem removendam intellexit, ignoravit, confiteri sanè cogemur, illum primo adhuc esse propiorem. Atq; ita consequenter colligere possumus, donec perveniamus ad aliquem, qui multarum rerum de Deo negandarum demonstrationes novit, quæ aliàs ipsi, nostrâ opinione, inesse, vel ab ipso proficisci posse videntur, quem præstantissimum & perfectissimum merito judicabimus & pronuntiabimus.

Sic ergo hætenus declaratum tibi est, tantò propius te ad Deum accessurum, quòd plura sciveris per demonstrationem negare: & è contrario, quòd plura de ipso affirmaveris, eò longius te à veritate cognitionis ejus recessurum. His itaque modis appropinquandum est ad ejus apprehensionem; ut videlicet scrutemur & disquiramus, quòd cognita nobis sint ea omnia, quæ falsa sunt de Deo Opt. Max., nequaquam verò, ut rem aliquam de ipso affirmemus, vel tanquam additamentum ipsius essentiæ, vel tanquam perfectionem naturæ ejus, quemadmodum ejusmodi perfectiones in nobis inveniuntur. Nam perfectiones omnes sunt quidam Habitus. Et non possunt omnes Habitus reperiri in quovis subjecto. Præterea dupliciter à Deo elongaris, quando aliquid de ipso affirmas: primò, quia omnia, quæ de ipso affirmas, perfectiones sunt secundum nos tantum & apud

Attributis Affirmativis dupliciter à Deo elongamur.

nos : deinde, quòd Deus nullius alterius rei capax est ; sed omnes ejus perfectiones nihil aliud sunt quàm essentia ipsius, sicuti exposuimus.

Quandoquidem ergo animadverterunt homines, quòd non possumus in hac nostra infirmitate aliter Deum apprehendere, quàm per Negationem ; Negationem autem nobis non notificare quicquam de veritate sive natura illius rei, de qua aliquid negamus : idcirco unanimi consensu omnes omnium sæculorum homines falsi sunt, mentes nostras Deum non posse apprehendere, nec quenquàm apprehendere, quid sit, Deus sc., nisi ipsemet Deus. Hinc dicunt Philosophi, *Victoriam ejus esse in amœnitate vel decore ipsius, & absconditum esse à nobis propter summum splendorem & fulgorem, quemadmodum Sol debiles oculos splendore suo perstringit & ab apprehensione sui arcet.* Atque in hunc sensum infinita protulerunt, quæ hîc repetere non è re esse duco. Omnium præstantissimum est illud, quod in Psalmis legimus, *Tibi silentium laus est, h.e. Silere apud Te vera laus est.* Verba emphatica admodum in hoc negotio ! quibus Psalter docet, in omnibus nostris verbis, quibus utimur ad Deum Opt. Max. laudibus extolendum & prosequendum, balbutiem deprehendi, quàm Majestatem Dei diminuamus, ac per consequens longè sarius & decentius esse, ut omninò taceamus, Deumque in cordibus & animis nostris celebremus, quemadmodum alibi Piis mandatum legimus, *Dicite in cordibus vestris, super cubili vestro, & silete, Selah.* Nôsti etiam celebre illud Rabbînorum nostrorum dictum, (cui utinam reliqua eorundem omnia essent similia) : quod, licet norum sit & tritum admodum, ipsis tamen illorum verbis tibi recitabo, ut eò meliùs illius sensum tibi declarare possim : dicunt, *Stabat quidam coram R. Chani-nah, orans, ac dicens, Deus magne, potens, tremende, magnifice, fortis, robuste. Dixit ipsi, Absolvisti nunc omnes laudes Domini tui : (q. d. nimis liberalis es & superflus in fingendis encomiis Dei tui) : Nam ne quidem tria priora, sc. Magne, Potens, Tremende, dicere nobis liceret, nisi ea dixisset Moses in Lege, & venissent Viri Synagoga magna, eaq; in orationibus ac precationibus ordinassent, & tu hac omnia dixisti ! Si Rex quidam terrenus, qui caro est & sanguis, haberet millena millia denariorum aureorum, & ipsum laudarent vel estimarent tantum à nummis argenteis, numquid hoc ipsi non probrosum foret ?* Hactenus verba pii illius Rabbîni, in quibus animadverte ante omnia, quantoperè abominatus fuerit multiplicationem Attributorum affirmativorum, & quomodo ostenderit, *Attributa illa in intellectu nostro retinenda, neque unquam ore pro-*

Qua de causa fateatur omnes, Deum à nobis apprehendi non posse.

Convenit cum illo Pauli, 1. Cor. 2. vers. 11. Ταῦτα ἡμεῖς οὐκ ἴδμεν, εἰ μὴ τὸ πνεῦμα καὶ ὁ ὁ.

Psal. 65. 2.

Psal. 4. 5.

Similitudo.

proferenda esse. Posteaquàm autem necessitas sermonis ea efflagitavit, ut ita in hominibus conceprus & imaginatio quædam de Deo, per descriptionem ipsius à perfectionibus illorum, formaretur, sicut ajunt, *Loquuta est Lex linguâ filiorum hominum*, rùm iis quoque uti, & Creatorem appellare licuisse, sed tantùm in illis Libris (*Sacris*), neque extra Sacræ Scripturæ lectionem: ex quo verò tempore etiam venerunt Viri Synagogæ magnæ, qui Prophetæ fuerunt, & ea in orationibus disposuerunt & ordinaverunt, & hîc illorum usum licitum & concessum esse. Duas itaque præcipuas causas recenset, propter quas illa inter orandum adhibeamus; una est, quòd in Lege occurrunt; altera, quòd Prophetæ illa in oratione ordinârunt: absque prima, nullam ipsorum omninò mentionem facere; absque secunda, non extra ipsorum locum (h.e. *extra Scripturam*) illa transferre, nec in orando usurpare nobis liceret, *Et tu*, inquit Rabbi, *tâm liberè illa multiplicare audes!* Præterea autem istud etiam ex hoc dicto apparet, quòd non omnibus quoque Attributis, quæ Deo in libris Prophetarum attribuuntur, nobis in orationibus nostris uti liceat. Nam non dicit solum; *Nisi Moses præceptor noster ea dixisset*, non possemus vel auderemus illa dicere; sed adhuc aliam in super conditionem addit, videlicet, *Nisi venissent Viri Synagogæ magnæ, & illa in oratione disposuissent*. Tùm enim demùm, orationibus nostris ea inferere, concessum est. Quare non agendum est, ut stulti quidâ homines facere solent, qui in orationibus, multa elogia, epicheta, verba, rhythmos & carmina cõponere & congerere solet, quæ si homini alicui attribuerent, dignitatem ipsius imminuerent, atque iis ad Deum, ut sibi quidem imaginantur, appropinquare fatagunt. Nam boni illi Viri res istas excelsas, sublimes, & à vulgi captu remotas, non intelligunt, & Deum Opt. Max. effræni linguarum suarum licentiâ dilacerant, dum ei, quicquid in buccam venerit, attribuunt, & quidem eò usque, ut passibilem illum in cogitationibus suis fingant, præsertim quando tale quid apud Prophetam aliquem reperiunt. Tùm enim licitum sibi esse omninò arbitrantur illud arripere, & Scripturam pro lubitu quovis modo interpretari; omniaque ad sensum Scripturæ litteralem trahunt, ex quo infinitas postea consequentias & consectaria eliciunt; illisque plurima alia superstruunt. Atque ista licentia regnat potissimùm apud Poëtas, Oratores, & hujus farinæ homines, ita ut quandoque talia componant & scribant, quæ partim sunt purè putè hæretica, partim in summo gradu fatua & ine-

Cur in Precationibus adhibeantur Attributa Affirmativa.

Επιτολογία in Oratione.

Poëtarum & Oratorum licentia.

pta, ad risum hominem partim permoventia, partim ad fletum, cum considerat, quantâ cum Dei ignominia hæc ipsi attribuantur. Ac nisi misereretur imperfectionis illorum, qui talia scripserunt, quædam tibi proferrem, ex quibus de gravitate peccati ipsorum erudireris. Verum error illorum facile deprehendi potest à quovis sanâ mente prædito. Hoc tantum tibi considerandum propono. Si Lingua mala, & Evulgatio nominis mali, h.e. Obrectatio & Calumnia gravissima censentur peccata, quanto magis libertate linguæ uti de Deo Opt. Max., & istiusmodi illum Attributis describere? Nec enim simplex tantum peccatum, sed Blasphemiam & Sacrilegium appellandum cenſeo, cum respectu vulgi, qui illa audiunt, cum respectu hominis illius inepti, qui ea profert. Illi autem, qui imperfectionem & defectum istorum nominum apprehendunt, & tamen iis utuntur, meo iudicio, ex eorum sunt numero, de quibus dictum est, *Et dixerunt filii Israël verba, quæ non erant recta, contra Dominum Deum ipsorum. Item, Et loquitur contra Dominum errorem.* Quicumque ergo cupit esse ex illis, qui parcunt gloriæ Creatoris sui, ille ne quidem aures ejusmodi blasphemias accommodare debet; multò minùs linguam, ut similia dicat, vel, quod omnium gravissimum, ut illa componat! Cum itaque jam scias mensuram peccati illorum, qui blasphema in Deum ejaculantur verba, summo studio cavere tibi debes, ne utaris Denominationibus affirmativis, quibus existimes te illum magnificere, neque egrediaris ultra ea, quæ Viri Synagogæ magnæ in Orationibus & Benedictionibus ordinaverunt. Illa enim sufficiunt, quantum opus est, immò plus quàm satis sunt, sicut dixit R. Chanina. Reliqua, quæ apud Prophetas occurrunt, quod attinet, illa, quidem possunt legi, sed credendum est de illis, prout declaravimus, quòd sint Nomina operum Dei, vel quòd contineant Negationem privationum. Atque istud quoque tale est, quod non in vulgus manifestandum & notum faciendum: sed talis est speculationis species, quæ singularibus tantum convenit, qui nequaquam ita magnificant Creatorem, ut ei aliquid inconueniens attribuant, verum intelligunt id, quod convenit & rectum est. Sed revertamur ad explicationem dicti illius R. Chaninæ, & Sapientia in eo comprehensæ. Non dixit, Similem esse rem hanc ei, si quis Regem habentem millena millia denariorum, æstimaret tantum centum denariorum. Sic enim docuisset, perfectiones Dei tantum esse magis perfectas, quàm illas, quæ Ipsi à nobis

tribuuntur, (h.e. gradu tantum à nostris differre), & esse ex una eademque specie. Nequaquam enim res ita habet, ut per evidentem demonstrationem alibi probavimus. Quare in hoc consistit Sapientia istius Parabolæ, quòd dicit, *Regi habenti nummos aureos, quem aestimarent, vel laudarent, tanquam habentem nummos argenteos.* Sic enim docet, perfectiones illas, quæ in nobis existunt, & quæ existunt in Deo Opr.Max., nequaquam ejusdem esse speciei, sed omnes illius respectu esse imperfectas; sicut porro ostendit, dum ait, *Numquid hoc non probrosum ei foret?*

Sic itaque ostendi tibi, omnes illas attributiones, quas perfectionibus habes, summè imperfectas esse relatas ad Deum, si statuatur ejusdem esse speciei cum perfectionibus in nobis existentibus. Quâ verò ratione hac in parte gerere nos debeamus, docuit nos Salomon, quando ait, *Quia Dominus est in cælis, tu verò in terra, idcirco sint verba tua pauca.* Eccles.5.1.

C A P. LX.

Multiplicanda esse Attributiona Negativa.

IN hoc capite exempla tibi quædam proponam, ut meliùs ad huc cognoscas, conveniens esse, ut multiplicentur Attributiona negativa, & elongeris ab illa opinione, quasi Deus Attributionis quoque affirmativis posset describi. E. G. Sit aliquis, cui certò constet, Navem esse vel existere, esse ens, sed ignoret, cui rei hoc nomen comperat, substantiæ ne alicui vel accidenti? alii autem constet, quòd non sit accidens; alii, quòd non sit animal; alii, quòd non sit statua; alii, quòd non sit planta terræ; alii, quòd non sit corpus compositum compositione naturali; alii, quòd non habeat formam latam & extensam sicut asseres & januæ; alii, quòd non sit rotunda; alii, quòd non acuta, latera habens æqualia, (h.e. quadrata); alii, quòd non sit opus densum: hinc clarum sanè est & manifestum, hunc ultimum quasi pervenisse ad veram Navis formam, per istas denominationes negativas, & ferè æqualem esse illi, qui eam per attributiona affirmativa scit esse corpus ligneum, concavum, longum, ex multis lignis compositum. Priores autem illos quod attinget, quos nos exempli loco adduximus, ex illis semper prior longiùs distat à cognitione veræ Navis formæ, quàm posterior, ita ut primus nisi nisi nudum Navis nomen teneat.

Exemplis demonstratur vis Attributionum Negativorum.

Hoc ergo pacto quoque *Attributa Dei Negativa* te deducunt ad cognitionem & apprehensionem ejus. Opera autem danda est, ut ea, quæ negas, non verbis solum, sed scientiâ & demonstratione certâ neges. Quælibet enim res, cujus negatio per demonstrationem clara tibi est & certa, ad gradum aliquem Apprehensionis Dei te promovebit. Atque hoc modo dicuntur homines alii Deo propinqui, alii ab Ipso remoti, non quòd Deus locum habeat, ad quem homo posset accedere, vel ab illo removeri, ut cæci quidam sibi imaginantur, quod tu observa & animadvert. Hactenus via tibi exposita est, cui insistens ad Deum Opt. Max. appropinquare potes.

Quo sensu alii Deo propinqui, alii ab Eodem remoti esse dicantur.

Attributa Affirmativa periculosa sunt.

Attributa Affirmativa quod attinet, per illa Deum describere & denominare, conjunctum est cum periculo haud exiguo. Jam enim demonstratum est, omne illud, quod nos habemus pro perfectione, etiamsi in Creatore juxta sententiam eorum, qui attributa asserunt, existeret, non posse tamen esse de genere perfectionum nostrorum, sed *ὁμοίωτος* tantum ita dici. Unde necessario tibi recurrendum est ad Negationem. Nam cum de Deo dicis, quòd Sciât scientiâ unâ, & quidem tali, quæ nec mutatur, nec multiplicatur; quòd multas & varias res nôrit, quæ perpetuò innovantur & mutantur, sine tamen ulla innovatione scientiæ; & quòd scientia ejus una eademque sit & maneat sine mutatione, dum scit rem, antequam existat, dum existit, & postquam existere desiit; cum, inquam, hæc dicis, satis ostendis, quòd sciât per scientiam, quæ longè alia est quàm scientia nostra, & per consequens etiam, quòd existat aliâ existentiâ quàm in nobis est. Ex quibus vides, te necessario ad Negationes delabi, neq; persistere in veritate *Attributi Substantialis*, sed in multitudine, & credere, illum esse substantiam quandam ignotas habentem proprietates. Nam dum illas Ipsi te attribuire existimas, removes ab illis similitudinem cum illis proprietatibus, quæ in nobis reperiuntur, unde proin & hoc necessario consequitur, quòd non sint ejusdem speciei. Præterea, dum talia de Ipso affirmas, nihil aliud dicis, quàm Deum subjectum quoddam esse, de quo varia prædicantur adjuncta, sed subjectum illud non esse sicut alia subjecta, & adjuncta illa non esse sicut alia adjuncta, atque ita summa nostra apprehensio in hoc Fidei articulo nil aliud erit, quàm pura-pura Dubitatio, vel Homonymia. Jam, omne subjectum habet sine dubio adjuncta, & illa (*subjectum sc. & adjunctum*) duo sunt quoad definitionem, licet unum sint respectu existentia.

Subje-

Subiectum enim aliud est quàm adjunctum. At verò in aliquot hujus libri capitibus tibi demonstrabitur, nullam cadere in Deum compositionem, sed simplicem Ipsum esse simplicitate in summo gradu simplicissimâ. Quare non solum dico, quòd is, qui affirmat proprietates quasdam de Deo, abbrevietur in apprehensione sua, vel æquivocè & ὁμωνύμως apprehendat, vel aliter quàm res est; sed ajo, quòd licèt non animadvertat, existentiam Dei è fide sua removeat, (h.e. quòd neget omninò Dei existentiam), id quod clarum est & manifestum. Nam qui abbreviatur in apprehensione veritatis rei alicujus, (h.e. qui imperfectè eam apprehendit), is partem ejus apprehendit, partem ignorat; ut, si quis de Homine nòsser, illum esse animal, sed ignoraret illum Ratione esse prædicum. Jam verò in essentia Dei nulla est multitudo, ut pars ejus aliqua cognosci possit, alia non. Sic, qui ὁμωνύμως aliquid apprehendit, is mente concipit & format sibi veritatem substantiæ alicujus prout est, & affirmat eam de substantia alia. Hæ autem proprietates, juxta sententiam illorum, qui eas defendunt, non sunt substantia Dei, sed res præter illius substantiam. Ita, qui aliter rem, quàm se habet, apprehendit, is necessariò aliquid de ea apprehendit, (ut cum agronus dulce existimat esse amarum). Ast si quis crederet Gustum esse Quantitatem, de eo non dicerem, quòd apprehenderet rem aliter quàm est, sed expressè dicerem, illum ignorare naturam & essentiam Gustus, nec scire, cui rei hoc nomen competat. Hæc speculatio subtilis admodum est: quare diligenter & attentè eam considera.

Ex his ergo intelligis, illum imperfectum dici in apprehensione Dei, & elongatum à cognitione ejus, cui non constat ullius rei negatio de Deo, quæ de ipso neganda est: ac proinde, quòd pauciora quis de ipso negat, tantò imperfectiorem ejus esse apprehensionè, quem admodum in principio hujus capituli exposuimus. Qui verò aliquid de Deo affirmat, is nihil novit præter solum nomen, quia res illa, quam per illud nomen significari existimat, nequaquam existit, sed est merum figmentum & mendacium, & perinde est, ac si illud attribueret alicui rei, quæ nullibi est in rerum natura. E. G. Si homo aliquis audivisset nomen Elephantis, ac sciret esse nomen animalis alicujus, cuperetq; scire formam & veritatem ejus, ac ipsi aliquis, sive decipiendi studio, sive ex errore, diceret, esse animal, habens unum pedem, tres alas, stans in profundo maris, corporis splendidi, faciem habens similem faciei humane, loqui instar hominis, nonnunquam volare sicut aves, interdum natare sicut pisces; de hoc sanè nò possem

dicere, quòd Elephanté aliter quàm in se est depinxerit, vel quòd abbreviatus sit in apprehensione Elephantis, sed rotundè dicerem, ista omnia, quæ in hac descriptione posuit, esse falsa, neq; tale quid in rerum natura dari, sed esse non Ens, Entium nominibus & appellationibus insignitum, prout sunt Chimeræ, Centauri, aliæque figuræ imaginariæ, quibus nomina Entiû, vel simplicia, vel composita, imponunt, (*Chimeram enim vocat hîc עוזיז, quod est vocabulum simplex & certa cujusdam avis: Centaurum אדם סוס Hominem-equum, quod compositum*). Ita planè in hoc negotio res se habet. Scimus, quòd Deus sit Existens: demonstrari potest, quòd Existentiæ ejus sit necessaria, quòd ex necessitate Existentiæ ipsius sequatur absoluta simplicitas, sicut explicabo; sed quòd substantia illa simplex, existentiæ necessariæ, habeat proprietates, & ab aliis rebus apprehendatur, illud est non-ens omnibus modis, sicut demonstratum est. Quare eùm dicimus, quòd substantia illa simplex, quæ vocatur Deus, sit talis substantia, in qua sunt res multæ, quibus denominatur, imponimus hoc Nomen puræ-putæ privationi, sive non-enti.

Animadverte itaque, quantum sit periculi in Attributis Affirmativis, & quid credendum nobis sit de illis Attributis, quæ Deo in Legge & Prophetis attribuuntur; quòd sc. omnia serviant ad docendum de perfectione ejus, vel sint Nomina operum ab ipso provenientium, ut sæpiùs jam monuimus.

CAP. LXI.

*De potestate Nominum DEI, & de mysterio
Nominis, quod scribitur, sed non
legitur.*

OMNIA Dei Opt. Max. Nomina, quæ in Libris Sacris inveniuntur, derivata sunt (ut palàm est) ab operibus ejus, unico excepto *Jod He Vau He*, quod est Nomen Dei Proprium, unde vocatur *Schem hammephorasch* Nomen expositum, quia clarè & citra ullam æquivocationem de substantia Creatoris docet. Reliqua verò Ipsius Nomina, excellentia quoq; sanè, *δυναμίμους* de ea docent, quia sunt derivata ab operibus, quorum similia inter nos reperiuntur, sicut exposuimus. Ipsum etenim illud Nomen, per quod Nomen Tetragrammaton *Jod He Vau He* legitur, (*Adonaj* sc.) deductum est à Dominio: ut, *Loquutus est* *Vir ille Adone Dominus terra nobiscum dura.*

Nomē Dei יְהוָה, Schem hammephorasch?

Nomen Adonaj יְהוָה, Genes. 42. 30.

Diffe-

Differentia autem est inter *יְיָ*, quando *Nun* legis cum *Chirek*, *Adonaj* sc., & inter *יְיָ*, quando *Nun* legis cum *Kametz*, & dicis *Adonaj*, quemadmodum differentia est inter *Sari* *יָרֵךְ*, quod significat *Princeps meus*, & inter *Saraj*, *יָרֵךְ*, ut, *Saraj* uxor *Abrahami*. Nam in hoc (*Saraj* sc. & *Adonaj*) est rùm significatio Honoris, (quia *Dominum* significat), rùm Universalitatis, multa comprehendens, (quia est numeri pluralis, & ita multiplex dominium significat). Præterea dicitur quoque de Angelis hoc nomen *Adonaj*: ut, *Adonaj Domini mei, ne queso transeas*. Atq; hæc de nomine *Adonaj* potissimum, per quod legitur Nomē Tetragrammaton, monere volui, quia magis Proprium est, quàm reliqua Nomina, quæ de Ipso sunt manifestata. Cætera enim quod attinet, ut, *Daijan* Judex, *Schaddaj* Omnipotēs, *Tzaddik* Justus, *Channun* Gratiōsus, *Rahum* Misericors, & *Elohim*; illorum Etymologia & Universalitas cognita est ac manifesta, (h. e. de illis constat, & quod sint communia, & unde sint derivata). Sed illud Nomen, cujus literæ sunt *Jod He Vau He*, non habet etymologiam notam, neque communicatur alteri. Ac nullum est dubium, quin Gloriosum istud Nomen, quod, ut nôsti, nō proferre licet, nisi in Sanctuario, & à Sacerdotibus Dei sanctis locum in Benedictione Sacerdotū, (vel, *Sacerdotali, quæ habetur Num. 6. 23. &c.*) ut & à Sacerdote magno in die Jejunii, quin, inquam, doceat de re aliqua, in qua inter Deū & alia, nulla profus est cōmunicatio; ac probabile omninò est, quòd rùm secundum significationem ipsius vocis, (h. e. secundum literas, quibus scribitur) de qua inter nos hodiè non nisi parum exstat, rùm secundum lectionem (h. e. secundum puncta) significet aliquid, quod necessariam habet existentiam. Summa; Magnificentia hujus Nominis, & Prohibitio lectionis ejus inde provenit, quia docet de substantia Dei, quo respectu, vel in qua significatione nulli creaturæ communicatur, sicut de eo *Rabbini* nostri dicunt, *Nomen meum proprium mihi*.

Genes. 12. 17.

Adonaj dicitur de Angelis.
Gen. 18. 3.

Nomen Tetragrammaton de quânam re doceat.

Reliqua verò Nomina omnia docent de Attributis sive Proprietatibus, h. e. non de sola substantia, sed de substantiâ proprietates vel attributa habente, propterea quòd sunt derivata & aliunde desumpta; atque idè cogitationi imprimunt multitudinem, h. e. inducunt ad cogitandum existentiam proprietatum, quòd sc. sit substantia, & res adventitia præter substantiam. Hæc enim est natura omnis nominis derivativi, ut doceat de re aliqua, & de subjecto, cui res illa inhæret, licèt non apertè illud exponat. Quandoquidem autem per demonstrationem liquet, Deum non esse tale subjectum, quod alias res recipiat; hinc colligimus, quòd Nomina derivativa Ipsi at-

Reliqua Dei Nomina de qua re doceant.

tribuantur vel respectu operum ipsius, vel ut dirigamur ad perfectionem ipsius. Propterea indignatus fuit R. Chanina contra eum, qui dixit, Magne, Fortis, Tremende, (*quemadmodum sup. vidimus cap. 59.*) quia illa epitheta inducunt ad credendum, Proprietates essentielles esse in Deo, h. e. esse perfectiones in ipso existentes. Et cum multa sint ejusmodi Nomina Deo attributa, quæ ab operibus ipsius derivata sunt, idè multi in hanc opinionem prolapsi sunt, ac si tot distinctas haberet Proprietates, quot sunt ejus opera, à quibus nomina illa deducta sunt. Hinc promittit Deus, se ejusmodi sui notitiam & apprehensionem hominibus largiturum, quæ istud dubium ex animis ipsorum tollat, cum ait, *In die illa erit Dominus unus, & Nomen ejus unum, q. d. Quemadmodum ipse unus est, sic etiam uno solùm nomine tum vocabitur, & quidem tali, quod tantum de substantia ejus doceat, nequaquam verò aliundè sit derivatum.* In Capitulis sive Apophthegmatis R. Eliezer legimus, *Antequam creatus esset Mundus, fuit tantum Deus Benedictus & Nomen ejus.* Ex quo colligimus, quòd Nomina ipsius derivativa demùm post creationem Mundi inventa sint & excogitata, id quod verissimum est; quia Nomina illa omnia deducta sunt ab operibus ipsius in hac Mundi machina existentibus. Nam si consideraveris essentiam ejus unicam & simplicem, sine ullo opere, & ante creationem Mundi, nullum ei invenies Nomen derivativum, sed unum solùm Nomen proprium, de essentia ipsius docens. Nullum autem inter nos est Nomen, quod non sit Derivativum, præter hoc unicum *Jod He Vau He*, quod est *Schem* illud *hammephorasch*, sive Nomen expositum. Quare cavebis, ne aliud præter hoc excogites, neq; si à superstitiosis & insanis hominibus, amuleta sive chartas experimentales conscribentibus, talia audias, vel in scriptis eorum legas, illa observes, vel iis utaris. Nomina etenim illa, quæ effingunt, de nulla planè re docent, & tamen vocant ea Nomina (*Divina*), existimantque illa singularem requirere sanctitatem & puritatem, & virtutem habere miracula edendi ac faciendi. Verùm ista omnia ab homine perfecto non solùm non credenda, sed ne audienda quidem sunt. Nam nullum profus nomen vocatur *Schem hammephorasch*, præter hoc Terragrammaton, quod scribitur, sed non secundùm litteras suas legitur. Sic enim legimus expressè in libro *Siphre*, ad illum locum, *Sic benedicetis filiis Israël, Coh Sic, h. e. In lingua hac, Coh Sic, h. e. Cum nomine exposito, quod in Sanctuario (h. e. in templo Hierosolymitano) profertur secundùm Scripturam suam; in Provincia verò (h. e. extra templum) non nisi per pronomen vel cognomen suum*

(Ado-

Zach. 14. 9.

Nomen Terragrammaton est Schem hammephorasch.

Nomina Dei in amuletis usurpata, sunt ficta & ementita.

Num. 6. 23.

(Adonaj sc.). In Talmud quoque scriptum est; Coh Sic, h.e. Cum Sotah fol. 37. Schem hammephorasch. Si dicas, Cum Schem hammephorasch sive Nomine Tetragrammato, vel sine eo, cum cognomine sc. ipsius (Adonaj) ? docet me dicere, Et ponent Nomen meum; Nomen sc. meum, appropriatum mihi: (h. e. Si objicias vel quæras, an debeat Benedictio fieri per Nomen ipsum, an per Cognomen? quid respondendum sit, docent me verba ista, Et ponent Nomen meum, &c.) Sic itaque declaratum tibi est, Schem hammephorasch (h. e. Nomen expositum) esse Nomen quatuor litterarum, & illud solum sine æquivocatione & homonymia docere de essentia Dei Opt. Max., & hac de causa Rabbinos de eo dixisse, in persona sc. Dei, Nomen meum appropriatum mihi.

Nunc exponam tibi capite sequenti, quidnam impulerit illos, qui alia credunt Nomina Divina, & amulera conficiunt? illiusq; quæstionis fundamentum, cum omnibus ejus mysteriis ita explicabo, ut nullum tibi dubium remanere possit, nisi te ipsum libenter, ac studio quasi, decipere velis & seducere.

CAP. LXII.

De Nomine Tetragrammato quadam alia.
Item de Nomine DEI duodecim, & quadraginta duarum litterarum.

PRÆCEPTUM Divinum accepimus, ut Sacerdotes populo Num. 6. 23. benedicant, & quidem cum Nomine Dei prout scribitur, quod est Schem hammephorasch, h. e. Nomen expositum: sed nulli hominum notum erat, quomodo illud pronunciarent, quæve vocali vel unicam ejus literam efferrent, an aliquas dageffarent vel non, aut an litera aliqua Dagesch recipiat? Verum Sapientes tradebant illud, h. e. modum pronunciandi illud, unus alteri, neq; quemquam de eo erudiebant, nisi discipulum dignum ac idoneum, & semel in septimana. Meâ autem sententiâ, illud, quod dicunt, Nomen quatuor litterarum tra- In Kidduschia c. 4. fol. 71. debant Sapientes filiis & discipulis suis semel in septimana, non solum de prolatione & pronuntiatione ejus intelligendum, sed etiam de rationibus, propter quas hoc Nomen Deo appropriatum est, & de mysteriis Divinis, quæ sub eo latent.

Præterea fuit quoque apud ipsos Nomen duodecim litterarum, quod Nomen duodecim litterarum. sanctitate inferius erat Nomine Tetragrammato. Illud autem, prout mihi quidem videtur, non erat unicum vocabulum, sed duo aut tria,

quæ literas habebant duodecim. Utebantur eo pro nomine Tetragrammato, quotiescunque eis in lectione illud occurrebat, quemadmodum nos hodie pro eo legimus *Aleph Daleth*, (h. e. nomen *Adonaj*). Verùm sine dubio magis emphaticum erat, & aliquid magis singulare significabat Nomen illud 12. literarum, quàm Nomen *Adonaj*. Neque denegatum fuit illud ulli unquam ex filiis Sapientum, sed docebant quemvis, qui id discere cupiebat, quod non faciebant in Nomine Tetragrammato: nam non docebant illud, nisi filios & discipulos suos semel in septimana. Cùm verò nomen hoc discerent temerarii quidam homines, & eo dogmata fidei corrumperent, sicut cuiusvis imperfecto accidere solet, quando videt rem aliter se habere quàm principio sibi imaginatus erat, tùm & illud inceperunt occultare, neque amplius id docebant, nisi modestos & verecundos ex Sacerdotibus, ut eo benedicerent populo in Sanctuario; quia jam desierant pronuntiare *Schem hammephorasch*, h. e. Nomen Tetragrammaton, itidem propter abusum & perversitatem hominum, sicut ajunt: *Ex quo mortuus est Simeon justus, cessarunt fratres ejus Sacerdotes benedicere cum Nomine (Tetragrammato sc.): sed benedicebant cum Nomine duodecim literarum.* Item: *In principio cuiusvis tradebant Nomen duodecim literarum, sed ex quo multiplicati sunt homines presumptuosi & fastuosi, qui illud didicerunt, tradiderunt illud tantum modestis & verecundis in Sacerdotio, qui illud absorbebant vel celeriter demurmurabant in melodia fratrum suorum Sacerdotum.* Dixit R. Tarphon, *Ascendi aliquando post patrem meum in suggestum, & admovi aures meas ad Sacerdotem, ac audivi quòd absorberet illud in melodia fratrum suorum Sacerdotum.*

Cur occultatum fuerit?

Nomen quadraginta duarum literarum.

Fuit etiam apud Veres Nomen quadraginta duarum literarum. Cuiusvis autem sanà mente prædito notum est, quadraginta duas literas nequaquam posse unicam tantum vocem constituere. Quare sine dubio fuerunt plures voces, constantes quadraginta duabus literis. Neque dubium est, quin voces illæ aliquid significarint, quod appropinquare fecit hominem ad veram cognitionem essentiæ Dei Benedicti, secundum eum modum, quem declaravimus. Plures autem illæ voces Nomen vocabantur, quia de una tantum re docuerunt, sicut alia Nomina propria: multiplicabantur autem ad meliorem rei intelligentiam. Res quippe unica potest proponi & explicari multis verbis. Illud verò, quod docebatur, non erat solum pronuntiatio nuda literarum, sine ulla rei impressione, sed etiam (quod observa) doctrina rerum, de quibus voces illæ docebant. Neque unquam Nomen hoc 42. literarum, vel Nomen 12. literarum, vocantur

zur Schem hammephorasch : sed Schem hammephorasch vocatur tantum Nomen illud Dei appropriatum (*Tetragrammaton sc.*), sicut declaravimus. Duo tamen ista posteriora sine controversia Sapientiam aliquam Divinam docuerunt, quod inde probari potest, quia de eo Magistri nostri dicunt; *Nomen quadraginta duarum literarum sanctum & sanctificatum est, neq; tradunt illud nisi ei, qui verecundus est, qui stat in medio dierum suorum* (h. e. mediæ ætatis viro), *qui non facillè irascitur, qui non inebriatur, qui non est obstinatus & pertinax in malis suis moribus, & cujus sermo est placidus & mansuetus cum creaturis. Quicunq; autem illud sciebat, reverenter habebat, & castè ac religiosè observabat, is superis habebatur charus, inferis desideratus*, (h. e. Diis Hominibusque charus erat & acceptus), *omnibus creaturis terrori, in doctrina & eruditione sua confirmatus, (de verbo ad verbum, Doctrina ejus confirmatur in manu ipsius), utriusq; tandem Mundi, hujus sc. presentis & futuri hæres. Hactenus Talmud. Quàm pauci verò sunt, qui verum horum verborum sensum & scopum rectè percipiunt ! Plerique enim existimant, de literis tantum & earum prolatione hoc intelligi, neque quicquam aliud hîc latere & exponi, sed per solas illas literas ad cognitionem sublimium illorum Mysteriorum perveniri, qualitatibus item ac dotibus illis, quarum facta mentio, ad illas tantum addiscendas opus esse. Verum certum est, illa omnia nil fuisse, nisi expositionem rerum Divinarum, & ex illorum numero, quæ vocantur *Arcana Legis*, sicut explicuimus. Expositum etiam est inter cætera in Libris, qui compositi sunt de Sapientia Divina, quòd hujus Sapientiæ, quæ est Apprehensio Intellectus agentis, nemo possit oblivisci, quod his verbis significatur, *In ejus manu doctrina confirmatur.**

Posteaquam autem fatui & mali quidam homines ea, quæ de supra dictis nominibus adduximus, invenerunt, ansam inde plura mendacia componendi arripuerunt, literas aliquas pro lubitu in dictionem unam colligentes, ac hominibus persuadentes, illam hoc vel illo modo scriptam aut dictam, talem vel talem habere operationem & effectum. Mendaciis his ita ab isto hominum genere confectis, cœperunt illa in certos libros referri, qui cum ad manus bonorum alioqui, sed nimis credulorum Virorum, qui solidum non habebant judicium inter verum & falsum discernendi, pervenissent, & ab illis inter *νεμύλια* sua asservati & absconditi fuissent, simplices posterius illos inventientes, fidem eis tanquam veris adhibuerunt, & pro talibus receperunt, juxta id, quod Salomon ait, *Stultus credit omni verbo.* Prov. 14. 15.

Verum

Verum digressi sumus à laudabili nostro proposito, & à subtilissima nostra speculatione, ad res, quod cuivis Tyroni notum, futilissimas & ineptissimas: cui occasionem præbuit id, quod de Nominibus Dei & sensu illorum, quidque de illis vulgus sentiat & sciat, diximus. Quare ad ea, quæ antè jam monuimus, revertor, quòd scilicet omne Nomen DEI sit derivativum ab aliquo opere, excepto *Schem hammephorasch*, seu Nomine Tetragrammato. Neceffe autem est, ut in peculiari capite adhuc loquamur de alio Nomine, videlicet *Ehje ascher ehje*, h. e. *Ero qui ero*; quia & illius explicatio facit ad subtilem istam, quam tractamus, speculationem, Remotionem scilicet. Proprietatum corporalium.

CAP. LXIII.

*Observat nonnulla ad id, quod Moses dixit,
Quod est Nomen ejus? Item, de Eje ascher
Ehje, Jah, Schaddaj.*

ANTE QUAM ad ipsam explicacionem Nominis *Ehje ascher ehje* accedam, præmittam propositionis loco aliquid de eo, quod Moses dixit, *Et dicent mihi, quod est Nomen ejus? quid tùm respondebo eis?* quomodo scilicet illa quæstio convenit huic negotio, ut Moses quæreret, quid sibi ad illam respondendum esset? Equidem quod ibidem dicitur, *Ipsi verò non credent mihi, sed dicent, Non apparuit tibi Deus*, de eo certum est, quòd hoc pacto deceat alloqui eum, qui gloriatur de Prophetiæ dono, donec probationem adduxerit. At illud non nihil difficultatis habet. Nam si res ita habet, prout ex literarum cortice apparet, quòd Nomen Dei fuerit id, quod Israëlitis dicere debebat, necessariò sequitur, vel Israëlitas illud Nomen jam scivisse, vel nunquam prorsus auditum illis fuisse. Si jam sciverunt, nullam ipsis probationem attulisset, licet indicasset, quia illi æquè ac ipse illud scivissent. Si non sciverunt, quomodo probavit esse hoc Nomen DEI, si scientia Nominis probationis loco ipsi inservire debuit? Insuper, postquam Deus Nomen hoc ipsum docuit, dixit ei, *Vade, congrega seniores Israël, & obedient voci tuæ: & respondit ipsi Moses, & dixit, Ecce non credent mihi, neque audient vocem meam; cùm tamen Deus ipsi jam dixisset, Audient vocem tuam.* Post hæc dixit ipsi Deus, *Quid hoc est, quod est in manu tua? respondit, Virga &c.*

Quod ergo tibi ad solutionem & explicacionem sciendum, id jam expo-

exponam. Nōsti, quantum in temporibus illis invaluerit Hæresis † Zabaistarum † *Zabaorum*, & quomodo omnes propè in univēsum homines, non nisi paucis exceptis, Idololatriæ addicti fuerint, ita ut stellis & imaginibus, quas illis fecerant, omnem virtutem divinam & spiritua- lem adscriberent. Et qui vis tūm temporis vel gloriabatur, quod novum argumentum & novam probationem invenerit, quod sit Deus super hunc Mundum univēsum, ut Abraham: vel gloriabatur, quod descenderit super ipsum spiritus stellę vel Angeli alicujus &c.

† Zabaistarum Legis, *mentio fit apud Averrhoem in disput. Metaph. 4. pag. 351. edit. Veneta in 8.*

Verūm qui gloriaretur de Prophetia, dicendo, Deum secum loquutum esse, & ipsum misisse, de nullo unquam auditum fuit ante Mo- sen Doctorem nostrum. Nam quod de Patriarchis legimus, Deum ad ipsos loquutum esse, & eis apparuisse, id alium sensum habet, ac propterea te non debet seducere. Nusquam enim illud sensum Pro- pheticum habere reperies, ita ut jubeantur clamare ad filios homi- num, aut in viam eos dirigere: nec unquam invenies, quod Abra- ham, vel Isaac, vel Jacob, vel aliquis alius ante ipsos dixerint, *Dixit mihi Deus, ut sic faciatis, vel non faciatis, vel, Misit me ad vos.* Nihil minus. Sed factus est ad ipsos sermo Dei in eo tantum, quod ipsos solos spectabat & attinebat, h. e. de eo, quod pertinebat ad ipsorum perfe- ctionem, & ad significandum illis ea, quæ ipsis faciendā erant, vel annunciandum id, quod ipsis & semini illorum eventurum erat. Ipsi verò instituebant homines suos per modum speculationis & disciplinæ, sicut nobis declaratur, cum dicitur, *Et animas, quas fecerunt in Charran.* Cum ergo Deus Mosi apparuisset, & ipsi in mandatis dedisset, ut suo nomine mortales alloqueretur, hancque legationem apud ipsos expediret, statim apud se cogitavit, illos ante omnia pe- tituros, ut prober, Deum esse in hoc Mundo; deinde ut ostendat, se ab illo missum & ablegatum esse. Omnes etenim homines, paucis quibusdam exceptis, nesciebant tūm temporis, Deum esse: sed summa ipsorum speculatio consistebat in contemplatione cœli ac virtutum & operationum ejus, neque ulterius se extendebat. A re- bus sensibilibus abstrahi se non patiebantur, neque perfecti fue- runt perfectione intellectuali. Proinde docuit ipsum Deus scien- tiam, quam ipsis traderet, & quæ ipsis persuaderet, Deum esse, No- men sc. hoc *Ehjeħ ascheħ Ehjeħ.* Est autem hoc Nomen derivatum à verbo *Hajah*, quod significat Essentiam vel Existentiam; *Hajah* enim significat *Esse* vel *Existere*: [perinde enim est, sive dicas *hajah*, sive *nimza*, nam hæc duo sunt synonyma]. Mysterium verò ejus omne la- tet in iteratione vocis ejusdem, quæ significat Existentiam per

Ante Moſen ne- mo fuit, qui di- xerit, Deum se- cum esse lo- quutum.

Genes. 12. 5.

Nomen DEI
Ehjeħ ascheħ
Ehjeħ.

modum attributionis vel prædicationis. Nam pronomen relativum *Afcher* continet in se mentionem Attributi alicujus inhærentis sibi, (est enim per se imperfectum semper, & notat aliquid aliud ei adhuc conjungendum, sicut *Aldi* apud Arabes), & positum est Nomen primum, quod Subjecti vicem sustinet *Ehjuh Ero*, & Nomen secundum, quod Attributum ejus est, iridem vocatur *Ehjuh Ero*, vox planè in substantia eadem cum priore; quasi ostendere vellet, Denominatum sive Subjectum & Attributum unum idemque esse in substantia, quod nihil aliud est, quàm quod nos dicimus, Deum existere, sed non per existentiam. Quare explicatio & expositio illius *Ehjuh afcher Ehjuh* est, *Hannimza afcher hu hannimza* Existens qui est Existens, h.e. is qui necessariò existit. Hoc enim est, quod probare & demonstrare debuit, Deum esse Ens necessariò existens, neque unquam vel non fuisse, vel non futurum esse, sicut hujus rei demonstrationem asseram.

Postquam ergo Deus Benedictus ipsi (*Mosi*) ostendit rationes, quibus ejus Existentiã probaret apud Sapientes populi sui, pergit, & dicit ad eum, *Vade & congrega seniores*, ac simul ei promittit, quòd ipsum intellecturi sint, & ab illo accepturi id, quod notum ipsi fecit, sicut dicitur, *Et audient vocem tuam*. *Moses* itaque respondit ei; *En, credo equidem, ipsos credituros quòd sit Deus, & hoc recepturos, propter rationes istas intellectuales, sed quam eis probationem asseram, quòd hic Deus miserit me? Ad hoc ergo probandum, datum ipsi est postea signum. Ex quibus omnibus apparet, sensum illius quæstionis, Quod est Nomen ejus? hunc esse, Quis est ille, à quo existimas te missum esse? Quòd verò ita eloquitur, & his verbis quæstionem format, Quod est Nomen tuum? honoris causâ factum est. Perinde enim est ac si diceret, Existentiã & Veritatem tuam nemo ignorat, si verò interrogatus fuero de Nomine tuo, quid ipsis de hoc Nomine tuo indicabo? Itaque honoris causâ noluit *Moses* ad Deum dicere, esse quosdam, qui existentiam ipsius ignorent, sed rejecit ignorantiam illorum in Nomen, non in id, quod per Nomen intelligitur & significatur.*

Nomen JAH. Sic Nomen duarum litterarum *Jah* ⁿ desumptum est ab Aeternitate existentie ipsius.

SCHADDAJ. *Schaddaj* derivatum est à *Daj* sufficiens: ut, *Et substantia erat daijam sufficiens ipsis*; *Schin* autem idem valet quod *Afcher*: ut, *Scheccerav* Qui jam; ac proinde significat, *Qui sufficiens est*, quòd

Deus sibi sufficiat, neque opus habeat existentia alius alicujus Entis, aut ut ab alio conservetur: sed existentia Dei sibi ipsi sola sufficiat.

Chasin derivatum est à Potentia & Fortitudine: ut, *Vechafon* Et *Chasin*.
fortis veluti quercus. Amos 2.9.

Sic *Tzur* Nomen est æquivocum, sicut alibi id exposuimus.

Tzur.

Ita ergo hætenus declaratum tibi est, Omnia Nomina Divina aliunde esse deducta & derivata, vel esse homonyma, ut *Tzur*, id quod verissimum est. Nullum namque Nomen est *DEI*, quod non sit derivatum, præter Tetragrammaton, quod est *Schem hammephorasch* Nomen expositum, de nulla alia re vel proprietate docens, nisi de Essentia *DEI*, de cujus ratione hoc est absolute, quod perpetuè & necessariò existat.

part. 1. c. 10.

C A P. L X I V.

Quot modis dicatur N O M E N D E I, &

G L O R I A D E I.

SCITO, N O M E N D O M I N I quandoque significare so- *Nomen DEI*
lum & nudum N O M E N: ut quando dicitur, *Non assumes* N O- *quid significet.*
MEN D O M I N I D E I tui in vanum. Item, *Qui expresserit* N O- *Exod. 20.7.*
MEN D O M I N I. Et sic sæpissimè. Quandoque verò signifi- *Levit. 24.16.*
cat Essentiam & Veritatem ejus: ut, *Et dicent mihi, quod est* N O- *Exod. 3.13.*
MEN ejus? Interdum usurpatur pro V E R B O D E I, ita ut, quan-
do dicimus N O M E N D E I, idem valeat quod Verbum D E I, aut
Sermo D E I: ut, *Quia N O M E N meum in medio ejus,* h. e. Verbum *Exod. 23.21.*
meum, vel Sermo meus in medio ejus, quia sc. illud est instrumen-
tum voluntatis & beneplaciti mei, sicut explicaturus sum in ho-
monymia vocis *Angelus.*

part. 2. c. 6.

Sic per G L O R I A M D O M I N I significatur nonnunquam G L O R I A
Splendor aliquis creatus, quem D E U S quasi prodigii vel mira- *D O M I N I*
culi loco ad Magnificentiam suam ostendendam alicubi habitare *quid significet.*
fecit: ut, *Et habitavit G L O R I A D O M I N I super monte Sinaj &* *Exod. 24.16.*
obtexit eum. Item, *Et G L O R I A D O M I N I replebat tabernacu-* *Exod. 40.35.*
lum. Interdum autem eo itidem significatur Essentia & Veritas
ejus: ut cum Moses ait, *Monstra mihi quæso G L O R I A M tuam,* *Exod. 33.18.*
qui pro responso audivit, *Non videbit me homo & viver:* ex quo *Ibid. v. 20.*
apparet, G L O R I A M, cujus mentionem fecit, nihil aliud esse

Exod. 3. 13.

quàm Essentiam Dei, quam honoris causâ *GLORIAM* appellavit, quemadmodum similiter exposuimus illud, *Et dicent mihi, quod est Nomen ejus? Quandoq; per GLORIAM intelligitur Laus, quâ homines & reliquæ creaturæ Deum afficiunt & celebrant, (de verbo ad verbum, Magnificatio omnium hominum &c.) Vera quippe ejus laus & celebratio (Heb. magnificatio) est Apprehensio magnitudinis ipsius. Quicumque ergo apprehendit Magnitudinem & Perfecti-*

Quomodo Homo Deum magnificet.

Quomodo Inanimata Deum celebrent.

Lingua Hebræa etiam Intellectu cavētib; attribuit sermonem.

Psal. 35. 10.

nem ejus, magnificat ipsum pro mensura apprehensionis suæ. Homo autem solus magnificat Ipsum sermone & verbis, quibus docere potest id, quod in Intellectu suo apprehendit, & aliis significare. Ea, quæ non habent Apprehensionem, ut silentia, (h. e. Lapides, Metalla &c.) illa magnificant Deum, dum per naturam suam docent de potentia & sapientia ejus, qui ipsis dedit existentiam; respectu nempe eorum, qui illa contemplantur & considerant, sive illi facultatem loquendi habeant, (ut homines), sive non habeant, (ut sphaera & intelligentia separata). Atque sic latè admodum hunc usum extendit Lingua Hebræa, & sermonem attribuit eis quoque, quæ non habent Apprehensionem, quasi illa Deum laudarent, & hoc vel illud dicerent, ut, Omnia ossa mea dicent, Domine quis sicut tu? Ubi ossibus attribuit, quasi ipsa hoc dicerent, quia sc. illorum natura & consideratio in homine istam fidem & vocem producit, & quia ex illis scitur hoc, (Nullum esse Deo similem): ac propterea hoc negotium vocatur Gloria, (dum inanimata & sermone carentia faciunt, ut homines Deum glorificent): ut, Plena est omnis terra gloria ejus, h. e. Plena est omnis terra laude ejus. Nil enim novi est, Laudem vocari Gloriam: ut, Date Domino Deo vestro Gloriam. Item, Et in templo ejus omnes dicunt gloriam. Et sic frequentissimè.

Jesa. 6. 3.

Jer. 13. 16.

Psal. 29. 9.

Tu ergo vide, ut hujus vocis homonymiam diligenter observes, & in unoquoque loco in vera ac genuina significatione accipias. Sic enim ex multis dubiis liberaberis.

CAP. LXV.

*In quo explicatur Homonymia verborum דִּבֶּר אָמַר
Amar & Dibber, h.e. Dixit, vel Loquutus est:
& ostenditur, quòd de DEO usurpata, semper
significant Voluntatem & Bene-
placitum.*

POSTEA QUAM ad hunc gradum cognitionis veritatis per-
venisti, ut scias, Deum Benedictum existere, sed non per exi-
stentiam; esse Unum, sed non per Unitatem: non existimo opus es-
se, ut tibi explicetur, quâ ratione *Sermo* vel *Loquutio* à Deo remo-
veatur; inprimis cum unanimi consensu tora gens nostra affirmet,
Legem esse creatam, cujus assertionis nullus alius sensus est, quàm Ser-
monem, qui Deo attribuitur, esse creatum. Attribuitur autem Deo
ipsi Sermo, quem Moses audivit, quia Deus illum creavit & inno-
vavit, sicut creavit reliquas creaturas, de qua re plura dicentur, cum part. 2. c. 35. 36.
agemus de Prophetia. Quòd itaque *Sermo* Deo attribuitur, id eo-
dem modo fit, quo ipsi attribuuntur aliæ proprietates, ab aliis ope- Sermo quâ ra-
tione Deo attri-
buatur.
ribus, quæ nostris similia sunt, desumptæ, & erudiuntur mentes no-
stræ, quòd scientiam aliquam Divinam Prophetæ assequuti sint &
apprehenderint, cum dicunt, *quòd Deus cum ipsis loquutus sit*, vel, *hoc
aut illud dixerit*; ut sciamus ea, quæ nobis ab illis communicantur,
non cerebri ipsorum esse figmenta & somnia, sed à Deo Opt. Max.
profecta, sicut explicabitur, & ex parte alibi jam explicatum est. 5. cap. 46.

Hujus capituli scopus & intentio est docere, duo ista verba, *Dibber* דִּבֶּר & אָמַר
& *Amar*, h.e. *Dicere & Loqui*, homonymos dici. quid significant.

Primo enim dicuntur de Sermonem, qui Linguâ fit: ut, *Moses jedab-* Exod. 19. 19.
ber loquatur. Item; *Vajomer Et dixit Pharao*. Exod. 5. 5.

Deinde dicuntur de re aliqua concepta & formata in Intellectu,
neque Sermonem externo prolatâ: ut *Veamarti Et dixi ego in corde meo*. Eccl. 2. 15.
Item, *Vedibarti Et dixi in corde meo*. Item, *Et cor tuum jedabber lo-* Ibidem.
quetur. Item, *Tibi amar dicit cor meum*. Item, *Vajomer Et dixit Esav* Prov. 23. 33.
in corde suo. Et sic frequentissimè. Plalm. 27. 8.
Gen. 27. 41.

Tertio dicuntur quoque de Voluntate: ut, *Vajomer Et dixit se per-* 2. Sam. 21. 16.
cussurum Davidem; perinde enim est, ac si diceret, *Et voluit occide-*
re eum: vel Cogitavit secum, se illum occisurum. Item, *An ad occiden-* Exod. 2. 14.

Num. 14. 10. *dum me omer dicis? sensus enim est, An vis me occidere? Sic, Vajomeru Quo sensu Deo Et dixerunt totus cœtus ad lapidandum eos, &c. Omne Amar & Dibber, h.e. Omnis Sermo & Loquutio, quæ de Deo dicitur, est ex alterutra duarum posteriorum significationum, h.e. vel est cognomen Voluntatis & Beneplaciti ipsius, vel est cognomen rei alicujus, quæ à Deo intelligitur. Quod dico, esse cognomen rei alicujus, quæ à Deo intelligitur, ita intelligo, significare rem aliquam, quam Deus Intellectui nostro infundit, sive jam illam nobis notam faciat per vocem aliquam creatam, sive per modum aliquem Prophetiæ: nequaquam autem quasi Deus Benedictus literis & voce uteretur, vel animam haberet, cui quædam possent imprimi, quæ in substantia ipsius sint adventitia & accidentaria. Ita etenim omnia ipsi attribuuntur, sicut reliqua nomina & attributa.*

Quando significant Voluntatem & Beneplacitum Dei verba ista *Amar & Dibber*, h.e. Dicere & Loqui, tum itidem ὁμιλίωσιν & per similitudinem ita dicuntur, ut in præcedentibus declaravimus. Quia etenim homines non assequuntur in principio cogitationis, quomodo res aliqua fieri possit per solam voluntatem, sed necesse est, ut qui aliquid vult fieri, id vel ipsemet faciat, vel aliis faciendum præcipiat: ideo adscribitur Deo, quòd Jubeat rem aliquam esse, quam esse Vult, diciturq; quòd Ipse Jusserit aliquid esse, & statim fuerit, per modum similitudinis ab operibus nostris, & quia hæ voces quoque Voluntatem significant, prout explicuimus. Sic quotiescunque in opere Creationis occurrit, *Et dixit*, idem valet quod *Voluit*, aut *Delectatus est*, id quod notissimum est, & alii quoque ante me jam monuerunt. Quòd autem illa *Dicere* in opere Creationis intelligenda sint de *Voluntate*, non de *Sermone*, inde demonstratur; quia Sermo, quo aliquid præcipitur & mandatur, necessariò dirigi debet ad Ens quodpiam, quod illud mandatum potest recipere. Tum autem nulla Entia adhuc fuerunt: unde sequitur, illa de sola Voluntate esse intelligenda. Sic quod dicitur, *Verbo Domini cœli creati sunt*, id est cum eo, *Et spiritu oris ejus omnis exercitus eorū. Quemadmodum enim Os ejus, & Spiritus ejus sunt metaphorica: ita quoq; Sermo & Verbum ejus sunt metaphorica, & sensus est, quòd existant per ipsius Voluntatē & sententiā, id quod nullus Sapientū nostrorū paullò celebriorū ignorat.*

Tò Dicere Dei, in Historia Creationis, intelligitur de Voluntate Dei.

Psal. 33. 6.

Ibid.

Cæterum non necessarium esse arbitror, ut probem, duo hæc verba, *Amar & Dibber*, in Lingua Hebræa esse synonyma. Id enim vel ex unico hoc dicto, in quo conjunguntur, satis superq; liquet, *Ipsa audivit omnia imre dicta Domini, quæ dibber loquutus est.*

Jos. 24. 27.

C A P.

CAP. LXVI.

*Quomodo Tabula Legis dicantur scriptæ Digi-
to DE I, & Opus DE I.*

LEGIMUS apud Mosen, *Et Tabulae erant opus DE I*, cujus di- Exod.32.16.
 sti sensum esse existimo, quòd essentia ipsorum erat natura- *Cur Tabulae*
 lis, non artificialis. Omnes enim res naturales vocantur *Opus DE I*: *Legis vocentur*
 ut, *Ipsi viderunt opus DOMINI*. Hinc postquam David mentio- *Opus DE I?*
 nem fecisset omnium ferè rerum naturalium, plantarum, anima- *Psal.107.24.*
 lium, ventorum, pluviarum, & aliarum similium, concludit tan-
 dem, *Quam multa sunt opera tua, DOMINE?* Et ibidem paulò *Psal.104.24.*
 antè longè excellentiùs, *Cedri Libanon quas plantavit*; de Cedris *Ibid.v.16.*
 Libani inquires, quòd à DEO plantatæ sint, propterea quòd
 essentia ipsarum erat naturalis, non artificialis. Quà ratione intel- *Cur Scriptura*
 ligendum quoque illud, quod dicitur, *Et Scriptura, Scriptura DE I*. *DE I?*
 Item, *Et Scriptura DE I erat*: ubi apertè Scriptura illa Deo attri- *Exod.32.16.*
 buit, quemadmodum etiam in alio loco, ubi dicitur, *Scriptas digi-* *Exod.31.18.*
to DE I. Et *Digitus DE I* hîc non aliter sumitur quàm in illo, *Supra* *Psal.8.4.*
cælos, (qui sunt) *opus digitorum tuorum*. De his autem (*Cælis*) constat,
 quòd per τὸ *Dicere Dei* creati sunt, sicut dicitur, *Verbo DOMINI* *Psal.33.6.*
cæli creati sunt. Quare ex istis apparet, Scripturam accommoda-
 re Verbum *Dicendi*, ad existentiam, productionem vel creationem
 rei alicujus: & essentiam, vel substantiam illius rei, de qua dicitur,
 quòd sit facta *per Verbum*, dici *Opus digiti*, ac proinde illud, *Scriptas*
digito DE I, idem esse quod *Verbo DE I*; & *Verbo DE I*, idem quod
Voluntate & Beneplacito DE I. Onkelos hîc à vera & genuina
 expositione recedit. De verbo ad verbum enim reddit, *Scriptas*
digito DE I, per *Digitum* intelligens aliquid externum relarum
 ad DEUM, & τὸ *Digito DE I* capiens sicut illa, *Mons DOMINI*,
Baculus DOMINI; pro Instrumento nempe aliquo creato, quo
 sculptæ fuerint Tabulæ *Voluntate DE I*. Quid autem ipsum ad
 hanc interpretationem permoverit, nescio. Sanè longè satiùs fuis-
 set, si dixisset, *Ubenemra dadonaj* Et *Verbo DOMINI*, sicut di-
 citur, *Verbo DOMINI cæli creati sunt*. Nam an' non æquè vel
 magis admiranda est censenda Scriptura litterarum in Tabu-
 lis, quàm existentia stellarum in firmamento? Quemadmo-
 dum ergo has non per instrumentum aliquod in cælo colloca-
 vit & existere fecit, sed per primam suam voluntatem: sic quoque
 Scri-

Scriptura illa scripta fuit per primam ipsius voluntatem, sine aliquo
 Avoth cap. 5. instrumento. Nōsti, quod in hunc sensum in *Mischna* legitur; *De-*

Scriptura Ta-
 bularum est ex
 operibus Crea-
 tionis.

Scriptura Tabularum; ex quo colligimus, extra controversiam & in
 confesso apud omnes semper fuisse, Scripturam Tabularum esse sic
 cur reliqua opera Creationis, quemadmodum in *Mischna* expo-
 fuimus.

CAP. LXVII.

In quo explicatur verbum שבת Schabhat Cessa-
vit, & נח Nuach Quievit, Requievit.

Q UEMADMODUM verbum *Dicendi* in omnibus sex die-
 rum Creationis operibus translaturum est ad Voluntatem
 Dei, dum dictum est, Vajomer *Et dixit*: sic usurpatum est verbum
 Schabhat *Quiescere, Cessare*, de die Sabbathi, quia in eo nihil crea-
 tum fuit, dictumque est, Vajischboth *Et quievit vel cessavit die septimo*.
 Genes. 2. 2. Nam, Desistere à Loquendo, etiam per verbum *Schabhat* exprimitur:
 Job. 32. 1. ut, Vajischbetu *Et quieverunt, cesarunt tres viri illi respondere*
 Jobo. Item per verbum *Nuach* *Quiescere*. Nam quando dicitur,
 1. Sam. 25. 9. *Et loquuti sunt ad Nabal secundum omnia verba illa in nomine Davidis,*
 vajanuchu & *quieverunt*, ejus sensus meo iudicio est, *Substiterunt, De-*
stiterunt, Nec loquuti sunt amplius, donec responsum audiverunt. Nam nul-
 la præcessit mentio Laboris aut Defatigationis, ac licet defatigati
 fuissent, alienum tamen fuisset hoc loco verbum *Nuach*: sed narra-
 tur, illos orationem suam verbis placidis & lenibus, sicut videre est,
 concepisse, & postea siluisse, h. e. nihil amplius dixisse vel fecisse,
 quod jure Nabalem ad tam durum & inhumanum responsum per-
 movere potuisset. Scopus autem narrationis illius est, extremam
 sordiciem & turpitudinem illius hominis revelare. Atque juxta hanc
 Exod. 20. 11. significationem dictum quoque est, Vajjanach *Et requievit* (h. e. ces-
 savit loqui) *die septimo*. Sapientes tamen nostri, ut & alii Interpre-
 res, in significatione *Quiescendi* exposuerunt, illudque ad opera Dei
 retulerunt. Sic enim exponunt: *Et quiescere fecit Mundum suum, vel,*
Et quievit Mundus ejus in die septimo, h. e. Et cessavit creatio, vel, *Cessa-*
re fecit creationem in die illo. Posset etiam esse ex *Quiescentibus primâ*
radicali, vel ex *Quiescentibus tertiâ*, & idem cum הניח Hinniach, vel
 הניח Hinchah, Reliquit die septimo omnia Entia in eo loco & sta-
 tu, in quo tùm erant, & in quo nunc sunt, ut sensus sit; Unoquo-
 que

que die è sex præcedentibus, innovata & creata esse quædam Entia hujus rerû Universitatis, quam oculis nostris conspiciamus: die verò septimo omnia relicta esse in hoc statu, quo nunc apparent. Neque huic expositioni obest, quòd forma vocis non sit ex forma *Quiſcentium Pe* vel *Lamed*: Scimus enim, quanta anomalia & confusio sit in istis verbis, *Defectivis* in primis & *Quiſcentibus*; ita ut propter rationem & analogiam Grammaticam sententia nostra, tanquam impertinens & absurda, non sit rejicienda. Cui accedit, quòd constet, nos hodie Linguae nostræ non usq; adeò peritos esse, & modos ac rationes uniuscujusq; linguae esse varias & multiplices. Invenimus quippe hoc verbum in significatione *Ponendi*, *Collocandi*, quoque in forma *Quiſcentium Ajin*, h.e. secundâ radicali: ut, *Et præparetur ve-* Zach. 5. 11.
hinnicha & collocetur ibi. Item, *Et non permittebat aves cæli lanuach* 2. Sam. 21. 10.
sedere super eos. Et hûc meo judicio referendum est quoque illud, *Quia* Habac. 3. 16.
anuach sedebo in die angustia.

*Confusio verbo-
rum Anomalo-
rum in Lingua
Hebræa.*

Quod verò attinet verbum *Naphasch*, quod tanquam æquipollens Moses alibi adhibet, ubi ait, *Et in die septimo quievit vajinnaphasch*, il- Exod. 31. 17.
 lud formatum est à nomine *Nephesch* Anima, cujus Homonymiam jam exposuimus, & inter alia quoque Intentionem animi & Volun- par. 1. cap. 41.
 tatem significare diximus. Sensus itaque illius vocis erit, *Et perfecta, ad finem perducta, absoluta erat omnis ipsius voluntas, omne ipsius beneplacitum in die septimo*.

CAP. LXIIX.

*In quo explicatur dictum illud Philosophorum;
Deum esse Intellectum, Intelligens, &
Intelligibile.*

NOSTRI pro tritum illud Philosophorum de DEO Opt. Max. DEUS est Intel-
 lectus, Intelligens, & Intelligibile, & ista lectus, Intel-
 tria in ipso esse Unum, neq; multitudinem efficere. In quem sensum nos ligens, & Intel-
 quoque jam pridem in magno nostro Opere Talmudico scripsimus, ligibile.
 principale Legis nostræ fundamentum, & primarium ejus articu-
 lum esse, quòd Deus sit Unus, nihilq; sibi conjunctum habeat, h.e. quòd nihil
 sit æternû præter Ipsum solû, ac propterea de Ipso dici, *Chaj Vivens*,
 vel *Vivus Dominus*, non *Chè Vita Domini*, (sicut dicitur, *Chè Pharao* Genes. 42. 15.
Vita, h.e. *per vitam Pharaonis*): quia Vita ipsius non est aliquid præter
 ipsius Essentiam, sicut explicuimus in Remotione Attributorum.

Hoc autem Axioma ejusque sensum difficulter intelliget, qui

nunquam legit libros, qui compositi sunt de Intellectu, & qui ejus naturam essentiamq; non intelligit, sed eandem ejus rationem esse opinatur, quæ est rerum sensibilibium, ut v. g. Albedinis aut Nigredinis. Nam istiusmodi homines existimabant, perinde esse quod dicimus, Deum esse Intellectum, Intelligens, & Intelligibile, ac si quis diceret, Albedinem, Album vel Dealbarum, & Dealbans esse unum & idem; ac multi inepti & stolidi hoc vel similibus exemplis conabuntur nostram sententiam refellere & refutare: aliis, qui aliàs sibi videntur sapientes, veritatis hujus assertio & notitia nimis difficilis videbitur & mentium nostrarum caput longè exsuperare.

Verùm res ista manifesta est & demonstrativa, prout eam Philosophi Divini declarârunt, quorum rationes & probationes tibi nunc proponam.

Scias igitur, Hominem, antequam rem aliquam intelligit, esse *Intelligentem*, vel *Intelligere potentia*: quando verò rem aliquam intelligit, ut E. G. formã hujus vel illius arboris, quæ ipsi ostenditur, illamq; à materia ejus abstrahit, atq; ita abstractam illam formam in mente sua concipit & sibi (quod est opus Intellectus) imaginatur, tùm dicitur *Intelligens actu*, vel *Intelligere actu*: & sic Intellectus ille ipsius in actu, est ipsa Forma arboris à materia abstracta, quæ est in intellectu ipsius. Nam Intellectus nihil aliud est quàm Res intellecta. Quare hoc pacto expositum tibi est, Rem intellectam esse Formam arboris abstractam, & eandem esse Intellectum existentem in actu, neq; duas res esse, Intellectum, & Formam arboris intellectam. Nam Intellectus, qui est in actu, & Intellectum, non sunt diversa. Res verò illa, per quam intellecta est forma arboris & à materia abstracta, nempe *Intelligens*, sine dubio nihil est aliud, quàm Intellectus in actu existens. Operatio enim Intellectus est ejusdem essentia, & Intellectus in actu non est diversum quid ab Operatione ipsius. Nam veritas & ipsa quidditas Intellectus est ejus Apprehensio: proinde non est Intellectus in actu res alia, quàm Apprehensio, nec Apprehensio aliud quid, quàm Intellectus: sed corpus, h. e. substãtia & veritas Intellectus est Apprehensio, & quandocunq; ponitur Intellectus existens in actu, nihil aliud est quàm Apprehensio ejus rei, quæ intelligitur, quod manifestum est illis, qui se in hujusmodi exemplis exercuerunt. Quocirca explicatum tibi est & hoc, quòd Veritas & Essentia Intellectus sit ipsa Actio & Operatio illius, Apprehensio sc.; & per consequens, quòd illud, cujus vi & virtute forma arboris à materia fuit abstracta & apprehen-

prehensa, Intellectus putā, ipsum quoq; sic Intelligens. Intellectus enim ille in essentia sua est id, quod formā abstraxit & apprehendit, & hoc ipsum est ejus Operatio, propter quam dictum est de eo, quod sic Intelligens, & Operatio ejus est ejusdem Essentia: istud autem, quod positum est tanquam Intellectus in actu, nihil aliud habet, quā formam illius arboris. Sic itaque declaratum est, quando Intellectus existit in actu, Intellectum esse ipsam Rem intellectam: & Operationē intellectus, quę nihil aliud est quā *τὸ* Intelligens, ejusdem esse essentiam. Ex quibus proinde recte concludimus, Intellectum, Intelligens & Rem intellectam perpetuò esse unū in omni eo, quod in actu intelligitur. Quādo verò relinquitur in potētia, tūm sunt necessariò duo, Intellectus in potentia & Intelligibile in potentia, ut cum dicitur v. g. Intellectus iste materialis, qui est in Rubene, est Intellectus in potentia, & ista arbor est intellecta in potentia, hęc sine dubio ista sunt duę res diversę & distinctę. Quando verò egreditur in actū utraq; hęc potētia, & forma arboris actu ipso intelligitur, tūm Forma illa intellecta est ipse Intellectus, & per eundē Intellectū, qui est Intellectus in actu, forma illa abstracta est & intellecta. Nam quicquid habet actū existentem, id actu existit. Quocirca omnis Intellectus in potētia & Intellectū vel Intelligibile in potētia, sunt duę res diversę: & quicquid est in potentia, nō potest esse sine subjecto sustinente potentiam illam; unde proinde exsurgunt tres diversę res, id quod in Hominis exemplo videre est. Est enim Homo tanquam subjectū potentię, qui est *τὸ* Intelligens in potentia, & Potentia illa, quę est Intellectus in potentia, & Res, quę intelligenda est, Intellectum nempe in potentia: quasi in præsenti nostro exemplo diceret, Homo, & Intellectus materialis & Forma arboris, & hęc tria sunt inter se distincta: cum verò Intellectus de potentia exit in actū, tūm tria illa fiunt unum, neq; unquam invenies, quod Intellectus & Intellectum sint distincta, nisi quando accipiuntur in potentia.

Quia ergo certò constat, quod Deus Benedictus sit Intellectus in actu perpetuo, sine ulla potentia, (sicut jam declaratū est, & ulterius adhuc declarabitur) ita ut quandoque apprehendat, quandoq; verò non apprehendat, sequitur necessariò, Ipsum & Rem, quę ab ipso apprehenditur, esse unum idemq;, Essentiam nempe ejus, & Actum Apprehensionis, à quo dicitur Intelligens, esse ipsam substantiam Intellectus, qui est ejus essentia. Quod cum ita sit, perpetuò erit Deus Intellectus, Intelligens & Intellectum.

Sic itaque hætenus explicatum est, quod Intellectus, Intelligens

Intellectū, Intelligens, & Intelligibile, unū sunt in omni eo, quod actu intelligitur.

& Intellectum, unum sint numero, non solum in Deo, verum in omni Intellectu, atque aded in nobis quoque, quando Intellectus est in actu. Nos autem quod attinet, egredimur de potentia in actum successivè, & Intellectus abstractus, h. e. Intellectus agens non nunquam impeditur in operatione sua, non quidem à se- ipso, verum ab extrinseco quodam impedimento. Sed hujus rei declaratio non est nostri propositi. Scopus & intentio nostra est, docere, Deum esse Intellectum in actu perpetuo, ac neque ab ipso, neque extrinsecus, ullum ei impedimentum in Apprehensione obvenire posse; ideoq; illum semper esse Intellectum, Intelligens & Rem intellectam, secundum quod se res habet in omni Intellectu in actu, quod multoties jam in hoc capite inculcavimus, ed quod mentes hominum nihil minus, quam hoc ipsum, credere & sibi imaginari possunt. Ac ut concludam, non existimo, dubium tibi moturam conceptionem intellectualem in imaginatione, & exempla rerum sensilium in potentia vel facultate imaginativa; quia non conscriptus est hic liber, nisi pro iis, qui in Philosophia probe sunt exercitati, eaque, quæ hactenus de Anima & ejus facultatibus dicta sunt, intelligunt.

C A P. L X I X.

Quòd Philosophi Deum Causam primam; alii autem hoc nomen vitantes, Efficientem, Ipsum appellarint, & demonstratur, nullam inter has duas appellationes esse differentiam.

Loquētes, *Hebr.* מַדְבֵּרִים *Me-*
daberim, certa
quadam sine du-
bio fuit secta
Philosophorū a-
pud Arabes: nā
crebra eorū men-
tio fit etiam apud
Averrhoēn in
disput. Metaph.
Unde cum illic
hoc nomine vo-
centur, volui-

PH I L O S O P H I, prout nōsti, vocant Deum Opt. Max., *Causam primam*, à quā appellatione celebres & famosi Scriptores è Loquentium secta valde abhorruerunt, eumque *Agens* vel *Efficientem* vocitare maluerunt, existimantes, magnam inter *Causam* & *Agens* vel *Efficiens* esse differentiam. Dixerunt enim; Si dicamus *Causam*, sequetur necessariò, esse aliquod ipsius *causarum* & *effectum*, atque ita *Mundum* esse æternum, & à Deo necessariò creatum. Si verò dicamus, *Efficiens* vel *Agens*, non statim sequitur necessaria alicujus operis vel effecti existentia: quia *Efficiens* potest esse ante opus & effectum suum, immò non potest cogitari *efficiens*, nisi cogiretur præcedere opus & effectum suum.

Sed

Sed hæc sunt verba eorum, qui nesciunt distinguere inter illud, quod est Potentiâ, & quod est Actu. Proinde scias, nullam esse differentiam in hoc negotio, sive dicas *Causâ*, sive *Efficiens*. Quando enim accipis *Causam* in potentia, erit & ipsa tempore prior suo causato: quando verò causa est in actu, necessariò quoque causatum actu existit per existentiam causæ. Sic, quando *Efficiens* sumis pro *Efficiente* in actu, necessariò quoque sequetur existentia effecti ipsius. Ita Architectus, antequam domum ædificat, non est Architectus actu, sed potentiâ; cum verò domum ædificavit, fit Architectus ipso actu. Sic Materia domus illius, antequam domus ædificata fuit, erat domus in potentia, exstructâ autem ex ea domo, est domus in actu, & necessariò sequitur existentia rei ædificatæ. Quocirca nihil lucrabimur, etiamsi *Efficientis* nomen *Causæ* appellationi præferamus: ideoque in hoc capite ostendere volui, quòd paria sint duo hæc nomina, & quòd eadem ratione *Causam* aliquid vocare possimus, licet nullum ipsius causatum existat, quâ aliquid vocamus *Efficiens*, quod à nullo impediri & prohiberi potest, cum vult agere, licet nullum ipsius effectum existat.

mus & nos illud retinere. Passim in hoc libro ab Authore allegantur & resutantur.

Cur Loquentes DEUM maluerint Agentem vel Efficientem, quàm Causam appellare?

Quòd verò Philosophi Deum *Causam* potius quàm *Efficientem* appellârint, non idè fecerunt, ut sic receptam apud ipsos opinionem de Æternitate Mundi probarent, sed alias ob causas, quas pauca tibi enarrabo.

Cur Philosophi DEUM Causam potius, quàm Efficientem appellârint?

Explicatum tibi est in Physica scientia, quatuor esse causas omnium earum rerum, quæ à causa aliqua proficiuntur, *Materiam* sc., *Formam*, *Efficientem*, & *Finem*, & harum alias esse *Propinquas*, alias *Remotas*, universas tamen & singulas vocari causas. Ex illorum autem (*Philosophorum* sc.) opinionibus & sententiis est & hæc, (cui ego non contradico), Deum esse *Causam Efficientem*, *Formam* & *Finem*: & hujus rei gratiâ Deum vocârunt *Causam*, quòd tres illas causas complectatur; quòd sit Mundi *Efficiens*, *Forma* & *Finis*. Proinde in præsentî capite & istud tibi explicabo, quâ ratione rectè dicatur de Deo, quòd sit Mundi *Efficiens*, *Forma* & *Finis*. Non est autem, quòd te hic multum crucies de Æternitate Mundi, an ea vera sit nec ne? nam de hac quæstione alibi agemus. Nostra intentio hic est, docere, Deum esse causam efficientem singularum rerum in hoc Mundo existentium, prout est Creator totius Mundi in universo.

Dico igitur, quòd singularum illarum quatuor causarum, prout in Physicis quoque traditur, aliæ adhuc semper priores & superiores quærendæ & investigandæ sint causæ, & quòd in omni eo, quod

Quomodo investiganda sit semper causa prima.

generatur, quatuor illæ causæ propinquæ inveniuntur, harū deinde aliarū, istarum iterum aliarū, donec ad causas primas perveniatur. Sic, si sumamus Effectum aliquod hujusmodi, ejus investiganda primū causa efficiens proxima: hujus efficientis iterum alia, & sic consequenter, donec ad primū Movens pervenimus, quod reverà est Efficiens omnium illarum causarum mediarū. Nam si verbi gratiā τὸ Aleph moveretur à Beth, Beth à Gimel, Gimel à Daleth, Daleth ab He, (quā ratione in infinitum procedi posset) &c. sine dubio He moveret quatuor præcedētes literas omnes, Aleph, Beth, Gimel, Daleth, & in veritate de Motu Aleph diceretur, quòd He ipse sit Efficiens. Et hoc pacto Creatori tribuuntur omnia opera in rerum natura, omnium ipse Causa est remota & ultima, quæcūq; demū è Causis Proximis illa effecerit. Sic cū examinabimus Formas naturales, quæ generantur & corrumpuntur, in illis necessariò præcedere Formam aliquam priorem, quæ disponat Materiam ad hanc Formam recipiendam, atque istā Formā aliam adhuc priorem esse, & sic consequenter, donec pervenimus ad Formam ultimam, per quam Formæ mediæ existunt, quæ sunt causa Formæ illius propinquæ. Forma autem illa ultima cujuslibet rei, est Deus Benedictus. Dum verò dicimus, *Deum esse Formam ultimam totius Mundi*, non debes existimare, nos hoc intelligere de Formā illa, de qua ait *Aristoteles in Metaphisicis*, quòd non sit generabilis, nec corruptibilis: quia Forma illa, cujus ibi facit mentionem, est Naturalis, non Intelligentia abstracta: neq; enim volumus, Deum ita esse Formam Mundi ultimam, prout Forma materialis est Forma materiæ; Formam nempe corporis alicujus. Nequaquam. Sed mens nostra est, quemadmodum omnis res, quæ formam habet, id utiq; est, quod est per formam suam, & eā per eunte, rei quoque essentia perit & interit: ita quoque Creatorem se habere ad omnia principia Entium remota. Nam per ejus Existentiam omnia existunt, & ipse quoq; continuat ac conservat statum ipsorum per rem quandam, quæ vocatur *Influentia*, sicut in aliquot hujus libri capitibus explicabimus. Et si fieri posset, ut Creator non existeret, vel in nihilum redigeretur, perirent quoq; omnia Entia, & aboleretur vel interiret quidditas causarum ab ipso remotarum, & causarum sive effectorum ultimarum, ac quicquid inter hæc intermedium existit. Quod cū ita sit, rectè proinde dicimus, sicuti per formam suam res est id, quod est, & per eandem veritas & quidditas illius conservatur ac confirmatur: ita quoque Deum se habere ad hunc Mundum, & eatenus illum esse *Formam ultimam & Formam*

DEUS est Mundi
Forma ultima.

Formarū, quatenus in Ipso & per Ipsum omnis forma in hoc Mundo ultimò existit & confirmatur, quemadmodum res formam habentes per formas suas confirmantur & conservantur. Et hac de causa vocatur in Lingua nostra *Vita seculorum*, h. e. *Vita Mundi*, sicut alibi declarabitur.

DEUS CUR Vita
Mundi?
PART. I. CAP. 72.

Eadem est ratio Finiū, sive Causarū Finalium. Quòd si enim objecti alicujus Finem habes proximū, quærendus tibi finis hujus finis alius, & sic consequenter. E. G. Si dicas, Solii Materiam esse lignum, Efficientem fabrum, Formam quadratam, Finem, ut selsioni inserviat, hîc jam ulterius tibi progrediendum est, & quærendum, quis sit Finis Selsionis in folio? Ad quod si tibi respondeatur, ut in illo sedens in altiori & eminentiori loco sit constitutus; porrò quæres, ad quid, vel in quem finem in sublimem ejusmodi locum collocetur? Si dicatur, propter magnificentiam & auctoritatem; porrò instabis, cui bono inservit hæc magnificentia? Si respondeatur, ut homines eum timeant & reveantur; ulterius perges, in quem finem sit meruendus & timendus? Si dicatur tibi, ideò, ut homines mandata illius observent; adhuc urgebis & dices, quis finis observationis mandatorum ejus? Si respondeatur, ut conservet & securos præstent homines ab injuriis; porrò quæres, quis hujus rei sit finis? Ad quod tibi respondebitur, ut ordo & societas hominū conservetur. Atq; ita inquirendum est in omnibus Finibus, donec tandem ad Ultimam perveniamus, qui erit vel Voluntas Creatoris, juxta quorundā sententiam, ut hûc tandem redeat responsio; Sic voluit Deus Benedictus: vel erit Decretum Sapientiæ ipsius, juxta sententiam aliorum, ut ultima sit responsio; Sic fuit Decretum Sapientię Dei. Hoc ergo pacto ordo & dispositio cujuslibet finis deveniet tandem ad Voluntatem vel Sapientiam Dei, quæ nihil aliud sunt ex nostra sententia, quàm ipsius Effentia, non autem aliquid aliud præter eam. Quocirca rectè concludimus hinc, cujuslibet rei Finem ultimum esse Deum Benedictum, & per consequens quoque omnium in universum rerum hunc esse finem, ut, quoad fieri potest, similes ipsi in perfectione evadant. Hæc enim est ipsius Voluntas, quæ nihil aliud est quàm ipsius Effentia, & hoc respectu de Deo dicitur, quòd sit *Finis finium*.

DEUS omnium
rerum Finis est
ultimus.

Sic itaque tibi exposui, quomodo de Deo dicatur, quòd sit Efficiens, Forma & Finis omnium rerum, cujus rei gratiâ illum Philosophi vocarunt *Causam*, non verò solum *Efficientem*.

Porrò autem scias, quosdam speculationis Magistros è *Loquentium* sectâ

sectâ eò usque dementiæ & infantiæ pervenisse, ut ausi fuerint asseverare, Etsi fieri posset, ut Deus non existeret, tamen propterea non sequururum, illa quoque destituta & in nihilum redactum iri, quæ existere fecit & creavit, Mundus nempe iste; quòd sc. non sequatur, ut destructo Efficiente destruatür quoque Effectum, postquam jam productum est.

Quomodo de-
structo Efficiente
destruatür quo-
que Effectum.

Ad quod respondeo, verum esse quod dicunt, si aliquid solùm sit Efficiens, & Effectum non opus eo habeat ad sui *Esse* conservacionem: sic enim non destruitur horreum, licet moriatur faber vel architectus illius, quia nimirum illud non conservabat. Verùm quia Deus quoque est forma Mundi, sicut explicuimus, & ipse Mundum in suo esse conservat & cõtinuat, falsum est, pereunte causâ conservante, remanere posse id, quod ab illa conservatur; quia nullam habet firmitatem & subsistentiam, nisi quam ab illa accipit. Ex quo vides, in quanto errore versentur ii, qui dicunt, Deum esse tantum Efficientem, non etiam Formam & Finem.

CAP. LXX.

In quo explicatur verbum רכב Rachabh Equitare vel Vehi, &c.

Num. 22. 22. **V**ERBUM hoc *Rachabh* homonymum est. *Primo* enim significat Equitare, vel Vehi à bestia aliqua, ut moris est: ut, *Ipsè autem rochebh equitabat super asinam suam.*

Deinde transfertur ad significandum Dominium in rem aliquam: quia nempe equitans dominatur curruì suo. Sic dicitur, Deut. 32. 13. *Jarkibhehu Equitare faciet eũ super excelsa terra.* Item, Vehirkabhtricha Jesa. 58. 13. *Et equitare faciam te super excelsa terra,* h. e. Dominabimini super excelsa terræ. Sic, Arkibh *Equitare faciã Ephrajim,* h. e. Dominari faciam eum. Et hoc sensu dictum est de Deo, Rochebh *Equitans cælum in auxilium tui,* h. e. Qui dominatur super cœlos in auxilium tui. Et alibi, Psal. 68. 5. *Lerochebh Ei, qui equitat super ערבות Arabhoth,* h. e. qui dominatur super *Arabhoth*, sphæram nempe supremam, quæ reliquas omnes circumdat. Apud Rabbinos etenim nostros passim inculcatur, septem esse expansiones sive orbes, & supremam inter illas, quæ reliquas circumagit, esse *Arabhoth*. Ubi non est quòd mireris, quòd septem tantum numerent expansiones, cum plures esse constet; nam nonnunquã numeratur tanquam unus tantum globus, etsi plures in eo sint sphære, sicut notum est iis, qui in his rebus operam navarunt, &

ego alibi ulterius declarabo. Nihil aliud hinc volumus, quam demonstrare, Rabbinos nostros perpetuo docere, Arabhoth esse sphaeram omnium supremam, & de illa quoque intelligendum esse, quod dicitur, *Equitans schamajim caelum in auxilium tui*. Sic enim legimus in *Massechet Chagigah*: Arabhoth, *Excelsus habitat super eo, sicut dicitur*; Exalate eum, qui equitat *baarabhoth*. Unde vero scimus, quod Caelum sic appellatur? Inde, quod hinc scriptum est, *Qui equitat baarabhoth, & illic, Qui equitat bischme super caelos*. Ex quibus omnibus liquet, intelligi sphaeram unam, quae reliquas circumagat. Observa autem, quod dicant: *Habitat super eo*, non vero, *In eo*. Nam si dixissent, *In eo*, videri potuisset, ac si Deo locum aliquem assignarent, vel Ipsum, Virtutem aut Potentiam caeli statuerent, quemadmodum *Tzabai*, Deum Spiritum sphaerae, h.e. Animam caeli esse existimaverunt. Dum vero dixerunt, *Habitat super eo*, significaverunt, Deum Benedictum a caelo separatum, neque aliquam ipsi inhaerentem esse virtutem. Porro autem docent, de Deo dici, *Qui equitat caelos*, propter admirandam hanc similitudinem; quia Equitans honoratior est & praestantior, quam id, quod equitatur, (quamvis improprie hoc dicatur, & non pro dignitate rei sufficienter; nam Equitans non est ejusdem speciei cum eo, quod equitatur, ac proinde non possunt inter se comparari), & Equitans movet & ducit bestiam, prout & quocumque ipsi libuerit, illaque, tanquam instrumento aliquo, pro suo beneplacito uritur, & omnino nihil commune habet cum ea, neque inhaeret ei, sed est extra eam & separatus ab ea. Sic enim Deus quoque (cujus Nomen glorificetur) movet sphaeram supremam, per cujus motum moventur omnia, quae in ea sunt: Ipse autem est ab ea separatus, neque virtus aliqua illi inhaerens. Et in *Bereschit rabba* in explicatione dicti illius, *Habitaculum Deus aeternus*, scribunt; *Ipse est habitaculum Mundi*; non vero *Mundus habitaculum ipsius*. Et mox adjungunt, *Equus est accessorium vel adjunctum equitantis, non vero equitans accessorium equi*. Hoc est quod scriptum habetur, *Quia equitabis super equos tuos*. Atque haec sunt verba Rabbiorum nostrorum, in quibus animadvertite, quomodo exposuerint, quod Deus cum sphaera suprema conjungatur & comparetur; tanquam sc. cum instrumento suo, quo hanc rerum Universitatem gubernat. Quando enim legis apud Sapientes nostros, quod in Caelo hoc vel illo sint talia & talia; in Caelo alio alia; non ita intelligendum est, ac si in caelis alia corpora essent praeter caelos; sed sensus est, quod virtutes, quae rem aliquam generant, eamque in dispositione sua conservant, ab illis Caelis proveniant.

part. 2. cap. 24.
ערכות Arabhoth est sphaera suprema.
Deut. 33. 26.
Psal. 68. 5.

Psal. 63. 34.

Tzabaitarum mentio fit apud Averrhoem in Disp. Metaphys. pag. 351. editionis Venetae in 8.

Quare Deus dicitur Equitare Caelos?

Deut. 33. 27.

Habac. 3. 8.

Cujus rei demonstratio & probatio vel ex eo peti potest, quod iterum Rabbini nostri dicunt: *In Arabhoth* (h.e. in Sphæra suprema) esse *Justitiam, Judicium, Thesaurus vitæ, Pacem, Thesaurus benedictionis, Animas justorum, Animas item & Spiritus creandos, ac tandem Rorem illum divinum, quo Deus vivificaturus est mortuos*. Constat etenim, quod nullum ex istis enumeratis membris corpus sit in loco aliquo existentis; nam per *Rorem* hic non intelligitur ros naturalis & propriè sic dictus. Observa autem, hic de istis rebus dicitur, quod sint *in eo* (cælo supremo), non verò *super illo*, ad indicandum, quod ea, quæ in Mundo sunt, existentiam habeant à Virtutibus provenientius è sphæra suprema, quas ei Deus quasi implantavit, quarumque principium illam esse voluit, inter quas (*virtutes*) rectissimè ac verissimè numerantur quoque *Thesauri vitæ*. Vita enim omnium animantium utiq; est à Vita illa, ut post-hæc sum explicaturus. Deinde recensent quoque, quod itidem non negligendum, *Animas justorum, animas item & Spiritus creandos*; est enim hoc longè præstantissimum & excellentissimum illi, qui rem rectè intelligit. Nam Animæ illæ, quæ post mortem sunt superstites, non sunt Anima illa, quæ procreatur in homine tempore generationis. Anima quippe illa, quæ procreatur tempore generationis, est potentia solum & dispositio, sed res illa, quæ separatur post mortem, est res in actu. Præterea, Anima quæ generatur, non est idem quod *Spiritus* qui generatur: idè enim numerant inter ea quæ generantur, *Animas & Spiritus*; sed separata à corpore (*anima sc. & spiritus*) sunt unum & idem. Verùm alibi jam Homonymiam vocis *Ruach Spiritus*, exposuimus, idque tum in hoc libro, tum in *libro Scientia*, (est *Traçtatus* in libro *Jad*). Ex his vides, quomodo ea, in quibus præstantissimi inter Philosophos laborârunt, in *Medraschoth* hinc inde sint dispersa, & quidem ita, ut, si vir aliquis sapiens ea intueatur ac consideret, non credat, illa esse vera ab initio speculationis; sed potiùs ea irrideat, quia secundum sensum ipsorum litteralem procul à veritate remota esse videntur. Cujus rei causa est, quod ænigmaticè & per parabolas de iis loquuti sint, ut illa hoc pacto ab intelligentia vulgi removerent. Sed revertor ad id, quod aggressus sum explicare, & dico, Sapientes nostros, ut his suis verbis fidem conciliarent, rationibus è Scriptura depromptis demonstrâsse, res illas enumeratas & recensitas esse in *Arabhoth*, h.e. in Sphæra suprema. De *Justitia & Judicio*, quæ primo loco recensentur, probant ex eo, quod scriptum est, *Justitia & judicium habit aculum folii tui*. Sic quoq; adducunt probationes de cæteris,

Anima, quæ post mortem superstes manet, est alia, quàm ea, quæ procreatur in homine tempore generationis.

part. I. c. 40.

Psal. 89. 15.

quæ

quæ enumerârunt, quia scilicet illa Deo attribuuntur, & apud ipsum esse dicuntur. In Capitulis sive Apophthegmatis R. Eliesaris legimus: *Septem expansiones creavit Deus Sanctus & Benedictus, & ex illis omnibus non elegit Solium gloriae regni sui, nisi in Arabhoth, sicut dicitur, Exaltate eum, qui equitat Arabhoth.* Hæc ille.

Psal. 68. 5.

Porro scias, quod in genere Jumenta, quæ equitantur, vocentur מרכבה Mercavah (q.d. Vehiculum), cujus rei exempla passim occurrunt: ut, *Et ligavit Joseph merkabhtho.* Item, *Bemerkabhah In merkabhah secundani.* Item, *Merkabhoth Pharaonis.* Deinde, quod multæ bestię conjunctim ita appellentur, sicut ex illo loco probari potest, ubi dicitur, *Ceterum ascendebat & egrediebatur merkabhah ex Aegypto*

Mercavah quid?

Gen. 46. 29.

Gen. 41. 43.

Exod. 15. 4.

1. Reg. 10. 29.

cum sexcentis argenteis, equus vero cum centum & quinquaginta. Et hinc evincitur etiam, quod in specie dicatur de quatuor equis. Sic ajo, idèd, quia dicitur, *quod solium gloriae portabant quatuor animalia*, à Sapientibus nostris illud vocari *Merkabhah*, propter similitudinem cum *Merkabhah*, quæ constat è quatuor individuis, sive bestiis. Atque hæc de *Merkabhah* in hoc capite sufficiant, de quo alibi adhuc plures admonitiones & doctrinas producemus.

Hujus capituli (cui mox finis imponendus) scopus erat demonstrare, illius loci, *Qui equitat caelum*, sensum esse; *Qui circumagit & potentiâ ac voluntate suâ mover sphaeram*, quæ reliquas ambitu suo circumdat & comprehendit; & illius, quod in fine versus dicitur, *Et altitudine suâ caelos*; *Qui altitudine & potentiâ suâ (quam nempe τῷ Arabhoth sive Cælo supremo indidit) circumagit caelos*, (h.e. *sphaeras reliquas.*) Ubi observa, quod Motum vel motionem τῷ Arabhoth (quâ sc. *Deus supremam sphaeram movet*) exprimat per verbum *Rachabh*: reliquorum verò motum, qui fit vi & virtute ipsius *Arabhoth* sive *Sphaeræ* supremæ, vocè *Gaavah*, h.e. *Altitudinis vel Potentiæ.* Nam, cum sphaera suprema moveretur motu diurno, moventur simul cum ea reliquæ sphaeræ omnes, tanquam Partes in Toro. Et hæc est magna & valida illa potentia, quæ mover Totum, ideoque vocavit eam *Gaavah*, *Altitudinem*, *Excellentiam*, *Fortitudinem.* Atque hujus rationis probè esto memor, propter ea, quæ tibi adhuc sum di-

Deut. 33. 26.

cturus. Est enim Motio vel circumactio cœli, principalis

& maxima probatio, per quam Existentiæ Dei

probat, prout ejus rei demon-

strationem addu-

cam.

Multa mysteria de rebus Divinis periisse inter Judæos, & alia.

*Multa mysteria
Divina perierunt
inter Judæos.*

SCITO, multas egregias scientias, quæ in Gente nostra olim fuerunt de Veritate istarum rerum, partim Longitudine Temporis, partim infidelium & stultorum populorum in nos dominatione, partim etiam quòd non cuivis concessa erant, (sicut exposuimus) periisse & in oblivionem devenisse, (nihil enim permittum erat, nisi ea, quæ in Libros sacros digesta & relata erant.) Nam nôsti, Talmud ipsum inter nos receptum, olim non fuisse in certum librum digestum, propter rationem illam, quæ tùm passim obtinebat in Gente nostra; *Verba, quæ dixi tibi ore, non licet tibi scripto divulgare.*

*Cur prohibitum
fuerit, mysteria
Divina scripto
consignare?*

Atque hæc fuit summa Sapiencia circa Legem nostram, quâ fugiebantur & vitabantur illa, in quæ sequentibus temporibus incidit; Varietates nempe, & perplexitates sententiarum ac opinionum, Dubia item, quæ oriri solent ex sermone scripto, & in librum relato, quibus accedunt Errores, qui à scriptoribus & librariis facillimè committuntur, ex quibus postea oriuntur inter homines dissensiones, controversiæ, schismata, & sectæ, in negotiis & commerciis magna confusio. Sed tùm negotium omne erat penes Syne-drium magnum, sicut exposuimus in Commentariis nostris Talmudicis, & sicut de eo Lex ipsa testatur. Quòd si ergo circa Legem oralem cautum est, ne illa publicè in Libro conscripta omnibus prostarer, ne fortè corrumpeteretur aut depravaretur: quantò magis debuit hoc fieri circa Arcana ista Legis, & caveri, ne divulgentur publicè, & ita margaritæ porcis objicerentur? Ideò tradebantur illa tantùm quibusdam singularibus, & ab his iterum aliis eximiis & extraordinariis à Deo donis instructis Viris, sicut declaravi tibi in eo, quod Rabbini nostri dicunt, *Non tradunt arcana Legis, nisi consiliario, sapienti &c.*

Atque hæc vera causa est, propter quam solida illa fundamenta, eximiiq; Relligionis nostræ articuli, inter nos perierunt, & non nisi pauca admodum doctrinæ illius veteris vestigia & indicia comparent, quæ in Talmud & Medraschorh sparsim hinc inde extant, quæ tamen ipsa sunt velut granà cordis parva, (h.e. *nuclei parvi*), magnis cincta corticibus: ita ut omnes ferè homines, in corticibus il-
lis

lis enucleandis laborantes, existiment, nullum prorsus illis inesse cor, (h.e. *sana doctrina nucleum vel medullam*).

Illa autem pauca, quæ de Unitate Dei, & aliis rebus ad hoc negotium spectantibus apud quosdam ex Gaonæis & Karræis invenies, ea acceperunt illi à *Loquentibus Ismaëlitarum*, & sunt pauca admodum respectu eorum, quæ Ismaëlitæ ipsi hac de re scripserunt.

Ismaëlitæ autem principium suum in hac via, sive in hoc negotio, ducunt à Secta quadam inter ipsos exortâ, cujus nomen est *מעתורלי*

h.e. Separati. Et ab his acceperunt focii nostri, quæ hac de re habuerunt, horumque ductum & vestigia sunt sequuti. Post hoc tempus orta est inter Ismaëlitæ Secta alia, quæ in lingua ipsorum vocatur *האשעריה*

Affaria, & cum illa aliæ quoque opiniones & sententiæ, de quibus nihil apud Scriptores nostros reperimus; non quòd priorem sententiam posteriori prætulerint, sed quia ita contigit, ut priorem sententiam jam amplexi fuerint, & pro certa ac demonstrativa acceperint.

Hispani verò *Andelofeni* de Gente nostra omnes, amplexi & sequuti sunt Philosophorum sententias, in quibus fundamenta Legis nostræ non destruunt, neque eos vel in unico verbulo *Loquentes* sequi deprehendes. Hinc è paucis illis, quæ à recentioribus ipsorum scriptoribus habemus, ipsos in multis ad nostram sententiam accedere & inclinare videmus.

Scias autem, quòd omnia illa, quæ de his rebus differuerunt & scripserunt Ismaëlitæ, tam illi, qui sunt de Secta *Muatzali*, quam illi, qui sunt de Secta *Affaria*, quòd inquam illa omnia sint superstructa placitis & principiis, desumptis ex libris Græcorum & Aramæorum, qui in hoc incubuerunt, ut à Philosophis dissentirent, illorumque dogmata destruerent & refutarent.

Causa autem hujus rei hæc est. Cùm Christianorum natio sub imperio suo complexa est Gentes illas (*Aramæos & Græcos*), & Christiani dogmata multa (*Philosophorum placitis contraria*) defenderent: inter illas autem Gentes, Philosophorum sententiæ valde communes & vulgares essent, (ab illis enim prognata est Philosophia), Regesque Legi illi (*Christianorum*) faventes ex illis exsurrexissent; tùm Sapientes Græci & Aramæi temporum illorum videntes, quòd Philosophorum opiniones & sententiæ tam manifestè & clarè illa argumenta (*Christianorum sc.*) refutarent, excogitarunt *Sapientiam* illam *Verborum*, (Hebr. *Devarim*, unde *Medabberim* Loquentes dicti) principiaque ejusmodi extruxerunt, quæ tùm ad fidem ipsorum confirmandam, tùm ad Philosophorum opiniones contrarias refellendas conducebant.

Secta מעתורלי
h.e. Separatorum
apud Arabes.
Mentio ejus apud Averrh.
in disput. Metaphys.
pag. 160.
edit. Ven. in 8.

Secta Affariae
mentio apud eundem
Averrh. in
disput. Metaph.
p. 5. col. 2. p. 8. c. 2.
&c.

Loquentes Ismaëlitæ
originem suam
ducunt à Græcis
& Aramæis.

Cum postea succedebant, & dominium obtinebant Ismaëlitæ, & ad ipsos Philosophorum libri transferebantur, & cum illis quoque Responsiones illæ, quas Græci & Aramæi composuerant contra libros Philosophorum, ut scripta *Johannis Grammatici, Aben Adi,* & aliorum; tùm illi statim ambabus, quod ajunt, ulnis illa sunt amplexi, magnos thesauros nactos se arbitrant. Et his non contenti, selegerunt ac corraserunt præterea ex sententiis Philosophorum priorum, quicquid sibi utile fore existimabant, quamvis illud à Philosophis posterioribus satis superque jam fuerit refutatum, ut est sententia de Atomis, de Vacuo &c. quia viderunt, quòd istis opus habeat quivis Legis ipsorum studiosus.

Post-hæc latius extenderunt (Ismaëlitæ) verba sua, (h.e. contradictionem istam adversus Philosophos), & descenderunt in viam mirabilem, de qua nullus unquam *Loquentium Græcorum & Aramæorum* quicquam scivit: quia hi in nonnullis adhuc conveniebant cum Philosophis.

Deinceps prodierunt inter Ismaëlitæ dogmata Legis adhuc alia ipsis propria & peculiaria, quæ & ipsa coacti fuerunt defendere. Et de his iterum magna inter eos orta dissensio, unaquaque sectâ talia principia statuerunt & defendente, quæ ipsi ad sententiam suam defendendam inserviebant.

Nullum autem est dubium, quin sint quædam, in quibus tres istæ nationes, *Judeorum* inquam, *Christianorum & Ismaëlitæ*, conveniunt, ut est sententia de Creatione & Novitate Mundi, (per cujus verificationem verificantur mirabilia), & alia: quædam verò illis peculiaria, quibus se oneraverunt duæ illæ Gentes, ut negotium Trinitatis (*quam Christiani statuunt*), & sententia alterius sectæ (*Ismaëlitæ*) de Prophetiâ, sive Sermone Dei cum hominibus, ad quæ necesse habuerunt excogitare singularia quædam principia, quibus suas illas sententias defenderent. Nos autem de his, quæ illis sunt peculiaria, nil dicemus.

Scopus & intentio Loquentium primorum.

Summa rei est, quòd omnes *Loquentes*, tam primi ex Græcis, qui Christiani facti sunt, quàm Ismaëlitæ, in principiis suis exstruendis non sequuti sint vel attenderint ad ipsam rei, unde ea desumpserunt, naturam, sed tantùm viderint, quomodo res deberet esse comparata, ad sententiam ipsorum confirmandam, vel saltèm non destruendam: & postea, cum hoc perceperunt, audacter rem ira se habere asseruerint, probationibus super hac re adductis, principiisq; suis eisdem superstructis. Atque sic fecerunt sapientiores inter ipsos, qui

qui primi istarum rerum fuerunt auctores & directores, illasque in libros retulerunt, protestando tamen, solâ speculatione ad ita sentiendum se inductos, sine ullo sententiæ prioris respectu.

Verùm posteriores, libros ipsorum legentes, de hoc illorum artificio nihil sciverunt; ita ut, cum in libris illis antiquis invenirent magnum conatum ingensque studium ad rem aliquam confirmandam vel destruendam, nihil minus cogitarent, quam illam confirmationem vel refutationem in materia Relligionis esse necessariam: sed simpliciter crediderunt, majores suos hoc tantum fecisse, ut confunderent sententias Philosophorum, & in dubium revocarent ea, quæ illi pro certissimis & maximè demonstrativis habuerunt. Neque vel minimam suspicionem habuerunt, ac si res aliter haberet, quam censuerunt. At verò certissimum est, priores illos nihil asseruisse vel negasse, quam id, quod sententiis ac dogmatibus ipsorum, quamvis remotissimè, & post centum quasi cōsequentias, nocere & præjudicare potuisset: atque ita morbum ex ipso fundamento auferre voluisse. Ad hæc omnia in genere dico tibi, rem omninò habere sicut dixit Themistius: *Natura rerum non sequitur opiniones hominum, sed opiniones hominum debent sequi naturam rerum.*

Cum verò considerassem & libros *Loquentium* perlegissem, quemadmodum studiosè quoque & pro virili scrutatus sum libros Philosophorum, inveni omnium ipsorum (*Loquentium*) unicam speciem, partibus tantum distinctam. Principale enim fundamentum omnium est, nullam certam cognitionem rerum haberi posse, quòd sc. hoc vel illo modo se habeant; eò quòd in Intellectu contrarium semper esse & cogitari possit. Præterea etiam in quàm plurimis locis Imaginationem & Phantasiam cum Intellectu confundunt, ejusque nomen illi attribuunt. Et postquam præmiserunt ac posuerunt Principia sua, quæ tibi in alio capite recensero, demonstrationes conficiunt, & concludunt, Mundum esse novum, vel creatum, ac propterea de necessitate habere Conditorum & Creatorem. Hinc deinde ulterius probant, Conditorum illum esse Unum, & proinde Incorporeum. Atq; hæc est in genere via omnium *Loquentium Ismaelitarum*, quibus similes sunt nonnulli ex nostris, qui illorum viæ insistant. Veruntamen in modis probationum & principiorum de Novitate Mundi, & Æternitatis ipsius destructione discrepant; in hoc autem conveniunt omnes, quòd Mundus sit novus, & propterea Creatorem aliquem habeat.

Viâ autem illâ rectè expensâ, (h.e. probationibus illorum consideratis), *Dubia sunt & procul infirma.*

*Fundamenta
præcipua Lo-
quentium:*

7. cap. 73.

procul ab eâ recessit animus meus, quemadmodum sanè decet, ut quivis cordatus ab ea recedat. Nam quæcunque illi pro demonstrationibus adducunt ad adstruendam Novitatem Mundi, incerta & dubia prorsus sunt, neque absolutè & præcisè demonstrativa, nisi fortè illi, qui nescit, quæ sit differentia inter Demonstrationem, Topicam, & Sophisticam; sed ei, qui ista intelligit, luce meridianâ clariùs patet, illis probationibus multa adhærere dubia, & principia illa non posse ullâ ratione demonstrari.

Meo iudicio summum, quod Orthodoxus aliquis Legis studiosus hîc poterit præstare, est, refutare demonstrationes Philosophorum de Æternitate Mundi: & hoc si facit, rem sanè præstat laude dignissimam. Quivis enim sanæ mentis & veritatis alumnus novit, istam quæstionem de Æternitate Mundi, (h. e. tum Novitatem, tum Æternitatem ipsius) firmis & absolutis demonstrationibus probari non posse, de quâ re multa adhuc nobis erunt dicenda, quamvis satis superque de hac materia ubique ferè inveniatur. Nam inde à ter-mille annis ad præsens usque tempus in utramque partem Philosophi hanc quæstionem variè ventilârunt, ut ex libris ipsorum videre est. Sed dicit aliquis; Si res ita habet circa hanc quæstionem, quomodo potest ex illa desumi principium, cui superstruatur Existentia Dei? Sanè si dubium sit, an Mundus sit æternus vel novus, & certâ demonstratione probari nequeat, dubium quoque relinquitur, an Deus sit nec ne? Vel dicendum nobis est, nos certis demonstrationibus Novitatem Mundi probare posse, & ita vi cogemus homines ad recipiendum hoc à nobis, si illis volumus persuadere, nos scire Existentiam Creatoris per demonstrationem; id quod à veritate est alienum.

Sed meâ sententiâ verus procedendi modus, isque omnium certissimus, rectissimus, & maximè quoque demonstrativus est, ut probeatur primò Existentia Dei, Unitas illius, & Remotio corporeitatis ex principiis & hypothesibus Philosophorum, quibus Æternitatem Mundi adstruere satagunt: nô quòd ego credam Æternitatem Mundi, vel in hoc illis assensum præbeam, sed quòd mihi videatur solidissimè inde evinci & demonstrari posse veritas trium istorum articulorum, de Existentia, Unitate, & Incorporeitate Dei Opt. Max., idq; sine ullo respectu aut præiudicio sententiæ de Æternitate vel Novitate Mundi. Deinde, ut tribus his nobilissimis quæstionibus, ex invictis demonstrationibus decisis ac probatis, ad Novitatem Mundi accedatur, & ad eam probandam omnis generis argu-

argumenta, quæ haberi possunt, congerantur. Quòd si autem quis crediderit Novitatem Mundi, sive quòd ipsi hac in re sufficiant demonstrationes *Loquentium*, sive quòd id credat ex verbis Prophetarum, id tantò melius est. Non est autem quòd quæras, quomodo consisteret Prophetia, si Mundus esset æternus; donec audieris ea, quæ de Prophetia in hoc libro dicturi sumus. Hic enim nolumus adhuc de illo negotio agere. Istud hoc loco nôris, quòd in principiis & hypothelibus *Loquentium* plurima sint absurda, Naturæ Mundi & ordini creationis è diametro repugnantia, quæ proinde, ut & probationes illorum, in capite peculiari tibi recensabo.

Nunc in genere tibi exponam, quæ mea sit via in hoc negotio, (h. e. *in probanda Dei existentia*). Sic dico: Mundus necessariò est vel novus, vel æternus. Si novus, habebit Novatorem sine omni dubio. Nihil enim innovat (h. e. *creat*) se- ipsum, sed innovatur, vel de novo producitur ab alio. Novator autem Mundi est Deus. Si est æternus, cum per necessariam demonstrationem sequitur, quòd præter omnia Mundi corpora sit Ens aliquod, quòd neq; sit corpus, neque potentia in corpore, unum, æternum, nullam habens causam, nulli mutationi obnoxium. Ens autem illud est Deus. Ex quò vides, quòd demonstrationes Existentiæ, Unitatis & Incorporèitatis Dei desumenda sint ex principio vel hypothesi Æternitatis Mundi, firmæque demonstrationes hinc exurgant; neque tamen cogamur dicere, an Mundus sit novus vel æternus. Idcirco invenies in Commentariis meis Talmudicis, quodocunque occasio aliqua se- se mihi offert ad loquendum de fundamentis Legis, & probandam Dei existentiam, quòd ejusmodi verbis id faciam, quæ inclinant ad æternitatem Mundi, nequaquam quòd ego illam credam; sed quia volo Existentiæ Dei in Relligione & Fide nostra probare per viam demonstrativam, in qua nulla sit dissensio vel controversia, ne res ista tam magnâ & ardua fundamento lubrico & infirmo nitatur, quòd quivis labefactare vel suffodere possit, aut ne quis cogitet, quasi nullum prorsus fundamentum habeat. Rationes enim illæ Philosophicæ de tribus istis questionibus, sunt desumptæ ex ipsa Natura rerum, neq; nisi certo respectu, falsitatis alicujus redargui possunt: cum è contrario rationes *Loquentium* desumptæ sint ex principiis, quæ Naturæ contrariantur & repugnant, ita ut coacti sint asserere, nullam certam ullis rebus inesse naturam.

Peculiare autem caput in hoc libro segregabo, in quo agam de Novitate Mundi, eamq; aliquot rationibus demonstrabo, atq; idem

quod *Loquentes* obtinere satagunt, impetrabo, quin tamen Naturam rerum aboleam, illique vim inferam, aut vel in minimo puncto Aristotelis demonstrationibus contradicam. Quicquid enim illi firmissimo & validissimo suo pro Novitate Mundi argumento (quod nō possunt conficere, nisi Naturam totam destruant, & omnibus iis, quę Philosophi statuerunt, contradicant) efficiunt, eodem ego ratione æquē validā pertingam, neque tamen Naturę vel sensibus contradicere necesse habebō.

Visum mihi quoq; est commemorare generalia *Loquentium* principia, viamq; illorum tibi demonstrare, quā ratione ex illis Novitatem Mundi, Existentiam, Unitatem & Incorporeitatem Dei probent, ut & ea, quę ex illis principiis sequuntur. Postea etiam principia Philosophorum, sed proxima tantum, illorumq; viam exponam.

Noli autem à me flagitare in hoc libro, ut Principiorum illorum Philosophicorum, quę paucis & breviter tantum attingam, veritatem tibi probem: nam ita tota ferè Physica & Theologia mihi explicandę essent. Noli etiam à me exspectare, ac si adducturus tibi essem argumenta *Loquentium*, quę pro veritate principiorum suorum adducunt. Nam in hac re & illi totam suam vitam consumpserunt, & consumunt dies suos illi, qui sequuntur ipsos, & libri ipsorum nimis sunt multi. Omnia enim illorum principia, paucis exceptis, refutantur ex manifesta rerum natura, circaque illa, multa dubia sensibus ipsis perceptibilia nascuntur; unde opus habent multos libros & disputationes conscribere pro confirmatione principiorum illorum, ad dubia illa solvenda, & ea, quę ita manifestè in natura illis repugnant, depellenda, licet id nullā ratione aut solertiā fieri possit.

Principia verò illa Philosophica quod attinet, quę breviter adducam ad demonstrationem trium prædictarum quæstionum, Existentię sc., Unitatis & Incorporeitatis Dei, illorum veritatem & sensum majori ex parte statim percipies, simul ac illa audiveris: quorundam verò demonstratio deducitur è Physica & Metaphysica, quò proin te convertes, & inde probationem ejus rei, quā opus habebis, peres.

Porro sæpius jam edoctus es, nihil esse præter Deum & hoc Universum. De Deo autem nulla probatio haberi potest, nisi ex hoc Universo, & quidem tum ex Universalitate, tum ex Particularitatibus ejus. Unde proin sequitur, probè, quę ratio illius sit, tenendum esse, ut exinde principia probationum desumi possint, sciendumque, quę sit illius forma, figura, & natura. Quocirca visum mihi est op-

ræ pretium esse, ut in peculiari capite historicè & in genere naturam hujus Universitatis describam. Quo facto, in sequentibus capitibus principia *Loquentium* quoque tibi exponam, & quàm ratione quatuor sæpè jam recitatas quæstiones probent. Post-hæc, principia & rationes Philosophorum de dicta materia proponam. Denique, quam ego in illis viam & rationem teneam, paucis explanabo.

CAP. LXXII.

*Comparatio Mundi & Hominis. Quare
Homo vocetur Microcosmus.*

SCITO, quòd Mundus hic totus in universalitate sua unicum sit *Mundus hic est veluti unum quoddam Individuum, ex diversis partibus compositum.* Individuum, h.e. quòd Globus sphaeræ exterioris vel extremæ cum omnibus, quæ in ipso continentur, sit unum quoddam Individuum, sicut Ruben vel Simeon, quoad Individuitatem. Diversitas verò & varietas substantiarum hujus globi se habet ut varietas substantiarum in unoquoque Individuo, ut Homine verbi gratiâ. Quem admodum enim Ruben exempli gratiâ est Vir unus, vel Individuum unum, sed ex diversis partibus & membris compositum, veluti carne, ossibus, nervis, ex variis item humoribus, qualitatibus & spiritibus: sic iste Globus in universalitate sua compositus est ex sphaeris, quatuor elementis, & iis, quæ ex his conflata sunt & composita, neque datur in illo vacuum, sed est corpus continens, solidum, densum & plenû, cujus punctû centricum est globus Terræ, quæ circumdata est ab Aquâ, hæc ab Aëre, Aër ab Igne, Ignis à Corpore quinto, quod corpus ex multis constat orbibus vel sphaeris, quarum una est intra aliam, & ita exactè eam ambit, illique adhæret, ut nullum inter illas detur inane sive vacuum, moventurque motu circulari & æquabili, nunquam tardiùs, nunquam velociùs, h.e. non moventur uno tempore tardè, alio velociùs, sed quælibet illarum ex natura sua certam habet mensuram velocitatis & motûs sui, ita tamen, ut una velociùs & celeriùs moveatur quàm altera. Motus omnium velocissimus est motus sphaeræ primæ, Diurnus videlicet, qui unius diei spatio absolvitur. Hæc sphaera secum movet reliquas omnes, motu Partis in Toto: illæ enim nihil aliud sunt, quàm illius, tanquam Totius, Partes. Centrum autem harum sphaerarû variat. Quarundam enim centrum est centrum ipsius Mundi, quarundam verò centrum est extra centrum Mundi. Quædam ex illis motu suo proprio semper moventur ab Oriente in Occidentem, quædam

verò ab Occidente in Orientem. Stellæ, quæ in istis sphaeris existunt, sunt sphaeræ illius, in qua sunt, partes, semperque fixæ permanent in loco suo, & nullum proprium habent motum, sed, ut videtur, moventur motu illius corporis, cuius pars sunt. Materia corporis hujus quinti universaliter sic sumpti, quod circulariter moveretur, alia est quàm materia quatuor Elementorum, quæ illius complexu continentur. Orbium verò sive sphaerarum Mundum ambientium nequeunt ullo modo vel ratione pauciores esse quàm octodecim. An verò plures esse possint, consideratione eget, sicut & illud; Utrùm sphaerarum quædam sint, quæ totum Mundum non circumdant? Intra sphaeram porrò illam, quæ nobis est proxima, reperitur alia materia, quæ diversa est à materia corporis quinti, quatuor illas primas formas seu qualitates recipiens, ex quibus quatuor corpora prima (*h. e. Elementa*) proveniunt, Terra videlicet, Aqua, Aër & Ignis, quorum unumquodque proprium & naturalem suum locum habet, extra quem nunquam reperitur. Ista autem corpora sunt mortua, nequaquam vitâ vel ratione & intellectu prædita, nec moventur à se-ipsis, sed immobilia in loco suo permanent ac subsistunt. Quòd si accidat, ut illorum aliquod violenter è loco suo moveatur, tum vi & violentiâ cessante, continuo ad locum suum naturalem redit. Indurum quippe est naturæ ipsorum hoc principium, ut motu recto iterum ad locum suum moveri queant: neque possunt quiescere vel moveri extra lineam rectam. Motus autè istius recti quatuor horum Elementorum, quo iterum ad locum suum moventur, duo sunt genera, *Motus videlicet versus Peripheriam*, (Aristoteles vocat *Motum à medio*) qui est Ignis & Aëris: & *Motus versus centrum* (Morus ad medium), qui est Terræ & Aquæ. Et postquam hoc pacto ad locum suum revertuntur, iterum quiescunt. At verò Corpora illa Cœlestia rotunda & sphaerica, Viventia sunt, & animâ, per quam moventur, prædita, neque habent in se principium quieris: neque etiam alterationi vel mutationi sunt obnoxia, nisi quoad situm, dum motu circulari moventur. An verò Intellectum habeant, in quo aliquid concipere & formare possint, illud subtilioris est considerationis. Porrò, cum corpus quintum circulariter in universalitate sua moveretur, tum propter motum istum violentum in Elementis semper aliquid innovatur. Propter illum enim Ignis & Aër è locis suis extruduntur, & in Aquam depelluntur, quæ deinde conjunctim Terram permeant, & ad imam ejus profunditatem penetrant, unde Elementorū permixtio & confusio oritur: cum deinde iterum incipiunt ad loca sua

Vide p. 2. c. 4.
& 5.

sua remeare & reverti, particulæ & frustra Terræ conjunctim cum Aëre, Aqua & Igne è loco suo exeunt, quæ postea in se invicem agunt, & vicissim à se invicem patiuntur. Et inde fit Mixti vel Mixtionis illius varietas, ita ut inde primò generentur omnis generis vapores, deinde mineralia, metalla, germina, plantæ, animalia; omnia pro ratione Mixtionis. Quicquid autem generatur, iterum corrumpitur, & prout ex quatuor Elementis generatur, ita in illa vicissim resolvitur, quemadmodum ipsa quoque Elementa tùm ex se invicem generantur, tùm in se invicem corrumpuntur. Materia enim omnium una est & eadem; neque potest inveniri materia absq; forma; sicut vicissim nequit in rebus istis generabilibus & corruptibilibus forma inveniri sine materia. Ita ergo illa tùm inter se invicem, tùm alia, quæ ex illis constant, per generationem & corruptionem in orbem quasi revolvuntur, atq; ad suum principium revertuntur, sicut sphaera circulariter movetur & ad principium suum redit, ita ut motus materiæ istius formatæ, dum unam formam post aliam recipit, similis sit motui sphaeræ, quæ per diversos suos gradus & partes ad unum tandem principium revertitur.

Deinde, quemadmodum in Corpore humano sunt Membra principalia, & Membra minùs principalia, quæ gubernatione membri principalis indigent: sic in hoc Mundo partes aliæ sunt principales, ut Corpus quintum, aliæ Minùs principales, quæ Rectore & Governatore opus habent, ut Elementa & Corpora ex his mista ac composita.

Et, quemadmodum membrum principale, *Cor* videlicet, indefinenter movetur, & omnis motus in corpore est principium: quemadmodum item reliqua membra omnia ipsi sunt subordinata, illisq; omnes facultates transmittit & largitur, quibus ad functiones & operationes suas opus habent; sic quoq; Sphaera suprema reliquas Mundi partes motu suo regit, omnibusq; rebus generabilibus & corruptibilibus facultates, quas habent, immittit: omnis enim motus in hoc Mundo principium motus sui accipit à sphaera primâ, omniumq; animatorum animæ principium est in anima illius sphaeræ. Virtutum autem sive facultatum illarum, quæ ab orbibus cælestibus in hunc Mundum perveniunt, sunt quatuor: prima est Facultas mixtionis & compositionis, quæ sufficit in mineralibus: secunda est, quæ plantis omnibus dat animam vegetantem: tertia, quæ brutis dat animam sentientem: quarta, quæ ratione præditis dat animam rationalem: & hæc omnia sunt medio lucis & tene-

brarum, quæ rectitudinem & ambitum illorum (orbium vel sphaerarum) circa Terram sequuntur, (*ut, cum Sol recta est supra Terram, dies est, cum Terram circumit & infra horizontem est, fit nox*).

Quemadmodum etiam, si cor hominis vel ad momentum oculi quiescat, homo moritur, omnesq; ipsius morus & facultates cessant: ita si sphaeræ quiescerent, torus Mundus moreretur, & quicquid in eo est, cessaret.

Præterea, quemadmodum Vivens totum, quantum est, per motum cordis sui vivit, licet multa adhuc membra habeat, quæ quiescunt & nihil sentiunt, ut ossa, cartilaginee & alia: sic Universum hoc totum est Individuum unum, vivens per motum sphaeræ, quæ est instar cordis animalium, licet in eo multa sint corpora quiescentia & mortua.

Hoc pacto in mente tua concipere & formare debes totum hunc globum, veluti Individuum unum, mobile, animatum: ista enim conceptio & imaginatio valde necessaria est, & plurimum prodest ad demonstrandum, Deum esse unum, ut videbimus; & per hanc vicissim colligitur, quod Unus ille creavit Unum. Quemadmodum enim membra hominis, quæ quidem in veritate sunt membra hominis, non inveniuntur vel existunt separatim, h. e. neque jecur, neque cor, neque caro per se & seorsim existit: sic nequit fieri, ut inter partes Mundi quædam solæ & seorsim sine aliis in hoc Universo existant; v. g. ut inveniatur Ignis sine Terra, vel Terra sine Cælo, vel Cælum sine Terra.

Proin, quemadmodum in homine Facultas est, quæ omnia membra inter se colligat, regit & gubernat, singulis necessaria ad conservationem ipsorum suppeditat, & quæ ipsis perniciose, depellit & avertit, de qua Medici agunt, quamq; *Facultatem inæquivalem Rectricem corporis vivi* appellant sæpè etiam *Naturam*: sic quoque in hoc Mundo Facultas quædam est, quæ singula aptè inter se connectit, & non solum species illius, sed etiam Individua specierum, quamdiù illa conservari possunt, atq; adeò quædam Individua Mundi (*i. e. quasdam sphaeras*) ab interitu conservat. De hac Facultate considerandum & dispiciendum, an in Mundum veniat mediante sphaerâ (*supremâ sc.*), an sine medio à Deo Opt. Max. proveniat?

Quemadmodum insuper in Corpore Hominis quædam sunt, quæ certum finem certamque intentionem habent; quorum alia pertinent ad conservationem Individui, ut sunt *Organa cibi & alimenti*, alia ad conservationem speciei, ut *Instrumenta generandi*, alia ad ac-

quiren-

quirendas Necesitates, cibum, potū, & alia munia obeunda, ut *Oculi, Manus, Pedes, &c.* quædam verò sunt, quæ nullam per se certam intentionem habent, sed sequuntur ex membrorum illorum temperamento, (quod temperamentum est proprium & necessarium formæ illius, quâ operationes illas intentas perficiunt), & quidem post generationem eorum, quæ principaliter intenta sunt, secundum necessitatem materiæ, ut *Pili corporis & Color ejus*, unde ordinariè & æqualiter in omnibus non inveniuntur. In quibusdam enim quandoq; omninò desunt, in aliis in minori, in aliis verò in summa quantitate reperiuntur, quæ differentia non invenitur in aliis membris. Nam nullum invenies hominem, qui decuplo majus jecur habeat præ alio; reperies verò quosdam, qui barbâ & pilis in quibusdam corporis partibus omninò carent, & è contrario quosdam, qui decuplo aut vices plus habent barbæ, quàm alii. Et hoc frequens & commune admodum est in pilis & coloribus. Sic quoque in hac Universitate sunt quædam, quorum generatio per se intenditur, quæ sunt firma & permanentia, ex ordine Naturæ sequentia, neque nisi exigua in illis reperitur differentia, pro ratione nempe qualitatis vel quantitatis ipsius speciei; quædam verò sunt, quorum per se non intenditur generatio, sed quæ universalem generationem & corruptionem sequuntur, ut sunt variæ species Vermium, quæ ex fimo generantur, & alia quædam Animalcula, quæ in fructibus putrescentibus generantur; Vermes item, qui in ventre generantur; & quicquid denique ex putrefactione humorum generatur. Summa, hûc referendum mihi videretur omne id, in quo non est facultas generandi sibi simile. Hinc enim est, quòd vides, illa ordinem & speciem suam per se non conservare, licet fieri non possit, ut non existant: quemadmodum fieri non potest, ut non sint varii colores, & variæ pilorum species in corpore humano.

Quemadmodum in hominibus sunt quædam, quorum Individua firma permanent, ut Membra principalia; & quædam, quæ in specie, non in Individuo permanēt, ut quatuor humores: sic in complexu universali hujus Mundi sunt quædam, quæ firma permanent in Individuo, ut Corpus quintum in omnibus suis partibus; quædam verò, quæ in specie tantum permanent, ut quatuor Elementa, & quæ ex illis sunt composita.

Quemadmodum deniq; ex iisdem facultatibus hominis, ex quibus generatio, duratio, & mensura durationis ejus (h. e. *longitudo vel mensura vitæ ejus*) consequitur, ejusdem quoque per se sequitur

corru-

corruptio & interitus: sic in toto Mundo causæ generationis, sunt quoq; causæ corruptionis. E. G. Si quatuor illæ facultates, quæ in omni corpore nutritibili reperiuntur, Facultas inquam Attractiva, Retentrix, Digestiva, & Expultrix, se haberent ut Facultates Intellectus, ita ut nil, nisi quod salutare & naturæ conveniens, tempore item & mensurâ decenti ac convenienti facerent & operarentur, à multis morbis & malis hominem immunem redderent: quia verò hoc fieri non potest, sed actiones & operationes suas naturales sine cogitatione & intellectu perficiunt, neq; ullo modo id, quod faciunt, intelligunt, inde necessariò morbi & ægritudines variæ oriuntur, etiam illæ (facultates sc.) sint instrumēta generationis & conservationis hominis. E. G. Si Facultas attractiva res tantùm bonas, salutare, & naturæ suæ ex omni parte convenientes, mensurâ item decenti attraheret, ab infinitis morbis homo sine dubio liber existeret: quia verò hoc non agit, verùm tùm indifferenter quemvis humorem occurrentem attrahit, licet ille humor in quantitate vel qualitate sua à justa proportione non nihil declinet, ut nimis calidum vel nimis frigidum, nimis crassum vel nimis subtilēm, tùm etiam non conveniente mensurâ, sed nimis fortiter, plurima exinde nascuntur mala. Hinc enim fit, ut nervi suffocentur, obstructions & putrefactiones oriantur, humorum qualitates corrumpantur, eorundemq; quantitas immutetur; ex quibus deinde varii oriuntur morbi, Scabies, Pruritus, Verrucæ, vel etiam majores plagæ, Apostemata, Lepra, Tabes & aliæ, quibus vel unius alicujus, vel omnium membrorum forma corrumpitur. Atq; ita se res habet cum reliquis facultatibus. Eodem modo in hoc Universo illa ipsa res, quæ infervit ad generationem & conservationem rerum generabilium, ut est mixtio Elementorum cum virtutibus cœlestibus, à quibus moventur & hinc inde sparguntur ac distribuuntur; illa ipsa inquam causa est, à qua ea proveniunt, quæ naturæ rerum noxia sunt & perniciofa, ut sunt, Imbres, Pluviæ, Nix, Grando, Turbines, Tonitrua, Fulgura, Aëris corruptiones & infectiones, aliæq; res lethifera & pestilentes, quibus regio, terra, vel ciima aliquod consumitur, dum integra loca hiatu terræ, terræ-moribus, vel aquarum inundationibus sæpè pereunt.

Noli autem existimare, Hominem propter istas comparationis hujus, quam inter Mundum & Hominem hætenus instituimus, partes vocari *Mundum parvum* vel *Μικρόκομον*. Comparatio enim ista ad singula animantia, quæ in membris suis perfecta sunt, trahi & extendi potest: neque tamen hætenus quenquam vidi, qui Asinum

vel

vel Equum vocarit Microcosmum. Verùm ornatur Homo hoc nomine, propter quandam rem, quæ ipsi soli præ aliis animantibus est propria, *Facultatem* nempe *rationalem*, h.e. Intellectum materiale, quem apud nullum invenies è reliquo animantium genere. Illa etenim omnia ad conservationem & propagationem essentia suæ non indigent ratione, intellectu vel gubernatione, sed eunt & agunt juxta naturam suam, comedunt quod inveniunt & palato ipsorum arridet, in quocunque loco, qui commodus ipsis videtur, habitant, & cum quavis foemella, in quam incidunt, quando in ardore sunt & calore, se commiscunt, atq; ita tum se per totum vitæ suæ spatium, tum speciem suam conservant & propagant, neq; alio speciei individuo opus habent, quo adjuventur vel sustententur & conserventur, quodq; ipsis ea faciat & præstet, quæ sibi ipsis præstare nequeunt.

Homo *cur* Microcosmus *appellatur*.

Homo verò, si per se & solus esset omni regimine & gubernatione destitutus quemadmodum bestia, primo momento periret, neq; per unicum diem superstes manere posset, nisi id fortè per accidens contingeret, h.e. nisi fortè fortunâ aliquid se offerret, quo sustentaretur. Ipsi enim cibi & alimenta, quibus sustentatur, arte & præparatione longâ indigent, quæ non fieri potest sine ratione & intelligentia, instrumentis item ac personis multis, quarum unaquæq; in peculiari negotio est occupata. Atq; hanc ob causam opus habent (*homines*) aliquo, qui illos regat & in ordinem cogat, ita ut alii alios adjuvent.

Sic, quia oportet ut custodiant se tempore æstatis à calore, à frigore tempore hyemis, ut abscondant se à pluviiis, nive, ventis, & talia ejusmodi observent, quorum nullum sine ratione & intelligentia perfici potest: ideoque hanc ob causam data est ipsis *Facultas* illa rationalis, quâ possunt ratiocinari, cogitare, intelligere, facere, præparare, variisq; modis & artibus sibi de victu, tecto & amictu prospicere; quâ etiam omnia corporis sui membra gubernant, ita ut tum principale, tum minùs principalia suum faciant officium. Idcirco si Homo aliquis destitutus esset hac facultate, & haberet tantum facultatem vitalem, primo momento pereundum ipsi esset. Est autem facultas ista excellens admodum, & longè præstantior quàm omnes reliquorum animantium facultates: sed & abstrusa valde est, neque ita facile per sensum communem ejus natura potest percipi, sicut reliquarum facultatum naturalium.

Pari ergo modo in hoc Universo Res quædam est, quæ tum totam illius compagem regit, tum principale ejus membrum movet,

(*Arabhor* sc., sive primū Mobile), cui facultatem dedit reliqua omnia movēdi & regendi. Sine illa Re cessaret necessariò totus iste globus cum omnibus tam principalibus, quàm minùs principalibus suis partibus: & per illā è contrario in omnibus suis partibus conservatur. Res autem illa est DEUS OPT. MAX. Hinc, quemadmodū Homo propter unicam & solam hanc rationem vocatur *Microcosmus*, quia in illo principium quoddam est reliquum totum movens; sic propter hanc inprimis rationem Deus in lingua nostra vocatur *Vita*

Dan. 12. 7. *Mundi: ut, Et juravit per Vitam Mundi.*

Atq; hæc est pulcherrima & jucundissima inter Mundum & Hominem collatio & harmonia. Scias autem, quemadmodum omne simile quoq; est dissimile; ita & hæc comparationem in quibusdam deficere, & quidem in tribus tantum.

Differentia inter Mundum & Hominem.

Primò, Membrum principale, Cor videlicet, in animantibus omnibus id habentibus, utilitatē & emolumentū capit ex reliquis membris ipsi subordinatis, id quod in hoc Universo nō reperitur. Nam in illo, ea quæ reliquis virtutem aliquam infundunt & instillant (*sc. Intelligentia separata*), nullam utilitatē recipiunt ab illis, quæ sub ipsorū sunt potestate & imperio, sed quicquid boni dant & largiuntur, id faciunt ex mera liberalitate & generositate naturæ suæ, ut Deū hac in parte imitentur, non propter cōmodum, vel retributionem aliquam.

Secundò, Cor in omnibus animantibus in medio corporis situm & à reliquis membris circumdatū est, ut illud custodiant & abscondāt, ne detrimentum aliquod extrinsecus queat accipere. In hoc autem Mundo iterum contrarium hujus reperitur. Nam pars illius nobilissima & præstantissima circumdat ceteras viliores & minùs præstantes, propterea quòd certum sit, illam nihil ab aliis recepturam, & licet ipsa acciperet, tamen nihil extrinsecus potest in illam agere; sed illa subministrat omnibus, quæ sub ejus complexu continentur, omnes ipsorum virtutes, ipsa verò ab aliis corporibus nullam accipit actionem vel facultatem. Est tamen hīc quædam adhuc similitudo & convenientia. Quemadmodum enim in animantibus membra à corde remotiora, ignobiliora & minùs præstantia sunt, quàm eidem vicina: sic in Mundo hoc ea, quæ propinqua sunt centro, sunt turbida, crassa, gravia & minùs lucida, propter longiorem ipsorum à corpore illo nobili, lucido, splendido, mobili, subtili & simplici, sphaerā inquam supremā, distāciam: quicquid verò ipsi est vicinum, aliquid ex ipsius proprietatibus acquirit, & quantò quid ei est propius, tantò majorem quoq; habet præcellentiam & prærogativam.

Tertiò,

Tertiò, Facultas Hominis rationalis est Virtus in corpore illius, & ab eo inseparabilis. Deus autem Benedictus non est Virtus vel Facultas in corpore Mundi, sed ab omnibus Mundi partibus abstractus & separatus. Providentia quidem & Gubernatio illius toti Mundo est unita & conjuncta, sed conjunctione summè occultâ, & captum humanum longè superante. Non enim aliam habemus demonstrationem, quàm quòd Deus à Mundo sit separatus, nullamq; cum eo communionem habeat, item, quòd ipsius Providentia & Gubernatio in omnes & singulas Mundi partes, etiã minimas & levissimas, se extendat. *Laudetur is, cujus Victoria est in perfectione ipsius.*

Porro scito, quòd magis conveniens fortè fuisset, si in hac comparatione Deum cum Intellectu habituali, qui in homine est, contulisset, (quia is quoq; nõ est Virtus in corpore, sed à corpore separatione verâ & reali abstractus ac separatus, inque corpus varias virtutes infundens), & Facultatem rationalè cum Intelligentiis sphærarũ, quæ respectu illarũ sunt tanquam corpora. Verùm ratio Intelligentiarum sphærarum, & essentiæ Intelligentiarum separatarum, ut & Intellectus habitualis, qui abstractus quoq; est & separatus, magnâ adhuc eger consideratione, illaque, ut vera sint, nobis tamen sunt occulta & abscondita, infinitæq; de illis moveri possunt dubitationes & controversiæ. Nobis autem hoc loco inprimis propositũ fuit, rationem totius hujus Mundi modo cognito & manifesto exponere, & quidem ejusmodi rebus, contra quas nemo vel mutire audeat, nisi vel rerum omnium ignarus; quemadmodum Arithmeticiæ & Geometriæ imperitus multa negat, quæ luce meridianâ clariores habent demonstrationes: vel præconceptâ aliquâ opinione laborans, ita ut sibi pertinaciter proposuerit, receptam aliquam sententiam mordicè defendere. Quòd si quis autem rectè & ex fundamentis, non per Cabbalam, rem velit cognoscere & intelligere, is discat, (*h.e. legat libros Sapientum de hac re*), & experietur rem omninò ita se habere, prout scripsimus, & hanc totius hujus Universi esse formam: quòd si verò hoc alicui nimis molestũ videatur, & malit ea per Traditionem ab eo accipere, qui demonstrationes omnes novit, is Traditionem accipiat, illiq; suas rationes suasq; objectiones superstruat: si deniq; quis præter Cabbalam, principia quoq; & demonstrationes scire desiderat, is ea potest addiscere, & non aliter rem se habere deprehendet. Nam nos id investigavimus. Tu proinde, Lector, illa animadvertet & observa. Nos his præmissis, pergimus ad ea, quæ ulterius nos explicaturos promissimus.

Principia duodecim Loquentium, ad probandas quatuor illas quæstiones, de Existentia, Unitate, & Incorporeitate DEI, ut & de Novitate Mundi.

Principia Loquentium.

PRINCIPIORUM, quæ Loquentes secundum diversitatem & multitudinem opinionum suarum ponunt, quæq; ipsis ad probandum id, quod probare volunt circa quatuor sæpe jam memoratas quæstiones, (quod Mundus sit novus, quod Conditorum habeat, quod ille Unus sit, & deniq; quod Incorporeus), sunt necessaria, duodecim sunt, quæ tibi primò figillatim breviter recensebo, sensum deinde singulorum paulò fufius explicabo.

Propositio prima est ad confirmandam Substantiam abstractam.

II. Dari Vacuum.

III. Tempus esse compositum ex Instantibus.

IV. Substantiam non posse esse sine multis Accidentibus.

V. Substantia abstracta existentiam & subsistentiam perfici in Accidentibus, quæ tibi enumerabo, neq; sine illis esse posse.

VI. Accidens nullum durare duo tempora, h. e. Instàtia, vel Momenta.

VII. Eandem esse rationem habituum & privationum: & utraq; esse Accidentia existentia, quæ Efficiente aliquo indigeant.

VIII. Nihil esse in hoc Universo præter Substantiam & Accidens: & Formas naturales quoq; esse Accidentia.

IX. Accidentia se invicem non sustinere, neq; de se invicem prædicari.

X. Possibile non probari per convenientiam illius imaginationis cum hæc Universo: (h. e. Possibile non esse illud, quod cum Naturæ ordine convenit, sed quicquid in Intellectu concipi potest).

XI. Infinitum nullum dari, neq; in actu, neq; in accidenti, neq; in potentia, sed omnibus modis falsum esse, h. e. sive dicatur, Infinita multa simul dari, sive successive, ut Infinitum constet ex his, quæ existunt & quæ jam esse desierunt. Omnia hæc dicunt esse falsa.

XII. Sensus in quam plurimis tum errare, tum deficere, ita ut multa sensibilia apprehendere nequeant; proinde ab illis non posse firmum summi iudicium, neq; principia demonstrativa exstrui.

Enumeratis summatim his principiis & hypothesebus, nunc sensum illorum tibi quoq; exponam, & quid ex unoquoq; sequatur.

Primum

Primum itaque quod attinet, existimant, totum hunc Mundum, *i. De Atomis.*
 h.e. omnia illius Corpora conflata esse ex perexiguis quibusdam
 particulis, quæ ob summam exiguitatem nullam neque divisionem
 admittant (*Atomos* vocant), neque quantitatem habeant: sed cum
 illorum multa in unum coeunt, & invicem congregantur, tum il-
 lud compositum fieri quantum, & ipsum (*ἄτομον* sc.) corpus; ita ut, si
 duo tantum ejusmodi Atomis conjungantur, unumquodq; illorum
 (*post conjunctionem*) fiat corpus, ac per consequens deinde duo sint
 corpora; juxta quosdam ipsorum. Præterea, omnes istos Atomos
 statuunt esse similes & æquales, nullamque inter illos esse differen-
 tiam. Dicunt itaque, omnia in universum corpora ex istis particu-
 lis individuis esse composita compositione conjunctionis; (*non per
 mutationem vel mixtionem, sed conjunctionem vel copulationem; ut formas
 suas retineant:*) & proinde Generatio illis nihil aliud est quam *Congre-
 gatio*, & Corruptio idem quod *Separatio*: unde etiam non utuntur
 vocibus Generationis & Corruptionis, sed pro iis dicunt, *Congre-
 gationem* & *Separationem*, *Motum* & *Quietem*. Tandem, non sta-
 tuunt, particulas istas ab æterno existere, quemadmodum Epicu-
 rus voluit, & alii, qui sententiam de Atomis sunt amplexi, sed Deum
 illos semper de novo creare, quando ipsi lubet, ac proinde iterum
 quoque posse entitate suâ privari & in nihilum redigi. Quocirca
 nunc tibi quoque exponam sententiam ipsorum de privatione Sub-
 stantiæ.

Secundum principium est de Vacuo, quod itidem primi & antiquissi- *2. De Vacuo.*
 mi ex *Loquentibus* crediderunt. Est autem *Vacuum*, spatium quod-
 dam nihil continens, sed omni corpore vacuum, omni que substan-
 tiâ privatum. Hoc principium propter præcedens necessario cre-
 dere coacti sunt. Nam si Mundus esset plenus atomis illis, quomo-
 do possent moveri corpora mobilia sine penetratione vel ingressu
 unius corporis in aliud? Præterea, atomi illi nequeunt congregari
 vel separari sine ipsorum motu. Quocirca coacti sunt necessario sen-
 tentiam hanc de *Vacuo* amplecti & defendere, ut hac ratione spa-
 tium deur, congregationi & separationi particularum illarum in
Vacuo in quo neque corpus est, neque substantia quædam ex sub-
 stantiis illis.

Tertium principium est de Tempore, quod dicunt componi ex multis *3. De Tempore.*
Nunc, h.e. ex multis Temporibus, quæ ob brevitatem durationis
 suæ non possunt dividi. Atque hoc principio iterum propter
 primum opus habuerunt. Viderunt enim sine dubio demonstratio-

Phys. lib. 6. c. 1.

nes Aristotelis, quibus probavit ; trium istorum, Magnitudinis, Temporis, & Motus localis, eandem esse rationem, &, si unum illorum sic divisibile, sequi & alterum tale esse. Scimus autem, si Tempus dicatur esse continuum & divisibile in infinitum, necessario sequi, particulam quoque illam, quam statuunt individuum, esse divisibilem. Sic, si statuamus Magnitudinem esse continuam, sequetur etiam illud *Nunc*, quod illi faciunt individuum, posse dividi, prout exposuit Aristoteles in libro, quem inscripsit *De Auditu naturali*. Quocirca asseruerunt, Magnitudinem non esse continuam, sed compositam ex particulis individuis, in quibus terminatur & finitur divisio; Tempus item constare & conflatum esse ex Instantibus, quæ non admittunt divisionem. Exempli gratiâ, Hora continet 60. minuta, Minutum 60. secunda, Secundum 60. tertia, & sic consequenter usque ad decima verbi gratiâ, vel adhuc magis minuta, & quidem talia, quæ non amplius, ut magnitudo continua, dividi possunt. Quod si verò res ita, ut dicunt, habeat, sequitur Tempus esse quiddam positivum & ordinatum, quod est falsum. Ast absurdè omninò de Tempore, & contra veritatem statuunt, idque justo iudicio. Quod si enim doctrina hæc de Tempore accuratissimos & subtilissimos Philosophos perplexos reddidit, magnaque pars illorum eam non potuerunt perfectè intelligere, ita ut Galenus dixerit, Tempus divinum quippiam esse, cujus natura apprehendi nequeat; quantò minùs eam assequuntur illi, qui ad nullius rei naturam respiciunt?

Verùm attende quæso, quanta absurda ex his tribus enumeratis propositionibus consequantur.

Absurda, quæ ex prædictis tribus propositionibus consequuntur.

Dicunt, Motum esse translationem Substantiæ individuae particularum illarum, ab una ad alteram ipsi vicinam & proximam, ac propterea Motum unum altero non esse velociorem. Hinc dicunt, quando duo mobilia vides uno eodemque tempore ire diversas vias (*inaequalis spatii vel longitudinis videlicet*), causam diversitatis non esse, quod illius mobilis longius iter conficientis motus sit velocior, sed quod motus, qui vocatur tardior, plures habeat quietes, alter verò pauciores. *Si ipsis obijciatur exemplum sagittæ ab arcu intento emissæ*, dicunt, & hic quietes ingredi in motus ipsius (*sagittæ*). In summa, dicunt ab errore sensuum fieri, quod existimamus aliquid moveri motu continuo: illos enim in multis errare, & sensibilia omnia non posse apprehendere, quemadmodum in duodecima Propositione ajunt.

Obijcitur

Objicitur ipſis quoque exemplum mola. In motu molæ circulari perfecto citra dubium pars illa, quæ eſt in peripheria, eodem temporis ſpatio longiorem viam vel circulum conficit, quàm illa, quæ eſt prope centrum, & per conſequens motus peripheriæ vel circuli exterioris velocior eſt motu circuli interioris. Neque hîc excipere poſſunt, etiam in hujus partis (*interioris mola*) motus, plures ingredi quietes. Corpus etenim illud totum, molæ videlicet, unum eſt & continuum. Si dicant, cum illa circumgyratione partes illius diſſipari, & inde quiescere, quæ ingrediuntur in motum partium illarum, quæ ſunt prope centrum, plures eſſe, quàm illas, quæ ingrediuntur in motum partium, quæ ſunt ab illo remotiores: Reſpondemus, quâ ratione probabile eſt, ut mola, quæ eſt corpus tale, quod ne quidem malleis confringi poteſt, diſſipetur, & per quietes ſuas iterum uniatum ac continuum reddatur, adeoque priſtinam ſuam formam recuperet, ut non apprehendantur & ſenſibus percipiantur partes illæ diſſipatæ? Sed hîc iterum recurrunt ad duodecimam ſuam propoſitionem, Nullam ſenſibus eſſe habendam fidem, teſtem autem fidem eſſe Intellectum.

At verò noli exiſtimare, hoc omnium eſſe abſurdiſſimum ex illis, quæ à tribus recensitis ipſorum propoſitionibus conſequentur. Illud enim, quod ex poſitione & affirmatione Vacui ſequitur, longè eſt mirabilius & abſurdius. Neque id, quod de Motu dixi, magis abſurdum eſt, quàm hoc, quod coguntur conſiteri, Diametrum quadrati, ejusdem lateri eſſe æqualem & commenſurabilem, adeo ut quidam ex illis dicant, Quadratum eſſe non-ens. In ſumma, ſecundùm primam ipſorum propoſitionem deſtruuntur omnes demonſtrationes Geometricæ. Vel enim ex ea ſimpliciter & proſus deſtruuntur quædam: ut omnes proprietates, convenientiæ ac differentiæ in lineis & diſenſionibus: item, aliquas lineas eſſe rationales, alias irrationales, atque adeo omnia ea, quæ Euclides in decimo ſuo libro complexus eſt, & ſimilia: vel ſequitur exinde, quarundam rerum demonſtrationes nõ eſſe perpetuas & abſolutas: ut, cum verbi gratiâ dicimus, Dividamus lineam in duas æquales partes; ſane ſi tùm linea illa fortè conſtet ex numero impari illarum ſubſtantiarum individuuarum, id nequaquam fieri poterit juxta ſententiam illorum. Porrò ſcito, apud *Filios Schabir* (nomen loci) extare librum quandam Inventionum ingenioſarum valdè celebrem, *Sepher hattachbuloh*, in quo plures quàm centum ejusmodi Inventiones continentur, quarum ſingulis ſuæ ſunt additæ demonſtratio-

Vide propoſ. ultimam Euclidis lib. 10.

Vide Euclid. ab initio lib. 10.

nes,

nes, quæ in ipso actu & experientiâ veræ ac reales deprehenduntur. Quòd si verò Vacuum daretur, ne unica quidem illarum recta & vera esset, plurimæque de ductu vel fluxu aquarum artificia everterentur. Atque in his & similibus propositionibus ac principiis demonstrandis miseri illi homines omnes suos dies consumpserunt. Sed pergo ad reliqua quoque explicanda.

4. De Accidentibus.

Quarta propositio est, Accidentia existere, & esse res superadditas ad Substantiam, nullumque corpus sine aliquo illorum esse posse. Quæ propositio, si non ulterius progredierentur, sed in his terminis manerent, vera utique, manifesta, & extra omnem dubitationis aleam esset posita. Verùm falsum est, quod porro dicunt, si Substantiæ alicui non insit accidens vitæ, ei necessariò inesse accidens mortis: sic colorem vel saporem, motum vel quietem, congregationem vel separationem; nam omni subjecto necessariò inesse alterutrum duorum contrariorum. Quòd si autem alicui insit accidens vitæ, tùm oportere ut ei aliæ quoque insint accidentium species, ut Sapientia vel Stultitia, Voluntas aut ejus contrarium, Potentia vel Impotentia, Apprehensio aut aliquod ex ejus contrariis: in summa, quicquid in Vivente vel Vita prædito reperitur, id reperiri quoque dicunt in illo vel ejus contrarium.

5. Substantias individuas perfici in Accidentibus.

Quinta propositio est, Substantiæ individua existentiam conservari & perfici in Accidentibus illis, neque sine illis esse posse.

Hujus propositionis declaratio & sensus est, Unamquamque illarum Substantiarum individuarum, quas Deus creavit, habere sua Accidentia, sine quibus esse nequeat, ut v. g. colorem aut odorem, motum vel quietem; sed non quantitatem, quia substantiæ illæ, juxta ipsorum sententiam, non admittunt quantitatem. Quantitatem enim non vocant accidens; nam non intelligunt naturam accidentis.

Secundùm hanc itaque propositionem docent, Accidentia ea, quæ in corporibus reperiuntur, non esse propria totius corporis universaliter sumpti, sed reperiri in unaquaque substantia individua, è quibus corpus illud est compositum. E. g. Quemadmodum in massa Nivis, Albedo non tantùm reperitur in tota massa, sed & in qualibet ejus particula, & per consequens in toto composito. Sic dicunt rem quoque se habere in corpore mobili; unamquamque videlicet ejus substantiam individua esse mobilem, & propterea totum corpus tale esse. Sic Vita, ex ipsorum sententia, existit in unaquaque particula corporis viventis. Ita dicunt, quamvis particulam Animantis

Animantis

mantis sensu præditi, sensilem quoque esse. Nam *Vita, Sensus, Intellectus & Sapientia ipsis sunt Accidentia*, non minùs quàm Nigredo & Albedo. *De Anima dissentiunt*. Quidam statuunt, Animam esse accidens existens in uno aliquo atomorum illorum, è quibus homo verbi gratiâ compositus est: totum autem compositum vocari Animatum, quia substantia illa individua vel atomum illud in eo continetur. Alii dicunt, Animam esse compositam ex multis subtilissimis substantiis accidens quoddam habentibus, quo uniantur & conjungantur, & animata fiant, substantiasque illas cum substantiis corporis commisceri. Ex quibus vides, illos Animam quoque inter Accidentia referre. *Intellectum* quod attinet, unanimi consensu affirmant, quòd sit accidens in substantia quadam individua totius Intelligentis. *De Scientia* hærent, an sit accidens existens in unaquaque substantia individua scientis, an in una tantùm? Quamcunque sententiam eligant, absurda plurima exinde consequuntur. *Si ipsis obijciatur exemplum quorundam metallorum & lapidum*, qui maximâ ex parte habet colorem validissimum; cum verò comminuuntur & conteruntur, tum color ille recedit & evanescit: ut si conteras Smaragdum, qui in summo gradu viridis est, pulvis erit albus, quod argumento est, accidens illud existere in toto, non in qualibet ejus parte. Sic, (quod clarius est) si discindantur & secentur partes corporis alicujus viventis, nequaquam vivent partes illæ; quod iterum nobis ostendit, illam rem (*Vitam* sc.) existentiam suam habere in toto, non in singulis illius partibus. Quòd si, inquam, hæc ipsis obijciantur, *respondent*, Accidentia nullam planè firmitatem & durationem habere, sed subinde & singulis momentis nova generari, quemadmodum in sequenti ipsorum propositione sum declaraturus.

Propositiõ sexta est, Nullum accidens durare per duo momenta. Cujus propositionis hic est sensus: Existimant, *DEUM*, cum substantiam aliquam creat, simul & eodem momento quoque creare cum illa accidens aliquod; neque enim Deum posse substantiam creare sine accidente: esse hoc *advocatop*. Accidentis autem hanc esse rationem, quòd ne quidem per duo momenta durare & superstes esse possit, sed quàm primùm creatur, rursus interire, Deumque statim aliud creare ejusdem speciei, quod cum perierit, iterum aliud, & sic consequenter fieri in omnibus accidentibus, quorum speciem Deus vult conservare. Quòd si Deo placeat aliam speciem accidentis in substantia aliqua creare, illum hoc facere; quòd si verò creare

6. Nullum Accidentis ultra momentū durare.

desinat, substantiam illam tùm deficere & interire. Atque hæc est sententia plerorumque. Quidam verò ex secta *Muatzali* dicunt, quædam Accidentia ad certum tempus permanere & durare; quædam verò ne per duo quidem momenta. Verùm non habent certam aliquam seriem vel catalogum, ut possint dicere, hæc Accidentium species manet, ista verò non.

Ad hoc autem statuendum induxit eos, quia negant, quòd Natura aliqua existat: item, quòd hujus vel illius corporis natura requirat & secum ferat, ut habeat talia accidentia. Sed dicunt, DEUM accidentia omnia in momento creare sine mediis naturalibus, & sine adjumento aliarum rerum. Cùm enim hoc asseritur, sequitur necessariò, accidentia non posse diù durare. Quòd si dicas, illa certo tempore subsistere, postea privari, (*ut alii ex ipsis sentiunt*), tùm quæstio oritur, quisnam, vel quidnam illa privarit? Si dicas, Deum illam privationem efficere, quando ipsi placet; repugnat id sententiæ illorum, qui statuunt, Efficientem non efficere privationem: illam enim non indigere efficiente, sed cessante efficiente ab opere aliquo sequi privationem illius. Id quod ex parte verum est. Et hæc causa est, propter quam ipsis placuit statuere, Existentiam vel Privationem alicujus rei non sequi ex natura illius. Dicunt enim, Accidentia creari successivè unum post alterum. Hinc quidam ex ipsis statuunt, cùm Deus vult cessare facere substantiam aliquam, tùm illum non creare in illa accidens, & ita ipsam statim non existere. Alii verò dicunt, quando Deus vult destruere Mundum, illum creaturum accidens destructionis vel consummationis non in subiecto, & illam consummationem & corruptionem fore contrariam existentia ipsius Mundi.

Secundùm hanc itaque propositionem dicunt, nos nequaquam vestimentum illud rubrum, v. g. quod nos rubro colore tinxisse opinamur, tinxisse, sed Deum eo momento colorem illum in vestimento creasse, quo illud cum rubro colore, quem in vestimentum ingressum opinamur, conjunximus. Neque hoc solum, sed præterea dicunt, Deum hanc consuetudinem observare, ut non proveniat Nigredo verbi gratiâ, nisi quando vestimentum vel pannus conjungitur cum Indico, & Nigredinem illam, quæ oritur ex conjunctione tincti cum ipsa nigredine, non permanere, sed primo momento perire, & aliam creari: neque solere Deum sublatâ nigredine creare rubedinem vel virorem, sed nigredinem aliam priori similem.

Secundùm hanc ipforum positionem sequitur quoq; quòd scientia nostra, quam hodiè habemus, non sit scientia illa, quam habuimus heri: sed scientias illas privari, & creari alias prioribus similes; siquidem scientia ipsis est accidens. Sic de Anima dicere possumus; si illa sit accidens, in unoquoq; animali animâ prædico singulis momentis centum-mille creari animas. Tempus enim juxta ipsos compositum est ex Instantibus, sive particulis temporis, quæ non possunt dividi.

Sic dicunt etiam secundùm istam hypothesin, quando Homo movet (h.e. *sibi videtur movere*) calamum, Hominem nequaquam illum movere, sed motum calami esse accidens à Deo in calamo creatum: motum item manûs, quæ secundùm nostram opinionem movet calamum, esse accidens à Deo in manu moventis creatum. Deum autem hanc consuetudinem observare tantùm, quando motus manûs accedit ad motum calami; manui verò nullam planè inesse actionem vel causam per se ad calamum movendum: nam Accidens transire è subjecto suo in aliud. Sic unanimiter quidam illorum dicunt; Si pannus albus intingatur in pelvim Indico repletam, & eo colore tingatur, nequaquam tamen Indici virtute fieri illam, quæ postea consequitur, panni nigredinem. Nigredinem enim accidens esse in corpore ipsius Indici, & per consequens non posse transire è subjecto suo in aliud. Præterea nullum corpus inveniri, quod actionem aliquam habeat, verùm ultimum tantùm Agens, DEUM videlicet; ac propterea illum efficere nigredinem in corpore panni, quando conjungitur cum Indico, quia hanc soleat tenere & observare consuetudinem. In summa, nullo modo aliquid præter Ipsum, dici posse causam alicujus rei. Atque hæc quidem communis est illorum sententia. Sunt autem alii, qui causas aliquas admittunt, & istam sententiam rejiciunt. De Actionibus tamen Hominum dissentiunt. Plerorumque, in primis vulgi de secta *Haascharijah* vel *Afsaria*, sententia est, quòd cum movetur calamus, Deus quatuor accidentia creet, quorum neutrum causa sit alterius, sed quæ paria sint in essentia & conjuncta. Primum, esse Voluntatem ad movendum calamum: secundum, Potentiam ad movendum: tertium, Motum ipsum Hominis, h.e. motum manûs: quartum, motum Calami. Quando enim Homo rem aliquam vult, & eam facit, (ur ipse quidem opinatur,) tum arbitrantur, & voluntatem, & potentiam ad faciendum, & actum ipsum in illo creatum esse; neque illum agere per potentiam concreatam, quæ actionem aliquam in actu ha-

beat. *Muatzali* autem dicunt, illum agere per potentiam ipsi concreatam: & quidam ex secta *Haafcharijah* dicunt, potentiam illam creatam in actu, habere actionem aliquam in actu, quæ ab illa dependeat. Verùm multi hanc sententiam rejecerunt. Cæterùm, unanimi omnium consensu Voluntas illa creata, Potentia item & Actus creatus, ex quorundam sententia, omnia in univèrsum sunt accidentia, quæ nullam durationem habent: sed Creator creat in calamo unum motum post alium, quamdiù calamus movetur; neque quiescit, nisi etiam quietem in illo creet, ejusque quietis creationem tamdiù rùm continuat, quamdiù calamus quiescit.

Hæc omnia si ita se habeant, sequitur, DEUM omnibus temporibus ex illis *Nunc*, h. e. singulis instantibus & singulis momentis Accidentia creare in variis Individuorum speciebus, quæ existunt, ut Angelis, Sphæris, &c. Et hanc dicunt veram esse fidem de Actione & Operatione Dei, omnesque illos, qui hoc non credunt, negare, DEUM esse omnium rerum causam efficientem. Meo autem, & omnium, nî fallor, sanæ mentis hominum judicio, de istiusmodi opinionibus dici potest, *An, sicuti illuditis homini, illudetur ei?* Nam in rei veritate hoc nihil aliud est, quàm ludere.

Jobi 13.9.

7. De Privationibus.

Propositio septima est, quòd credunt, Privationes habituum esse res existentes in corpore, substantiæ ipsius additæ, & esse quoque accidentia existentia, quæ semper & continuè creantur; quàm-primùm nempe aliqua perit, alia creatur. Declaratio hujus propositionis est. Non vident, Quietem esse privationem Motûs, Mortem privationem Vitæ, Cœcitatem privationem Visûs, & similia; sed Motûs & Quietis ratio illis eadem est, quæ Caloris & Frigoris. Et quemadmodum Calor & Frigus duo sunt accidentia, in duobus subjectis, Calorem & Frigus recipientibus, existentia: sic omnis Motus ipsis est accidens creatum in subjecto Mobili, & Quies accidens, quod creavit DEUS in subjecto Quiescente, quodque, ut reliqua accidentia, ne quidem per duo durat instantia; sicut in præcedenti propositione vidimus; Quiescens enim illud faciunt corpus, in cujus singulis partibus Deus quietem creat, & unâ cessante aliam, sicque continuè, quamdiù corpus quiescens quiescit.

Sic eadem est secundum illos ratio Scientiæ & Ignorantiæ. Ignorantia enim ipsis est Ens, & quidem accidens; ideoque quàm-primùm est creata, perit iterum, eâque pereunte illico creatur alia, quamdiù subjectum in ignorantia permanet.

Ita

Ita pariter dicunt, Vitam & Mortem esse accidentia, & palam affirmant, quòd Vita pereat, & alia quotidie, immò singulis momentis creetur, quamdiu vivit id, quod Vita est prædicitum. Quando verò Deus vult illius Mortem, ipsum creare accidens Mortis, posteaquam accidens Vitæ (*quod, ut dictum, non potest per duo momenta durare*) recessit. Et hæc omnia rotundè & apertè asserunt. Ex quibus sequitur, accidens Mortis quoque, quod Deus creat, privari & interire primo creationis suæ momento; Deumque statim aliam Mortem creare. Nam aliter Mors non posset continuari. Proinde, quemadmodum, ex ipsorum sententiâ, Vitam unam creat post aliam; sic creat quoque Mortem unam post aliam. Hic verò miror, quamdiu Deus creet Accidens illud Mortis in mortuo, omnibusne diebus, quibus forma & figura ejus durat, an autem omnibus diebus, quibus supereff substantia aliqua ex substantiis ejus? Nam Deus creat utique accidens illud Mortis, juxta sententiam illorum, in unaquaq; substantia individua. Nos verò invenimus, qui ante mille annos mortui sunt: quod argumento est, Deum non privasse substantiam illam; & per consequens, toris istis mille annis Mortem unam post alteram in illa creasse. Et hæc est vulgi inter ipsos opinio.

Quidam autem de secta *Muarzali* dicunt, aliquas Privationes rerum naturalium non esse res existentes; sed dicunt, Defatigationem esse privationem Potentiæ, Ignorantiam vel Stultitiam esse privationem Sapientiæ. Verùm non dicunt idem de omnibus Privationibus. Non enim statuunt, Tenebras esse privationem Lucis, vel Quietem privationem Motûs: sed faciunt Privationes quasdam Entia revera Existentia; alias, Privationes habituum, prout nempe bonum ipsis videtur, sicut id quoque fecerunt in propositione præcedenti de Duratione accidentium, dum quædam dixerunt certum tempus durare, quædam verò ne per duo quidem momenta. Scopus enim illorum ubique est, Naturam rerum constituere, prout phantasiæ & fidei ipsorum videtur esse consentaneum.

Propositio octava est, Nullum esse Ens præter Substantiam & Accidens; Formasque naturales ipsas esse Accidentia. Declaratio hujus propositionis. Omnia corpora, illorum sententiâ, composita sunt ex substantiis similibus, sicut vidimus in propositione prima: & diversitas ac differentia omnis inter illa in nulla alia re consistit, quam in accidentibus. Quocirca hoc modo omnia ista, *Vita, Humanitas, Sensus, Loquela* vel *Ratio*, juxta ipsos erunt accidentia, eâdem planè ratione, quâ *Nigredo, Albedo, Amaritudo, Dulcedo*; ita ut non alia

8. Nihil esse præter Substantiam & Accidens.

sic differentia inter Individua diversarum specierum, quàm est inter Individua unius speciei. Proinde unam eandemque habebunt substantiam corpus Cœli, corpus Angelorum, corpus Throni gloriæ Dei (ut quidem in imaginatione concipi potest), corpus Vermis vel Plantæ alicujus, &c. tantùm discrepabunt in accidentibus. Substantiæ autem omnium (*corporum*) sunt substantiæ individuæ.

9. *Accidentia se invicem nõ sustinere.* *Propositio nona* est: Accidentia se invicem non sustinere, neq; dici posse, Accidens aliquod esse prædicatũ alterius Accidentis, & postea demũ Substantiæ: sed Accidentia omnia æqualiter prædicari prædicatione primã de Substantia. Fugiũt autem hoc, (*quod Accidentium sc. unum sustinere possit aliud*), quia sequeretur, Accidens ultimum non posse inveniri vel existere in Substantia, nisi præcedente Accidente primo; id quod illi simpliciter negant. Volunt enim, Accidentia omnia posse existere in qualibet Substantia, neque illam habere Accidens aliquod proprium & peculiare. Sed & propter aliam rationem hoc negare coacti sunt. Nam necesse est, ut Subjectum, de quo Adjunctum prædicatur, per certum aliquod tempus firmum sit & durable. Quod si autem Accidens, ut ajunt, ne per duo quidem momenta durare possit, quomodo poterit sustinere aliud, alteriusve esse subjectum?

10. *De Possibilitate omnium rerum.* *Propositio decima*, est Transitus ille, vel Translatio, (h.e. ut Hebræi explicant, אפשרות Possibilitas illa) cujus mentionem faciunt, quæ est veluti columna Sapientiæ Loquentium.

Declaratio ejus. Dicunt; Omnia ea, quæcunq; nobis imaginamur, transire quoque posse ad Intellectum, (h.e. *possibilia esse, credi posse in Intellectu*). Verbi gratiã, fieri posse in consideratione Intellectus, ut globus Terræ convertatur in Sphæram orbicularem; vel contrã, Sphæra cœlestis in globum Terræ: item, ut moveatur globus Ignis versũs centrum, vel ad medium, & globus Terræ versũs peripheriã, h.e. à medio: neque enim unum locum corpori alicui per se magis esse convenientem altero secundũ hunc *Transitum* vel hanc *Possibilitatem intellectualem*. Sic de rebus visibilibus dicunt, fieri posse, ut unaquæq; illarum sit major vel minor quàm est, vel etiam ut contrariam planè formã, figuram vel locum obtineat. E. G. Ut Homo sit instar montis, habeat multa capita, volet per aërem, vel ut existat elephas instar pediculi aur pulicis, & vicissim pulex instar elephantis. Omnia hæc dicunt transire secundũ Intellectum, (h.e. *possibilia esse, vel recipi posse in Intellectu*), & universum Mundum sequi istum *Transitum*, vel istam Possibilitatem. Ita de quavis re, quam sub hac specie

specie ponunt, ajunt, conveniens quidem esse (*secundum ordinarium sc. cursum & consuetudinem*), ut ita sit prout est, sed fieri quoq; posse, ut sit aliter, neque ullam esse rationem, cur res quæpiam ita potius sit vel esse debeat quàm aliter; contemnentes planè totam rerum Naturam. Præterea etiam dicunt, ex consuetudine tantum esse, quod Ens aliquod certas habeat formas, mensuras determinatas, aliasque res necessarias, quæ non mutantur vel variantur. Quemadmodum enim consuetudo tantum est, quod Rex non nisi equo per vicus civitatis ire solet, neque unquam aliter videatur; (neq; enim impossibile est secundum Intellectum, ut pedes eat, sed sine dubio maximè est possibile, & transit secundum Intellectum). Sic dicunt, consuetudinem tantum esse, quod Terra moveatur versus centrum, & Ignis sursum; vel, quod Ignis calefaciat, & Aqua infrigidet; neque impossibile esse in Intellectu, ut hæc consuetudo mutetur, ita ut Ignis infrigidet & deorsum moveatur, Ignisque maneat; Aqua calefaciat & sursum moveatur, Aquaque sit & maneat. Et super hoc fundamentum exstruxerunt totum negotium.

His tamen omnibus nihil obstantibus, consentiunt in hoc; falsum esse, duo Contraria simul esse posse in eodem subjecto & instari uno, nulloq; modo Intellectum hoc admittere. Sic dicunt, impossibile esse, ut substantia existat sine omni accidente, vel accidens sine subjecto, ut quidam ex illis asseverant. Item, Substantiam non posse converti in accidens; vel contra, Accidens in substantiam; neque posse corpus unum ingredi vel penetrare alterum; sed impossibilia esse hæc omnia secundum Intellectum.

Quod verò ea habent pro Impossibilibus, quæ non possunt formari vel concipi; & quod è contrario ea vocant Possibilia, quæ formari & concipi possunt; id equidem verum est. Sed dicunt Philosophi, quia hanc conceptionem vel formationem sumitis de Imaginatione & Phantasia, non de Intellectu, idè illa quoque possibilia sunt tantum in Imaginatione, non in Intellectu. Quocirca consideratis in hac Propositione Necessarium, Possibile, & Impossibile, nunc de Imaginatione, nequaquam autem de Intellectu; nunc de Sensu communi, quemadmodum hoc quoque observavit *Abunazar*, dum explicat, quidnam illud in rei veritate sit, quod *Loquentes* vocant Intellectum.

Ita ergo liquet, omne id, juxta illos, esse Possibile, quod in imaginatione cogitari potest & concipi, sive conveniat cum rerum natura, sive non conveniat; & è contrario Impossibile, quodcunque imaginari

ginari nobis non possumus. Atq; hæc Propositio non potest ab ipsis verificari, nisi post novem præcedentes, ideoq; sine dubio necessarium fuit, ut illas præmitteremus; id quod tibi ulterius colloquio vel disputatione inter *Loquentem* & *Philosophum*, declarabo.

*Colloquium in-
ter Loquentem
& Philosophū.*

Dixit Loquens Philosopho; Quare Ferrum est in summo gradu durum & nigrum? Butyrum autem in summo gradu molle & album?

Respondit Philosophus: Omne corpus naturale duas habet species, accidentium. Alia ipsi accidunt ratione Materiæ, ut Sanitas, Morbus; alia respectu Formæ, ut Risus, Fletus. Materiæ autem corporum compositorum compositione ultimâ, diversæ admodum sunt secundum formas materiis appropriatas, ita ut substantia Ferri contraria sit substantiæ ipsius Butyri, unde etiam diversa sequuntur illa accidentia. Quod enim vides unum esse Durum, alterum Molle, ista diversitas oritur ex diversitate Formarum; Nigredo verò & Albedo sequuntur è diversitate Materialium ultimarum.

Loquens hanc Philosophi responsonem per sua principia refellit & destruit. Dicit enim: Nulla planè, ut existimas, est forma, quæ ita constituit vel disponit substantiam, ut possit substantias diversas constituere; sed omnia sunt mera accidentia, sicut ex ipsorum sententiâ exposuimus in Propositione octavâ. Deinde ait: Nulla est differentia inter substantiam Ferri & Butyri, sed ambo sunt composita ex substantiis individuis similibus, prout vidimus in Propositione primâ, ex quâ etiam sequitur propositio secunda & tertia, quemadmodum exposuimus, item duodecima. Præterea, ex sententiâ *Loquentis*, nulla substantia habet accidentia propria, ita ut præter eam recipere quoque possit accidentia secundaria. Accidens enim, juxta ipsos, non sustinet accidens aliud, ut visum est in propositione nonâ. Insuper, accidens nullam habet subsistentiam vel durationem, uti audivimus in propositione sextâ. Cum ergo omnia ista à *Loquente* secundum propositiones suas posita fuerint, & ex iis concluserit, substantiam Ferri & Butyri unam esse eandemque, comparisonem item vel proportionem inter quamlibet substantiam & quodvis accidens unam esse, neque unam substantiam accidenti alicui magis convenire quàm alteram: & quemadmodum uni substantiæ separatæ non magis competit motus quàm alteri; sic non esse unam substantiam magis idoneam quàm aliam, ad recipiendum accidens Vitæ, Mortis, Intellectûs, Sensûs, nihilque ad hanc rem conferre multitudinem vel paucitatem substantiarum, cum accidentia existant in qualibet substantia separata, sicuti declaravimus in propositione ipso-

ipforum quintâ. Et ex his propositionibus omnibus quoq; sequitur, Hominem non esse magis idoneum ad intelligendû quàm Vespertilionem, & per consequens Vespertilionem transformari posse & intelligentem fieri, omneque adeò id, quod in hac Propositione de Translatione sive *μετάθεσις* dixerunt. Atq; propter hanc propositionem susceptus est omnis labor & contentio *Loquentium*, quia præcipuum ipforum est fundamētum, quo sua dogmata confirmant, prout exponetur.

Nobelius. Quòd si, Lector charissime, intellexeris doctrinam de Anima & ejus facultatibus, singulaque, prout in rei veritate & natura se habent, tibi perspecta fuerint, scies, majorem Animalium partem, & quæ perfectiora sunt, (h. e. quæ Corde, membro nobilissimo, instructa sunt), Imaginationis facultatem habere, Hominemque ab aliis Animantibus non distingui Imaginatione, neque Imaginationem idem esse quod Intellectum, sed ejus contrarium. Nam Intellectus dissolvit composita, & partes illorum separat, illaq; abstrahit ac in veritate & causis cognoscit, concipit, & sibi imprimit. Item de re unâ multa apprehendit, inter quæ secundum Intellectum tanta est differentia, quanta est in Imaginatione inter duas personas. Intellectu dignoscitur Universale à Singulare, nullaq; nisi per Universalia verificatur demonstratio. Intellectu novit Homo discernere inter Adjuncta Essentialia & Accidentalìa. Imago verò nullam istarum facultatum & operationum habet. Illa etenim non apprehendit nisi Singularia; vel enim apprehendit compositum in universalitate sua, prout sensus illud apprehendunt; vel componit dispersa & separata inter se invicem, ac ex illis corpus unum, vel facultatem corporis unam conficit: ut, cum aliquis sibi imaginatur, Hominem quendam habere caput equinum, alas & similia; hoc vocatur Figmentum & Mendacium, quia in toto Mundo nusquam reperitur. Denique, non potest Imago ullum Universale apprehendere, ut apprehensio ejus non habeat materiae respectum, licet formam abstrahat abstractione accuratissimâ. Ideò nulla vera consideratio vel notio potest esse in Imaginatione. Attende parum, quantum nobis hic profit Artium Mathematicarum cognitio, & quam utilia ac præstantia sint, quæ inde sumimus, principia. Sunt quædam, quæ cum Homo considerat, non potest in Imaginatione formare & concipere, sed invenit, imaginationem illorum æquè esse impossibilem, atque impossibilis est congregatio duorum contrariorum in uno subjecto: & tamè postea per demonstrationem ostendit.

*Artium Mathematicarum
usus.*

ditur, rem illam, quæ in Imaginatione fuit impossibilis, reverà existere. Sic, si tibi imagineris Globum immensæ magnitudinis, instar Sphæræ supremæ, & per ejus medium sive centrum transire diametrum, duosq; viros pedibus suis in linea recta stare super duas extremitates diametri ab utraq; parte; tùm necessariò diameter vel erit contrarius & oppositus Horizonti, vel non erit: si fuerit, necessariò ambo cadent; si non, cadet tantùm unus, inferior nempe, alter verò stabit, secundùm apprehensionem Imaginationis. At verò per certas demonstrationes ostensum est, Terrâ esse globosam, & inhabitatam esse super ambabus extremitatibus diametri, ac utriusq; extremitatis incolæ caput Cœlû versùs spectare, pedesq; unius oppositos esse pedibus alterius, qui in altera & opposita parte habitat, neq; tamen formaliter in intellectu cogitari posse, ullum cadere; propterea quòd non sit unus suprâ, alter infrâ, sed uterque est suprâ & infrâ pro diversa relatione ad alterum. Ita demonstratum est in parte secunda libri *החרושים Hacharuthim*, fieri posse, ut duæ lineæ dentur, inter quas ab initio sit spatium & interstitium quoddam, quod promensura protractionis linearum coarctetur, neque tamen unquam concurrant lineæ, licet in infinitum extenderentur, & tantò propius semper jungantur, quantò longiores fiunt: id quod nullâ ratione imaginari nobis possumus. Duarum autem illarum linearum unam oportet esse rectam, alteram obliquam, sicuti ibi explicatur. Quocirca videmus hinc, existere quædam, quæ nullo modo cogitare vel imaginari nobis possumus, sed juxta imaginationem planè sunt impossibilia: & econtrâ demonstratum est, Imaginationem quædam affirmare, quæ impossibilia sunt; ut, quòd Deus sit corporeus, quia secundùm Imaginationem nihil potest existere, nisi corpus vel res corporea. Atq; ita etiam apparet nunc, id, quo Homo probat Decens, h.e. *Neccessarium*, Transiens, h.e. *Possibile*, & *Impossibile*, aliquid aliud esse quàm Imaginationem, quæ speculatio longè est præstantissima & utilissima ei, qui cupit è tenebris istis Imaginationis emergere. Neq; existimes, *Loquentes* hujus rei planè ignaros fuisse; nam omninò aliquam hujus rei cognitionem habuerunt. Hinc ea, quæ imaginari nobis possumus & tamen sunt impossibilia, ut, quòd Deus sit corporeus; dixerunt *Ascendere in spiritum cogitationis, non in Imaginationem*, & sæpissimè dicunt, *Cogitationes fallere*. Propter hanc ergo causam opus habuerunt novem præcedentibus propositionibus, ut stabilirent decimam istam propositionem de Possibilitate sive Transitu cujusvis rei, quam possibilem esse censent secundùm Imagina-

ginationem, propter similitudinem Substantiarum, & æqualitatem sive paritatem Accidentium, sicuti declaravimus. Ex his, Lector charissime, Speculatio profunda admodum exurgit, quomodo sc., si de quibusdam cõceptionibus unus dicat, quod sint Imaginariæ, alius, quod Intellectuales, nos aliã possimus viã Imaginaria discernere ab Intellectuales, quàm Philosophi. Quod si enim dixerit Philosophus, *ipsa existentia testis mihi est sufficiens*, & per illam possum probare Necessarium, Possibile & Impossibile; dicet ipsi Adversarius, Hoc ipsum est *τὸ ἀνεύθυνον*, de quo cõtrovertitur: Istam enim Rem, vel istud Ens ego factum esse dico per liberrimam voluntatem, nequaquam autem necessario existere: & quando hac formã factum est, potuisset etiã fieri contrariã planè; neq; præcisè judicat intellectus, illam non aliter esse posse, ut tu cogitas. Verùm de porta ista Transitus sive Possibilitatis alibi *part. 2. cap. 19.* adhuc verba sum facturus.

Propositio undecima est, Falsum esse, dari Infinitem.

II. Non dari Infinitem.

Cujus declaratio est. Jam demonstratum est, impossibile esse, ut vel unum existat corpus infinitum, h. e. infinite magnitudinis; vel, ut dentur multa corpora, licet per se finita, numero infinita: vel, ut infinita plura simul sint eodem tempore. Sic falsum est, dari causas infinitas, h. e. rem quandam esse causam rei alterius, hanc iterum alius, & sic consequenter dari causam causæ in infinitum, ita ut actu possint plura numerari infinita, sive sint corpora, sive à corporibus abstracta, quorum unum sit causa alterius. Hic enim est ordo naturalis essentialis, in quo, non dari Infinitem, demonstrari potest.

Quod verò attinet existentiam Infiniti in potentia vel in accidenti, illa ita comparata est, ut in quibusdam certo demonstrari possit. Sic enim ostendi potest, Corpus & Tempus posse dividi in infinitum potentiam. In quibusdam verò indiget consideratione, ut in illo, quod Infinitem est non nisi per accidens, (quod etiam vocatur *Infinitem per accidens*), quando sc. post unius rei privationem, in ejus locum succedit alia, post hanc tertia, & sic continuè in infinitum usq;. Hęc res profundã admodum indiget speculatione & consideratione. Qui de probatione Æternitatis Mundi gloriatur, (ut *Aristoteles*), dicit Tempus sine fine esse, & tamen nihil ipsi hinc falsi vel absurdi consequitur; quia quando una pars temporis desinit, semper alia sequitur. Sic Accidentium unum post alterum accedere materiæ in infinitum, neq; tamen etiã hinc falsum quid sequitur, quia Accidentia illa non simul existunt, sed successivè recedente uno, subsequitur aliud. Hęc sanè talia sunt, quorum Impossibilitas non potest demonstrari.

Loquentes autem omne Infinitum rejiciunt, ipsisq; perinde est, si ve dicas, Corpus unum dari infinitę quauitatis; si ve dicas, Tempus & Corpus posse dividi in infinitum: nihil etiam interest secundum illos, si dicatur, res numero infinitas existere simul: ut si dicas, Homines, qui nunc existunt, esse infinitos; aut si dicatur, res quasdam pertingere posse ad infinitum, per priorum sc. continuam privationem & sequentium successione: ut cum dicas, Ruben Filius Jacobi, Jacob F. Isaaci, Isaac F. Abrahami, & sic in infinitum. Hoc enim juxta ipsos itidem absurdum æquę est ac prius, istæq; quatuor Infiniti species illis sunt æquales. De ultima tamen non nihil dissentiunt. Nam quidam illorum conati sunt demonstrationibus impossibilitatem ejus evincere, prout illas alibi in hoc libro tibi sum indicaturus: alii verò dixerunt, esse hoc per se notum & intelligibile in principio cogitationis, neq; demonstratione egere. At si ita apertè & manifestè falsum esset, non dari infinita talia per successione, licet in presenti tempore sint finita, sanè in principio cogitationis quoq; falsa esset Æternitas Mundi, neque aliis principiis ad eam destruendam opus foret. Sed hujus rei indagatio non est presentis loci.

12. *Sensus in multis errare.*

Propositio duodecima est; Sensus non semper nobis repræsentare veritatem. Duobus enim modis æstimant Apprehensionem sensuū. *Primo* dicunt, multa sensibilia latent sensus, & ab illorum apprehensione sunt abscondita, idq; vel propter exiguitatem corporis sensibilis, uti dicunt de Substantia separata vel individua; vel propter distantiam sensibilibum à sentiente, quemadmodum Homo non potest Videre, Audire, vel Odorari per distantiam aliquot milliarium, neq; potest sensibus apprehendere motum cælorum. *Secundo* ajunt, Sensus errare in apprehendendis objectis. Cum enim Homo longius distat à re quapiam, tum quod magnum est, parvum ipsi viderur; & res parva in aqua existens ipsi viderur magna; curvum ipsi viderur quod rectum, cum pars ejus est in aqua, pars extra aquam. Sic Aurigine vel Ictero laborantibus omnia videntur flava: & in cujus lingua bilis flava est, ei omnia dulcia videntur amara, &c. Has ergo ob causas dicunt, Sensibus minimè fidendum, neq; ab illis principia demonstrativa sumenda esse. Noli autem existimare, quasi *primi Loquentes* frustra in propositionem, hanc consenserint, quemadmodum multi ex posterioribus existimant, superfluum fuisse, quod tantum studium adhibuerint in stabiliendis Atomis. Omnia enim ista principia, quæ hæctenus à nobis explicata, necessaria illis sunt, cumq; unum illorum tollitur & destruitur, corrui simul totum ipso-

rum propositum. Hac ultimâ verò propositione inprimis & quàm maximè opus habent. Cùm enim sensibus nostris quædam apprehendimus, illa destruentia, quæ ab ipsis affirmantur, rùm dicunt, Non esse respiciendum ad sensus, nullamque illorum rationem habendam, posteaquàm jam demonstratum sit, ut arbitrantur, testem advocandum esse tantùm Intellectum: ut, cùm dicunt, Quietes ingredi in motum continuum, & Molam dissipari in motu circulari; item, Albedinem in panno vel vestimento privari, & supervenire aliam: quæ contraria planè sunt iis, quæ sensibus apparent; quemadmodum etiam ex assertione Vacui multa consequuntur sensibus repugnantia: ad hæc omnia respondent, ista sensus effugere propter summam ipsorum subtilitatem. In aliis verò dicunt sensus errare. Has autem opiniones omnes quod attinet, nôsti illas esse antiquissimas, de quibus tamen Sophistæ (posteriores) gloriati sunt, quasi ipsi primi essent illarum authores & inventores, sicut meminit Galenus in libro suo de Facultatibus naturalibus, de iis, qui sensibus contradicebant, ubi multa alia commemorat, quæ tibi non sunt incognita.

His ergo principiis & propositionibus præmissis, nunc me accingam ad exponendum, quâ ratione quatuor antehac commemoratas quæstiones probent & adstruant.

CAP. LXXIV.

*Probationes Loquentium, Mundum esse**novum.*

IN capite isto proponam tibi rationes, quibus probât Loquentes, *Mundum esse novum*; quod tamen ut prolixis ipsorummet verbis faciam, non est quod expectes. Verùm intentionem tantùm, & vias five modos probationum, quibus unusquisque Novitatem Mundi adstruit, vel Antiquitatem ejus destruit, principiaque, quibus innititur, breviter tibi indicabo: ita ut, si ipsosmet illorum libros prolixosque Commentarios sis perlecturus, nihil aliud in iis sis inventurus, quàm nos hîc producemus, nisi fortè majorem copiam, elegantiam, aut profunditatem vel obscuritatem sermonis ac verborum, ad obtupestaciendum & in admirationem quasi rapiendum auditorem vel lectorem. Præterea, invenies in libris eorum crebras *ταυτολογίας*, five unius rei repetitiones & iterationes, objectiones item multas & responsiones ad illas, omnisque adeò generis rationes & modos, contra dissentientes ab ipsis insurgendi.

Via, quibus Loquentes Novitatem Mundi adstruunt.

Via prima. *Via prima.* Dicunt quidam; In uno innovato (h.e. *creato*) haberi probationem, totum Mundum talem esse. Q. D. Falsum est, Rubenem, qui primò fuit gutta feminis, postea per varias mutationes perfectionem suam adeptus est, semet-ipsam ita immutasse; sed alius est sine dubio, qui ipsum tam variè mutavit, & per consequens opus habuit Efficiente aliquo, qui ipsum formaret, & de una forma in aliam quasi transferret. Et sic idem quoq; de Arbore vel alia Planta dici potest. Ergo eadem est ratio totius Mundi.

Unde vides, hos credere, quicquid in uno aliquo corpore invenitur, illud judicandum esse inveniri quoq; in omnibus: (*id quod falsum est, subintellige*).

Via secunda. *Via secunda.* Dicunt; Ex innovatione singularis vel individui alicujus ex eorum genere, quæ nascuntur, per demonstrationem patere, totum Mundum innovatum esse.

Declaratio. *Ruben* aliquando non fuit, postea autem fuit vel extitit. Id autem cum fieri non potuerit nisi à *Jacobo* patre suo, sequitur, & hunc esse innovatum vel ortum. Hic iterum cum existere non potuerit nisi ab *Isaaco* patre suo, sequitur, & hunc esse ortum, & quidem ab *Abrahamo*, & per consequens & hunc ortum habere; sicq; procedi posset in infinitum, siquidem Mundus non esset novus, sed ab æterno. At verò jam supposuerunt, falsum esse, dari hoc pacto Infinitum, sicut exposuimus in Propositione ipsorum undecimâ. Sic ergo, si pervenias ad primum tandem Hominem, Adamum videlicet, sine patre genitum, orietur quæstio, undenam hic sit genitus? Si dicatur v. g. è pulvere; quæri poterit, unde iste pulvis? Si dicatur, ex aqua verbi gratiâ; & ulterius quærat, ex quânam re aqua illa? Dicent, hoc progredieretur in infinitum. Falsum autem est, dari Infinitum: vel devenietur tandem ad existentiam rerum post puram-putam privationem, quæ ipsissima juxta illos est veritas, hicq; subsistendum esse dicent. Dicunt enim, Demonstrativum esse hoc, Mundum existere incepisse post meram & absolutam privationem.

Via tertia. *Via tertia.* Dicunt; Substantiæ Mundi non possunt effugere, quin sint vel Conjunctæ, vel Separatæ; quin item quædam illarum aliquando Congregentur, & aliâ vice iterum Separantur: manifestumque est ex consideratione vel intellectu Substantiæ illarum, neque Congregationem, neque Separationem tantum ipsis convenire. Quòd si enim substantiâ & natura illarum postularer, ut tantum sint Separatæ, in æternum nunquam conjungerentur: sic, si natura illarum decerneret, ut tantum sint Conjunctæ, in æternum nunquam

quam separarentur; ideoque neque Congregatio illis magis convenit quam Segregatio, neque Segregatio magis quam Congregatio. Quocirca, quod videmus quasdam congregari, quasdam verò separari, & quasdam alternatim nunc congregari, nunc segregari, argumento hoc est, substantias istas opus habere aliquo, qui congreget illas, quæ congregantur, & qui separet illas, quæ separantur. Atque istud dicunt certissimam esse probationem, Mundum esse de novo creatum. Ex quo vides, authorem viæ istius niti propositione primâ, & iis, quæ ex illa sequuntur.

Via quarta. Dicunt; Totus Mundus compositus est ex Substantia & Accidenti, neque ulla Substantia sine Accidenti uno vel pluribus esse potest. Accidentia autem omnia sunt de novo creata. Quocirca sequitur, Substantiam quoque, quæ subjectum est illorum Accidentium, creatam esse. Quicquid enim creatis est conjunctum, quodque sine illis esse nequit, id ipsum quoque de novo creatum esse necesse est, & per consequens evincitur, totum Mundum novum esse.

Quod si quis dicat; fortè Substantia non est nova, sed Accidentia, quæ illi successivè in infinitum accedunt: dicent; si hoc esset, sequeretur infinita esse illorum, quæ innovantur: quod verò tanquam falsum jam rejecerunt.

Atque istam viam habent pro optima & omnium solidissima, ita ut multi arbitrati fuerint, illam esse demonstrativam. Tres autem in illa, ut consideranti apparet, præsupponunt hypotheses, quibus opus habuerunt.

Prima est: Nondari Infinitum per successivem, ita ut, cum unum recedit, aliud ipsi in infinitum usque succedat.

Secunda: Omne Accidens esse innovatum. At verò Adversarius, qui pro Æternitate Mundi pugnat, de omnibus accidentibus verum hoc esse negabit. Motum enim circulem Aristoteles statuit neque generari; neque corrumpi; ideoque etiam subjectum mobile, quod illo motu moveatur, neque generari, neque corrumpi dicit. Proinde supervacaneum & inutile est, ut diu immoremur in asserenda novitate Accidentium reliquorum, quorum novitatem Adversarius noster non oppugnat; sed concedit, unum in alterius locum ubique succedere, unico tantum hoc excepto, *Motu circulari*, h. e. motu Sphæræ illius, quæ non est innovata; neque de specie reliquorum Accidentium de novo creatorum. De hoc ergo unico Accidente dispiciendum & inquirendum est, ejusque tantum Novitas ostendenda.

Tertia

Tertia hypothesiſ, quam auctor viæ iſtius aſſumit, eſt; Nullum Ens ſenſibus apprehendi præter Subſtantiam & Accidens, h.e. præter Subſtantiam illam individuum, de qua loquuntur, & ejus Accidentia.

Verùm ſi ſit corpus compoſitum ex materia & forma, ſicut per demonſtrationem oſtendit Adverſarius noſter, demonſtrandum eſt, Materiam primam, & Formam primam eſſe generabiles & corruptibiles. Tùm enim quoque demonſtrata erit Æternitas Mundi.

Via quinta.

Via quinta, eſt via Appropriationis vel Proprii, à multis admodum uſurpata, cujuſque ſenſus redit ad illud, quod declaravi tibi in Propoſitione ipſorum decimâ. Hi reſpiciunt & conſiderant Mundum vel in tota ſua ſubſtantia, vel in aliqua ejus parte, dicuntque; Poſſibile eſt ut hæc res, prout eſt, habeat talem formam, menſuram, talia accidentia, iſtud tempus vel locum: & poſſibile quoque eſt, ut ſit major, minor, ut habeat contrariam formam, alia accidentia, aut ut exiſteret ante illud tempus, vel poſt illud, alioque in loco. Proinde dum ei aſſignata & appropriata eſt certa figura, menſura, tempus, locus, aliaque accidentia, cum poſſibilitate tamen, ut contrario modo ſe habeat; inde probant, neceſſarium eſſe, ut ſit aliquis, qui appropriaverit & elegerit alterum ex duobus iſtis poſſibilibus; item, ut Mundus in ſua ſubſtantia, vel aliquâ parte, habeat Appropriatorem, & per conſequens, ut ſit conditus & creatus. Nulla enim eſt differentia, ſive dicas Appropriatorem, ſive Efficientem, ſive Creatorem, ſive Exiſtere facientem, aut Innovantem; vel Intendentem. Idem enim omnium horum eſt ſenſus.

Atque ſecundùm hanc viam multos fecerunt ramos tùm generales & communes, tùm ſpeciales & proprios. Hinc enim dicunt; Non eſſe magis conveniens, ut Terra ſit ſub Aquis, quàm ut ſit ſuper Aquas; quis ergo eſt, qui ei hunc locum appropriavit? Item, non eſt ulla ratio, cur Sol potius ſit aut eſſe debeat rotundus, quàm quadratus, vel triangularis, quia par eſt ratio omnium formarum ad quævis corpora formas recipientia; quis ergo eſt, qui Soli hanc formam appropriavit? Et ſic etiam conſiderant vel intelligunt ſingularia totius Mundi, ita ut ſummopere admirentur, cum vident flores diverſorum colorum, hancque diverſitatem pro certiffima probatione habeant. Dicunt enim, Terra eſt una; Aqua ſimiliter eſt una; unde eſt ergo, quòd flores alii ſint virides, alii rubri? Sanè hoc non poſt aliunde eſſe, quàm à quodam certo Appropriatore, qui illis hunc vel illum colorem appropriat. Quis autem ille Appropriator

præ-

præter Deum? Quapropter concludunt, necesse est ut totus Mundus Appropriatore habeat, qui tùm illum totum, tùm singulas ejus partes appropriârit.

Atque hæc omnia colligunt ex propositione sua decima, ideoque non magni sunt momenti: ut jam taceam, quòd quidam illorum, qui defendunt æternitatem Mundi, non contradicant nobis in Proprio, sicut explicabo. Est tamen hæc via, meo judicio, omnium optima, de qua etiam meam sententiam alicubi adhuc tibi explicabo. part. 2. c. 19.

Via sexta. Existimavit quidam ex posterioribus, se viam invenisse præstantissimam, & quidem præcedentibus omnibus longè excellentiorem. Via autem illa est Præponderatio existentiae super privationem, (h. e. quòd *Existentia rerum existentium, Privationi illarum præponderata & prælata sit, cum utraque fuerit æquè possibilis*).

Dicit: Apud quosvis homines in confesso est, Mundum esse existentiae possibilis. Nam si existentiam haberet necessariam, esset Deus ipsemet. Res enim nobis est utique cum illo, qui confitetur existentiam Dei, & affirmat æternitatem Mundi. Possibile autem est id, quod possibile est ut existat, & possibile est ut non existat, cuique non magis convenit existentia quàm privatio. Quocirca id, quod existit existentia possibili, ita ut æquè possibilis sit existentia atque privatio illius; illud inquam probat nobis, esse Præponderatorem, qui præponderârit Existentiam Privationi illius.

Atque hæc via sufficientissima ipsis longè viderur. Verùm nihil aliud est, quàm ramus viæ præcedentis de Appropriatione sive proprio, nisi quòd pro *Appropriatore* hîc substituatur *Præponderator*, & *Ens* mutetur in Existentiam ipsius Entis.

At verò vel imponit nobis hîc author istius viæ, vel errat ipsemet in eo, quòd dicit, Mundum esse existentiae possibilis. Adversarius enim noster, qui credit Æternitatem Mundi, vocem *Possibilis*, cum ait, *Mundum esse existentiae possibilis*, longè alio sensu usurpat, quàm *Loquens*, sicut explicabimus. Prætereà, quòd ait, Mundum habere necessariò Præponderatorem, qui præponderârit Existentiam illius Privationi ejusdem, id adhuc maximoperè dubium est. Nam Præponderatio & Appropriatio vel sunt Entis, quod aptum est ad recipiendum unumquodque duorum contrariorum, vel sunt duarum rerum æqualiter inter se discrepantium & differentium, ita ut dicatur; Posteaquàm deprehendimus hoc isto modo, & non alio, id demonstrat esse Efficientem aliquem, qui hoc intenderit; ut, si diceres,

Quandoquidem hoc Æs, quod non est magis aptum ad recipiendam formam cacabi, quàm ad formam candelabri, invenimus in forma cacabi vel candelabri, inde equidem scimus fuisse quendam Appropriatorem & Intendentem, qui intenderit alterum ex istis duobus possibilibus: quia hinc manifestum est, æs extitisse, & utroque isto attributo possibili caruisse, privatumque fuisse ante præponderationem præponderantis. Verùm, si quæstio sit de re quapiam, de qua controversum est, an semper extiterit, aut post privationem demùm existere cœperit? de illa nullo modo hoc mente concipi vel dici potest: neque quæri potest, quis præponderaverit Existentiæ ejus Privationi illius, nisi antea demonstratum sit, illam post Privationem existere incepisse. Jam autem illud in hæc materia, de qua hinc agemus, disceptatur. Quòd si verò Existentiæ & Privationem imaginariam tantum hinc intelligere velimus, iterum redimus ad Propositionem decimam, quæ est de Intelligentia imaginatum & cogitationum, non verò rerum existentium & intelligibilium; quia Adversarius noster, qui credit Æternitatem Mundi, censet Imaginationem privationis illius non aliter se habere, quàm Imaginationem omnium impossibilium, quæ cadunt in Imaginationem. Verùm non est propositi nostri illorum verba refutare. Tantum volui tibi explicare, Viam istam, quam ipsi diversam longè existimant à præcedente, eandem omninò cum illa esse, nec quicquam ab ea differre.

Via septima. *Via septima*, quâ itidem recentiorum quidam utitur. Vult hic stabilire Novitatem Mundi per id, quod Philosophi dicunt de Animis, illas non interire, sed perpetuò superstites manere.

Dicit; Si Mundus est antiquus vel æternus, sequitur, semper Homines aliquos mori, infinitumque esse eorum, qui moriuntur, numerum, & per consequens infinitas esse Animas, & quidem simul existentes. Atqui jam demonstratum est, hoc posterius esse falsum, existere posse plura numerabilia infinita simul & eodem tempore.

Verùm mirabilis admodum est ista via, quæ ignotum probat per magis ignotum; aded ut verissimè de ea tritum illud proverbium dici possit: *Fidejussor tuus fidejussore eget*. Argumentatur etenim, ac si jam demonstratum esset, Animas superstites manere, & scirer, quânam ratione sint superstites; quid denique illud sit, quod superstes manet. Quòd si veller dubium hinc injicere Adversario, qui credit æternitatem Mundi cum permanfione Animarum, tum necesse

cesse foret, ut Adversarius permanentiam Animarum eodem modo fumeret & intelligeret sicut ipse.

Sed solverunt dubium istud quidam ex posterioribus Philosophis, dum dixerunt, Animas remanentes non esse corpora, ut loco comprehendantur; neque esse quid positivum, ut Infinitum in existentia illarum sit impossibile. Novisse enim debes, de rebus abstractis (h. e. quæ neque sunt corpus, neque potentia in corpore, sed Intelligentiæ) nullam multitudinem ullo modo formaliter posse concipi vel intelligi, nisi ex illis aliæ aliarum sint causæ, ita ut una habeat rationem causæ, altera effecti. At verò id, quod remanet de Rubene, neque est causa, neque effectum illius, quod remanet de Simeone. Ideoque sequitur, illa numero unum esse, sicut explicavit *Aben-Bachar* & *Aben-Zaig*; & alii, qui de profundis istis rebus scripserunt.

Summa est, Ab ejusmodi rebus incognitis & abstrusis, quæ cogitationes nostras superant, non esse sumenda principia, quibus alias res probemus.

Scias autem, unicuique, qui viis istis conatur confirmare Novitatem Mundi, vel Antiquitatem ejus refutare, necessariò auxilium sumendum esse vel ab una duarum istarum propositionum, vel ab ambabus; Propositione videlicet decimâ de Transitu illo, sive de Possibilitate illa imaginaria, ita ut stabiliat Appropriatorem, qui unicuique rei proprietatem suam dederit; vel Propositione undecimâ, quâ refellitur Infinitum per successionem, quam propositionem variè verificare nituntur. Quòd si enim respiciatur ad speciem quandam, cujus individua generationi & corruptioni sunt obnoxia, tempusq; præteritum consideretur; tùm dicunt sequi secundùm opinionem credentium Æternitatem Mundi, Individua hujus vel illius speciei, quæ usque ad hoc tempus extiterunt, esse infinita; & si illis adjungantur deinde ejusdem speciei individua post illud tempus (quod verbi gratiâ ponatur mille annorum) existentia, iterum esse infinita; atque ita posteriorem hunc Individuorum complexum majorem esse complexu priori; & per consequens, unum Infinitum esse majus altero. Et sic faciunt quoq; in Motibus circularibus Sphærarum, atq; ex illis etiam, ut quidem opinantur, sequi ajunt, circuitiones infinitas Sphæræ unius majores esse circuitionibus Sphæræ alterius, diversasque esse illarum circuitionum species, quarum unaquæque sit infinita. Ita de unaquaque Accidentium specie inquirunt, quæ in individuo abstractè considerant, sibi que illa, ac si existerent, ima-

ginantur, & quasi res essent, quæ certum habeant principium, atq; ita ad complexum illum imaginarium postea addunt, vel ab illo detrahunt. Verùm omnia sunt Entia tantum in Imaginatione & cogitatione existentia, & jam pridem propositioni isti (*undecima sc. de falsitate Infiniti*) cervicem fregit *Abunazar Alpharabius*, illiusq; incertitudinem secundum omnia ejus particularia detexit, sicut id reperies manifestè, si sine affectu & præconcepta opinione legeris Librum ipsius celeberrimum *de Entibus, quæ mutantur*.

Atque hæ sunt principaliores viæ & modi *Loquentium*, quibus Novitatem Mundi probant. Hac autem per istas rationes, ut ipsi quidem arbitrantur, probatâ, per se deinde sequitur, quòd Efficientem vel Creatorem habeat, qui cum intentione, voluntate, & electione illum innovarit. Quare cum ad hoc peculiaribus probationibus non sit opus, hinc progrediuntur ad Unitatem illius demonstrandam, prout in sequenti capite explicabo.

C A P. LXXV.

*Quinque via, quibus Loquentes Unitatem
DEI probant.*

Quomodo probent Loquentes Unitatem DEI.

IN hoc capite explicare mihi propositum est demonstrationes *Loquentium*, quibus *Unitatem DEI* probant. Illorum autem *Via* præcipuè sunt duæ, *Via sc. Impossibilitatis, & Via Mutationis*. Et hæ iterum in quinque subdividuntur.

Via prima.

Via prima Impossibilitatis est illa, quâ vulgus ipsorum utitur. Dicunt: Si duo Dii sint in Mundo, sequitur hinc, vel dari substantiam, quæ nullum habeat duorum contrariorum; quod falsum est: vel duo contraria simul, & eodem tempore, in uno subjecto esse posse; quod itidem falsum. e. g. Si Deus unus velit, ut hæc substantia fiat calida, & alter velit, ut sit frigida, inde sequetur, alterutrum ex his duobus: vel, illam neque futuram calidam, neque frigidam, quia duæ hæ actiones simul in eodem subjecto concurrere nequeunt. Hoc autem est falsum, quia omne corpus suscipit alterum è duobus contrariis: vel, illam fore calidam & frigidam simul. Sic si alter velit movere corpus, & alter velit, ut quiescat, tum illud corpus neque movebitur, neque quiescet, vel movebitur & quiescet simul.

Atque hæc argumentationis vel probationis species fundata est super quæstione de Substantia individua, quæ est prima ex ipsorum propositionibus; super propositione item de Creatione Accidentium;

tium; & super propositione illa, quâ statuunt, Privationes habituum esse res, quæ opus habeant efficiente aliquo.

Quòd si verò quis dicat, Materiam inferiorem, cui accidunt successivè generatio & corruptio ex sententia Philosophorum, diversam esse à materia superiore, Orbium videlicet cœlestium, quemadmodum hoc per demonstrationes ostendi potest: ac porro inferat, duos quoque esse Deos, unum, qui regit materiam inferiorem, cui nihil rei sit cum materia superiore Cœli; alterum, qui regit & gubernat sphaeras, quiq; nullas actiones exerceat in materiam inferiorem, quemadmodum illi ajunt, qui duos Deos esse statuunt; rùm hæc sententia nihil impossibile utique affirmabit. Nam si aliquis rogerat, signum hoc fore Imperfectionis illorum, si dicatur, unum non agere in res eas, in quas agit alter; responderi potest, nequaquam hoc esse imperfectionis vel impotentiae signum in illo: nam res illa, quæ non dependet ab operatione illius, est naturæ ejus impossibilis. Nullam autem imperfectionem arguit, non posse rem impossibilem, sicut apud nos, qui Unitatem Dei asserimus, non habetur pro imperfectionis argumento, quòd Deus non possit conjungere duo contraria in uno subjecto, quodq; ad hoc & alia impossibilia potentia ejus non extendatur. Hujus itaque argumenti debilitatem animadvertentes, ad aliud confugerunt.

Via secunda. Si duo sint Dii, sequitur necessariò, ambos habere rem *Via secunda.* quampiam communem, in qua conveniunt & communicant, & unumquemque habere aliquid proprium & peculiare, quod alter non habet, quo ab illo differt. [*At (subintellige) Consequens est absurdum.*]

Hanc viam quod attinet, Philosophica est & demonstrativa apud eos, qui illam sequuntur, & si principia sive hypotheses illius probata fuerint, quemadmodum ego id facturus sum, quando adducam sententiam Philosophorum in isto negotio. At verò non sequitur apud eos, qui credunt Attributiona Dei. Nam secundum illos in Deo sunt multæ res diversæ & distinctæ; Sapientia enim in Deo illis aliud est, quàm Potentia; Potentia aliud quàm Voluntas; ac proinde ex illorum sententia non est absurdum, utrumq; duorum Deorum habere aliquid commune, in quo cum altero conveniat; & unumquemque aliquid peculiare habere, quo ab altero differat.

Via tertia, quæ & ipsa propositione quâdam ipsorum opus ha- *Via tertia.* bet, est hæc. Quidam ex antiquioribus *Loquentibus* dicunt, Creatorem Velle per Voluntatem, sed tamen Voluntatem illam non esse

rem substantiæ ipsius additam, sed esse Voluntatem extra subjectum. Atque ex his, quæ tamen à veritate longissimè absunt, inferunt, Voluntatem istam, quæ est extra subjectum, non esse posse in utroq; Deo, vel in duobus Diis: eò quòd una causa, eaque simplicissima, non possit duo judicia, h.e. *diversas proprietates, vel diversitatem* efficere in duabus substantiis.

Verùm hoc est probare ignotum per magis ignotum. Voluntas enim illa, de qua loquuntur, non potest in intellectu formari vel concipi; ac præterea est juxta quosdam omninò impossibilis, & juxta illos ipsos, qui eam credunt, ejusmodi ex illà nascuntur dubia, quæ ipsimet nunquam refutare possunt, & tamen non erubescunt ex illa demonstrationem petere pro Unitate DEI.

Via quarta.

Via quarta. Dicunt: Existentia Operis (h.e. *huius Mundi*) docet de Existentia Efficientis, sed non docet de multitudine sive numero Efficientium, nihilque interest, sive quis duos, sive tres, sive viginti, aut plures dicat.

Quòd si quis excipiat, hanc demonstrationem non docere de Impossibilitate pluralitatis in Deo, sed tantùm de ignorance numeri; & nihil impedire, quòd minùs dicamus, posse esse unum vel plures: tùm perficiunt probationem suam eo, quòd dicunt, Existentiã Creatoris non esse possibilem, sed necessariam, ac proinde tolli quoque possibilitatem pluralitatis. Et hæc est ratio argumentandi illius, qui hoc argumento utitur.

Verùm fallaciam manifestam hîc committunt. Nam in ipsa existentia Creatoris quidem nulla est possibilitas; sed in opinione & mente nostra est possibilitas. Alia autem est possibilitas in scientia nostra, & alia possibilitas in existentia. A possibilitate verò in cogitatione vel scientiã, ad possibilitatem in existentiã, non valet consequentia; vel contrà, A negatione possibilitatis in existentiã, ad negationem possibilitatis in scientia: quemadmodum illi sciunt, qui didicerunt, quomodo conclusiones ex præmissis sequantur.

Via quinta.

Via quinta, quæ est cujusdam ex recentioribus, qui existimavit, se egregium quid invenisse, quo possit Unitatem Dei probare. Sensus ejus est hic. Aut unus fuit sufficiens ad creandam totam istam rerum Universitatem, aut non: si fuit, tùm utique alter erit superfluus, eoq; nihil opus erit; si non fuit, sed à duobus simul perficienda & disponenda fuit univèrsa hæc Mundi machina, tùm quisque illorum dicendus est fuisse insufficiens, & non satis potens ad id præstandũ, alteriusq; ope indiguisse. Hoc autè est unũ ex impossibilibus. Ergo &c.

Ve-

Verum contra hanc rationem potest excipi; Non omnem, qui non operatur id, quod in ipsius natura non est, ut illud operetur, (h.e. quod contra ipsius naturam est), dicendum esse Impotentem & Insufficientem. Nam quemadmodum non est Homo aliquis Infirmus & Debilis vocandus, qui nequit portare decem talenta; & sicut non est attribuenda Deo Impotentia, quia non potest se-ipsam corpoream facere, vel alium sibi similem creare, aut quia nequit creare quadratum, cujus latus æquale sit diametro: sic illi, qui duos Deos statuunt, possunt dicere, non esse illis Omnipotentiam derogandam idèd, quia nullus illorum solus creat; eò quòd necessitas existentiae ipsorum requirat, ut sint duo. Hoc verò non esse ex indigentia, quasi unus alterius ope indigeret, sed ex necessitate, contrariumq; esse impossibile. Et sicut non idèd dici potest, Deum non esse omnipotentem, nulloq; modo Indigentiae, Impotentiae vel Insufficientiae titulo appellandum, quòd non possit existere facere corpus aliquod, nisi creet Substantias individuas, illasq; per Accidentia, quae itidem creat, jungat, ut illi *Loquentes* asserunt; quia sc., ut aliter fiat, est impossibile. Sic, qui duos Deos statuit, dicere potest, impossibile esse, ut unus solus faciat omnia, nec tamen Imperfectioni ipsius hoc adscribendum esse, quia illa talis sit, ut duo simul & una sint & operentur.

Atq; hæc argumentorum istorum debilitas sic defatigavit & exercuit nonnullos, ut quidam illorum dixerit, Unitatem Dei haberi ex lege per Cabbalam; sed à reliquis ludibrio tantum fuit habitus & non nisi fannis exceptus. Mihi autem videtur, Virum illum fuisse sani admodum ingenii ac judicii. Nam cum nihil solidum & demonstrativum in ipsorum rationibus vidisset, in quo animus ipsius acquiescere potuisset, dixit, per Cabbalam sive Traditionem hoc haberi ex lege. Illi etenim homines nullam planè certam rerum naturam, unde demonstrationes veræ peti possunt, admittunt, intellectumq; certam & rectam scientiam, quæ veras possit gignere conclusiones, habere negant. Omnia autem hæc singulari intentione facta sunt; ut sc. destruerent verba Philosophorum, & ostenderent, dari posse demonstrationes de illo, cujus nulla planè est demonstratio: non animadvertentes vel non curantes, quòd hac ratione subtrahantur nobis demonstrationes de illis rebus, quarum demonstrationes existunt: id quod Deo Opt. Max., & Viris intelligentibus, qui Veritatem confitentur, hoc loco committimus & conquerimur,

*Refutatio Corporeitatis, ex sententia
Loquentium.*

*Quomodo Lo-
quentes refutent
Corporeitatem.*

ARGUMENTA & rationes, quibus *Loquentes* utuntur ad removendam à Deo corporeitatē, longè sunt infirmiora, quàm ea, quibus usi sunt ad asserendam Unitatem Dei. Est enim ipsis remotio Corporeitatis veluti ramus, necessariò ex Unitate, tanquam radice, promanans.

Dicunt: Corpus non est unum. [*Deus (subintellige) est unus. Ergo non est corpus.*]

Verùm qui refutat Corporeitatem ex eo, quòd corpus sit compositum ex materia & forma; Deo autem ejusmodi compositionem competere non posse ostendit: hic, meo judicio, non est *Loquens*, ejusq; hanc demonstrationem fundamentis Loquentium superstructam esse nego. Est enim demonstratio realis, fundata in veritate & natura materiæ & formæ: hæc q; ipsissima est Philosophorum sententia, quam adducam & explicabo, cum acturus sum de Philosophorum in hoc negotio demonstrationibus.

Intentio nostra in hoc capite est, commemorare *Demonstrationes Loquentium de Remotione Corporeitatis* ex eorundem principiis.

Via prima.

Via prima. Ajunt; Si Deus est corpus, tùm Divinitas & Veritas ejus perficietur vel in universalitate & complexu Substantiarum individuuarum corporis illius, quod habet, vel in una tantùm.

Si perficiatur in una, tùm nulla est utilitas reliquarum, sed sunt superflue: nulla q; est ratio essentiæ illius corporis, (*quia una substantia individua non potest corpus constituere*). Si in omnibus & singulis perficiatur, tùm erunt Divinitates multæ, non vero Deus unus. Atqui verò jam demonstrarunt, Deum esse unum. Ergo.

Hanc rationem si consideraveris, invenies illam superstructam esse propositioni ipsorum primæ & quintæ, ac proinde nullius esse ponderis. Potest enim illis dici, Corpus Dei non est, ut dicitis vos, compositum ex conjunctione particularum ejusmodi individuuarum, quales Ipse creavit; sed est corpus unum continuuum, nullam nisi in Cogitatione admittens divisionem. In cogitatione autem nulla est notio vel probatio, (h. e. à *Cogitatione & Imaginatione alicujus rei ad illius esse nulla est consequentia*). Sic enim imaginari tibi potes, Cælos esse ruptos vel fissos, quod tamen non est; (Philosophi vocant *Opus*

Imagi-

Imaginationis). Et ita argumentari possumus ab iis, quæ nobiscum sunt, & quæ à nobis videntur, (h. e. *ab Orbibus cœlestibus*), ad ea, quæ nobis sunt occulta, (h. e. *ad Deum*).

— *Via secunda*, quæ magni admodum apud ipsos momenti habetur, *Via secunda*, est desumpta ab Impossibilitate Afsimilationis, quòd sc. D E U S Benedictus nulli creaturæ afsimilari possit. Si autem corpus esset, aliis utiq; corporibus foret similis. Atq; hîc prolixi valdè sunt.

Dicunt. Si dicas, corpus illius non esse simile reliquis corporibus, tibi ipsi contradicis. Nam omne corpus cuiusvis alii corpori simile est in ratione corporeitatis: differunt autem à se invicem corpora in aliis rebus, accidentibus videlicet. Quare qui dicunt, D E U M esse corpus, affirmare coguntur, Illum aliquod sibi simile creâsse.

Verùm duobus modis hæc ratio confutari potest. *Primum* enim dicere potest aliquis, Non recipio ego hanc Traditionem, quòd Deus nulli creaturæ in re aliqua afsimilari possit? quam hujus rei habes demonstrationem, nisi auctoritatem librorum Prophetarum? Sed ita Remotio corporeitatis est Cabbalistica, non Intellectualis & demonstrativa.

Quòd si excipiat (*Loquens*); Si similis est alicui creaturæ, sequitur, illum aliud sibi simile creâsse; respondere potest Adversarius, Nihil esse Deo simile per omnia; se enim non negare, multas in Deo res esse, modosque multos. Nam qui credit corporeitatem, non veretur hoc affirmare.

— *Secundus* modus hanc rationem impugnandi, isque magis conveniens, est hic; Firmum & ratum est apud omnes Philosophos, de Sphæris cœlestibus & de corporibus istis materialibus dici, quòd sint corpus, cum tamen non habeant eandem materiam & formam, sed æquivocè materia & forma de utrisque dicatur: & licet Cœlum suas dimensiones habeat, non tamen esse corpus sicut reliqua corpora. Nam non quicquid haber dimensiones, statim est corpus; sed corpus est, quod constat ex materia & forma. Quòd si hoc de Cœlo dici potest, quantò magis potest de Deo dicere, qui Corporeitatem asserit, Illum habere quidem dimensiones, sed tamen essentiam, veritatem & substantiam illius non esse similem corpori alicui creato, proinde *Corpus* de ipso & aliis dici *ὁμοειδούς*, quemadmodum *Ens* de D E O & aliis *ὁμοειδούς* dicitur apud Orthodoxos. Præterea, non admittunt, qui pro Corporeitate certant, omnia corpora ex similibus particulis esse composita, sed dicunt, D E U M creare quidem omnia corpora, verùm diversæ esse naturæ & essentiæ. Quemadmo-

dum igitur secundum illos corpus aliquod scintillans & splendidum (*ex his sc. inferioribus*) non est simile globo Solis: sic dicunt Corpus lucis creatæ, h. e. Majestatem Divinam, nequaquam similem esse corpori Cœlorum, & Stellas non esse similes Majestati Divinæ, vel columnam Nubis creatæ non esse sicut corpus DEI Opt. Max. Illius enim corpus esse perfectum, gloriosum, omnisque compositionis & mutationis expertum, & per consequens perpetuo extitisse, & juxta voluntatem ac beneplacitum suum omnia reliqua effecisse. Hæc autem sententia, ut ut infirma, quomodo mirabilibus illorum rationibus, quas tibi indicavi, refellatur, non video.

Via tertia. *Via tertia.* Dicunt; Si Deus sit corpus, tunc utique erit finitus. Hoc verum. Si autem sit finitus, habebit quoque certam mensuram & certam formam ac figuram. Et hoc verum est.

Pergunt: Si figuram habeat & mensuram, sequitur, possibile fuisse ut fieret major vel minor quam est, vel etiam, ut aliam planè figuram obtineat, & proinde etiam, quia videmus certam illi mensuram & formam esse appropriatam, sequi, illum habere Appropriatorem.

Hanc viam quod attinet, audivi quidem eam à nonnullis valde commendari, sed omnium est infirmissima, utpote quæ nititur Propositione decimâ, ex qua cum tam multiplices difficultates & absurditates oriantur, si reliquis Entibus applicetur, prout ostendimus, quantum ergo plures inde nascentur, si Deo accommodetur?

Verum nulla est differentia inter hoc & inter id, quod dicunt de Preponderatione Existentiæ Mundi super Privationem illius, illam sc. docere de Efficiente aliquo preponderante Existentiâ Privationi illius, propter possibilitatem existentia. Quod si enim quæramus ex eis, quare non sequatur etiam de existentia Dei, si sequatur de Mundo, cum dicimus; quandoquidem existit, sequitur illum habere Preponderatorem, qui præponderarit Existentiâ ejus Privationi illius? Respondebunt sine dubio, quia hoc procederet in infinitum, & necessario tandem huc devenient, ut dicant, quod necessaria sit existentia sine aliqua possibilitate, neque alio, à quo existentiam accipiat, indigeat. Nam hæc eadem responsio dari quoque potest ab eo, qui Corporeitatem defendit, ad id, quod hinc dicunt de mensura, forma & figura; videlicet, De omnibus mensuris, quæ possibilem habent existentiam, h. e. quæ primò non fuerunt, deinde verò existere inceperunt, dici quidem posse, potuisse illas fieri vel majores, vel minores, quam sunt, vel etiam diversæ planè figuræ, & Appropriatorem aliquem sine dubio habere: verum formam vel figuram

ram & mensuram DE I, quæ sine omni sunt imperfectione & similitudine, quod attinet, nequaquam illam ita esse comparatam, ut aliquando non extiterit, postea verò existentiam acceperit, ita ut Appropriatore opus habuerit; sed ipsius essentiam, mensuram & figuram necessariæ esse existentiae. Sic enim non dici potest, Ipsi opus aliquo fuisse, qui post privationem existentiam ei appropriaverit; quia nempe nulla possibilitas privationis in Ipso existit: sic etiam non dici potest, Illum opus habuisse aliquo, qui ipsi formam & mensuram appropriârit; quia scilicet sic est necessaria ipsius existentia.

Quocirca, Lector optime, si constituisti veritatem inquirere, abjiciendi tibi sunt omnes affectus, traditiones, & receptæ opiniones; cavendum etiam tibi, ne animus tuus pertrahatur in sententiam istorum Speculatorum, ne tibi idem quod illis accidat, qui, *prunas ignis evitare volentes, in flammam ejus inciderunt*, adeò ut totam rerum naturam destruxerint, creationem Cœli & Terræ everterint, adeoq; quod dici solet, Cœlum Terræ miscuerint. Dum enim existimârunt, se per propositiones illas suas demonstraturos, Mundum esse novum; non solum id non perfecerunt, sed præterea demonstrationes de Unitate DE I, Existentiâ ejus, & Corporeitatis remotione nobis eripuerunt. Demonstrationes enim, quibus hæc omnia probare oportet, petendæ sunt ex natura Rerum, quemadmodum in sensus nostros & intellectum incurrit.

Expositâ itaq; ipsorum sententiâ, accedemus ad recensenda principia, & considerandas demonstrationes Philosophorum de Existentiâ DE I, Unitate illius, & Corporeitatis ab illo remotione, omisâ & quasi concessâ ipsis Æternitate Mundi, licet eam nō credamus. Postea monstrabo tibi viam nostram, quâ nos, verâ speculatione duce, perfectè tres istas quæstiones probare possumus. Et his confectis, tandem revertar ad congregiendum cum Philosophis de Æternitate Mundi.

FINIS PRIMAE PARTIS.

RABBI MOSIS MAJEMO-
NIDIS

MORE NEVOCHIM

PARS SECUNDA.

PROLEGOMENA.

*Propositiones
Philosophorū, ad
demonstrandam
Dei Existētiā,
Incorporeitatem,
& Unitatem.*

IGINTI-QUINQUE sunt Propositiones, eaq̄; omnes demonstrativę & indubitę, quibus opus est ad demonstrandam Dei Existētiā, Incorporeitatem & Unitatem. Ipse enim Aristoteles, &, qui eum sequuti sunt, Peripatetici, firmisimis rationibus illas jam-pridem demonstrarunt. Pręter illas autem adhuc aliam ipsis concedemus & largiemur, quā mirificę quęstiones nostrę confirmantur, sicut explicabo. Propositio autem illa est **MUNDI ÆTERNITAS**, quam tuentur.

Propositio I. *Falsum est, dari Ens quantitate infinitum.*

II. *Falsum itidem est, dari Entia quantitatem habentia numero infinita simul.*

III. *Falsum quoq̄, est, dari processum Caussarum & Effectorum in infinitum, licet mensuram & quantitatem non habeant. E. G. Quod Intellectus hic sit causa Intellectus secundi, secundus tertii, tertius quarti, & sic in infinitum, falsum est.*

IV. *In quatuor Pradicamentis invenitur Mutatio. In pradicamento Substantia, quando res mutatur in substantia per Generationem & Corruptionem: in pradicamento Quantitatis, per Accretionem & Diminutionem: in pradicamento Qualitatis, per Alterationem: in pradicamento Ubi, per motum Localem. Et de hac ultima Mutatione in Ubi dicitur Motus in specie, de reliquis verò in genere.*

V. *Omnis Motus est mutatio & exitus de potentiā in actum.*

VI. *Motuum (localium) alius est Substantialis, alius Accidentalis: alius item*

item Violentus, alius Partialis, qui est species motus Accidentalıs. Substantialis est, cum transfertur corpus de loco in locum. Accidentalıs; ut cum dicitur de Nigredine corporis alicujus, quod translata sit de loco in locum. Violentus, cum lapis sursum movetur violentiã motoris alicujus. Partialıs; ut est motus clavi in navi: nam quando movetur navis, dicitur quoque quod moveatur clavus. Et sic quotiescunque dicitur totum aliquod compositum moveri, dicitur quoque moveri pars ipsius.

VII. *Quicquid mutatur, id dividitur; ideoq; quicquid movetur, id dividitur & est corpus; & quicquid non dividitur, id quoque non movetur, ac proinde non potest esse corpus.*

IX. *Quicquid movetur secundum accidens, necessariò aliquando quiescit. Quia enim motus illius non est in substantia, ideo non potest esse perpetuus motus ille accidentalıs.*

IX. *Omne corpus, quod movet aliud corpus, quando movet, movetur & ipsum.*

X. *Quacunque dicuntur esse in corpore, in duas partes dividuntur: vel enim insunt corpori ut Accidentia, vel insunt ei ut Forma naturalıs. Utraque autem sunt potentia in corpore.*

XI. *Quadam res, qua in corpore subsistunt, cum dividitur corpus, dividuntur & ipsa, & quidem divisione accidentalı; ut colores, & reliqua, quæ per totum corpus se diffundunt: quadam verò, qua corpus conservant, nullo modo dividuntur; ut Anima & Intellectus.*

XII. *Omnis potentia vel virtus per corpus diffusa est finita; quia sc. ipsum corpus finitum est.*

XIII. *Nulla mutationis species est continua, nisi motus localıs species circularıs.*

XIV. *Motus localıs omnium motuum est antiquissimus & primus natura; generationem enim & corruptionem præcedit alteratio; alterationem appropinquatio alterantis vel mutantis ad rem alteratam, (h.e. motus localıs): accretio autem & diminutio non possunt esse nisi præcedente generatione & corruptione.*

XV. *Tempus est accidens motum consequens, eiq; coherens, neque unum sine altero esse potest. Non existit motus, nisi in tempore; & non potest intelligi aut mente concipi tempus, nisi cum motu: & quicquid non habet motum, non cadit sub tempus.*

XVI. *Nulla res, qua non est corpus, potest intelligi habere numerum: sed si fuerit potentia in corpore, possunt numerari individua potentiarum, cum materia vel subjecta illarum numerantur. Propter hanc caus-*

fam res immateriales, quæ neque sunt corpus, neque potentia in corpore, non possunt sub numero aliquo intelligi, nisi habeant rationem caussarum vel effectorum.

- XVII. *Omne, quod movetur, habet Motorem aliquem; eumq; vel externum, ut lapis, qui à manu movetur; vel internum, ut corpus animalium, quod compositum est ex movente & mobili.* Proinde, cum moritur, & Movente vel Motore privatur, Animâ videlicet, remanet mobile solum, Corpus scilicet, planè eâdem formâ vel figurâ, sicut antea fuit, nisi quòd motu sit destitutum. Et quia Movens in Moto vel Mobili existens occultum est, & à Sensibus videri nequit, existimârunt Animalia moveri sine movente: omneque mobile, quod virtutem motricem habet intra se, dicitur moveri à se ipso, quia virtus illa motrix in tota substantia existit.
- XIIX. *Quicquid exit de potentia ad actum, ab alio, & quidem externo vel extrinseco, educitur.* Nam si educens esset in ipso, nullumq; adesset impedimentum, ne unico quidem momento existeret in potentia, sed semper foret in actu: quòd si autem educens in ipso esset, aliquodque impediens ei adesset ac removeretur, sine dubio idem ille impedimentum auferret, qui educeret quoque potentiam illam in actum.
- XIX. *Quicquid existentia suæ causam habet, possibilis est existentia ratione substantiæ suæ.* Nam si causæ ejus existant, existeret & ipsum; si non existant, vel tollantur, vel mutetur dispositio illarum unde illius existentia sequitur, neque illud existeret.
- XX. *Quicquid ratione substantiæ suæ, necessaria est existentia, id suæ existentia nullam prorsus causam habet.*
- XXI. *Quicquid è duabus rebus est compositum, ejus, quatenus talis, existentia causa est illa compositio; & per consequens, quoad substantiam suam, non habet necessariam existentiam.* Existentia enim ejus consistit in existentia duarum illarum partium, earumq; compositione.
- XXII. *Omne corpus necessarid compositum est ex duabus rebus, & certa habet accidentia. Duæ res illud conservantes sunt Materia & Forma. Accidentia sunt, Quantitas, Forma, Figura, Situs, &c.*
- XXIII. *Quicquid est in potentia, & in sua substantia habet possibilitatem aliquam, illud necesse est aliquando in actu non existere.*
- XXIV. *Quicquid est in potentia, est materiaturum. Possibilitas enim perpetud est in materia.*
- XXV. *Principia Substantiæ compositæ singularis sunt Materia & Forma,*

ma, & ha non possunt esse sine Efficiente, h.e. Motore, qui moveat & disponat subjectum (h.e. materiam) ad recipiendam formam. Hic autem est Motor proximus, qui disponit materiam individui vel singularis alicujus. Atque hinc consideratione digna res occurrit de Motu, Movente, & re Motâ, de qua alibi jam satis superque actum, cujusque summam Aristoteles comprehendit, dum ait, Materiam non movere se-ipsam. Et hæc est Propositio maxima ac præcipua, ad investigationem Motoris primi nos deducens.

Hæ itaq; sunt viginti-quinque; illæ Propositiones, quarum quædam sunt intellectu facillimæ, & patent ex principiis demonstrativis, quæ sunt intelligibilia prima; quædam verò demonstrationibus & principiis multis indigent, quæ omnia jam demonstrata & adducta sunt ab Aristotele partim in Libris Acroamaticis, partim in Metaphysicis. Nostri autem propositi non est, libros Philosophorum hinc transferre, & remotiora illorum principia explicare, sed proxima tantum, quibus ad materiam nostram opus habemus.

Nunc præcedentibus propositionibus unam adhuc, Æternitati Mundi patrocinantem, adjiciam, quam Aristoteles pro omnium verissima & fide dignissima habuit. Eam nos ipsi nunc per modum Concessionis dabimus, donec id, quod intendimus, probaverimus.

XXVI. ergo est; *Tempus & Motum ipso actu esse existentia æterna & perpetua.* Proinde secundum eum ex hac positione sequitur, esse corpus quoddam, quod moveatur motu æterno in ipso actu existente; Corpus videlicet quintum, unde dicit, Cælos neque generationi, neque corruptioni esse obnoxios. Motus enim secundum illum neque generatur, neque corrumpitur. Nam statuit, quemlibet motum, motum alium, sive ejusdem, sive alterius speciei, præcedere. Quod verò existimamus, in Animantibus ante motum localem non præcedere motum alium, negat esse verum. Causam etenim motus post quietem illorum refert ad res procreantes motum illum localem, quæ sunt vel Mutatio temperamenti, (unde est appetitus vel desiderium ad quærendum sibi convenientia, & ad fugiendum contraria); vel Imaginatio, vel Consilium & Proæresis in illis exorta. Horum ergo trium aliquod semper motus localis causam esse, & ex unoquoque motus alios sequi dicit. Item ait, Uniuscujusque rei innovationem tempore præcedere possibilitatem innovationis ejus, & ex his concludit & deducit ea, quæ faciunt ad adstruendam propositionem ejus. Præterea, sequitur ex hac propositione, dari Mobile

bile quoddam finitum, quod per longitudinem finitam infinitis vicibus per eandem longitudinem moveatur & revertatur; quod falsissimum est, & non nisi in motu circulari fieri potest, sicut demonstrari potest ex decima-tertia istarum propositionum. Insuper sequitur hinc, dari Infinita, non quidem simul, sed successivè.

Aristotelem non credidisse, rationes suas pro Æternitate Mundi esse demonstrativas.

Atque hæc est propositio illa, quam semper & ubique stabilire & confirmare nititur Aristoteles. Mihi tamen nequaquam videtur, illum in hac opinione fuisse, ac si rationes ejus essent demonstrativæ, sed existimo, illam ab eo simpliciter, tanquam probabilem & rationi consentaneam, receptam fuisse. Ejus autem affectæ & commentatores, illam omninò necessariam & demonstrativam, nequaquam verò probabilem esse, affirmârunt. *Loquentes* verò ostendere conati sunt, illam penitus esse impossibilem, neq; intellectu nos assequi posse, quomodo Entia infinita successivè produci aut creari queant: quin-imò dicunt, Impossibilitatem ejus esse Intelligibile primum. Mea sententia est, propositionem hanc esse possibilem vel probabilem, non autem necessariam, sicut Aristotelis Interpretes volunt; neque impossibilem, sicut *Loquentes* asserunt.

Verùm non est hic intentio mea, rationes Aristotelis, nostrasque de illis dubitationes proponere; neque etiam volumus sententiam nostram de Novitate Mundi explicare; sed propositum nobis hoc loco fuit, nudè tantùm recensere principia & propositiones, quibus ad tres nostras quæstiones demonstrandas opus habemus. Quocirca cùm id jam factum sit, pergo ad explicandum, quid ex illis sequatur & concludi possit.

CAPUT I.

Quomodo ex præmissis propositionibus sequatur, Mundum habere Motorem, eumq; Unum, Incorporeum, & Æternum.

Quomodo ex principis Philosophicis demonstratur, Mundi habere Motorem, Unum, Incorporeum, & Æternum.

EX Propositione vicecima-quinta sequitur, esse Motorem aliquem, qui movet materiam istam generabilem & corruptibilem; ut formam aliquam recipiat. Quòd si verò inquiratur, unde Motor ille movendi vim habeat? apparebit, illum necessariò habere adhuc alium priorem, sive ejusdem, sive alterius speciei, qui illum moveat: (Motus enim est in quatuor prædicamentis, & de omnibus dicitur

dicitur Motus in genere, prout docuimus in *Propositione quarta.*) Hoc verò non potest procedere in infinitum, uti ostendimus in *Propositione tertia.* Verùm videmus, omnem motum pervenire ad motum corporis quinti (*Cœli*), ibique subsistere : & ab illo motu omnem Motorem originem suam, veluti per ramum aut catenam aliquam, trahere in Mundo hoc inferiori. Porrò, movetur Cœlum motu locali, qui primus est omnium motuum & antiquissimus, uti vidimus in *Propositione decima-quarta*, & sic omnis motus localis pertingit tandem ad motum Cœli. Exempli gratiâ, si dicas, Lapidem istum, quem moveri vides, moveri à baculo, baculum à manu, manum à nervis, nervos ab arteriis, arterias à musculis, musculos à calore naturali, calorem à forma, huncque esse Motorem primum; hinc Motor quoque ad movendum inducitur aliunde, veluti à Voluntate vel Consilio, Lapidem baculo ori foraminis alicujus admovendi, ne vento spiranti ingressus per illud pateat. Motor autem venti, & flatus vel spirationis ejus causa efficiens est motus Cœli, & per consequens etiam motus primi localis. Atque ita videbis quoque, omnem causam generationis & corruptionis devenire tandem ad motum Cœli. Quòd si verò & hinc tandem pervenerimus, ad motum nempe Cœli, ulterius sequetur, & hoc aliquem habere Motorem, juxta *Propositionem decimam-septimam*, & quidem vel intra se, vel extra se. Si habeat Externum, erit vel Corporeus, vel Incorporeus, & ita non vocabitur Externus; vel non dici poterit de eo, quòd sit extra illud, sed abstractus ab illo. Nam de rebus incorporeis non nisi latissimè & improprie dicitur, quòd sint extra corpus. Si habeat Internum, erit Motor ille vel Virtus & Facultas per totum ejus corpus diffusa, quo diviso & illa dividatur, sicut est calor Ignis; vel erit Facultas ejus aliqua indivisibilis, ut est Anima vel Intellectus, ut habuimus in *Propositione decima & undecima*, & per consequens Motor Cœli erit alterutrum ex istis quatuor; vel erit corpus aliquod extra illud, vel ab illo abstractum quid, aut virtus per illud diffusa, aut denique facultas ejus aliqua indivisibilis. Falsum autem est, primò, Motorem Cœli esse corpus aliquod extra ipsum. Nam si esset corpus, sequeretur, moveri & ipsum, quando movet aliud, ut liquet ex *Propositione nona*, & hoc corpus, quod movet, moveri itidem ab alio; sicque consequenter in infinitum. In *Propositione autem secunda* docetur, non dari corpora numero infinita. Deinde, falsum est, Motorem Cœli esse Facultatem quandam per totum illius corpus diffusam, secundum modum tertium; quia enim Cœlum est corpus, se-

quitur, illud esse finitum, secundum *Propositionem primam*; Facultatem item ejus esse finitam, ut quæ & ipsa dividi potest diviso corpore, ex *Propositione undecima*; & per consequens, non posse moveri in infinitum, id quod posuimus in *Propositione vicesima-sexta*. Præterea, falsum est secundum quartum modum, Motorem Cœli esse Facultatem ejus aliquam indivisibilem, qualis est Anima in Homine. Falsum est, illam solum esse causam motus perpetui & continui, ut sit indivisibilis. *Declaratio*. Si talis Facultas est Motor primus vel Movens primum, tunc sequitur, illum Motorem moveri per accidens, secundum *Propositionem sextam*. Ut clarior res evadat, hoc adjicio. Quando Homo ab Anima sua (quæ forma ipsius est) movetur & impellitur, ut ex inferiori ædium parte in superiorem ascendat, tunc Corpus illius est id, quod movetur in substantia, & Anima est Movens primum in substantia, (*juxta hanc sc. sententiam*), sed non negari potest, illam quoque per accidens moveri. Nam translato Corpore ex ædium parte inferiore in superiorem, necessario quoque transfertur Anima, quæ erat inferius, in locum superiorem. Rursum, cum Motus & Impulsio animæ cessat & quiescit, quiescit quoque id, quod propter ipsam movebatur, Corpus videlicet; cum autem Corpus quiescit, tollitur iterum motus ille Animæ accidentalis. Quicquid enim per accidens movetur, necessario quoque quiescit, secundum *Propositionem octavam*, & illo quiescente, quiescit quoque id, quod propter illud movebatur. Hæc autem omnia si ita se habeant, sequitur, Movens illud primum aliam insuper oportere causam habere, extra illud universale compositum ex Movenente & Moto vel Mobili, quâ, tanquam Motus principio, existente, Movens illud primum moveat ea, quæ in ejus complexu ab ipso moventur, & quâ absente ac deficiente quiescat. Propter hanc causam animantium corpora non perpetuo moventur, licet in unoquoque sit Movens primum indivisibile, quia Movens illorum non semper movet in substantia, sed causæ ejus impulsivæ sunt extra illud, ut Appetitus quærendi sibi salutaria, vel fugiendi contraria, Imaginatio & Phantasia in iis, quæ Imaginationem habent. Cum enim illæ causæ adsunt, tunc movent; & dum movet, movetur quoque per accidens, & necessario iterum quiescit. Quocirca, si Motor Cœli sit in ipso Cœlo, juxta aliquem dictorum trium modorum, non poterit moveri motu perpetuo. Quod si verò Motus iste sit æternus & perpetuus, ut statuit noster Adversarius, & hoc sit possibile, secundum *Propositionem decimam-tertiam*, sequitur juxta hanc sententiam

ex prædictâ divisione, causſam primam motûs Cœli eſſe juxta modum ſecundum, h. e. abſtractam ab ipſo Cœlo.

Sic ergo per demonſtrationem certam liquet ſequi, Motorem Cœli (ſiquidem motus illius ſit perpetuus & æternus) neque eſſe corpus, neque potentiam aliquam corpoream: ac proinde non habere motum, neque ſubſtantialem, neque accidentalem, ideoque etiam nullam admittere diſiſionem vel mutationem, juxta *Propoſitionem quintam & ſeptimam*. Hic autem Motor nemo alius eſt præter *DEUM OPT. MAX.*, verè primam motûs Cœli cauſſam. Sequitur etiam, falſum eſſe, duos vel plures eſſe Motores, quia res abſtractæ & incorporeæ non poſſunt numerari, niſi ita ſint comparatæ, ut una habeat rationem cauſſæ, altera cauſſati, ſecundum *Propoſitionem decimam-ſextam*. Liquet inſuper, Motorem illum non cadere ſub tempus, quia videlicet à motu eſt exemptus, ſecundum *Propoſitionem decimam-quintam*.

Ex hac itaque conſideratione per demonſtrationem colligimus, falſum eſſe, Cœlum moveri à ſe-ipſo motu perpetuo; Item, Cauſſam primam motûs ejus neque eſſe corpus, neque potentiam in corpore; Motorem eſſe unum, nulliq; mutationi obnoxium; Exiſtentiamque ejus nulli tempori eſſe alligatam: quæ ſunt tres iſtæ quæſtiones, de quibus celeberrimi Philoſophi demonſtrationes extruxerunt.

Secunda conſideratio ipſorum. Poſuit Ariſtoteles *Propoſitionem* quandam, hanc videlicet; Quando aliquid fuerit compoſitum ex duabus rebus, & earum altera reperitur per ſe & ſeoriſim extra totum compoſitum, tum ſequitur, itidem ſeparatam reperiri rem alteram extra compoſitum. Quòd ſi autem exiſtentia illarum neceſſario ſecum ferat, ut non niſi unâ & conjunctim reperiantur, qualis eſt ratio materiæ & formæ, tum neutra ſine alia unquam exiſtit. Proinde ſi una illarum ſeparata inveniatur, colligi inde poteſt, illis nequaquam hanc naturâ ineſſe, & alteram quoque per conſequens ſeparatam exiſtere. Exempli gratiâ, ſi ſumamus Oxymel, & ſeparatim inveniamus Mel, tanquam unam compoſiti partem, ſequetur ex eo, nos quoque reperiuros ſeparatim Acetum. Poſteaquàm expoſuit hanc *Propoſitionem*, aſſumit, & dicit, Nos multas res invenire compoſitas ex movente & moto, h. e. quæ movent alia, & quæ ipſæ quoque ab aliis, dum movent, moventur: id quod manifeſtum eſt in Sphæris, quæ reliqua omnia movent. Invenire nos etiam Motum, quod nihil planè mover, & illud eſt motum ultimum; ac proinde ſequi,

Secunda conſideratio Philoſophica circa Unitatem, Incorporitatem, & Æternitatem Dei.

nos invenire quoque Movens aliquod, quod à nullo movetur; quod est Movens ultimum. Hoc autem Movens, quia nullum habet motum, est indivisibile, incorporeum, & tempori nullo modo subiectum, prout explicatum est in *Propositione precedenti*.

Tertia consideratio circa prædictas quaestiones.

Tertia consideratio Philosophica in hoc negotio ex Aristotele desumpta, (licet ipse eam in alia materia adduxerit) est hæc: Nullum est dubium, quin sint Entia existentia, & quidem sensibus etiam perceptibilia. Illa autem necessariò secundum unum trium istorum modorum sunt comparata, (est enim divisio necessaria). Vel omnia Entia sunt exempta à generatione & corruptione: vel omnia sunt generationi & corruptioni subiecta: vel quædam tantum generantur & corrumpuntur, & quædam non. Atqui primum manifestè est falsum. Ad oculum enim videmus, Entia plurima generari & corrumpi. Falsum non minùs est secundum: Nam si omnia Entia cadant sub generationem & corruptionem, tùm sanè sequitur, universa & singula Entia possibilitatem habere intereundi. Quod autem in specie est possibile, necessariò tale fit, sicut nôsti, & proinde sequitur, Entia omnia interire & corrumpi. Si verò omnia intereant, falsum est aliquid existere: quia enim nullum remanet, quod existere faciat, sequitur, nullum quoque Ens existere. Videmus autem res multas existere; quin-imò nos ipsi existimus. Quocirca per hanc considerationem sequitur, cùm sint Entia quædam, quæ generantur & corrumpuntur, esse Ens aliquod, quod neque generatur, neque corrumpitur, illudque Ens nullam planè interitùs possibilitatem vel potentiam habere, neque possibilis, sed necessariæ esse existentia. Dico præterea; Si (*Ens sc. illud*) sit necessariæ existentia, oportere ut sit tale vel ratione substantia, vel ratione causæ suæ, ita ut existentia & privatio ejus sit possibilis ratione substantia, & necessaria ratione causæ, quâ ratione causa ejus necessariam faciet existentiam ejus, secundum *Propositionem decimam-nam*. Itaque ex hoc liquet, necessariò esse Existentiæ necessariæ ratione substantia, sine quo nullum Ens esse vel existere posset ullo modo, neque generabile & corruptibile, neque ingenerabile & incorruptibile, (siquidem Ens tale in rerum naturâ, ut Aristoteles asserit, existat, quod sc. nec generatur, nec corrumpitur); causarum enim necessariò habet causam.

Atque hæc demonstratio talis est, ut à nemine in dubium vel controversiam vocari possit, nisi fortè ab homine imperito & naturæ demonstrationis ignaro.

Præter hæc dicimus, Nullum Ens necessariam habens existentiam potest existentia suæ habere causam, secundum *Propositionem vigesimam*: neque etiam potest in eo esse multitudo rerum, secundum *Propositionem vigesimam-primam*. Ideoque etiam per consequens non potest esse corpus, vel potentia in corpore, secundum *Propositionem vigesimam-secundam*.

Sic itaque ex hac consideratione demonstratur, esse Ens aliquod necessariæ existentia ratione substantia suæ. Illud autem nullum aliud est, quàm *DEUS OPT. MAX.* Liquet etiam hinc facile, Necessitatem existentia ratione substantia in duobus inveniri, falsum esse. Nam sic necessitas existentia foret res adventitia & superaddita substantia uniuscujusque illorum duorum, & neuter eorum esset necessariæ existentia solus, sed esset ita necessitas existentia in hoc & in alio. At verò multis modis ostendi potest, Ens existentie necessariæ non habere secundum, vel socium, ac simile, vel contrarium aut diversum. Causa est Absoluta ejus Simplicitas & Perfectio, in qua præter substantiam nihil redundat & superfluum est, & proinde causa ex omni parte deficit. Hinc enim firmiter conficitur, Ens hoc nullum sibi simile habere, & cum nullo alio participare posse.

Quarta consideratio Philosophica. Videmus quotidie multa de potentia exire in actum. Quicquid autem exit de potentia in actum, id Eductorem aliquem extrinsecus habere necesse est, secundum *Propositionem decimam-octavam*. De hoc verò constat, illum prius quoque fuisse potentia, postea demum talem in actu factum esse. Et quòd tùm in potentia talis erat, illius causa fuit vel impedimentum aliquod intrinsecum in ipso existens, vel proprietas & relatio quæpiam inter ipsum & inter id, quod eduxit, quæ prius non erat, quâq; accedente, in actum postea rem educere poruit. Utrumque autem horum duorum requirit Educentem, vel impedimenti remotorem, & hic alium. Hoc verò non potest produci in infinitum. Itaque necessariò tandem deveniendum est ad Eductorem aliquem è potentia in actum, qui semper existit uno eodemq; modo, & in quo nulla sit omnino potentia; volo dicere, in cujus substantia nulla res sit in potentia. Nam si in eo sit possibilitas aliqua, tùm sanè sequitur, Illum aliquando non fuisse, secundum *Propositionem vigesimam-terciam*. Præterea sequitur, Illum esse mater æ omnis expertem, & abstractum, secundum *Propositionem vigesimam-quartam*. Abstractus verò à materia, & omnis possibilitatis expertus, ac per se existens, nemo est nisi *DEUS OPT. MAX.*, de quo probatum est, Illum esse Incor-

Quarta consideratio Philosophica.

poreum, ac per cōsequens Unum, juxta *Propositionem decimam-sextam.*

Atque istæ rationes probandi sunt omnes demonstrativæ de Existentiâ DEI Unius & Incorporei, cum fide de Æternitate Mundi.

Demonstrationes de Unitate DEI. Entibi quoque nunc Demonstrationem de Remotione Corporitatis, & assertione Unitatis, hanc videlicet. Quòd si duo sint Dii, sequitur, illos habere rem quandam inter se communem, per quam

Prima.

unusquisque illorum Deus est, & rem aliam, quâ inter se differunt & distinguuntur, ut duo sint: & si in unoquoque illorum existat res quædam, quæ non invenitur in altero, sequitur, quemlibet illorum ex duabus rebus esse compositum, neque unumquemque illorum esse causam primam, ac necessariæ existentiae ratione substantiæ, sed utrumque habere causas, secundum *Propositionem decimam-nonam.* Si verò ratio differentiae sit in uno tantum illorum, tum is, in quo duo illa sunt, non habebit existentiam necessariam substantiæ suæ ratione.

Secunda.

Via altera de Unitate. Demonstratum est *parte 1. cap. 72.* Totum Mundum esse quasi Unum Individuum, in quo omnia inter se colligata sunt & cohærent, & virtutes Cœli diffusas esse in materia hac inferiori ac sublunari, eamque disponere ac stabilire. Hoc autem si ita sit, falsum est, DEUM unum esse, qui occupatus sit solum in una ejus parte, & Deum alium, qui occupatus sit circa aliam; quia omnia artissimè & inseparabiliter inter se cohærent, nullaq; superest divisio vel partitio, quàm ratione temporis, ut unus operetur uno, alter alio tempore, vel ut simul agant, & operentur semper quasi unus, ita ut nulla actio nullumque opus perficiatur & absolvatur, nisi ab utroque simul.

Verum quòd unus isto, alter alio tempore agat, falsum est multis modis. Nam si tempus illud, in quo unus agit, ita sit comparatum, ut in illo quoque possit alter agere & operari, quæ est causa, quæ facit, ut hic operetur, alter quiescat? Quòd si verò tempore illo impossibile sit alteri agere & operari, suberit hic causa alia, propter quam unus potest, alter nequit operari: in Tempore etenim nulla est diversitas vel differentia, & subjectum operationis vel actionis unum est, artissimèque compactum & colligatum, sicut declaravimus. Præterea, unusquisque illorum hac ratione cadet sub tempus, quandoquidem actio ejus cum tempore conjungitur: unusquisque item illorum egredietur de potentia in actum tempore actionis suæ: unusquisque etiam egebit alio, à quo deducatur è potentia in actum: tandem in substantia utriusque existet possibilitas.

Falsum

Falsum non minùs est, illos duos semper simul agere in hac Universitate, ita ut unus sine altero nihil possit agere ; Nam si complexum aliquod non perficiat opus nisi in complexu suo, (h.e. *si duo simul & conjunctis operis aliquid faciant*), tùm neutra pars illius potest dici Efficiens ratione substantiæ suæ, (h.e. *tùm neuter eorum dici potest per se causa efficiens illius operis*): neutra etiam potest dici causa prima illius operis ; sed causa prima erit conjunctio illius complexi (*duorum illorum*). Præterea, notum est per demonstrationem, Ens necessarium non habere causam. At verò congregatio & conjunctio complexi operis illius (h.e. *duorum illorum*) necessariò habet causam aliam congregantem complexum illud. Causa hæc congregans est vel unum quid, vel complexum quoq;. Si sit simplex quid & unum, tùm illud non potest esse aliud, quàm *DEUS OPT. MAX.* Si verò quoque fuerit complexum aliud, tùm sequitur complexum secundum (h.e. *conjunctio duorum aliorum*), & necessariò tamen devenietur tandem ad unum, qui sit causa hujus rerum Universitatis, quæ una est, sive jam illa ortum habeat & esse cœperit post privationem, sive semper fuerit.

Sic itaque ostensum tibi quoque est per hanc viam, quòd ex Unitate hujus Mundi erudiamur de Unitate Authoris & Creatoris ejus.

Via alia de Remotione Corporeitatis. Omne corpus est compositum, uti dictum est in *Propositione vigesima-secunda.* Omne compositum habet efficientem, qui facit, ut forma in materia ejus existat: & omne corpus admittit divisionem, dimensiones, & per consequens susceptibile est accidentium. Itaque corpus non est unum, neque ratione divisionis, neque ratione compositionis suæ. Nam omne corpus est corpus unum, propter rem quandam, quæ ipsi accedit præter id, quod jam corpus est, ideoque necessariò duas res habet & in se comprehendit. In eo autem, quod necessariò existit, demonstratum est, nullam omninò compositionem esse posse.

Demonstrationibus ergo his sic præmissis, incipiemus nunc, ut promissimus, exponere Vias nostras.

C A P. II.

*Ex motu Cæli probari Existentiam
Creatoris.*

CORPUS istud quintum, Cælum videlicet, est vel generabile & corruptibile unà cum motu suo, vel est ingenerabile & incorruptibile. *Ex motu Cæli probat Existentiam DEI.*

COR-

*Demonstratio
Incorporeitatis
DEI.*

corruptibile, quemadmodum sentit Adversarius noster. Si sit generabile & corruptibile, tùm sine dubio existentiae suae authorem habet *DEUM OPT. MAX.* Quicquid enim esse incipit posteaquàm non fuit, id Esse sui vel Existentiae suae habet authorem; & falsum est, aliquid suae ipsius existentiae causam esse posse. Quòd si verò Caelum semper motum fuerit, & motu sempiterno ac perpetuo movendum sit, tùm secundùm propositiones à nobis politas sequitur, Eum, qui illud movet motu illo perpetuo, (h. e. *Motorem ejus*), neque esse corpus, neque virtutem in corpore. Hic autem iterum nemo potest esse præter *DEUM OPT. MAX.*

Demonstratum itaque tibi jam est, Existentiam *DEI* esse necessariam, nullamq; habere sui causam, neque possibilitatem ratione substantiae suae; adductæ sunt demonstrationes certæ & evidentes de Existentia ipsius, sive Mundus statuatur esse novus, & aliquando non fuisse, sive non statuatur esse novus: demonstratum quoque est, Illum esse unum & incorporeum, sive iterum statuamus, Mandum esse novum, sive non, uti exposuimus in via tertia de viis Philosophorum; item in expositione Remotionis Corporeitatis, & confirmatione Unitatis per rationes Philosophorum.

Consultum mihi nunc videtur, ut absolvam sententiam Philosophorum, & ipsorum rationes producam de existentia Intelligentiarum separatarum, ac ostendam, quomodo hac in parte conveniant cum fundamentis Legis nostræ; in Existentia inquam Angelorum.

Hoc facto, revertar ad id, quod promisi, videlicet ad proferendas rationes de Novitate Mundi. Hæ enim non benè possunt ac solidè percipi, nisi quis intelligat rationem existentiae Intelligentiarum separatarum. Antequàm autem existentiam illarum probem, necessariò mihi præmittenda est Propositio quædam, quæ lucernæ instar erit, occulta & abscondita totius hujus libri illustrantis, & quidem tam in iis capitibus, quæ jam præcesserunt, quàm in illis, quæ sequentur.

*Sic ferè loquitur
Petrus de scriptis
Prophetarũ,
1. epist. c. 1. v. 19.*

*Intètio Autho-
ris in hoc libro.*

Propositio illa est hæc. Scias, Intentionem & propositum meum in hoc libro non esse, conscribere Scientiam Naturalem vel Divinam, aut adducere demonstrationes de illis, quorum demonstrationes jam-dudum sunt allatæ: Intètio quoque mea non est, Dispositionem & ordinè Sphærarum, vel illarum numerum explicare ac definire. De istis enim rebus omnibus libri sufficientes jam sunt conscripti & compositi; ac si in uno vel altero non sufficerent, sanè illa, quæ ego in hoc libro profero, non forent illis meliora. Verùm scopus

pus meus in hoc Libro (quemadmodum in Præfatione jam monui) est, explicare Dubia & Arcana Legis, quæ ab Intellectu vulgi sunt abscondita.

Itaque, si videas, me loqui de Intelligentiis separatis, de illarum veritate & numero, de numero Sphærarum, & motûs illarum causis, de veritate Materiæ & Formæ, de Influentia Divina, aliisque rebus similibus, noli existimare, me tantum materias illas Philosophicas confirmare velle & asserere, (nam hæc omnia in aliis libris jam pertractata & demonstrata sunt): sed eatenus & ideò de illis ago, quatenus & quia per illorum notitiam ac intelligentiam lux & explicatio accedit dubio alicui Legis Divinæ, multiq̄ue ejus nodi dissolvuntur.

Quatenus de rebus Philosophicis agat.

Nôsti etiam ex Præfatione Libri, cardinem ejus præcipuè verti circa explicationem illorum, quæ intelligi possunt de *Opere Berekith* & *Mercavah*, circa expositionem item Dubiorum, quæ dependent à Prophetia, h.e. quæ incidunt de *Prophetia*, & cognitione Creatoris. Proinde quotiescunque observabis, me in capite aliquo de ejusmodi re differere, de qua jam actum est in Scientia Naturali vel Divina, vel quæ facîle ab omnibus creditur, aut quæ jam demonstrata est in aliis disciplinis; scito, materiam illam esse clavem ad intelligendam rem quampiam è libris Prophetarum, ut putà, Parabolas & alia ipsorum mysteria: ac propterea illam à me adduci, explicari, & probari, quia prodesse nobis potest ad cognitionem *Operis Mercavah* vel *Operis Berekith*, vel ad declarandum fundamentum aliquod Prophetiæ, vel denique ad confirmandos nos in articulo aliquo Legis, h.e. Fidei & Relligionis nostræ.

His ergo sic præmissis, redeo ad absolvendum id, quod jam aggressus sum.

C A P. III.

Rationes Aristotelis de causa motûs Cæli non esse quidem demonstrativas, sed esse ordini Nature magis convenientes, & pauciora habere dubia, quàm alias.

OPINIONES Aristotelis de causis motûs Cæli, è quibus existentiam Intelligentiarum separatarum educit, quamvis talibus rationibus nitantur, quæ certam demonstrationem non ha-

bent, pauciora tamen habent dubia, quàm omnes aliæ sententiæ, & ordini Naturæ magis quàm reliquæ sunt convenientes, quemadmodum loquitur *Alexander in Libro de Principiis Totius vel Univerſi*, ac inſuper conſentiunt cum plurimis dictis Legis Divinæ, ut jam nihil dicam de Medraſchoth & expoſitionibus allegoricis Sapientum noſtrorum, uti explicabo. Ideoquæ adducam ſententiæ & rationes ejus, ut ex illis colligere poſſim ea, quæ cum Lege & rationibus Sapientum noſtrorum conveniunt.

C A P. I V.

Quomodo Ariſtoteles probet, Cœlum eſſe animatum; & Eſſe Intelligentias ſeparatas.

Quòd Cœlum Animã habeat.

Qualem habeat Animam.

Principium motus Cœli non eſt Natura, ſed Anima.

COELUM animatum eſſe, palàm eſt, ſi rectè & accuratè reſpiciatur. Qui verò hoc audiunt, difficile id nimis intellectu eſſe judicant, vel proſus rejiciunt; eò quòd ſibi imaginantur, dum dicimus, Cœlum habere Animam, nos loqui de Anima aliqua, qualis eſt Hominum, Aſinorum, Boum, &c. At verò minimè hic eſt ſenſus ejus, quòd dicimus: verùm hoc volumus; Motum Cœli localem argumento eſſe, illud habere principium, per quòd moveatur, & principium hoc indubitatè eſſe Animam.

Declaratio hujus rei. Falſum eſt, Motùs circularis Cœli eam eſſe rationem, quæ eſt motùs recti lapidis deorſum, vel quæ eſt motùs ignis ſurſum; ita ſc., ut principium motùs illius ſit Natura, non Anima. Nam quòd ejusmodi motu naturali moveretur, illud à principio ſuo, cum extra locum ſuum eſt, moveretur ad quærendum locù ſuum, & cum ad locum ſuum pervenit, quieſcit. Hæc verò ſphæra, Cœlum videlicet, moveretur circulariter in loco ſuo.

Neq; ideò, quia Animam habet, neceſſarium eſt, ut ita moveatur. Nam omne animatum moveretur vel propter Naturam, vel propter Impreſſionem ſeu Imaginationem intellectualem. Hoc volo dicere. Naturale eſt animatis, perfequi id, quòd illis eſt conveniens, & fugere, quòd eis eſt contrarium & inconveniens, ſive jam motor illorum ſit extrinſecus; ut, cum animalia; quando ſitiunt, fugiunt à calore Solis ad locum aquarum: ſive motor ſit intrinſecus, Imaginatio videlicet; nam cum ſibi imaginatur animal id, quòd naturæ ejus eſt conveniens vel contrarium, moveretur quoque. Hæc verò ſphæra

non movetur ad fugiendum à suo contrario, nec ad perfequendum id, quod ei est conveniens. Nam ad quodcumq; movetur, ab eo iterum movetur; & à quocumque movetur, ad illud movetur iterum. Præterea, si motus illius esset ex hac causa, sequeretur, illam tandem aliquando perventuram ad id, ad quod movetur, & ibi quieturam. Nam si moveretur ad quærendum vel ad fugiendum aliquid, & illud nunquam posset assequi, motus ejus esset inanis & frustraneus. Ergo, si ita res habeat, motus, hic circularis Cœli erit propter Imaginationem aliquam mentalem, vel cogitationem, quæ faciat, ut sic moveatur. Ejusmodi verò Imaginatio non est nisi in Intellectu; proinde si ita sit, Cœlum quoque habebit Intellectum. Porro, non omnis, qui Intellectum habet, quo aliquid cogitare & sibi imaginari potest, & Animam, quâ movere se potest, movetur statim, quando in mente sua discurrit vel aliquid sibi imaginatur. Nam hæc Imaginatio vel Cogitatio mentis sola non facit motum, uti hoc patet ex primâ Philosophiâ & ipsâ experiētiâ. Deprehendes enim apud te metipsum, quòd multa sæpè cogites & mente volvas, ad quæ moveri posses, nec tamen moveris ullo modo, donec in te gignatur appetitus & desiderium ad illam rem, quam cogitasti & in mente tua tibi es imaginatus; tùm demùm enim eò moveris. Sic ergo liquet quoq; quòd neq; Anima, per quam motus fit, neq; Intellectus, quo in mente res concipitur & figuratur, sufficient ad motum talem gignendū, donec illis conjungatur appetitus & desideriu ad illam rem mente conceptam. Unde proin sequitur, Cœlum quoq; habiturum appetitum & desiderium ad rem in intellectu suo conceptam, quam amore prosequitur. Res autem illa est **D E U S Opt. Max.** Atq; isto modo dicit Aristoteles, **D E U M** movere Cœlū, quia Cœlum desiderat a simili rei illi, quam apprehendit, quæ est simplicissima, immutabilis, in qua nihil novi generatur, & à qua bonum semper profluit. Non potest autem istud in Sphæram sive Cœlum comperere quatenus corpus est, sed ratione solum operationis motus circularis, (nam hoc est summum, quod corpus habere potest, ut operatio ejus perpetuò in ipso permaneat), qui est simplicissimus omnium motuum in corporibus existentium, omnisq; mutationis tam in substantia sua, quàm in bonis ab ipso provenientius, expers.

Cœlum habet Intellectum.

Cœlū habet appetitum & desiderium, cuius objectū est Deus.

Quomodo Deus dicatur movere Cœlum.

Postquàm ergo Aristoteles hæc omnia probavit, reversus est ad considerationem Sphærarum sive Orbium cœlestium, & invenit, multos esse illorum, per demonstrationem ex motibus multis, quorum unus ab altero differt velocitate, tarditate, & ratione motus,

licet omnes sub se comprehendat motus circularis, (h.e. licet omnes sint circulares); & hinc secundum considerationem naturalem credere coactus fuit, eam rem, quam ille Orbis in mente sua concepit, qui moveatur (h.e. motum suum absolvit) motu veloci unius diei spatio, aliam esse ab ea, quam Orbis alius in mente sua formavit, qui motum suum absolvit spatio triginta annorum. Pronuntiavit itaq; & judicavit Aristoteles, tot esse Intelligentias separatas, quot sunt Sphæræ, & unamquamq; Sphæram appetere Intelligentiam illam, quæ est ipsius principium, quæque mover illam motu ei proprio, ac tandem, Intelligentiam illam, Sphæræ istius esse Motorem. Veruntamen neque Aristoteles, neque quisquam alius præcisè definivit numerum Intelligentiarum, an sc. sint decem, vel centum: sed scribit tantum, tot esse, quot sunt Sphæræ; ita ut cum quidam illius tempore opinarentur, quinquaginta esse Sphæras, dixerit Aristoteles, si res ita se habeat, totidem quoque fore Intelligentias abstractas. Disciplinæ enim Mathematicæ illo tempore raræ & imperfectæ fuerunt. Existimârunt, quemlibet motû opus habere peculiari Sphærâ, nec sciverunt, quòd à declinatione unius Orbis plures motus apparentes oriri possint, ut putà, Motus longitudinis, Motus declinationis, & Motus apparens in circulo Horizontis in latitudine Orientalium & Occidentalium. Sed hæc extra propositum nostrum; revertamur itaque ad id, in quo jam fuimus. Posteriorum Philosophorum sententia longè alia fuit; dixerunt enim, decem esse Intelligentias separatas: propterea quòd numerârunt globos illos, in quibus sunt stellæ, & Sphæram circumdantè, vel circumagentem (h.e. primam), licet in quibusdam globis Orbes sint multi. Globorum enim numero sunt novem; is nempe, qui reliquas omnes circumagit, orbis Stellarum fixarum, & orbis septem Planetarum. Intelligentia decima est Intellectus agens, de quo docemur ex eo, quòd Intellectus noster exit de potentia in actum, & quòd formæ existant generabiles & corruptibiles, postquam non fuerunt (quæ antea vel aliquando non fuerunt) in materiis suis, nisi potentiâ. Quicquid enim de potentia exit in actum, id Educentem aliquem extrinsecus habere necesse est; & necessarium est, ut Educens ac Eductum sint unius speciei. Nam Faber lignarius non facit repositorium, thecam, vel simile quid, quatenus artifex est, sed quatenus forma illius repositorii in Intellectu ejus existit, & illa forma in Intellectu fabri, est illud, quod formam repositorii in actum eduxit, & in ligno exstruxit. Sic procul dubio id, quod formam dat, est forma abstracta, & quod dat Intel-

Intelligentia motum Sphæræ.

Tot secundum Aristotelem sunt Intelligentia, quot Sphæra.

Posteriores Philosophi decem Intelligentias separatas statuerunt.

Intellectum, est Intellectus, & quidem Intellectus agens. Itaq; proportio vel relatio Intellectûs agentis ad Elementa & quæ ex illis sunt composita, est sicut proportio cujuslibet Intelligentiæ separatæ alicui Sphæræ propriæ ad illam Sphæram: & proportio Intellectûs actualis existentis in nobis, (qui est ab Influentia Intellectûs agentis, & quo apprehendimus Intellectum agentem) est eadem quæ Intellectûs uniuscujuscunque Sphæræ, qui ab Intelligentia abstracta in eam defluit, & quo Intelligentiam abstractam apprehendit, in animo sibi format, ei assimilari experit, ac denique movetur.

Cæterum, ex dictis & sententia Aristotelis sequitur adhuc aliquid aliud, quod etiam ex parte jam alibi explicatum est, videlicet, quòd DEUS Benedictus nihil agat per Appropinquationem vel Contactum; nam quemadmodum ipse urit mediante Igne, & ut Ignis moveatur mediante motu Cœli: sic Cœlum ipsum quoq; moveatur mediante Intelligentiâ abstractâ. Ita ergo Intelligentiæ, quæ nil aliud sunt quàm Angeli, erunt appropinquantes, h. e. *caussæ propinquæ*, quarum medio Orbes cœlestes moventur. Quia autem in Abstractis ratione Substantiæ ipsorum non potest esse numerus, (cùm non sint corpora), sequitur juxta ipsum, DEUM Benedictum esse Authorem & causam Intelligentiæ primæ, quæ movet Sphæram primam, eo modo, quem diximus; & Intelligentiæ illius, quæ movet Sphæram secundam, causam & principium esse Intelligentiam primam; sicq; consequenter usque ad Intelligentiam moventem Sphæram nobis proximam ac vicinam, quæ causa est ac principium Intellectûs agentis, & hîc finitur existentia Abstractorum, quemadmodum corpora quoque incipiunt à Sphæra suprema, & finiuntur apud Elementa & quæ ex illis sunt composita. Neq; verò ideò dicendum, Intelligentiam moventem Sphæram supremam esse necessariæ existentiæ; quia cùm reliquis Intelligentiis in re quapiam participat, in motione corporum videlicet, & unaqueq; ab altera in certâ aliquâ re differt, unde quælibet illarum decem duas in se res habet. Quod cùm ita sit, necessariò requiritur causa aliqua prima omnium.

*Deus est causâ
Intelligentiæ primæ.*

Atque hæc est sententia Aristotelis de rebus istis expositis, ut ex libris eorum, qui ipsum sequuti sunt, intelligere possumus.

Summa omnium ipsius dictorum, & ejus, quod ex illis discere possumus, hîc redit; Orbes cœlestes omnes esse corpora viventia, animâ & intellectu, quo principia sua apprehendere & intelligere possunt, prædita. Item, quòd per existentiam Intelligentiarum se-

paratarum, non per corpus aliquod, cuncta à D E O influant, quòdque sint Mediatores quasi inter Deum & omnia ista corpora.

Nunc itaque exponam tibi ea, quæ in Lege nostra cum istis sententiis conveniunt, & quæ in eadem illis sunt contraria, in capitibus sequentibus.

C A P. V.

Quòd Orbes cœlestes sint animati, Legi Divinae esse consonum.

Ex Scriptura demonstratur, Orbes esse animatos.

QUOD Orbes cœlestes sint Animalia intelligentia & ratione prædita, h. e. quòd apprehensionem habeant, id verissimum & rectissimum est secundum Legem quoque nostram; quòdque non sint corpora mortua, sicut Ignis & Terra, (uti fatui & imperiti arbitrantur) sed, ut Philosophi loquuntur, Animalia, quæ colunt, laudant & celebrant Dominum & Creatorem suum. Hinc dicit David, *Cœli enarrant gloriam Dei, &c.* Procul enim abest à veritate, quòd quidam existimant hîc agi de re ipsâ, (h. e. hîc intelligi id, quòd homines ex illis intelligunt): quia Hebræi non tribuunt Narrationem alicujus rei, nisi illis, quæ Intellectum habent. Quòd verò hæc attineant & attribuuntur ipsis Orbibus, non notitiæ hominum, quam ex illis capiunt, id firmiter demonstratur ex eo, quod porro ibi dicitur; *Non est sermo, neque verba ipsis, & sine his auditur vox eorum.* His enim verbis aperte explicat, se describere substantiam illorum; quòd scilicet laudent D E U M Opt. Max., & annuncient mirabilia ejus sine verbis & fermocinatione, id quod est verissimum. Nam qui verbis laudat, is narrat tantum id, quod in mente sua concepit & cogitavit, veraq; laus consistit in cogitatione & conceptione mentis; verba inserviunt solum ad docendum alios, aut ad ostendendum de nobis

Psal. 19. 1.

Ibid. v. 4.

Psal. 4. 5.

part. 1. cap. 50.
& 64.

Demonstratur idem ex Rabbinis.

Nehem. 9. 6.
Job. 38. 7.

Genes. 1.

quòd apprehenderimus, sicut dicitur, *Dicite in corde vestro, super cubili vestro, & silere, Selah,* prout exposuimus. Atq; hæc est ratio è Lege petita, quam nemo, nisi imperitus vel perversæ mentis homo, rejiciet.

Quòd verò sententiam Sapientum nostrorum attinet, non video illam operosa declaratione aut probatione indigere. Manifesta sunt ea, quæ ordinaverunt in consecratione Lunæ, quæ item in precationibus & prædicationibus ipsorum inveniuntur: ut, *Et exercitus Cœlorum adorant te.* Item, *Cum cantarent simul Stelle matutinae, & jubilarent omnes Filii Dei:* & similia alia multa. In Bereschith rabbah dicunt; *Cum ait Deus Sanctus & Benedictus, Et terra erat tohu vabohu: sensus illius*

Tohu

Tohu Vabohu est; Lugebat & clamabat propter malam sortem, qua ipsi contigit; h.e. Terra dicebat, Ego & illi (Cœli videlicet) creati sumus simul & unâ, (Cœlum nempe & Terra): & superiora vivunt, inferiora verò sunt mortua. His enim verbis apertè testantur, Orbes cœlestes esse corpora viva, non corpora mortua, sicut Elementa.

Atque ita expositum tibi est, id, quod Aristoteles scribit, Orbes cœlestes apprehendere & cogitare, cum verbis Prophetarum & Legis nostræ Doctorum, Sapientum videlicet nostrorum p.m., consentire.

Præter hæc scias quoque, Philosophos omnes in hoc unanimiter convenire, Regimen Mundi hujus inferioris perfici à virtutibus influentibus in illum à Cœlo, sicut alibi commemoravimus, & Sphæras cœlestes apprehendere ac scire id, quod regunt & gubernant. Id quod iterum scriptum reperitur in Lege nostra, cum dicitur; *Ne attollas oculos tuos in Cœlum, & videas Solem, Lunam, & Stellas, & omnem militiam Cœli, & impellaris, & incurves te eis, colasq; ea, qua distribuit Dominus Deus tuus omnibus populis sub toto Cœlo.* Vult enim dicere; Posuit illa Deus Mediatore, ad gubernandas creaturas, non ut colantur. Dicit enim expressè, *Ut dominarentur diei ac nocti, ac dividerent lucem à tenebris;* dominatio quippe consistit in Gubernatione, quæ adjungitur Luci & Tenebris; quæ causæ propinquæ sunt generationis & corruptionis. Nam de Luce & Tenebris dictum est, *Et ad distinguendum inter Lucem & Tenebras.* Falsum autem est, Gubernatorem rei allicujus ignorare rem illam, quam gubernat, cum scit veritatem regiminis. Verùm de hac materia alibi adhuc fusiùs agemus.

Mundus regitur à virtutibus Cœli.

Deut. 4. 19.

Gen. 1. 18.

CAP. VI.

De Angelis. Nomen ANGELI esse

equivocum.

MINIME necessarium esse duco, ut ex Lege probem, quòd sint Angeli, cum id in plurimis locis scriptum reperiatur.

Nòsti etiam, vocem *Elohim*, nomen esse Judicum: ut, *Ad Elohim Elohim, nomen Judices veniet negotium duorum illorum.* Et hac de causa transfertur ad *Judicium.*

Angelos & ad Creatorem, eò quòd ipse sit Judex super Angelos. *Cur dicatur de Deo & de Angelis.* Hinc dicit, *Quia Dominus Elohechem Deus vester est, respectu totius speciei hominum, vel totius generis humani.* Et postea; *Ipsè est*

Elohe haelohim Deus Deorum, h.e. Deus Angelorum, & Dominus Dominorum, h.e. Dominus Sphærarum & Stellarum, quæ sunt Domini omnium aliorum corporum. Hic verus est sensus illius loci; non enim

Deut. 10. 17.

enim possunt illæ voces, *Elobim* Deorum, & *Adonim* Dominorum, intelligi de specie hominum, quia homines longè viliores sunt illis, & inprimis, quia omnes hominum status, tam capita & Principes quàm Subditos, generaliter jam complexus est, dum dixit, *Dominus Deus vester*. Non etiam potest hic significari, quòd *DEUS Opt. Max.* sit Dominus super omnia, quibus Divinitas adscribitur & affingitur, ut putà Lapidés vel Lignum. Nulla etenim foret hæc Deo gloria vel majestas, si diceretur esse Dominus Ligni, vel Lapidis, vel Fulisium. Proinde significatur, Deum esse Judicem super Judices, h. e. Angelos, & Dominum Sphærarum sive Orbium cœlestium.

part. 1. c. 59.

Porrò, præmissimus jam in hoc libro caput quoddam, in quo ostendimus, Angelos esse incorporeos; id quod Aristoteles quoque asserit, diverso tantùm adhibito nomine. Ille enim dicit *Intelligentias separatas*, nos dicimus *Angelos*.

Præterea, quod ait Aristoteles, istas Intelligentias esse medias vel mediatores inter Deum & reliqua existentia, illisque mediantibus moveri Orbés cœlestes, quorum motus causa est generationis: id ipsum quoque scribitur in omnibus libris nostris. Non enim invenies, Deum ullum opus fecisse, nisi per manus alicujus Angeli. Nô-

Angelus quid significet?

Dicitur de Motu animalium irrationalium.

Dan. 6. 22.

Num. 24.

De Elementis.

Psal. 104. 4.

De Legatis Hominum.

Gen. 32. 3.

De Prophetis.

Judic. 2. 4.

Num. 20. 16.

De Intelligentiis abstractis.

De Facultatibus vitalibus & animalibus.

Deus gubernat Mundum per Angelos.

Gen. 1. 26.

Ibid. 11. v. 7.

sti, quòd *Malach* Angelus significet *Legatum*, *Nuncium*. Et quis, qui mandatum aliquod expedit, est *Angelus*, ita ut de *Motu animalium irrationalium* quoque dicatur, illum fieri per manum Angeli, quando ille motus est ad intentionem Creatoris, qui indidit eis facultatem, quâ illo motu movere possunt. Sic dicitur, *Deus meus misit Angelum suum, & conclusit os leonum, & non perdiderunt me*. Motus quoque *asinae Bileami* omnes facti fuerunt per manum Angeli. Quin-imò *Elementa* ipsa vocantur Angeli: ut, *Qui facit Angelos suos, ventos: ministros suos, ignem flammantem*. Non te later etiam, Angelum vocari *Nuncium* & *Legatum ex hominibus*: ut, *Et misit Jacob Angelos*. Sic dicitur de *Propheta*: *Ascendit autem Angelus DOMINI de Gilgal ad Bochim*. Item, *Et misit Angelum, & eduxit nos ex Aegypto*. De *Intelligentiis separatis* quoque dicitur, quæ apparuerunt Prophetis in Visione Prophetiæ. Item de *Facultatibus vitalibus vel animalibus*, sicut explanabimus. Nos hoc loco agimus tantùm de *Angelis*, qui sunt *Intelligentia separata*, & dicimus, Scripturam non negare, quòd *DEUS Opt. Max.* gubernet Mundum per medium Angelorum. Hinc Sapientes nostri, ad id, quod in Lege nostra legimus, *Faciamus hominem in imagine nostra; & Agedum, descendamus & confundamus ibi labium eorum*; in hunc sensum scribunt, *Si ita loqui liceat, (כביכול) Non facit Deus quicquam, donec illud*

intuitus

intuitus fuerit (deliberarit) in familia superiori. In quo dicto admiror, quare dicant, Nisi **לפניו** intaeatur! Isdem enim planè verbis ait Plato, quòd Deus inspiciat in Mündum Intelligentiarum, & ex illo producat Entia. Alibi verò simpliciter ita efferunt, Non facit Deus quicquam, nisi antea consultarit de eo cum **לפניו** familia superiori. Vox **לפניו** autem in Lingua Græca significat *Acie*m. Sic in Bereschith rabbah & in Medratch Kohelèth dicitur ad illud Salomonis, *Et ascher asuhu Qui* Ecclef. 1. 12.
 jam fecerunt eum; *Non dicitur, Afahu Fecit eum, sed Afihu Fecerunt eum: quia (si dici possit aut liceat, vel ita loquendo) Ipse & domus iudicii ejus supputarunt & deliberarunt super unoquoque membro, quod est in te, illudq; collocarunt super basin suam, h.e. in locum suum, sicut dicitur; Ipse* Deut. 32. 6.
fecit te, & preparavit te. Sic dicunt iterum in Bereschith rabbah; *Ubi-
 cunque dicitur in Scriptura **יהוה** ET DOMINUS; ibi intelligitur Ipse &
 domus iudicii ejus.* Horum dictorum omnium mens & sententià non est, ac si Deus loqueretur, cogitaret, consilium & considerationem aliorum peteret, vel sententiã alicujus juvaretur; nam quomodo adjuvari posset Creator à creatura sua? verùm declarant nobis, quòd minimæ quæque partes Entium hujus Mundi, usque ad creationem membrorum animalium prout sunt, fiant medianobis Angelis; quia Virtutes & Facultates omnes sunt *Angeli*. Quàm vero perniciosà & detrimentosa est hujus rei Ignorantiã! Si dicas alicui, etiam ex illis, qui se existimant esse è numero Sapientum Israël, Deum mittere Angelum suum, ut in uterum mulieris ingrediatur, ac embryonem ibi former; plausibile hoc admodum ipsi videbitur, & approbabit illud, quòd in imò existimabit esse hanc Omnipotentia & Sapientia Divina maximum præconium: licet aliàs credat, Angelum esse corpus igneum, & quoad quantitatem, sicut tertia totius Mundi pars. Omnia hæc convenientissima ipsi videbuntur Naturæ Dei. Verùm si dicas ei, Deum indidisse semini Facultatem formatricem, quæ faciat ac former dispositionem illam membrorum, & illam esse *Angelum*; vel, Omnes formas provenire ab Intellectu agente, & hunc quoque esse *Angelum*, *Principem* nempe *hujus Mundi*, cujus tam frequentem mentionem faciunt Sapientes nostri, nullo modo hoc admitter; quia natura veræ fortitudinis & potentia Illius (*DEI* sc.), quæ existere facit facultates activas in qualibet re, sensibus apprehendi nequit. Nostri Sapientes autem omnibus prudentibus satis explicuerunt, quamlibet Facultatem corporalem esse Angelum, ac per consequens multò magis, Facultates dispersas ac diffusas per hunc Mundum; singulasque unam

Unus Angelus unum quoque tantum habet munus & operationem.

Non omnes Angeli sunt stabiles & permanentes.

tantum habere actionem & operationem propriam, non duas. Hinc dicunt in Bereschith rabbah; *Traditio est, Nunquam unus Angelus duas obit legationes, neque unquam duo Angeli obeunt legationem unam.* Par enim ratio est omnium Facultatum seu Virtutum. Quod verò Facultates singulares, naturales & animales, Angeli quoque ab illis vocentur, illud ex multis locis probari & confirmari potest. Primarium illud est, quod in Bereschith rabbah legimus: *Singulis diebus creat Deus Opt. Max. cœtum Angelorum, qui dicunt coram eo canticum, & postea recedunt.* Quod si contra hoc dictum objiciatur, Angelos esse stabiles, ac propterea illos vocari *Chajim, Kaijamim*, h.e. viventes & stabiles; respondebitur, Quosdam illorum esse stabiles & permanentes, quosdam verò non, quemadmodum in veritate res non aliter se habet. Virtutes enim illæ singulares sunt ordinariè & regulariter generabiles ac corruptibiles; species verò illarum permanentes & incorruptibiles. Dicitur ibidem in negotio Judæ & Thamaris; *Dixit R. Jochanan, Voluit transire (Jehudah), sed ostendit ei Deus Angelum, qui est præfectus concupiscentiæ, h.e. Facultatem impediens.* Unde vides, illos Facultatem hanc vocare quoque *Angelum*. Sic passim invenies illos dicentes, *Angelus, qui est præfectus tali vel tali rei*: quia omnis Virtus vel Facultas, quam præfecit Deus alicui rei, vocatur *Angelus illi rei præfectus*. Hinc legimus in Medrasch Koheleth: *Eâ horâ, quâ homo dormit, dicit anima ejus ad Angelum, & Angelus dicit ad Cherubinum, &c.* Ex quo intelligenti apparet, Facultatem imaginatricem quoque vocari *Angelum*, & Intellectum vocari *Cherubinum*, quod à sapientibus & intelligentibus elegantissimum judicatur, utut à stultis & imperitis repudietur.

Sub variis formis apparêt Angeli.

Gen. 18. 2.

Jud. 13. 7.

Exod. 3. 2.

part. 2. c. 44. 45.

Quod verò varietatem formarum attinet; quibus Angeli in Visione Prophetica apparuerunt, de eo jam alibi egimus. Invenies Prophetas, qui viderunt Angelos sub specie & forma Viri: ut, *Et ecce tres viri stabant ante ipsum.* Alii viderunt Angelum tanquam Virum terribilem & formidabilem: ut, *Et aspectus ejus tanquam aspectus Angeli Dei terribilis valde.* Alii viderunt Angelum veluti Ignem: ut, *Et apparuit ei Angelus Domini in flamma ignis.* Et dicunt ibi Sapientes nostri; *Abrahamo, cujus virtus erat pulchra, apparuerunt sub specie Viros; Lotho, cujus virtus erat mala, apparuerunt sub specie Angelorum,* quod est mysterium Propheticum, de quo alibi commodior dicendi locus occurret. Dicitur ibidem quoque: *Antequàm expeditissent legationem suam, vocavit eos Viros; postquam verò eam perfecerunt, induerunt*

AN-

Angelitatem, h.e. formam Angelicam. Animadvertite, quomodo ex omni parte Angeli rationem ponant in Actione seu operatione aliqua, & quòd omnis Visio Angeli capienda sit de Visione Prophetica, & ratione Apprehendentis. Proinde nihil est, quod in tota hac materia scripsit Aristoteles, quod Legi nostræ repugnet aut contradicat, nisi hoc, quòd Aristoteles credit, ista omnia esse æterna & necessaria, & habere existentiam à Creatore; nos verò, quòd omnia sint creata, quòd Deus creârit Intelligentias separatas, & quòd indiderit Cœlo Facultatem appetendi illas. In hoc (inquam) ab eo dissentimus, quòd nos dicamus, Illum creâsse Intelligentias & Orbes cœlestes, illisque Facultates gubernatrices indidisse. Verùm sententiam illius, & sententiam nostram percipies, quando agemus de Novitate Mundi.

C A P. VII.

Quòd Orbes cœlestes, & Angeli, qui in eis sunt, intelligant & eligant quod rectum est.

EX P O S U I M U S jam homonymiam vocis *Malach* sive *Angelus*, & ostendimus, quòd sub se comprehendat etiam Intelligentias, Sphæras cœlestes, & Elementa, quia omnia mandatum quoddam exsequuntur. Verùm noli existimare, Orbes vel Intelligentias comparatas esse sicut reliquæ Virtutes corporales, quæ *Natura* sunt; Hæ enim operationes suas non apprehendunt, Orbes verò & Intelligentiæ apprehendunt operationes suas, eligendi prætereà & regendi facultatem habent, verùm non eam libertatem & gubernationem, quam nos, quæ tota est in rebus creatis. Docet nos hoc Lex Divina. Ideò enim dicit Angelus ad Lothum, *Quia non* Gen. 19. 22. *possum facere, &c.* Item, cum petiisset Loth ab eo, ut eruere se posset, dicit ei; *En suscepi faciem tuam etiam hac in re.* Sic dicitur, *Cave tibi à* Ibid. vers. 21. *facie ejus, & attende ad vocem illius; &c.* Hæc omnia docent te, quòd apprehendant opera sua, quòdque voluntatem & electionem habeant in regimen illud, quod eis datum est (h.e. *in ea, quorum regimen & gubernatio illis concessa est*), quemadmodum & nos voluntatem & electionem habemus in regimine illo, quod nobis datum est, illudq; à momento nativitatis in potestate nostra habemus. Hac tamen cum differentia; quòd nostræ actiones sint viliores, & quòd gubernationem ac operationem nostram præcedat privatio; Intelligentiæ verò & Sphæræ semper faciant bonum, & quòd apud eos nil sit

Orbes & Intelligentia intelligunt operationes suas, & habent electionem.

Gen. 19. 22.

Ibid. vers. 21.
Exod. 23. 21.

nisi bonum, (sicut in seqq. capp. explicabimus), & quicquid habent, id in perfectione & actu semper eis in fit à primo eorum principio.

CAP. IIX.

Motus cœlestium Orbium & Stellarum sonos edere vehementes & suaves, sed propter longam distantiam non exaudiri à nobis posse.

Vide Aristot. lib. 2. de Cœl. cap. 9.

EX receptis antiquorum Philosophorum sententiis est & hæc, Motus Sphærarum sive Orbium cœlestium reddere sonos terribiles & fortes admodum.

De Musica sive harmonia Orbium cœlestium.

Probationem hujus sui dogmatis hinc desumpserunt, quòd dixerunt; Corpora illa nostra, quæ tam parva sunt, cum motu celeri moventur, sonitum & tinnitum edunt formidabilem; quantò magis ergo corpora Solis, Lunæ & cæterorum astrorum, quæ magnitudine & celeritate motûs in tantum illa superant? Deinde, secta Pythagoræ tota credidit quoq; sonos illos esse suaves, harmonicos, & magnitudini corporum proportionatos, ad instar concentûs & harmoniæ Musicæ. Possunt etiam dare causam, quare sonus illi à nobis non exaudiantur.

** Respicit ad illud dictû Rabbinorû, Trium rerû vox transit ab una extremitate Mûdi ad alteram, Vox populi Romani, Vox Sphæræ Solis, & Vox egressus animæ ex corpore.*

Atque hæc sententia nota quoque fuit in Gente nostra. An non vides Sapientes nostros *definire magnitudinem soni Solis, cum indies Sphæram percurrit? Idem enim statuendum est de omnibus, si de uno dicatur.

Verùm Aristoteles negat hoc, & probat, illos nullum sonum habere, quemadmodum illius sententiam reperies in libro secundo de Cœlo & Mundo, quòd te remitto.

Noli autem existimare, Aristotelem propterea contradicere Sapientibus nostris hac in re, quia sententia de sonis Sphærarum sequitur opinionem illam, quâ crediderunt, Cœlum manere fixum, & Stellas moveri. Nôsti verò, sententias Sapientum Gentilium in istiusmodi rebus Astronomicis præponderare sententiis illorû, (h. e. Gentiles in his rebus Sapientibus nostris palmam præripere). Hinc rotundè dixerunt; Vicerunt Sapientes Gentium Sapientes Israël, id quod verissimum est. Nam quicumque de illis rebus scripserunt, nihil aliud scripserunt, quàm quòd ratio ipsis dictabat, nihilque aliud crediderunt, nisi cujus veras demonstrationes invenerunt.

Sapientes Gentilium vincunt Sapientes Israël in rebus Astronomicis.

De numero Sphærarum cœlestium, & dicto quodam Rabbīnorum quorundam, quo dicunt, Duo esse expansa.

IN capite quarto hujus partis indicavimus jam, Numerum Sphærarum cœlestium tempore Aristotelis non fuisse accuratè cognitum & investigatum: & eos, qui nostro tempore illas numerarunt, novem illarum supputasse, sed unum Globum, qui multas Sphæras continet, pro una tantum numerasse, quemadmodum illis notum est, qui Astronomiæ operam dederunt. Ideoque noli contemnere dictum illud Rabbīnorum quorundam; *Duo sunt expansa, sicut dicitur*; Ecce Dōmini Dei tui sunt cœli, & cœli cœlorum, (vel, Est cœlum, & cœlum cœli.) Nam author hujus dicti, globum omnium Stellarum, h.e. Sphæras, in quibus sunt Stellæ, pro uno numeravit, & globum Sphære circumagentis (h.e. *primæ*) pro secundo, ac propterea dixit, *Duo sunt expansa.*

Numerus Sphærarum tempore Aristotelis non fuit accuratè cognitus.

Deut. 10. 14.

Antequam autem ulteriùs progredior, præmittam tibi hic propositionem quandam scitu necessariam ad intelligendum scopum & argumentum istius capituli.

Propositio illa est hæc. Scias, quòd inter priscos Mathematicos controversia sit de Sphæris Veneris & Mercurii, *an sint supra, an verò infra Solem?* quia nulla certa demonstratio est, quæ nos doceat de certo ordine vel loco duorum horum Orbium. Veterum omnium sententiã fuit, Orbes Veneris & Mercurii esse supra Solem, quod probè nota. Sequutus est postea *Ptolemaus*, qui argumentis obtinuit, quòd sint infra Solem, dicendo; Naturæ convenientissimum esse, si dicatur Sol esse in medio, & habere tres Planetas supra, & tres infra se. Post hunc venerunt alii quidam *Andelofeni*, excellentissimi admodum Mathematici, & demonstrarunt secundum principia *Ptolemæi*, Venerem & Mercurium esse supra Solem. De qua re librum celebrem conscripsit *Aben-Astach Hispanensis*, cum ejus filio familiaritas mihi intercessit. Post-hæc laboravit quoque in hoc negotio præstantissimus Philosophus *Abubachar Filius Alzaig*, cum cujus discipulorum uno studui, qui mihi ostendit argumenta (quæ ab eo descripsimus), quibus probat, fieri non posse, ut Venus & Mercurius sint supra Solem. Verùm rationes illæ *Abubacharis* probant tantum impossibilitatem hujus rei, (h.e. *partem questionis negativam*);

An Sphæra Veneris & Mercurii sint supra vel infra Solem?

Veteres numerârunt quinque Orbes.

Quatuor Orbes stellati.

Stella vocabantur ab aliquis Figuræ, Imagines.

non verò demonstrant verum motum illorum (*Orbium* sc.). Summa; five ita sit, five non sit, Veteres omnes posuerunt Venerem & Mercurium supra Solem, ideoque Orbes numerârunt quinque: Orbem Lunæ, qui nobis sine dubio proximus est; Orbem Solis, qui altior est illo; Orbem quinque reliquorum Planetarum errantium; Orbem Stellarum fixarum; & Sphæram circumagentem cæteras, in qua nulla est Stella. Globorum ergo vel Orbium figuratorum, h.e. Orbium formas vel figuras habentium, in quibus Stellæ sunt, (sic enim Antiqui solebant Stellæ appellare *Tzuroth*, h.e. Formas, Figuras, vel Imagines, ut ex libris ipsorum liquet), erunt quatuor: Orbis videlicet Stellarum fixarum; Orbis quinque Stellarum erraticatum; Orbis Solis; & Orbis Lunæ; & supra hos omnes Orbis alius non stellatus. Atque hic numerus apud me est fundamentum maximum rei cuiusdam in animo meo, quam non vidi adhuc apud ullum Philosophum. Ego verò in libris Philosophorum & Sapientum nostrorum inveni quædam, quæ me ad eam perduxerunt. Quidnam autem illud sit, exponam capite sequenti.

CAP. X.

Mundum hunc moveri à Virtutibus influentibus è Mundo superiori, &c.

Mundus hic inferior regitur à Mundo superiori.

NOTUM est, Philosophos omnes, quotiescunque loquuntur de regimine & gubernatione Mundi, statuere, Mundum hunc inferiorem generabilem & corruptibilem regi à Virtutibus & Influentiis Sphærarum cœlestium, quemadmodum aliquoties jam monuimus.

In hunc sensum dicunt Sapientes nostri; *Non est ulla herba hic infra, quæ nõ habeat Maffal* (h.e. Planetam, Sydus, Influentiã) *suprà à in Firmamento, quæ percurit illam, eiq; dicit, Cresce, sicut dicitur;* Nunquid nõsti statuta Cœli? nunquid pones dominiũ eius in terra? (Maffal hoc loco vocant non solum duodecim signa Zodiaci, sed etiam Planetas, sicut

517 Maffal quid?

Vis Stellarũ & Planetarum in hac inferiora.

videre est in Bereschith rabbah, ubi dicitur; *Est maffal cursum suum absolvens spatio triginta dierum, & est Maffal absolvens iter suum spatio triginta annorum*). Illo enim dicto voluerunt docere, omnia Individua generabilia habere virtutes suas à Syderibus vel Stellis eisdem appropriatis. Et licet virtutes Orbium cœlestium diffusæ sint per omnia Entia; tamen virtutem uniuscujusq; Stellæ vel Planetæ, speciei alicui propriam esse, quemadmodum se res habet in virtutibus & facultati-

tati-

ratibus corporis. Nam tota rerum Existentia (h.e. totus Mundus) est veluti unum Individuum, sicut in præcedenti libro vidimus. Sic docent Philosophi, Lunam habere virtutem quandam propriam in elementum Aquæ: cujus rei argumentum est, quòd crescente Lunâ crescunt quoque maria & flumina, eâdemq; decrescente, & illa decrescunt. Crescunt enim maria, dum prodit Luna; & decrescunt, cùm recedit, h.e. in ascensione & descensione ejus in quadris Sphæræ, uti notum est eis, qui operam aliquam in his navârunt. Splendorem verò Solis movere elementum Ignis, clarissimum est. Videmus enim cum Sole calorem diffundi in omnia Entia, & eo recedente vel sese abscondente frigus dominari. Proinde ulteriori ad id demonstratione non est opus.

part. 1. c. 72.

Lunæ vis in Aquam.

Solis vis in Ignem.

Cùm itaq; hæc intellexi, statim animum meum subiit hæc cogitatio & ratiocinatio; quòd licet ab omnibus istis quatuor Globis figuratis (h.e. *stellatis*) virtutes influant in hæc generabilia, unusquisq; tamen illorum peculiare Elementum habeat, cujus Elementi virtutum principium sit Globus ille solus, quiq; illud motu suo moveat; Orbem Lunæ movere Aquam, Orbem Solis movere Ignem, Orbem reliquorum Planetarum movere Aërem, (qui propter multitudinem motuum illorum, & varietatem in retrogradatione, rectitudine, & statione subitò quandoque & ipse mutatur, variatur, coarctatur, colligitur & diffunditur); Orbem reliquarum Stellarum fixarum movere Terram, (unde fortè propter tarditatem motûs illarum & illa tardiùs movetur ad recipiendam Passionem, aut Mixtionem). Et ad hanc Appropriationem Stellarum fixarum ad Terram digitum intenderunt Sapientes, cùm dixerunt, *Numerum specierum germinantium esse æqualem numero Stellarum.*

Singuli quatuor Globi figurati Elementum certum habent, cui virtutes insunt.

Ordo ergo talis fortè est: Orbes erunt quatuor; Elementa, quæ ab illis moventur, quatuor; Virtutes, generaliter ab ipsis in hæc Entia provenientes, quatuor, sicut exposuimus: sic quatuor quoq; sunt Causse uniuscujusq; motûs Sphærici, quæ sunt formæ illius; videlicet, Rotûditas ejus, Anima, Intellectus, quo potest aliquid formaliter concipere vel cogitare, uti explicuimus, ac deniq; Intellectus separatus, qui est Desiderium vel Appetitus ejus, quæ omnia diligenter notare & observare debes, quæq; paullo fusiùs & clariùs tibi nunc explicabo.

part. 1. c. 72.

Quatuor cause motûs Sphæricorum.

part. 2. c. 4.

Nisi figura ejus (*Sphæra*) talis (*rotunda sc. vel orbicularis*) esset, nullo planè modo posset moveri motu circulari continuo; continuatio enim motûs per regressionem non est possibilis, (h.e. *ut aliquid continuè*

nue

nūc moveatur, & subinde per eandem viam revertatur, possibile non est), nisi in motu circulari solum. Nam licet id, quod moveretur motu recto, quandoque revertatur per illam eandem viam, tamen non est continuatio motus; quia inter omnes duos motus contrarios intercedit quies aliqua, prout in loco suo demonstratur. Proinde patet hinc, ut aliquid motu continuo moveatur, & per unam eandemq; viam revertatur, necessario requiri, ut moveatur circulariter. Jam verò nihil moveri potest nisi id, quod habet Animam; proinde hinc sequitur quoq; existentia Animæ, (h.e. *Sphæram habere animam*). Hoc autem est impossibile sine causa aliqua *περὸν κίνησιν*, quæ est Conceptio vel Cogitatio formalis, & sine appetitu ac desiderio rei alicujus in mente conceptæ, sicut ostendimus; & hoc iterum esse nequit nisi in Intellectu; quandoquidem non est (*motus ille Sphæra sc.*) vel fuga contrarii, vel persequutio convenientis & boni, (*sicut est motus naturalis animalium irrationalium*); & hoc nequit etiam esse sine Ente quodam in Intellectu formato, ad quod appetitus & desiderium ejus dirigatur. Hæ igitur sunt quatuor causæ motus Sphærarum.

Quatuor genera
Virtutum, à
Sphæris ad nos
pervenientium.
part. I. c. 72.

Quatuor genera Virtutum universalium primò ab illis ad nos pervenientium sunt hæc; Virtus generationis mineralium, Virtus animæ vegetantis, Virtus animæ viventis, & Virtus animæ rationalis, sicut alibi exposuimus. Quòd si autem consideraveris operationes quatuor istarum Virtutum, duas illarum species reperies: Generationem nempe cujus vis rei, quæ generatur, & Conservationem illius; perpetuam videlicet, quoad speciem; quoad individua verò, ad tempus, sive temporalem. Atq; huc tendit illud, quod dicitur, *Naturam esse Gubernatorem sapientem, qui providet, ut sit Animal cum arte ratiocinandi; & qui curat, ut perpetuo conservetur; dum facit existere Virtutes formam largientes, quæ sunt causa existentia illius; & Virtutes altrices, quæ sunt causa subsistentia, durationis & conservationis illius*. Nihil enim aliud sibi vult, quàm Divinum quid esse illud, à quo duæ istæ operationes ad nos mediantibus Sphæris cœlestibus perveniunt.

De Numero
Quaternario.

Gen. 28. 12.

Porò autem admirandus est iste Numerus Quaternarius, & consideratione dignum hinc illud, quod in Medrasch legimus; *Rabbi Tanchuma dixit, Quot gradus fuerunt in scala? Quatuor; In scala videlicet illa, de qua dicitur, Et ecce scala erat super Terram. Sic in omnibus Medraschoth legimus, Quatuor sunt exercitus vel castra Angelorum; id quod sæpissimè iteratur. In quibusdam tamen exemplaribus ita legi: Quot gradus fuerunt in scala? Septem. Omnia verò Medraschoth & omnia exemplaria consentiunt in hoc, quòd quatuor fuerint Angeli, quos*

quos vidit adscendentes & descendentes, non plures; duo videlicet adscendentes, & duo descendentes; quòd fuerint quatuor (*illi*) congregati in uno gradu Scalæ; & quòd fuerint in ordine uno, eorumq; duo adscenderint, & duo descenderint; & tandem exinde docuerūt, quòd latitudo Scalæ sit Mundus & tertia pars Mundi in Visione Prophetiæ. Nam latitudo unius Angeli in Visione Prophetiæ fuit instar tertiæ partis Mundi; sicut dicitur, *Et corpus ejus sicut Tharsis*. Proinde si res ita sese habeat, quatuor Angelorum latitudo erit instar Mundi & tertiæ illius partis. Et in parabolis Zachariæ, ubi describit *quatuor currus, qui egrediebantur inter duos montes, qui erant aerei*, expressè dicunt; *Isti sunt quatuor Spiritus Cæli, qui egrediuntur à conspectu Dominatoris totius Terræ, & sunt causa omnium eorum, quæ innovantur*. Quod *Aes* attinet, cujus mentionem facit, sicut & alibi dicitur, *Tantum aspectus aris politi*, in eo latet homonymia, quam postea tibi explicabo. Quoad illud, quòd dicunt, *Angelum esse ut tertiam partem Mundi*, quod & iisdem verbis legimus in *Bereschith rabba*, id manifestum & clarum admodum est, ac à nobis quoque jam explicatum in Opere nostro magno Talmudico, ubi docuimus; Omnes Creaturas in tres partes dividi, in Intelligentias separatas, quæ sunt Angeli, in corpora Sphærarum cœlestium, & in Materiam primam, h. e. in corpora illa, quæ perpetuò mutantur & sub Cœlo sunt. Sic ergo, qui modò vult, solide potest ænigmata Prophetiæ intelligere, è somno Oblivionis expergisci, è mari Ignorantiæ emergere, ac deniq; ad superos vel ad luminum Scientiæ gradum adscendere; qui verò mavult in ignorantia sua hærere & ad imos descendere, is non necesse habet corpus vel animum suum multum defatigare. Quiescat modò, & sponte suâ eò descendet. Tu verò hæc omnia attentè considerato & ruminato.

*Latitudo unius
Angeli quanta.*
Dan. 10. 6.

Zach. 6. 1.

Ezech. 1. 7.

CAP. XI.

Omnia Entia in tres partes dividi, quarum prima sunt Intelligentiæ separatae, Angeli videlicet; secunda, Sphæræ cœlestes; tertia, Corpora generabilia & corruptibilia.

CUM Mathematices studiosus aliquis in res istas Astronomicas, de figura nempe & numero Sphærarum cœlestium, de quibus hactenus egimus, incider, illasque leger, cogitabit forrè, illa

*Non omnia sunt
in Astronomia
demonstrativa.*

omnia esse absolutè & præcisè demonstrativa: verùm novisse debet, minimè ita rem habere, neq; hoc quæri in Astronomia. Sunt enim in illa quædam demonstrativa, quædam verò dubia. Sic per demonstrationem ostendi potest, Solis viam deflectere à lineâ Æquinoctiali, neq; ullum eâ de re est dubium; utrùm verò habeat Orbem eccentricum an Epicyclum, non liquet per demonstrationem, & Astronomus de eo non est multùm sollicitus. Nam scopus illius scientiæ est, ejusmodi constituere dispositionem, cum qua conveniat, quòd motus Stellæ vel Planetæ sit circularis & æqualis, sine festinatione, retardatione, aut mutatione, & ut id, quod ex illo motu sequitur, conveniat cum eo, quod oculis videmus. Operam etiam dare debet Astronomus, ut motus & numerum Orbium diminuat quantum potest. Verbi gratiâ, cum possumus fabricare hypothesin vel dispositionem quandam, cum qua conveniat id, quod de motu alicujus Planetæ videtur, in tribus Orbibus, (h.e. *per quam apparentem motum Planetæ alicujus ad tres Orbes referre possumus*), & dispositionem aliquâ, cum qua illud ipsum conveniat in quatuor Orbibus, tùm potius in niti debemus dispositioni illi, cujus moruum numerus est paucior. Hinc eligimus in Sole Eccentricitatem potius, quàm Epicyclum, sicuti dicit Ptolemæus; Hinc etiam, cum videamus Stellarum fixarum omnium motum esse unum, cujus (*motus sc.*) dispositiones inter se non mutantur aut variantur, consentimus, quòd omnes sint in una Sphæra. Nil tamen impossibile est, si dicamus, unamquamq; Stellam in peculiari esse Sphæra, & illas Sphæras omnes uno motu, & circa unum eundemq; polum moveri: quâ ratione tot essent Intelligentiæ, quot sunt Stellæ, sicut dicitur; *Num est numerus ligdudav exercitibus ejus?* h. e. multitudini illorum. Nam Intelligentiæ & Corpora cœlestia, Virtutesque illorum omnes, sunt Exercitus ejus; illorumque species necessariò sub numero aliquo comprehenduntur. Proinde licet ita esset, nil tamen derogaret ordini nostro, dum unam tantùm Stellarum fixarum Sphæram numeravimus, quemadmodum etiam quinq; tantùm Sphæras constituimus Stellarum erraticarum, licet una Sphæra plures Orbes complectatur: quia jam intellexisti intentionem nostram, videlicet, quòd illas tantùm Virtutes in Eotibus numeremus, quas apprehensione generali apprehendimus, nullâ habitâ ratione, Veritatem ipsam Intelligentiarum & Orbium determinandi.

*Omnia Entia in
tres partes dividuntur.*

Verùm tota nostra Intentio hîc est, indicare, quòd omnia Entia, quæ sunt sub Creatore, in tres partes dividantur, quarum prima sunt

Intel-

Intelligentiæ separatae; secunda, Corpora Sphærarum cœlestium, quæ gestant formas perpetuas, in quibus nec forma de subiecto in subiectum transfertur, nec subiectum in substantia sua mutatur; tertia, Corpora ista generabilia & corruptibilia, quæ Materia una comprehendit, (h.e. *qua unam & communem habent Materiam*): præterea, quod Gubernatio vel Virtus regiminis influat à Deo in Intelligentias secundum ordinem ipsarum: & ab Intelligentiis in corpora cœlestia proveniat, quicquid bonitatis & lucis ipsis inest: à corporibus cœlestibus in corpora hæc generabilia & corruptibilia, quicquid boni vel virtutis à principiis suis habent. Scito autem, quod singuli isti, qui bonum ac salutare quid aliis infundunt, (h.e. *Intelligentia & Orbes*), non ideo solum existant aut hanc intentionem & finem habeant, ut illi profint solummodo, quod utilitatem & commodum ab illis recipit. Hinc enim sequeretur, id quod falsissimum est, (Finis quippe præstantior est rebus illis, quæ sunt propter finem); sequeretur inquam, si ita esset, D E U M supremum, perfectissimum & gloriosissimum existere propter aliquid levius & vilius, quod nulli unquam Sapienti in mentem venturum est. Ita autem, ut jam tibi declarabo, res comparata est. Quicquid perfectum est perfectione aliquâ, illius perfectio vel ita comparata est, ut se- ipsum tantum perficiat, & in nullum alium transeat; vel ita, ut in eo supersit perfectio pro alio quoque: ut, si diceres, E. G. Est quidam, qui pecunias sufficientes habet pro necessitatibus suis omnibus, sed nihil superfluum, unde alii prodesse queat; & est alius, qui pecunias habet non solum quantum sibi sufficit, verum etiam ut adhuc multos alios divites facere possit; ita ut alii tantam copiam dare valeat, quâ non solum ille reddatur dives, sed & tertium adhuc ditare queat. Et hoc modo res se habet in hoc Mundo. Nam Influentia illa, quæ defluit à D E O. Opt. Max. ad existentiam Intelligentiarum separatarum, influit etiam ab Intelligentiis ad productionem illarum ex se invicem, usque ad Intellectum agentem; & ibi finitur Productio vel Creatio Abstractorum. Ab abstractis porro omnibus & singulis effunditur Virtus productiva alia usque ad Orbes cœlestes, & eorum ultimum, Orbem Lunæ; & hinc deinceps Corpora generabilia & corruptibilia; h.e. Materia prima, & ea, quæ ex illa sunt composita, & omnes Sphæræ effundunt Virtutes in Elementa, donec Influentia illorum perficiatur in fine generationis & corruptionis.

Atq; hæc omnia jam demonstravimus non pugnare cum iis, quæ dixerunt Prophetæ, vel Sapientes Legis nostræ. Nam gens nostra

fuit gens sapiens & perfecta, sicut testatus est DEUS per illum Dominum, qui perfectos fecit nos, dicendo; *Utrique populus sapiens & intelligens, gens magna ista.* Posteaquàm verò improbi Tyranni gentium stultarum perdidissent optima quæque, quæ habuimus, Sapientiam & libros nostros è medio sustulissent, ac denique Sapientes nostros interemissent, ignorantes & imperiti nos quoque evasimus, (sicut malum hoc DEUS nobis comminatus erat propter iniquitates nostras, cum dixit; *Et peribit sapientia Sapientum ejus, & intelligentia Intelligentum ejus abscondetur;*) cum illis commixti sumus, & translatae sunt ad nos sententiæ & opinioniones illorum, planè ut ipsorum mores, qualitates & opera. Nam quemadmodum de similitudine operum ait, *Miscuerunt se cum gentibus, & didicerunt opera eorum:* sic ait de translatione sententiarum & opinionum stultarum ad nos, Ubalde *Et in filiis alienigenarum acquiescent,* quod Jonathan F. Uzielis transfert, *Et in statutis vel consuetudinibus populorum incedent.* Cum igitur secundum consuetudinem stolidarum & ignorantium istarum gentium ita educati fuimus, factæ sunt nobis sententiæ & opinioniones istæ Philosophicæ, quasi peregrinæ & alienæ essent à Lege nostra, quemadmodum alienæ sunt stultis & imperitis. Verùm nequaquam ita est.

Posteaquàm ergo multoties jam mentionem fecimus Influentiæ provenientis à DEO Opt. Max. & Intelligentiis, necessarium quoque est, ut tibi nunc veritatem ejus, h. e. quid per Influentiam intelligatur, exponam. Quo facto, incipiam explicare quæstionem de Novitate Mundi.

C A P. XII.

De Influentiâ à Creatore in Intelligentias separatas, & ab his in Orbes cælestes proveniente.

OMNE Ens, quod innovatum est, necessariò habet causam efficientem, quæ illud innovavit, postquàm non fuit. Efficiens autem ille proximus est Corpus, vel non est Corpus. Corpus verò non agit quatenus est corpus, sed agit quatenus est corpus unum, h. e. ratione formæ suæ. Sed de hac materia agam postea. Efficiens porrò ille innovans rem innovatam potest & ipse esse innovatus. Hoc verò non potest procedere in infinitum, sed necessariò (siquidem res innovata sit) deveniendum est tandem ad Innovatorem

rem antiquum & æternum, qui non sit innovatus. Sed hinc ulterius quæri potest, quare is nunc, & non prius innovarit eam, cum tamen ipse extiterit? Respondeo, Si res ita sit, (h.e. *si Efficiens antea extitit*) opus illud innovatum ante innovationem suam esse non potuit, vel propter Privationem Proportionis alicujus inter Efficientem & Effectum, (*ita sc.*, *ut Efficiens in Effectum, vel propter absentiam, vel nimiam distantiam, operationem non exercere potuerit*), si Efficiens fuerit corpus; vel propter Privationem Dispositionis materiæ, si fuerit Efficiens incorporeus. Hæc enim omnia contemplationis & considerationis prorsus sunt naturalis, nullusque in illis habetur respectus vel ad Antiquitatem & Æternitatem, vel ad Novitatem Mundi. Nam non est hic scopus noster in præsentī capite. Porro autem manifestum est ex Scientia Naturali, quod nullum corpus in aliud corpus agat, nisi vel illud corpus ipsum, vel aliud proximum & vicinum illi fiat obviàm, siquidem Actio Agentis illius fiat per media. Exemplum hujus rei sit hoc. Corpus istud, quod nunc calefactum vides, calefactum est propterea, vel quia corpus Ignis ipsi venit obviàm, vel quia Ignis Aërem, & Aër circumstans illud calefecit: quâ ratione Causa efficiens proxima calefactionis corporis illius erit Corpus Aëris calidi. Sic Adamas attrahit ferrum de longè per virtutem ab ipso in Aëre, qui ferro obviàm venit, dispersum; ac propterea non in quavis distantia attrahit. Sicut enim Ignis per quamvis distantiam non calefacit, sed per eam tantum, in qua Aër inter ipsum & rem à virtute ejus calefactam mutari potest, (cum enim cessat calor Aëris ex Igne, qui est sub cera, tùm non amplius liquefcit): ita comparatum est cum eo, quod attrahitur vel attrahit. Cæterum, id, quod calidum prius non erat, sed postea demùm calidum factum est, nequit esse sine Causa calefaciente innovata; sive jam Ignis ipse sit innovatus, (h.e. *caussa illa Efficiens innovata*), sive ab Igne venerit per distantiam & longitudinem ab ipso immutatam, & tùm Proportio vel Comparatio illa est id, quod prius non fuit, & postea innovatum est. Et hac ratione inveniuntur Causæ omnium

Innovatorum corporum causa.

rerum innovatarum in hoc Mundo, quarum causa est Mixtio Elementorum, quæ sunt corpora in se invicem agentia, & à se mutuò patientia, h.e. quarum Innovationis causa proxima est Appropinquatio corporis ad corpus, aut Distantia corporis à corpore, (vel, *ut Philosophi loquuntur*, Contactus Proprius & Improprius, qui & Virtualis). Quod verò attinet Innovata illa, quæ non sequuntur Mixtionem, ut sunt Formæ omnes, necesse est, ut Efficiens (h.e. Dator

Formarū causa efficiens.

formæ) illorum sit incorporeus. Nam Efficiens formæ est Forma sine materia, sicut locis suis explicatum est, & rationes ejus rei jam à nobis adductæ sunt in præcedentibus; quibus & hoc addi potest, quòd omnis mixtio augmentationem & diminutionem recipit, & successivè vel gradatim innovatur: formæ verò non ita successivè innovantur; ideoque etiam nullus in eis est motus: verùm innovantur aut corrumpuntur sine tempore, & proinde non sunt ex operibus mixtionis, sed mixtio disponit tantùm materiam ad recipiendam formam: Efficiens præterea formæ, res est, quæ nullam recipit divisionem; nam operatio illius est de ejusdem specie, (*quale enim est Effectum, talis quoque est Causa; & contra:*) ideoque clarum est, Efficientem formæ, h. e. Datorem ejus de necessitate quoque esse Formam, & quidem abstractam. Talem autem Efficientem, qui est incorporeus, actionem suam perficere in comparatione vel proportione aliqua, falsum est; cum non sit corpus, ut aliud corpus ei accedere, appropinquare, vel ab eo elongari possit; quia nulla est proportio distantiae inter corpus, & id quod non est corpus, ac proinde necessariò causa privationis ejusmodi operis (h. e. *forma alicujus*) est privatio dispositionis materiæ illius ad recipiendam abstracti actionem. Et sic liquet, quòd operationes corporum secundùm formas suas in se invicem, consequantur dispositionem & præparationem materiæ ad rei incorporeæ operationes, quæ sunt formæ, recipiendas. Cùm itaque actiones Intelligentiæ abstractæ manifestæ & evidentes sint in Mundo, ea videlicet omnia, quæ præter vel absque mixtione innovantur, scimus certò, illum Agentem vel Efficientem, quia non est corpus, neque per contactum, neque per certam ac propriam distantiam operari. Perperuò verò Agens ille appellatur *Agens abstractus per Influentiam*, similitudine desumptà à fonte, ex quo aqua non ex una tantùm parte vel latere, sed undiquaque effluit, & in omnes partes effunditur, neque solum propinqua, sed & remota irrigat. Ita enim quoque ab Intelligentia non solum ex una parte, vel per unam certam distantiam, aut uno solum tempore virtus effluit, & in alia effunditur; sed virtus ejus est perpetua erga omnia, quæ apta ac præparata sunt, actionem illam, quæ *græcè* h. e. *Affluentia* vel *Influentia* vocatur, recipiendi. Hinc, quia ostensum est, **D E U M** Optimum Maximum esse incorporeum, omniumque rerum Causam Efficientem, dicimus, Mundum innovatum sive factum esse ex Influentia Creatoris, & Illum Mundo influere facere, h. e. infundere quicquid in eo innovatur. Sic dicitur, Illum influere fecisse,

fecisse, h.e. infudisse Prophetis sapientiam. Omnia idè & propter hanc rationem, quia istæ Actiones sunt actiones Agentis incorporei, cujus Opus vocatur *Influentia*. Atque hoc nomen $\Psi\Delta\psi$ *Influentia* Cur Influentia vocetur Actio abstracti? vel *Affluentia*, per similitudinem à fonte aquas ubertim effundente desumptum, uti declaravimus, idè Lingua Hebræa Creatori attribuit, quia ad exprimendam Actionem Abstracti non potest commodius vocabulum inveniri, quàm hoc ipsum $\Psi\Delta\psi$ h.e. *Influentia* vel *Affluentia*. Non possumus enim tale vocabulum habere, quod cum veritate rei consentiat & conveniat: non minùs quippe difficile est imaginari sibi, vel intellectu assequi Operationem Entis separati, quàm ejus Existentiam. Quemadmodum enim Imaginatio existimat nihil existere nisi corpus vel potentiam in corpore; sic nullam arbitratu esse Actionem, nisi eam, quæ fit per contactum Agentis, vel per certam aliquam distantiam, vel denique secundum certam partem. Hinc quidam ex vulgo, posteaquàm sufficienter ipsis demonstratum est, DEUM non esse corpus, neque appropinquare ad id, quod facit; putârunt, Illum præcipere Angelis, & hos per Appropinquationem & contactum corporalem actiones suas perficere, quemadmodum nos quoq; actiones nostras conficimus; existimârunt etiam, Angelos illos esse corporeos. Quidam verò crediderunt, DEUM aliquid Verbis & Sermone præcipere, illumque Sermonem operari vel efficere, sicut nos litteris & voce sermonem nostrum proferimus. Sed omnia hæc sequuntur ex pura-puta Imaginatione, quæ in rei veritate quoque *Figmentum malum* ($\Psi\Delta\psi$) appellari potest. Omnis enim imperfectio in sermone vel moribus, est opus Imaginationis, vel certè operationem ejus sequitur. Verùm hæc non sunt instituti nostri in hoc capite. Hoc enim propositû nobis fuit, explicare, quid sit $\Psi\Delta\psi$ h.e. *Influentia*, quæ Creatori & Intelligentiis, h.e. Angelis attribuitur, quia sunt incorporei. Sed & de Virtutibus Sphærarum cœlestium dicitur, quod Influentiam dent Entibus aliis; & dicitur, Influentia hujus vel illius Orbis, etiamsi operationes ejus proveniant à corpore; unde fit, quod Stellæ agant per certam aliquam longitudinem, h.e. tùm secundum Appropinquationem illarum ad centrum Mundi, tùm secundum Elongationem illarum ab eo, & secundum proportionem inter se invicem.

Quòd verò diximus, Prophetas transferre hoc vocabulum $\Psi\Delta\psi$ *Influentia* ad Actionem Creatoris, id de sequentibus locis intelligendum est; *Me dereliquerunt, scaturiginem Aquæ vivæ*, h.e. $\Psi\Delta\psi$ *In-* Jerem. 2. 13.
fluentiam Vitæ sive Existentiæ rerum, quæ nihil aliud est, quàm Vita.

Pfalms. 36. 10. *Vita. Sic, Tecum est scaturigo Vita*, h.e. Influentia vel Affluentia existentiae. Sic idem est sensus ejus, quod in fine versûs illius dicitur, *In lumine tuo videbimus lumen*, h.e. Per Influentiam Intelligentiae, quæ à te profluit, intelligemus & apprehendemus Intelligentiam.

C A P. XIII.

Tres esse sententias de Novitate vel Antiquitate Mundi: prima, Sapientum Legis; secunda, Philosophorum; tertia, Aristotelis & asseclarum ejus.

Tres sunt sententia de Antiquitate vel Novitate Mundi.

I. *Sapientum Legis.*

TRES sunt omnium eorum, qui credunt DEUM esse, sententiae de Antiquitate vel de Novitate Mundi.

Prima sententia est eorum, qui credunt Legi Mosis Doctoris nostri p.m., hæc videlicet; Mundum totum, h.e. omnia Entia præter Creatorem, post puram-putam privationem (h.e. *postquam non vel nihil fuerunt*) existentiam suam à Deo accepisse, & prius Deum solum fuisse, ac præter Deum nihil planè, neque Angelos, neque Cælos, neque quæ in eis continentur, extitisse, postea verò demùm secundùm ejus voluntatem & beneplacitum existere cœpisse prout sunt, & quidem ex nihilo: præterea, Tempus ipsum esse ex iis, quæ creata sunt, quia Tempus sequitur motum; motus autem accidens est in re motâ; & res mota, cujus motum tempus sequitur, est innovata & facta postquam non fuit.

Quomodo Deus dicatur fuisse antequam crearet Mundum.

Quod autem attinet illud, quod dicitur, *DEUM fuisse vel extitisse antequam crearet Mundum*, ubi verbum *Hajah* Fuit, vel Extitit, videtur docere de Tempore; atq; adeò ea omnia, quæ nobis in hanc sententiam in mentem veniunt ex Dei existentia infinita ante Creationem Mundi; sciendum est, ibi non verum Tempus intelligi, sed tantùm dici de æstimatione vel imaginatione Temporis, (h.e. *non verè dici de Tempore, sed respectu tantùm Intellectûs vel Imaginationis nostræ*). Nam Tempus citra omne dubium est Accidens, habereturque à nobis inter Accidentia creata, sicut Nigredo, Albedo; licet non sit ex specie Qualitatis, sed ex Accidentibus motui adhærentibus; sicut notum est ei, qui intelligit verba Aristotelis, quæ scripsit de explicacione Temporis ejusque naturâ. Nos verò hic in transitu aliam quandam observationem explicabimus, quæ licet propriè nostræ intentionis non sit, multùm tamen ad eam prodest, hanc scilicet; quòd Causa, propter

propter quam Temporis ratio multis Sapientibus tam abstrusa & recondita fuerit, adeo ut in illius ratione investiganda aqua ipsis hæserit, & an reverà existat necne, dubitârint, ut Galenus & alii præter eum, hæc mihi videatur esse; quia est Accidens in Accidente. Nam Accidentia, quæ in corporibus existunt existentiâ primâ, ut Colores, Sapores, facillimè intelliguntur & in animum imprimuntur; sed Accidentia, quorum Subjecta sunt Accidentia alia, ut Flamma, vel Splendor in colore, Declinatio vel Circumferentia in linea, illorum ratio nobis valdè est abdita, inprimis cum & hoc accedit, quòd Accidens illud Subjecti vicem sustinens non est stabile & permanens in una quapiam re, sed de una mutatur in aliam; tum enim obscura sit res valdè. Jam verò hac ratione duæ res concurrunt simul in Tempore; est enim Tempus accidens adhærens motui, & Motus accidens est adhærens rei, quæ movetur; Motus præterea non ea est ratio, quæ Albedinis vel Nigredinis; illa enim sunt constantia & permanentia; Motus verò natura & essentia est, ut ne per momentum quidem unâ in re permanear & consistat. Et hoc est, quod Temporis rationem & naturam tam difficilem ac abstrusam reddit. Verùm ad rem. Intentio nostra est docere, Tempus secundum nos esse rem creatam generabilem, sicut reliqua accidentia & substantiæ, quæ accidentia illa sustinent, ideoq; Creationem Mundi non posse dici à Deo factam in Principio temporali; quia Tempus est ex rebus creatis. Id quod probè animadvertendum tibi est, nisi in labyrinthos inextricabiles te præcipitare velis. Nam si affirmes, Tempus fuisse ante Mundum, necessariò quoque cogèris credere Antiquitatem Mundi. Tempus enim est accidens, & proinde sine subjecto esse nequit; sicque sequetur, rem aliquam ante Mundum hunc, qui nunc existit, extitisse, id quod nos fugimus.

Atque hæc una est è tribus illis sententiis, Unum videlicet ex fundamentis Legis Mosis, & quidem secundum post fidem Unitatis (h.e. secundum post Unitatem DE I articulus:) neque aliud cogitare tibi que imaginari debes. Abraham Pater noster ipsemet cœpit revelare hanc sententiam, ad quam naturalis eum deduxit speculatio. Hinc est quòd invocavit Nomen Domini Dei Mundi. Hinc etiam respicit, dum ait, Creatorem Cæli & Terræ.

Gen. 21. 33.

Gen. 14. 22.

Secunda sententia est eorum, quorum sententiam & rationes jam vidimus & audivimus, Philosophorum videlicet. Dicunt hi; Falsum esse, quòd DEUS aliquid faciat ex nihilo: & impossibile, quòd aliquid possit in nihilum reducere; h.e. Impossibile esse, ut Ens ali-

2. Philosophorū.

Cur doctrina d
Tempore iem
abstrusa sit &
occulta.

quod materiam & formam habens, generetur ex privatione materiae purâ putâ; &, ut corrumpatur in privationem materiae illius puram-putam; statuuntque, æquè impossibile esse ac abiurdum, DEO hoc attribuere, atque si dicatur, DEUM posse duo contraria uno tempore & in uno subjecto congregare, vel creare Deum sibi similem, vel se-ipsam facere corporeum, vel denique facere quadrangulum, cujus diameter lateri sit æqualis, vel aliud quid simile impossibile. Præcipuum autem, quod ex illorum verbis colligimus, est, quòd dicunt, (h.e. *præcipua ipsorum ratio est*); Quemadmodum nullam Naturæ DEI affert imminutionem, quòd non potest facere impossibilia, (quia impossibile naturam habet firmam & stabilem, quæ non est ex operatione Efficientis, ac proinde non potest mutari): sic nihil DEI potentia derogat, si dicatur, Illum non posse aliquid existere facere ex nihilo, (quia & hoc est ex impossibilibus). Propterea credunt, esse materiam quandam existentem DEO cœvâ & cœtanam, quæ non inveniatur sine DEO, neque DEUS sine illa: neque tamen credunt, Materiam illam in existentia sua planè similem & æqualem esse Majestati DEI, sed statuunt, DEUM existentia illius esse causam, ipsamque ad DEUM se habere sicut argilla ad figulum, vel ferrum ad fabrum, ita ut ex eâ creârit quicquid Ipsi placuerit, modò Cœlos, modò Terram, modò aliquid aliud. Præterea credunt hujus sententiæ patroni, Cœlos esse generabiles & corruptibiles, at tamen non esse generatos ex nihilo, neque etiam in nihilum destructum iri: sed, quemadmodum Animantia generantur & corrumpuntur ex materia existente in materiam existentem; ita ad eundem modum Cœlos quoque generari & corrumpi, planèque se illorum generationem & corruptionem habere, sicut cæterorum Entium, quæ sub eis sunt. Insuper etiam in diversas sectas scinduntur, quas omnes, ut & earum opiniones, recensere nunc nihil attinet in hoc libro; quia fundamentum illorum generale tibi indicavi. Atq; hæc fuit ipsius quoq; Platonis sententia, de quo Aristotelem in *Acroamaticis* invenies testantem, quòd crediderit, Cœlos generationi & corruptioni esse obnoxios. Sic & clarissimè hanc ejus sententiam reperire licet in libro ipsius, quem *Timeum* inscripsit. Veruntamen non credit idem nobiscum, (sicut illi, qui non diligenter & attentè sententias considerât, arbitrantur, unâ eandemq; esse ipsius & nostrâ sententiam). Nos enim credimus, Cœlos non esse ex re aliqua, sed post simplicè & absolutâ privationem; ipse verò credit, quòd existant & facti sint ex materia aliqua. Et hæc est secunda sententia.

Plato quomodo crediderit, Cœlum esse generabile & corruptibile.

Tertia sententia est Aristotelis, & eorum, qui ipsum sequuntur, librosque ejus Commentariis illustrarunt, hæc videlicet. Primò idem dicit quod præcedentis sententiæ assertores, scilicet; Non posse materiarum quid existere ex immateriato, (h.e. *Ex nihilo non posse aliquid fieri*). Deinde addit & istud; Cælum non subjectum esse generationi & corruptioni ullo modo.

Declaratio & explicatio hujus sententiæ est hæc. Existimat, totam hanc rerum Universitatem prout est, nunquam non fuisse, nec unquam non futuram sicut est: rem illam stabilem & constantem, quæ non cadit sub generationem & corruptionem, Cælum videlicet, semper ita extitisse: Tempus & Motum esse æterna ac perpetua, à generatione & corruptione exempta: Sublunaria ista quoque nunquam non ita fuisse, h.e. Materiam primam in substantia sua neque esse generabilem, neque corruptibilem, sed formas successive illi supervenire, ita ut cum una recedit, altera accedat; cum unam exuit, aliam induat: Ordinem istum superiorem & inferiorem nec corrumpi, nec aboleri, neque quicquam in eo innovari, quod vel non est in natura ejus, vel extra analogiam ipsius. Dicit in super, (licet non his ipsis verbis; rationabiliter tamen ex sententia ejus id colligi potest); Impossibile esse, ut in Deo mutetur Voluntas, vel innovetur Desiderium: & Deum totam hanc rerum Universitatem per Voluntatem suam existere fecisse, verum non actione post privationem, (h.e. *ex nihilo*). Et quemadmodum ex impossibilibus est, ut DEUS non existat, vel substantia ejus mutetur; sic existimat quoque impossibile esse, ut Voluntas DEI mutetur, vel novum aliquod beneplacitum in eo exoriat. In summa, concludit, Mundum hunc, prout nunc est, ita semper extitisse, & in omnia sæcula futurum esse.

Atque hæ sunt tres illæ sententiæ eorum, quibus per demonstrationem notum est, Mundum hunc DEUM aliquem habere.

Quod verò illos attinet, qui ignorant DEI existentiam, & existimant, Res omnes existere prout casu & per accidens congregantur vel disgregantur: Nullum item esse Mundi gubernatorem vel ordinem, ut Epicurus ac impia ejus turba, illisque similes, prout narrat Alexander, non est necesse illorum sententiam commemorare; quia jam est demonstratum, DEUM esse. Nullam autem nobis adfert utilitatem, recensere opiniones illorum, qui sententiam suam ædificant super fundamentum, cujus destructionem & refutationem per demonstrationem certam habemus. Sic oleum & operam perderemus, si vellemus confirmare opinionem secundam, eorum, qui di-

cunt, Cœlos esse generabiles & corruptibiles. Nam credunt Antiquitatem Mundi. Nos verò nullam differentiam ponimus inter eum, qui credit, Cœlum è materia aliqua esse generatum, & in materiam aliquam resolutum iri; & inter eum, qui credit, ut Aristoteles, Cœlum neque generari, neque corrumpi. Summa enim fidei omnium eorum, qui sequuntur Legem Moſis Doctoris noſtri p.m., Abrahami item Patriarchæ, & aliorum, qui in viis ipſorum inceſſerunt, eſt; Nullam rem eſſe DEO coævam: &, Non eſſe Deo impoſſibile ex privatione (h.e. ex nihilo) aliquid producere, licèt id adhuc ſibi quidam imaginentur.

Poſtequàm ergo ſententias iſtas ita enumeravimus, incipiam nunc exponere, quibus rationibus Ariſtoteles ſententiam ſuam probare & demonſtrare nitatur, quidque illum ad eam credendam & amplectendam impulerit.

CAP. XIV.

Rationes Ariſtotelis pro Antiquitate vel Æternitate Mundi.

NON eſt neceſſarium, ut in ſingulis capitibus repetam, quòd hunc librum non niſi pro te (*Discipule chariſſime*) compoſuerim, eò quòd mihi profectus tui in ſtudiis cogniti ſint & perſpecti; quòdque non è re eſſe ducam, verba ipſa Philoſophorum adducere & allegare ubique, ſed ſenſum tantùm illorum. Nolo etiam in his prolixus eſſe, ſed monebo te ſolùm de viis & rationibus, quibus innituntur, ſicut feci in exponendis opinionibus *Loquentium*. Prætereà, nullius habebò rationem niſi Ariſtotelis; quia, ſententiæ ejus conſideratu omnium ſunt digniſſimæ; & quia ſi reſponſio ſolida contra ipſum habeatur, vel per reſponſiones noſtras oſtendatur, quòd rationes ejus ſint dubiæ, idem etiam, & quidem multò magis, valere poterit contra omnes alios, qui fundamentis Legis noſtræ contradicunt.

Rationes Ariſtotelis pro Æternitate Mundi, ex natura Mundi.

Prima.

Primo ergo dicit Ariſtoteles, Motum neque generari, neque corrumpi. Air enim: Si Motus ſit innovatus, & ante omne innovatum præcedat Motus, exitus nempe ejus in actum, & innovatio ejus poſtquàm non fuit; tùm Motus utique aliquis exiſtet, ille nempe, per quem exiſtit poſterior Motus, & per conſequens, Motus primus neceſſariò erit æternus, vel procedet hoc in infinitum. Et ſecundùm hoc fundamentum dicit quoque, Tempus neque generabile eſſe,

neque

neque corruptibile, quia nempe Tempus Morum sequitur, eiq; adhæret, & nullus Motus nisi in Tempore esse, Tempusq; non nisi per Motum intelligi potest. Hæc prima est via ejus, ex qua Æternitas Mundi secundum ipsum concludi potest.

Secunda via. Dicit: Materia prima, quæ communis est quatuor *Secunda.* Elementis, est ingenerabilis & incorruptibilis. Quod si enim Materia prima esset generabilis, sequeretur, illam ex alia materia generatam esse; & hæc materiam generatam esse formatam; quia hæc est natura generationis; Nos autem materiam primam informem statuimus. Propterea si res ita sit, sequitur, illam non esse ex alia materia generatam, sed æternam & non perituram, (*incorruptibilem*). Atq; hinc etiam ipsius sententiæ sequitur Æternitas Mundi.

Tertia via. In toto Cælo, inquit, nulla est contrarietas. Nam in *Tertia.* motu circulari nulla est contrarietas, sicut demonstrari potest, verum in motu recto. Causa autem corruptionis omnium eorum, quæ corrumpuntur, est contrarietas, quæ illis inest. Posteaquam ergo in Cælo nulla est contrarietas, idcirco neque corrumpi potest: quicquid verò non est corruptibile, id neque est generabile. Itaque præsupponit & pro confesso sumit hæc propositiones aliquot, videlicet; *Omne generabile esse corruptibile*; & vicissim, *Omne corruptibile esse generabile*: Item, *Quicquid non generatur, id quoq; non corrumpi*; & vicissim, *Quicquid non corrumpitur, id nec generari*. Et hæc quoque via est, quæ se Æternitatem Mundi confirmare existimat.

Quarta via. Ante omnem rem innovatam tempore præcedit *Quarta.* possibilitas innovationis ejus, sicut & omnem rem, quæ mutatur, tempore præcedit possibilitas mutationis ejus. Et ex hac propositione concludit Aristoteles continuitatem sive perpetuitatem Motus circularis. Hæc item propositione multi alii post Aristotelem Mundi Æternitatem probant, & quidem hoc pacto. Innovatio Mundi, ajunt, antequam fuit, erat vel possibilis, vel necessaria, vel impossibilis. Si fuit necessaria, tum utiq; semper existit: si fuit impossibilis, tum ne nunc quidem existere potest: si possibilis, quis ergo sustinuit possibilitatem illam? Sanè si ita fuit, non poruit hoc esse sine re aliqua existente, & possibilitatem illam sustinente, de quâ re dici poterit, quod fuerit possibilis. Hæc ratio valida admodum est ad stabilendam Mundi Antiquitatem, quam quidam ex recentioribus Sapientibus *Loquentium* solidè admodum hac distinctione solvissent arbitratur, quod Possibilitas sit in Agente vel Efficiente, non verò in Effecto. Verum nihil hoc est. Nam duplex est Possibilitas: est

Possibilitas in re innovata, & est Possibilitas in Efficiente, qui innovavit rem innovatam, antequam innovata fuit. Quare sine dubio, prout dictum, duplex est Possibilitas; Possibilitas in Materia ad ita existendum, & Possibilitas in Efficiente ad ita agendum.

Atque hæc sunt matres viarum, (h. e. *principales viæ seu modi*), quibus insistit Aristoteles ad probandam Æternitatem Mundi, desumptæ ex natura ipsius Mundi.

*Alia rationes ex
Aristotele, petita
à Dei natura
pro Æternitate
Mundi.*

Prima.

Sunt verò & aliæ adhuc viæ, quas quidam ex ejus Philosophia desumpserunt & deprompserunt, quibus Æternitas Mundi probatur ex consideratione DEI Optimi Maximi.

Primò ajunt quidam: Si Deus innovavit Mundum post privationem, tùm fuit Deus ante creationem Mundi Efficiens in potentia, & post creationem ejus factus est demùm Efficiens in actu, atque ita exiit Deus de potentia in actum. Quòd si autem hoc ita sit, necessariò in Deo erit aliqua possibilitas, & habebit Deus aliquem, qui eduxit Ipsum de potentia in actum. Hujus rationis solutio difficilis quoque est admodùm, neque facile *πεύρατον* ejus demonstrari potest.

Secunda.

Deinde ajunt: Cùm agens uno tempore operatur, & alio non operatur, evenit illud vel propter Impedientia, vel propter Impellentia, quæ in eo innovantur. Impedientia inferunt ei Intermissionem operis, quod vult; Impellentia verò voluntatem, ut velit, quod antea non volebat. Quandoquidem ergo ejusmodi Impellentia, tanquam Accidentia, quæ voluntatem ejus mutare possent, vel Impedientia aut Retardantia, quæ in eo innoventur vel recedant, in Deo non existunt; idcirco sequitur, Illum haudquaquam uno tempore agere, alio verò non, sed Operationem ejus non minùs quàm Æternitatem semper in actu existere.

Tertia.

Tertiò dicunt: Omnia Dei opera sunt perfectissima, nihilque habent vel Imperfecti, vel Otiosi, vel Superflui. Hanc rationem frequentissimè adducit & laudat Aristoteles, dicendo; Naturam esse sapientem, neque quicquam facere frustra, sed omnia in eà, quam res habere possunt, esse perfectione.

Hinc inferunt: Mundus hic est in summa, quam habere potest, perfectione, neque majorem aut meliorem habere potest: itaque necesse est, illum semper fuisse, quia Sapiencia Ejus (*qui creavit eum*), ut ejusdem Substantia, est æterna. Substantia enim ejus nihil aliud est quàm Sapiencia ejus, quæ Existentiam huic Mundo dedit.

Ex his allatis fundamentis & argumentis omnia reliqua originem

nem trahunt, quæ apud quoscunque alios invenies, qui credunt Æternitatem Mundi, & ad illa referri possunt.

Sed porro ex inconvenienti & absurdo sic argumentantur: Quo- Argumentū ab absurdo pro Æternitate Mundi.
modo fieri potest, ut Creator ille excellentissimus fuerit otiosus & nihil omnino fecerit, nihilque æternum innovârit, cum Existentiâ ejus sit æterna & infinita; sed ab hæsterno quasi tantum die Mundū hunc condiderit? Quamvis enim exempli gratiâ diceres, D E U M multos Mundos creâsse ante istum, & quidem tot, quot grana sinapis tota Sphæra suprema potest capere, & quemlibet totidem annis steruisse; perinde tamen hoc esset ad existentiam D E I infinitam, ac si diceres, D E U M heri creâsse Mundum. Nam cum ponis initium Existentiæ post privationem, nil interest, sive illud ad centum-mille annos, sive ad tempus aliquod brevissimum referas. Hoc ergo quoque refugiunt & rejiciunt, qui credunt Æternitatem Mundi.

Tandem argumentantur ex omnium in Mundo nationum generali confessione & consensu: Quia enim universalis omnium hic sit consensus, idè hinc sequi, Rem istam esse naturalem, non ex institutione. Sic ait Aristoteles; Omnes in Mundo homines apertè profiteri continuationem & perpetuitatem Cæli: & quia illud statuerint ingenerabile & incorruptibile, idè etiam ab illis electum esse pro Habitaculo D E I Opt. Max. & Spirituum, h.e. Angelorum: hosque vicissim illis (D E O & Spiritibus sc.) attribuisse, ut docerent de Continuatione vel Perpetuitate ejus, (h.e. Cæli). Atque hujus generis alia plura pro sententiæ suæ confirmatione adducit. Vide Arist. l. 1. de Cælo c. 3. Vide eund. l. 2. de Cælo c. 1.

C A P. XV.

Rationes Aristotelis pro Æternitate Mundi non esse demonstrativas.

S C O P U S meus in hoc capite est, ostendere, Aristotelem ipsum Aristotelem non credidisse, rationes suas pro Æternitate Mundi esse demonstrativas.
non existimâsse, se demonstrationes habere pro Æternitate Mundi, neque hac in parte falsum fuisse: h.e. quòd Aristoteles ipsemet probè sciverit, se nullam in hoc argumento posse demonstrationem afferre; & rationes probationesque suas, quas adducit, probabiles tantum, ac magis acceprabiles & plausibiles, minusque dubias esse, ut opinatur Alexander. Nemo enim cogitare debet de Aristotele, quòd crediderit, has suas rationes esse demonstrativas; Nam Aristoteles ipse alias docuit vias, modos & condiciones demonstrationis. Id autem, quòd me ad hunc sermonem impulit, est, quòd recentiores, qui
Aristo-

Aristotelem sequuntur, existimant, Aristotelem demonstrativè probâsse Æternitatem Mundi; immò quòd viderim, multos, qui Philosophiâ se egregiè imbutos esse arbitrantur, acceptare ab Aristotele hanc quæstionem, & putare, quæcunq; in medium proferunt, simplices & absolutas esse demonstrationes, atque idè flagitium esse censent, ab Aristotele dissentire, vel de eo cogitare, quòd aliquid ipsi fuerit absconditum, aut quòd in re aliqua errârit. Proinde visum est mihi illorum sententiam examinare, illisq; ostendere, Aristotelem ipsum non gloriatum fuisse de argumentis demonstrativis in hac controversia.

lib. 8. Physic. c. 1. Hinc enim ait in libro *de Auditu*; Omnes Physicos, qui ipsum præcesserunt, credidisse, Motum esse ingenerabilem & incorruptibilem, excepto Platone, qui credidit, non solum Motum esse generabilem & corruptibilem, sed & Cælum tale esse. Quòd si autem arbitratus esset, hanc quæstionem per demonstrationes absolutas claram & evidentem esse, sanè non fundâset eam in consensu & opinione illorum, qui ipsum in Physicis præcesserunt, neq; necesse fuisset, ut illa diceret, quæ eo in loco affert, ad refutationem eorum, qui ipsi contradicunt. Quicquid enim per demonstrationem probari potest, illius veritati neque per omnium in universum Sapientum consensum aliquid accedit, neque per omnium totius Mundi hominum dissensionem quicquam decedit.

Respicit ad initium cap. 10. l. 1. de Cælo.

Præterea, invenies Aristotelem in libro *de Cælo & Mundo*, cùm incipit explicare, quòd Cæli neque sint generabiles, neque corruptibiles, in hunc sensum scribere; *Volumus nunc quoque investigare de Cælis, & dicemus, an ex materia aliqua sint generari, nec ne? & an cadant vel non cadant sub generationem & corruptionem?* Hac quæstione sic propositâ, adducturum se ait prius objectiones eorum, qui defendunt, Cælum esse generabile & corruptibile. Postea proferet alia, & in hunc sensum porrò scribit: *Si faciamus hoc, sententia nostra apud sanâ mente præditos magis erit acceptabilis & plausibilis; si inquam prius audiantur rationes Adversariorum. Nam si nostram tantum sententiam proferamus, nostrasq; rationes, & non simul rationes Adversariorum, minùs facile recipietur ab Auditoribus. Præterea decet eum, qui de veritate judicare vult, non esse osorem & adversarium aliter sentientis vel contradicentis; sed æquum arbitrum, qui & veritatem ingenuè confiteatur, & de rationibus Adversariorum ita judicet, ut sibi ipsi judicari velle, si sua essent (vel, ut judicaret, si sua essent). Hæc est summa & sensus verborum Aristotelis.*

Vos, qui intelligentes estis, appello nunc, an ulla causa vel culpa
rema-

remaneat in isto viro post hanc citatam ejus præfationem? & an quispiam cogitare possit, saltè in mentem ipsi venisse, se demonstrationes in hac quæstione producere? an denique quis imaginari sibi possit, vel an credibile sit, Aristotelem potuisse sibi imaginari, rem quampiam, quæ demonstrativè probari potest, minùs acceptabilem esse, nisi etiam proferantur rationes Adversariorum? Præterea, dum hanc suam sententiam, *Opinionem*, & probationes suas, *Rationes* appellat, an credibile est, Aristotelem ignorasse differentiam inter *Rationes*, & inter *Demonstrationes*: inter *Opiniones*, quæ facile vel difficulter recipiuntur, & inter *Res demonstrativas*? An denique necessaria fuissent in demonstratione, quæ de confessione veritatis erga Adversarium & confirmatione sententiæ illius subjicit? Nequaquam. Verùm tota ejus intentio hùc est directæ, ut ostendat, sententiam & opinionem suam rectiorem esse opinione Adversariorum suorum, qui dicunt, Philosophiam ipsam hùc nos ducere, ut credamus, Cælos generationi & corruptioni esse subjectos, sed tamen nunquam privatos, (h.e. *nunquam non existisse*), neque genitos fuisse, neque unquam interituros: vel etiam aliorum, qui alias sententias tuentur. Et hoc verissimum ac extra omne dubium est. Nam opinio ejus propius accedit ad veritatem, quàm opiniones illorum, secundùm modum argumentandi ex natura Rerum jam existentium. Nos autem non ita credimus, (h.e. *non existimamus, rationes petendas esse ex natura Rerum existentium*), sicut explicabo. At progressu temporis, non solùm alias sectas, sed & ipsam Philosophiam invasit licentia & audacia quædam, ita ut voluerint asseverare & tueri, Aristotelem demonstrativè hanc quæstionem probasse. Scilicet ipsorum sententiâ demonstrationes attulit, semet ipso non animadvertente, donec posterius ejus id deprehenderunt. Ego verò pro certo & indubitato habeo, Aristoteli nunquam in mentem venisse, quòd ista, quæ affert in hoc argumento, de Æternitate videlicet Mundi, de causa varietatis motûs Sphærarum, & ordine Intelligentiarum, sint demonstrationes, neque ea unquam pro talibus habuisse: sed, quemadmodum ipse ait, sensisse, *Portas faciendi probationes de talibus rebus nobis esse clausas, neque principium nos habere*, cui inniti, & unde argumentationem petere possimus. Sic enim alicubi scribit; *Και περί ὧν λόγων μὴ ἔχομεν ὄψιν μεγάλων, χαλεπὸν ἴσθαι εἶναι τὸ διὰ τὴν ἀποδείξαι οἷον πρότερον ὁ νόσμος αἰετῶν ἢ ἔ.*

Neque obest, quòd, ut nòsti, aliter hunc locum exponat *Abunazar*, quomodo videlicet nullo modo admittat, quòd Aristoteles dubitavit

de Æternitate Mundi, & quomodo irrideat Galenum, qui scribit, hanc quæstionem esse dubiam, neque per demonstrationem probari posse. Opinatus est enim ipse, manifestissimum esse, & per demonstrationes ostendi posse, quòd Cœli sint æterni, Sublunaria verò generabilia & corruptibilia. Summa; Sententia ista quidem per ea, quæ in hoc capite allata sunt, neque stabilitur, neque tollitur, neque dubia redditur: volumus tamen ea afferre, propter multos, qui, sibi imaginantes, se doctos & eruditos esse admodum, cum tamen nihil sciant, definitivam pronuntiant sententiam pro Æternitate Mundi, quam acceperunt ab aliis hac eadem opinione imbutis, & testimonia omnia Prophetarum rejiciunt, eò quòd non didacticè vel scholasticè illa sint proposita, sed per viam narrationis sub D E I persona & nomine: nam illâ viâ diriguntur tantum singulares & intellectum perfectum habentes.

Id verò, quod nos sentimus & secundum Legem nostram rueri conamur de Novitate Mundi, in sequentibus capitibus exponemus.

C A P. XVI.

Exponit Author in genere, quid ipse sentiat de rationibus Aristotelis, & quo ordine illas sit refutaturus, sententiamq; suam defensurus.

IN hoc capite exponam tibi primò id, quod ego in hac quæstione credo; deinde adducam probationes & rationes sententiæ meæ, quam defendo.

Dico ergo, quicquid dicant illi ex *Loquentibus*, qui existimant, se demonstrationes attulisse pro Novitate Mundi, me nequaquam rationes illas approbare, neq; unquam ita deceptum iri, ut fallacias & sophismata illorum pro demonstrationibus agnoscam: illos prætereà, qui gloriantur, se demonstrationes conficere in quæstione aliqua per fallacias, nequaquam robur afferre, & fidem acquirere τῷ πισυμένῳ, sed potius illud debilitare, & occasionem ad contradicendum præbere, (quando enim defectus & infirmitas rationum illarum dregitur, rùm anima debilitatur ad fidem adhibendam illi rei, de qua probationes adferuntur); & longè satius esse, ut res illa, de qua nulla demonstratio affertur, in quæstione vel in dubio remaneat,

near, & aliquod extremum duorum contrariorum, quod magis congruum & conveniens videtur, recipiatur. De viis autem & rationibus *Loquentium*, quibus Novitatem Mundi probant, alibi egi, & simul quoque de iis, quæ objici contra illas possunt, monui. *part. I. c. 75.*

Ita dico de rationibus, quas Aristoteles & affectu ipsius afferunt pro Novitate Mundi, nec illas esse demonstrativas, sed dialecticas, quæ multa adhuc & magna habent dubia, sicut audies.

Quod ego itaque hac in parte adstruere conabor, hinc redit; Quod, ut Lex nostra sentit, non sit impossibile, Mundum esse novum; & quod rationes illæ, quæ aliter docere videntur, multas adhuc admittant exceptiones, quæ impediunt, quod minime damnum & detrimentum sententiæ nostræ inferre possint: & cum hoc probavero & demonstravero, quod videlicet possibilis sit Novitas Mundi, quæ recipitur à me ex parte Prophetiæ, (quæ non raro explicat res, ad quas viribus ingenii humani pervenire esset impossibile; sicut ostendam, Prophetiam non tolli etiam juxta eorum sententiam, qui tuentur Antiquitatem Mundi): cum inquam probabilitatem sententiæ hujus nostræ demonstravero, incipiam explicare, quantum præponderet & prævaleat aliis, per rationes speculativas; h. e. quantum nostra sententia de Novitate Mundi præponderet alteri de Antiquitate Mundi: ostendam etiam, quod, sicuti ex sententia nostra de Novitate Mundi inconveniens & absurdi quid sequi videtur; sic longè majus sequatur ex sententia de Antiquitate Mundi. Nunc ergo docebo viam quandam, quâ refelluntur rationes eorum, qui stant pro Antiquitate Mundi.

C A P. XVII.

*In quo refutat Argumenta Aristotelis, pro
Æternitate Mundi, quæ desumpta sunt
ex natura ipsius Mundi.*

OMNE Innovatum generatum est postquam non fuit: ac si materia ejus extiterit, sed unam formam exuerit, & aliã induerit, alia est etiam ejus natura post innovationem, perfectione & quietem ejus, quàm eo tempore, quo generabatur & incipiebat exire de potentia in actum; alia etiam, quàm fuit priusquàm ad exeundum in actum moveretur. B. G. Alia est natura feminis muliebris, dum adhuc est sanguis in matrice, quàm tempore conceptionis, quando concurrit semen virile, & moveri incipit; alia item eo tempore est ejus

Alia est natura rerum, quando perfecta sunt, quàm tempore generationis illarum.

natura, quàm post partum, cùm est animal perfectum. Neque argumentari licet ullo modo à natura rei alicujus, post illius generationem, perfectionem, & firmam subsistentiam in perfectione sua, ad naturam ejus eo tempore, quo movebatur ad generationem: neque etiam argumentum deduci potest à natura illius tempore motionis, ad naturam ejus, antequàm incepit moveri. Quòd si verò hic erras, & argumentari vis à natura alicujus rei in actu existentis, ad naturam ejus existentis adhuc in potentia, plurima tibi orientur dubia & absurda, ut pro falsis habeas ea, quæ vera sunt, & vice versa pro veris ea, quæ falsa. Illustrabo rem exemplo. Sit Vir quidam perfectissimo & accuratissimo natus ingenio & intellectu naturali, cujus mater, posteaquàm per paucos menses ipsum lactasset, mortua sit; pater verò solus ipsum in quadam insulâ ab omnium hominum societate remorâ & separatâ educarit, donec adolevit & intellectu ac judicium adeptus est: puer autem nullam unquam viderit mulierem, nec ullam ex brutis animantibus fœmellam. Quærit proinde hic puer ex Viro sibi adjuncto; quomodo & quâ quæso ratione facti sumus, existentiamque nostram accepimus? Responder interrogatus ille, Unusquisque nostrum generatur in ventre cujusdam Individui speciei nostræ nobis simillimi, quod *Fœmina* vocatur, & talis est figuræ vel talis. In ventre autem existentes, exiguum admodum primò corpusculum habemus, movemur, nutrimur, & paullatim crescimus ac vivimus, donec ad certam quandam magnitudinem pervenimus; tùm aperitur inferiùs in corpore porta quædam, per quam eximus, nec ramentum postea crescere desinimus, usque dum ad hanc circiter, quâ nos vides, quantitatem pertingimus. Puer ille orbus necessariò statim iterum quæret; Dum ita parvi fuimus in ventre, ibi viximus, nos movimus, & crevimus, an quoque comedimus, bibimus, & per os ac nares respiravimus? an excrementa ejecimus? Si respondetur ei, quòd non; ipse sine dubio hoc incipiet negare, & demonstrationes exstruere ex impossibilibus, argumentando ab Ente perfecto, & dicit; Quilibet nostrum, si vel per unicam horam careat respiratione, mori cogitur, & omnes ejus motus cessant; quomodo ergo credi potest, aliquem in utero, clauso undique, circumdato, & in medio corporis existente, per tot menses vivere & se movere posse? Quòd si quis deglutiât aviculam, mori cogitur avicula illa, quam primùm in stomachum descendit; quantò magis ergo, si quis existat in infimo ventre? Si quis per paucos saltè dies nihil comedat, neque bibat, sine dubio mori cogitur;

*Non licet argu-
mētari à natu-
ra rei in actu, ad
naturam ejus-
dem in potentia
existentis.*

tur; quomodo tot menses sine cibo & potu superstes manere potest? Præterea, si quis comedat & intra aliquot dies nihil egerat, præ dolore mori cogitur; quomodo ergo vivere potest per tot menses sine egestione? Quòd si nobis venter perforaretur, intra perpauca dies mori cogeremur; quomodo ergo fieri potest, ut embryonis in utero umbilicus sit apertus? quomodo fieri potest, ut nunquam oculos suos aperiat, os suum distendat, pedes extendat, cum omnia membra sint perfecta & sana, sicut existimatis? Ita concludet tandem, impossibile esse, ut hoc pacto Homo generetur.

Animadvertite, Lector benevole, & considera probè hoc exemplū, & invenies, eodem omninò modo se habere negotium nostrum cum Aristotele. Nos enim, qui sequimur Mosen Doctorem, & Abrahamum Patrem nostrum pp. mm., credimus, tali formâ vel ex tali materiâ Mundum esse generatum; hoc item vel illo tempore, aut ordine creatum. Venit Aristoteles ad nos refutandum, & argumenta adducit ex natura hujus Entis (h. e. *Mundi*) perfecti, & in actu existentis; Nos verò cōfitemur & concedimus, quòd longè aliter nunc se habeat in perfectione & absoluta constitutione sua, quàm eo tempore, quo generabatur, & quo post meram privationem incepit existere. Et omnes ejus rationes & objectiones, quas adfert, ferunt illos tantum, qui dicunt, Naturam hujus Mundi existentis docere & arguere de Novitate ejus. Ego verò jam protestatus sum, me hoc non asserere.

Sed revertor ad indicandum tibi fundamenta rationum ejus, & ostendendum, quòd nihil quicquam nos lædant; quia statuimus, D E U M universum Mundum creasse post privationem, & donec, ut nunc eum vides, perfectus fuit, generasse.

Dicit, *Materiam primam neq; esse generabilem, neq; corruptibilem; & ex rebus generabilibus & corruptibilibus probare hoc conatur, impossibilitatemq; ejus demonstrare.*

At nos ipsi verissimum hoc esse dicimus. Non enim statuimus, Materiam primam generari, sicut generatur Homo ex semine; aut corrupti, sicut corrumpitur Homo in pulverè; sed dicimus, D E U M Opt. Max. ex nihilo eam creasse, & ex ea, prout est postquam esse cepit, generari omnia, in eamq; iterū corrupti & resolvi, quæcunq; ex ea generantur, formâ destitutam illam nunquam inveniri, ad ipsam deniq; omnem generationem & corruptionem tandem pertingere, neq; tamen generari prout ea, quæ ex illa generantur, neque corrumpi sicut ea, quæ in illam corrumpuntur & resolvuntur, sed creatâ esse à

An materia prima sit generabilis & corruptibilis?

Deo, & ab eodem iterum in nihilum posse redigi, quando ipsi visum fuerit.

Sic de Motu (ex cujus natura ibidem argumentatus est Aristoteles pro ἀγεννησία & ἀφθαρσία ejus) dicimus, rem esse verissimam. Nam posteaquam existit motus in hac natura, quam nunc habet, non est verosimile, illum generari & corrumpi generatione & corruptione universali, sicut generantur & corrumpuntur motus particulares. Atque eadem ratio est omnium eorum, quæ sequuntur naturam Motus.

Ita de Motu circulari verissimum esse dicimus, illum non habere principium. Post existentiam enim corporis sphaerici, quod movetur circulariter, non possumus mente assequi principium motus illius.

Eodem modo dicimus de Possibilitate, quæ necessario in omni eo, quod generatur, præcedit, quod illa necessaria sit in Ente hoc firmiter jam subsistente, (h. e. in Mundo hoc jam subsistente), in quo quicquid generatur, necessario ex alio existente generatur. Verum de re, quæ creata est ex privatione (*nihilo*), nihil neque in sensibus, neque in intellectu inveniri potest, propter quod possibilitatem in illa præcedere cogitari posset.

Sic dicimus de Generatione Cœli, nihil contrarium ei inesse, & pro verissimo id agnoscimus; sed negamus, Cœlum generatum esse sicut generatur Equus vel Palma; negamus etiam, corruptionem sequi compositionem ejus, sicut in Plantis & Animalibus propter contrarietatem, quæ illis inest. Fundamentum hujus rei est id, quod jam posuimus, rationem Entis in perfectione sua existentis non docere de ratione illius ante ejus perfectionem. Sic nihil absurdi secundum nos est, si quis dicat, Cœlum generatum esse ante Terram; vel, Terram ante Cœlum; aut, Cœlos fuisse sine Stellis; vel, speciem unam Animantium sine altera. Nam omnia hæc facta esse, intelligi possunt in Tempore generationis hujus Universi, quemadmodum in Tempore generationis Animalis, prius generatur cor quam testiculi, (sicut ad oculum videre licet), & nervi prius quam ossa; licet post perfectionem ejus non reperiatur ullum eorum membrorum, sine quibus Animal subsistere nequit, absque altero. Quin imò necessarium est, ut hæc omnia ita se habeant, si capiatur Scriptura secundum sensum suum literalem, licet in rei veritate non ita sit, sicut alibi

part. 2. c. 30.

explicabitur, ubi pluribus de hac re agemus. Necessarium enim est, ut hac de re admonearis, quæ est veluti murus aheneus, quem circa

Legem

Legem exstruxi, ut eam circumdet, & ab omni violentia custodiat, (de verbo ad verbum, & impediatur lapidem omnium in eam projicientium.)

Quòd si Aristoteles, live alius quis, qui sententiam ejus tuetur, nobis objiciat, & dicat; *Quandoquidem hoc Ens (Mundus) nihil docet nos, neq. probationem ex eo desumere possumus; quomodo nōstis vos, quòd sit generatum, & quòd alia Natura generaverit illud?* Dicemus, quòd nos hoc loco ad id respondere non teneamur; quia nostrum propositum hīc non est, stabilire Novitatem Mundi, sed ostendere tantum, possibile esse ut Mundus sit novus, neque hanc sententiam everti rationibus à Natura rerum existentium petitis, cūm nos illis non contradicamus; & cūm hoc à nobis confirmatum fuerit, exponere, quomodo hæc sententia de Novitate Mundi præponderet sententiæ de Æternitate.

Nunc itaque nihil aliud in hac materia superest, nisi ut adferantur & producantur rationes, contra Novitatem Mundi, desumptæ, non ex natura Rerum existentium, sed ex intellectu, à Natura videlicet DEI. Et hæc sunt tres illæ viæ, quarum in præcedentibus jam mentionem feci, in quibus pro Antiquitate Mundi pugnant ex consideratione DEI Opt. Max. Ostendam ergo jam tibi modos, per quos illas in dubium vocare potes, ita ut omnem suam vim & veritatem amittant; idq. in capite proximè sequente.

CAP. XIIX.

In quo refutat Argumenta Aristotelis pro Æternitate Mundi, desumpta ex consideratione Creatoris.

PRIMA via, quæ contra nos procedunt, hæc est, quòd (opinionem scilicet ipsorum) sequatur, *DEUM exire de potentia in actum, si uno tempore dicatur operari, & alio non.*

Sed confutatio hujus rationis facilis & manifesta admodum est; quòd videlicet hoc sequatur in iis, quæ composita sunt ex materia possibilitatem habente, & ex forma. Nam cūm corpus tale in formam suam agit posteaquàm non egit in eam, sine dubio Actio fuit in eo potentia, & exivit deinde in actum, aliquemq. necessariò Eductorem haber. Hæc enim propositio demonstrativè probari potest de rebus materiatis. Verùm quòd attinet Ens Incorporeum & Immaterialium, in ejus substantia possibilitas nullum locum habet, sed actu

Argumentū primū contra Novitatem Mundi, ex consideratione Creatoris.

Refutatio.

actu ei inest, quicquid habet. Neque vel ex necessitate aliqua, vel impedimento & impossibilitate est, quòd uno tempore agit, altero verò non: nullam etiam in natura Abstracti mutationem hoc arguit. Nam secundum Aristotelem, & eos, qui sequuntur ipsum, Intellectus agens etiam, qui Abstractus est, uno tempore agit, & altero non, sicut explicat *Abunazar* in libro suo de *Intellectu*, in hunc sensum scribens: *Palàm est, quòd Intellectus agens non semper agat & operetur, sed uno tempore operatur, altero verò non.* Hæc sunt verba ejus, & quidem verissimè dicta. Et tamen, licèt ita sentiat, non dicit, quòd Intellectus agens mutetur, vel de potentia in actum exeat, cum uno tempore aliquid facit, quod prius non fecerat: nam nulla est inter Corpora & inter Incorporea, neq; tempore Actionis, neq; tempore Cessationis ab agendo, proportio vel similitudo. Verùm Actio dicitur æquivocè de Formis, quæ in Materia sustinentur, & de Abstractis. Ideoq; ex eo, quòd Abstractum non operatur uno tempore, quod operatur alio, non sequitur, quòd idcirco exeat de potentia in actum, sicut se res habet in formis, quæ sustinentur in materiis.

Quòd si verò quis existimet, fallaciam aliquam hinc subesse, & dicat; Quòd Intellectus agens uno tempore operetur, alio verò non; id fieri, non propter rem quampiam in ejus substantia, sed propter dispositionem materialium: operationem autem ejus manere perpetuam erga quidvis, quod aptum & idoneum est ad eam recipiendam; & si eam aliquid impediatur, id esse à dispositione materiali, non verò ab ipso Intellectu. Ei respondemus, Intentionem nostram non esse, indicare causam, propter quam Creator uno tempore agit, & alio non. Neq; idèd hoc exemplum adduximus ab Intellectu agente, quòd dicamus, quemadmodum Intellectus agens operatur uno tempore, & non operatur alio, ac separatus est; sic quoque *DEUM* Opt. Max. Nequaquam enim hoc dicimus; neq; etiam hoc affirmare vel concludere voluimus; & si fecissemus, sophisticè & fallaciter egissemus; sed hoc concludere & evincere voluimus, quòd licèt Intellectus agens, qui neq; corpus est, neq; potentia in corpore, uno tempore agat, alio verò non, quicquid deinde in causa sit; nequaquam tamen de eo dici possit, quòd de potentia in actum exeat, vel quòd in ipso sit possibilitas aliqua, vel deniq; quòd opus habeat Eductore, qui educat illum de potentia in actum. Atq; ita depulsum est à nobis dubium istud magnū, quod movet nobis ii, qui certant pro Antiquitate Mundi: quòd videlicet, cum *DEUM* credamus neque corpus esse, neque potentiam in corpore; non sequatur in

in eo mutatio aliqua ex eo, quod operatur postquam non operatus est.

Secunda via vel ratio, ex qua evincere volunt Antiquitatē Mundi, *Secundum argumentum.*
*desumpta est ab Impellentibus, Innovatis & Impedientibus, quæ ipso-
 rum opinione in Deo fore necesse esset, si nostra sententia esset vera.*

Hujus objectionis solutio difficilis & subtilis admodum est. Sed *Solutio.*
 audi eam. Omne Agens voluntarium, quod facit actiones suas propter aliud quid, necessarid agit uno tempore, & nō agit alio propter Impedientia, vel propter Innovata, vel propter Impellentia quædam. Sic verbi gratiā, Hōmo aliquis vult habere domum, sed non ædificat eam propter Impedientia quædam, ut, quod materia requisita nō præsto sit; vel si materia adsit, non possit formam accipere ob defectum instrumentorum; & si hæc omnia, materia videlicet & instrumenta, adsint, fieri tamen potest, ut non ædificet eam, eō quod, cum domo non indigeat, eam ædificare nolit: quando verò innovata quædam innovantur, (h. e. *nova mutationes oriuntur*), ut calor, frigus, vel alia, quæ ipsum impellunt ad quærendum refugium & habitaculum, tūm voler ædificare. Ex hoc exemplo apparet, quod Innovationes mutant voluntatem, & Impedimēta vel Impedientia resistant ei, ut propter illa non possit operationem suam perficere. Et hæc omnia verissīma sunt, si fiant actiones propter rem quampiam extra ipsam voluntatem; verūm quando Agens nullum omninō finem habet, sed simpliciter & solum sequitur voluntatem suam, tūm voluntas illa nequaquam indiget impellentibus; & licet volens nulla habeat impedientia, non tamen sequitur, quod semper agat; quia nullus ibi est finis egrediens, propter quem agit, & propter quem tenetur quasi agere, cum nulla ipsi obstant impedimenta; quia simpliciter suam sequitur voluntatem.

Si quis instet; Hæc quidem omnia vera sunt, attamen cum uno tempore vult, alio autem non vult, an non hæc est mutatio? Respondemus; Nequaquam. Veritas enim & quidditas Voluntatis hæc est, ut velit, vel non velit: quod si Voluntas illa sit in Ente materiato, quod finem aliquem externum quærit, tūm mutatur Voluntas pro ratione Impedientium & Innovatorum: sed Voluntas Entis abstracti, quæ non est propter ullam aliam rem, non mutatur; neq; substantiæ ejus mutationem infert, quod hodiè rem quampiam vult, cras verò aliam; neq; cogimur hîc aliam rationem reddere, sicuti nec ejus, quod diximus, licet uno tempore agat, alio verò non, id nullam mutationem in ipso evincere. Proinde liquet hinc, quod Voluntas æquivocè

dicatur de Voluntate nostrâ & de Voluntate abstracti, neq; ulla inter illas sit similitudo.

Atque ita solvimus quoque istam objectionem, & ostendimus, quòd nihil falsi nobis ex illa sequatur; id quod demonstrare conati fuimus.

*Tertium argu-
mentum.*

Tertia via: *Quicquid exivit, id Sapiencia Dei fecit ut exiret. Sapiencia autem ejus cum ipsius substantia est æterna. Aeternum proinde, quicquid ex illa sequitur.*

Solutio.

Sed hæc consequentia debilis & infirma est admodum. Quemadmodum enim non intelligimus Sapienciam ejus, quæ fecit, ut sint novem, & non plures, nec pauciores Orbes, tot & non plures, nec pauciores Stellæ, & illæ hujus magnitudinis, non majores, nec minores: sic ignoramus & non intelligimus Sapienciam ejus, cur hæc omnia existere fecerit postquam non fuerunt longo antè tempore. Omnia hæc etenim sequuntur Sapienciam ejus perpetuam, quæ non mutatur, (sed nos modum & rationem Sapienciæ illius ignoramus ignorantia merâ, purâ-putâ), quemadmodum & in nobis quoque Voluntas sequitur Sapienciam. Substantia autem ac Sapiencia ejus sunt unum & idem, quia nos nulla attributa credimus, quemadmodum multa de hac re audies, cum de Providentia D E I agemus, ex quibus absurdum istud concidet ac corruet.

Quod verò attinet id, quod addit Aristoteles; quòd *Gentes omnes inde à cunctis sæculis hoc credant, quòd Angeli & Deus ipse in Cælis habitent*, quemadmodum id & Scriptura Sacra videtur asserere; id nihil omnino facit ad probandam Æternitatem Mundi, sicut arbitratur; sed dictum id est ad probandum, quòd Cæli nos doceant de existentia Intelligentiarum separatarum, (quæ sunt Spiritus & Angeli), & hæc de existentia D E I, motoris & gubernatoris illarum; quemadmodum ostendam & palàm faciam, nos nullam probationem ita firmam habere de existentia D E I, atque eam, quam ex Cælorum natura petimus, ut qui secundum Philosophos quoque docent de existentia & incorporeitate Motoris ipsorum, sicut alibi ostendimus.

Posteaquam ergo tibi demonstravi possibilitatem sententiæ nostræ, quòdque illa nequaquam sit impossibilis, sicut arbitratur ii, qui disputant pro Æternitate Mundi: venio nunc ad ostendendum, quantum sententia nostra præponderet per speculationem; quanta item absurda & inconvenientia sequantur ex sententia contraria, idq; in capitibus sequentibus.

CAP. XIX.

*In quo probat, quod Mundus hic ipse doceat,
quod sit ex intentione Intendentis.*

OSTENSUM tibi jam est ex sententia Aristotelis, & reliquorum, qui credunt Æternitatem Mundi, quod statuunt, totam hanc rerum Existentiam à DEO necessario esse & promanasse, DEUM esse *causam*, & Mundum *Causatum* seu *Effectum*, atque ita necessario sequi. Et quemadmodum non dicitur de DEO, cur existat, vel cur sic existat, h.e. cur unus sit & incorporeus? sic non dici de Mundo hoc toto, cur existat, vel quomodo sic existat? eò quòd hæc necessaria sint & sic sequantur ex ordine Causæ & Effecti, neque possibile sit in illis Privatio, aut Mutatio ejus, quam habent, constitutionis. Proinde sequitur ex hac sententia, Omnes res necessario in sua natura perpetuo permanere, neque ullam rem in natura sua mutari; ac per consequens, impossibilis est secundum illam, Entis alicujus à natura sua mutatio, neque sunt (siquidem ita res habeat) res istæ universæ ex intentione Intendentis, (DEI sc.), qui voluerit & liberè elegerit, ut ita existant. Nam si sint ex intentione Intendentis, cum non extiterunt ante intentionem ejus. Nostrâ verò sententiâ sunt ex intentione Intendentis, non autem ex necessitate, & potest illas Intendens mutare, intentionemque aliam intendere, sed non præcisè quamvis; quia natura impossibilium firma est, neque ullo modo abrogari potest, sicut explicabimus.

Meum igitur propositum in hoc capite est, rationibus demonstrationi propinquis ostendere, Mundum hunc ipsum docere nos de eo, quòd sit ex intentione Intendentis, nec tamen me onerare illis rebus, in quibus laborant *Loquentes*; Abolitione sc. vel Sublatione naturæ rerum existentium, Sententiâ illâ de Atomis, & continuâ creatione Accidentium, aliisque ipsorum fundamentis, quæ tibi exposui *part. I. c. 73*. Noli enim existimare, quasi illi idem dicerent, quod ego. Conantur quidem idem præstare, quod ego; in hoc nullum est dubium, & dicunt quoque ea, quæ ego dico, illaque; probare nituntur: sed nullam illi statuunt esse differentiam, sive Planta aliqua appropriata dicatur esse in Rubedine sine Albedine, vel in Dulcedine sine Amaritudine: aut, si Cœlis approprietur figura rotunda sine quadrata vel triangulari, (h.e. *Omnes rerum proprietates tollunt, & perinde esse ducunt, sive Planta alicui hoc sive aliud dicatur esse proprium; sive dicatur,*

proprietatem Cæli esse, ut sit rotundum, sive non, &c.) & hæc stabiliunt per suas hypothesef; quas nôsti: ego verò proprietatem Entium, prout fieri decet, per principia Philofophica, ex ipsa Rerum natura desumpta, stabiliam.

Hanc autem viam meam explicare incipiam, postquàm hoc præmiserò, quòd Materia (*prima*) communis sit omnibus rebus, quæ mutantur; & quòd impossibile sit, ut non sit alia causa præter hanc materiam, quæ faciat, ut quædam hanc, quædam verò aliam formam habeant; vel causæ plures, secundum numerum earum rerum, quæ mutantur. Et in hoc consentiunt unanimiter omnes, tam ii, qui Antiquitatem, quàm illi, qui Novitatem credunt.

Quòd hic Mundus ipse doceat, quòd sit ex intentione Intendentis.

Præmissâ igitur hac hypothesi, explicabo mentem & intentionem meam per Quæstiones & Responfiones ad eas ex mente Aristotelis.

Quæro itaque ex Aristotele, & dico; Demonstrationem fecisti nobis, quòd una sit communis materia omnium eorum, quæ sunt sub sphaera Lunæ; si ita sit, quæ nam est causa, quòd tam variæ sint species Entium? & quæ causa est varietatis in Individuis uniuscujusque speciei?

Respondet ut nobis; Causa diversitatis est varietas temperamenti eorum, quæ ex illa materia sunt composita. Materia enim illa communis primò recipit quatuor formas, & unamquamque formam illarum comitantur duæ qualitates, & in istis quatuor qualitatibus fiunt elementa vel fundamenta omnium, quæ componuntur ex illis, dum primò per motum Cæli commifcentur, & postea convenienter temperantur: tùm enim oritur diversitas in commixtione compositorum ex illis, pro diversa mensura caloris, frigoris, humiditatis & siccitatis, fiuntque per istiusmodi diversa temperamenta diversæ quoque dispositiones ad varias formas recipiendas; & formæ illæ fiunt aptæ ad recipiendas formas alias, sicque perpetuò: formæ porò alicujus materia habet certam latitudinem seu mensurâ in quantitate & qualitate, secundum quam Individua speciei variant, prout in Physica scientia explicatum est. Atque hæc omnia vera sunt & manifesta ei, qui animam suam in veritate vult erudire, eamque non derelinquere.

Secundo loco quæro ab Aristotele, & dico; Si temperamenta Elementorum causa sunt dispositionis materiarum ad diversas formas recipiendas, quid nam est illud, quod Materiam illam primam ita præparavit, ut pars illius receperit formam Ignis, pars alia formam Terræ, & reliqua pars intermedia inter duo ista partim formam

Aqua,

Aquæ, partim formam Aëris, cum una & communis sit materia? unde item factum, quòd materia Terræ magis fuerit propria & idonea formæ Terræ, & materia Ignis magis idonea ad formam Ignis?

Ad hoc respondet Aristoteles, & dicit; Fieri hoc ex diversitate locorum: hanc quippe in materia dispositiones varias efficere. Id enim, quod propinquum & vicinum est Sphæræ primæ, recipit ab ipsa majorem subtilitatem, & motus velocitatem, ad naturam ejus magis accedit, & per hanc dispositionem accipit formam Ignis: quòd verò ab illa Sphæra longiùs distat versùs centrum, id magis crassum & densum, minùsque lucidum fit, & Terræ formam recipit. Atque sic eadem est causa in Aqua & Aëre. Et hoc necessarium est; fieri enim nequit, ut materia non sit in aliquo loco, vel ut Peripheria sit Centrum, aut Centrum Peripheria, & hinc proinde venit appropriatio formarum diversarum, h.e. dispositio ad formas diversas recipiendas.

Tertiò quarimus ex ipso; An Cœli & Elementorum una sit eademq; materia?

Ad hoc respondet, quòd non, & quòd illius materia sit alia, & aliæ quoque formæ; quòdque Corpus, de istis corporibus inferioribus, & illis superioribus, æquivocè prædicetur, sicut Recentiores exposuerunt; & quemadmodum id per demonstrationem ostendi potest. Etenim audi, Lector benevole, quid ego dicturus sim.

Nôsti demonstrationem Aristotelis, quòd ex varietate operationum appareat quoq; varietas formarum. Cum ergo motus quatuor Elementorum sit rectus, motus verò Cœli circularis, manifestè liquet, Materiam illam & hanc non esse eandem, hocq; verissimum est secundum speculationem naturalem: cum etiam deprehendatur, illa, quæ motu recto moventur, esse varia & diversa; quædam enim moventur sursum, quædam deorsum, quædam in alterutrum latus, quædam tardiùs, quædam velociùs; hinc iterum evidens est, quòd diversas habeant formas, quòdque quatuor sint Elementa. Et ex hac ipsa probatione sequitur quoque, unam esse eandemque Materiam omnium Sphærarum cœlestium, quia omnes moventur circulariter; Formas verò illorum esse diversas, quia una moveretur ab Oriente in Occidentem, alia ab Occidente in Orientem; una præterea velociùs, alia tardiùs moveretur.

Quartò ergo querendum quoque est; Quandoquidem Materia ista communis est omnibus Sphæris, & unumquodque subjectum illorum est certæ alicui formæ appropriatum & dicatum, (vel unicuique

(*subiecto appropriata sit certa aliqua forma*); quisnam quæso est, qui ista subiecta appropriavit & præparavit ad recipiendas formas? an aliquis alius, præter Deum, hanc proprietatem illis attribuere potuit?

Hic verò te erudiam de profundo intellectu & summâ apprehensione (h.e. *summo ingenio*) Aristotelis, quàmque vehementer ipsum vexarit hæc objectio; quâ item ratione conatus fuerit se ex illa extricare per res, in quibus illum Existentiâ isthæc rerum nihil juvat, licet objectionis ipsius non meminerit. Videbis enim in libris ejus, illum conari nobis disponere & ordinare existentiam Orbium cœlestium eodem modo, quo disposuit existentiam Sublunarium, ita ut omnia sint per consecutionem & necessitatem naturalem, non autem ex libera voluntate & intentione Intendentis aut appropriatione Appropriatoris, prout ei visum fuit. Verùm nequaquam adhuc perfecit quod quæsit, neque etiam in sempiternum id faciet. Nam conatur causam reddere, cur Cœlum moveatur ab Ortu, & non ab Occasu? cur item quidam Orbes velociorem, alii verò tardiorem motum habeant? quòd videlicet id proveniat ex diversa à suprema Sphæra distantia. Denique, cur septem Planetæ tot habeant Orbes vel Sphæras, & reliquæ Stellæ fixæ omnes unam tantum? Horum, inquam, omnium causas conatur reddere Aristoteles, eaque secundum ordinem naturalem necessarium disponere. Verùm, prout dictum, nequaquam rem perfecit. Nam quod ea attinet, quæ dicit de rebus existentibus sub Sphæra Lunæ, ea sequuntur ordinem convenientem huic Existentiæ, (sive rebus existentibus), & ejus causæ claræ sunt: recteque de illis dici potest, quòd per necessitatem sint ex motu Cœli, & ex ejus facultatibus. Verùm quod ea attinet, quæ commemoravit de Sphæris cœlestibus, illorum causas evidentes non adduxit, neque ejusmodi dispositionem vel ordinem ostendit, de quo dici possit, quòd sit necessarius. Nam videmus quandam Sphæram velociorem motum habentem, esse superiorem aliâ tardiorem motum habente; & vice versâ, aliam, tardiorem motum habentem, superiorem aliâ velociorem motum habente: alias item motus habere æquales, etiam si una altior sit quàm altera. Et sic alia multa ac gravia adhuc sunt in consideratione hujus rei, an videlicet sit necessaria, ut arbitratur Aristoteles: quibus peculiare caput destinabo. Summa; Cùm videret Aristoteles, quàm infirma sint ea, quæ adduxit, in harum rerum causis ac rationibus exponendis & reddendis, antequàm inciperet, in hunc sensum est præfatus: *Propositum nunc est nobis duas quæstiones indagare, quarum indagatio*

Vide libr. 2. de Cœlo, c. 12. & 5.

*Magatio dubia est & anceps. Decet autem, ut eas peruestigemus, & de illis secundum apprehensionem intellectûs, sapientia & sententia nostra, (h.e. pro intellectûs, ingenii doctrinæque nostræ modulo) aliquid dicamus. Neque propterea temeritatis vel arrogantia crimen imputandum nobis arbitramur; sed potius diligentiam & studium nostrum in Philosophia amore & admiratione dignum esse censemus. Quod si enim illas quæstiones tam arduas & excellentes discusserimus, & solutionem aliquam convenientem attulerimus, æquum erit, ut Auditor de illis lætetur, & sibi gratuletur. Hæc est summa & sensus verborum Aristotelis, ex quibus vides, ipsum probè scivisse incertitudinem verborum suorum; inprimis cum ejus tempore Disciplinæ Mathematicæ tam imperfectæ fuerint, neque tantam Motûs cœlestis cognitionem habuerint, sicut nos hodiè habemus; ac videtur mihi illum in Metaphysicis propter hanc quoque causam Sphæræ singulis Intelligentiam certam assignasse, ut unaquæque Sphæra quiddam habeat, quod ipsi hunc vel illum motum appropriet. Verùm ostendam tibi, illum nihil hac in parte hîc lucrari. Quod verò in verbis citatis ait, *Secundum apprehensionem intellectûs, sapientia & sententia nostra*, ejus verum sensum tibi exponam, quod à nullo Interpretum adhuc factum vidi. *Sententia nostra*, ait; respectu Antiquitatis Mundi. *Sapientia nostra*, inquit, propter illud, de quo omnes conveniunt & consentiunt, quod omnes istæ res opus habeant Causâ & Efficiente aliquo, neque ulla fiat casu vel fortuitò. *Intellectus nostri*, ait, pro tenuitate intellectûs & ingenii nostri ad sufficientes causas reddendas istarum rerum. Proinde probè vidit, se parùm hîc præstitisse, prout etiam in rei veritate fecit. Nam quæ commemorat de causa Velocitatis Motûs communis & Tarditatis Sphæræ Stellarum fixarum, quâ contrario modo & motu incedit, illa ratio mirabilis est! Quod etiam dicit, necessariò sequi, tantò velociorem esse Sphæræ alicujus motum, quantò remotior est à Sphæra octava; id nequaquam sequitur ordinem, quemadmodum declaravi, & evidentissimum est ex hoc, quod sequeretur, Sphæras omnes, quæ moventur ab Oriente in Occidentem infra Sphæram octavam, velociùs moveri, quàm illæ, quæ ipsis sunt inferiores, & ita moventur ab Oriente in Occidentem, & motus illarum, quæ moventur ab Oriente, esse propinquos in velocitate motui nono. Verùm, prout dictum, non tantam habuerunt ejus tempore Astronomiæ cognitionem, ut nos habemus hodiè.*

Nos autem quod attinet, scito, quòd, secundum sententiam nostram, nobis, qui credimus Novitatem Mundi, ista sint facilia & planif-

planissima. Dicimus enim, quòd sit aliquis, qui unicuique Sphæ-
 ræ motum & velocitatem ejus appropriat prout vult, sed quòd nos
 ignoremus modos Sapientia, quâ singula sic existere fecit. Quòd si
 Aristoteles posset rationem & causam reddere diversitatis motus
 Sphærarum, & probare, quòd illa à diversitate situs illarum inter se
 invicem proveniret, sicut existimat, mirabile sanè hoc esset: & caus-
 sa appropriationis diversorum motuum eadem ferè esset quæ diver-
 sitatis Elementorum, quæ variant secundum rationem situs ad Peri-
 pheriam vel Centrum, (h.e. *prout vel periphæria vel centro Mundi sunt
 vicina, vel ab eis remota*). Sed hoc manifestè repugnat ordini Sphæra-
 rum, sicut ostendi, & clarissimum est ex existentia appropriationis
 Sphærarum & Stellarum, cujus Homo causam propriam reddere
 non potest aliam, præter intentionem Intendentis. Quòd enim
 Sphæra semper movetur, & Stella semper quiescit, id argumento
 est, Materiam Stellarum non esse eandem, quæ est materia Sphæ-
 rarum: quod ipsum quoque monuit *Abunazar in Additionibus suis ad
 librum Aristot. de Auditu*, ubi in hunc sensum scribit; *Est differentia in-
 ter Sphæram & inter Stellam: Sphæra enim est pellucida vel crystallina; stel-
 la verò non sunt crystallina. Causa, est differentia, licet parva, inter duas
 materias, & duas illas formas. Hæc sunt ipsius verba. Ego verò dico,*
 non parvam, sed maximam esse differentiam; non enim desumo
 probationem ex pelluciditate, sed ex motibus, & extra omne du-
 bium pono, triplicem esse materiam & triplicem formam; Cor-
 porum videlicet, quæ perpetuò quiescunt, ut sunt corpora Stel-
 larum: Corporum eorum, quæ perpetuò moventur, ut sunt cor-
 pora Sphærarum cœlestium: & Corporum illorum, quæ mo-
 ventur & quiescunt, ut sunt Elementa. Miror autem, quidnam
 sit illud, quod conjunxit duas diversas istas materias, sive jam ma-
 gna, ut ego arbitror, sive parva (ut Abunazar opinatur) sit inter il-
 las differentia? & quisnam illas præparaverit & disposuerit ad hanc
 unionem? In summa, dicere, quòd & duorum corporum unum cum
 alio conjungatur, ita ut non cum eo commisceatur, sed in loco ali-
 quo proprio & certo firmiter ei conjunctum maneat, sine intentione
 Intendentis alicujus, id sanè mirabile admodum esset! Majori au-
 tem admiratione digna res est ratio Stellarum illarum innumerarum,
 quæ sunt in Sphæra octava, quæ omnes sunt globosæ, & earum que-
 dam parvæ, quædam magnæ: una hic, alia alibi, cubiti quasi di-
 stantiâ ab illâ remota, ut quidem nobis videretur: hic decem unâ con-
 junctæ & coacervatæ, alibi in spatio magno nulla planè! Quæ nam
 etenim

tenim hęc causa est, quę huic spatio decem Stellas assignavit, & aliud spatium vacuum omniq; Stellę destitutum reliquit? Pręterea, cüm corpus Sphęarętorum sit unum, simplex, & sine omni differentiã, propter quam causam hęc illius pars magis conveniens fuit huic Stellę, quę in ea existit, quàm alia? Hęc omnia, & quę alia sunt hujus generis, difficilia sunt admodum, quin-imò propè impossibilia, si credantur esse de necessitate à DEO Opt. Max., sicut videtur Aristoteli: quòd si verò credatur, illa esse ex intentione Intendentis, qui ea sic fecerit, nihil quicquam huic sententię inerit vel miri, vel absurdi; neque ulterius locus vel occasio erit inquirendi, nisi hoc fortè, ut dicas, quę nam causa est Intentionis hujus? Universaliter & in genere hoc sciendum est, omnia ista esse propter rationem nobis ignotam, nec quicquam frustra vel casu fieri. Sic nôsti, in Animalibus, ut cane, asino, &c. nervos & musculos non casu creari, vel fortuito quantitatem suam accipere; neq; per accidens fieri, quòd nervus unus sit crassus, alius subtilis; musculus unus habeat ramos, alius non habeat; unus rectã descendat, alius obliquè: sed singula esse propter certos usus & notas utilitates, propter quas necessariò ita esse debent. Quomodo ergo Intelligens aliquis imaginari sibi potest, quòd dispositiones, mensura, numerus, & motus Sphęarum varii absque ratione vel casu existant? Nullum est dubium, quin necessariò singula sint ex intentione Intendentis. Disponere verò ista secundum Necessitatem, non verò secundum Intentionem, res est ab Intellectu nimis remota & alięna. Meo autem iudicio non est major probatio pro Intentione, (h.e. quòd omnia ex certa sint Intentione), quàm ex varietate motus Sphęarum, & Stellarum in Sphęris fixatione vel stabilitate, aut immobilitate. Hinc omnes ferè Prophetas invenies è Cœlis & Stellis demonstrare Existentiã DEI Benedicti. De Abrahamo notum est, quid ipse ex consideratione Stellarum didicerit. Jesajas, monens quomodo hinc probatio exstrui oporteat, ita inquit; *Attollite in sublime oculos vestros, & videte, quis creavit ista?* Sic ait Jeremias, *Faciens Cœlos.* Abraham; *DOMINUS DEUS Cœlorum.* Prophetarum Princeps Moses; *Qui equitat Cœlos*, sicut explicuimus. Atque hęc est vera & indubia probatio. Nam quòd diversitates attinet eorum, quę sunt sub Cœlo, licet materia eorum sit una, dicere tamen possumus, quòd virtutes cœlestes & materię positio vel situs à Cœlo illas approprient, sicuti nos docuit Aristoteles, (h.e. quòd proprietates illas diversas obtineant à virtutibus cœlestibus, & pro ratione situs materię prope Cœlum, vel longè ab eodem.) Quòd verò diver-

Jes.40.26.

Jer.32.17.

Gen.24.7.

Deut.33.26.

fitates attinet in Sphæris & Stellis, quis illas appropriare potuit nisi Deus Opt. Max.? Si quis dicat, Intelligentias separatas hoc posse; nihil tamen obtinebit & lucrabitur. Intelligentiæ enim non sunt corpora, ut certum aliquem situm vel spatium à Sphæra habere possint: quomodo proinde moveri potest Sphæra aliqua motu suo appetitivo versùs Intelligentiam suam abstractam in Orientem, & mox in Occidentem? an videtur Intelligentia hæc separata in Oriente, aut postea in Occidente? & quòd videtur una festinanter, altera verò tardo & lento gressu incedere, non sequi potest id secundùm proportionem distantiaë unius ab altera. Quare necessariò dicendum est, quòd natura & substantia, adeoque appetitus Sphæraë exigat, ut in hoc latus & tali velocitate moveatur, prout Aristoteles inquit, & rem hanc explicat.

Sic igitur reversi sumus ad id, in quo principiò occupati fuimus. Dicimus ergo, quandoquidem materia omnium est una, unde factum est, quòd una Sphæra habeat naturam diversam à natura alterius? &, unde una habet ejusmodi appetitum, quem talis motùs species sequitur, alia alium appetitum, quem aliùs quoque motus sequitur? Sanè hoc nequaquam esse potest sine Appropriatore. Hæc itaque consideratio ducit nos ad investigationem duarum quæstionum. *Prima est*: Utrùm sequatur ex diversitate & differentiâ hac Entium, vel rerum existentium, quòd sint ex intentione Creatoris, non verò ex necessitate, aut an non sequatur? *Altera est*: An, si omnia sint ex intentione Intendentis singula appropriantis, sequatur illa esse nova post privationem, (h. e. *ex nihilo certo tempore creata*), an verò non sequatur hoc, sed quòd nihilominùs Appropriator ejus ita fuerit perpetuus? Nam hoc etiam jam dixerunt quidam ex illis, qui credunt Æternitatem Mundi. Quocirca incipiam nunc duas istas quæstiones, quantum quidem necessitas postulare mihi videbitur, in sequentibus capitibus explicare.

CAP. XX.

In quo adducitur sententia Aristotelis, qui statuit, Res istas naturales non esse per accidens.

Nullas res naturales esse per accidens.

ARISTOTELES statuit, Nullas res naturales casu & per accidens contigisse vel factas esse. Demonstratio ejus est hæc. Res accidentales non sunt Perpetuæ, aut Frequentes. Omnia autem

ista

ista Entia sunt vel Perpetua, vel Frequentia. Cæli enim utique sunt Perpetui, ut qui neque in substantia, neque in locis suis mutantur. Res naturales sub sphaera Lunæ partim sunt Perpetuæ, partim Frequentes. Perpetuæ, ut calor Ignis, motus Lapidis deorsum. Frequentes, ut Formæ singularium cujuslibet speciei, & Operationes eorū. Et hæc omnia sunt manifesta. Quòd si ergo Partes ejus (Mundi) non sunt per accidens, neque Totum per accidens esse potest. Atq; hæc est demonstratio, hicque sensus verborum Aristotelis, respondentis quibusdam antiquis Philosophis, qui existimabant, Mundum hunc per accidens à se-ipso & sine causa ortum esse. Nam dicit; *Alii statuunt, causam Cæli & Mundi esse ab ipsomet Cælo & Mundo. Ajunt enim, A se-ipso esse Motum circularem, & Motum, qui separavit ac constituit universa secundum hunc ordinem, in quo nunc existunt. Verum hoc mirabile admodum est! Nam dicunt illi-ipsi, Animalia & Plantas non generari vel oriri per accidens, sed suas habere causas, ut Naturam, vel Intellectum, aut aliud quid simile, (non enim quidlibet nascitur ex quolibet semine vel coitu, sed ex uno semine nascitur oliva, ex uno concubitu homo, ex alio aliud): & tamen de Cælis, & reliquis corporibus, intra divina ista corpora contentis, dicunt, quòd sint à se-ipsis, neq; sicut Animalia & Plantæ, causam aliquam habeant.* Hæc est summa verborum ejus. Hanc autem sententiam longâ oratione postea incipit refutare, & falsitatem ejus ostendere.

Statuerunt quidam, Mundum esse à se-ipso.

Itaque sic patet, quòd Aristoteles crediderit, & demonstratione ostenderit, ista Entia nequaquam casu & per accidens existere. Hoc verò inde refutat, eò quòd per se sint, h. e. quòd causam habeant necessariò requirentem & exigentem, ut sint, & quòd propter illam causam eo in statu, in quo nunc sunt, existant. Istud enim est, quod demonstrare voluit, & quod etiam credit Aristoteles. Verum, quòd idèd, quia non sunt ex se-ipsis, sint ex intentione Intendentis & voluntate Volentis, id nequaquam credidisse puto Aristotelem; quia meo judicio, tam non consistere possunt hæc duo simul, quòd Ens aliquod per necessitatem Naturæ existat, & quòd sit innovatum ex intentione Intendentis & voluntate Volentis, quàm non possunt simul consistere duo contraria. Necessitas enim hæc, quam Aristoteles credit, ita se habet, quòd nullum Ens inartificiale (h. e. naturale) esse queat sine causa necessariò efficiente illud in eo, quo est statu, & quòd hæc causa habeat secundam, secundam tertiam, & ita consequenter usque ad causam primam, ex qua necessariò reliquæ omnes sequuntur; quia hæc series non potest procedere in infinitum. Non tamen credit, quòd Necessitas existentia Mundi hujus à Creatore,

Quomodo Aristoteles crediderit necessitatem existentia Mundi.

h.e. à prima caussa, ita sequatur, sicut Umbra sequitur Corpus, Calor Ignem, aut Lux Solem, quemadmodum de eo dicunt, qui verba ejus non intelligunt. Verùm credit, illam ita sequi ex prima caussa, sicut Intelligibile sequitur ex Intellectu; quia Intellectus efficiens est Intelligibilis, quatenus est Intelligibile primaque ejus caussa: immò, secundum ipsum, Intellectus est in supremo gradu & summâ perfectione inter Res existentes; ita ut dixerit, Deum velle, id quod necessariò ab ipso sequitur, de eo lætari, ex illoque voluptatem vel utilitatem aliquam capere, neque contrarium vel aliud quid velle posse. Itaque non dixit de eo, quòd sit ex Intentione, neque Intentio hìc locum habet. Nam Homo vult, ut habeat Oculos & Manus, de eo gaudet, lætatur & voluptatem ac utilitatem capit, neque possibile est, ut velit contrarium; nec tamen quisquam habet Oculos & Manus per Intentionem & Appropriationem suam ad talem formam vel tales actiones. Nam Intentio & Appropriatio non conveniunt, nisi rei, quæ quidè non existit, sed tamen ita esse vel non esse potest, prout intenditur vel appropriatur. Nescio autem, num isti posteriores verba Aristotelis ita intellexerint, ac si res istæ naturales duas causas haberent, Necessitatem sc. ac Intentionem & Appropriationem; an verò hìc ipsi contradixerint, & Intentionem ac Appropriationem solum elegerint, existimantes, illam nihil Antiquitati Mundi derogare. His ergo sic explicatis, accedam nunc ad sententiam istorum posteriorum examinandam.

CAP. XXI.

In quo exponitur & refutatur sententia eorum, qui dicunt, Mundum esse Antiquum, & tamen à DEO creatum.

De illorum sententia, qui existimant, Mundum esse æternū, & tamen à Deo creatum.

SCITO, quòd sint quidam ex posterioribus Philosophis, Antiquitatem Mundi defendentibus, qui ajunt; Deum fecisse Mundum, Existentiam ejus liberè elegisse, & intendisse ac appropriasse eum in hoc statu, in quo est: sed tamen falsum esse, hoc in certo aliquo tempore ab ipso factum, verùm semper ita fuisse & futurum esse. Dicunt præterea; quòd nos non possimus intelligere, quomodo aliquid possit quidpiam efficere, & tempore opus suum non præcedere; illud inde venire, quòd id sequatur & necessarium sit in omnibus iis, quæ nos facimus; eò quòd omnis ejusmodi Efficiens habet

Priva-

Privationem quandam, & est primò Efficiens in potentia, postèa verò, cùm operationem exercet, in actum demùm exit. Quod verò DEUM Opt. Max. attinet, quia in illo nulla sit privatio, nihil etiam ei infit potentiâ; idèò Ipsum non præcedere opus suum, neq; unquam non fuisse Efficientem. Et quemadmodum differentia magna est inter Substantiam ejus & Substantiam nostram; ita magnam esse quoque differentiam inter Comparationem ipsius cum opere suo, & Comparationem nostrâ cum opere nostro. Atque hoc idem dicunt de Appropriatione & Voluntate; quòd videlicet nihil intersit in hoc negotio, sive dicas, Efficiens, Volens; sive, Approprians, Intendens; falsumque sit, Voluntatem vel Operationem ejus mutari, sicut exposuimus.

Ita proinde vides, Lector, illos vocem NECESSITATIS mutasse, sed rem ipsam retinuisse; idque forsitan propter elegantiam sermonis, vel ad vitandum absurdum & inconueniens aliquod. Nam idem est, dicere, Existentiam hujus Mundi necessariò sequi causam suam, & Esse perpetuum propter perpetuitatem causæ, (quæ est DEUS Opt. Max.) sicut dicit Aristoteles; & dicere, Mundum esse ex Effectione, Intentione, Voluntate, Electione & Appropriatione DEI, & Nunquam non ita fuisse, neque unquam non ita futurum esse, (h. e. neq; unquam tamen DEUM non Efficientem ejus fuisse, vel futurum esse): quemadmodum ortus Solis causa Efficiens est Diei, licet neutrum illorum alterum tempore præcedat.

Verùm nequaquam ita se habet Intentio Dei, de qua nos loquimur; sed illa ita est intelligenda, quòd Mundus nequaquam sequatur vel dependeat à DEO Opt. Max. necessitate vel consequentiâ causati ad causam suam, quod ab ea non potest separari, neque mutari, nisi causa ipsa mutetur.

Quòd si autem ita rem intellexeris, animadvertes, falsum esse, quòd Mundus sequatur vel dependeat ab existentia Dei, sicut effectum à sua causa, & quòd sit ex ejus actione vel appropriatione.

Sic ergo quæstio vel status controversiæ hujus tibi est explanatus, unde occasio nobis datur ad inquirendum de varietate & diversitate, quæ in Coelis reperitur, de qua demonstratum est, quòd sine causa esse nequeat; An videlicet illa causa sit causa istius diversitatis, & ab existentia ejus necessariò dependeat & sequatur, (sicut credit Aristoteles); an verò causa illa efficiat diversitatem illam, eamque appropriet eo modo, quo nos credimus, qui sequimur Moysen Doctorem nostrum p. m.? De hoc autem dicturus sum,

Explicatio sententia Aristotelis de Necessitate.

posteaquàm tibi declaravero sensum Necessitatis ejus, quam Aristoteles sibi imaginatur, ut rectè illam intelligas: postea autem incipiam explicare rationibus speculativis, Philosophicis, claris, & minimè sophisticis, quantum nostra sententia de Novitate Mundi alteri sit præferenda. Dicit ergo Aristoteles, quòd Intelligentia prima necessariò sit à DEO; Intelligentia secunda necessariò à prima; tertià à secunda. Sic sentit, Orbes vel Sphæras necessariò esse ab Intelligentiis. Proinde evidens est, illum non statuere de ordine illo noto, quem ex pluribus ejus locis nôsti, & de quo præcipua jam attigimus, quòd primò aliquid factum sit, & postea ex eo aliud innovatum fuerit, (nam non credit cujusquam rei innovationem). Sed hæc est ejus sententia, quòd sint per Necessitatem causæ: h. e. Intelligentiam primam, causam esse existentiaè Intelligentiaè secundæ; secundam, causam tertiæ, usque ad finem ipsarum. Sic juxta ipsum eadem est ratio Sphærarum & Materiaè primæ, neque ulla istarum rerum omnium tempore aliam præcessit, vel sine illa extitit. Exemplum hujus rei est, si quis dicat: è quatuor qualitatibus primis necessariò sequuntur Lævitas & contrarium ejus (*Asperitas*); Durities, Mollities; Densitas & contrarium ejus (*Raritas*), quæ, & aliæ similes, citra dubium innovantur & oriuntur ex Caliditate, Frigiditate, Humiditate & Siccitate, etsi nullum Corpus inveniatur, quatuor istas qualitates primas habens, quod nudum sit ab istis qualitatibus secundis. Nam hîc Innovatio non habet locum, sed causâ. Secundùm hoc ergo exemplum dicit Aristoteles de Mundo hoc in genere, quòd unum sequatur ex alio, donec pervenitur ad Causam primam, ut ipse loquitur, vel ad Intelligentiam primam, aut quodcunque aliud nomen usurpare mavis; omnes etenim & nos ad unum aliquod principium respicimus: sed ipse statuit, ex eo provenire reliqua omnia per Necessitatem; nos verò dicimus, omnia ista Entia ab illo principio esse facta per talem Intentionem & Voluntatem, per quam istud Ens (h. e. iste Mundus) quod antea non erat, existens factum est. Sed nunc incipiam explicare rationes meas, & præponderationem sententiaè nostræ de Novitate Mundi, in capitibus sequentibus.

In quo disputat contra Aristotelem, & ejus asselas, qui asserunt, Omnes res existentes esse ex Necessitate, &c.

HYPOTHESIS seu *Propositio prima*, in qua Aristoteles & *Hypotheses Aristotelis & aliorum, quibus probant, Omnes res esse ex Necessitate.*
 Homnes Philosophi conveniunt, est hæc; Ex re simplici non posse sequi nisi aliud simplex & unum: si verò res sit composita, tot alias ex ipsa provenire posse, quot sunt illarum simplicium, ex quibus est composita. E. G. Ex Igne, in quo est compositio duarum qualitatatum, Caliditatis videlicet & Siccitatis, duo quoque proveniunt; quòd nempe Calore suo calefacit, & Siccitate suâ exsiccat. Sic è re, quæ composita est ex materia & forma, proveniunt res tum ex parte materiæ, tum ex parte formæ ejus. Sic è re, quæ è pluribus est composita, sequuntur plura. Et secundùm hanc Propositionem dicit Aristoteles, quòd nihil à Deo primò sequatur & proveniat, nisi Intelligentia una, simplex. 1.

Propositio secunda est: Non quilibet sequitur ex quolibet, sed necesse est, ut semper aliqua sit proportio inter Causam & Causatum. Sic non ex quolibet accidenti sequitur accidens quodlibet, ut E. G. ex qualitate quantitas; vel contrà, ex quantitate qualitas. Ita non sequitur ex materia forma, vel ex forma materia aliqua. 2.

Propositio tertia: Omne agens, quod agit ex Intentione & Voluntate, non Naturâ, multas & diversas actiones facit. 3.

Propositio quarta: Omne compositum ex substantiis diversis vicinis, (h. e. unitis, conjunctis & juxta se tantum quasi collocatis) magis decentem & digniorem compositionem habet quàm illud, quod compositum est ex diversis substantiis per mixtionem. E. G. Ossa, Caro, Nervi vel Musculi magis simplices sunt quàm Manus & Pes, quæ composita sunt ex ossibus, carne, nervis & musculis. Atq; hoc clarior est, quàm ut ampliori expositione egeat. 4.

His ita præmissis, concedo, quòd extra omne dubium sit id, quod ait Aristoteles, Intelligentiam primam esse causam secundæ, secundam tertiæ, & sic consequenter, si mille illarum essent gradus, & primam esse simplicem: sed quæro, unde proveniat illa Compositio, quæ juxta mætem Aristotelis existit in istis Entibus per necessitatem vel consequentiam? Conitemur & largimur ipsi etiam reliqua omnia, quæ dicit, quòd videlicet in Intelligentiis tantò plurium rerum compositio *Refutatio principiorum Aristotelis pro Necessitate Entium, ex Absurdis, quæ inde sequuntur.* compositio

positio oriatur, quantò longiùs à prima elongantur; quia nempe intelligibilia illarum multiplicantur. Sed cum ista sententiæ & opinionis hujus confessione quæro, quomodo Intelligentiæ sint causa, è qua sequuntur Sphæræ? & quæ nam sit proportio inter materiam & inter abstractum, quod non habet materiam? Præterea, demus ipsi & hoc, quòd uniuscujusque Sphæræ causa sit Intelligentia aliqua juxta formam commemoratam, quòd nempe in Intelligentia illa sit compositio, cum intelligat se-ipsam, tum alia, & ita composita quasi sit è duabus rebus, è quarum prima sequitur Intelligentia proximè illam sequens, & ex altera Orbis sive Sphæra. Sed hîc quæro, quomodo ex altera ista re simplici, è qua Orbis cœlestis sequi vel provenire dicitur, Orbis sequi possit, cum Orbis sit compositus ex duabus materiis & duabus formis; ex materia videlicet ac forma sua, & ex materia & forma Stellæ, Orbi illi inhærentis? Quòd si hoc sit ex necessitate, tum sine omni exceptione compositum hoc oportet habere causam compositam, ex cujus parte sive membro uno sequatur corpus Sphæræ, & ex parte altera corpus Stellæ; siquidem una sit omnium Stellarum materia. Videtur autem, quòd alia sit substantia Stellæ lucidæ, & alia Stellarum obscurarum, nullum lumen habentium: ac nôsti, omne Corpus compositum esse ex Materia & Forma sua. Sic itaque demonstratum tibi est, istas rationes omnes nihil concludere pro Necessitate illa, quam vult adstruere. Insuper verò Varietas quoq; Motuum, quibus Sphæræ moventur, non est secundum proportionem dispositionis ipsarum, ita ut ex hac concludi possit Necessitas, sicuti ostensum est. Præter hæc, consideratio Conditionis & Naturæ Sphærarum refellit ea, quæ ponit Aristoteles de existentia rerum naturalium. Quòd si enim materia Sphærarum omnium est una, quare non potest forma Sphæræ unius transferri in materiam alterius, (sicut accidit sub Sphæra Lunæ), cum materia sit ad illam apta ac idonea? quare item hæc forma in hac materia manet perpetuò, cum materia omnium sit communis? Quòd si quis dicat, (*de verbo ad verbum ita; ô Deus, an non dicit, vel dicere potest aliquis?*) unamquamque Sphæram propriam ac peculiarem habere materiam. Respondeo; Si ita sit, cum forma motûs non docebit de materia, atq; ita destruentur omnia rerum naturalium principia. Ad-hæc; Si materia Stellarum omnium est una, quânam in re differunt inter se singularia illarum, in formis ne, an in accidentibus? Quodcumque dicatur è duobus istis modis, sequetur, quòd formæ & accidentia illarum transferri possint, &

sibi invicem succedant; dùm sc. materia manet, & idonea relinquatur ad quamvis formam & quodvis accidens recipiendum. Præterea, si res ita habet, prout dicimus, quòd materia Sphærarum aut materia Stellarum nihil habeant commune inter se invicem, sed de utrisq; dicatur per æquivocationem nominis, &, quòd unumquodque corpus Sphærarum habeat existentiam quandam sibi propriam, neque cum alia communem, (h.e. *per quam ab alia distinguitur*), quæritur; quàmnam ergo in re sit communicatio, (h.e. *quàmnam in re inter se communicent*); in motu ne Orbium circulari, an in subsistentia & immobilitate Stellarum?

Quòd si verò credamus, hæc omnia esse ex intentione Intendentis & Appropriantis opus suum secundum impervestigabilem suam Sapientiam, in nullam quæstionum commemoratarum incidemus. Is autem, qui dicit, Omnia hæc esse ex Necessitate, non ex voluntate Volentis, illas evitare nequit; quia sententia illa non sequitur ordinem rerum existentium, neq; causa vel ratio sufficiens illius reddi potest, præterquàm quòd tot & tanta absurda illam consequantur: qualia e.g. sunt, quòd DEUS Opt. Max., cujus summam & secundum omnes gradus absolutam in omnibus Entibus perfectionem omnes fatentur, nihil in eis innovare possit, ita ut, si vel alam muscæ prolongare, vel vermis alicujus pedem decurtare vellet, id non posset. Veruntamen Aristoteles ait, DEUM hoc non velle, neque cupere, & falsum esse, Ipsum aliud (h.e. *ut aliter sint*) velle posse, neque hoc perfectioni Ipsius aliquid addere, (*etsi mutare posset opus suum & aliter velle*), sed fortè secundum certam aliquam considerationem Imperfectionem appellari posse.

Cæterum, licet probè sciam, multos ex illis, qui amicis suis libenter opitulantur, ita hoc mihi imputaturos & interpretaturos, ac si verba illorum non satis intelligerem, vel studiò ab illis recederem; istud tamen nequaquam me impedit, quòd minùs ea producam, quæ apprehendi & pro ingenii mei modulo intelligo.

Dico ergo summatim: Quicquid Aristoteles dixit vel scripsit de istis Entibus, quæ sunt sub Sphæra Lunæ, usque ad centrum Terræ, verissimum est; neque discedet ab eo, nisi fortè is, qui rem non intelligit, aut qui jam alias sententias imbibit, quas propugnare vult & defendere, quæque illum eò usque trahunt, ut illas etiam res negare audeat, quæ oculis ipsis apparent. Quod verò attinet ea, quæ scripsit de iis, quæ sunt inde à Sphæra Lunæ sursum-versus, illa sunt probabilia aliquo modo & verosimilia, exceptis quibusdam; præ-

Quæ Aristoteles scripsit de Entibus sub Sphæra Luna, vera sūt.

Qua autē scripsit de iis, quae sunt supra sphaeram Lunae, non sunt talia.

cipue verò illis, quae scripsit de ordine Intelligentiarum, & quibusdam sententiis Divinis (vel *DEUM spectantibus*), quas ipse credit; in quibus gravissimae sunt absurditates, corruptionesq; manifestae & evidentes, quarumq; nullam omninò demonstrationē afferre potest.

Non est autem quòd hīc curiosè quæras, Cur ita diligenter congeram dubia, quae circa sententiam ipsius occurrunt? neq; ut dicas, An dubiis istis sententia una refellatur, & contraria stabiliatur? Nam in rei veritate nequaquam ita est. Verùm agimus & procedimus cum hoc Philosopho, sicut nobis discipuli illius praescripserunt. Alexander enim scripsit; *Si de re vel quaestione aliquà nulla adferri possit demonstratio, duas ejus extremitates contrarias esse sumendas*; (h.e. utramque quaestionis partem, Affirmativam sc. & Negativam, esse expendendam), *ac videndum, quales nam circa utramque oriantur dubitationes, & cum illam, quae pauciores habet, pro veriore esse habendam & amplectendam.* Ita dicit Alexander habere se negotium in illis, quae Aristoteles scripsit de rebus divinis ac spiritualibus, quarum non potest haberi demonstratio. Omnes enim, qui fuerunt post Aristotelem, dixerunt, ea, quae Aristoteles de illis scripsit, pauciores habere dubitationes, quam alia quaevis, quae de ipsis dici possent. Et sic fecimus nos quoque. Quia enim vidimus, quòd ista quaestio, *An Caeli sint generati, an verò sint aeterni?* in neutram partem demonstrativè probari possit, dubitationes exposuimus, quae utramque sententiam comitantur & consequuntur, ac ostendimus, quòd sententia de Antiquitate & Aeternitate Mundi longè magis sit dubia, incerta, & perniciosa fidei de DEO, quam verò sententia de Novitate Mundi, praeterquam quòd haec est sententia Abrahami Patris, & Moysis Prophetæ nostri. Quia verò mentionem feci hīc considerationis quaestionis vel sententiæ alicujus per illius dubia, necessarium esse video, ut ejus rationem paucis tibi exponam.

C A P. XXIII.

Quomodo dijudicanda sint dubia, quae circa aliquam sententiam occurrunt? Quid item requiratur ad judicandum in quaestione probabili, quae nam sententia sit praeferenda?

Absurda sententia alicujus non numero, sed pondere sunt dijudicanda.

PR O P O R T I O inter dubia, quae sequuntur unam sententiam, & inter dubia, quae sequuntur sententiam contrariam, praeponderatio

deratio item vel decisio, quæ nam sententia minus sit dubia, non est æstimanda ex multitudine dubiorum, sed ex magnitudine absurditatis illorum. Fieri enim potest, ut unum dubium majus sit, quam mille alia.

Deinde, veritas proportionis hujus nemini rectè patere potest, *In probabilibus utraque sententia sine affectu aequè lance est ponderanda.* nisi qui æquâ lance utramque sententiam expendit. Qui verò alterutram illarum vel ex consuetudine & educatione, vel propter utilitatem aliquam eligit & amplectitur, is excœcatur, ut rectum videre nequeat. Nam rei alicui per demonstrationem probatæ nullus, licet affectibus deditissimus sit, contradicere potest: in istiusmodi verò rebus multa in contrariam partem afferri possunt.

Quòd si autem volueris affectus omnes exuere, consuetudinem abjicere, & rationi ac speculationi solum inniti, non erit tibi difficile, præponderare id, quod præponderandum est, (h. e. *judicare & pronunciare, quæ nam sententia alteri sit præferenda*): observatis tamen quibusdam conditionibus.

Primò enim novisse te oportet mensuram bonitatis Intellectus tui, & perfectionem Naturæ tuæ. Hanc autem experiri & cognoscere poteris, si te aptum & capacem deprehenderis in reliquis disciplinis Mathematicis & in Logicis, (vel, *si deprehendit, te proficere in his illis disciplinis & eas posse apprehendere*).

Secundò requiritur, ut peritus sis artium Physicarum; quò verè & solidè possis dubia intelligere, ac de illis judicare.

Tertiò, mores quoque tuos compertos habere te oportet. Quòd si enim quis sit deditus suis affectibus vel utilitatibus, (sive id habeat à natura, sive ex acquisito pravo habitu), aut promptus ad iram, ut illam non moderari possit; is semper errabit & impinget, tales sententias quærendo, quæ ipsum confirmant & juvant in eo, ad quod inclinat.

Hæc autem ita monere te volui, ne fortè decipiaris, si quis te in sinistram opinionem velit trahere dubio aliquo, contra Novitatem Mundi moto, & statim seducaris. Est enim in hac sententia magna fundamentorum Legis comprehensa destructio, sequunturque eam absurda multa de DEO Opt. Max. Quocirca cohibe diligenter intellectum tuum, & accipe (*doctrinam*) à Prophetis, qui sunt Columna generis humani in recta Fide & in Unitate, neque recede à sententia de Novitate Mundi, nisi propter demonstrationem. Hæc autem in tota rerum natura non existit.

Cæterum ne vilipendas, Lector, quòd verba ista narrativa

Vide sup. quoque
in fine cap. 15.

(h.e. testimonia Prophetarum, quæ non demonstrativè de rebus agunt, sed tantùm per modum narrationis & historicè, sine probationibus) fundamenti loco ponam vel habeam in quæstione hac de Novitate Mundi. Ipse enim Philosophorum Princeps Aristoteles in libris suis similia adduxit, quibus sententiam suam de Antiquitate Mundi superstruit. Verissimè de his dictum est: *Ne esto Lex nostra perfecta, sicut sermo ipsorum otiosus & inanis.* Cùm ergo ipse sententiam suam funder in legibus vel opinionibus *Zabæorum; cur nobis non liceret fundare sententiam nostram in autoritate dictorum Mosis & Abrahami, vel eorum, quæ ex dictis ipsorum sequuntur? Verùm, quia promisi tibi, me in peculiari capite expositurum dubia, quæ sequuntur ex sententia illorum, qui existimant, Sapientiam Hominis scire & assequi posse ordinem motuum, quibus Orbes cœlestes moventur, quòdque (illi motus) sint res naturales, sequentes necessariò ordinem & proportionem, (h.e. quòd tantò celerius moveantur, quantò primo mobili sunt propiores; & tantò tardius, quantò sunt ab eo remotiores), idèò ad illud præstandum in capite sequenti accedo.

*Vide part. I.
cap. 63.

C A P. XXIV.

*An Epicycli & Eccentra sint? & An ex illis
diversitas illa motuum in Sphæris cœ-
lestibus dependeat?*

EX rebus illis Astronomicis, quæ partim ex me, partim ex libro *Almagesti* didicisti, ne longâ circuitione utar, nôsti, totum negotium motûs Sphærarum & cursûs Stellarum, secundum quod apparet nobis, duobus niti fundamentis; Orbe videlicet epicyclo, vel Orbe eccentrico, vel utroque simul.

Orbem epicyclû:
& Orbem eccen-
tricum sine ra-
tione excogitatos
esse.

ostendam ergo, duo hæc principia & fundamenta nullam habere rationem, immò repugnare omnibus iis, quæ in Physica traduntur.

Primum itaque est, quòd constituitur Orbis epicyclus, qui circumit in Orbe alio, cujusque motus & circumitio non est circa centrum illius Orbis ferentis ipsum, quemadmodum hoc præsupponitur in Luna & reliquis quinque Planetis, (*Sole sc. excepto*). Ex hoc enim necessariò sequitur revolutio, quòd nempe Orbis epicyclus revolvatur, & loca sua mutet. Hoc autem falsum est, à quo fugit (*Aristoteles sc.*), quòd nimirum sit ibi aliquid, quod locum suum mutat. Idèò

Ideo ait *Abubachar ben Alzaig* in iis, quæ de Astronomiâ scripsit; Falsam esse existentiam Orbis epicycli: & recenser quoque falsitates multas, quæ ex illa sequuntur, (h. e. ex existentia Orbis epicycli), quarum aliquas tibi explicabo. Una est, quòd illius motus circularis non potest esse circa centrum Mundi. Fundamentum autem universale hujus Mundi est, quòd Motus sint tres, Motus à medio, Motus ad medium, & Motus circa medium. Quòd si verò sit ibi Orbis epicyclus, ejus motus neque erit à medio, neq; ad ipsum, neq; circa ipsum. Præterea, fundamentum Aristotelis in scientia Naturali est; Motum circularem non posse fieri nisi circa rem firmam & stabilem, ac proinde hinc sequi, Terram esse firmam & immobilem. Quòd si verò Orbis epicyclus existat, tum illius motus circularis non erit circa rem firmam & stabilem. Audivi autem, sed non à discipulis ejus, dictum *Abubachar* construxisse dispositionem quandam, in qua nullus est Epicyclus, sed solum Orbis eccentrici. Licet autem hoc ostendisset, tamen non multum eo lucratus esset; quia Eccentricitas quoque declinat à fundamento Aristotelis. Nam in Eccentricitate etiam invenimus motum circularem sphericum, non circa mediũ, sed circa punctum imaginarium extra centrum Mundi, & circa rem instabilem.

Quòd si quis Astronomiæ imperitus existimet, Eccentricitatum (cũ punctum earum primo intuitu videatur esse in medio sphaeræ Lunæ) motum esse circa medium; nos ei concedemus, quòd sit circa punctum in Igne vel Aëre, sed non circa rem firmam: & explicabimus ei, quòd mensuræ Eccentrorum jam expositæ sint à *Ptolemæo* in *Almagesto*, sicut ab illo ibi sunt positæ, (ac propterea non multum sit disputandum de puncto ipsorum, circa quod moventur). Posteriores etiam ac recentiores per demonstrationem veram ac indubiam ostenderunt mensuram Eccentrorum singulorum in medio diametri Terræ, quemadmodum ostenderunt quoque longitudes & quantitates. Sic ostensum est, quòd punctum Eccentricum, circa quod movetur Sol, necessariò egrediatur extra concavitatem sphaeræ Lunæ, & sit infra gibbositatem sphaeræ Mercurii. Ita punctum Eccentricum, circa quod movetur Mars, egreditur extra concavitatem sphaeræ Mercurii, & est infra gibbositatem sphaeræ Veneris. Sic centrum eccentricum Jovis in eadem hac est longitudine, h. e. inter sphaeram Mercurii & Veneris. Centrum autem eccentricum Saturni venit inter sphaeras Martis & Jovis. Vide, quàm multa in his contineantur absurda & remota à contemplatione Naturali, quæ omnia liquidò

patebūt tibi, si intellexeris Longitudines & Mensuras vel quantitates singularum Sphærarū & Planetarū. Quantitates verò sumendæ sunt in medio diametri Terræ, ut omnia sint ex proportione una, nõ verò ex proportione Eccentri ad suam Sphæram. Magis absurdū & dubiū est hoc; quòd possibile sit, si duæ Sphæræ sint, & una intra alteram contenta, eiq; ex omni parte cohærens, ac duò habeat Centra, ut moveatur parva in medio magnæ, nec tamē moveatur magna; & impossibile, ut moveatur magna super unum diametrum, quin simul moveatur parva, nisi motus sit super diametro transeunte inter duo Centra. Præterea, secundum hanc propositionem demonstrativam, & secundum id, quod per demonstrationem probatum est, quòd non detur Vacuum; secundum item hypotheses de Centris, sequitur, cum movetur superior, moveri quoq; in illius motu inferiorem, quæ sub illa est, & circa centrum ejus, cum tamen nequaquam ita res inveniatur. Verum reperimus, ambientem & ambitam (vel, *continentem & contentam, sc. Sphæram*) non moveri unam motu alterius, neque super ejus centro, neq; denique super polis illius, sed unamquamque motum habere sibi proprium. Propterea cogit hoc credere, esse corpora alia Sphærica inter singulas duas Sphæras. Quantum autem quæso dubii huic inest, si res ita haberet? & ubi collocabuntur Centra illorum corporum inter Sphæras existentium? Habebunt etiam illæ Sphæræ motus suos proprios. Egit hæc de re *Tebit* in libro suo, ac demonstravit id, quod nos diximus; si videlicet res ita se habeat, necessariò credendum esse, alia corpora inter singulas duas Sphæras existere. De his autem omnibus nihil tibi declaravi, cum sub mea esses institutione, ne te in iis, quæ tūm scire & intelligere te volebam, confunderem. Quod verò attinet inclinationem, cujus mentio fit in latitudine Veneris & Mercurii, illam coram tibi declaravi, & ostendi, difficillimum vel impossibile esse, mente comprehendere vel imaginari sibi, quomodo tale quid in corporibus esse queat. Quod ipsum, ut vidisti, *Ptolemaus* falsus est, quando in hunc sensum scripsit: *Nemo autem istas, & similes suppositiones, difficiles esse arbitretur, cum ista, quæ nos adduximus, considerat, sicut ea, quæ sunt industria, sagacitate & subtilitate artis; tūm enim difficilia videbuntur. Verum non decet corporibus divinis humana conferre, nec rationes rerum ita magnarum à dissimilimis exemplis petere, &c.* Hæc est substantia verborū ejus. Jam etiam direxi te ad loca, è quibus petere potes verificationem omnium eorum, quæ ad intelligentiam punctorum istorum Eccentricorum in Sphæris pertinent; nisi concidant, vel jam conciderint:

*in Almagesto
lib. 13. cap. 2.*

de nullo enim audivi, qui ad ea cor suum apponeret. Facile autem liquebit illud, si mensuram diametri uniuscujusque Sphære, & quanta sit distantia inter duo Centra, in medio diametro Terræ cognoveris, sicut hac de re demonstrationem fecit *Alchabizius in Epistola sua Elongationum*: illas enim Elongationes si intellexeris, patebit tibi veritas ejus, quod ego te docui. Has dubitationes itaq; benè considera, & an vera sint ea, quæ Aristoteles scripsit in *Phylica*? Nam secundum sententiam ejus, neq; est Epicyclus, neq; Eccentricitas; sed omnia volvuntur circa centrum Terræ. Ita autem quæritur, quomodo Planetæ tam diversos motus habere possint? aut, an alius sit modus, secundum quem conveniat, ut sit motus circularis, æqualis, perfectus, & tamen appareat id, quod nobis apparet (*in motu Sphærarum sc. h. e. ut tamen tanta inequalitas appareat*) præter alterutrum dictorū modorum, vel utrumq; simul? in primis, cum in iis, quæ Ptolemæus scripsit de orbe epicyclo Lunæ, & ejus versus punctum eccentricum Mundi & suum inclinatione, inveniatur id, quod juxta positionem illarum hypotheseum computatur, nec vel unus gradus in eo deficiat, quemadmodum hujus rei veritatis testes sunt Eclipses, quæ secundum istas hypotheses supputantur, & accurata minorum, temporis, & quantitatis obrenerationis illarum cognitio & observatio. Præterea, quomodo cogitari potest, retrogredi posse Planetam cum reliquis suis motibus, sine Epicyclo? Quomodo verò etiam imaginari quis sibi potest, esse Sphæram vel motum non circa Centrum constans & fixum? Hæc vera & mera est confusio, de qua coram & ore-tenus tibi explicui, quòd talia non curet Astronomus. Scopus enim ejus non est, indicare nobis formam existentiae Sphærarum sicut est; sed ut ejusmodi dispositionem faciat, per quam motus sint circulares, æquales, & convenientes cum eo, quod oculis nostris apprehendimus, sive deinde in rei veritate ita sit, sive non sit. Cæterum nōsti, quòd *Abubāchar Filius Alzaig* de Aristotele dubitavit; An sciverit eccentricum Solis, & de eo tacuerit; ac occupatus fuerit in eo, quòd sequitur ex Declinatione, cum opus Eccentri non possit separari ab opere Declinationis; an verò non apprehenderit illud? Verissimum est, quòd non apprehenderit illud, neq; quicquam de eo audiverit. Disciplinæ enim Mathematicæ non fuerunt perfectæ illius tempore; & si de eo audivisset, sine dubio maximo studio id refutasset: aut si illud approbasset, confusus fuisset in omnibus iis, quæ in hoc genere scripsit. Hic vero id repeto, quod supra dixi; *in fine cap. 22.* Omnia illa, quæ Aristoteles scripsit de rebus sublunaribus, esse ratio-

ratio-

racioni consentanea, & talia, quorum causæ sint manifestæ, quorum unum ex altero sequitur, ac denique quorum sapientia & providentia naturalis cognita est & perspecta: quod verò ea attinet, quæ sunt in Cœlis, de illis Homo nihil scit, nisi per exiguam istam mensuram Mathematicam. Tibi per me, in eo (*Cælo* sc.) videre licet quicquid Psal. 115. 16. volueris; ego dico cum Psalmistâ: *Cælum, Cælum est pro DOMINO; Terram autem dedit filiis Hominum*: h. e. DEUM solum perfectè cognoscere veritatem, naturam, substantiam, formam, motum & causas Cœlorum; Homini verò concessisse, ut ea, quæ sub Cœlis sunt, possit intelligere, quia sunt Mundus, & domus quasi ejus, in qua dominatur, cujusq; pars est (*Homo*). Et hoc est verissimum. Nam causæ, è quibus probationes de Cœlis sumuntur, sunt nobis impossibiles, nimis remotæ, & in loco ac gradu nimis alto. Probatio generalis & universalis, quæ ex illis desumitur, hæc est; quòd nos doceant de Motore suo. Reliqua sunt talia, quæ intellectus humanus non potest assequi; & cogitationes suas illis defatigare, nihil aliud est, quàm oleum & operam perdere, ac proinde qui illud tentat, non integrâ vel non sanâ mente est præditus. Propterea subsistamus in iis, quæ in nostra sunt facultate, ac relinquamus ista, quæ ratione apprehendi nequeunt, ei, qui extraordinariâ influentiâ Divinâ donatus Num. 12. 8. fuit, ut idoneus evaserit, sicut de eo dicitur, *Ore ad os loquar ei*. Hoc optimum est, quod ego in hac quæstione scio. Fieri potest, ut alius per demonstrationem sciat veritatem ejus, de quo ego dubito. Ex summo autem veritatis amore, quo teneor, dubitationes & confusiones hujus materiæ proposui, de quarum nulla demonstratio aliqua cognita mihi vel audita est.

C A P. XXV.

Cur potius credatur Mundi Novitas, quàm ejus Antiquitas.

SCIAS, nos sententiam de Antiquitate Mundi amplecti propter testimonia vel loca Scripturæ, quæ testantur, Mundum esse novum. Scriptura enim Sacra non magis docet de Novitate Mundi, quàm docet, DEUM esse corporeum: neque clausæ vel inaccessibleis nobis sunt portæ expositionis in negotio Novitatis Mundi, (h. e. neque ita sunt comparata testimonia de Novitate Mundi, ut non aliter explicari possent); verum eodem modo possumus illa interpretari, sicut fecimus in Remotione Corporeitatis: & fortè longè faciliùs & commo-

commodius possemus dicta illa Scripturę de Antiquitate Mundi exponere, & ad eam illa accommodare, quàm dicta illa, quę docent de corporeitate DEI, quam à DEO removimus. Ut verò hoc non faciamus vel credamus, duę sunt causę. Una est, quòd per demonstrationem probari potest, DEUM esse incorporeum; atque ideo necessarid sequitur, aliter esse exponenda & interpretanda ea, quę à simplicitate ejus demonstrata dissentiunt: Antiquitas verò Mundi non probari potest per demonstrationem, ideoque nulla necessitas postulat, ut dicta illa rejiciantur, & aliter exponantur propter præponderationem sententię, quia fortè contraria præponderare & præferri aliquo modo potest. Et hæc est causa una. *Altera causa est*, quòd si credamus Incorporeitatem DEI, neque fundamentis Legis nostrę vis ulla inferatur, neque dicta Prophetarum falsitatis arguantur, neque etiam quidquam in eo absurdi statuatur, nisi quòd, ex opinione stultorum & ignorantium, hoc sit contra Scripturam; cum tamen, ut ostendimus, non sit contra eam, sed potius ipsa Scripturę intentio. Credere verò, Mundum esse antiquum eo modo, quem ponit Aristoteles, quòd videlicet sit ex necessitate, quòd nihil in natura mutetur, quòd nihil extra cõsuetudinem suam exorbitet; id Legem nostram funditus evertit, omnia Signa & Miracula mendacii arguit, cuncta etiam, quę Lex sperare, vel DEUS timere jubet, è medio tollit, nisi illa Signa ita, ut quidam impostores Ismaelitę fecerunt, explicentur: quã tamen ratione ad aliam stultam ac stolidam sententiam pervenitur. Si verò altero modo credatur Antiquitas Mundi, ex sententia videlicet Platonis, quòd Cœli quoq; sint generabiles & corruptibiles, cum nullo modo aliquid de Lege nostrã destruitur; neque Signorum & Miraculorum falsitas inde sequitur, sed potius illorum possibilitas, ac poterunt de ea exponi multa Scripturę loca: non pauca etiam in Lege & reliquis Scripturę locis occurrent, quę huic sententię favere, ac ab ea dependere videbuntur; quinimò Rationum instar erunt, licet non talium, quę nos cogant & constringant, donec per demonstrationem sententia illa sit probata. Quamdiu enim non affertur demonstratio pro hac sententia, tamdiu ad eam non inclinamus aut respicimus; sed intelligimus Scripturam secundum sensum suum litteralem, ac dicimus, Legem nobis proponere ejusmodi rem, quam viribus nostris assequi nequimus. Signa verò & Miracula restantur de veritate argumentorum nostrorum. Si enim credatur Novitas Mundi, Signa & Miracula omnia sunt possibilis, & sic quoque Lex ipsa est possibilis, concii-

Dua causę, propter quas creditur Incorporeitas.

Cur Antiquitas Mundi cum Aristotele non credatur.

Platonis sententia melior.

Sententia de Novitate Mundi cur optima?

duntq; quæstiones omnes, quæ in hoc negotio moveri solent: ut, *Cur Deus posuerit Prophetiam suam in hoc, & non in alio? Cur Deus Legem suam dederit uni alicui Genti, & non alii? Cur hoc tempore eam dederit, & non citius vel serius? Cur ista præceperit, & alia prohibuerit? Quare Prophetæ alicui hæc, & non alia signa ac miracula destinârit? Quæ nam in his Legibus fuerit Dei intentio? Cur non in naturam nostram indiderit ea, quæ in illis prohibuit & præcepit; si hæc dicantur esse ex intentione DEI?* In promptu est responsio ad omnes istas quæstiones, ut dicatur, *Ita voluit, vel, Ita decrevit Sapientia ejus.* Sicut, cum Voluntas ejus fuit, Mundum fecit in hac forma, neque tamen scimus formam, tempus, aut modos, vel circumstantias Voluntatis & Sapientiæ ejus: sic quoque ignoramus Voluntatem aut rationem Sapientiæ ejus, cur ea, quæ in prædictis quæstionibus continentur, ita appropriaverit? Quod si verò quis dicat, Mundum esse ex necessitate, jure optimo & bonâ consequentiâ moveri possunt omnes illæ quæstiones, neque nisi turpes admodum ad illas responsiones dari poterunt, plurimisque dictis Scripturæ, quæ citra omnem dubitationem secundum litteram intelligi debent, directè contrariantes. Atque propter hanc imprimis rationem sententiam illam fugimus ac vitamus. Et in hac re, hujusq; quæstionis indagatione multi præstantes Viri dies suos consumpserunt, & consument adhuc alii in futurum. Quod si enim Novitas Mandi per demonstrationem probatur, etiam secundum Platonis sententiam, corruunt, quæcunque contra nos in medium protulerunt Philosophi: quod si verò Aristotelis sententia vera sit per demonstrationem, concidit Lex nostra, & ad alienas ac peregrinas delabimur sententias. Sic itaque hæctenus ostendi tibi, quod totum negotium ab ista quæstione dependeat. Tu proinde cura, ut diligenter hoc observes.

CAP. XXVI.

De dicto quodam R. Elieseris, undenam Cælum & Terra creati sint?

Disseruit R. Elieseris, de creatione Cæli & Terræ.

IN notis ac celeberrimis illis magni Rabbi Elieseris Apophthegmatis: *vidi quædam ita aliena & mirabilia, ut similia apud nullum eorum, qui Legem nostram sequuntur, vidisse me meminerim. Scribit enim ibi in hunc sensum; Ex quoniam loco (unde) Cæli creati sunt? De luce vestimenti sui accepit, & extendit sicut vestimentum, & fuerunt expansi ac euntes, sicut dicitur; Qui operit se lumine tanquam vestimen-*

Psal. 104. 2.

to, qui extendit Cœlem veluti cortinam. *Ex quoniam loco creata est Terra? De Nive, quæ est sub solio Gloriæ, accepit, & sparsit super Aquas, & congelata fuerunt, ac facta sunt pulvis Terræ, sicut dicitur; Qui dicit Nivi,* Job. 37. 6. *est Terra. Hæc sunt verba ejus. Miror autem, quid nam Sapiens iste crediderit? an crediderit falsum esse, quod fieri possit aliquid ex nihilo; ac impossibile, quod absque materia generatum sit ab eo (DEO) id, quod generatum est; ac propterea quæsi verit de Cœlo & de Terra, undenam sint creata? Sed ita nihil prodest ei responsio ejus; nam & ab ipso iterum quæri potest; Unde sit creata Lux vestimenti ejus, & Nix, quæ est sub throno Gloriæ? quain-imò Thronus ipse Gloriæ unde sit creatus? Si per Lucem vestimenti intelligat rem increatam, & Thronum quoque Gloriæ increatum esse statuat, nimis absurdum est, & Antiquitatem Mundi manifestè asserit, sed juxta sententiam Platonis. Quod autem Solium Gloriæ DEI sit è rebus creatis, Sapientes nostri scripserunt, sed modo & ratione valdè mirabili. Dixerunt enim, Creatum esse ante creationem Mundi! Scriptura Sacra nihil hac de re (h. e. de generatione vel creatione Solii Gloriæ) nobis suppeditat, nisi David, ubi ait; *In Cœlis disposuisti Solium suum:* quod dictum varias expositiones admittit. Æternitatem verò ejus in futurum, docet nos Scriptura, iniquens: *Tu DOMINE in saculum permanes, Solium tuum in generationem & generationem.* Si R. Elieser Antiquitatem Solii credidit, tùm (Solium) attributum erit DEI, non corporis alicujus creati. Quomodo autem fieri potest, ut aliquid generetur ex attributo aliquo? Mirabilius est, quod ait de Luce vestimenti ejus! In summa, dictum hoc exercere & confundere potest Virum quoque doctissimum, & in fide ac religione sua exercitatissimum! Mihi fanè sufficiens aliqua illius expositio non constat. Adducere tamen volui, ne forrè in eo erres. Quisquis ejus sensus sit, hanc non contemnendam nobis utilitatem præstat, quod nobis explicat, Materiam Cœlorum non esse materiam Terræ, sed duas diversas & distinctas esse materias: unam, propter excellentiam & præstantiam attribui DEO Opt. Max., quam appellat *Lucem vestimenti ejus*; alteram longè abesse à Luce & Splendore DEI, & esse materiam inferiorem, quam indigitar per *Nivem sub Solio Gloriæ*. Atque hoc est, quod me impulit, locum illum Legis, *Et sub pedibus ejus quasi opus albedinis sapphiri,* explicare, quod apprehenderint in visione illa Prophetica veritatem Materiæ primæ & inferioris. Onkelos enim retulit, *Pedes ejus ad Solium,* sicut alibi exposui; iste verò (R. Elieser) explicat, quod *Albedo* illa, quæ est sub Solio, sit materia Terræ. Et*

Psal. 103. 19.

Thren. 5. 19.

Quid colligi possit ex illo dicto R. Elieseris.

Exod. 24. 10.

hoc ipsum, quod videlicet duæ sint materiæ, superior, & inferior, neque materia omnium rerum una & eadem, sæpè inculcavit & repetiit R. Elieser; id quod pro magno secreto habendum tibi est: nec vilipendendum, quod præstantissimi ex Sapiensibus Israëlitarum in eo explicando laborarint; est enim secretum de secretis hujus Universitatis, & secretum ex secretis Legis. In Bereschith rabbah legimus: *Dicit R. Elieser, Omnia, quæ sunt in Cælis, creata sunt ex Cælis; & quæcunque sunt in Terra, creata sunt ex Terra.* In quo dicto observa, quomodo ille Sapiens te docuerit, quod materia una & communis sit omnium eorum, quæ sunt in Terra, h. e. quæ sunt sub sphaera Lunæ, & materia una Cælorum, omniumque, quæ in eis sunt, & quidem ab illâ diversa. Ostendit etiam in suis Apophthegmatis excellentiam materiæ illius (*superioris*), & appropinquationem ejusdem ad illum (*DEUM* sc.): ac e contra imperfectionem hujus (*materia inferioris*), terminumque loci illius: id quod diligenter nota & observa.

CAP. XXVII.

Articulum Fidei esse, Credere Novitatem & Creationem Mundi; sed non necessario credendum esse illius Destructionem & Interitum.

Non esse necessario credendum Mundi interitum.

EXPLICAVI tibi, ex articulis & fundamentis Legis nostræ esse, credere Novitatem Mundi. Quod verò sit iterum corruptendus, postquam innovatus & generatus est, id nequaquam pro Fidei articulo habemus, neque ullum detrimentum inferitur Fidei nostræ, si credamus, perpetuò Mundum duraturum.

Sed dices fortè, An non probatum est, omne, quod generatur, etiam corrupti? Proinde si Mundus generatus est, necessario iterum corruptetur.

Quomodo omne, quod generatur, etiam corruptatur.

Verum hoc nos nullo modo ferit. Non enim dicimus, Mundum generatum esse, sicut generantur res naturales, quæ sequuntur ordinarium Naturæ ordinem. Nam quicquid secundum hunc morem naturalem generatum est, id necessario secundum eundem modum naturalem iterum quoque corruptitur. Quemadmodum enim natura ejus est, quod primò non existit, & postea factum fuit; sic naturam ejus necessario sequitur, ut non semper ita existat. Demonstratum

stratum quippe est, quòd ejusmodi generatio non possit secundum naturam suam perpetuò durare. Verum secundum rationem nostram Legalem, quæ est, quòd omnia existant & corrumpantur secundum Voluntatem Dei, non ex Necessitate; secundum hanc, inquam, sententiam non sequitur nobis, quòd Deus, quando rem aliquam, quæ non existit, existere fecit, necessariò cogatur iterum eam corrumpere & destruere: sed dependet res à mera Voluntate DEI, ita ut possit eam corrumpere, si vult; vel, si eam vult conservare secundum decretum æternæ suæ Sapientiæ, illam cõservare & perennare queat in sæcula sæculorum, & quamdiù ipse subsistit. Ita nôsti, Sapientes nostros de *Solio Gloriæ*, quod creatum esse dicunt, nihil dicere, quòd sit defiturum. Neq; etiam in ullius Prophetæ vel Sapientis libro auditum est, quòd Solium Gloriæ corrumpendum vel privandum sit; sed loquuntur benè Scripturæ de Æternitate & perpetuitate ejus. Sic *Anima Sanctorum*, juxta nostram sententiam, sunt creatæ, nec tamen unquam privabuntur, immò, secundum quosdam, qui litteram Allegoriarum sequuntur, perpetuam quoque voluptate corpora ipsorum fruuntur, & in omnem æternitatem; prout credunt illi, quorum fides nota est de illis, qui sunt in Horto. Edenis, (h. e. in *Paradiso*).

In summa; Constringit nos speculatio credere, quòd non sit necessarium, ut corrumpatur Mundus: neque supersunt hinc nisi testimonia Prophetarum vel Sapientum; si videlicet habeamus textum aliquem vel testimonium aliquod, quòd Mundus hic in nihilum sit redigendus, an verò non? Major enim pars *Gentis* nostræ credunt, traditum esse in Scriptura, quòd Mundus totus sit corrumpendus. Demonstrabo autem tibi, quòd nequaquam ita se res habeat; sed quòd multa testimonia habeamus pro Perpetuitate ejus. Quæcunq; verò occurrunt, quæ secundum litteram videntur docere, Mundum destructum iri, de illis omnibus manifestissimum est, quòd sint parabolica. Quòd si autem hoc nolit credere aliquis ex illis, qui sequuntur litteram Scripturæ, ac dicat, non posse non credi, Mundum interiturum; eum nolim nimis sollicitè urgeri, sed ipsi indicetur & ostendatur, quòd non necessarius sit Mundi interitus, ideò, quia generatus est; ac liberum ipsi relinquatur, credere quicquid

vult de parabola illa, quam secundum sensum litteralem accipit. Nulla enim hac in re ullo

modo Legis est destru-

&io.

Docet, Salomonem non credidisse Antiquitatem Mundi, sed Æternitatem vel Perpetuitatem ejus.

Errant, qui existimant, Salomonem credidisse Antiquitatem Mundi.

NON pauci reperiuntur ex illis, qui Legi & Relligioni nostræ addicti sunt, qui arbitrantur, sapientissimum illum Regem Salomonem p. m. credidisse Antiquitatem Mundi; quos summopere miror, quomodo cogitare possint de Viro amplexante Legem Mo- sis, quòd Antiquitatem crediderit! Et si quis existimet, quòd hoc pacto declinârit à sententia & fundamentis Legis, bone Deus, quomodo receperunt hoc ab ipso multi Prophetæ ac Sapientes, & non contradixerunt vel ignominiaë aliquam maculam inusserunt ei post ipsius mortem, sicut illum condemnârunt propter uxores alienigenas, & alia?

Ad hoc autem cogitandum, occasionem illis præbuit id, quod Sa-
Vide Aben Esr. pientes nostri dicunt; *Quæsiuerunt abscondere librum Ecclesiasticum, quia*
Eccle. cap. 7. v. 4. *verba illius declinant ad hæresin.* (h. e. hæresin sapiunt). Et reverà, si lic-
 teram spectes, ita est, & multa inveniuntur in illo Libro, quæ aliena
 admodum à Legge DEI docent, expositioneq; indigent. Verùm inter
 illa non est Antiquitas Mundi, neque vel unicus ibi extat aut reperi-
 ri poterit versus, qui illam doceat: sed sunt quidam, qui docent de
Scripsit quoddam, qua videtur docere Perpetuitatem ejus. Æternitate ejus, (h. e. *de aeterna duratione ejus*), quos cum viderunt, exi-
 stimârunt, illum credidisse, Mundum non esse innovatum, cum ta-
 men nequaquam ita se res habeat.

Eccle. 1. 4. Verba illius de Æternitate Mundi sunt hæc: *Terra autem leolam*
in sæculum stat. In quo dicto, qui Novitatem non rectè intelligit,
 (h. e. *qui existimat, Omne innovatum, vel creatum, iterum destruendum*
esse), cogitur dicere, quòd intelligatur Tempus ei determinatum. Et
Gen. 8. 22. lic in illo, *Adhuc omnibus diebus Terræ, omnibus sc. diebus definitis &*
Idē fecit David. *determinatis ei.* Sed miror, quidnam dicturi sint ad illud Davidis,
Psal. 104. 5. *Terram fundavit super bases suas, non dimovebitur olam vaed in sæculum &*
sempiternum. Quòd si neque hic id, quod ait *Olam vaed In sæculum*
 & sempiternum, evincat Æternitatem ejus, tùm & **D E U S** defini-
 tum tempus habebit, quia de ipsius Æternitate quoque dicitur; ut,
Psal. 10. 16. *Dominus Rex est olam vaed in sæculum & sempiternum.* Proinde scien-
 dum tibi est, quòd *Olam* non necessariò significet *Æternitatem*, nisi ei
 con-

conjugatur *Ed* (7y vel 7y), idque vel post illud, ut *Olam vaed*, vel antè, *Ad Olam*. Itaque, si res ita se habeat, dictum Salomonis, *Leolam In saculum stat*, inferius est dicto Davidis, *Non dimovebitur in saculum & sempiternum olam vaed*. Verùm alibi quoque docuit David Æternitatem Cœlorum & Perperuitatem statutorum ipsorum, Immutabilitatemq; omnium eorum, quæ in illis sunt; *Laudate D E U M* Psal. 148. v. 1.
de Cœlis, &c. Quia ipse precepit, & creata sunt, & stare fecit ea in aeternum v. 5. 6.
& in saculum, statutum dedit, & non prateribit; ita enim hoc explico, quod illa statuta, illæ consuetudines, quas eis dedit & ordinavit, in æternum non mutabuntur. Per *Statutum* enim intelligit statuta illa Cœli & Terræ, quorum in præcedentibus mentionem fecimus, & de illis dicit, quod creata sint. Nam *ipse*, inquit, *precepit, & creata sunt*. In hunc sensum scribit quoq; *Jeremias*; *Qui dedit Solem in lucem* cap. 31. 35.
diei, & statuta Luna & Stellarum in lucem noctis, &c. Si amoveri possunt statuta ista à facie mea, inquit D O M I N U S, etiam semen Israël amoveri poterit, ut non sit Gens coram me cunctis diebus. Hic enim apertè profitetur, licet statuta illa sint creata, non tamen cessatura vel desitura. Ac, si diligenter inquiratur, reperietur hoc ipsum in aliis verbis Salomonis. Scripsit enim, quod ista opera, *Mundus videlicet, & quicquid in eo est*, in naturâ sua perpetuò permaneant, licet sint facta, (h. e. creata): *Quicquid facit D E U S, ipsum erit in saculum, super illud non est* Eccles. 3. 14.
addendum, nec ab eo detrahendum. In hoc versu quippe indicat, *Mundum esse de opere D E I, & esse Æternum: Æternitatisq; illius hanc reddit causam; Super illud non est addendum, nec ab eo detrahendum*. Hac enim de causa ait, futurum esse in sæculum; *Q. D. Omnis res, quæ mutatur, mutatur vel propter defectum alicujus rei, quâ ad perfectionem indiget; vel propter superfluitatem alicujus rei, quâ non indiget, & carere potest. Opera autem D E I, cum in suprema sint perfectione, neque in illis aliquid vel superfluum sit, vel deficiens, necessariò permanent in eo statu, in quo sunt. Nihil enim inveniri potest, quod mutationem in illis causari queat. Prætereà, quasi rationem vellet reddere, vel excusare ea, quæ mutantur, aut potius mutari videntur, in fine versûs ita scribit, Et Deus facit, à quo timent, h. e. inno-* Ibid.
vat, facit mirabilia & miracula. Quod postea ait, Illud, quod fuit, jam Ibid. v. 15.
est, & quod futurum est, jam fuit, & Deus requirit tempus prateritum; illo nihil aliud vult docere, quàm continuam durationem rerum existentium, uniusque post alteram successiõnem. Illud autem, quod adduxit de perfectione Operum D E I, quodque illis nihil possit addi, vel detrahi, ante ipsum jam revelavit nobis Sapientum omniũ

Domi-

Deut. 32. 4. Dominus & Anresignanus, inquit, *DEI perfectum est opus*: h. e. Opera, vel Creaturæ ejus omnes in summâ sunt perfectione, neque ulla eis admixta est vel imperfectio, vel superfluitas. Similiter etiam, quicquid *DEUS* illis (*in esse*) vel ex illis (*feri*) decrevit, id ipsum ex summâ ejus est justitiâ & sapientiâ; sicut in aliquot hujus libri capitibus explicatur.

CAP. XXIX.

Docet, quòd loca illa Scripturæ, quæ de Mundi Interitu docere videntur, omnia sint parabolica, neq; ex illis probari possit, Mundum interituum.

QUI non intelligit linguam Hominis, quem audit loquentem, is equidem novit, quòd loquatur, sed nescit, quid loquatur, & quid sibi velit; immò, quòd magis mirum est, accidit sæpè, ut voces quædam in lingua ejus, qui loquitur, significant rem quampiam, cujus planè contrarium denotant in lingua ejus, qui audit, & audiens existimet, idem illas in Loquentis lingua significare quòd in sua. E. G. Si Arabs audiat Hebræum loquentem ac dicentem *Abbah*, existimabit illum loqui de aliquo, qui quippiam Non vult, vel Renuit, cùm Hebræus dicat, quòd illud velit, (*Abbah* enim in lingua Hebræa significat *Velle*, & in lingua Arabica, *Nolle*).

Eodem planè modo accidit Vulgo in verbis Prophetarum. Quædam enim omninò non intelligunt, sed sunt illis, sicut Propheta ait:

Jesa. 29. 11. *Eritq; vobis Visio omnium verborum Prophetarum sicut verba epistolæ obsonatæ.* Quædam verò contrario & menti Authoris repugnante accipiunt sensu, sicut dicitur, *Et pervertistis verba DEI viventis, DOMINI exercituum, DEI nostri.* Præterea scito, unumquemque Prophetam peculiare quid habere; & eâ linguâ, eâq; loquendi ratione, quæ ipsi est familiaris & consueta, ipsum impelli à Prophetia sua ad loquendum ei, qui intelligit ipsum. (*Si Propheta est Hebræus, impellit eum*

Jerem. 23. 36. *Prophetia, ut loquatur Hebraicè; si Arabs, Arabicè, &c. Si purum & ornatum sermonem vel stylum habet, eodem modo Prophetiam suam eloquitur; si minus ornatum, minus ornate quoq; Prophetiam suam profert, &c. Sic exponunt Commentatores Hebræi verba Authoris.*)

Propheta suâ linguâ & stylo Prophetias suas eloquuntur.

His ergo ita præfatis, sciendum, crebrò hoc occurrere in verbis

Prophetæ Jefajæ, minùs frequenter in verbis aliorum Prophetarum. Quando enim varicinatur de Gentis alicujus Destructione, vel de Populi alicujus magni Interitu, ait: *Stellas cecidisse; Cælos interiisse & contremiscere; Solem obtenebratum; Terram vastatam & commotam esse; aliisq; multis similibus loquutionibus parabolicis uritur, sicut apud Arabes, de eo, cui singulare aliquod infortuniû accidit, dicitur, quod Cælum ipsius in Terram conversum sit, vel super Terram ejus ceciderit: sic, quando enarrat (Jesajas) Prosperitatem ac Felicitatem Genti alicui eventuram, dicit: Lucem Solis vel Luna augeri; vel, Cælum & Terram innovatum iri. Alii autem Prophetæ, cùm loqui volunt de Viri, Gentis vel Terræ alicujus Interitu, attribuunt D E O Opt. Max. magnam Iram & Indignationem; cùm verò sermoné volunt instituere de Prosperitate Populi alicujus, attribuunt D E O Lætitiam & Exultationem. De Ira D E I contra Populum aliquem dicunt: Egressus est, Descendit, Rugiit, Tonavit, Edidit vocem, & similia. Item: Præcepit, Dixit, Operatus est, Fecit, &c. Sæpè, cùm interitum Incolarum loci alicujus annuntiare volunt, pro illis totam Speciem nominant & usurpant. Sic ait Jefajas: Et elongabit D O M I N U S Adam Hominem, loquens de interitu Israëlitarum. Ita Tzephania: Et succidam Adam Hominem de superficie Terræ, & extendam manum meam super Jehudah. Observa hoc diligenter.*

Jes. 6. 10.

Zephan. 1. 3.

Stylo itaque & phrasi Prophetarum in genere sic explicatâ, veritatem illius in specie quoque nunc tibi ostendam & demonstrabo.

Jesajas, cùm à D E O mitteretur ad prophetandum de Regni Babylonici destructione, & Sancheribi, Nebucadnezarisq; successoris illius interitu, ac enarrare inciperet ruinam in fine Regni illorum ipsis eventuram, victoriam, quâ vincendi erant, & mala omnia, quæ victos omnes, à vi gladii fugientes, comitari solent, in hunc modum ait: *Quoniam Stellæ Cælorum & Orion eorum nequaquam splendere facient lumen suum; obscurabitur Sol, quando egredietur, & Luna nequaquam splendere faciet lumen suum. Et paullò post: Idcirco Cælum commovere faciam, & Terra movebitur de loco suo propter iram D O M I N I exercituum, & propter diem iræ furoris ejus. Neque enim quemquam puto ita ignorantem, cæcum, literæq; parabolæ & narrationum historicarum vel oratoriarum addictum esse, ut existimet, Stellas, Cælum, Lucem Solis & Lunæ mutata esse, vel Terram de centro suo motam, quando destructum fuit Regnum Babel. Verùm repræsentat nobis tota hæc narratio statum & conditionem Hominis victi, cui lux omnis atra;*

Quod Propheta, Regni vel Gētis alicujus Destructionem & Interitum, per Cœli, Terræ, Solis, Lunæ, Stellarum, &c. cōmotionem, vastationē, mutationem, &c. expriment & prædicant.

JESAJAS de Regni Babylonici destructione.

Jes. 13. 10.

Ibid. v. 13.

Status & cōditio Hominis victi.

dulce amarum, immò cui Terra nimis angusta, & Cœlum ruinam minitari videtur.

De Israëlitarum calamitatibus sub Sancheribo.

Sic, cum vellet narrare id, quod à DEO acceperat, de Attenuatione & Depressione Israëlitarū tempore impii illius tyranni Sancheribi, cum dominaretur in omnes urbes munitas Jehudæ, quomodo sint in captivitatem abducendi, affligendi, infinitis malis & angustiis ab ipso affiendi, totaq; adeò Terra per manum ejus perdenda, sic scripsit; *Formido & fovea & laqueus erit super te, ô habitator Terra! Et erit, qui fugerit à facie formidinis, cadet in foveam, & qui ascenderit de medio fovea, capietur laqueo, quia cataraçta de Excelfo aperientur, & contromiscent fundamenta Terra. Confringendo contracta est Terra, dissipando dissipata est Terra, movendo movit sese Terra, agitando agitabit sese Terra*

Jesa. 24. 17.

Et sicut ebrius, &c. Ita cum in fine illius Concionis describit, quid DEUS Sancheribo sit facturus; Interitū videlicet Regni ejus super Hierusalem, & Ignominiam ac pudorem, quo Deus ipsum sit affecturus, ita ait: *Itaq; erubescet Luna, pudoreq; afficietur Sol, quia regnavit DOMINUS exercituum, quod eleganter admodum Jonathan F. Uzielis interpretatur.*

De interitu & confusione Sancheribi.

Ibid. v. 23.

Nam ita exponit; Quando accidet Sancheribo id, quod accidit Jerusalem, tūm scient Idolorum cultores, quòd hoc sit opus DEI, & pudore ac ignominia afficientur. Hæc enim sunt verba ejus: *Et pudore afficientur, qui colunt Lunam, & erubescant, qui colunt Solem, quia revelabitur regnum DOMINI, &c.*

De felicitate Israëlitarum post mortem Sancheribi.

Cum incipit loqui de statu tranquillo Israëlitarum post mortem Sancheribi, pinguedine item, fertilitate ac inhabitatione Terræ ipsorum, Regni denique per Hiskijam exaltatione & dilatatione, parabolicè hoc ita exprimit, ut inquit, *Lucem Solis & Lunæ auctam iri. Quemadmodum enim de Victo dixit (suprà), quòd lux Solis & Lunæ ipsorum recedat & in Tenebras convertatur; sic de Victoribus ait, quòd lux ipsorum augeatur.*

Hominis in calamitate constituti oculi & visus obscurantur.

Nam experientia comprobatur, oculos hominis in calamitate magna constituti obscurari, neque claram esse lucem visus ejus; quia spiritus visivus ob nimiam vaporum abundantiam, & nimiam suam debilitatem ex multitudine luctus & angustiae a-

In læticia lux videtur esse clarior.

nimæ tūm turbatur. Econtrà in læticia, cum facultates animæ ad exteriora diffunduntur & spiritus clarus est, videtur homini, ac si lux longè clarior fieret, quàm erat antea. Hinc posteaquàm dixit Pro-

Jesa. 30. 19.

phera; Populus enim in Tzijon habitabit, & in Jerusalem, plorando non plorabit, miserendo miseretur tui, &c. tandem subjungit; *Eritq; lux Luna sicut lux Solis, & lux Solis erit septemplex, sicut lux septem dierum, in die, quâ obligaverit DOMINUS contritionem Populi sui, & percussuram plagam ejus.*

Ibid. v. 26.

ejus.

ejus sanaverit, h.e. cùm iterum ruinam ipsorum è manu Sancheribi impii eriget. Quod ait, *Sicut lux septem dierum*, id exponunt Interpretes de Multitudine; eò quòd Hebræi soleant multiplicare per septem, (h.e. *septenarium numerum pro Multitudine ponere*). Mihi verò videtur, illum respicere ad septem dies dedicationis Templi tempore Salomonis, quia non fuit unquam Populo illi tanta gloria, felicitas & lætitia, sicut in diebus illis; ita ut Propheta hoc velit dicere; Talem ipsorum gloriam & felicitatem futuram, qualis fuit septem illis diebus.

Describens Interitum Edom, qui affligebant Israëlem, ita loquitur; *Et interfecti eorum projicientur, & de cadaveribus eorum ascendet fœtor eorum, & liquefcent montes propter sanguinem eorum. Liquefcet quoque universus exercitus Cœli, complicabunturq; Cœli sicut liber, & universus exercitus eorum decider, sicut decidit folium de vite, & sicut decidit de ficu. Quoniam inebriatus est in Cœlo gladius meus, ecce super Edom descendet, &c.* Attendite hîc, qui oculos habetis, & videte, an sit in isto loco aliquid, quod nobis dubitandi vel suspicandi ansam præbeat; quòd agatur de re quapiam reverà Cœlis eventura? an verò nudæ sint parabolæ de Regni ipsorum destructione, de providentiæ DEI ab illis recessione, velocique ac repentinâ magnificentiæ ipsorum depressione & humiliatone? Idem enim est, ac si diceret; Viri, qui statûs & dignitatis suæ ratione similes fuerunt Stellis, ac extra omnem fortunæ mutationisquæ aleam positi videbantur, subitò deciderunt, instar foliâ à vite vel ficu decidentis. Hunc Prophetæ sensum esse, ita clarum est & evidens, ut nullum de eo verbum facere necesse fuisset, ne-dum tam fusè explicare, nisi quidam, non solùm è vulgo, sed & ex iis, qui singulares esse volunt, existerent, qui rationes hinc (*pro interitu Mundi* sc.) conficiunt, nullâ vel antecedentium, vel consequentium, vel subjectæ materiæ ratione habitâ; existimantes, Legem æquè nobis testari de illis, quæ Cœlis eventura sunt in fine dierum, (h.e. *de Cœli interitu*), atque nos docet de generatione illorum.

Quando Jesajas Israëlitis lærum de Sancheribi, Populorum, Regumque, qui cum eo fuerunt, interitu, & econtrâ de præsentis DEI auxilio ipsis assuturo, nuntium promulgavit, parabolicè id in hunc modum expressit; Videte, quomodo liquefacti sint Cœli illi, & inveterata sit Terra illa, morietur quisquis est super eam, vos verò eripiimini & servabimini. Q. D. Illi, qui repleverunt Terram, & qui ita firmi & stabiles esse putabâtur sicut Cœlum, (per Ironiam), momentò peribunt, & consumentur sicut fumus: quorumque res tam con-

De interitu Edomæorum.
Jesa. 34. 3.

De lato nuntio interitis Sancheribi & reliquorum Regû: ut & de præsentis Dei auxilio.
Jesa. 51.

stantes & immotæ sicut Terra esse videbantur, peribunt sicut vestimentum, quod veterascit. Sicut enim incipit concionem illam; *Utiq; consolabitur DOMINUS Tzizonem, consolatus est omnes desolationes ejus, &c.* Paullò post: *Attendite ad me popule mi.* Item: *Propè est justitia mea, egressa est salus mea, &c.* *Levate in Cælum oculos vestros, & afficite Terram deorsum: Cæli enim sicut fumus deficient, & Terra velut vestimentum veterascet, habitatores quoque ejus similiter interibunt, salus autem mea in sempiternum erit, & justitia mea non conteretur.*

De reductione
& conservatione
Israëlitarū.

De reductione, stabilitate & conservatione Regni Israël inquit, DEUM renovaturum Cælos & Terram. Consuevit enim de Regno aliquo loqui, ac si esset Mundus peculiaris, h.e. Cælum & Terra.

Jesa. 51. 12. Cùm incipit consolationem suam, inquit: *Ego, Ego sum consolator vester.* Et paullò post; *Posui verba mea in ore tuo, & in umbra manûs meæ protexi te, ut plantes Cælos, & fundes Terram, & dicendo ad Tzizon, Populus meus es tu.* Cùm vaticinatur, quâ ratione superstes futurum sit Regnum Israël, & aliorum Regnorum jugum à se excussurum, ait;

Jesa. 54. 10. *Montes movebunt se, & colles mutabuntur, misericordia autem mea à te non recedet.* De æternè-durato Regno Melsiæ, & non destruendo Regno Israël ait;

Jesa. 60. 20. *Non occidet ultra Sol tuus, &c.* Et quia hac ratione solitus est sub ejusmodi parabolis mentem suam intelligentibus eas explicare, eodem quoque modo Captivitatem & particulares circumstantias ejus enarravit ac prædixit, & postea etiam Reductionem illorum; Regni restitutionem, omnisque luctûs deletionem

& abolitionem, his verbis; *Ecce ego creabo Cælos novos & Terram novam, & non memorabuntur priores, nec ascendent super eos.* Quibus verbis quid sibi velit, in sequentibus mox explicat, hunc in sensum scribens; *Quod dixi, Creabo Cælos, &c.* id ita intelligo, quod vos positurus sim in lætitiâ perpetuam, loco luctûs & anxietatis illius; neq; illius luctûs prioris memoria sit remansura. Verùm audi ordinem singulorum, & rationem connexionis locorum de hac re docerium.

Jes. 63. 7. In principio illius argumenti ait: *Miserationes DOMINI memoriâ repetam, & laudes DOMINI pro omnibus, quæ contulit nobis.* Postea miserationes illas receperet, sic porrò inquit: *Portavitq; eos, & tulit eos cunctis diebus sæculi, &c.* His nostram subjungit rebellionem: *Ipsi autem rebelles fuerunt, & irasci fecerunt Spiritum Sanctum ejus.* Post-hæc commemorat Dominium inimicorum nostrorum super nos: *Hoftes nostri conculcaverunt Sanctuarium tuum. Fuimus ut ii, quibus à seculo non*

es dominans, &c. Deinde pro nobis orat: *Ne irascaris DOMINE usque valde.* Hinc transit ad recensenda ea, quibus potissimum rei facti & plâgas.

plagas illas commeriti fuimus, quòd videlicet ad veritatem vocati fuerimus, sed non responderimus; *Quasitus sum ab iis, qui antea non interrogabant, &c.* Hoc factò pollicetur nobis remissionem & misericordiam, dicendo: *Sic dixit D O M I N U S, Quemadmodum invenitur mustum in botro, & dicit, quis &c.* Inimicis verò nostris, violentiam in nos exercentibus, minatur pœnas; *Ecce servi mei comedent, vos verò esurietis.* Post-hæc indicat, quòd populus hic (sc. *nostrus*) fidem suam sit emédaturus, in benedictione in Terra futurus, quòdque ea omnia, quæ præcesserunt, æternâ oblivione sint sepelienda, his verbis: *Servos autem suos vocabit nomine alio. Qui benedicet se in Terra, benedicet se in D E O vivente: & qui juraverit in Terra, jurabit in D E O veraci: quoniam oblivioni tradita sunt angustia priores, & abscondent se ab oculis meis. Ecce enim, ego creabo Cælos novos, & Terram novam, & non me morabuntur priores, nec ascendent super eos. Sed gaudete & exultate in sæculum sæculi in his, quæ ego creo: nam ecce, ego creo Hierusalem exultationem, & Populum ejus gaudium, & exultabo in Hierusalem, &c.* Sic tibi declaratum & revelatum est totum negotium. Posteaquàm enim dixit, *Ecce, ego creo Cælos novos & Terram novam,* continuò, quid sibi velit, exponit, dicèdo; *Ecce, ego creo Hierusalem exultationem, & Populum ejus gaudium.* His autem præmissis, ait; *Quemadmodum Fides illa & Læticia in ipsa, de quibus tibi promisi, quòd illa sim creaturus, quòdque Terram sint impletura, perpetuò manent; (Fides enim in D E U M, & Læticia in fide illa, sunt duæ res, quæ nec perire, nec mutari possunt in illis, qui ea possident): quemadmodum, inquam, Fides, & Læticia in fide, de quibus tibi promisi, quòd impletura sint Terram, immota sunt & perpetua; ita perpetuum quoque erit Semen & Nomen vestrum. Hoc enim sibi vult, dum ait; Sicut Cæli novi & Terra nova, quæ ego facio, stant coram me, dixit D O M I N U S; sic stabit semen vestrum & nomen vestrum, &c.* Nam aliquando accidit, ut Semen quidem remaneat, sed Nomen pereat; quemadmodum multi sine dubio hodièveniuntur, qui sunt de semine Perfarum aut Græcorum, qui tamen nomine illorum proprio non appellantur, sed sub aliarum Gentium titulo comprehenduntur. Atque hoc ipsum, meo iudicio, argumentum est Æternitatis Legis nostræ; quia propter illam Nomen proprium & peculiare habemus. Sic itaque, quia frequenter admodum in Jesaja parabolæ istiusmodi occurrunt, eas omnes explicare tibi volui.

cap. 65. 1. v. 8. v. 13.

v. 15. 16. 17. 18.

Fides in Deo, & Læticia inde nascens, nec mutari queunt.

cap. 66. 22.

Jeremias de vastatione urbis Hierusalem. Jerem. 4. 23.

Jeremias de vastatione urbis Hierusalem. Jerem. 4. 23.

Jeremias de vastatione urbis Hierusalem. Jerem. 4. 23.

Jeremias de vastatione urbis Hierusalem. Jerem. 4. 23.

EZECHIEL *Ezechiel, enarrans interitum Regni Ægyptiorum, & necem Pharaonis per manum Nebucadnezaris; his verbis utitur; Et operiam, quum extinxero te, Cælos, & obtenebrescere faciam Stellas eorum, Solem nunc tegam, & Luna non lucere faciet lumen suum. Omnia alia luminaria lucis in Cælo obtenebrescere faciam propter te, daboq; tenebras super terram, dixit DOMINUS.*
Ezech.32.7.

JOEL *de vastatione Terra per Locustas. Joël Filius Pheruelis, de magna Locustarum sui temporis copiâ hoc pacto scribit; Ante ipsum commovebitur Terra, tremet Cæli, Sol & Luna obtenebrabuntur, Stellaq; retrahent splendorem suum.*
Joël.2.10.

AMOS *de vastatione Samariæ sic loquitur: Occumbere faciam Solem in ipso meridie, & tenebris obruam Terram in die luminis. Convertam quoq; festiuitates vestras in luctum, &c.*
Amos 8.10.

MICHÆAS *de eadem. Micha, in ejusdem Samariæ interitûs descriptione, tritis & usitatis his loquendi formulis utitur: Ecce, inquit, DOMINUS egreditur è loco suo, & descendet, calcabitq; super excelsa Terra, & liquefcent montes sub eo.*
Mich.1.3.

HAGGÆUS *de Persarû & Medorum interitu. Haggæus, de Regni Persarum & Medorum destructione ita fatur: Ego commoturus sum Cælum & Terram, ac Mare, & aridam: commoveboq; omnes Gentes.*
Hag.2.7.

DAUID. Sic, cum Joab pugnaſſet contra Edom, ac David recenseret, quàm debiles & infirmi, quoties victi & percussi antea fuissent Israëlitæ, & quo pacto DEUS ipsis tunc in auxiliû exoratus fuerit; Tremere fecisti, inquit, Terrâ, scidisti eam, sana fracturas ejus, quia nutat. Ita cùm nos hortatur, ne timeamus, quando Populi moriuntur & intereunt, eò quòd innitatur salutî DEI Benedicti, non gladio aut viribus nostris, ait; Populus seruetur in DOMINO, est clypeus auxiliî tui. Et; Non timebimus, etiamsi permutârît Terram, & mouerit montes in cor Maris. Sic, quando agit de submersione Ægyptiorum: Viderunt te Aqua, DEUS, viderunt te Aqua, & timuerunt, etiam commota sunt voragine, &c. Sonitus tonitruî tui in Cælo, &c. Commota est & contremuit Terra, &c.

HABACUC. Ita ait Habacuc: Numquid contra flumina iratus est DOMINUS? &c. Sic: Ascendit fumus in ira ejus, & ignis ex ore ejus consumpsit, &c.

DEBORA. Sic in Cantico Debora: Terra contremuit, &c. Et sic plurima alia hujus generis adhuc occurrût. Ea verò, quæ non adduxi, secundum exempla allegata sunt exponenda.

Joël.2.30. Quod attinet dictum Joëlis: Daboq; prodigia in Cælo & in Terra sanguinem, & ignem, & columnas fumi. Sol ipse convertetur in tenebras, & Luna in sanguinem, antequàm veniat dies DOMINI magnus & terribilis. Erit præterea, quicumque invocaverit Nomen DOMINI, evadet; nam in monte Tzïjon & Hierusalem erit evasus, &c. quod, inquam, hoc dictum attinet, id

id mihi agere videtur de cæde Sancheribi prope Hierusalem. Si verò hæc expositio tibi non arrideat, poterit exponi de interitu Gog & Magog tempore Mefsiaë ad urbem Hierusalem futuro, licèt illius expressè nulla fiat mentio, sed magnæ tantùm Stragis, Ignis, & Eclipsis Luminarium. Quòd si quæsieris, quomodo in expositione nostra dicamus, Stragem Sancheribi vocari *Diem Domini magnum & terribilem*? scias, omnem diem, quo Deus singularem & extraordinariam liberationem vel pœnam immittit, vocari *Diem Domini magnum & terribilem*: ut, *Magnus dies Domini, & terribilis, quis sustinebit eum?*

Dies Domini magnus & terribilis quis?

Joël. II.

Sic itaque demonstratum est id, circa quod hætenus versati sumus, videlicet; Mundum hunc interiturum, vel statum ejus præsentem in se, vel quâcunque ejus re mutatum iri, aut mutationem aliquam constâtem subiturum, ex scriptis Prophetarum & Sapientum nostrorum probari non posse.

Quod attinet dictum illud; *Sex-millibus annorum durabit Mundus, & uno vastitas*; id non debet intelligi de omnimoda privatione Existentiæ: & dum dicit, *Uno vastitas*, docet, Tempus aliquod rùm remansurum. Præterea, dictum est particulare unius alicujus Viri, & respectu certæ alicujus sententiæ ac opinionis prolatum.

Id verò, quod in universum apud omnes Sapientes reperitur, & quod fundamentum est, ex quo universi ac singuli Doctores Mischnæ argumentantur, est, quod dicitur; *Nihil novi fit sub Sole*: & quòd nulla ibi fiat ullo modo vel ullam ob causam innovatio, ita ut ille etiam, qui *Cælos novos & Terram novam* accipit, sicut cogitat, (h.e. secundum sensum litteralem) dicat, Cælos illos, qui dicuntur creari debere, jam creatos esse ac subsistere, sicut dicitur, *Stant coram me*; (non enim dicitur, *Stabunt*; sed, *Stant*): & hoc probat ex eo, quòd dicitur, *Nihil novi fit sub Sole*. Neque hoc repugnat iis, quæ nos exposuimus, sed fieri potest, ut ita intellexerit, Naturam illam, per quam res promissæ (*per Cælum novum & Terram novam*) existunt, jam extitisse inde à sex diebus Creationis, id quod est verissimum.

Eccle. I. 9.

Jes. 66. 22.

Quod dixi, *Nullam in Mundo rem à natura sua mutari mutatione constanti & permanente*; id dixi respectu Miraculorum. Nam licèt Virga in Serpentem, Aqua in Sanguinem, Manus munda in Albam, conversa sint, sine necessaria aliqua causâ naturali; tamen ista omnia constanter ita non permanserunt, neque in naturam aliam immutata sunt. Verùm, prout Rabbini nostri dicunt, *Mundus retinet ac sequitur suam consuetudinem*.

Authoris sententia de Miraculis.

Atque

Rabbinorū sententia de Miraculis.

Atque hæc est nostra de Miraculis sententia, quam credendam & amplectendam censemus, licet Sapientes nostri longè alia de illis prodiderint, quæ in *Bereschith rabbah* & *Medrasch Kohemoth* scripta invenies. Existimant enim, Miracula etiam aliquo modo è Natura promanare. Nam dicunt, Quando DEUS Opt. Max. hanc Existentiam (h. e. istam Rerum universitatem) creavit, Illum tum unicuique Enti naturam suam ordinasse & determinasse, illisque Naturis virtutem indidisse, Miraculâ illa, quæ suo tempore in illis contingere deberent, producendi: &, Signum Prophetæ nihil aliud esse, quàm quòd Deus Prophetis significârit tempus, quo dicere hoc vel illud debeant, & quo hæc vel illa res miraculosum aliquem effectum habitura fuerit, quem illius naturæ à principio implantavit.

Verùm hæc sententia quoque, qualiscunque sit, docet nos de excellentia & præstantia Authoris illius; quâ ratione nempe difficilimum judicârit esse, ut vel Natura, post absolutum opus Creationis, vel Voluntas DEI, postquam omnia ab Ipso ita constituta sint, mutetur: quasi dicere voluisset exempli gratiâ; DEUM naturæ Aquæ indidisse, ut sit continua, & semper deorsum fluat, excepto tantum illo Tempore, quo submersi fuerunt in illa Ægyptii, & illâ solum Aquâ, quæ divisa fuit.

Sic itaque & de hujus sententiæ scopo ac intentione principali te erudivi, quòd videlicet huc præcipuè tendat, ut fugiat Innovationem alicujus rei (post opus Creationis). Dicitur ibidem: *Dixit R. Jonathan; Certas condiciones pactus est DEUS cum Mari, ut sinderetur coram Israëlitis: hoc enim est, quod scriptum extat; Et reversum est Mare, respiciente mane ad fortitudinem suam. Dixit R. Jeremias Filius R. Elieferis; Non cum Mari solum pactus est DEUS, sed cum omnibus, qua creavit intra sex dies Creationis. Hoc enim est, quod scriptum est: Ego, manus meæ tetenderunt Cælos, & omni exercitui eorum præcepi; Præcepi Mari, ut sinderetur: Igni, ne noceret Chanania, Mischaëli, Azaria: Leonibus, ne lederent Danjelem: Piscis, ut evomeret Jonam, &c.* Eadem enim est ratio reliquorum.

Ita ergo totum hoc negotium, & quid nos de eo statuamus, tibi est explicatum & revelatum; quòd nempe dimidiâ parte cum Aristotele consentiamus, sententiamque ejus amplectamur, ac credamus; Existentiam sc. hanc, sive Mundum hunc esse perpetuum ac æternum, in ea, quam DEUS ei pro suo beneplacito dedit, natura; neque quicquam in eo mutari, nisi miraculosè in rebus quibusdam particularibus, licet DEUS potentiam ac facultatem habeat illorum,

totum, vel aliquas ejus partes immutandi aut privandi; sed tamen habere initium ac principium, quo nihil fuit, nisi DEUS & Sapientia ejus, quæ decrevit, se existentiam rebus his creatis certo tempore daturum & ordinaturum, ne privari vel mutari possint, nisi particularia quædam, quæ ipsi placet, quæ ex parte scimus & ex parte ignoramus. Aristotelis verò sententia est: Sicut Mundus est æternus & incorruptibilis; ita quoque esse antiquum & non generatum, id quod ostendimus esse non posse, nisi per modum necessitatis: hanc autem esse absurdam & à natura DEI alienam.

Posteaquàm igitur hæc à nobis perductus est tractatus iste, adducemus nunc caput peculiare, in quo agemus de locis aliquot occurrentibus in *Opere Creationis*. Intencio enim nostra prima in hoc libro est, exponere, quæcunque de Opere Bereschith & Mercavah exponi possunt. Priusquàm verò id faciamus, duæ nobis sunt præmittendæ Propositiones.

Prima est; *Non omnia secundum litteram intelligenda & accipienda esse, quæ dicuntur in opere Bereschith seu Creationis, sicut Vulgus hominum existimat.* Nam aliàs non præcepissent Sapientes illa occultari, neque tantà curâ in eis abscondendis & parabolis involvendis usi fuissent, necque etiam tam studiosè prohibuissent, ne de iis sermo fieret coram imperita Plebe. Sensus enim illorum litterales vel gignunt pravas cogitationes, imaginationes, & opiniones de Natura DEI Opt. Max., vel certè fundamenta Legis evertunt, hæresinque aliquam introducunt. Ideoque non sunt in imaginatione vel cogitatione solum considerandæ, & sine artium aliarum liberalium cognitione; neque, sicut Concionatores & Commentatores arbitrantur, res comparata est, qui existimant, cognitionem explicationis vocabulorum magnam esse scientiam, summamque perfectionem, si multis verbis & longo sermone explicentur. Verùm considerandæ & intelligendæ sunt secundum veritatem intellectûs, post adeptam in scientiis demonstrativis, & mysteriorum Prophetiæ cognitionem, perfectionem. Quicumque verò aliquam in illis scientiam habet, cavere debet, ne illa divulget, sicuti sæpiùs monuimus in Commentario nostro in Mischnam. Hinc claris verbis dicunt quoque Rabbini nostri; *A principio libri usque hæc gloria Domini est celare verbum:* dixerunt autem hoc post ea, quæ scripta sunt de operibus sexti diei; ex quo patet veritas illius, quod nos diximus. Quia verò is, qui perfectionem aliquam nactus est, teneretur & obligatur illam aliis quoque infundere & communicare, sicuti in subsequentiibus de Prophetia

capitibus explicabimus; idè fieri non potest, quin illi, qui aliquid ex secretis istis, sive proprio Marte & industriâ, sive ope præceptoris alicujus, apprehenderunt, nonnunquam pauca quædam dicant. Verùm non aperte & clarè hoc faciendum est, sed rectè, & non nisi per signa & indicia, qualia spatim, & aliis rebus permixta In verbis celebriorum ac præstantiorum Rabbiorum nostrorum inveniuntur. Ideoque & ego, uti observabis, in istis mysteriis sæpè unius alicujus verbi vel dicti solùm mentionem facio, quod cardo quasi est totius rei; cætera verò illis relinquo, quibus relinquenda sunt.

Propheta utitur sæpè vocabulis nonnullis propter ipsorum etymologiam.

Secunda Propositio est; *Quod Propheta sæpè adhibeant vocabula æquivoca, & metaphorica, quorum intentio non est id, quod in prima parabola seu metaphora docent & significant, sed propter etymologiam & derivationem aliquam*; ut, *Makkel Ichaked Virgam vigilantem vel amygdalinam, quia*

Jerem. I. II.

Schoked vigilo ego, &c. quemadmodum explicabimus, quando de

Ezech. I. 4.

Propheta agemus. Juxta hanc etiam rationem dicitur in Opere

Ibid. I. 7.

Mercavah, *Chaschmal*, sicut alibi diximus. Sic, *Regel egel, & Nechosbeth*

Zach. 6. 1.

kalal, &c. Sic apud Zachariâ, *Et montes erant montes nechosbeth, &c.*

His itaq; Propositionibus explicatis, accedo ad caput illud, quod antea tibi promisi.

C A P. XXX.

In quo varia explicat, quæ pertinent ad Opus Creationis.

Differentia inter Primum & Principium.

SCITO ante omnia, quod differentia magna sit inter *Primum* & *Principium*. Nam *Principium* dicitur de re, cujus est principium, vel cum qua incipit, licet tempore illam non præcedat, sicut dicitur Cor esse principium animantium, & Elementum principium ejus, cujus elementum est, (vel quod ex quatuor Elementis constat, ut Manuscriptum exemplar habet). Et in hoc sensu dicitur quoque nonnunquam aliquid esse *Primum*. Verùm *Primum* dicitur propriè de eo tantùm, quod tempore præcedit, licet illud *Primum*, vel *Prius* tempore, non sit causa posterioris vel subsequenti, sicut dicere solemus; *Primus*, qui hanc domum inhabitavit, fuit N., post ipsum N., nectamen dicimus, quod ille N. fuerit principium hujus N. De *Primo*, seu de eo, quod *Primum* est, docet in Lingua nostra vocabulum *Thehillah*: ut, *Thehillath Primum verbum Domini in Hosea*. De *Principio* autem docet vocabulum *Reschith*, quod derivatur à *Rosch* Caput, quod situs ratione principium est Animantium.

Hos. I. 1.

Mun-

Mundus non creatus est in Principio Temporalis (*temporis*), sicuti declaravimus; Tempus enim est ex numero Creaturarum. Ideò dicitur, *Bereschith* Creavit Deus; ubi Præpositio inseparabilis \beth *Beth*, est *Beth Vasis*, seu *Instrumenti*: & vera illius loci expositio est hæc; *In principio creavit Deus superiora & inferiora*: Expositio conveniens Nominati Mundi.

Mundus non est creatus in principio Temporis.
Gen. I. I.

Quod verò apud Sapientes nonnullos invenis, Tempus existisse ante Creationem Mundi, id dubium valdè est. Hęc enim est sententia Aristotelis, (quam tibi jam exposui), qui sentit, non posse cogitari Temporis principium.

Tempus nõ fuit ante creationem Mundi.

Verùm absurdum hoc est admodum. Ad id autem statuendum inducti sunt, quòd scriptum invenerunt, *Dies unus; Dies secundus;* & quòd hoc secundum litteralem sensum acceperunt, quòdque non intellexerint, quomodo potuerit mensurari dies primus & dies secundus sine Sphæra circumdante, & sine Sole. In hunc sensum scribunt alibi; *Dies primus;* *Dixit R. Jehudah Bar Simon: Hinc habemus, quòd ordo temporum antea fuerit. R. Abhhu dicit: Hinc habemus, quòd Deus edificavit Mundos, & illos iterum destruxerit. Sed hoc magis est absurdum, quàm prius. Observa autem, quidnam scrupulum ipsis moverit, Existencia videlicet temporis ante existentiam Solis. Sed jamjam explicabo id, quod ambobus dubitationem creavit; nisi forte voluerunt dicere, (de verbo ad verbum, δ *DEUS*, an non voluerunt dicere?) impossibile esse, ut non antea tempus fuerit: quæ est ipsissima sententia de Antiquitate Mundi, quam omnes Legem nostram amplectentes refugiunt! Verùm, meâ sententiâ, eadem est horum dictorum ratio, quæ R. Elieferis, *Cæli undenam creati sunt?* Et, ut uno verbo dicam, in his non est ad cuiuslibet verba respiciendum. Fundamentum enim Legis nostræ est, quòd Deus hunc Mundum creavit ex nihilo, & absque principio temporalis, cum Tempus sit creatum, quia videlicet sequitur motum Cæli, & Cælum creatum est.*

Gen. I.

Quod autem hic te scire quoque refert, est & hoc, quòd particula *Eth* \aleph , quæ adhibetur, cum dicitur, *Et haschamajim veet haarez*, (ut Sapientes nostri in pluribus locis explicarunt), idem valeat quod *Im Cum*: ut sensus sit; Deum creasse cum Cælis, quæcumque sunt in Cælis; & cum Terra, quæcumque in Terra sunt. Nosti etiam, quòd dicant, Cælum & Terram simul creata esse, quia dicitur; *Voco ego eos, & stant simul*. Hoc si ita sit, tùm omnia simul creata erunt, & postea successivè ab invicem separata. Hinc assimularunt tem istam Agricola, semina diversa, momento uno, in Terra seminanti, quorum

Cælum & Terra simul creata.
Jes. 48. 13.

aliqua progerminant post diem unum, alia post duos dies, alia post tres, iicet tota sementis, vel satio, unâ horâ facta fuerit.

Atque secundum hanc sententiam solvitur dubium, quod movit R. Jehudam filium R. Simonis ad dicendum id, quod dixit, cui hic scrupulus incidit, Quomodo mensurari potuerit dies primus, secundus, & tertius? Et expressè scribunt in *Bereschith rabbah* Sapientes nostri de Luce, quæ primo die in Lege dicitur creata esse; *Ista sunt Luminaria, quæ creata fuerunt primo die, sed non suspendit ea usque ad diem quartum.*

De Luce primi diei.

Genes. I. 3.

Terra aquirro- cè dicitur: generaliter & specialiter.

Gen. I. 2.

Ibid. v. 10.

Porro & hoc sciendum tibi, quod Erez Terra sit vocabulum homonymum, quod usurpatur tum *generaliter*, tum *specialiter*. *Generaliter* dicitur de omnibus iis, quæ sunt sub sphaera Lunæ, h.e. de quatuor Elementis. *Specialiter* dicitur de uno tantum, & quidem ultimo illorum, quod vocatur Terra. Docet nos hoc Scriptura, dum dicit; *Et Terra erat informis & inanis, & Tenebrae erant super facie abyssi, & Spiritus DEI incubabat in superficie Aquarum;* ubi ista omnia Terra vocabulo complectitur. Et paullo post: *Et vocavit DEUS aridam, Erez Terram.* Atque hoc quoque est secretum magnum. Quotiescunque enim dictum offendis, *Et vocavit DEUS sic, vel sic,* dicitur illud ad distinguendum rem unam ab aliis, cum quibus commune nomen habebat. Ideo hunc versum tibi exposui; In principio creavit Deus superiora & inferiora: & sic proinde per *Terram*, cujus primò sit mentio, (quando videlicet dicitur, Creavit Deus Cælum & Terram), intelligenda erunt Inferiora, h.e. quatuor Elementa, & per *Terram*, de qua dicitur, *Vocavit DEUS aridam, Terram*, Terra in specie sic dicta.

Insuper nec hoc te ignorare decet, quod quatuor Elementorum, de quibus diximus, quod comprehendantur sub vocabulo *TERRÆ*, (quod primò occurrit), primùm fiat mentio post Cælum; meministi enim *Terræ, Spiritus, Aquæ, & Tenebrarum*: ubi per *Tenebras* nihil aliud debes intelligere quàm *Ignem elementarem*; sicut ex eo colligere est, quod Scriptura ait: *Et verba ejus audivisti è medio Ignis.* Et mox: *Quum audivissetis vocem è medio Tenebrarum.* Item: *Omnes Tenebrae absconditæ sunt occultis illius, devorabit eum Ignis non sufflatus.* Vocatur autem ita *Ignis Elementaris*, eo quod non sit lucens vel lucem præbens, sed lucidus seu pellucidus. Nam si luceret Ignis elementaris, tota nocte videremus Aërem Igne ardentem vel fulgentem. Recenset autem illa secundum ordinem & situm ipsorum naturalem; primò enim est *Terra*; supra illam *Aqua*; cum *Aqua* cohæret *Aër*; & supra hunc est *Ignis*.

Per Tenebras intelligitur Ignis elementaris.

Deut. 5. 22. 23.

Jobi 20. 16.

Ita vocatur, quia non lucet.

Ordo quatuor Elementorum à Mo. e. recensetur.

Secundum ordinem & situm ipsorum naturalem; primò enim est *Terra*; supra illam *Aqua*; cum *Aqua* cohæret *Aër*; & supra hunc est *Ignis*.

Ignis.

Ignis. Nam dum appropriat Aërem supra faciem Aquarum, sine dubio Tenebræ, quæ sunt super faciem abyssi, erunt supra Aërem. Quod verò dixit, *Vētus* vel *Spiritus Dei*, (h.e. quòd Aërem vocat Ventum vel Spiritum D O M I N I), idèd fecit, quia D E U S eum fecit mobilem, h.e. flantem. Morus namq; Venti perpetuò attribuitur D E O: ut, *Ventus profectus est à D O M I N O*. Item: *Flavisti vento tuo*. Item: *Et convertit D O M I N U S ventum occidentalem fortem valdè: & sic sæpissimè*. Et quia *Tenebræ*, quarum primò recordatur, (quæ sunt Elementum *Ignis*), non sunt illæ, quarum postea mentionem facit, (quæ sunt *Tenebræ* propriè dictæ); idèd ad discrimen indicandum ait, *Et Tenebras* Num. 11. 31. Exod. 15. 10. Exod. 10. 19.

vocavit Noctem, juxta id, quòd antè exposuimus. Genes. 1. 5.

Sciendum tibi quoque, id, quod Moses ait, *Et distinxit inter Aquas*, Ibid. v. 7. non intelligendum esse de distinctione vel divisione loci, ita ut una *Aqua* sit supra, altera infra, & una sit eademque illarum natura; sed Quid per Aquã intelligatur in historia Creationis. hæc verborum illorum est expositio, quòd distinxerit inter illas distinctione naturali, h.e. in forma ipsa, constituendo partem quandam illius, quod in principio vocavit *Aquam*, rem unam, & tali formâ vestitam, (h.e. rem peculiarem & certâ formâ vestitam); alii parti formam aliam largiendo, & hæc est *Aqua* propriè dicta. Hinc dicitur, *Et congregationem Aquarum illarum vocavit Maria*: quibus verbis tibi manifestat, quòd illa *Aqua* prima, de qua dixit, *In superficie Aquarum*, non Ibid. v. 10. sit illa *Aqua*, quæ est in Maribus; sed, quòd pars illius sit certâ formâ distincta supra Aërem, & altera pars sit ista *Aqua*. Proinde quod ait, *Et fecit D E U S expansionem, divisitq; Aquas, quæ sub expansione, ab Aquis, quæ* Ibid. v. 2. *super expansionem*, simile est ei, quod dicit, *Et divisit D E U S inter Lucem* Ibid. v. 7. & *inter Tenebras*, quæ est divisio formalis. Quin-imò *Expansum* ipsium ex *Aquis* generatum est, secundum illud Rabbiorum nostrorum, *Congelata est gutta media*. Hinc dicit etiam; *Vocavitq; D E U S firmamentum Cælum*, ad explicandam homonymiam vocabuli, & indicandum, quòd *Schamajim*, h.e. *Cælum*, cujus primò meminit, dicendo, *Cælum & Terram*, non sit illud, quod propriè vocatur *Cælum* postea. Ibid. v. 1. Et hoc confirmat per id, quod in sequentibus ait, *In superficie expansi Cæli*, ut nempe significaret, quòd *Firmamentum* vel *Expansum* non sit Ibid. v. 8. *Cælum*. Et propter hanc Nomini æquivocationem vocantur etiam *Cæli* veri, *Expansum*, sicut & econtra *Expansum* verum vocatur *Cælum*: ut; *Et dedit illa D E U S in expanso Cæli*: ex quo dicto Ibid. v. 20. & hoc liquet, quod aliàs per demonstrationem quoque probari potest, quòd *Stellæ omnes*, *Sol* item & *Luna* in *Cælo* infixæ sint, (quia non datur in *Mundo Vacuum*); non autem, ut *Vulgus* existimat, in Ibid. v. 17.

superficie vel expansione Cœli hæreant. Dicitur enim, *In firmamento Cœli*; non, *Super firmamentum Cœli*. Sic itaque pater, quòd una communis primò fuerit materia, quam *Aquam* vocabat, sed postea in tres distinctas formas divisa sit, parsque illius una sint *Maria*, pars altera *Expansum*, pars tertia *supra Expansum illud*, & quòd hæc omnia sint extra Terram. Vides proinde ita & alio sensu accipi (*Aquam*); idque propter admiranda mysteria. Quòd verò *illud, quod est supra Expansum*, nomine tenus tantum *Aqua* vocetur, non verò ideò, quasi esset *Aqua* ista specifica, id dixerunt quoque Rabbini nostri, inquiennes; *Quatuor ingrediuntur in Paradisum*, &c. *Dixit illis Rabbi Akibha; Quando pervenitis ad lapides marmoris puri, ne dicatis, Aqua, Aqua, quia scriptum est*; Loquens mendacium non stabilietur coram oculis meis. Animadvertite & observa, siquidem fueris ex Viris intelligentiæ, quâ ratione in hoc dicto explicarit & retexerit totum negotium! Nam si rectè intellexeris illud, intelliges quoque omnia ea, quæ demonstrata sunt in Libro de Meteoris, & quæ Sapientes vel Philosophi de singulis istis rebus scripserunt.

Cur in operibus
secundi diei non
dicatur, Quia
bonum?

Silencio verò hic minimè prætereundum, quânam ob causam in operibus secundi diei non sit dictum *וַיֵּבֶן אֱלֹהִים* *Quia bonum?* Nôsti Allegorias, quas Sapientes nostri p.m. hic afferunt. Optima inter illas est, quâ dicunt; Ideò hoc esse factum, quòd opus Aquarum nondum perfectum fuerit. Sed ratio hujus rei, meo judicio, manifesta est admodum. Nam de omnibus Entibus innovatis, in ordinario, frequenti & constanti statu existentibus, dixit, *Quia bonum*. Hoc autem *Expansum*, & res illa, quæ supra illud est, (quæ *Aqua* appellatur), abditata est & occulta nimis, sicuti vides. Si enim sumatur secundum sensum litteralem & crasso sensu, tum erit omninò Non-ens: nam nullum est corpus inter nos & Cœlos inferiores nisi Elementa; neque sunt Aquæ super Aërem: multò minùs cogitari potest, quòd *Expansum*, & id, quod supra illud est, sint supra Cœlos. Proinde hoc pacto res longè esset difficilior & absurdior, quàm ut posset apprehendi. Si accipiatur secundum sensum occultum, & id, quod per illam significatur, tum res nimis est occulta, ac necessariò referenda inter occulta illa, quæ sunt ob signata, ut à Vulgo intelligi nequeant. Quocirca cum res ita sit comparata, quomodo poruit de illa (*Aqua*) dicere, *Quia bona?* Nam *Bonum esse*, dicitur de re, quæ manifestam utilitatem præbet, & cujus existentia ac conservatio nota est in hoc Mundo. At verò quòdnam commodum apparet aut percipitur è re, quæ nobis est abscondita, & quæ in sensu suo litterali non existit,

Bonum esse de
quânam re di-
catur.

existit, ut de illa dici possit, quòd sit *bona*. Sed intermittere non possum, quin aliam adhuc tibi declarationem adferam; videlicet, quòd licet ista (*Aqua*) magnam hujus Universitatis partem constituat, tamen non sit tanquam finis, principaliter & per se intenta ad conservationem hujus Mundi, ut de ea dici debuerit, quòd *bona* esset, sed necessaria fuit, ut appareat & derogatur Terra.

Præter hæc & istud novisse te oportet, quod Sapientes nostri observârunt; quòd Deus Herbas & Arbores è Terra demùm produxerit, posteaquàm pluviâ illam irrigavit, & quòd id, quod dicitur, *Et* Gen. 2.6.

vapor ascendet è Terra, contineat narrationem rei prioris, ac præcedentis illud, *Herbascat Terra herbam*. Hinc transtulit Onkelos, *Et Nubes* Ibid. l.v. II.

ascenderat è Terra. Patet etiam ex Scriptura ipsa, quæ dicit, *Et omne* Ibid. 2.5.

virgultum antequàm esset in Terra. Sic itaque clarum est & hoc. Cæterùm, nôsti Lector, principales causas Generationis & Corruptionis post Virtutes cœlestes, esse Lucem & Tenebras, quatenus nempe calor & frigus ex illis sequitur. Per Motum Cœli miscentur Elementa, & per Lucem ac Tenebras mutantur Temperamenta illorum. In principio mixtionis illorum innovantur ex illis duo Vapores, (*Vapor & Exhalatio*), quæ sunt primæ causæ omnium Meteororum, Pluviarum etiam, & Metallorum. Postea fit ex illis compositio Plantarum; post has compositio Animalium; ultimò denique compositio Hominis. Præterea, Tenebræ sunt de natura Mundi hujus inferioris; Lux verò est illi accidentalis & externa, quæ exterius in illo innovatur. Nónne enim vides, quòd tametsi res aliqua luce privetur, nihilominùs tamen remaneat? Atque hunc ordinem equaliter observat Scriptura ubique in opere Creationis.

Scitu porrò tibi necessarium in hoc negotio est illud quoque, quod Rabbini nostri inquirunt, *Omnia opera Creationis creata sunt* תבניתם בראשית *in statura sua, creata sunt* בראשית *in scientia sua, creata sunt* בצביונם *in decore suo: quo innuere volunt, quòd universa & singula, quæ Deus creavit, in perfectissimâ sua Quantitate, in perfectissimâ sua Forma, & in elegantissimis suis Accidentibus creata sint; hoc enim sibi volunt, quando ajunt, בצביונם Bezeyjonam in decore suo creata sunt, ex illo, צביון Zevi Decor vel Ornamentum est omnibus Terris. Diligenter* Ezech. 20.6.

itaque & hoc retine, quia non exiguum quoque est fundamentum.

Intelligendum etiam tibi probe, quòd recordatur creationis Hominis inter sex creationis dierum opera. Dicitur de eo; *Masculam &* De Creatione Hominis.

Feminam creavit eos. Et creationem totam concludens, ait: Et perfecti fuerunt Cœlum & Terra, & omnis exercitus eorum. Postea denuò ad Gen. 1.27.

crea- Ibid. 2.1.

creationem Hominis redit, & explicat, quomodo Eva ex Adamo creata fuerit. Meminit etiam Arboris vitæ, & Arboris scientiæ boni & mali, seductionis item Adami & Evæ per Serpentem. Et hæc omnia facta fuisse indicat, posteaquam Homo à Deo in hortum Edenis collocatus fuisset. Omnes autem Sapientes nostri unanimi consensu affirmant, cuncta die sexto fuisse, & nihil quicquam post sex Creationis dies immutatum esse. Verum non debent illa tibi videri absurda, quæ diximus, quia huc usque non fuerat adhuc Natura stabilis & quieta. Præter hæc verò alia quoque afferunt, quæ tibi ex locis suis collecta proponam, & docebo te de illis, sicut illi nos docuerunt. Quandoquidem autem illa, quæ tibi ex verbis Sapientum nostrorum ita propositurus sum, sunt perfectissima, planissima, & ordinatissima, ideo non diu immorabor in expositione illorum, neque etiam sensum ipsorum explicabo, ne Arcanorum fiam Revelator vel Proditor: sed leviter tantum illa attingam; ita tamen, ut tu & tui similes illa possint intelligere. Ex iis est, quod dicunt; *Adam & Eva creati fuerunt sicut unus, & tergis vel dorso conjuncti, postea verò à DEO divisi fuerunt, qui dimidiam illam partem accepit, & fuit Eva, & adducta fuit ad ipsum.* Dicunt etiam; *Unam ex costis ejus*, idem esse quod, *Unam ex partibus ejus, vel, Unam partem ejus*: quam explanationem confirmant ex eo, quod in Targum vocabulum *צלה* Tzelah *Costa*, redditur per *שטף* Setar: ut, *Tzelah Costa* Tabernaculi, redditur in Targum per *Setar* Latus Tabernaculi. Ita hæc dicunt, *Mittzalotav* idem esse quod *Misstrohi*. Animadvertite, quomodo explicetur, quod fuerint certo respectu duo, & certo respectu unum, sicut dicitur: *Os ex ossibus meis, & caro ex carne mea.* Quod certo respectu fuerint duo, id confirmatur ex eo, quod dicitur, Nomen unum amobus convenire; *Vocabitur Ischah Vira, quia ex Isch Viro desumpta est.* Quod fuerint unum, confirmatur eo, quod dicitur, *Et adhærebit uxori suæ, & erunt in carnem unam.* Quanta verò est ignorantia illius, qui non intelligit, hæc secundum sensum aliquem occultum intelligenda esse?

Serpens instar equi vel cameli equitatus fuit à Satana.
Sammaël vocatur Satan.

At nec hoc prætereundum, quod in Medrasch adducunt Sapientes nostri; *Serpentem equitatum fuisse, quantitatem ejus instar cameli, & Sessorem ejus fuisse illum, qui decepit Evam, huncq; Sessorem fuisse Sammaëlem, quod nomen absolute usurpant de Satana. Invenies enim, quod in multis locis dicant; Satanam voluisse impedire Abrahamum, ne ligaret Isaacum: sic, voluisse impedire Isaacum, ne obsequeretur voluntati patris sui. Alibi verò in hoc eodem negotio dicunt; Venit Sammaël ad Abrahamum patrem*

patrem nostrum, & dixit ei; An' non, o Senex, perdidisti mentem tuam? an' non insanus es, &c. Sic itaq; apparet, quòd Sammaël sit ipse Satan, & quòd per illud nomen, certi & occulti aliquid significetur, sicut per nomen Nachasch, h.e. Serpens. Dicunt etiam; Cum veniret (Serpens) ad decipiendam Evam, fuit Sammaël equitans super illum, & DEUS irridebat Camelum & Sessorem ejus.

Attendendum tibi quoque est ad hoc, quòd Serpens non venerit primò ad Adamum, & cum ipso loquutus fuerit; verùm aggressus & adortus est Evam, & illâ mediante, damno Adamus à Serpente affectus morteque mulctatus fuit. Odium autem perfectum manet inter Serpentem & Evam, inter semen illius & inter semen hujus; neque dubium est, quin semen illius (Eva) sit semen Adami. Sed mirandum magis est, quòd Serpens cum Eva jungatur, h.e. semen illius cum hujus semine, caput & calcaneus: quòd illa (Eva) vincat ipsum (Serpentem) in capite; & ille (Serpens) vincat ipsam (Evam) in calcaneo. Ex dictis autem maximè admirâdis, & secundùm literam paradoxis ac absurdis, est & hoc; (sed si solidè hunc librum intellexeris, admiraberis, quanta Sapientia in illo lateat, & quàm eleganter cum natura hujus Universitatis consentiat): Ex quo Serpens venit ad Evam, humorem vel sordes projecit in Evam: Israëlitis, qui steterunt in monte Sinai, sordes illa absterguntur: Gentibus, qui non steterunt in monte Sinai, sordes illa non absterguntur. Animum igitur intende & ad istud.

Serpens primò aggressus est Evam.

Cæterùm & hoc notatu dignum, quod ajunt; Arboris vita iter est De Arboris vitæ quingentorum annorum, & omnes Aqua creationis dividuntur sub illa: cuius dicti intentionem esse ajunt, loqui de Mensura densitatis corporis sive trunci, non de Extensione ramorum ejus. Dicunt enim; Non finis ramorum, sed Korato Trabis vel Trunci ipsius iter, est quingentorum annorum; (nam per Korato intelligitur Crassities ligni stantis in Terra). Atque hæc Metaphora vel Allegoria quoque ab ipsis ad perfectionem rei alicujus explicationem allata est.

De Arboris vitæ magnitudine.

Porrò, sicco pede neque hoc prætereundum, quod ajunt; Arborem vitæ non revelavit DEUS ulli homini, neque etiam unquam revelabit; id quod est verissimum. Natura enim hujus Universitatis hoc exigit.

Observatione tuâ dignum hoc loco & illud est, quod dicunt; Vajikkach Et accepit DEUS ipsum Adamum, h.e. ascendere fecit eum, & collocavit eum vajannichehu, h.e. & reliquit eum. Non dicitur (inquiunt) hoc de exaltatione locali, vel de collocatione aut relictione in loco, sed de exaltatione gradûs, h.e. de nobilitate & præstantia Existentiæ ipsius inter Entia generabilia & corruptibilia, & de constanti ipsius in re una perseveratione.

Gen. 2. 15.

Sed monendus quoque es de multiplici Sapientia, quæ latet in Impositione Nominum Filiorum Adami, Kajini & Abelis; de eo, quod Kajin fuerit is, qui interfecit Abelem in agro, quod ambo simul perierint, licet Kajin interfector diutius vitæ hujus luce usus fuerit, & quod existentia non firmata fuerit nisi Schetho, (h.e. quod Genes. 4. 25. *is tantum superstes remanserit*), de quo dicitur; *Quia schath posuit mihi DEUS semen aliud.*

Vocabula non sunt naturalia. Necessarium etiam est, ut intelligas & consideres id, quod dicitur: *Et vocavit Adam Nomina, &c.* Docet enim hoc nos, quod Linguae seu Vocabula non sint naturalia, ut quidam arbitrantur, sed ex instituto & deliberatione.

Tandem etiam animadversione dignæ sunt quatuor voces, quæ occurrunt in comparatione seu relatione Cælorum ad DEUM Opt. Max., quæ sunt, *Bara, Asab, Kanah, El*: ut; *Bara Creavit DEUS Cælos & Terram.* Item: *In die aloth quo fecit Dominus DEUS Cælum & Terram.* Item: *Kone Possidens Cælum & Terram.* Item: *El DEUS fortis Mundi.* Item: *Elohe DEUS Cæli velohe & DEUS Terra.* Quod autem dicitur: *Quam, vel qua konanta stabilivisti, firmasti.* Item: *Dextera mea tippecha palmavit Cælos.* Item: *Noteh Inclinans Cælos*; illa omnia comprehenduntur sub verbo *Asab* Faciendi, sicut dicitur; *Asam* Fecit ea: at verbum *Fatzar* Formare, Fingere, nuspiam occurrit, quia videtur tantum significare, *Facere formam & figuram, vel aliud aliquod accidens*; nam Forma & Figura (*externa* sc.) quoque sunt accidentia: unde dicitur, *Jozer Qui format lucem*, quia Lux est accidens. Et, *Jozer Qui format montes*, h.e. qui delineat eos. Item, *Vajizer Et formavit DOMINUS DEUS, &c.* De hac proinde Rerum universitate, quatenus Cælum & Terram comprehendit, usurpavit primo verbum *Bara*, quod significat rem aliquam ex privatione existere facere: deinde verbum *Asab*, propter formas específicas, quæ Entibus datæ sunt, h.e. propter naturas ipsorum: tertio verbum *Kanah*, propter dominium, quod DEUS in creaturas habet, sicut Dominus in servos suos. Hinc vocatur DEUS, *Dominus totius Terra*; Dominus enim sine possessione esse nequit. Atque hoc verbum nonnihil videtur adstruere Antiquitatem materiæ alicujus, ideo præter illud adhibentur quoque; reliqua duo verba, *Bara & Asab.* Sed, *Elohim Deus Cæli & Terra, & El DEUS fortis Mundi*, docent de notione perfectionis DEI, & perfectionis Cælorum, quod ipse sit *Elohim*, h.e. *Judex, & illi, Judicati, Qui judicantur*: non autem de dominio DEI in Cælos. Hoc enim innuitur verbo *Kanah*. Proinde significant hæc portionem DEI in existentia sua.

sua, & portionem illorum (*Cælorum*), quòd videlicet Ipse sit Deus, non illi, nimirum Cæli.

Atque hæc, cum iis, quæ partim jam dicta sunt, partim adhuc dicentur, pro ratione instituti nostri, & captu Lectoris, sufficiunt.

CAP. XXXI.

De causa præcepti de observatione
Sabbathi.

FORTÈ jam nota tibi est causa, propter quam DEUS Sabbathi legem observare, ac violationem ejus lapidatione puniri præceperit; quemadmodum & Prophetarum Princeps fancivit, ut qui illud transgressus fuerit, morte mulctetur. Atque illa Lex est tertia, quæ nobis Existentiæ DEI probat, & Dualitatem ab ipso removet. Nam prohibitio illa, Ne colamus alium præter ipsum, utique non aliò tendit, quàm ad confirmandam Unitatem.

Nōsti etiā ex verbis meis, quòd Leges vel sententiæ remanere & conservari non possint, nisi cum illis conjuncta sint opera & exercitia, quibus in Vulgo conserventur, propagentur, & in æternum continentur.

Hanc ob causam præceptum nobis est in Lege, Diem hunc magnificere, ut fundamentum hoc Relligionis de Novitate Mundi conservaretur & omnibus notum esset, cum homines omnes certo die quiescunt, cur hoc fiat, & interrogati de causa, respondere possint; *Quia sex diebus fecit DEUS, &c.* *Cur dies Sabbathi celebretur?*

Verum duæ occurrunt causæ diversæ in hoc præcepto, propter duo videlicet causata, h.e. propter duos diversos effectus. Nam cum primò nobis Moses causam celebrationis hujus explicat in decem Præceptorum promulgatione, sic ait; *Quia sex diebus fecit DEUS, &c.* Exod. 20. 10.
In repetitione verò illorum in Deuteronomio ita ait; *Ut recorderis, Deut. 5. 15.*
quòd servus fuisti in Aegypto, &c. idcirco præcepit tibi DOMINUS DEUS tuus, &c.

Causatum, cujus in primo loco fit mentio, est Gloria & Magnificentia Diei illius, sicut dicitur; *Idcirco benedixit DOMINUS diei Sabbathi, & sanctificavit illum.* *Causa generalis, Sabbathi, cur Deus præceperit?*
Hoc causatum sequitur causam illam, *Quia sex diebus &c.* Verum quòd nobis (*Israëlitis*) præceptum de Sabbatho dedit, & observationem ejus præcepit, causatum alterum est, *Causa specialis, cur Israëlitis præceperit?*
quod sequitur causam illam, *Quòd servi fuerimus in Aegypto*, quo tempore non secundum voluntatem nostram, neque quando nobis pla-

cebat, serviebamus, neque quiescere vel Sabbathum agere poteramus: (h. e. quo nec servire, nec quiescere secundum voluntatem nostram poteramus.) Ideoque speciatim quoque nobis præcepit in Lege Cessationem & Requiem, ad duas istas rationes conjungendas; Fidem nempe de Novitate Mundi, quæ in principio statim cogitationis & levi faciliq̃ue consideratione nos erudit de Existentia DEI, deinde Memoriam beneficiorum DEI in nos collatorum, dum nobis requiem largitus est à molestia intolerabilium illorum Ægypti onerum, etsi hoc Beneficium comprehenderet tum Sententiam illam veram specularivam, tum Ordinationem rei corporalis, vel ad corpus pertinentis.

C A P. XXXII.

In quo tres recensentur sententiæ de Prophetia.

SENTENTIARUM & opinionum, quas de Prophetia habent Homines, eadem est ratio, quæ opinionum ipsorum de Antiquitate & Novitate Mundi. Volo dicere; Quemadmodum illorum, qui Existentiam DEI credunt & affirmant, tres sunt de Antiquitate & Novitate Mundi sententiæ, sicuti ostendimus; sic tres quoque sunt sententiæ de Prophetia. Non enim curo hic sententiam Epicuri: nam cum non crediderit esse DEUM, multò minùs credidit esse Prophetiam. Eorum tantùm sententias commemorare propositum mihi est, qui DEUM & Prophetiam esse pro confesso habent.

Prima sententia de Prophetia, quæ est Vulgi.

Prima sententia est Vulgi & imperitiæ multitudinis, (qui Prophetiam esse credunt), & quorundam ex Viris Legis nostræ, (qui illam quoque credunt), hæc videlicet; Quòd DEUS Opt. Max. aliquem ex Hominibus, qui ipsi placuerit, eligat, eumq̃ue mittat, nullâ habitâ ratione, nulloq̃ue respectu, an sit sapiens & eruditus, an verò indotus & imperitus, senex, an juvenis! Tantùm hoc requirunt, ut sit vir probus; bonus, honestus. Huc usq; enim nemo adhuc fuit, qui dicere voluerit, DEUM Majestatem suam Divinam habitare facere in Viro malo; sed tum demùm, si in melius ipsum priùs converterit.

Secunda sententia Philosophorum.

Secunda sententia, est sententia Philosophorum, qui dicunt; Prophetiam esse Perfectionem quandam in Natura Hominis. Hanc autem perfectionem, dicunt, neminem adipisci, nisi studio, industriâ & diligentia, quæ id, quod in potètia speciei inest, in actum educat;

nisi

nisi impediatur vel ab impedimento aliquo interno, proveniente à temperamento Hominis, vel à caussa aliqua externa, pro more cujuslibet perfectionis speciei alicui competentis. Nam perfectio illa non est in unoquoque Individuo illius speciei in summo suo gradu, sed in aliquibus tantum, & hoc quidem necessariò. Et si perfectio illa ita comparata sit, ut ad illius adeptionem necessariò requiratur Educator, talem quoque sine dubio habebit. Secundum hanc itaq; sententiam non potest prophetare stultus & indoctus; neque contingere potest, ut Homo vesperi cubitum se conferat non-Propheta, ac manè Propheta surgat, quemadmodum Homo, qui inopinatò aliquid invenit. Verum hoc pacto juxta illos se res habet: Quòd Homo necessariò prophetet, si fuerit Vir excellens, in intellectualibus & moribus suis perfectus, si facultatem suam imaginatricem ad perfectionem aliquam possibilem direxerit, ac denique se-ipsam eo modo, quem à nobis audies, præparaverit: idque hanc ob causam, quòd hæc perfectio nostræ insit Naturæ. Proinde juxta hanc opinionem fieri non potest, si quis idoneus sit ad Prophetiam, &, prout decet, se ad illam præparaverit, ut actu ipso non prophetet; quemadmodum fieri non potest, ut, qui bonæ est complexionis, & bonos ac salubres cibos comedit, ex illis cibis non bonum sanguinem generet, vel tale quid.

Tertia sententia. est sententia Legis nostræ. Fundamentum enim Legis nostræ planè cum sententia Philosophorum convenit, unicà tantum re exceptà; hac videlicet, quòd credimus, fieri posse, ut quis sit idoneus ad Prophetiam, & se ad illam decenter præparat, & tamen non prophetet, propter voluntatem & beneplacitum Divinum. Meo itaque judicio res hic se habet sicut in Miraculis, & illorum rationem sequitur. Ratio enim naturalis postulat, ut, qui à natura sua idoneus est ad Prophetiam, & cum ætate quoque diligenter informatur & eruditur, prophetare deberet: qui autem id non potest facere, similis est ei, qui nequit movere manum suam, sicut Jeroboam; aut qui non potest videre, sicut Castra Regis Syriæ in Historia Elisæi. Fundamentum namque hujus rei, & præcipuum, quod nos quoque requirimus, est Dispositio vel Dexteritas naturalis, & Perfectio tam in moribus & qualitatibus externis, quàm in Rationalibus & intellectualibus. Hoc quippe est, quod Rabbini nostri innuere volunt, quando ajunt; *Non habitat Prophetia nisi super homine sapiente, potente, & divite*; quemadmodum in Commentariis nostris Talmudicis, & in magno nostro opere *Jad* exposuimus; ubi simul

indicavimus, quàm diligenter se Filii Prophetarum in dispositione illa exercuerint. Veruntamen quòd illi, qui se ita exercuerunt & præparârunt, sæpè impediti & prohibiti fuerint, ne prophetare possent, videre est in Baruch Filio Nerix, qui sequutus quidem fuit Prophetam Jeremiam, qui diligenter eum exercuit & instituit, aded ut speraret quoq; se prophetaturum, sed tamen prohibitus fuit, sicut colligere est ex eo, quod ipse ait; *Laboravi in gemitu meo, & requiem non inveni: & ex eo, quod ei dictum est per Jeremiam Prophetam; Sic dixit DOMINUS, ita dices ad eum; Tu quæris tibi grandia; ne quæras: quod vel ita exponi posset, Prophetiam pro captu Baruchi nimis fuisse magnam & arduam, (h.e. vel ided dicere possemus, Baruchum non prophetare potuisse, quòd se antea non satis exercuerit in studiis & scientiis, vel quòd dispositionem naturalem temperamenti perfectam non habuerit): vel secundum illud; Etiam Prophetæ ejus non invenerunt Visionem à DOMINO, quia sc. fuerunt in captivitate, (h.e. vel dicere possemus, Baruchum propter causam externam, ut tristitiam, mœrorem, vel aliam aliquam, impeditum fuisse, ne prophetaret), sicut alibi explicabimus: verùm plurimam tam Librorum sacrorum, quàm Sapientum nostrorum dicta extant, quæ hoc nobis fundamentum monstrant; quòd DEUS ad prophetandum exciter eum, quem ipse vult, & quando vult; si modò perfectus fuerit & excellat. Fatuos enim, & hujus Terræ filios quod attinet, non magis, nostro judicio, prophetare possunt, quàm asinus aut rana. Hoc proinde fundamentum nostrum est, Quòd nemo sine studio & perfectione prophetare possit, & quòd possibilitas ab illis dependeat.*

Cur Baruch nō
potuerit prophete-
rare?

Jerem. 45. 3.

Ibid. v. 5.

Thren. 2. 9.

part. 2. c. 36.

Jerem. 1. 5.

Hebrai vocant
Pueros etiã eos,
qui provecti sũt
ætatib.

Gen. 42. 22.

Jos. 33. 11.

Ne itaque te decipiat illud; *Priusquàm formarem te in utero, novi te; & antequàm exires de vulva, sanctificavi te.* Nam hoc in omni Prophe- ta, sicuti dicemus, requiritur, ut dispositionem habeat naturalem, inde à conceptione & nativitate sua.

Quod illud attinet; *Quia puer ego sum,* nôsti Hebræorum consue- tudinem. Ita enim appellant Josephum justum Puerum, cum jam tri- ginta esset annorum. Sic Josua, in historia de Vitulo, appellatur Puer, cum propè sexaginta annos natus esset, *Et minister ejus Josua filius Num* puer. Nam Moses eo tempore octoginta & unius annorum erat, & ætas ejus tota centum & viginti annorum: Josua autem post mor- tem ejus vixit quadraginta annos, & ætas ipsius fuit centum & de- cem annorum. Unde liquet, Josuam tum temporis ad minimum fuisse quinquaginta septem annorum; & tamen vocat eum Puerum.

Non est etiam quòd te seducant, quæ in Promissionibus illis le-
gun-

guntur: *Effundam Spiritum meum super omnem carnem; Filii vestri & Filia vestra prophetabunt.* Hoc enim ibidem explicat, & qualisnam prophetia futura sit, indicat, dum ait; *Senes vestri somnia somniabunt, Juvenes vestri Visiones videbunt.* Nam *Propheta* vocantur tam illi, qui per divinationes & auguria aliquid indicant & predicunt, quam qui legitimo modo id faciunt. Idcirco appellantur *Propheta Baalis*, & *Propheta haascherah* h. e. *lucorum*, quoque *Prophetae*. Hinc ait DEUS; *Cum surrexerit in medio tui Propheta, aut somnians somnium.* Sanè in Statione montis Sinai, quamvis omnes Ignem magnum videbant, & voces tremendas ac horrendas miraculose audiebant, tamen non pervenit ad gradum Prophetiae, nisi qui dignus & idoneus fuerat. De gradibus autem distinctis (*Prophetia*) inquit DEUS; *Ascende ad DOMINUM Tu, & Aharon, Nadabh & Abihu;* ubi Moses in supremo gradu collocatur, sicut dicitur, *Et appropinquabit Moses solus ad DOMINUM,* &c.; post vel infra ipsum collocatur Aharon; infra Aharonem, Nadabh & Abihu; infra hos, septuaginta Senes; infra istos, reliqui Homines secundum perfectiones suas. Hoc est, quod Sapientes nostri quoque indigitare voluerunt, dicendo; *Moses est paries per se, Aharon paries per se.* Sed quia mentio hic à nobis facta est *Stationis in monte Sinai*, exponemus in sequenti capite, quæ ex locis Scripturæ & verbis Sapientum nostrorum, de illius forma & ratione hauriri & explicari possunt.

Joel. 2. 28.
Etiam falsi Prophetæ vocantur Prophetæ.

Deut. 13. 1.
Exod. 24. 1.
Ibid. v. 2.

C A P. XXXIII.

De Statione montis SINAI.

V I D E T U R multis ex iis, quæ de hac Statione in monte Sinai reperiuntur, colligi posse, non omnia, quæ ad Mosè pervenerunt, ad totum populum Israël pervenisse; sed sermonem à Mose solo perceptum esse. Hinc concepta est enarratio decem Præceptorum in numero singulari abstracto. Moses autem piæ memoriæ descendit ad radices montis, & indicavit Populo, quod audivit. Sic enim dicitur in Lege; *Ego stabam inter DOMINUM, & inter vos;* Item: *Moses loquebatur, & DOMINUS respondebat ei in voce.* Ita scribunt disertè in *Mechilta*, quod singula verba, prout audivit, ipsis retulerit. Quod verò etiam scriptum est in Lege, *Ut audiat Populus, dum loquar tecum, &c.* id docet nos, quod sermo habitus fuerit solum ad Mosè, & quod illi (*Israëlitæ*) vocem quidem illam robustam audiverint, sed non distinctionem verborum. De auditu enim Vocis illius

Moses solus audivit sermonem Dei in monte Sinai.
Cur decem Præcepta in numero singulari concepta sint?
Deut. 5. 5.
Exod. 19. 19.
Exod. 19. 9.
Populus vocem vel sonum tantum audivit.

lius

Deut. 5. 23.
Ibid. 4. 12.

lius dicitur; *Quando audivissetis vocem.* Item: *Sonum verborum vos audiebatis.* Non dicitur; *Verba vos auditis.* Atque ita quicquid de auditu Verborum quoque dicitur, de Vocis sive Soni auditu est intelligendum. Moses verò verba distinctè audivit, & illa ipsis enarravit, prout tum ex Legis, tum ex Sapientum nostrorum verbis liquet.

Exod. 20. 2. 3. Reperimus tamen apud illos multis in locis in Medraschoth & Talmude, quòd dicant: *Verba hæc, Ego sum D O M I N U S Deus tuus;*

Item; Non habebis Deos alienos, &c. audiverunt ex ore DEI omnipotentis: quo dicto indicare voluerunt, quòd ista verba (*h. e. Præceptum primum & secundum & secundum*) eodem modo ad Israëlitas pervenerint, & ab ipsis percepta fuerint, quo percepta fuerunt à Mose Doctore nostro piæ memoriæ; & quòd Moses ea non detulerit ad ipsos, idque hanc ob causam, quia duo ista Religionis capita, Existentia videlicet D E I, & Unitas ejusdem, intellectu humano apprehendi queunt; & quia, quicquid per demonstrationem scitur, illius in Propheta & quovis alio, qui id novit, eadem est ratio, neque ulla hic est prærogativa; quia denique duo ista dicta fundamenta & capita non ex parte Prophetiæ solum sciuntur & cognoscuntur, sicut dicitur in

Deut. 4. 35.

Legē, *Tibi ostensum est, ut scires, quòd D O M I N U S est D E U S, & non est ultra præter eum:* reliqua verò Præcepta non sint intelligibilia, sed sint ejusmodi, quæ per singularem revelationem & cabbalam addiscere oportet. Quomocunque se hoc habeat, ex eo, quod colligi potest ex iis, quæ tum in Scriptura, tum in verbis Sapientum nostrorum inveniuntur de hoc negotio, est & hoc, quòd totus populus Israëliticus in illa Statione non nisi unam vocem unâ vice audiverint, hoc videlicet dictum, quod Moses & totus Israël apprehendit, *Ego sum, &c.*

Psal. 62. 12.

Et, *Non habebis Deos alios:* & quòd Moses illud postea ipsos, cum loquebatur, litteris distinctis & audibilibus audire fecerit. Scribunt hoc expressè Rabbini nostri, & confirmant ex eo, quod dicitur; *Unâ (sc. vice) loquutus est D E U S duo, hoc audivimus.* Sic apertè ajunt in Medrasch; *Vides, quòd non audiverint aliud dictum (præceptum) à D E O*

Deut. 5. 22.

Opt. Max. Ita scriptum est in Legē; *Verba hæc loquutus est D O M I N U S voce magnâ, & non addidit, &c. Primum, quod post hanc auditionem Vocis commemoratur, est Timor & Pavor ille magnus, quo propter negotium istud confternati fuerunt; illa item ipsorum verba, quæ*

Ibid. v. 24. 25. 27.

adducit: ut, *Et dixistis, En ostendit nobis D O M I N U S D E U S noster, &c. Nunc igitur quare moriemur? &c. Accede tu, &c. Venit itaque secundò præstantissimus ille inter omnes natos (ad D E U M sc.), & ordine reliqua quoque verba (h. e. præcepta) accepit, ac ad pedem montis descen-*

scendit, illaque populo recitavit in Visione illa magna, ubi viderunt Ignem, & audiverunt Voces, quæ fuerunt voces & fulgura cum tonitruis, & vox magnæ buccinæ. Quotiescunque enim dicitur, quod audiverint *Voces* in numero plurali, ut, *Omnis populus videbāt voces, &c.* Exod. 20. 18. de Voce buccinæ, ronitruis, & similibus est intelligendam. Nam Vocem D O M I N I creatam, quâ sermo ipsius perceptus fuit, non nisi unicâ vice audiverunt, sicut Lex ait, & Sapientes nostrî in loco antè citato docent. Vox autem illa, fuit ea, ad cuius auditum exivit anima ipsorum, (h. e. *defectionem animi passi sunt*), & quâ duo priora præcepta apprehenderunt. Hic tamen incias, non omnes æqualiter & in eodem gradu vocem illam apprehendisse cum Mose Doctore nostro p. m. Atque de hoc secreto ostendam tibi hîc, quod per Traditionem in Gente nostra antiquitus jam traditum & Sapientibus notum fuerit. Onkelos enim ubique, ubi legitur, *Et loquutus est D O M I N U S ad Mosen, dicendo*; transtulit, *Et loquutus est D O M I N U S cum Mose, dicendo*; Item, quando dicitur, *Et loquutus est D E U S omnia ista verba*; eodem modo, *Et loquutus est D E U S omnia verba ista*. Verùm Israëliitarum ad Mosen verba, *Et non loquatur nobiscum D E U S*, ita transfert, *Et non ser-* Exod. 20. 19. *mo fiat nobiscum, vel, ad nos à D O M I N O*. Ex quo vides, illum eodem modo distinxisse, sicut & nos. Nôsti autem, Onkelum res istas arduas & sublimes, quas explicuit, accepisse à R. Eleasare & R. Jehosua, qui fuerunt sapientissimi inter Israëlitas.

Onkelos accepit suas expositiones à R. Eleasare & R. Jehosua.

Tu ergo ista probè observa & retine, quia ultra hanc mensuram nemo potest intrare in gravissimum hoc negotium Stationis in monte Sinai. Est enim ex arcanis Legis, ejusque veritas & modus nobis sunt occulta. Nam simile quid neque unquam fuit, neque futurum est.

C A P. XXXIV.

Quòd in dicto Mosis, Ecce, ego mitto Angelum meum, &c. per ANGELUM intelligatur P R O P H E T A.

Q U O D in Lege scriptum est; *Ecce, ego mitto Angelum meum* Exod. 23. 20. *ante te, &c.* illius sensus elegantissimè nobis declaratur in Repetitione Legis (h. e. in *Deuteronomio*), ubi D E U S in narratione Stationis illius in monte Sinai ita ad Mosen ait; *Prophetã suscitabo illis* Deut. 18. 18. *de medio fratrum suorum, sicut tu, &c.* Cujus rei probatio inde petita est,

quoddam de illo Angelo dicatur, *Cave à facie ejus, & obtempera voci ejus, &c.* Istud enim præceptum sine dubio spectat ad promiscuam hominum multitudinem & communem plebem. His autem non apparent Angeli, neque vel mandata, vel admonitiones ipsis dant, ut moneri necesse habeant, ne contra eos rebellent. Quocirca sensus illius loci est; Se Prophetam ipsis excitaturum, cui Angelus sit appariturus, loquuntur & mandata daturus: ac proinde hortatur nos, ne Angelo illi rebelles fiamus, cujus verba & jussa Propheta ille ad nos sit perlaturus; sicut in Deuteronomio explicatur, quando dicitur, *Illum audietis.* Item, *Et erit, qui non auscultabit verbis meis, quæ loquetur in Nomine meo, &c.* Item, (quod clarissimum est), *Quia Nomen meum in medio ejus.*

Deut. 18. 15.

Ibid. v. 19.

Exod. 23. 21.

Hæc omnia hinc tendunt, ac perinde se habent, ac si dixisset; Scitis, quod eximia ista Visio, quam vidistis in monte Sinai, non perpetuò sit apud vos duratura, & quod illius similis nunquam in æternum futura sit; quod etiam non in sempiternum Ignis aut Nubes supra Tabernaculum sint futura, sicuti nunc sunt: verum Angelus ille, quem ad Prophetam vestram missurus sum, is sub potestatem vestram Urbes ac Civitates rediget, pacem & quietem in Terra vobis efficiet, quæ denique vobis vel facienda, vel intermittenda erunt, ostendet. Atque ita hoc dicto fundamentum illud, quod tam frequenter urgere soleo, confirmatur; Quod omnibus Prophetis, excepto Mose, Prophetia per ministerium Angeli contingat.

CAP. XXXV.

*Quòd Prophetia & Miracula Mosis differant
à Prophetia & Miraculis reliquorum
Prophetarum.*

QUATUOR illas differentias, quibus Prophetia Mosis differt à Prophetia reliquorum Prophetarum, toti Mundo jam exposui, revelavi, & demonstravi, tum in *Commentario meo in Mishnanam*, tum in *Deuteronomio nostro*, sive *Syntaxmate Doctrinae Talmudicae*, (in libro Jad), unde non necesse est, ut illa hic repetantur, præsertim etiam cum non sint de Argumento hujus Libri. Sciendum enim tibi, quod ea, quæ de Prophetia tracto in hoc Libro, spectent solum ad explicandam rationem & formam Prophetiæ reliquorum Prophetarum, qui vel ante, vel post Mosen fuerunt; de Prophetia verò Mosis ne verbum quidem vel directè, vel obliquè sum dicturus in istis

istis capitibus. Nam, meo iudicio, vox P R O P H E T A analogicè vel ambigüè dicitur de Mose & de aliis. Et sic eadem ratio est Miraculorum ipsius & Miraculorum aliorum Prophetarum; Miracula enim ipsius non sunt de genere Miraculorum reliquorum Prophetarum. Quòd Prophetia ejus sit diversa & distincta à Prophetia omnium, qui antecesserunt ipsum, id apparet ex eo, quòd dicitur; *Et apparui Abrahamo, &c. Sed Nomen meum מן non notum feci eis.* Nam hinc apparet, Apprehensionem ipsius non fuisse eandem quæ fuit Patriarcharum, sed excellentiorem, ac proinde multò magis præstantiorem quoque Apprehensione aliorum, qui præcesserunt.

Prophetia Mose est distincta à Prophetia aliorum Prophetarum ante ipsum.

Exod.6.3.

Quòd Prophetia ipsius fuerit nobilior quàm Prophetia illorum, qui sequuti sunt ipsum, id ex eo colligitur, quòd dicitur, *Et non surget amplius Propheta in Israël sicut Moses, quem cogniturus sit DOMINUS de facie ad faciem.* Hinc enim manifestè colligitur, quòd Apprehensio ejus fuerit distincta ab Apprehensione omnium eorum, qui sequuturi erant ipsum in Israël, qui sunt *Regnum sacerdotale, & Gens sancta, inter quos est DOMINUS:* & per consequens etiam multò excellentior apprehensione Prophetarum sive Vatum Gentilium.

Est etiam nobilior, quàm Prophetia Prophetarum, qui sequuntur ipsum.

Deut.34.10.

Exod.19.6.

Quòd verò etiam magna differentia sit inter Miracula ipsius & Miracula aliorum Prophetarum, inde patet, quòd Miracula reliquorum Prophetarum, quæ vel ipsi fecerunt, vel ipsis facta fuerunt, tantùm singularibus quibusdam Hominibus nota, ac coram paucis perpetrata fuerint, ut Signa Eliæ & Elisæi. An non enim vides, quòd Rex Israël illa admiratus fuerit, & à Gechasi perierit, ut illa sibi indicaret, sicut ait; *Narra mihi obsecro omnia magnalia, quæ fecit Elisa:* cui respondit Gechasi; *Domine mi Rex, hæc est mulier, & hic est filius ejus, quem vivere fecit Elisa.* Eadem est ratio Miraculorum Prophetarum reliquorum, Mose excepto. Propterea indicat quoque Lex de ipso, quòd in sæculum non surrecturus sit Propheta, qui tam liberè in oculis amicorum & inimicorum, assentientium & dissentientium, Miracula sit patraturus, sicut ipse fecit, prout dicitur; *Et non surget amplius Propheta in Israël sicut Moses, in omnibus signis & portentis, ad quæ facienda in terra Aegypti, Pharaoni, & servis, & universa Terra ejus, miserat eum DOMINUS. Et in omni manu forti, & in omni terrore magno, quæ omnia fecit Moses in oculis totius Israël.* Quibus verbis duo comprehenduntur; primò, quòd nullus Propheta sit surrecturus, qui apprehensus sit eo modo & eâ mensurâ, quâ Moses, & qui faciat secundum opera ejus: deinde, quòd Signa sive Miracula ipsius facta fuerint *Pharaoni & omnibus servis ipsius, & universa Terra ejus,* qui erant ab ipso dissidentes, &

Differentia miraculorum Mosis & reliquorum Prophetarum.

2.Reg.8.4.

Deut.34.10.11.
12.

adversarii ejus, & in oculis totius Israël, qui fuerunt amici & fautores ejus, sicut dicitur; *In oculis totius Israël*. Hoc autem de nullo alio ante ipsum, neq; etiam post eum reperitur, aut reperietur, quemadmodum sufficienter hoc antea jam à nobis demonstratum est. Neque te debet hic seducere illud, quod in Historia Josuæ, Solem ad horas illas, vel ad horas aliquot in cursu suo sistens, legitur; *Et dixit in oculis Israël*: non enim dicitur, *In oculis totius Israël*, sicuti de Mose. Sic coram paucis contigit, quod Elias fecit in monte Carmelis. Quòd dixi, ad Ibid. v. 13. *horas illas*, (paullo antè in facto Josuæ), ideò feci, quia per *Kejom thammim* Sicut diem integrum, mihi videtur intelligi Dies maximus & longissimus, (*Thammim* enim idem est quod *Schalem* Perfectus), & idem esse ac si dixisset, quòd dies ille apud ipsos in Gibeone fuerit sicut dies magnus & longus in ætate.

Posteaquàm ergo nunc didicisti distinguere in intellectu tuo Prophetiam & Miracula Mosis, (quia juxta excellentiam Apprehensionis ejus comparata quoque est excellentia Operum illorum), & credis, quòd istum gradum secundum veritatem nequeamus apprehendere: audies nunc, quæ in sequentibus capitibus dicturus sum de Prophetia & gradibus Prophetarum omnibus post istum gradum (*Mosis*). Et hoc est, quod in præsentì capite volebamus.

CAP. XXXVI.

De Natura PROPHETIAE.

Quid sit Prophe-
tia.

VERITAS & quidditas Prophetiæ nihil aliud est, quàm Influentia, à D B O Opt. Max., mediante Intellectu agente, super facultatem rationalem primò, deinde super facultatem imaginatricem influens.

Est summa ho-
minis perfectio.

Atque hic est supremus gradus Hominis, & summa perfectio, quæ speciei illius potest competere; extrema item perfectio facultatis Imaginatricis.

Non potest in
singulis Indivi-
duis reperiri.

Ea autem ut in singulis Individuis reperiat, est impossibile; neque etiam ad eam per scientiarum Theoreticarum perfectionem, aut qualitatum sive morum bonitatem & præstantiam, licet illa in summo gradu alicui insint, perveniri potest, nisi simul conjuncta sit summa facultatis Imaginatricis, inde ab ipsa hora nativitatis, perfectio. Istarum verò, ut nôsti, facultatum corporalium, inter quas Imaginativa quoque numeratur, perfectio non sequitur nisi ex optimo temperamento, optimâ proportionem & mensurâ, optimo denique humore membri, quod facultatis illius subjectum est, (h. e. *Cerebri*), & si dese-

Requiritur ad
eam facultatis
Imaginatricis
perfectio.

defectus aliquis hic reperitur, per regimen & diætam suppleri nequit. Nam si membri alicujus temperamentum malum sit in vel ab ipsa nativitate, tum summum, quod regimine effici potest, hoc est, ut ad sanitatem & integritatem aliqualem, non verò ad excellentissimam dispositionem reducatur. Quòd si verò morbus fuerit in portione, vel in locatione, vel in substantia, h. e. in materia, ex qua generatum est, tum nullum superest consilium & remedium. Sed ipsemet jam pridem nôsti hæc omnia, neque quicquam prædest, ut illis diu immoremur.

Nôsti quoque Operationes hujus facultatis Imaginatricis, Memoriam videlicet vel Recordationem rerum sensibus perceptarum, earum Compositionem & firmam Impressionem; quòd item maximam & nobilissimam suam operationem conficiat, quando sensus quiescunt & à suis functionibus sunt otiosi. Tum enim in illam influit quædam Influentia pro ratione dispositionis subjecti. Et illa (*Influentia*) causa est Somniorum verorum & Prophetiæ, quæ à se invicem differunt in multitudine & paucitate, non verò specie, (h. e. quæ numero, non specie inter se differunt). Unde est tritum illud Sapientum nostrorum dictum; *Somnium est unum de sexaginta* (generibus sc. vel partibus) *in Prophetia*. Inter duo verò specie differentia nulla est proportio; nam non convenit, ut dicatur, Perfectio Hominis est talis vel talis, e. g. dupla, ad perfectionem Equi. Idem hoc inculcârunt in *Bereschith rabbab*, quando dicunt, *Deciduum Prophetiæ est Somnium*; quæ est appositissima similitudo. Nam quemadmodum *Deciduum*, vel *Deciduum fructus*, fructus est per se & individuum ejus, nisi quòd ante perfectionem & maturitatem suam deciderit; ita quoque facultas Imaginatrix eadem est tempore Somni, quæ tempore Prophetiæ, nisi quòd imperfecta adhuc, & complementum suum non adeptam sit. Verùm quid diu relictis Legis nostræ testimoniis, ex Rabbiorum sententiis, ista tibi declaro? Quando Deus ait; *Si fuerit Propheta inter vos, ego DOMINUS bammareh in Visione me notum facio ipsi*, Bachalom in *Somnio loquor cum ipso*, perspicuè nobis naturam & quidditatem Prophetiæ indicat, docendo, quòd sit Perfectio, quæ venit vel per *Chalom Somnium*, vel per *Mareh Visionem*. *Mareh (Visio)* Nomen est verbale, deductum à verbo *Raah (Vidit)*, & significat, quòd ad facultatem Imaginatricem tanta perveniat Actionis perfectio, ut Homini res ita appareat ac videatur, ac si exterius sibi exhiberetur, eamque sensibus externis perciperet. In istis autem duabus partibus, *Somnio* inquam & *Visione*, continentur omnes Pro-

Imaginatio fortior est, cum sensus quiescunt.

Somniū & Prophetia non differunt specie.

Somniū est veluti fructus deciduus & immaturus respectu Prophetiæ.

Num. 12. 6.

מַרְהַ מַרְהַ March
Visio quid sit?

phetiæ gradus, sicuti explicabitur. Et notum est, in iis rebus, quas Homo, dum vigilat & sensibus suis utitur, tractat, versat, aut desiderat, laborare facultatem hanc quando Homo dormit, cum Intellectus effundit super ipsum (*Influentiam*) secundum dispositionem suam. Exemplis hæc declarare, vel prolixis verbis amplificare, superfluum est; quia res est lippis & tonforibus nota, & similis iis rebus, quæ sensibus apprehenduntur, quas nullus sanâ mente prædictus in dubium vocare potest.

Quomodo comparatus esse debeat, qui prophetare vult.

His ita præmissis, dico; Si fuerit Homo, cujus cerebri substantia sit in decenti perfectione respectu materiæ, temperamenti, proportionis & locationis, & non prohibeant vel impediunt eum alia ab alterius alicujus membri temperamento: si postea diligenter studeat & litteris incumbat, ut, quod potentiâ ei inest, in actum possit exire, & habeat intellectum humanum perfectum & consummatum, mores honestos & puros, avidusque sit sciendi secreta & causas Naturæ: si cogitationes ejus omnes semper tendant ad res laudabiles & honestas, si curæ ejus versentur circa DEI cognitionem & operum ejus considerationem, eorumque, quæ de illis credere oportet: si animus & cor ejus valedixerint omnibus brutalibus voluptatibus, cibi, potus, Veneris, & ante omnia sensui Tactûs, (de quo optimè Aristoteles in Ethicis scribit, *quod nobis sit turpitudini & opprobrio*: nam reverà res turpis est & dedecus; cum nobis competat tantum quâ Animalia sumus, sicut reliquæ bestię, & quia nihil humani habet, quod proprium sit Hominis: reliquæ enim voluptates sensuales, ut Odor, Auditus, Visus, licet & illæ sint corporales, accidunt tamen interdum, ut illæ Hominem oblectent, quatenus Homo est, sicut ostendit Aristoteles. Verùm digressi sumus ab argumento & proposito nostro ad alia, quæ tamen monere necessarium fuit propter multos Viros sapientes & eruditos, quorum cogitationes sæpè circa voluptates & delectationes istius sensûs nimium quoque sunt occupatæ, & nihilominus mirantur, quâ fiat, quod non prophetent, si prophetia sit à dispositione naturali): si animus & cogitationes ejus sint liberæ ab omnibus vanis desideriis & affectibus, ut ambitione, libidine dominandi, Victoriæ, popularis auræ, gloriæ, honoris & potentiæ amore: si denique Homines omnes secundum suas differentias intueatur, secundum quas sunt, vel ut jumenta (h.e. *animalia mansueta*), vel ut feræ bestię, quarum cogitatio si animum Hominis perfecti subit, non aliâ ratione id fit, quam quomodo vel illas possit effugere, ne damnum ab illis patiatur; vel utilitatem ali-

Sensus Tactûs turpissimus est.

lib. 3. c. 10.

quam

quam ab illis capere, à quibus utilitas sperari potest, siquidem ad suos usus illis opus habeat: si, inquam, Vir quidam ita comparatus fuerit, nullum dubium est, si facultas ejus Imaginatrix (quæ in summo gradu perfecta est, & Influentiam ab Intellectu secundum perfectionem suam specularivam accipit) laboraverit & in operatione fuerit, illum non nisi res Divinas & admirandas apprehensurum, nihil præter DEUM & ejus Angelos visurum, nullius denique rei scientiam habiturum & curaturum, nisi earum, quæ veræ sunt, & quæ ad communem hominum spectant utilitatem.

Has autem tres perfectiones, quas hic complexi sumus, quod attinet; Perfectionem videlicet facultatis Rationalis in studendo: Perfectionem facultatis Imaginatricis in nativitate: & Perfectionem Morum seu Qualitatum, in puritate cogitationum ab omnibus oblectationibus corporalibus, & immunitate affectuum ab omni superbia & stulta ac pestilenti Gloriæ cupiditate; has, inquam, quod attinet, notum est, magnam earum inter perfectos esse differentiam & præcellentiam. Et secundum illam differentiam distincti quoque sunt Prophetarum gradus.

Nôsti etiam, unamquamque Facultatem corporalem certo tempore defatigari, debilitari & corrumpi; & alio tempore florere ac vigere. Jam verò facultas ista Imaginativa sine dubio est corporalis. Ideoque invenies, illam in aliquibus Prophetis tempore luctûs, iræ, & similibus accidentium, cessavisse. Hinc inquirunt, ut nôsti, Rabbinus nostri; *Prophetia non habitat neq; inter tristitiam, neq; inter pigrítiam.* Ita Patriarchæ Jacobo toto luctûs sui tẽpore nulla Prophetia oblata fuit; quia facultas ejus Imaginativa tũ occupata fuerat circa amissionem Josephi. Sic Moysi Doctore nostro p.m. nulla obrigit Prophetia sicut prius, post murmuracionem exploratorum, donec mortua fuit tota illa generatio deserti Virorum bellicosorum; propterea quòd lassus fuerit portandi & tolerandi illos ob crebras ipsorum murmuraciones, etiamsi in ejus Prophetia nullum locum habuerit facultas Imaginatrix, sed Influentia tantum Intellectûs absque illius medio & subsidio; quemadmodum sæpius jam monuimus, illum non prophetasse sicut reliqui Prophetæ, id quod alibi fusiùs explicabitur; non enim pertinet ad scopum præsentis capituli. Sic etiam invenies, fuisse Prophetas nonnullos, qui ad tempus aliquod prophetarunt, à quibus postea propter superveniens accidens quoddam Prophetia recessit & interiit. Atque hæc essentialis & proxima causa est, cur Prophetia cesset tempore Persequutionis & Exilii; Pigrítia inquam

Facultas imaginatrix aliquando debilitatur, & cessat.

Tempore tristitia & luctûs cessat Prophetia.

Cur tẽpore persequutionis & exilii cesset Prophetia?

& *Tristitia*, vel *Dolor*, qui invadit *Hominem* propter varias res; imprimis verò, cum servus & mancipium esse cogitur Gentium prophanarum, impiarum, adulterarum, inter quas sententiæ veræ & orthodoxæ sunt sepultæ, & omnes brutales ac bestiales cupiditates regnant & dominantur, atque ita sui juris esse nequit. Hoc malum comminatus est nobis *DEUS* apud Prophetam, quando dixit; *Discurrant ad quarendum Verbum DOMINI, sed non invenient. Item, Rex ejus & Principes ejus sunt inter Gentes; non est Lex, & Propheta ejus non inveniunt Visionem à DOMINO.* Atque hæc vera & genuina causa est, propter quam etiam tempore *Messiaë* (* utinam citò reveletur!) *Prophetia* iterum est ad nos reversura, sicut *DEUS* promisit.

Amos 8.12.
Thren. 2.9.

* Loquitur more Judaico de Adventu Messiaë.

C A P. XXXVII.

De Influentia, quæ à DEO Opt. Max. in intellectum Hominis influit, & de diversis ejus gradibus.

De Influentia Divina.

N ECESSARIUM est, ut instruaris quoque de natura *Influentiaë* illius *Divinaë*, quæ ad nos pertingit, quæ intelligimus, & quæ intellectus *Hominis* unius, intellectum alterius vincit & superat.

Variis gradibus effunditur.

Scito ergo, fieri posse, ut cuidam modicum admodum contingat, & tantum solum, quantum ei sufficit ad se-ipsam perfectam reddendum: fieri etiam posse, ut tanta mensura ad aliquem deveniat, quæ non solum ipse perfectus fiat, sed & alios perfectos reddere queat, sicuti in omnibus *Entibus* rem comparatam esse videmus; quod videlicet eorum quædam talem perfectionem accipiant, quæ alios possunt quoque regere & gubernare; alia verò non nisi talem, quæ sibi-ipsis regendis tantum sufficiunt.

Unde Theorici orientur.

Deinde scias; si *Influentia* ista *Intellectualis* influat in facultatem *Rationalem* solum, nihilque; vel propter *materiaë* influentis paucitatem, vel propter facultatis *Imaginatricis* in *nativitate* imperfectionem, in facultatem *Imaginatricem* destillet, inde oriri *sectam*

Unde Prophetæ.

Sapientum speculatorum, seu *Theoricorum*. Quando verò *Influentia* illa in utramque facultatem, *Rationalem* nempe & *Imaginativam*, easque; ab illarum creatione in summo gradu perfectas influit, exinde

Unde Politici, Fcti, Divinatores, Somniatores, Incantatores, Prestigiatōres.

fit *secta Prophetarum*. Quando denique *Influentia* illa influit solum in facultatem *Imaginatricem*; & in facultate *Rationali*, vel ex ipsa creatione, vel ex defectu institutionis & exercitationis, imperfectio aliqua

aliqua existit, exurgit inde *secta Politicorum, Jurisperitorum, Legislatorum, Divinatorum, Incantatorum, Somniatorum*, (de verbo, *Somnia vera habentium*), & *Præstigatorum*, (de verbo, *qui res mirandas faciunt mirâ solertiâ & occultis artibus*), qui omnes licet Sapientes non sint, tamen ad tertium hoc genus referuntur.

Hic verò monendus es, ex tertio genere esse quosdam, quibus Phantasiæ, Somnia & Ecstases (de verbo, *Abreptiones mentis, sc. tempore vigiliationis*), quales in Prophetiæ Visione ferè esse solent, ita mirabiles obveniunt, ut planè sibi persuadèant, se Prophetas esse, summo perè mirentur, quòd tales phantasias & imaginationes habuerint, ac denique existiment, omnes scientias & facultates sibi absq; studio & labore infusas esse! Et hinc in magnas confusiones incidunt in multis rebus theoreticis non parvi momenti, eaque, quæ vera sunt, cum apparentibus & imaginariis, adeoque, quod dici solet, Cælum & Terram commiscent. Omnia autem ista proveniunt ex nimia facultatis Imaginatricis fortitudine, & facultatis Rationalis imbecillitate, propter quam nihil in ipsa in actum exire potest. Præterea sciendum, in unaquaque trium dictarum sectarum magnam conspici differentiam, & unius præ altera præminentiam.

Insuper autem duæ priores in duas partes dividuntur, sicuti ostendimus. Influentia etenim, quæ ad illas pervenit, est vel in eo gradu & mensurâ, ut ad sui tantum subjecti perfectionem sufficiat; vel in eo, ut ultra id, quod ad sui subjecti perfectionem requiritur, habeat quoque abundanter ad perficiendos alios. De priori genere sive sectâ sunt *Sapientes*, quibus super Virtutem rationalem vel tantum infuit, ut ipsos reddat curiosos ad quidvis cognoscendum, intelligendum, & sciendum; sed non moveantur ad docendum alios, vel ad libros conscribendos; vel tantum, ut illa mensura necessariò illos permoveat ad alios quoque docendum, & libros conscribendos.

Simili ratione se res habet in secunda secta. Nam potest illis vel talis Prophetia obtingere, quæ Prophetam solum perfectum reddat; vel talis, ut eâ moveatur ad Homines alios quoque vocandos, docendos, & perfectione suâ illuminandos. Ex quibus patet, si absque Influentia ista abundanti esset, nos nullas Artes vel Scientias in libris descriptas habituros, nec laboraturos fuisse Prophetas, Homi-nibus persuadere, ut veritatem addiscerent. Nam non componit Vir sapiens libros pro se, ut se ipsum doceat id, quod antea jam intelligit. Sed natura Intellectûs hæc est, ut perpetuò effundat aliquid in alium, quod à recipiente porrò derivetur in alium, donec tandem

perveniat ad aliquem, qui non potest Influentiam illam ulterius promovere, sed quâ ipse tantum perficitur; sicut in aliquot libri hujus capitibus ostendimus. Natura autem hujus rei, sive mensuræ superabundantis Influentiæ hujus, quæ cogit quasi Hominem, etiam si cum periculo vitæ id faciendum sit, ut alios instruat & informet, sive recipiatur ab ipso, sive non recipiatur; sicut invenire est Prophetas, qui Homines reprehenderunt, donec interfecti ab ipsis fuerunt: ista inquam Influentia Divina movet, incitat, impellit eos, neque ullam quietem ipsis concedit, licet in extrema pericula conjiciantur. Hinc invenimus, quod Jeremias, cum contemptu & ignominia afficeretur à rebellibus & apostatis sui temporis, licet Prophetias suas obsignare & claudere, neque ulterius ad veritatem illos vocare voluerit, illud tamen facere non potuerit, sicut ipse ait:

- Jerem. 20. 8. *Fuir Verbum DOMINI mihi in opprobrium & subsannationem totâ die, & dixi; Non recordabor illius, neque loquar ultra in Nomine ejus; & fuit in corde meo tanquam Ignis ardens & clausus in ossibus meis, & fatigatus sui ferendo, nec potui.* Sic ait Propheta alius: *DOMINUS DEUS loquutus est, quis non prophetabit?*
- Amos 3. 8.

C A P. XXXII X.

De dono Fortitudinis sive Magnanimitatis, & Divinationis facultate in Pro- phetis, &c.

*De fortitudine
& magnanimitate.*

NULLUS Homo est, qui non Fortitudine & Robore aliquo polleat. Nisi enim hoc esset, nunquam moveretur in cogitatione sua, ad id, quod nocere ei posset, repellendum. Atq; ista Facultas inter Facultates animales, meo judicio, eodem modo se habet, sicut Facultas expultrix inter Facultates naturales. Differt autem hæc Fortitudo secundum magis & minus, sicut reliquæ Facultates. Invenies enim quosdam, qui Leonem fortitudine superant; & e contra alios, qui præ mure fugam arripient: invenies, qui toti alicui exercitui se opponere ac resistere audent; & e contra alios, qui à clamore mulieris reformidabunt & expavescent. Ejusmodi Fortitudo acquiritur, si præter dispositionem naturalem temperamenti in creatione, exercitio & usu inde à pueritia illam augeat, atque ita quod potentia ei inest, in astum educat; si verò exercitatio ista negligatur & omittatur, diminuitur & illa. Videre li-

*Quomodo ac-
quiratur.*

et hanc differentiam in pueris, quorum unus alterum fortitudine longè antecellit.

Pari ratione reperitur in omnibus Hominibus *Divinandi Conje-* *De facultate di-*
ctandi, facultas, quæ & ipsa secundum magis & minus in eis variat, *vinandi & con-*
inprimis in iis rebus, quæ Homini magnoperè curæ sunt, & quas *jectandi.*
crebrò in cogitationibus suis volvit & revolvit: ita ut apud re-ipsum sæpè deprehendas, cum cogitas, hunc vel illum ita vel ita dicturum aut facturum, quòd sic eveniat. Sic invenies quosdam, in quibus Imaginatio & Divinatio ita fortis & recta est, ut omnia, prout futura cogitarunt, eveniant, vel saltèm magna pars. Causæ hujus rei, *Causæ illius fa-*
pro diversitate circumstantiarum, antecedentium sc., consequen- *cultatis.*
tium, & præsentium, sunt variæ. Has circumstantias five principia Intellectus virtute facultatis Divinatricis pertransit, & ex iis sæpè brevissimo temporis spatio aliquid concludit & colligit, ut sine ullo tempore illud præstitisse videatur. Atque hac facultate quidam prædicunt futura, eaque gravissima.

Duas istas facultates, *Fortitudinis* sc. five *Magnanimitatis* & *Divina-* *In Prophetis sũe*
tionis, in Prophetis fortissimas & vehementissimas esse necesse est. *fortissima hæc fa-*
Quando autem ipsis accedit *Influentia Intellectus,* supra modum *cultates.*
roborantur; ita ut, quemadmodum nôsti, eò res pervenerit, ut qui- *Exod. 3. 12.*
dam (*Virtute sc. Magnanimitatis & Fortitudinis*) nudo suo baculo potèti Regi prævaluerit, & totam Gentem intrepidè ex servitute ejus eri- *Jer. 1. 17. 18.*
puerit; posteaquam nempe dictum ei fuit, *Tecum ero.* Attamen diverfi *Ezech. 2. 6.*
gradus hîc reperiuntur, & discrepant secundum magis & minus: nullus tamen eà (*Fortitudine sc. & Magnanimitate*) prorsus carere potest. Sic dictum fuit Jeremię: *Ne timeas a facie illorum, &c. Ecce dedi te ho-*
diè in *Urbem munitam,* &c. Sic dictum est ad Ezechielem: *Ne timeas*
ab eis, & à verbis ipsorum. Er ita reperies, quòd in omnibus Prophetis ingens fuerit animi fortitudo & magnitudo. Per excellentiam autem & præstantiam facultatis *Divinandi* subitò atque momento futura prædixerunt, in qua tamen & ipsa facultate magna diversitas reperitur.

Præterea scito, quòd veri Prophetę tales sæpè habeant apprehensiones speculativas, quarum causas nemo potest ingenio & speculatione nudâ assequi. Ita prædicunt futura quædam interdum, quæ Homo conjecturâ & divinatione solâ indicare nullo modo possit; quia illa *Influentia,* quę in facultatem Imaginatricem influit, & eam ita perficit, ut per operationem ejus, quæ futura sunt, possit annuntiare, & ita apprehendere, ac si sensibus illa percipisset, illorumq;

medio ad facultatem Imaginatricem pervenissent; illa inquam Influentia perficit etiam facultatem Rationalem, ut per operationem ejus res quasdam veram existentiam habentes ita sciat & apprehendat, ac si illas per principia speculativa apprehenderet. Atque hæc est ipsissima veritas, quam credere debet, quicumque veritatis est amator & sectator; omnia enim ista de se invicem docent & testantur. Necessarium autem est, ut hoc magis sit in facultate Rationali & copiosius, (h. e. ut *Influentia illa sit excellentior in facultate Rationali, quam in Imaginatrice*): quia Influentia Intellectus agentis primò illam illuminat & in actum educit; & de facultate Rationali demùm pervenit ad facultatem Imaginatricem. Quomodo enim ab ipsa perfectione facultatis Imaginatricis provenire posset ista mensura, cum sit ejusmodi apprehensio, quæ nequaquam à sensibus ad illam pervenit? Neque etiam provenire potest tale quid à facultate Rationali, cum non sit scientia, quæ per certa principia, conclusiones, & rationes scitur & apprehenditur. Et hæc verissima est Prophetiæ ratio, & sententiarum illarum, quibus studium Propheticum appropriatur. *Conditionaliter autem & de Prophetis veris tantum loquutus sum, ut nempe excipiam eos, qui de tertia secta sunt, qui nulla Rationalia, neque Sapientiam habent, sed nudas tantum Imaginationes & cogitationes. Nam ea, quæ tales Homines apprehendunt, nihil aliud sunt, quam sententiæ, quas antea jam habuerunt, quarum signa & vestigia in Imaginatione ipsorum impressa remanserunt, cum reliquis, quæ sunt in facultate illorum Imaginatrice: & quum cessarunt Imaginationes multæ, manserunt vestigia sententiarum illarum; quæ ipsis postea res planè novæ & adventitiæ esse videntur: ut verbi gratiâ, Si cum Homine aliquo essent mille Individua animalium in domo, & omnia exirent, quæ in domo fuerunt, unico tantum ex illis excepto, cum quo Homo ille remanens, existimaret, quòd nunc demùm in ædes intraverit, cum tamen res nequaquam ita esset, sed ex illis foret, quæ nunquam exiverunt. Atque hic locus est ex iis, qui seducunt & in exitium trahunt multos: quot enim quæso hoc modo perierunt, qui se Sapientes putabant? Sic reperiuntur multi, qui confirmant sententias suas per somnia, quæ somniant, & existimant, se illam rem, quæ in somnio ipsis apparet, nunquam scivisse vel audivisse vigilantes. Propterea non debet Homo attendere ad eum, cujus facultas Rationalis non est perfecta, & qui non pervenit ad finem perfectionis speculativæ. Nam qui hanc perfectionem assequutus est, is quoque aliarum rerum scientiam mediante*

Influen-

Influentiâ Intellectûs Divini potest assequi, & in rei veritate Propheta est; sicut hoc à Mose declaratur, cum inquit: *Et Propheta Cor sapientia: vult enim dicere, quòd Propheta in veritate sit Cor sapientia: Atq; hoc quoq; est ex illis, quod scire te oportet.* Psa. 90. 12.

C A P. XXXIX.

De præstantia, perfectione, facilitate, & perpetuitate Legis Mosis.

PO S T E A Q U A M quidditatem & veritatem Prophetiæ hactenus exposuimus, & declaravimus, quòd Prophetia Mosis Doctoris nostri ab omnium aliorum Prophetiis differat; dicemus nunc, quòd propter solam illam Apprehensionem ad Legem vocati sumus: quia nempe vocationi illi, quâ Moses nos vocavit, similis neque antecessit inde ab Adamo primo ad ipsum usque, neque etiam post ipsum apud ullum Prophetam sequuta est. Sic, fundamentum Legis nostræ est, quòd in æternum non sit finem habitura vel abolenda: ac propterea etiam ex sententiâ nostrâ, alia Lex nec unquam fuit, nec erit, præter unicam hanc Legem Mosis Doctoris nostri p.m. Probat *Ignoravit cæcus Judæus, Legem Mosis per Christum esse abolendam.* hoc inde, quia neque in Prophetis, neq; in Cabbala invenimus, quòd Propheta aliquis aut Patriarcha ante Mosen, quales fuerunt, Schem, Eber, Noach, Mathusalem, & Enoch, ad cœtum & congregationem aliquam hominum dixerit; *DEUS misit me ad vos, & præcepit mihi, ut vobis sic vel sic dicam; vel, monet vos, ne ita faciatis; aut, præcipit vobis, ut sic faciatis:* de hac inquam re neque in Lege, neque in Cabbala ullum testimonium reperimus; sed obtigit ipsis Prophetia eo modo, quem exposuimus. Cui autem copiosè elargita fuit Influentia illa, veluti Abrahamo p.m., is congregavit Homines, & per modum doctrinæ, instructionis & informationis ad veritatem vocavit, quam apprehenderat. Ita docere solebat Abraham, & per demonstrationes speculativas ostèdere, quòd Mundus habeat DEUM unum solùm, quòd Is creaverit omnia alia, quæ extra vel præter ipsum sunt, & quòd non sit serviendum figuris istiusmodi externis aut ulli creaturæ; & ad ista sermonibus blandis, suavibus & jucundis, beneficiis denique Homines allexit & attraxit. Nunquam verò dixit; *DEUS misit me ad vos, præcepit mihi, aut, hortatus est me.* Sic cum mandatum à DEO accepisset, ut ipse, & filii, & servi ejus circumciderentur, circumcidit eos; nequaquam verò Homines ad hoc voca-

Ratio incendi Prophetarum ante Mosen.

Quomodo & quid docuerit Abraham.

tione Prophetica vocavit. Nonne enim vides, quid Lex de eo dicitur; *Quia novi eum: prater ea precipiet filiis suis, &c.* Unde vides, quod per praecepta solitus fuerit omnia sua peragere. Hoc pacto vocarunt Homines Isaac, Jacob, Levi, Kehat, Amram. Sic dicunt Sapientes nostri de Prophetis, qui antecesserunt ipsum; *Domus iudicii Eberi, domus iudicii Methusalemi, Schola Methusalemi, omnes fuerunt Prophetae, & docebant Homines instar Concionatorum, Doctorum, Praceptorum; non vero, quod dixerint, Et dixit DOMINUS ad me, Loquere ad N.* Sic comparatum fuit ante Mosen.

Mosen vero quod attinet, nosti, quid ad ipsum dictum sit, quid dixerit ipse, & quid totus Populus de ipso dixerit; *Hodie vidimus, quod DEUS loquatur cum Homine, & vivat.*

Quomodo Prophetas post Mosen docuerint.

Quod attinet Prophetas illos, qui fuerunt post Mosen, nosti, quae concionum ipsorum ratio fuerit, quod videlicet corripuerint vel admonuerint Homines, eosque ad custodiendam Legem Mosis vocaverint, mala quaevis comminando eam derelinquentibus, & bona omnia pollicendo iuxta eam incedentibus.

Et sic credimus futurum esse in perpetuum, quemadmodum dicitur; *Non in Caelis est, ut dicas, &c.* Item: *Nobis & filiis nostris in saeculum.* Neque aliter esse potest. Nam si res aliqua omnibus modis & gradibus in specie sua sit perfecta, impossibile est, ut in illa specie inveniat alia, nisi a perfectione illa vel in excessu, vel in defectu peccas,

in exacta & aequali proportione temperamenti illius speciei. Omne enim temperamentum ab Aequalitate recedens, habebit vel aliquid superfluum, vel aliquid deficiens. Atque ita se res habet in Lege ista, sicuti Aequalitas ejus (h.e. *justa & exacta ejus temperatio*) nobis indicatur, cum dicitur; *Statuta & judicia justa zaddikim;* nosti enim, *Zaddik Justus* vel *Justum* saepe idem valere quod *Aequale, Proportionale*.

Perfectio Legis Mosis.

Deut. 4. 8.

Nullus est in Legibus Moysaicis excessus.

Quod vero hoc ita sit, inde apparet, quia tales continent cultus, in quibus nulla est defatigatio, nullusque excessus, sicut in cultu eorum, qui in montibus & locis desertis degunt, qui a carne, vino, & aliis rebus ad fragile corpus nostrum sustentandum necessariis abstinent, qui cultus Divini causam hinc inde vagantur, & molestas peregrinationes suscipiunt, vel denique simile quippiam facere coguntur. Nullus etiam est in illis defectus, qui incitare posset Homines ad contemptum, vel ad sese in vitiis & flagitiis immergendum, ut quibusvis sceleribus fenestram quasi aperiat, atque ita hominem in moribus, virtutibus & speculationibus suis imperfectum relinquat, sicut Leges aliarum Gentium prophanarum. Verum, quando hoc

Nullus etiam defectus.

in Libro de causis & rationibus præceptorum agemus, satis superq;
æqualitas sive justa temperatio & sapientia ejus elucebit. Hanc ob
causam dicitur de ea, *Lex DOMINI est perfecta, convertens animam.* Psal. 19. 8.

Si quis existimet, illam esse laboriosam, molestam, & tædiosam, is in
magno errore versatur, & rem non benè intelligit. Facilitatem au-
tem & levitatem ejus apud perfectos postea sufficienter & verissimè
sum demonstraturus. Propter hanc dicitur de ea, *Quid est, quod DO-* Deut. 10. 12.

MINUS DEUS tuus petit à te? &c. Item, *An loquutus sum Israël?* Sed
hæc non nisi præstantiorum respectu dicta sunt, quibus meliori de
limo finxit præcordia Titan. Quod enim profanos, iniquos, & vio- *Homines profa-*
lentos Terræ filios attinet; illi nihil pejus, nihil pestilentius, nihil *ni, qui vitii de-*
durius esse judicant, quàm judicem aliquem habere, qui vim & vio- *diti sunt, odio*
lentiam eorum inhibeat & coërceat. Ita luxuriosis & volupratibus *habent Leges.*
deditis res videtur intolerabilis, si prohibeantur secundùm effrænem
cordis sui libertatem scortationi indulgere, & si pœnæ de scortatori-
bus sumantur. Ita cuivis defectu aliquo laboranti, onus Æternâ gra-
vius esse videtur prohibitio vitii illius, ad quod, pro morum suorum
pravitate inclinatur & propendet. Quocirca de Levitate vel Gravita-
te Legis non est judicandum secundùm cujusvis hominis mali, ce-
merarii, vitiiisq; pessimis dediti affectus & concupiscentiam; verùm
secundùm intellectum perfectissimi alicujus inter Homines, cujus
similes, secundùm Legem, omnes reliqui esse deberent. Deniq; hæc
Lex sola est, quæ *Divina* vocatur; reliquæ verò Leges & Statuta
provincialia, ut sunt Leges Græcorum, Consuetudines Zabæo-
rum &c. mera sunt opera & inventa *Hominum* politicorum, non
autem Prophetarum, sicut aliquoties jam ostendi.

C A P. XL.

*Hominem esse animal politicum & civile, sed ta-
men magnam inter Individua reperiri differen-
tiam; ideoq; Legibus opus habere, quibus regan-
tur & in terminis retineantur. Agitur etiam
de differentia Legum humanarum
& Legis divine.*

SUFFICIENTISSIME demonstratum est hætenus, Ho- *Homo est ani-*
minem naturâ esse animal politicum & civile, & naturâ societa- *mal politici &*
tem *socialis.*

rem amare & quærere: non sicut reliqua animantia, quæ tali societate non egent.

*Varietas inter
Homines in moribus, &c.*

Propter magnam autem varietatem compositionis istius speciei (quia, ut nôsti, ultimum est compositum) maxima quoque inter Individua ejus est differentia, ita ut nequeant vel duo inveniri Homines, qui eisdem moribus sint præditi; sicuti nec duo formâ externâ convenientes & æquales reperiri possunt.

*Causa illius
varietatis.*

Causa hujus diversitatis, est Temperamenti, Materiae, & Accidentium, quæ Formam sequuntur, diversitas. Nam unaquæque Forma naturalis habet propria quædam Accidentia, quæ illam consequuntur, præter Accidentia illa, quæ Materiam comitantur. Talis autem & tanta in Individuis differentia in nullâ aliâ Animantium specie reperitur, sed uniuscujusque speciei Individua fere conveniunt, Homine tantum excepto. In hujus enim specie duo Individua tam discrepantia sæpe inveniuntur, ac si penitus è duabus essent speciebus. Ita invenies quendam tantâ crudelitate præditum, ut minimum quoque filiolorum suorum præ excandescentiâ mactare non reformidet; alium econtrâ tantâ clementiâ affectum, ut propter vermiculi vel pulicis interfectionem cor ipsius liquefcat & commiseratione afficiatur. Idem hoc videre licet in multis Accidentibus.

*Opus habent
Rectore & Governatore.*

Quia ergo Naturæ ejus hoc est insitum, ut inter ipsius Individua tanta sit varietas: & quia Natura ejus necessitate coactâ Societatem & Conjunctionem postulat; idcirco hæc Conjectio & Societas sine Rectore & Governatore perfecta esse nequit, qui actiones ipsorum ad regulam æquet, defectus suppleat, excessus corrigat, omniaq; opera ad certam normam, certumq; modum exigar, ita ut varietas & differentia illa naturalis per harmoniam & convenientiam præscriptam sive impostam occultetur, societasque fiat ordinata. Ideo dico, quòd, licet Lex non sit naturalis, ingrediatur tamen

Ufus Legis.

rationem rei naturalis, & à Sapientia DEI ordinata sit ad illius speciei conservationem, cujus existentia Deus delectatur, & cujus naturæ indidit, ut Individua ejus Facultatem gubernatricem haberent. Eorum autem quidam sunt, qui ipsimet per illam facultatem prophetant, ut Propheta aut Legislator, (h. e. qui Leges tantum & præcepta dant & præscribunt); alii, qui facultatem habent cogendi Homines, ad facienda, exequenda, & in actum deducenda ea, quæ Propheta ille præcepit: ut Rex, qui accipit Legem illam. Sunt etiam, qui gloriantur de Prophetia, qui accipiunt Legem alicujus Prophetæ vel totam, vel ex parte tantum, ut partem unam accipiant, alteram

verò relinquunt, idque vel idèd, quia illa pars eis magis est facilis, aut quia in hanc opinionem trahere possunt Homines, ac si per Prophetiam illis obtigissent; neque in eis aliorum vestigia premerent, idque ex mera ambitione & arrogantia. Sunt enim quidam, quibus Perfectio aliqua tantoperè placet & arridet, quique adèd eam expectant & affectant, ut omnibus persuadere libenter vellent, se illà perfectione esse præditos; licèt probè sciant, se in rei veritate eam minime habere. Ita vides multos arroganter gloriari de aliorum Poëmaris sive Carminibus, & videri velle, ac si ipsimet illa composuissent. Idem contingit sæpè in libris & laboribus Virorum doctorum, & artibus ac scientiis multis, quando incidunt in manus æmuli alicujus & ignavi Thraſonis, ut ea, quæ alius invenit, à se inventa jactitet, atque ita alienis plumis se ornet. Eodem pacto evenire solet in ista perfectione Prophetiæ. Invenimus enim quosdam, qui gloriantur de Prophetia, & talia dicunt, de quibus nulla unquam fuit Prophetia, qualis fuit *Zedekias filius Kenaana*. Invenimus alios, qui de Prophetia gloriantur, & talia dicunt, quæ sine omni dubio *D E U S* loquutus est, h. e. quæ per Prophetiam quidem venerunt, sed ad alios, (qualis fuit *Chanania ben Azur*), & postea dicunt, quòd ipsimet sint Prophetæ.

Ambitiosi & arrogantes gloriantur sæpè de iis, quæ non habent, vel quæ sunt aliorum.

Multi gloriantur de Prophetia, qui tamen eam non habent.

Sed hæc nota sunt ac manifesta; nihilominus tamen clariùs adhuc ea tibi explicabo, ut planè non ampliùs dubitare queas, & differentiam habeas, quâ discernere possis inter Ordinationes Legum conditarum ab Hominibus, inter Ordinationes Legis Divinæ, & inter Ordinationes eorum, qui aliqua à Prophetis aliis accipiunt, & postea gloriantur, ac si ipsimet ea dixissent. Quod ergo attinet Leges illas, quas publicârunt conditores & latores ipsarum ex propria cogitatione & arbitrio suo, de illis non necesse est magnam adferre probationem: *Quando enim confitentem habemus Reum, non habemus opus Testibus.* Proinde de illis solùm te informabo, quæ

De Legibus humanorum Legislatorum.

Prophetica esse dicuntur. Earum autem quædam reverà sunt Propheticæ, h. e. *Divinæ*, quædam *Legales*, quædam *tales*, de quibus *Legislator ait*, quòd à se proficiſcantur, cum tamen illas desumpserit ab alio. Quando

De Legibus Prophetis, quæ sunt triplices.

incidis in Legem aliquam, in qua ipſus Legis & Authoris actiones ejus definiens tota intentio est, *Eutaxia* & commodum *Reipublicæ*, ut omnis iniquitas & injustitia ex ea tollatur; nullusque respectus ad res speculativas, nulla cura de perficienda facultate *Rationali*, nulla denique dogmatum *Fidei* vel *Relligionis* consideratio, an sana sint ac valida, an verò ægra & infirma? sed cujus intentio

Legales, vel Civiles.

tota versatur in rebus & negotiis mortalium disponendis, eorumque prosperitate & salute procuranda ac promovenda, ex mente & consilio Authoris illius; cum inquam Legem aliquam ita comparatam esse deprehendis, illam scias esse *Legalem* vel *Civilem*, & Authorem ejus ex secta tertia, eorum videlicet, in quibus facultas Imaginativa solum dominatur. Quando vero vides Legem, cujus jura & ordinationes omnes sunt speculativæ, quæ agitur de rebus corporalibus, cum de iis, quæ ad Fidem spectant, & cui propositum est ante omnia sententiis veris de D E O & de Angelis Homines imbueri, deinde sapientes, intelligentes & prudentes eosdem reddere, ut totius hujus Universitatis naturam & rationem veram teneant, illam ordinationem scias esse à D E O, Legemque illam *Divinam*. Restat ergo nunc, ut scias, quomodo probare debeas, an is, qui in publicum dat Legem aliquam sub suo nomine, reverà sit perfectus ille, cui ea in Prophetia revelata est, an verò inanis tantum sit ostentatio & gloriatio, illamque furto ab alio surripuerit. Modi hominem talem probandi sunt, Perfectionis ejus diligens exploratio, A&ionum ejus observatio, & Morum ejus accurata inspectio. Certissima autem demonstratio hæc est, si dereliquerit & contemnat voluptates corporales, (hic enim Sapientum & Prophetarum primus gradus, primaque nota est), imprimis verò sensum illum, qui juxta Aristorelis pronunciarum nobis est opprobrium & dedecori, & si abomineretur omnem libidinem & scortationem. Idem hoc signo D E U S ferè omnes eos prodidit & in lucem produxit, qui falso de Prophetia gloriati sunt; ut nempe veritas eam amantibus patefiat, & ab omni errore præserventur. An ignoras enim, quâ ratione *Zedekias Filius Maasija*, & *Achab Filius Koliæ* de Prophetia gloriati fuerint, multos Homines ad se pertraxerint, verbaque Prophetiæ ab aliis instinctus Divini afflatu prolata sub suo titulo venditârint, & tamè in voluptatibus suis Venereis perrexerint, ita ut sociorum & discipulorum suorum quoque uxores stupraverint, donec à D E O, ut & alii ipsis similes, resecti, & à Rege Babylonæ, meritisimâ pœnâ, igne

Divina.

Supposititia.

Pseudo-Prophetia quomodo probari possint.

A Deo quomodo manifestetur.

Jerem. 29. 22.

Ibid. v. 23.

combusti fuerint; sicut Jeremias ostendit, cum ait: *Et assumeretur ab eis maledictio ab omni transmigratione Jehudah, quæ est in Babel, dicendo; Ponat te D O M I N U S sicut Zedekiam & sicut Achab, quos combusit Rex Babel igni, &c. Item: Et adulterium commiserunt cum uxoribus sociorum suorum, & loquuti sunt verbum in nomine meo mendaciter, &c.*

CAP. XLI.

Quid sit Visio Prophetica. Quot modis in Prophetis dicatur, Verbum Domini ad ipsos factum esse.

NON existimo necesse esse, ut tibi explicem, quid sit *Somnium*; verum operæ pretium est, ut scias, quid sit *Mareh Visio*, de qua dicitur, *Bemareh In Visione me notum faciam illi*, quæ vocatur *Mareh hanniebhuah Visio Prophetica*: Item, *Manus Dei*: Item, *Machafeh*. Est autem *Terror* quidam *Panicus*, qui occupat *Prophetam* inter vigilandum, sicuti ex *Danjele* pater, quando ait; *Et vidi Visionem magnam hanc, neque remansit in me ulla fortitudo, & vis mea mutata in me est in corruptionem, nec retinui fortitudinem ullam*. Item, *Et fui lethargo oppressus super faciem meam, & facies mea ad terram*. *Sermo enim Angeli*, quo ipsum allocutus est, & illius erectio, facta utrique fuerunt in *Visione Prophetiæ*. In tali autem negotio sensus omnes à suis functionibus quiescunt, & venit *Influentia* illa super facultatem *Rationalem*, ac ab ista diffunditur in facultatem *Imaginatricem*, hocq; pacto opus suum perficit & absolvit. Quandoque autem incipit *Prophetia* in *Visione Prophetica*, & postea multiplicatur *terror* & passio illa vehemens, quæ sequitur perfectionem operationum facultatis *Imaginatricis*, & tùm demùm venit *Prophetia*, sicuti contigit *Abrahamo*. In principio enim *Prophetiæ* illius dicitur; *Et fuit Verbum Domini ad Abrahamum in Visione*. Et in fine ejusdem; *Et sopor irruit in Abrahamum, &c.* Item; *Et dixit ad Abrahamum, &c.*

Num. 12. 6.
Visio Prophetica
quid sit?
Dan. 10. 8.

Gen. 15. 1.
Ibid. v. 12.
Ibid. v. 13.

Præterea scito, quòd omnium eorum *Prophetarum*, qui *Prophetiam* sibi factam esse dicunt, quidam eam *Angelo* alicui, quidam vero *Deo Opt. Max.* adscribant & attribuant, licet per *Angeli ministerium* quoque ipsis obtigerit, de quo *Sapientes nostri* nos erudierunt, quando ajunt: *Et dixit Dominus ad eam*; scilicet *על ידי מַנְהֵג* h.e. per manus *Angeli*.

Gen. 25. 23.

Insuper, de quocunque scriptum occurrit, quòd *Angelus* cum eo loquutus, aut quòd aliquid ipsi à *Deo* revelatum sit, id nullo alio modo, quàm in *Somnio*, aut *Visione Prophetica* factum esse, noveris.

Habemus etiam apud *Sapientes nostros* *Discursum* de *Sermone*, qui ad *Prophetas* pervenit, secundùm id, quòd *Prophetæ ipsi* scripserunt, (h.e. de modis, quibus, sermonem *Divinum* ad se esse factum, Pro-

Quatuor modis dicunt Prophetæ, Sermonem Dei ad se esse factum.

1. *pheta dicunt.*) Quatuor modis fieri illud ajunt. *Primus* modus est, cum Propheta revelat, quod sermo ille factus fuerit ab Angelo in Somnio, aut in Visione. *Secundò*, cum mentionem tantum facit verborum Angeli; sed non explicat, quod facta sint in Somnio, vel in Visione, eò quod fundamentum huic, quod notum est, innitatur; Nullam Prophetiam fieri, nisi uno aliquo duorum istorum modorum,
- Num.12.6. quorum DEUS meminit, quando ait; *In Visione me notum faciam ei, in Somnio loquar ei.* *Tertiò*, cum nullam profus Angeli mentionem facit, sed DEO Opt. Max. sermonem adscribit, ac si ipse eum protulisset, hac tamen cum adjectione, quod factus sit in Visione, aut in Somnio. *Quartò*, cum Propheta absolute & simpliciter ait, quod DEUS secum loquutus sit, vel ei dixerit; *Fachoc*: aut, *Dic hoc*: nullà vel Angeli, vel Somnii, vel Visionis mentione factà; idque propter hoc quoque notum fundamentum & principium; quod nulla Prophetia fiat, nisi in Somnio aut Visione, & per manum Angeli.
- Genes.31.II. Ad *primum modum* pertinet, quod dicitur; *Et dixit ad me Angelus DOMINI in Somnio, Jacob.* Item: *Et dixit Angelus ad Bileamum.* (Nota, quod hìc in textu Hebræo sit vox *Elohim*, quam de Angelo author hìc intelligit.)
- Genes.35.1. *Secundi modi* sunt ista; *Et dixit DEUS ad Jacobum, surge, ascende Bethleem.* Item; *Et dixit ei DEUS, Nomen tuum est Jacob.* Item; *Et clamavit Angelus DOMINI ad Abrahamum secundò è Cælis.* Item; *Et dixit DEUS ad Noachum.*
- Ibid.v.10. *Ex tertio modo* est id, quod dicitur; *Fuit Verbum DOMINI ad Abrahamum in Visione.*
- Ibid.22.15. *Ex quarto denique modo* sunt; *Et dixit DOMINUS ad Abrahamum.*
- Ibid.7.1. *Item; Et dixit DOMINUS ad Jacobum, revertère.* Item; *Et dixit DOMINUS ad Josuam.* Item; *Et dixit DEUS ad Gedeonem.* Sic; *Et dixit DOMINUS ad me: Et fuit Verbum DOMINI ad me. Verbum DOMINI fuit, &c.*
- Ibid.15.1. *Et ecce Verbum DOMINI ad ipsum fuit. Fuit Verbum DOMINI. Principium Verbi DOMINI ad Hoseam. Fuit super me Manus DOMINI: & hujus generis alia.*
- Ibid.12.1. *Quicquid ergo ex quatuor istis modis occurrit, id Prophetia est; & quicunque talia dicit, Propheta.* Quando verò dicitur, *Et venit DEUS ad N. in Somnio noctis*; id *Prophetia* minimè nuncupari potest, neque vir talis, *Propheta*. Sensus etenim est, quod admonitio, *verberis* quædam, Viro ejusmodi à DEO facta fuerit; deinde, quod in Somnio illa contigerit. Nam, quemadmodum DEUS caussatur, ut Homo moveatur ad alium vel defendendum & liberandum, vel perdendum & occiden-
- Ibid.31.3. *Item; Et dixit DEUS ad Jacobum, surge, ascende Bethleem.* Item; *Et dixit ei DEUS, Nomen tuum est Jacob.* Item; *Et clamavit Angelus DOMINI ad Abrahamum secundò è Cælis.* Item; *Et dixit DEUS ad Noachum.*
- Jos.3.7. *Et ecce Verbum DOMINI ad ipsum fuit. Fuit Verbum DOMINI. Principium Verbi DOMINI ad Hoseam. Fuit super me Manus DOMINI: & hujus generis alia.*
- Judic.7.2. *Quicquid ergo ex quatuor istis modis occurrit, id Prophetia est; & quicunque talia dicit, Propheta.* Quando verò dicitur, *Et venit DEUS ad N. in Somnio noctis*; id *Prophetia* minimè nuncupari potest, neque vir talis, *Propheta*. Sensus etenim est, quod admonitio, *verberis* quædam, Viro ejusmodi à DEO facta fuerit; deinde, quod in Somnio illa contigerit. Nam, quemadmodum DEUS caussatur, ut Homo moveatur ad alium vel defendendum & liberandum, vel perdendum & occiden-
- Jesa.8.1. *Quicquid ergo ex quatuor istis modis occurrit, id Prophetia est; & quicunque talia dicit, Propheta.* Quando verò dicitur, *Et venit DEUS ad N. in Somnio noctis*; id *Prophetia* minimè nuncupari potest, neque vir talis, *Propheta*. Sensus etenim est, quod admonitio, *verberis* quædam, Viro ejusmodi à DEO facta fuerit; deinde, quod in Somnio illa contigerit. Nam, quemadmodum DEUS caussatur, ut Homo moveatur ad alium vel defendendum & liberandum, vel perdendum & occiden-
- Ezech.24.20. &c. *Quicquid ergo ex quatuor istis modis occurrit, id Prophetia est; & quicunque talia dicit, Propheta.* Quando verò dicitur, *Et venit DEUS ad N. in Somnio noctis*; id *Prophetia* minimè nuncupari potest, neque vir talis, *Propheta*. Sensus etenim est, quod admonitio, *verberis* quædam, Viro ejusmodi à DEO facta fuerit; deinde, quod in Somnio illa contigerit. Nam, quemadmodum DEUS caussatur, ut Homo moveatur ad alium vel defendendum & liberandum, vel perdendum & occiden-
1. Reg. 19.9. *Quicquid ergo ex quatuor istis modis occurrit, id Prophetia est; & quicunque talia dicit, Propheta.* Quando verò dicitur, *Et venit DEUS ad N. in Somnio noctis*; id *Prophetia* minimè nuncupari potest, neque vir talis, *Propheta*. Sensus etenim est, quod admonitio, *verberis* quædam, Viro ejusmodi à DEO facta fuerit; deinde, quod in Somnio illa contigerit. Nam, quemadmodum DEUS caussatur, ut Homo moveatur ad alium vel defendendum & liberandum, vel perdendum & occiden-
- Hof. 1.1. *Quicquid ergo ex quatuor istis modis occurrit, id Prophetia est; & quicunque talia dicit, Propheta.* Quando verò dicitur, *Et venit DEUS ad N. in Somnio noctis*; id *Prophetia* minimè nuncupari potest, neque vir talis, *Propheta*. Sensus etenim est, quod admonitio, *verberis* quædam, Viro ejusmodi à DEO facta fuerit; deinde, quod in Somnio illa contigerit. Nam, quemadmodum DEUS caussatur, ut Homo moveatur ad alium vel defendendum & liberandum, vel perdendum & occiden-
- Ezech.37.1. *Quicquid ergo ex quatuor istis modis occurrit, id Prophetia est; & quicunque talia dicit, Propheta.* Quando verò dicitur, *Et venit DEUS ad N. in Somnio noctis*; id *Prophetia* minimè nuncupari potest, neque vir talis, *Propheta*. Sensus etenim est, quod admonitio, *verberis* quædam, Viro ejusmodi à DEO facta fuerit; deinde, quod in Somnio illa contigerit. Nam, quemadmodum DEUS caussatur, ut Homo moveatur ad alium vel defendendum & liberandum, vel perdendum & occiden-

cidendum : sic quoque caussa est DEUS ortus illarum rerum, quas in Somniis nocturnis exoriri vult. Notum enim est, neque ullum dubium, quin Laban Syrus perfectissimè impius fuerit & idololatra : & Abimelech, licèt Vir bonus in Populo suo fuerit, tamen de ipso, de Terra & Regno ejus dicit Abraham ; *Non est Timor DEI* in Genef.20.11. *loco isto* : nihilominus de utroque, Labane inquam, & Abimelecho, legimus ; *Et venit DEUS ad Abimelech in Somnio noctis* : *Et venit DEUS* Ibid.20.3. *ad Labanem Syrum in Somnio noctis*. Quocirca observa istam differentiam inter hæc duo ; *Et venit DOMINUS* : Item ; *Et dixit DOMINUS* : & inter, *In Somnio noctis* : &, *In Visionibus noctis*. De Jacobo dicitur : *Et* Gen.31.24. *dixit DEUS ad Israëllem in Visionibus noctis* : de Labane autem & Abimelecho ; *Et venit DEUS, &c.* Hac de caussa exposuit Onkelos ista ; Gen.20.3. *Et venit Verbum à DOMINO* : non autem dixit de duobus istis ; *Et revelavit se DOMINUS*.

Tandem verò hoc loco & istud scias, quòd sæpè dicatur, *Et dixit DOMINUS ad N.*, cùm tamen hoc non fuerit ad illum N., neque ulla ei Visio contigerit ; sed verbum illud ei dictum fuerit à Propheta : sicut scriptum est de Rebecca ; *Et ivit ad interrogandum DOMINUM* : Gen.25.22. ubi apertè glossantur (*Rabbini sc. nostri*) in Scholam sive *Gymnasium Schemi & Heberi, & ipse* (Schem sc. vel Eber) *respondit ei*. Nihilominus tamen dicitur ; *Et dixit ei* (*Rebecca*) *DOMINUS*. Licèt autem alibi dicant, *Et dixit ei DOMINUS* ; *nempe per manus Angeli* : tamen sine du- Ibid.v.23. bio per Angelum ibi intelligitur Heber, (Propheta enim non rarò vocatur Angelus, ut alibi explicavimus), vel Angelus ille, qui ad Heberum venit in ista Prophetia : vel dictum id erit ad significandum, quòd omnis sermo, qui DEO præcisè & absolutè attribuitur in reliquis Prophetis, excepto Mose, per Angelum factus esse intelligi debeat, sicut explicuimus.

C A P. XLII.

Quando alicui Angelus reverà apparuisse vel loquutus esse dicitur, intelligi id debere de Visione Prophetiæ.

EXPOSUIMUS in capite præcedenti, quòd, ubicunque Visionis Angeli, vel Sermonis ejus mentio fit, id intelligendum sit in Visione Prophetiæ vel Somnio factum esse : nec quicquam referre, sive id expressè dicatur, sive non ; quod animadvertere & observare te volo.

Nihil etiam refert, five à principio scribat, quòd viderit Angelum, five ex sermone ejus videatur & colligatur, quòd primò illum pro Homine habuerit, sed in fine, quòd Angelus sit, ipsi innotuerit. Nam posteaquàm ex fine intelligis, Angelum fuisse id, quòd vidit, & quòd sermonem habuit, constat tibi simul, quòd ab initio negotiū fuerit Visio Prophetiæ aut Somnium Propheticum. In Visione etenim Prophetiæ, vel in Somnio Prophetico videtur nonnunquam Propheta, ac si DEUS ipse secum loqueretur; nonnunquam, ac si Angelus loqueretur: nonnunquam accidit, ut audiat loquentem, sed non videat eum: nonnunquam etiam videtur ei, ac si Vir aliquis ipsum alloqueretur, postea autem experitur, quòd Angelus fuerit; & in hac Prophetiæ specie commemoratur, primò, quòd viderit Virum hoc vel illud agentem aut dicentem; deinde, quòd cognoverit, illum Virum esse Angelum.

- Ad hoc fundamentum respexit & inclinavit quidam ex præstantissimis & maximis nostris Sapientibus, videlicet *Magnus R. Chija*, in explicacione verborum illorum Legis; *Et apparuit ipsi DOMINUS in quercubus Mamre, &c.* Posteaquàm enim præmisit (*Moses*) summariter, quòd DEUS ipsi (*Abrahamo*) apparuerit, incipit quoque apparitionis illius formam exponere, quòd nempe primò tres Viros viderit, & deinde ad illos cucurrerit, eosque salutarit & alloquutus fuerit. Ubi auctor illius expositionis (*R. Chijah*) dicit, quòd verba ista Abrahami; *DOMINE, si nunc inveni gratiam in oculis tuis, ne queso trans eas à servo tuo:* quòd inquam ista verba ad unum, & quidè præcipuum inter illos, dixerit & direxerit; quòd tibi, tanquam secretum magnum, considerandum relinquo. Idem dicit (*R. Chijah*) de eo, quòd in historia Jacobi legimus; *Et luctatus est Vir cum ipso*, quòd scilicet in Visione Prophetiæ factum fuerit, quia postea explicatur, quòd Angelus fuerit; planè ut in historia Abrahami, ubi primò in genere dicitur, *Et apparuit ipsi, &c.* deinde specialiter explicatur, quomodo hoc factum fuerit. Ita enim de Jacobo quoque dicitur, *Et occurrerunt ipsi Angeli DEI*; deinde explicatur, quomodo acciderit, ut ei occurrerint, quòd nempe nuncios miserit ad fratrem suum Esavum, & sic & sic fecerit; & tandem, quòd relictus fuerit Jacob solus, &c. Istud autem de Angelis DEI, de quibus primò dicitur, *Et occurrerunt ipsi Angeli DEI*, ista item lucta, atque aded totum negotium, in Visione Prophetiæ contigerunt. Ita dico, in negotio Bileami totum illud, quòd in via ei contigisse dicitur, & quomodo asina loquuta fuerit, in Visione Prophetiæ factum esse; quia in fine historiæ explicatur, quòd

Genes. 18. 1.

Ibid. v. 3.

Gen 32. 24.

Lucta Jacobi accidit in Visione Prophetia.

Ibid. v. 1.

Historia Bileami & asina contigit in Visione Prophetia.

Numer. 22.

quòd Angelus DEI loquutus fuerit. Sic dico de eo, quod legitur in Visione Josuæ, *Levavit oculos suos, ac vidit, & ecce, Vir stabat contra eum*, quòd in Visione Prophetiæ contigerit, quia in fine negotii dicitur, quòd fuerit *Princeps exercitûs DOMINI*. Quod verò dicitur. *Et ascendit Angelus DOMINI de Gilgal: Item, Et fuit, cùm loqueretur Angelus DOMINI verba hæc ad omnes filios Israël: de eo Sapientes nostri dixerunt, quòd Angelus DOMINI, cujus ibi mentio fit, fit Phineas. Ajunt enim; Hic est Phineas, nam eo tempore, quo Majestas Divina habitavit super eo, similis fuit Angelo DOMINI*. Explicavimus autem jam in præcedentibus, quòd ANGELO Nomen sit æquivocum; & quòd Propheta quoque Angelus vocetur: ut; *Et misit Angelum, & eduxit nos ex Aegypto*. Item; *Dixit ergo Haggai Angelus DOMINI in Le-gatione DOMINI*. Item; *At illi subsannabant Angelos DEI*. Præterea etiam, quod Danjel scribit; *Et vir ille Gabriel, quem videram in Visione in principio, volantem volatu, tetigit me tempore sacrificii vespertini: illud totum dico in Visione Prophetiæ factum fuisse*. Non enim debemus existimare, cùm de Visione vel Auditione verborum Angeli legimus, quòd id aliter, quàm de Visione Prophetiæ, vel de Somnio Prophetico sit intelligendum, sicuti hoc fundamentum nobis positum est in illo dicto; *In Visione notum me faciam ei, in Somnio loquar cum ipso*. Ex his ergo, quæ hæcenus dicta sunt, judicandum de reliquis, quæ non sum adducturus. Intelliges autem ex iis, quæ antehæc de Præparationis necessitate ad Prophetiam, & de Homonymia vocabuli ANGELO, in medium prorulimus, quòd nec Hagar Ægyptia, *Prophetissa*, neque Manoah & Uxor ejus, *Propheta* fuerint; sed quòd sermo ille, quem audiverunt & perceperunt, fuerit instar *Filia vocis*, (cujus frequentem mentionem faciunt Sapientes nostri), quæ est talis res, quæ contingere potest ei quoque, qui non est præparatus ad Prophetiam: verùm homonymia vocabuli ANGELO hîc Hominibus imponit, cujus explicatio principiû est, quod plurima in Lege dubia refellit & resolvit. Observa autem convenientiam verborum illorum de Hagar, *Et invenit eam Angelus DOMINI ad fontem aquarum, cum iis, quæ de Josepho legimus, Et invenit eum Vir, & ecce, oberrabat in agro; quæ omnia Medraschoth concorditer de Angelo explicant.*

*De rationibus & modis Parabolarum
Propheticarum.*

*Per Parabolas
prophetarum quan-
doq; Propheta.*

IN Opere nostro *fad* ostendimus, Prophetas quandoque per Parabolas prophetare solere. Vident enim sæpè aliquid per Parabolam, & deinde in eadem Visione Prophetica illius Parabolæ sensus eis explicatur. Nam quemadmodum cum quis somniat, in somniis quibusdam somnianti videtur quasi vigilaret, somnium illud alteri enarraret, ejusque sensum & significationem ei exponeret, & tamen totum hoc merum somnium est, quod vocatur *Somnium in ipso somnio expositum*; quorundam verò somniorum sensus & significatione non percipitur, nisi posteaquam quis expergefactus est: ita sunt quoque *primò* nonnullæ Parabolæ Propheticæ, quarum sensus in ipsa Visione explicatur, sicut ex Zachariæ exemplo liquet, qui posteaquam Parabolas, quas vidit, recitasset, ait; *Reversus est autem Angelus, qui loquebatur mecum, & excitavit me tanquam Virum, qui excitatur à somno suo, dixitq; ad me, Quid vides? &c.* ac postea Visionem ipsi exposuit. Idem etiam videtur ex Danjelis exemplo. Dicitur de eo, *Danjel somnium vidit, & Visiones capitis ejus super cubili ejus*: deinde Parabolas omnes exponit, gemitus item & suspiria sua, propter illarum interpretationis & expositionis ignorantiam; quâ de causâ se ad Angelum contulit, ac veritatem rei ex ipso quæsit, qui etiam in eadem Visione Prophetica expositionem ipsi indicavit. Hoc sibi vult Propheta, cum ait, *Accessi ad unum de adstantibus, & veritatem quæsi ab eo super toto hoc, & dixit mihi, interpretationemq; somniorum indicavit mihi*. Totum autem istud negotium vocavit *Visionem*, quando inquit; *Somnium vidit*: quia Angelus ei somnium in somnio Prophetico exposuit. Hoc idem est, quod postea quoque dicit: *Visio apparuit mihi ipsi Danjeli post eam, quæ apparuerat mihi in principio*; id quod ex hoc manifestum est, quia vocabulum *Chafon* Visio, quâ Danjel utitur, derivatur à verbo *Chafah*, & *Mareh* à verbo *Raab*. Duo autem hæc verba unum idemque significant, nullaque est differentia, sive dicas *Bemareh*, sive *Bemachafeh* aut *Bechafon*. Præterea, non datur modus aliquis tertius præter illos, quos Lex in decantato illo loco recenset: *In Visione me notum faciam ei; In Somnio loquar cum eo*: sed sunt illorum distincti gradus, sicut declarabitur. Deinde, sunt quædam Parabolæ Propheticæ, quarum sensus non

aperi-

Parabola quædam in ipsa Visione explicatur.

Zach. 4. 1.

Dan. 7. 1.

Ibid. v. 16.

Dan. 8. 1.

*חפון & מהרה
sunt synonyma.*

Num. 12. 6.

aperitur Prophetæ in Visione Prophetica; sed post expergefactionem demùm cognoscit, quis ipsorum sensus fuerit: sicut videre est in *Virgis illis Zachariæ, quas accepit in Visione Prophetiæ.*

Parabola quædam nõ aperiuntur in Visione; sed postquam Prophetæ expergefactus est.
Zach. xi. 7.

Porrò, quemadmodum Prophetæ vident quandoque res, quarum sensus est Parabolicus, ut sunt, *Lucerna Zachariæ, Equi, Montes & Volumen Ezechielis, Muri & Perpendicularum Amosi, Bestia Danjelis, Olla bulliens Jeremiæ, & similes*, quarum mens & scopus est, statum & conditionem rei alicujus depingere & repræsentare; ita quoque vident nonnunquam res, quibus significatur id, quod nomen rei illius visæ, Etymologiæ suæ ratione, vel per homonymiam denotat, ac si facultatis Imaginatricis operatio esset ostendere rem homonymam nomen habentem, cujus una significatio rem aliam docet & significat.

Parabola quædam sunt, in quibus respicitur ad nominis rei viâ significationem.

Hoc enim quoque est de speciebus Similitudinum & Parabolarum. Tale est illud in Jeremia, *Makkel schaked* Baculus amygdalinus. Non enim respicitur ibi ad amygdalas, sed ad homonymiam vocabuli *Schaked*, sicut dicit, *Quia schoked (vigilo) ego*; quod neque de Amygdalarum, neque de Baculi est significatio. Sic, quando Amos dicitur vidisse *Kelubb kajutz*, h. e. Canistrum æstivorum fructuum; respicitur ad perfectam & completam mensuram temporis, sicut dicitur, *Bakerz* Venit finis. Hic verò istud in primis admiratione dignum est, quod nonnunquam sit admonitio vel allusio in voce al. qua, cujus litteræ sunt quoque litteræ alterius alicujus vocabuli, per transpositionem ordinis ipsorum, (h. e. quod aliquando in voce aliqua respicitur ad vocem aliam, quam per transpositionem illius vocis litteræ cõstituunt), etiam si nulla sit inter illas originis & etymologiæ affinitas, vel rerum significatarum convenientia. Hujus rei exemplum invenies in

Jerem. i. 11.
Amos 8. 2.

Parabolis Zachariæ, quando accepisse dicitur *Baculos ad pascendum gregem*, in Visione Prophetiæ, quorum unum vocavit *Noam*, alterum *Chobelim*. Scopus enim hujus Parabolæ est, docere; Gentem illam ab initio fuisse *Benoam* in amicitate **DOMINI**; **DEUM** illam duxisse, rexisse, gubernâsse; ipsam in cultu **DEI** lætatam esse; **DEUM** in ea complacuisse, eamque dilexisse, sicut ait; **DOMINUM** exaltâsti hodiè, &c. **DOMINUS** quoque, exaltavit te hodiè, quod sis ei in populū peculiarem. Ductores autem & Rectores ejus illo tempore erant *Moses*, & *Prophetæ*, qui eum sequuti sunt. Postea verò statu & conditione ejus se immutante, ita ut amorem **DEI** rejecerit, **DEUM** quoque rejecisse illam, ideoque nomen Rectorum & Gubernatorum ejus ponit *Chobelim* Corruptentes, quales fuerunt *Jeroboam* & *Manasses*. Nomen hoc *Chobelim* derivatur à radice *Chabal*, quæ

Parabolarum quædam sensus cõspicit in vocabulis aliquo per transpositionem litterarum.

Zach. xi. 7.
Deut. 26. 17. 18.
† vel spondere fecisti.
* spondere fecit te.

- Cantic. 2. 15. significat *Corrumpere, Perdere*: ut in illo; *Mechabbelim* Corruptentes vineas. Sed præter hoc vult quoque docere voce hac *Chobelim*, quòd Legem ipsi fastidiverint, & quòd DEUS vicissim illos fastidierit & aspernatus fuerit. Hic autem sensus non dependet à *Chobelim* sive à *Chabal*, sed à *Bachal*, per transpositionem trium harum litterarum, *Beh, Cheth, & Lamed*. Hinc enim dicit in parabola; *Affligiturq; anima mea propter eos, etiam anima ipsorum bachalah fastidivit me*. Nam ex *Chabal* per transpositionem litterarum fit *Bachal*. Atque hoc pacto non rarò res magni momenti & secretæ proponuntur; ut, cum in Ezech. cap. 1. Visione Ezechielis dicitur, *Nechofcherth kalal Aes tersum, Veregel egel* Et pes viruli, *Vechaschmal* Et pruna ignita. Et sic passim alibi ad multa talia facilis tibi nunc patebit aditus, si diligenter indagaveris ea, post meam hancce admonitionem.

CAP. XLIV.

De variis modis, quibus Propheta percipiunt Prophetias. De Vocis item vel Sermonis, quem audiunt, qualitate.

PROPHETIAM fieri vel per Somnium, vel per Visionem, ad nauseam usque jam inculcavi, unde in posterum nolo id repetere.

- Propheta vel vident Parabolam:* Nunc dico; cum Propheta prophetat, fieri posse, ut videat Parabolam, sicuti aliquoties declaravimus; Vel, ut videat DEUM Opt. Max., in Visione Prophetiæ loquentem secum, sicut Jesajas dicit; *Et audiui vocem dicentem, quem mittam, & quis ibit nobis?* Vel, ut audiat loquentem: *Angelum secum loquentem, eumque videat, & hoc creberrimè; ut, Et dixit ad me, An non nõsti, quid hæc sint?* Item; *Dixit ad me Angelus, qui loquebatur mecum.* Item; *Et audiui unum Sanctum loquentem, &c.*
- Jesa. 6. 8.* Vel, ut videat Hominem aliquem loquentem secum, sicut Ezechiel *ait; Et ecce Vir, cujus aspectus erat tanquam aspectus aris, &c.* *Et alloquutus est me Vir ille, &c.* posteaquam sermonem illum ita inchoavit; *Fuit super me manus DOMINI.* Vel, ut Propheta nihil quicquam videat, sed verba tantum audiat in Visione Prophetiæ. Sic ait Danjel: *Audiui etiam vocem hominis inter Ulaï.* Item *Eliphaz; Silentium & vocem adivi.* Sic ait Ezechiel; *Et audiui vocem loquentem ad me: illud enim, quod apprehendit in Visione Prophetiæ; non fuit id, quod loquebatur cum ipso; sed separat rem illam admirandam & extraordinariam,*
- Vel audiunt tanquam nihil vident.*
- Dan. 8. 16.
Job. 4. 16.
Ezech. 2. 1.

riam, quam se apprehendisse asserit, & incipit à ratione & forma Prophetiæ, dum dicit; *Et audivi vocem loquentem ad me.*

Præmissâ ergo hac distinctione, quam Scripturæ Sacræ testimonia nobis suppeditant, dico ulterius; Quòd nonnunquam fiat, ut verbum illud, quod Propheta audit in Visione Prophetiæ, ei videatur fieri voce gravissimâ & robustissimâ; sicut quidam somniant, se audire tonitrua, vel terræ motum, aut fragorem magnum, (non raro enim accidit hoc in somniis); nonnunquam verò, ut verbum illud audiat voce ordinariâ & familiari, ac si prope ipsum esset. Manifestum evadit tibi hoc ex historia Samuelis Prophetæ. Nam cùm DEUS tribus continuè vicibus ipsum vocaret, existimavit, Eli sacerdotem se appellare. Causam deinde hujus rei Scriptura reddit hanc, quòd ignorârît adhuc tùm temporis, DEUM hoc modo cum Prophetis loqui solere, & quòd hoc mysterium ipsi nondum fuerit revelatum. Hoc enim est, quod dicitur; *Samuel necdum cognoscebat DOMINUM, & nondum revelatus fuerat ei sermo DOMINI*: nam perinde est, ac si diceret, illum nescivisse, neque cognovisse adhuc, quòd DEUS ita loqui soletet. Vel sensus (horum verborum sc., *Samuel autem nondum cognoscebat DOMINUM,*) est; Samuelem ante illud tempus nullam habuisse Prophetiam: nam de eo, qui prophetat, dicitur; *In Visione me notum faciam ei, in Somnio loquar cùm eo.* Verùm ita expositio hûc redibit, & hæc erit; *Et Samuel non prophetavit ante illud tempus, & per consequens ignorabat, quòd talis esset forma Prophetiæ.*

*Auduit Prophe-
ta verba quan-
doque gravissi-
mâ & terribili-
quandoque fa-
miliari voce.*

1. Sam. 3. 7.

C A P. XLV.

*De undecim distinctis Prophetiæ
Gradibus.*

POSTEA QUAM igitur hætenus Veritatem Prophetiæ juxta id, quòd tam ex ratione & speculatione, quàm ex Lege nostra de ea colligere possumus, declaravi, necessarium nunc est, ut *Gradus Prophetiæ* juxta duo illa fundamenta tibi recenseam.

*De Gradibus
Prophetiæ.*

Non omnis autem, qui est in aliquo Graduum illorum Propheti-
corum, quos sic appello, idèò quoque *Propheta* est. Verùm primus &
secundus sunt *Gradus ad Prophetiam*, unde ii, qui ad duos illos gra-
dus pervenerunt, non numerantur inter Prophetas illos, de quibus
egimus hætenus, licèt aliquando generaliter & latè *Propheta* nun-
cupentur; eò quòd propinqui admodùm sint Prophetis.

Præterea, non debet te seducere in istis Gradibus, quòd in libris

Prophetarum invenis, Prophetæ alicui interdum obtrigisse Prophetiam ex uno modo istorum graduum; & deinde, quod eidem Prophetæ obtrigerit Prophetia ex modo alio, & alio in gradu. Nam quod illos gradus attinet, fieri potest, ut una Prophetia Prophetæ offeratur in gradu hoc, & alio tempore Prophetia alia in gradu inferiori, quàm erat prior. Quemadmodum enim Prophetæ non prophetat continuè toto vitæ suæ tempore; sed aliquando Prophetiæ donum habet, aliquando verò Prophetia ab eo aufertur: sic prophetat aliquando in gradu supremo & excellentissimo, postea in gradu inferiore; quin imò fieri potest, ut semel tantum per totam vitam perveniat ad summum illum gradum, & postea ipsi denegetur: vel fieri potest, ut in gradu inferiore permaneat, donec Prophetia ejus cessat.

Prophetia ante mortem Prophetarum ab ipsis aufertur.

2.Chron.36.

22.

2.Sam.23.1.

Necessariò enim aufertur Prophetia ab omnibus reliquis Prophetis (excepto Mose) ante mortem ipsorum; idque vel brevi, vel diù, sicuti patet exemplo Jeremiæ, de quo dicitur; *Ad finiendum*: vel, *Quo finietur Verbum DOMINI in ore Jeremia: & Davidis, de quo legimus; Et ista sunt verba Davidis postrema.* Idem enim judicium est de omnibus.

His itaque sic præmissis, incipiam nunc tibi gradus istos recensere & enumerare.

Primus gradus Prophetia.

Primus gradus Prophetiæ est, cum quis auxilio Divino ita instructus est & præditus, ut eo moveatur & animetur, ad magnum & heroicum aliquod facinus perpetrandum, (ut, verbi gratiâ, ad Ecclesiam totam, vel insignem aliquem Hominem à vi & tyrannide improborum liberandum; vel ad multis hominibus benefaciendum), illamque

Spiritus Domini quid?

1.Sam.10.6.

Judic.6.34.

Jesa.11.2.

Est Gradus Prophetia Judicum Israël.

Judic.2.18.

Judic.11.29.

Judic.14.19.

1.Sam.11.6.

1.Chron.12.

18.

morum in se sentit & animadvertit. Hoc donum vocatur *Spiritus DOMINI*: & de Homine virtute illâ prædito dicitur, quod *in illum irruerit Spiritus DOMINI*: vel, *Induerit eum Spiritus DOMINI*: aut, *Quiescat super ipsum Spiritus DOMINI*: aut, *Fuit cum ipso DOMINUS*: & similia alia. Et hic est Gradus *Judicum Israël* omnium, de quibus in genere dicitur; *Quum autem suscitasset DOMINUS eis Judices, erat DOMINUS cum Judice, & servabat eos.* Est hic gradus etiam præstantissimorum *Consiliatorum Israël* omnium, sicuti id speciatim in Regibus & Judicibus quibusdam declaratur: ut, *Et fuit super Jephthachum Spiritus DOMINI*. Sic de Samsone: *Et irruit in eum Spiritus DOMINI*. De Saule: *Et irruit Spiritus DEI in Saulem, cum audiret verba.* Ita de Amasa, cum incitasset eum Spiritus Sanctus ad suppetias Davidi ferendas; *Et Spiritus induit Amasam, &c.* Hac virtute quoque præditus fuit *Moses* inde ab eo tempore, quo virilem ætatem assequutus est.

Ideoque

Ideoque illius vi impulsus fuit, ut Ægyptium interficeret, & duorum illorum litigantium alterum, injustam causam habentem, reprimeret. Hæc virtus adeò fortis & robusta fuit in ipso, ut eo quoque tempore, cum timeret, & fugâ sibi consuleret, atque ut peregrinus & exul in terra Midjam habitaret, tamen iniquitatem aliquam committi videns, ab ea vindicanda & amovenda temperare sibi non potuerit, eamque ferre nequiverit, sicut dicitur; *Tum surrexit Moses, & servavit eas.* Hæc virtus exseruit se in Davide, posteaquam oleo unctiois unctus fuit, sicut Scriptura de ipso ait; *Et Spiritus DOMINI irruit in Davidem à die illa & deinceps.* Propterea prævalebat urso & leoni, & tandem etiam Philisthæo. Veruntamen horum nullum induxit virtus ista ad aliquid Loquendum vel Dicendum; sed excitat tantum eos, qui illâ præditi sunt, ad insigne & nobile aliquod factum, & quidem non quòdvis, verum in specie ad oppressos, sive unum aliquem particulariter, sive totum aliquem cœrum & Ecclesiam, juvandos, vel faciendum aliquid, quod ad illorum liberationem conducit & prodest. Quemadmodum verò non omnis, qui somnium verum videt, Propheta est; ita non de omni, qui peculiari auxilio instructus est ad quamlibet promiscuè rem, ut acquisitionem divitiarum, aut ad aliud quid sibi solum proprium & conducens, (h. e. ad aliud aliquod privarum commodum), dicitur, quòd habeat Spiritum DOMINI; aut, quòd Spiritus DOMINI sit cum ipso; & quòd fecerit id, quod fecit, per Spiritum Sanctum: sed dicitur hoc tantum de eo, qui magnum aliquod Bonum fecit, aut tale quid, unde id provénit, ut fuit Prosperitas Josephi in domo Ægyptii, quæ fuit prima causa rerum magnarum, quæ postea evenerunt, sicut notum est.

Secundus gradus est, cum Homo in se sentit rem vel facultatem quampiam exoriri & super se quiescere, quæ eum impellit ad loquendum; ita ut loquatur vel de scientiis & artibus, vel Psalmos & Hymnos, vel utilia ac salutaria rectè vivendi præcepta, vel res politicas & civiles, vel denique Divinas; & quidem inter vigilandum, & in vigore sensuum ordinario. Et hic est, de quo dicitur, quòd loquatur per Spiritum Sanctum. Hac specie Spiritus Sancti instinctus, Psalmos suos scripsit David; Proverbia, Ecclesiasten & Canticum Canticorum, Salomon. Hoc afflatu scripti sunt Danjelis, Jobi, & Chronicorum Libri, & reliqua Hagiographa, unde etiam *Kerubhim* h. e. Hagiographa appellantur, quia *Kerubhim* h. e. scripta sunt per Spiritum Sanctum. De libello *Esther* palam dicunt Sapientes nostri; *Libellus Esther per Spiritum Sanctum dictatus est.* De ejusmodi Spiritu

MOSES virtus heroica unde.

Exod. 2. 17.

DAVIDIS.

1. Sam. 16. 13.

1. Sam. 17. 34.

Secundus gradus Prophetia.

Hagiographa
כְּתוּבִים קֶרֶבִּימ
Kerubhim.

per Spiritum S.
scriptus.

2. Sam. 23. 2. Sancto dixit David; *Spiritus DOMINI loquutus est per me, & sermo ejus per linguam meam: vult enim dicere, Spiritum Sanctum impulisse eum ad verba illa loquenda. Ex hoc censu fuerunt Septuaginta Seniores, de quibus dicitur; Fuit autem requiescente in eis Spiritu, propheterunt, & non addiderunt. Tales fuerunt Eldad & Medad. Tales fuerunt Sacerdotes illi omnes, qui interrogabantur per Urim & Thummim, sicut Sapientes nostri dicunt; Majestas Divina habitat super eum, & loquitur per Spiritum Sanctum. Talis fuit Fechezziel filius Zachariae, de quo in libro Chronicorum legimus; Fuit super eum Spiritus DOMINI in medio caetis, & ait: Attendite omnis Jehudah, & habitatores Jerusalem, sic dixit DOMINUS vobis, &c. Talis fuit Zacharias filius Jehojada sacerdotis, de quo ita scriptum legimus; Spiritus autem DEI induit Zachariam filium Jehojada sacerdotis, & stetit desuper Populum, ac dixit eis, Sic dixit DEUS, &c. Talis fuit Asarias filius Iddo, sicut dicitur; Super Asariam autem filium Obed fuit Spiritus DEI, qui egressus ante Asa, dixit ei, &c. Et tales fuerunt omnes ii, de quibus simile quid legitur. Scito etiam, Bileamum eo tempore, quo pius & bonus fuit, ex hoc genere fuisse. Hinc enim dicitur de eo; Posuit autem DOMINUS Verbum in ore Bileami: nam perinde est ac si diceret, Illum per Spiritum DEI loquuturum. In hunc sensum ipsemet de se dicit; Dixit audiens eloquia DEI. Sed hoc imprimis notatu dignum hic est, quod David, Salomon, & Danjel ad istud genus referantur, non verò ad Jesajæ, Jeremiæ, Nathanis, Achijæ Schilonitæ, & aliorum similium. Nam quæcunque David, Salomon & Danjel dixerunt, à Spiritu Sancto acti dixerunt & loquuti sunt. Quod verò ait David; Dixit DEUS Israël mihi, loquutus est Fortis Israël: ejus sensus est, quod DEUS ipsi per Nathanem, vel alium aliquem, bonum quippiam promiserit; sicut ibi: Et dixit DOMINUS ad eam. Item; Dixit itaque DOMINUS ad Salomonem: propterea quod fuit hoc apud te, nec custodivisti pactum meum, &c. Hic enim comminatur ei malum per Achijam Schilonitam, vel alium quempiam. Sic, quod dicitur de Salomone, In Gibeon visus est DOMINUS ipsi Salomoni, in somnio noctis, & dixit DEUS, &c. id non fuit mera & pura Prophetia, sicut illud, ubi dicitur; Fuit Verbum DOMINI ad Abrahamum in Visione, dicendo: aut sicut ibi; Et dixit DEUS ad Israël in Visionibus noctis: aut sicut Prophetia Jesajæ & Jeremiæ. Nam etsi cuilibet istorum quoque oblata fuerit Prophetia in Somnio Prophetiæ, tamen simul indicatum fuit illis, quod sit Prophetia, & quod Prophetia illis obvenerit. Sed in hoc negotio Salomonis, & quidem in fine ejus, dicitur; Quumq; evigilasset, & en Somnium! Sic in apparitione*

tione secunda; *Apparuit DOMINUS ipsi Salomoni secundò, sicut apparuit ei in Gibeon*: de qua manifestè liquet, quòd non nisi Somnium fuerit. Ibid. 2.9.

Hic autem gradus inferior est eo, de quo dicitur; *In somnio loquar cum ipso*. Nam qui prophetant in Somnio, non vocant illud ampliùs Somnium, postquàm Prophetia pervenit ad eos in Somnio; sed simpliciter dicunt, quòd Prophetia fuerit. Ita postquàm Patriarcha Jacob expergefactus fuit ex Somnio Prophetiæ, non dixit, quòd fuerit Somnium, sed rotundè ait; *Certè DOMINUS est in loco isto, &c.* Gen. 28.16.

Item; *DEUS omnipotens apparuit mihi in Luz, in terra Canaan, & definitivè pronuntiat, quòd fuerit Prophetia*. Sed de Salomone dicitur, *Cumq; evigilasset, & ecce Somnium!* Sic invenies, quòd Danjel, licet in Somniis suis viderit Angelum, ejusque Verbum audiverit, Somnia tamen illa appellet, etiam postquàm per ea cognovit, quæ cognovit: ut, *Tùm Danjeli in Visione noctis secretum revelatum est*. Item, *Tùm scripsit Somnium*. Item, *Videbam in Visione mea in nocte, &c.* Item, *Et Visiones capitis mei tenuerunt me*. Item, *Et obstupuit super Visione, & non erat qui intelligeret*. Nullum autem iterum est dubium, quin iste gradus sit inferior eo, de quo dicitur; *In Somnio loquar cum eo*. Hinc unanimi consensu retulit Gens nostra Librum Danjelis inter libros Hagiographos, non verò inter Prophetas. Ideò monui te, quòd licet in ista Prophetiæ speciè, quæ còtingit Danjeli & Salomoni, Angelum viderint, tamen non invenerint & deprehenderint in sese, quòd Prophetia pura sit, sed Somnium tantùm, veritatem rerum aliquarum ipsis notam faciens. Proinde etiam pertinet ad eos, qui loquuntur per Spiritum Sanctum, ad secundam videlicet Prophetiæ specièm. Hinc in ordinandis Scripturis Sanctis nullam differentiam fecerunt inter Proverbia, Ecclesiasten, Danjelem, Psalmos, Ruth, & Estherem, quia omnes isti libri per Spiritum Sanctum scripti sunt; generaliter tamen etiam *Prophetae* vocantur.

Tertius gradus, qui est primus Prophetiæ veræ, est eorum, qui dicunt; *Et fuit Verbum DOMINI ad me*, vel simile quid, quod hùc tendit. Consistit autem in hoc, cum Propheta vider parabolam in Somnio, & cum omnibus illis conditionibus, quas præmisimus, quæ in vera Prophetia requiruntur: & cum in illo ipso Somnio Prophetico sensus parabolæ illius ei declaratur, quid nempe per illam significetur. Tales sunt Parabolæ Zachariæ.

Quartus gradus est, cum Propheta verbù aliquod clarè & distinctè audit in Somnio Prophetiæ, sed non vider Loquẽtem illud; quemadmodù accidit Samueli in principio Prophetiæ ejus, sicut exposuimus.

Quintus

Danjelis Liber cur relatus sit inter Hagiographos?

Tertius gradus Prophetia.

Quartus gradus.

Quintus

- Quintus gradus.** *Quintus gradus* est, quando Vir aliquis in Somnio loquitur cum Propheta, sicut in quibusdam Prophetiis Ezechielis dicitur; *Et loquutus est ad me Vir, Fili hominis.*
Ezech. 40. 4.
- Sextus gradus.** *Sextus gradus* est, quando Angelus cum ipso loquitur in Somnio, quod frequentissimum est: ut, cum dicitur; *Et dixit ad me Angelus DEI in Somnio.*
Gen. 31. 1.
- Septimus gradus.** *Septimus gradus* est, cum Propheta existimat, DEUM secum loqui in Somnio Prophetiæ: ut Jesajas, inquiens; *Vidi DOMINUM.* Item, *Et vidi DOMINUM, & dixi, Quem mittam? & quis ibit nobis?* Item, Michajahu, filius Jimla, *Vidi DOMINUM.*
Jesa. 6. 1.
Ibid. v. 8.
1. Reg. 22. 19.
- Octavus gradus.** *Octavus gradus* est, cum offertur ipsi Visio in Visione Prophetica, & cum Parabolas videt; sicut Abrahamo factum est in Visione segmentorum. Parabolæ enim illæ contigerunt interdum in Visione, sicut notum est.
Gen. 15.
- Nonus gradus.** *Nonus gradus* est, quando audit verba in Visione; sicut de Abrahamo legimus: *Et ecce Verbum DOMINI erat ad ipsum; Non hereditabit te iste.*
Ibid. v. 4.
- Decimus gradus.** *Decimus gradus* est, quando videt Virum secum loquentem in Visione Prophetiæ: sicut iterum Abraham in quercubus Mamre; & sicut Josua in Jericho.
Gen. 18.
Jof. 5. 13.
- Undecimus gradus.** *Undecimus gradus*, quando videt Angelum loquentem secum in Visione; ut Abraham in ligatione Isaaci. Atque hic gradus, meo judicio, supremus est inter gradus Prophetarum, de quibus nos docent Scripturæ Sacræ, post ea, quæ dicta sunt de perfectione Rationalitatis Viri, sicut requirit speculatio, & post conditiones illas, quæ fuerunt in Mose Doctore nostro p. m. Sed an fieri possit, ut Propheta aliquis alius præter Moſen in Visione Prophetiæ videat, ac si Deus ei loqueretur? id absurdum est, meo judicio; neque eò pertingere mihi videtur facultas Imaginatrix. In reliquis etiam Prophetis (*excepto Mose*) nullibi id reperimus. Ideo clarè & perspicuè hac de re ait Lex; *In Visione me notum faciam ei, in Somnio loquar cum eo:* ubi Somnio attribuit Loquutionem vel Sermonem; Visioni verò conjunctionem Intellectûs & Influentionem ejus, dum ait; *In Visione ervadda notum me faciam, vel, notus siam ei;* (est enim *Ervadda* Futurum Hithpahel à verbo *Fada* Scivir, Cognovit;) nequaquam autem dicit, quòd in Visione aliquid auditorus sit à DEO. Propterea, quando inveniri, quòd Scripturæ dicant de Verbo aliquo, quòd Propheta illud à DEO audiverit, & quòd in Visione factum fuerit, dixi apud me: Vel dicendum est, quòd Verbum illud, quod audivit, in Somnio factum fuerit,
&c.

& nequaquam congruat, ut tale quid accidat in Visione, ita sc., ut Creator alicui ostendat, ac si ipse cum eo loqueretur; id quod convenit cum eo, quod ex sensu litterali Scripturæ discimus. Vel dici potest, quòd omnis Visio, in qua mentio fit Sermonis alicujus auditi, ab initio sit Visio, sed postea tam profunda fiat, ut in Somnium convertatur; quemadmodum explicuimus in dicto illo, *Et sopor irruit in Abrahamum*: ad quod Sapientes nostri dicunt; *Hic est sopor Prophetia*. Proinde omnis sermo, qui auditur, quocunque etiam modo id fiat, in Somnio auditur, sicut ait, Scriptura; *In Somnio loquar cum eo*. In Visione verò Prophetiæ nihil apprehenditur, nisi Similitudines & Apprehensiones Intellectuales, propter quas pertingunt (*Homines*) ad scientias & disciplinas, quantum quidem per speculationem fieri potest, sicut exposuimus. Et hoc est, quod Scriptura sibi vult, dum ait; *In Visione me notum faciam*; vel, *notus fiam ei*.

Juxta hanc ergo ultimam expositionem octo tantum erunt Prophetiæ gradus, (*nam si falsum sit, in Visione audiri sermonem, concident tres ultimi gradus*), & eorum supremus ac perfectissimus erit, cum quis prophetat generaliter in Visione, etiamsi Vir tantum cum eo loquatur, (*h.e. cum generaliter in Visione Prophetia alicui offertur*).

Verum objicies mihi fortè hoc loco, & dices: Inter gradus Prophetiæ numerasti & hunc, quòd Propheta quandoq; audiat DEUM secum loquentem, ut Jesajas & Michæas. Istud verò quomodo quadrat, cum fundamentum nostrum sit, omnes Prophetas audire sermonem mediante Angelo, præter unicum Moysen, de quo dicitur; *Ore ad os loquar cum eo?*

Num. 12. 8.

Respondeo; omninò ita se rem habere, & quòd medium illud fuerit facultas Imaginatrix, quâ audiverunt, quòd DEUS loquatur cum ipsis in Somnio Prophetiæ. Moyses verò audivit ex Propitiatorio inter duos Cherubinos, sine ministerio facultatis Imaginatricis.

Verum in Commentariis nostris Talmudicis jam exposuimus differentias Prophetiæ illius, & sensum dicti istius, *Ore ad os loquar cum eo, sicut loquitur Vir cum socio suo, &c.*

Tu, si placet, inde pete. Non enim opus est, ut, quæ semel dicta sunt, repetantur.

CAP. XLVI.

Quòd Opera ea, quæ Propheta dicunt se fecisse, non fuerint facta reverà & externè, sed tantùm in Visione Prophetiæ.

EX unico Individuo & singulari sumitur probatio ad omnia illius speciei Individua, & cognoscitur, quòd eadem sit ratio reliquorum. Et intentio mea in hoc capite est, quòd ex ratione & formâ unius narrationis Propheticæ, demonstratio sit petenda de reliquis similibus narrationibus omnibus.

Scias ergo, quemadmodum in Somnio accidit, ut Homini videatur, ac si in hanc vel illâ Regionem profectus esset, uxorem in ea duxisset, ac ad tempus aliquod ibi habitasset, filium, quem N. appellârit, & qui talis aut talis fuerit, ex ea suscepisset; ita se quoque rem habere in illis parabolis Prophetarum, quas vident aut faciunt in Visione Prophetiæ. Quicquid enim docent Parabolæ illæ de actione aliquâ & rebus, quas Propheta facit, de mensura & spatio temporis inter unam & alteram actionem, de profectioe ex uno loco in alium; illud omne non est nisi in Visione Prophetica, nequaquam verò sunt Actiones veræ & in sensus incurrentes, licet quædam partes præcisè & absolutè commemorentur in Libris Prophetarum. Quia enim notum est, totum factum esse in Visione Prophetiæ, non opus fuit in commemoratione cujuslibet partis Parabolæ repetere, quòd sit in Visione Prophetiæ, sicut Propheta ait; *Et dixit DOMINUS ad me: neque etiam necesse fuit explicare, quòd fuerit in Somnio.* Vulgus autem Hominum existimat, quòd actiones, profectioes, quæstiones & responsiones istæ omnes in Apprehensione sensuum factæ fuerint, non verò in Visione Prophetiæ. Itaque proposui mihi rem hanc explicare, & talia adducere, de quibus nemo Hominum dubitare potest, illisque exempla quædam adjicere, ex quibus judicare queas de aliis, quæ non sum adducturus.

Ex illis, quæ manifesta & extra omnem dubitationis aleam posita sunt, sunt verba Ezechielis; *Ego sedebam in domo mea, & seniores Jehudah sedebant coram me, &c. Et elevavit me Spiritus inter Cælum & Terram, & adduxit me Hierosolymam in Visionibus DEI.* Ita quod dicit, *Et egressus sum in campum, in Visione Prophetiæ accidit; sicuti de Abrahamo dicitur, Et eduxit eum foras, & dixit; fuit autem hoc in Visione.*

Sic

Actiones & opera Prophetarum omnia, quæ recensent, facta sunt in Visione Prophetiæ.

Ezech. 8. 1.

Ezech. 3. 23.

Gen. 15. 5.
v. 1.

Sic quod ait Ezechiel, *Et collocavit me in medio campi; utique factum* Ezech.37.1.
 est in Visionibus DEI. Præterea commemorat Propheta in Visione
 illâ, quâ Hierosolymam translatus fuit, quippiam, his verbis; *Et ecce* Ezech.8.7.8.9.
foramen unum erat in pariete. Et dixit ad me, Fili hominis, fode nunc in
pariete: & fodi in pariete, & ecce ostium unum, &c. quod sine dubio in
 Visione quoque factum est. *Quemadmodum* autem vidit in Visioni-
 bus, quòd jussus fuerit fodere in pariete, ut intrare & videre posset,
 quid intus faciant, quòd foderit, (sicut dicitur, *in Visionibus DEI*), Ibid.7.3.
 per foramen ingressus fuerit, & viderit id, quod vidit; (omnia enim
 hæc in Visione Prophetiæ facta sunt): ita quoque id, quod dictum
 est ad eum; *Et tu sume tibi laterem, &c. Et tu dormi super latus tuum sini-* Ezech.4.v.1.
strum, &c. Et tu cape tibi triticum & hordeum: quod item alibi ei dictum
 legitur, *Novaculam hanc tonsoriam cape tibi, & transire fac super caput* v.4.
tuum, & super barbam tuam; ita, inquam, ista omnia in Visione Pro- v.9.
 phetiæ facta sunt, ac vidit, vel visum fuit ipsi, se ista opera facere, que Ezech.5.1.
 ipsi præcipiebantur. Absit enim, ut DEUS Prophetas suos stultis
 vel ebriis similes reddat, eosque stultorum aut furiosorum actiones
 facere jubeat; præterquam quòd præceptum illud ultimum Legi
 repugnasset! Fuit autem Ezechiel Sacerdos magnus, & propterea
 ad duo illa præcepta negativa, de non radendo angulo capitis & an-
 gulo barbæ, obligatus. Proinde non nisi in Visione Prophetiæ fa-
 ctum fuit. Idem judicium est de eo, quod dicitur; *Quemadmodum* Jesa.20.3.
ambulavit servus meus Jesajas nudus & discalceatus: utique enim in Vi-
 sionibus DEI & hoc factum est. Qui verò minùs firmo judicio sunt
 prædici, illi hæc omnia ita intelligunt, ac si Propheta narraret, quid
 sibi injunctum fuerit, & quid reverà fecerit. Ita narrat Propheta, se
 jussum fuisse fodere in pariete, & dicit se fodisse, *Et fodi, inquit, in pa-*
riete; cùm tamen esset in Babylonia! Sed declaravit, quòd istud ac-
 ciderit *in Visionibus DEI.* Et sicut quod de Abrahamo legitur, *Fuit* Genes.15.1.
Verbum DOMINI ad Abrahamum in Visione, dicendo: & in illa Visione
 dicitur, *Et eduxit illum foràs, & dixit; Suspice nunc Cælum, & numera*
Stellas: sicut, inquam, clarum & evidens est, quòd in Visione Pro-
 phetiæ factum fuerit, quòd viderit, ac si educeretur è loco, in quo
 fuit, ut videre posset Cælum, & quòd postea dictum fuerit ei, *Numera*
Stellas: ita dico de eo, quod Jeremiæ injunctum & in mandatis
 datum fuit, *Ut abscondat cingulum in Euphrate, & quòd eum absconderit,* Jerem.13.4.5.6.
 deinde elapso longo tempore iterum *quæsitum illud iverit, & corruptum ac pu-*
trifacum invenerit: ita, inquam, ajo, hæc omnia in Visione Prophetiæ
 facta fuisse, neq; Jeremiam è Terra Israël in Babyloniam exivisse,

Hos. 1. 2.

aut Euphratem vidisse. Ita quod dictū fuit Hoseæ, *Vade, accipe tibi uxorem fornicationum, & filios fornicationū*; totum item illud, quod de generatione sive partu Liberorum & illorū appellationibus ibi dicitur, factum est in Visione Prophetiæ. Nam posteaquàm de istis explicatur, quòd sint Parabolæ, nullus remanet dubitandi vel dicendi locus,

Jesa. 29. 11.

quòd existentiam veram habeant, sed sicut dicitur; *Erit q̄ vobis Visio omnium verborum Prophetarum, sicut verba Epistole obfignatæ, &c.*

Judic. 6.

Ira videtur mihi, quòd factum Gedeonis cum Vellere in Visione contigerit, sed non in vera & mera Visione Prophetiæ; Gedeon enim non pervenit ad gradum Prophetarum, multò minùs ad gradum Miraculorū: & summa ejus perfectio fuit, quòd apprehendit sicuti Judices Israëlis. Unde Sapientes nostri eum constituerunt *inter Homines leviores, vel viliores*, sicut exposuimus. Totum proinde contigit in Somnio, quale fuit Somnium Labanis & Abimelechi.

Zach. 11. 12.

13.

Ita, quod ait Zacharias, *Pascam oves illas occisionis, &c.* usque ad finem illius narrationis, ubi postulasse dicitur mercedem, illam accepisse, & in domum DOMINI ad thesaurarios projecisse; omnia, inquam, ista vidit in Visione Prophetiæ. Nam & mandatum, quod accepit, & factum, quod fecisse dicitur, in Visione Prophetiæ, vel in Somnio Prophetiæ acciderunt. Atque hæc res extra omnem est controversiam, quam nemo ignorat, nisi fortè, qui nescit discernere inter possibile & impossibile, sed illa confundit. Ex iis autem, quæ adduxi, judicare potes de illis, quæ sicco pede præterivi. Omnia enim sunt ejusdem speciei & formæ, omnia sunt *Visio tantum Prophetica*. Quæcunq; autem in ejusmodi Visione dicuntur; ut, Quempiam aliquid fecisse, audivisse, exivisse, introivisse, dixisse, compellatum esse, stetitisse, sedivisse, ascendivisse, descendivisse, ivisse, interrogasse, interrogatum esse; illa omnia sunt intelligenda *in Visione Prophetica*. Et licet prolixè non nunquam res illæ recitentur, & circumstantiæ temporis, loci, personarum, indicentur; tamen postquàm intelligis, quòd opus illud sit Parabola, certò persuasus esto, quòd acciderit in Visione Prophetiæ.

CAP. XLVII.

De Hyperbolis & Metaphoris, quæ in Prophetis occurrunt.

HACTENUS sufficienter tibi demonstratum & declaratum est, magnam Prophetiarum Prophetarum partem factam esse

in Parabolis: nunc itaque paucis quoque tibi exponendæ sunt *Metaphora, Hyperbolæ, & Excessus.*

Sunt enim quædam in Scriptis Prophetarum, quæ, si juxta-sententiam litteralem accipiantur, & non intelligatur, quòd *Hyperbole* aliqua in eis sit, aut si sumantur, ut verba sonant secundum primam suam significationem, & non observetur, quòd sint *Metaphorica*, res gignent absurdissimas. Hinc est, quòd vulgo dicunt Sapientes nostri, *Loquitur Lex nonnunquam hyperbolicè.* Dicitur autem illius probationem petiverunt ex eo, quod dicitur, *Civitates magna & munita in Cælum:* id quod verissimum est. Ex numero autem loquutionum hyperbolicarum sunt quoque ista: *Aves Cæli deferent vocem. Cujus altitudo erat sicut altitudo cedrorum.* Atque istiusmodi res, quæ hyperbolicè & superlativè, nequaquam verò definitivè & propriè dictæ sunt, quàm plurimæ reperiuntur apud Prophetas. Ad illas verò nequaquam referendum & trahendum, quod in Lege de Ogo scribitur; *Arso eres barsel*, h.e. *Sponda vel Lectus ejus lectus ferreus, &c.* Eres enim idem est quod *Mittah Lectus*; ut in illo, *Etiã arfenu Sponda noster, vel Lectus noster virens.* Nullius quippe Hominis lectus æqualis est staturæ ejus. Nam Lectus non est sicut vestimentum, sed Lectus semper major est Viro, qui in eo dormit: & secundum communem quidem consuetudinem solet Lectus tertiâ parte longior esse Viro, qui in eo dormit. Unde, si longitudo spondæ ejus fuit novem cubitorum, fuerit longitudo Viri, qui dormivit in ea, secundum communem lectorum proportionem sex cubitorum plus-minus. Præterea, quòd ibi dicitur, *Ad cubitum Viri*, ejus sensus est, *Ad cubitum alterius communis staturæ Viri*, non verò ad cubitum Ogi. Nam omnes reliqui Homines eandem ferè habent membrorum proportionem. Dicitur itaque, quòd statura Ogi duplo major fuerit, aut paullò minus staturâ reliquorum Hominum; id quod quidem rarissimum & monstrum veluti Hominis, nequaquam verò prorsus impossibile est.

Quod verò Lex scribit de mensura dierum, & de ætate primorum Mundi Hominum; de eo dico, quòd tantam ætatem non sint assequuti, nisi illi, quorum expressè sit mentio: reliquos autem Homines vixisse dies naturales, consuetos, & ordinarios. Raritas proinde & Novitas fuit tantum in singularibus illis Individuis; idque vel propter accuratam alimenti vivendique rationem & diætã, vel per modum aliquem miraculosum. Aliter de ea re dici non potest.

De Hyperbolis Prophetarum.

Eccles. 10. 20. Amos 2. 9.

Historia Ogi nã est hyperbolica.

Deut. 3. 11. Cant. 1. 16.

De ætate primorũ Mundi Hominum.

De Metaphoris
Prophetarum.

Jesa. 55. 12.

Jesa. 14. 3.

Deut. 32. 14.

Deut. 28. 12.

Pfal. 78. 23.

Ezech. 1. 1.

Exod. 32. 32.

³³
Pfal. 69. 29.

Pfal. 119. 144.

Jesa. 45. 19.

Porro autem diligenter quoque considerandæ sunt *Metaphoræ*, quæ occurrunt. Illarum quædam sunt tales manifestè & palàm, quæ neminem dubitare patiuntur; ut, cùm dicitur; *Montes & colles cantabunt coram vobis laudem, & omnes arbores agri plaudent manu.* Est enim hîc manifesta *Metaphora*. Ita quod dicitur; *Etiã abietes latet & sunt de te, &c.* Jonathan Filius Uzielis transtulit; *Etiã Principes ejus latentur de te, divites opum gaudent:* & posuit illud ex sensu *Parabolæ*, sicut, *Butyrum bovis & lac ovium.* Atque istiusmodi *Metaphoræ* infinitæ propemodùm occurrunt in libris *Prophetarum*, & earum quædam ita sunt comparatæ, ut vulgus & idiotæ quoque eas animadvertere possint; quædam verò ita, ut existiment, nullam ibi subesse *Metaphoram*. Nam de dicto illo, *Aperiet Dominus tibi thesaurum suum optimum Cælum*, nemo dubitat, quin sit *metaphoricum*, & *Deus* nullum thesaurum habeat, in quo pluviam reserret. Ita quoque cùm dicitur, *Et januas Cæli aperuerat, & pluerat super eos Manna ad comedendum*, nemo credet, quòd in Cælo portæ sint vel januæ, sed per similitudinem dictum hoc est, & est quoque *Metaphoræ* species. Sic necesse est, ut intelligatur, quod alibi dicitur, *Aperiti fuerunt Cæli.* Item illa, *Aut si non, dele me de libro tuo, quem scripsisti. Delebo illum de libro meo.* *Deleantur de libro viventium.* Et hæc enim omnia *metaphoricè* dicta sunt. Nam *Deus* nullum haber librum, in quem scribit, vel è quo delet aliquem, sicuti vulgus existimat, quia non exercitati sunt in *Metaphoris*; sed omnia sunt ejusdem generis & farinae. Tu propriâ & privatâ industriâ collige reliqua, quæ non produxi, eaque istis adjice, quæ in hoc capite exposui, & distingue diligenter singula, ut cognoscas, quidnam per *Parabolam*, quid per *Metaphoram*, quid per *Hyperbolem*, & quid denique juxta litteram & simplicem sensum dictum sit. Id si feceris, faciles erunt tibi *Prophetiæ* omnes; revelabuntur tibi secundùm ordinem intelligibilia vera credenda multa, quæ *Deo* Opt. Maximo placent & grata sunt, cui nil placet præter *Veritatem*, & cui nihil est exosum præter *Falsitatem* & *Mendacium*; tutus eris, ne confundantur cogitationes tuæ, ut credas dogmata falsa & à veritate aliena, eaq; tanquam *Legem Divinam*, vel *Legi conformia* habeas: *Leges* enim omnes, si rectè intelligantur, puram continent *veritatem*, sicut dicitur; *Justitia sunt testimonia tua in seculum.* Item; *Ego Dominus loquens justitiam.* Tandè per hanc norionem & discretionem liber eris ab omnibus imaginationibus falsis earum rerum, quas *Deus* nunquam creavit, & ab omnibus turpibus & pravis sententiis, quæ vel in hæresin hominem pertrahunt,

hunt, vel imperfectione aliquam de DEI natura, ut Corporeitatem, Attributa, & Passionem, fidei ejus insculpunt, vel denique sinistram opinionem & suspicionem de verbis Prophetarum, ac si falsa essent, generant, in quæ omnia delabuntur illi, qui ea, quæ hactenus à nobis dicta & Arcana Legis sunt, ignorant. Licet autem non nisi generaliter de illis loquuti simus, facile rament est particularia quoque cognoscere, post illa, quæ à nobis dicta sunt.

CAP. XLIIX.

De Actionibus quibusdam Naturalibus, Accidentariis, & Voluntariis, quas DEUS jussisse dicitur.

NULLUM dubium est, quin cum omni re innovata & creata ita comparatum sit, ut illa habeat causam aliquam propinquam, quæ eam innovavit, & hæc causa iterum aliam, sicque consequenter, usque ad primam omnium rerum causam, Voluntatem nempe, & Beneplacitum DEI. Hanc ob causam solent non raro Prophetæ in suis scriptis causas illas secundas & intermedias omittere, & opus aliquod immediate DEO adscribere, ac dicere, quòd DEUS illud fecerit; id quod notissimum, & tùm à nobis alibi, tùm ab aliis Veritatis indagatoribus (prou communi est Legis nostræ Doctorum sententia) pertractatum est.

His ergo sic prælibatis, attende diligenter ad ea, quæ in hoc capite dicturus sum; quin-imò singularem & majorem diligentiam adhibe, quàm in reliquis capitibus omnibus. Hoc verò est, quod tibi sum expositurus. Quicquid innovatur ab omnibus indifferenter causis propinquis sive secundis, ex quibus aliquid innovatur, sive sint Substantiales Naturales, vel Voluntariæ, vel Accidentales, (Voluntarias eas dico, quando vel Voluntas Hominis alicujus rei causa est, vel etiam Voluntas aliorum Animantium), illud omne attribuitur DEO in Libris Prophetarum, & liberè dicunt de illis Operibus, quòd DEUS illa vel præceperit, vel dixerit, utunturque de illis, verbis *Amar Dicendi, Dibber Loquendi, Zivvah Præcipiendi, Kara Vocandi, Schalach Mittendi.*

Ea, quæ innovantur à causis secundis, attribuantur Deo, tanquam causa prima.

Atque hoc est, de quo te in hoc capite erudire volui; quòd nempe DEUS secundum ea, quæ modò à nobis statuta sunt, excitet tam Animalium irrationalium Voluntatem, quàm liberum Arbitrium.

Animalia.

Animalis rationalis : & quòd Ipse sit, qui trahit vel regit tam res naturales secundum consuetudinem ipsarum, quàm accidentia, quæ sunt veluti additamenta rerum naturalium, & maximà ex parte Naturæ, Voluntati, & libero Arbitrio communia. De his enim omnibus, quæ ex istis causis sequuntur, dicitur, vel quòd **DEUS** illa sic facere iusserit, vel quòd dixerit, ut ita sint. Illorum autem singulorum exempla nunc tibi adducam, ut ex illis iudicium quoque ferre possis de iis, quæ non sum adducturus.

Res naturales. De eo, quod sequitur ordinariè ex rebus Naturalibus, ut de liquefactione Nivis à calore Aëris, & de strepitu Aquarum Maris à procella Ventri, dictum est; *Mittit Verbum suum, & liquefacit ea, &c.* Item; *Et stare facit Spiritum turbinis, & exaltat fluctus ejus.* De descensu pluvix; *Nubibus quoq; mandabo, ne pluant super eam pluviam.*

Res arbitria. De eo, cujus causa est *Voluntas & liberum Arbitrium Hominis*: ut, cum unus Populus alteri bellum infert, vel alter alterum injuriâ & damno afficit, etiam usque ad calumniæ illationem. Ita dicitur de Tyrannide Nebucadnezaris & Exercitûs ipsius; *Ego præcepi præparatis à me, etiam vocavi fortes meos in ira mea.* Item; *Ad Gentem impiam mittam eum.* In negotio Simei filii Gerah dicitur; *Nam DOMINUS dixit ei, Maledic Davidi.* Quando Joseph liberatus fuit è carcere, dicitur; *Misit Rex, & solvit eum.* De Persarum & Medorum dominio in Chaldæos; *Et mittam in Babel ventilatores, & ventilabunt eam.* De Elia, cum **DEUS** ei cibum & alimentum suum procuraret; *Ecce, præcepi mulieri viduæ, ut pascat te.* De Josepho iterum; *Nunc itaq; non vos misisti me hûc, sed DEUS!*

De eo, cujus causa est *Voluntas reliquorum Animalium irrationalium*, & ad quod propter necessitates vitæ suæ incitantur, dicitur; *Et dixit DOMINUS pisci illi, & evomuit Jonam in aridam*: ed quòd Dominus excitavit voluntatem illam in pisce; non verò, quòd **DOMINUS** ex illo pisce Prophetam, & Prophetiam aliquam super eo requiescere fecerit. Sic dicitur de Locusta, quæ venit tempore Joëlis filii Petuëlis; *Quia sortia & facientia Verbum ejus.* Ita de colluvie Animalium irruentium in Edom tempore vastationis ejus in diebus Sancheribis; *Et ipse projecit eis sortem, manusq; ejus divisit illis in linea.* Licet enim hîc nullum adhibeatur verbum *Dicendi*, vel *Mittendi*, vel *Præcipiendi*, tamen per bonam consequentiam subintelligitur & includitur. Et ex eâ ratione de aliis similibus in hac materiâ phrasibus judicandum.

Res accidentales. De rebus Accidentalibus, & quidem de *Accidente mero*, habemus exem-

exemplum in Rebecca ; *Sit uxor filio heri tui, quemadmodum dixit* Gen.24.51.
DOMINUS. In historia Davidis & Jonathanis ; *Quia misit te* 1.Sam.20.22.
DOMINUS. In historia Josephi ; *Et misit me DOMINUS an-* Gen.45.5.
te-vos.

Sic itaque declaratum tibi quoque est, quomodo de Causis quibusvis secundis, sive illæ sint Substantiales, sive Accidentales, sive Voluntariæ, quomodo inquam de illis omnibus indifferenter dicantur quinque hæc verba, *Zivvab, Amar, Dibber, Schalach, Kara.* Quocirca diligenter id retine, & singulis locis pro ratione sensûs eo utere. Sic enim absurda & inconvenientia multa à te recedent, manifestabiturque tibi vera & genuina locorum illorum explicatio, qui à veritate alieni esse videntur.

Atque hæc sunt etiam ea, quæ de Prophetia, illius Parabolis, variis dicendi modis, reliquisque ad hanc materiam pertinentibus dicere debui, potui, volui. Nunc,
 juvante DEO, progrediemur
 ad alia.

FINIS PARTIS SECUNDÆ.

RABBI MOSIS MAJEMO-
NIDIS

MORE NEVOCHIM

PARS TERTIA.

PRAEFATIO.

ULTOTIES jam exposuimus, principalem nostrum in hoc Tractatu scopum esse, quantum fieri potest & licet, Opus Creationis (*Theologiam Naturalem*) & Opus Mercavah, h. e. Curruum, (*Ezechielis* sc., i. e. *Theologiam Mysticam & Spiritualem*) explicare, prout in eum finem ad Librum hunc conscribendum me accinxit.

Monui etiam, quòd Res istæ sint ex *Arcanis Legis*. Nõsti autem, quòd graviter culpârint Rabbini nostri eum, qui illa revelaret; & quòd econtrâ illius, qui Secreta Legis, etiam ea, quæ Viris doctis & sapientibus nota & manifesta sunt, occultat, amplissimam mercedem esse dixerint. Sic enim legitur in *Pesachim* ad illud Prophetæ Jesajæ, *Quia habitantibus coram DOMINO erit negotiatio ejus, ut comedant ad saturitatem, Velimchasse attiki. Dixerunt (Rabbini); Velimchasse Et operientur verba, quæ revelavit Attik Antiquus dierum. Quæ nam autem sunt illa? Arcana Legis.* Quid his verbis sibi voluerint, facile intelligis, siquidem intelligentiâ cor tuum sit præditum.

Prætereâ ostendimus, quàm profundum sit Opus Mercavah, & quàm longè Vulgi caprum superet.

Insuper declaravimus & hoc, quòd & ea, quæ per singularem DEI gratiam quis addidit & intelligit, alios docere prohibitum sit, nisi de facie ad faciem, & quidem illi tantum, qui alibi à nobis recitatus qualitates habet, & nil aliud, quàm summa & generalia capita. Atque hæc est causa, propter quam illius scientia & cognitio

peni-

Jesaj. 23. 18.

Dan. 7. 13.

penitus è Gente nostra interciderit, ita ut neque modicum, neque multum ampliùs de ea reperiatur. Ira autem fieri tùm conveniebat, quia nunquam deerant, qui ea ex ore docentium exciperent. Nullus etiam unquam de ea conscriptus & compositus fuit Liber.

Quæ omnia cùm ita sint, quâ ratione audeo ego ea te docere, quæ mihi nota sunt & perspecta. Veruntamen desistere & cessare à consignandis & conscribendis iis, quæ ego cognita habeo, & illa unâ mecum perire pati (quod necessariò sequeretur) nefas duxi magnum, & fraudi tibi aliisque de his rebus hæsitantibus fore existimavi; perinde ac si veritatem coram eo, qui eâ dignus, suppressere, aut hæreditatem justo & legitimo hæredi invidere vellem, quæ duo sunt vitia pessima & turpissima. Clarè autem & apertè illa explicare, jam diximus Lege esse veritum, præterquàm quòd Intellectus nobis idem distat, & quòd ego ipse non certam scientiam, sed opinionem tantùm illarum rerum, quas intelligo, habeam. Neque enim per singularem aliquam Prophetiam Divinam ea accepi, ut certò affirmare auderem, quòd ita & non aliter sese habeant; neque etiam à certo aliquo Doctore ea, quæ credo, tradita mihi sunt, sed suggererunt mihi illa tùm Librorum Prophetiarum & Sapientium nostrorum scripta, tùm Principia illa Speculativa, quæ habebant. Fieri verò potest, ut quoque aliter sint aliamque intentionem habeant.

Singulârî autem iudicio, & auxilii Divini subsidio usus sum ad hoc, quod nunc tibi enarrabo. Ita enim expositurus tibi sum ea, quæ Propheta Ezechiel p. m. in Visione sua scribit, ut, qui expositionem meam audiet, existimaturus sit, me nihil aliud dicere, præter id, quod Scriptura tradit, aut verba quasi ex una Lingua in aliam transferre, aut denique *uxr' èn' iouliù* sensum rerum manifestarum manifestare. Quòd si verò ea considerârît is, in cujus gratiam Liber hic est compositus, & perfectâ curâ ac diligentîâ singula ejus capita perlegerit, tam ei nota & manifesta erunt omnia, quàm sunt mihi, ita ut ne gry quidem ei sit occultum remansurum. Atque hoc est summæ artis, congregare posse ea, ex quibus Homines omnes possunt utilitatem capere, & prout decet, ea tegere & occultare, quæ occultanda sunt.

His itaque sic præmissis, appone cor tuum ad capita sequentia de nobili & præclara ista materia, quæ est veluti clavus, à quo omnia dependent, & columna, cui reliqua omnia inni-
tuntur.

CAP. I.

*Quomodo intelligendum sit, quod dicitur de
Similitudine sive Faciebus Anima-
lium, apud Ezechielem.*

*De faciebus A-
nimalium, apud
Ezechielem.*

NEMO nescit, Homines quosdam reperiri, quorum facies referunt formam aliorum Animantium. Unus quippe est, qui faciem habet similem faciei Leonis; alius, cujus facies similis est faciei Bovis; & sic consequenter. Ab illis igitur Animantibus, ad quorum formam & physiognomiam inclinant, frequenter denominantur Homines. Ita quod dicitur apud Ezechielem, *Facies Bovis, Facies Leonis, Facies Aquilæ*, intelligendum est de faciebus Hominum, quæ conveniunt cum Forma istorum Animalium. Probationes hujus rei habes duas. Una est, quòd primò de Animantibus in genere dicitur, *Et hic aspectus eorum, similitudo Hominis erat eis: & quòd postea in specie uniuscujusque Animantis forma describatur & denominetur; quòd nempe habuerint faciem Hominis, faciem Bovis, faciem Leonis, & faciem Aquilæ.* Altera ratio sumpta est ex eo, quòd in *secunda Mercavab*, quam adduxit, ad ea, quæ in *prima Mercavab* omisit, explicanda, dicitur. Sic namque ait Propheta in *Mercavab* illa; *Et quatuor facies erant unicuique: facies una, erat facies Cherubini; facies secunda, facies Hominis; & tertia, facies Leonis; & quarta, facies Aquilæ.* Hic enim declarat, *faciem Cherubini* esse, quam antea *Faciem Bovis* dixerat. *Cherubb* autem est tenellus puerulus. Eadem est ratio reliquarum duarum Facierum. Quòd verò priùs dixit, *Faciem Schor*, non sine ratione ab ipso factum, sed respectu certæ alius, cujus etymologiæ & derivationis, sicuti alibi innuimus. Neque dici potest, fuisse aliarum figurarum apprehensionem (*in Mercavab secunda*); in fine enim secundæ istius Narrationis ait: *Hoc est illud Animal, quod vidi in fluvio Chebar.* Sic ergo demonstratum est id, quod demonstrare volebamus.

CAP. II.

In quo explicantur verba Mercava de Animalibus, Rotis, illorumque colligatione & motibus, & de iis, quæ erant supra Animalia.

MEMORAT Ezechiel, se vidisse *quatuor Animalia*, & unum- De figura seu
quodque illorum *quatuor facies, quatuor alas, & duas manus* forma Anima-
habuisse. Omnium autem *quatuor Animalium* figuram compre- hendum.
hendit sub *figura Hominis*, sicut ait, *Similitudo Hominis erat illis*. Sic de Ezech. I. 5.
Manibus inquit, quod fuerint *Manus Hominis*. Notum verò est, quod v. 8.
Manus ejusmodi formam habeant, ut illis opera artificialia confi-
ciantur. Deinde meminit *Pedum*, quod *Pedes* illorum fuerint *re-*
cti, h.e. quod nullos habuerint articulos vel juncturas. Hic enim
est sensus literalis ejus, quod dicitur, *Pes rectus*. Sed illis verbis, v. 7.
Et pedes eorum pes rectus, etiam hoc voluit docere, quod nunquam sedeant
& quiescant superiora, (h.e. *corpora Cælestia*).

Postea recitat, quod *Plantæ pedum* ipsorum, quæ sunt instrumenta Ibid.
itionis, non fuerint sicut *plantæ pedum Hominis*, (sicut *Manus*
fuerunt similes *manibus Hominis*); sed *rotundæ*, sicut *Planta pedis*
vituli.

Post hæc, quod inter *Animalia* nulla fuerit distantia vel locus
vacuus; sed unum alteri, h.e. inter se invicem artissimè juncta fuis- v. 9.
se, dum ait; *Juncta erant unum ad alterum*.

Insuper dicit; Licet ita inter se invicem conjuncta fuerint, facies
tamen & alas illorum desuper disjunctas fuisse, dicendo; *Facies au-* v. 11.
tem & alæ ipsorum erant disjunctæ desuper: ubi benè observa, quod ait,
Desuper; corpora enim erant conjuncta, sed facies & alæ illorum
erant disjunctæ, sed *desuper*.

Præterea, quod fuerint pura, sicut *Aspectus aris tersi & politi*. v. 7.

Denique indicat, quod fuerint *splendentia*, dum inquit; *Aspectus* v. 13.
eorum veluti prunarum Ignis ardentium.

Atque hæc sunt ea, quæ in genere de illorum *Animalium* formis,
Faciibus sc., *Alis*, *Manibus*, & *Pedibus*, commemorantur.

His peractis, progreditur ad describendum *Motus illorum*, & dicit
de illis ea, quæ jam-jam audies.

De Motu Animalium.

Primò ait; In motu illorum Animalium nullam fuisse vel Curvitatē, vel Obliquitatē, vel Tortuositatē, sed Motū fuisse unum. Ezech. I. v. 12. Hoc enim sibi vult, dum inquit; *Non convertebantur, dum ambulabant.*

Ibid.

Deinde; quòd unumquodque in adversum faciei suæ iverit: *Unumquodq; ex adverso vel in adversum faciei suæ ibant,* (h. e., ut Jun. & Tremell. vertunt, *in tractum faciei suæ objectum*). Expresse enim ait, quòd unumquodque Animal iverit in adversum faciei suæ. Verùm miror, in cuius nam faciei, cùm unumquodque plures facies habuerit? Quicquid sit, significat, quòd omnia quatuor non iverint in latus unum. Si enim hoc esset, non attribuisset unicuique Motum peculiarem & proprium: neque dixisset, *Quisque in adversum faciei suæ ibant.*

v. 14.

Terrò; quòd forma Motus illorum fuerit *Cursus*, & quòd in circumlum redierint, & revoluta fuerint, (h. e. *quòd mota fuerint motu velocissimo & celerrimo, eòq; circulari*): Et *Animalia* raso vaschobh *currere & reverti*. Razo enim est Infinitivus à radice *Ruz* Currere; & *Schobh* est Infinitivus à radice *Schubh* Redire, Reverti. Non dicit, *Haloch uba Ibant & veniebant*; sed, quòd Motus illorum fuerit *Cursus* & *Revolutio in circumlum*: & hoc similitudine eleganti illustrat, dum ait; *Secundùm aspectum habbafak* h. e. *fulguris*. *Bafak* enim hoc loco idem est quod *Barak* Fulgur. Voluit proinde dicere; Motus illorum erat instar fulguris, cuius motum videmus esse motuum omnium velocissimum, ita ut videatur, ac si velocissimè ex loco uno curreret, & eadem celeritate ac velocitate aliquoties se converteret, & in locum priorem, è quo movebatur, rediret. Jonathan F. Uzielis verba ista [*Currebant & redibant*] sic interpretatus est; *Circuibant & circumdabant Mundum, & revertebantur simul, erantq; veloces, ut aspectus fulguris.*

Ibid.

Quartò; quòd Motus Animalium ad latus illud, in quod singula motu suo cursorio & revolutorio (*ut ita dicam*) moventur, non sit spontaneus sive internus, sed exterius à re aliquà externà, Directione sc. Divinà proveniens, & quòd Animal unumquodque in latus illud, in quod Directio Divina illud vult moveri, moveatur motu illo velocissimo & celerrimo, quem designat per *Currere* & *Redire*.

v. 12.

Hoc enim est, quod ait de Animalibus; *Quòcunquè erit Ruach Spiritus ut eant, ibunt. Non divertent, quando ambulabunt.* *Ruach* enim hoc loco non significat *Spiritum flantem* sive *Ventum*, sed *Intentionem* & *Voluntatem*, Divinam sc., sicuti exposuimus in homonymia vocis *Ruach*. Sensus proin est, quòd in latus illud, sive in plagam illam, in quam Intentio Divina vult, moveantur Animalia. Hoc pacto in-

pars. I. cap. 40.

interpretatus est etiam Jonathan; *In locum, in quem beneplacitum (vel voluntas) erit, ut eant, ibunt, non divertent eundo.* Quia verò ex sensu litterali istorum verborum, *Quòcunque erit Spiritus, vel voluerit Spiritus ut eant, ibunt;* videtur, quòd quandoque voliturus sit **D E U S**, ut **A**nimal eat in latus unum, & quòd in illud latus sit iturum: quandoque verò in latus aliud oppositum, & quòd eò quoque iturum sit; idcirco explicat dubium istud, & inquit, Nequaquam ita se rem habere, sed quòd illud Futurum *Fihjeh* Erit, quòd in Textu habetur, positum sit pro Præterito *Hajah* Fuit; id quòd crebrò in Lingua Hebræa occurrit; &, quòd jam determinatus & definitus sit locus, in quem **D E U S** vult, ut unumquodque Animal ambulet; ac denique quòd *Voluntas* illa sit firma & immutabilis. Sic enim in declaratione hujus negotii ait in versu alio, *Quòcunque erit Spiritus ut eant, ibunt;* Ezech. i. v. 20. *illuc (vult) Spiritus ut eant.* Observa admirabilem hanc declarationem & expositionem!

Atque hæc sunt quoque ea, quæ refert de ratione Motûs Animalium, post explicatam ipsorum formam & figuram.

Deinceps aggreditur aliam Narrationem, & dicit, se vidisse De Rotarum formis. Corpus quoddam sub Animalibus, non solum cum illis, verum etiam cum Terra junctum, & quatuor quoque Corpora quatuorq; Facies habuisse. Figuram autem & formam certam vel Hominis, vel alterius alicujus Animantis, nullam ei assignat; sed inquit, quòd fuerint corpora magna, tremenda & terribilia, (Formam verò nullam, ut dixi, ipsis attribuit); & quòd *totum corpus eorum, plenum erat oculis.* v. 18. Hæc autem (Corpora) sunt ea, quæ nominat *Ophanim*, h. e. *Rotas*, dum ait; *Et quum vidissem Animalia, & ecce Rota una in Terra, juxta Animalia, cum quatuor faciebus suis.* v. 15. De his verò explicat, quòd fuerint corpus unum, & ejus pars una juxta Animalia, altera verò in Terra, & quòd *Rota illa quatuor facies habuerit; Aspectus, inquit, Rotarum & opus earum tanquam aspectus ipsius lapidis Tharsis, & similitudo una erat quatuor illis:* v. 16. ubi, dum pro eo, quòd antè dixit, *Rota una*, nunc dicit, *Quatuor*; manifestè significat, quòd *quatuor Facies Rotæ nihil aliud sint, quàm quatuor Rotæ.*

Deinde memorat, quòd una sit quatuor Rotarum forma, dicendo: *Et similitudo una erat quatuor illis.*

Ibid.

Postea significat de istis Rotis, quòd sint inter se compositæ, dum ait: *Et aspectus eorum, & opera eorum, ac si Rota una esset in medio Rotæ alterius;* id quòd de Animalibus non fuit dictum. Voce enim *Beroch* **I**n medio, non est usus in Animalium descriptione, sed simpliciter dixit,

Ezech. I. v. 9. dixit, quòd inter se connexa fuerint & conjuncta, sicut ait; *Juncta erant unum ad alterum.* De Rotis autem dicit, quòd ita inter se conjunctæ sint, *ac si Rota esset in medio Rotæ.*

v. 18. Quod verò de toto corpore Rotarum, cujus meminit, ait, quòd fuerit Male enajim *Plenum oculis*, id diversimodè exponi potest; vel, quòd *reverà plenum oculis fuerit*, vel, quòd *multos colores habuerit*, sicuti *En h.e. Oculus*, sumitur ibi, *Veeno keen* Et oculus ejus sicut oculus Bdellii, h.e. Et color ejus sicut color Bdellii: vel, quòd plenum fuerit *Imaginibus & Similitudinibus*, ut nempe *Enajim* ibi significet *Imagines*: quemadmodum Antiquos loquutos esse invenimus, quando dixerunt; *Keen Secundum oculum, quem furatus est: Keen Sicut oculus, quem rapuit*; voluerunt enim dicere, *Kidmuth Secundum similitudinem ejus, quod furatus est: Kidmuth Secundum similitudinem ejus, quod rapuit*: vel denique significabuntur *Res & Formæ variæ*, ex sensu illius loci, ubi David ait; *Fortè videbit DOMINUS beeni oculum meum*: vult enim dicere, *Injani Negorium, Caussam meam.* Atque hæc sunt ea, quæ recenset de forma & fabrica Rotarum.

Num. 11. 7. Quod verò de toto corpore Rotarum, cujus meminit, ait, quòd fuerit Male enajim *Plenum oculis*, id diversimodè exponi potest; vel, quòd *reverà plenum oculis fuerit*, vel, quòd *multos colores habuerit*, sicuti *En h.e. Oculus*, sumitur ibi, *Veeno keen* Et oculus ejus sicut oculus Bdellii, h.e. Et color ejus sicut color Bdellii: vel, quòd plenum fuerit *Imaginibus & Similitudinibus*, ut nempe *Enajim* ibi significet *Imagines*: quemadmodum Antiquos loquutos esse invenimus, quando dixerunt; *Keen Secundum oculum, quem furatus est: Keen Sicut oculus, quem rapuit*; voluerunt enim dicere, *Kidmuth Secundum similitudinem ejus, quod furatus est: Kidmuth Secundum similitudinem ejus, quod rapuit*: vel denique significabuntur *Res & Formæ variæ*, ex sensu illius loci, ubi David ait; *Fortè videbit DOMINUS beeni oculum meum*: vult enim dicere, *Injani Negorium, Caussam meam.* Atque hæc sunt ea, quæ recenset de forma & fabrica Rotarum.

2. Sam. 16. 12.

De Motu Rotarum ait, quòd neque obliquus, neque perversus sit, sed quòd motus illarum sint recti, & sine variationibus. Hoc sibi vult, dum ait; *Dum in quatuor partès suas eunt ipsæ, ibunt, non divertent eundo.*

De Motu Rotarum.

De Motu Rotarum ait, quòd neque obliquus, neque perversus sit, sed quòd motus illarum sint recti, & sine variationibus. Hoc sibi vult, dum ait; *Dum in quatuor partès suas eunt ipsæ, ibunt, non divertent eundo.*

Ezech. I. v. 17.

Deinde, quòd istæ quatuor Rotæ non à se-ipsis moveantur, sicut Animalia, neque ullum in se-ipsis motum habeant, sed tùm solùm, cùm alius illas mover; id quod sæpissimè reperit & inculcat. Motorem autem Rotarum facit *Animalia*, ita ut negotium Rotæ cum Animali e. g. se-se habeat, ac si quis Corpus sileus mortuum (h.e. *Corpus inanimatum, Mineralia, aut Metalla*) manui aut pedi Animalis viventis alligaret; quòcunque vel quotiescunque enim movebitur illud Animal, movebitur simul lignum vel lapis ille membro ipsius alligatus. Hinc ait; *Quùm irent Animantia, ibant Rota juxta illa; & cùm elevabant se Animalia à Terra, elevabant se Rota.* Item; *Et Rota elevabantur è regione eorum.* Hujus rei caussam addit, dum ait; *Spiritus enim Animalis erat in Rotis*: id quod paullò post ad majorem rei declarationem & confirmationem reperit; *Quùm ambularent ipsa, ibant; & cùm stabant ipsa, stabant; & cùm elevabant se à Terra, elevabant se Rota è regione ipsorum, quia Spiritus Animalis erat in Rotis.* Ratio ergo motus illarum talis fuerit; Quòd cunque in latus Intentio Divina vult ut moveantur Animalia, in latus illud moveri Animalia à se-ipsis, & cum

v. 19.

v. 20.

Ibid.

v. 21.

cum motu Animalium moveri quoque Rotas in latus illud, quod sequitur colligationem ipsarum (cum *Animalibus* sc.); nequaquam verò, quòd Rotæ moveantur à sese in latus Animalium. Hunc ordinem ordinavit, dum ait; *Quòcunque erat Spiritus ut irent, ibant; & illùs Spiritus Rotarum erat ut irent, & Rota elevabant se à regione eorum: Spiritus enim Animalis erat in Rotis.* Interpretatione Jonathanis F. Uzzielis supra tibi indicavi, *Quòcunque erat beneplacitum, ut irent, &c.*

Absolutâ sic Narratione de Animalibus, eorumque formâ & motu; descriptis item Rotis, quæ erant sub Animalibus, cum eis colligatæ, & quæ cum motu illorum moventur, incipit tractare de Apprehensione tertiâ, quam apprehendit: & ita transit ad Narrationem aliam, ejus nempe, quod erat *supra Animalia*, & dicit; quòd *supra quatuor Animalia sit Expansum, & supra expansum similitudo Solii, & supra Solium similitudo tanquam aspectus Hominis.*

V.22.

V.26.

Atque hæc est summa eorum, quæ commemorat de Apprehensione, quam primò vidit in fluvio Chebar.

CAP. III.

De iis, quæ Ezechiel in Mercava secunda clariùs exposuit vel adjecit.

POSTEA QUAM commemoravit Ezechiel ea, quæ de forma Mercavæ in principio libri sui enarravit, repetita fuit ei eadem illa Apprehensio vice secundâ, cum ferretur in Visione Prophetica Hierosolymam, in cujus descriptione quædam nobis exponit, quæ non exposuerat ab initio.

Ex illis est, quòd pro voce *Chajoth* [h.e. Animalia] usus est voce *Cherubim*: significans nobis, *Animalia* illa, quorum primò mentionem fecerat, esse quoque *Angelos*, h.e. *Cherubinos*. Sic enim ait: *Et cum ambularent Cherubin, ambulabant rota juxta eos; quum verò elevarent Cherubin alas suas, ut attollerent sese à Terra, non divertebant rota etiam ab illis:* quibus verbis simul confirmat cohærentiam & connexionem duorum illorum motuum, quorum mentionem fecimus. Deinde; *Hoc est Animal, quod videram sub DEO Israël in flumine Chebar, & cognovi tandem, quòd Cherubini essent.* Repetit etiam easdem formas & eosdem motus, atque ita ostendit, quòd Animalia sint Cherubini, & Cherubini, Animalia.

Ezech.10.16.

V.20.

Deinde, explicat quoque in hac secunda narratione rem aliam, quòd nempe *Ophannim*, h.e. Rotæ, sint *Galgallim*, h.e. Orbes, Globi,

Ezech. 10. v. 13. Sphæræ, dum ait; *Rotis ipsis acclamatum est haggalgal, Orbis, Sphæræ, in auribus meis.*

v. 11. Tertiò, exponit aliud quid de Rotis, inquiens; *Ad locum, ad quem convertebat se caput vel primus Cherub post illum ibant, nec divertebant, cum ambularent.* His enim verbis vult ostendere, Motum Rotarum violentum & coactum trahi utique in locum illum, ad quem convertit se caput vel primus Cherub, de quo docet, quòd *trahatur eò, quòcunq; spiritus est ut eat.*

v. 12. Quartò, addit de Rotis & hoc; *quòd Rotæ plene erant oculis, per circuitum quatuor illarum Rotarum: cujus in principio nullam fecerat mentionem.*

Ibid. Quintò, dicit de Rotis in Apprehensione hac posteriore; *Et caro earum, & terga earum, & alæ earum.* In prima verò de Rotis narratione nullam nec *Carnis, nec Tergorum, nec Alarum* mentionem fecit, sed solum dixit, quòd sint *Corpora*; in posteriore autem ait, quòd habeant *carnem, manus & alas*, sed tamen nullam certam formam illarum nominat.

v. 9. Sextò, explicat in secunda hac Apprehensione, quòd unaquæq; Rota Cherubino peculiari attribuatur, dicendo; *Rota una erat juxta Cherub anum, & Rota altera juxta Cherub alterum.*

v. 20. Tandem exponit quoque hîc, quòd quatuor Animalia sint Animal unum, propter arctissimam illorum inter se unionem & coherrentiam, dum ait; *Hoc est Animal, quod videram sub Deo Israël in flumine Chebar: sicuti Rotas quoque vocat Rotam unam in Terra,* (licet, ut dictum, quatuor Rotæ fuerint): iterum propter illarum inter se coherrentiam, & quòd omnes quatuor unam similitudinem habeant. Atque hæc sunt ea, quæ adjecit ultra priora de figura Animalium & Rotarum in Apprehensione ista secunda.

C A P. IV.

De expositione Jonathanis F. Uzielis, qui per Ophannim Rotas, intelligit Cœlos.

MONENDUS hîc mihi quoque es de re quapiam, ad quam inclinavit Jonathan filius Uzielis.

Ezech. 10. v. 13. Videns ille aperta illa verba Prophetæ, *Rotis ipsis acclamatum haggalgal in auribus meis*, statim definitivè pronuntiavit, *Rotas ipsos esse*

Cælôs.

Cæles, ac proinde perpetuò transtulit τὸ *Ophan Rota*, per *Galgalla Sphæra*, & *Ophanim Rotæ*, per *Galgallaja Sphæræ*. Hanc verò expositionem sine dubio confirmavit apud eum, quòd *Ezechiel* de *Rotis* ait, illas esse *sicuti aspectum Tharsis*. Hic enim color, sicuti notum est, *Cælo* attribuitur. Cùm autem scriptum reperit, *Et vidi Animalia*, & ecce *Rota una in Terra*: quod sine dubio docet, *Rotas* esse in *Terra*, id durum valdè ipsi visum fuit juxta sententiam illam. Nihilominùs tamen expositionem suam sequutus est, juxta quam *Terra* sumitur pro *Expansione Cælorum*, quæ est veluti *Terra*, respectu ejus, quod est supra *Expansionem* illam: sic enim verba hæc, *Et rota una in Terra*, interpretatur, *Sphæra una posita erat sub altitudine Cæli*. Observa itaque expositionem ejus. Quod verò ipsum ad hanc sententiam permovit, meo judicio, est, quia existimavit, *Galgal* esse primum & proprium nomen *Cæli*.

Ezech. 1. 16.

Ibid. v. 15.

Mihi autem viderur, rem longè aliter se habere, & *Galgal* idem significare quod *Gilgel*, h. e. *Volvere*, *Devolvere*: ut, *Vegilgalticha Et devolvam te de petris*. Item, *Vajagel Et devolvit lapidem*. Et hac de causa dictum est, *Ukegalgal Et sicut globus coram turbine*; eò quòd volvi & revolvi soleat. Hac de causa quoque *Cranium Hominis* appellatur *Gylgoeth*, quia rotundum est. Et quia omnis *Globus* facilè volvitur, idèò omnis *Res globosa* vocatur *Galgal*. Atque ita *Cæli* quoque vocantur *Galgallim* à *Rabbinis* nostris, propter rotunditatem ipsorum, h. e. eò quòd globosi sint, cùm ajunt: *Est Galgal Sphæra, Globus, qui circumit Mundum*. Ita appellant quoque *Cochleas ligneas* tam magnas quàm parvas, *Galgal*. Quocirca si res ita se habeat, rùm verba illa, *Rotis ipsis acclamatum est Galgal in auribus meis*, docebunt nos de forma illarum. Nam nullius certæ formæ vel figuræ mentionem fecit, neq; etiam dixit, quòd sint *Cæli*. Quod autem dicit, *Sicut aspectus Tharsis*, id nobis etiam explicat in secunda *Narratione*, dum ait: *Et aspectus Rotarum sicut oculus lapidis Tharsis*; ubi *Jonathan* interpretatur, *Sicut oculus lapidis pretiosi*: quâ ratione nôsti *Onkelum* exponere verba ista, *Sicut opus lapidis sapphirini*, per hæc, *Sicut opus lapidis pretiosi*. Unde unum & idem erit, sive dicas, *Sicut oculus lapidis Tharsis*, sive, *Sicut opus lapidis Sapphiri*: quod animadvertite. Noli autem aspernari, quòd mentionem feci hîc expositionis *Jonathanis F. Uzielis*, & quòd ego aliter exponam. Multos enim invenies ex *Sapientibus* & *Commentatoribus*, qui tùm in *Vocum*, tùm in *Rerum multarum Propheticarum* interpretatione ab ipso dissentiunt, ut nemini mirum videri debeat, si idem accidat in profundis istis *Mysteriis*. Præ-

Galgal

quid?

Jerem. 51. 25.

Gen. 29. 10.

Jesa. 17. 13.

Ezech. 10. 9.

Exod. 24. 10.

tereà, nullam ego sententiam alteri præfero & præpono: tu expositionem ejus, quia eam adduxi, totam intellige, & simul quoq; expositionem meam. DEUS autem novit, quæ nam ex ambabus magis sit vera & congrua.

CAP. V.

Quòd in opere Mercava Ezechiel tres distinctas Apprehensiones apprehenderit, & qualisnam inter illas sit diversitas.

Ezech. i. i. **E**X iis, de quibus in hac materia monendus es, est quoq; hoc, quòd dixerit, *Visiones DEI*, in numero plurali; non autem, *Visio*, in numero singulari: quia nempe plures & speciebus differentes fuerunt Apprehensiones, tres videlicet, *Apprehensio Rotarum*, *Apprehensio Animalium*, & *Apprehensio Hominis*, qui erat supra Animalia, de quarum unaquaque ait; *Et vidi*. Nam de Apprehensione Animalium ait; *Et vidi, & ecce Ventus turbinis, &c.* De Apprehensione Rotarum; *Et vidi Animalia, & ecce Rota una in Terra, &c.* De eà re, quæ gradu & ordine fuit supra Animalia, ait; *Et vidi tanquam aspectum Chaschmal, &c. A visione lumborum ejus, &c.* Neque sæpius quàm tribus istis vicibus vocem hanc, *Et vidi*, adhibuit in enarratione *Mercava*. Cujus rei rationem Sapientes Mischnæ indicârunt & suppedicârunt. Dicunt enim; Licitum esse docere duas Apprehensiones priores, Apprehensionem sc. Rotarum & Animalium; tertiam autem Apprehensionem, quæ est *Chaschmal*, & ejus, quod cohæret cum eo, non licitum esse docere, nisi secundùm summa tantùm & generalia ejus capita. Verùm *Rabbenu Jehudah hakkadosch* existimat, omnes tres Apprehensiones vocari *Opus Mercavah*, ac de nullâ licitum esse docere, nisi summa & principalia capita. Verba ipsorum hac de re sunt ista; *Quòusq; se extendit Opus Mercavah? Rabbi dicit; Usq; ad Et vidi postremum. Rabbi Isaac dicit; Usq; ad Chaschmal. A Vaereh Et vidi, usque ad Chaschmal absolute licitum est omnia tradere: sed hinc & ulterius non licet tradere, nisi summa & principalia capita. Alii dicunt, A Vaere usq; ad Chaschmal tradimus tantùm principalia capita. Hinc & ulterius, si fuerit sapiens & intelligēs ex mente sua; sin minus, nequaquam.* En tibi ex ipsorum Rabbiorum verbis demonstrationem; quòd diversæ vel distinctæ sint Apprehensiones: quòd de illis testimoniū perhibeant tria illa *Vaere Et vidi*; quòd habeat gradus; quòd deniq; Apprehensio ultima (de qua dicitur, *Sicut oculus vel color Chaschmal*, h.e.

h.e. formę Hominis divifę, de quo dictum est, *Ab aspectu lumborum ejus & infra; & ab aspectu lumborum ejus & supra*), sic extrema & suprema illarũ Apprehensionum. De hac autę controversia est inter Sapientes; An permissum sit leviter & per nutum aut indicia quasi eam docere, h.e. tradere summa & generalia capita, an verò ne hoc quidem concessum sit, nisi eum, qui prudens est & intelligens ex mente sua? Ita controvertitur quoque inter eos de prioribus duabus Apprehensionibus, Rotarum videlicet, & Animalium, ut vides; An apertę & clarę liceat illarum sensum docere, an verò non nisi per indicia & ænigmata summa & generalia capita tradere sit permissum? Porrò autem admonendus quòque es de ordine & dispositione trium istarum Apprehensionum; quòd nempe primo loco ponat Apprehensionem Animalium, quia dignitatis & causalitatis ratione sunt prima, sicut ait; *Spiritus Animalis erat in Rotis*: & alias ob causas. Secundo loco Apprehensionem Rotarum; & post eam Apprehensionem tertiam, quę est gradus ratione superior Animalibus, sicut exposuimus; quia duę Apprehensiones priores præcedunt ordine doctrinę Apprehensionem tertiam, & de ea docent.

De ordine trium Apprehensionũ.

Ezech. 1. 20.

C A P. VI.

Visionem Ezechielis eandem fuisse cum Visione Jesaja.

SCITO, Lector, præclaram istam Revelationem, quam Ezechiel docere nos incepit, per enarrationem *Mercavae*, ad quã docendam instinctu singulari Prophetico impulsus fuit, rem esse eandem cum ea, quam in genere nos docuit Propheta Jesajas; non enim necesse habebat ipse, ut speciatim eam deduceret ac explicaret. Hoc est quod dicit; *Et vidi DOMINUM sedentem super Solum excelsum & elevatum, & simbria ejus replebant Templum. Seraphim stabant super illud, &c.*

Apprehensio Ezechielis & Jesaja eadem.

Jesa. 6. 1. 2.

Idem hoc docuerunt & monuerunt nos Sapientes nostri, qui ajunt, quòd Apprehensio, quam apprehendit Ezechiel, sit illa ipsa Apprehensio, quam apprehendit Jesajas: & illustrarunt hoc Similitudine, desumptã à duobus Viris, Regem equitantiem videntibus, quorum unus est ex Urbe, alter ex Pago. Qui ex Urbe est, quia novit, urbanos scire modum equitandi Regis, non narrabit, quomodo equitaverit, sed dicit solùm, Vidi Regem. Alter verò, quia rem vult narrare paganis suis, qui modum equitandi Regium ignorant, speciatim & secundum circumstantias ipsis apparatus totum equitatus expo-

Similitudine illustrat differentiam inter Visionem Jesaja & Ezechielis.

nir; qualis fuerit, quomodo equitaverit, quæ fuerit forma comitarûs râm pedicum quàm equitum, omniumque servorum ejus, qui faciunt verbum & præcepta ipsius: in qua ipforum *vsbediæ* continentur utilitates multæ. Hoc autem sibi volunt, quando in *Chagigah* scribunt; *Quicquid vidit Ezechiel, vidit quoque Jესajas: Jესajas similis est Homini urbano, qui vidit Regem; Ezechiel Homini pagano, qui vidit Regem.*

Per ista verba commodè jam exponi & ostendi potest id, quod initio hujus capituli dixi; quòd nempe illi, qui Jესajæ sæculo vixerunt, non opus habuerint, ut specialia illa eis explicentur, sed suffecerit ipsis, quòd dixit, *Et vidi DOMINUM*, &c. Viri autem capti vitæ opus habuerunt specialibus illis. Fieri tamen quoque potest, ut qui illud dixit, (quod ex *Talmud* citatum modò est), arbitratus fuerit, Jესajam magis fuisse perfectum, quàm Ezechielem; & Apprehensionem illam, quæ Ezechielem terruit, terribilissimam; in oculis ejus fuit, Jესajæ notam & familiarem fuisse, ita ut non necesse habuerit, tanquam rem novam illam narrare; eò quòd nota inter perfectos fuerit.

CAP. VII.

Explicantur varia in Opere Mercavah.

EX iis, quæ necessaria & digna indagazione sunt in Opere *Mercavah*, superiunt adhuc alia: ut,

Primò; Cur Mercavam connexerit per Annum, Menses, Diem & Locum? Hujus enim rei ratio investiganda, neque sine ratione id factum esse existimandum est.

Secundò considerandum quoque id, (quod est quasi *maphteach* h. e. *clavis ad reliqua omnia*) quod ait; *Niphrechu Aperti sunt Cæli*, &c. Frequens enim est apud Prophetas *Aperiendi*, & *Apertionis portarum* Metaphora: ut, *Aperite portas, ut ingrediatur*, &c. Et *januas Cæli aperuerat. Elevate vos porta sæculi. Aperite mihi portas justitiæ, ut ingrediar per illas, celebrabo Jah*: & similia alia multa.

Tertiò attendendum: quòd, licet tota hæc Narratio sine dubio contingerit in Visione Prophetiæ, sicut dicit, *Et fuit super eum ibi manus DOMINI*; magnâ tamen sermonis variatione, secundum partium Narrationis diversitatem, utatur. Cùm enim mentionem facit Animalium, ait, *Similitudo quatuor Animalium*; non autem simpliciter, *Quatuor Animalia*. Sic, *Et similitudo super capita uniuscujusque Animalis erat Firmamenti*. Sic, *Tanquam aspectus lapidis Sapphiri similitudo Throni*. De his omnibus dicit *Demuth* Similitudo. Verùm de Rotis non inquit,

Ezech. 1. 1.

Jesa. 26. 2.

Psal. 78. 23.

Psal. 24. 7.

Psal. 118. 19.

Ezech. 1. 3.

v. 5.

v. 22.

v. 26.

quit,

quit, *Similitudo Rotæ*, vel, *Similitudo Rotarum*; sed præcisè & absolutè de eis loquitur tanquam de re existente, sicut in se sunt. Neque te seducere debet id, quod dicitur; *Similitudo una erat quatuor illis*: hoc Ezech. 1. 16. enim non est istius generis, neque ejus sensus, de quo loquuti sumus. Confirmat & declarat rem istam Propheta in Apprehensione posteriore, dum absolutè meminit Firmamenti, & speciatim illud depingens & describens, ita ait; *Et vidi, & ecce, in illo Expanso, quod erat supra caput Cherubinorum, sicut lapis Sapphir, veluti Visio similitudinis Solii apparebat supra eos.* Dicit enim hîc, *Expansum* vel *Firmamentum* absolutè, non verò, *Similitudo Firmamenti*, sicuti factum est, quando conjunxit illud (*Firmamentum*) cum capitibus similitudinis Animalium. Sed de *Solio*, inquit, *Similitudo solii apparebat supra ea*; ad docendum, quòd Apprehensio Firmamenti antecesserit, & postea demùm similitudo Solii supra illud ei apparuerit. Id quod te observare & animadvertere jubeo.

Quartò observatione dignum est, quòd in Apprehensione primâ Propheta narrat, Animalia simul habuisse Alas & Manus Hominis; in Apprehensione verò secundâ (in qua declarat, quòd Animalia sint Cherubini) apprehendit primò tantùm Alas illorum, & deindè demùm innovatæ vel ortæ fuerunt ipsis Manus Hominis in Apprehensione ejus, sicut ait; *Et apparuit Cherubinis tabh'nith structura manus Hominis sub alis eorum.* In quibus verbis animadvertere, quòd *Tabh'nith* Structura, idem sit quòd *Demuth* Similitudo; & quòd illas (*Manus Hominis*) collocet sub alis eorum. Considera etiam, quomodo in sermone de Rotis dicat, *Leymmatam* è regione ipsorum; licèt formam earum non definiat. Dicit etiam: *Velut aspectus arcûs, qui sit in nube in die pluvia; sic aspectus splendoris circum-circa.* Hæc erat *Visio similitudinis Gloriæ DOMINI*, &c. Materia & veritas arcûs hîc descripti nota est. Est autem hoc mirabile valdè in similitudine & comparatione, & sine dubio factum in virtute Prophetica.

Quintò norandû est, quòd partitus est similitudinē Hominis, qui erat super Solium; quòd videlicet superior ejus pars fuerit sicut *color Chaschmal*, inferior autem sicut *Visio Ignis*. Vocem hanc *Chaschmal* quidam exponunt, quòd composita sit ex duabus vocibus, *Chasch* & *Mal*, quæ significant *Festinationem* vel *Accelerationem*, (de qua docet *Chasch*, quod significat *Festinare*) & *Abscissionem* vel *Circumcisionē*, *Amputationem*, (de qua docet *Mal*, quod significat *Pracidere*, *Circumcidere*), idq; ad denotandam conjunctionem duarum diversarum rerum, sub notione duorum laterum, superioris & inferioris. Sed monuerunt

Ezech. 1. 22.

v. 26.

v. 20.

v. 28.

Chaschmal quid?

nos quoque de aliâ etymologia, & dixerunt, derivatum esse ex *Locutione* & ex *Silentio*, sicut ajunt; *Quandoq;* Chaschoth *silent*, *quandoq;* memalleloth *loquuntur*; ita ut *Chasch* (in *Chaschmal*) significet *Silentium*, (juxta illud, *Hechescheri Tacui à seculo*), ad docendum de duabus rebus in sermone sine voce. Neq; ullum dubium est, illos, dum dicunt, *Quandoq;* *tacent*, *quandoq;* *loquuntur*, hoc intelligere de re creatâ. Vide enim, quomodo nobis explicârint, quòd illa Similitudo divisa Hominis, qui erat super Solium, non sit Parabolâ de *DEO OPT. MAX.*, qui omnis compositionis est expers, sed de re aliquâ creatâ, sicut Propheta inquit; *Hac est Visio similitudinis Gloriae DOMINI. Gloria enim DOMINI*, non est *DOMINUS ipse*, sicuti aliquoties jam docuimus. Atqui ea omnia, quæ per Parabolas proposuit, nihil sunt aliud præterquàm Gloria Domini; *Mercavah* nempe, h. e. est *Currus*, non verò *Harochebb*, Qui curru vehitur, vel ei insidens. Nam *DEUM OPT. MAX.* nulli rei assimilant.

Jesâ. 42. 14.

Ezechi. 1. 28.

Sic itaq; dedi tibi in hoc quoque capite generalia quædam capita, quæ si perficias, non contemnendus inde ad te redibit fructus in hac materia; & si consideres attentè universa, quæ huc usque in omnibus hujus libri capitibus diximus, cum totum hoc negotium, vel saltem majorem ejus partem intelliges, paucis quibusdam exceptis particulis, & verborum duplicationibus, quorum ratio nobis est ignota, quæ tamen fortassis, si quis nervos ingenii sui probe intenderit, & ipsa revelari possunt, ita ut nihil omninò maneat absconditum & occultum.

Sed nunc post hoc caput noli ulterius à me expectare aut sperare vel unicum, seu directè & apertè, seu indirectè, de hoc argumento verbum. Omnia enim jam dicta sunt, quæ dici potuerunt; etiam cum magna animi angustia. Nunc itaq; ad alia progredior, quæ in hoc libro explicare decrevi.

CAP. IIX.

Omnem corruptionem provenire à Materia, & ab eadem quoq; proficisci diversitatem, quæ reperitur inter Homines.

Alia.

Corruptio accidit ex parte Materiae.

OMNIBUS Corporibus generabilibus & corruptibilibus accidit corruptio non aliunde quàm à Materia; ratione enim

Formæ

Formæ & in notione Substantiæ ipsius Formæ nulla prorsus illa apprehendit corruptio, sed constanter extra omnem mutationis aleam sunt posita. Nonne enim vides, quòd omnes Formæ specificæ sint perpetuæ & constantes? Corruptio autem accidit Formæ per accidens, h.e. propter conjunctionem ejus cum Materia, cujus hæc est natura, ut semper Privationi subjecta sit, ac propterea nullam Formam retineat, sed perpetuò unam exuat & alteram induat. Admirabilis est hac de re sapientissimi Regis Salomonis sermo, dum

Salomon comparat Materiam cum Muliere adultera.

Materiam assimilat *Mulieri adultera*. Nam nulla Materia Formæ omnino reperitur. Propterea similis est Mulieri conjugatæ (*adulteræ*), quæ nunquam sine Viro est, neque unquam planè sola existit; sed, licet Virum habeat, tamen alium indefinenter quærit, quem blanditiis suis seducat & omnibus modis ad se trahat, donec ab illa obtineat id, quod ab ipsa impetravit Maritus ejus. Eadem enim est ratio Materiæ: nam quævis Forma, quæ illi inest, disponit eam ad recipiendam aliam, & ipsa non intermittit, quin ad exuendam Formam sibi unitam, & aliamque assumendam moveatur. Et eadem ratione procedit, posteaquam Forma alia adventavit.

Hinc ergo patet, omnem corruptionem, interitum, aut imperfectionem non nisi propter Materiam contingere; id quod in Homine, exempli causa, videre licet. Fœditas enim formæ ejus, membrorum à naturali consuetudine ac dispositione exorbitatio, facultatumque debilitas, defectus aut confusio, (sive ista omnia ei insint à momento nativitatis, sive postea demùm orta sint), non aliunde, quàm ex corrupta Materia consequuntur. Sic reliquæ Animalia omnia moriuntur & morbis affliguntur, non propter Formam, sed solum propter Materiam. Sic peccata & vitia Hominum quoque non ex Forma, sed ex Materia oriuntur; virtutes autem tantum ex Forma. E. G. Quòd Homo apprehendit Creatorem suum, quòd intelligibilia omnia intelligit, quòd affectus suos regit, quòd novit, quid sibi sit eligendum, quid rejiciendum; istud omne habet beneficio Formæ; quòd verò edit, bibit, Venerem exercet, irascitur, aliisque affectibus & vitiis deditus est & indulget, id Materiæ illius impunitandum.

Vitia oriuntur ex materia; virtutes ex forma.

Quandoquidem igitur palàm est, ita se rem habere, ut per decretum Sapientiæ Divinæ Materia nulla sine Forma reperiri possit, neque etiam vice versâ, Forma (ex istis Formis) sine Materia; & per consequens, quòd unita quoque inter se sint nobilissima ista Forma humana (quam in imagine & similitudine DEI consistere docui-

mus) & Materia ista crassa ac pulvereæ, quæ omnis imperfectiõnis & corruptionis causa est; ideò data est ei, Formæ nimirum humanæ, potestas & imperium in Materiam, ita ut illam cogere, affectus ejus cohibere, & quantum fieri potest, ad rectitudinem æquabilitatemque convertere queat.

*Gradus vel
Differentia in-
ter Homines.*

Atque hinc distinguuntur *Gradus Hominum*. Sunt enim quidam Homines, quorum omne studium perpetuò tendit ad eligendum id, quod honestum laudeque dignum est, & quærendam, pro nobilitate Formæ suæ, perennem sui conservationem, quique nihil aliud cogitant, quàm quomodo intelligibilia omnia apprehendere, veram ac solidam omnium rerum cognitionem consequi, Intellectuique Divino (qui in illos influit, & Formam illis largitur) tenacissimè conjungi queant; ac quotiescunque accidit, ut à necessitatibus & concupiscentiis Materiæ ad turpitudinem & fœditates ejus incitentur, graviter dolent, quòd eò præcipitati, erubescunt, quòd ita læsi ac vulnerati sint, & denique omnibus viribus contendunt, ut vitium illud diminuunt, & quantum fieri potest, ab eo sibi caveant. Quemadmodum si Rex contra subditorum suorum quempiam iratus esset, ac contumeliæ & ignominie causâ mandaret ei, ut finem ex uno loco in alium everreret; subditus ille omnem operam daturus esset, ut, quantum fieri possit, illo tempore se absconderet, & fortè nõ nisi parum in locum aliquem propinquum verriturus esset, ne manus ac vestimenta sua conspurcarent, & ab aliis conspiceretur: ita sanè ageret Homo honestus & liberalis; Servus autem voluptatem capit ex isto negotio, ac monstrat, nullum onus ipsi nimis grave magnumque esse, quin-imò totum corpus in stercus immergit, faciem ac manus suas inquinat, hancque actionem palam & sine rubore, hilari vultu animoque perficit. Eadem ratio est Naturæ Hominum. Nam sunt quoque nonnulli, ut diximus, in quibus omnia, quæ proveniunt à parte Materiæ, necessariò sunt turpia, inhonestæ, & imperfecta, inprimis verò sensus Tactus, (qui opprobrium nobis est, sicuti dixit Aristoteles), propter quem desideramus edere, bibere, Venerem exercere. Nam Vir prudens & intelligens istis, quantum potest, debet detrahere, sibi ab illis cavere, postquam ea commisit, dolore affici, nullam de illis sermonem instituere, aut, si habeat, non diù illi inhærere, neque tandem collegia quasi illis instituere, & ex professo illa tractare; sed istis cupiditatibus omnibus debet dominari, illas pro virili rescindere, neque, nisi cum aliter facere nequit, opus aliquod illarum conficere, huncque unicum

finem,

finem, qui omnium Hominum, quâ Homines sunt, finis est, sibi propositum habere, *Apprehensionem Intelligibilem* [inter quæ nihil nobilius est ac præstantius *Apprehensione DEI, Angelorum, & reliquorum ejus (DEI) operum*], quantum quidem potest assequi. Tales enim Homines sunt cum DEO jugiter, & sunt illi, de quibus dictum est; *Dii estis, & filii Excelsi omnes vos*: hoc quæ est quod requiritur ab Homine, & hic est Finis ejus. Verùm alii, qui separati sunt à DEO, ut est *Vulgus Hominum*, contrarium planè agunt, omnem de Intelligibilibus cogitationem & considerationem remonent, sensum illum, quem turpitudinem nostram magnam esse modò diximus, sensum inquam tactûs, pro fine & scopo sibi proponunt, nequæ de alia re, quàm de Venere & Baccho cogitant; quemadmodum dicitur de impiis, quòd in deliciis Cereris, Bacchi, & Veneris sint submersi.

Et isti quoque, inquit Propheta, propter vinum erraverunt, & propter Schechar erraverunt. Et paullo post; Omnes mensa repleta sunt vomitu & sorde, ita ut non sit locus absq; sorde. Sic inquit: *Mulieres dominatae sunt ei.*

Quod contrarium planè est ordini illi, quem DEUS in principio Creationis instituit, dicens; *Et ad Virum tuum appetitus tuus, & ipse dominabitur tibi.* Vehementiam autem concupiscentiæ illorum refert

Jeremias, dum inquit; *Quisque ad Uxorem proximi sui hinniunt, &c.* Item, *Universi sunt adulteri, sæctus pravavicatorum.* Hanc ob causam

replevit Salomon Proverbia sua dehortationibus à Scortatione & Comporationibus, quòd istis duobus cõmuniter immergantur Osores DEI, qui longinqui sunt ab illo, de quibus dicitur; *Quia non sunt Domini.* Item; *Ejice à facie mea, & egrediantur.*

Quod autem inquit Salomon; *Mulierem strenuam quis inveniet?* perspicua & clara est Parabola; quòd videlicet, cùm Homini contingit Materia bona & conveniens, quæ ei non prævalet, nec dispositionem ejus corrumpit ac destruit, pro singulari dono DEI

fit agnoscendum & habendum. Summa rei est: Materia bona & conveniens facilè regi potest, sicut diximus; quòd si verò mala sit & inconveniens, non est impossibile assiduo studio & exercitatione eam domare & subjugare. In hunc usum inserviunt correctiones ac reprehensiones Salomonis & aliorum. Præcepta item & prohibitiones Legis non aliò tendunt, quàm ad concupiscentias materiæ omnes in ordinem redigendas. Et sanè, si quis in veritate Homo esse cupit, non verò Bestia sub forma & specie humana, omnem lapidem movere debet, ut necessitates materiæ circa cibum, potum, coitum, iram, aliosque affectus, qui ex concupiscentia & ira se-

quantur, diminuat, pudorem ex illis contrahat, eisque gradus & terminum certum in anima sua figat. In iis autem, quibus carere nequit, ut est cibus & potus, sufficiat ipsi, quantum conducit & ad ejus sustentationem, non verò ad voluptatem, est necessarium, raros de illis sermones habeat, non sæpè ejusmodi conventus frequenter.

Convivia non præcepta in Lege, vitant Sancti.

Nôsti enim, Rabbinos nostros abominari convivia non præcepta in Lege, & qui sanctiores esse volunt, illa vitare. Sic Phineas Filius Jair cum nullo unquam homine comedit! Rabbenu Hakkadofch illum rogabat aliquando, ut secum pranderet, sed nolebat.

Ebrietas quantum vitium.

Vini seu potus eadem ratio, idemque finis est qui cibi. Congregare verò se expressè ad inebriandum, magis turpe & inhonestum apud te esse debet, quàm si in domo quadam convenirent Homines nudi interdum opera Naturæ &c. facientes. Ratio hujus rei est, quia Alvi excretio res est coacta, quam Homo intermittere non potest; Inebriatio autem opus est Hominis mali in libera ejus voluntate positum.

Libido quantum peccatum.

Libidinis peccatum quod attinet, turpitudine ejus sensibus quoque nota est, non tantum Intellectui, & corrumpit simul Corpus & Animum. Ideoque necesse est, ut is, qui Homo vult esse, procul ab animo suo illam removeat, nec de ea loquatur.

Verum de coitu ipso non opus est, ut plura adjiciam ad illa, quæ de ea dixi in Commentario super *Avoth*, ex Lege nostra ab ejusmodi iniquatione purâ. Veritum enim est, ullam ejus mentionem facere, vel de ea loqui, quâcunque id de causa vel occasione fiat. Nôsti, quòd dicant, Prophetam Elisæum piæ memoriæ *Sanctum* vocari idèò, quòd nunquam de actu hoc cogitârît, neque ullam feminis effluxionem expertus fuerit. Nôsti etiam, quòd de Jacobo dicant, semen ipsi nunquam effluxisse, antequàm gigneret Rubenem. Hæc omnia ad honestos mores & laudabiles virtutes excitandas, tradita sunt in Gente nostra. Nôsti insuper tritum & pervulgatum illud,

Cur Elisæus sanctus vocatur?

Cogitationes de peccato graviores sunt peccato ipso: & cur?

Vide Matth. 5.

Cogitationes transgressionis graviores sunt transgressionem ipsâ: cujus dicti admirandam habeo expositionem; quòd videlicet Homo, cum peccat, peccet tantum ex parte Accidentium Materiam consequentiû, (sicut declaravi, quòd Homo nõ peccet nisi per sensualitatem suam): cogitatio autem proprietas est à forma ipsius dependens. Ideoque cum Homo de peccato cogitat, peccat contra præstantissimam partem duarum illarum, è quibus constat. Non tam graviter peccat is, qui servum sibi reddit Hominem stultum & imperitum, atque is, qui mancipium sibi facit Hominem liberalem & ingenuum: quia

Forma

Forma humana, ejusq; proprietates & potentia sunt adhibendæ ad res ei convenientes & dignas; ad res nempe non viles & sordidas, sed sublimes & excelsas.

Præterea non refugit, quàm severe apud nos prohibita sit omnis *Obscenitas in* Obscenitas in *sermone quan-* Obscenitas in
Obscenitas oris & sermonis; neque id sine causa. Nam sermonis *sermone quan-* sermone quan-
facultas est de proprietatibus Hominis, & excellentissimum DEI *tum vitium.* tum vitium.
donum, ei concessum, ad ipsum à reliquis Animantibus distinguen-
dum. Hinc dicitur; *Quis posuit os Homini?* Et apud Prophetam; *Do-* Exod. 4. 11.
MINUS dedit mihi linguam eruditam. Non decet autem donis illis, Jefa. 50. 4.
quæ DEUS nobis concessit ad perfectionem tum Discendi, tum Do-
cendi, abuti ad summas imperfectiones & perfectissimas turpitudi-
nes, ut proferamus ore nostro talia, qualia Homines stolidi, profani
& lascivi in cantilenis & familiaribus suis colloquiis effutire solent;
talia nimirum, quæ illorum quidem personæ satis conveniunt, ne-
quaquam verò iis, de quibus dictum est; *Vos eritis mihi Regnum sacer-* Exod. 19. 6.
dotale, Gens electa, &c. Quicumque verò cogitatione vel sermone suo
abutitur ad titillationem sensûs illius, quem sæpè jam probro nobis
esse diximus; videlicet, vel cogitationes de comestationibus, com-
porationibus & voluptatibus, ultra τὸ πρεπερὸν fovendo, aut cantile-
nas de illis cantillando, is jam injustè usurpavit Bonitatem, quam
Creator ipsi largitus est, & eâ contra Benefactorem suû, ac ad Man-
datorum ejus transgressionem est abusus, & est ex illis, de quibus
apud Prophetam legimus: *Argentum, quod multiplicaveram ei, & au-* Hof. 2. 8.
rum fecerunt Bahali. Atque istarum rerum rationem inter alia exinde
quoque possum perere, quòd *Lingua* nostra vocetur *Sancta*. Non enim *Lingua Hebræa,*
arbitrari debes, aliquam hîc subesse hyperbolen vel fallaciam; ve- *Sancta.*
rùm ipsissima est veritas. Nam in *Lingua* ista *Sancta* nullum extat *Verecûdia Lin-*
proprium nec virilis, nec muliebris membri generationis vocabu- *gua Sancta.*
lum, prout nec actus generandi, neque seminis vel ejaculationis il-
lius. Horum inquam nullum reperitur proprium ac primum in *Lin-*
gua nostra vocabulum, sed exprimuntur vocabulis tropicis ac me-
taphoricis; idque hanc ob causam, quòd talia non nominare, ac
proinde nec nominibus propriis insignire, sed reticere potius exp-
diat ac conveniat. Propterea quando necessitas efflagitat, ut men-
tio illorum fiat, cognominibus aliunde desumptis rectè exprimun-
tur; quemadmodum ipsæ met actiones, cum exercentur, quantum
feri potest, occultari solent. Instrumentum enim Viri appellant
Gid Nervum, propter convenientiam, quam cum Nervo habet. Sic
legimus; *Ut gid nervus ferreus cervix tua.* Vocant illud etiâ *Schiphchah*, Jefa. 48. 4.

ab operatione ejus, q. d. *Effusorium*. Membrum muliebre vocant *Kibbatâh*, à *Kibbâh*, quod significat Venter, Inguviam: *Rechem* verò vocant membrum illud interiorum viscerum, in quo generatur embryo: Ejaculationem seminis *Feziah* à verbo *Faza* Exire, Egredi: *Mictionem* vocant Aquam pedum: sed *Semen genitale, concubitus Seminis*, & ipsum *Opus*, quod generationem producit, nullum habent nomen proprium, verùm circumscribunt ea, & quidem non per alia, quàm per *Fischkabb, Fibhal* (יבול), *Fikkach*, vel *Fegalle ervah* (h. e. per verba שכב *Cubare, Concumbere*, יצע *In uxorem ducere*, לקח *Accipere*, הלה *Retexit nuditatem*). Quòd autem reperis *Fischgalennah* pro actu hoc usurpatum, non debet te seducere, sed rectè intelligendum est. Nequaquam enim ita se res habet. Nam שגל *Schegal* significat puellam nubilem: ut, *Adstat יגל ad dexteram tuam in auro Ophir*; proinde *Fischgalennah* nihil aliud significat, quàm *Ducet, Accipiet puellam*. Verùm delapsi sumus à scopo & argumento hujus capituli ad *Moralia & Legalia*, quæ licet non omnia ad scopum pertinent, ad ea dicenda tamen ex ordine & serie materiæ nostræ perducti sumus.

גל Puella nubilis.

Plal. 45. 10.

Verbū גל quid significet.

CAP. IX.

Quòd Materia sit instar Parietis vel Veli, Apprehensionem Creatoris impediens.

Materia impedit apprehensionem abstractorum.

MATERIA, est veluti maceria magna & velum impediens veram apprehensionem Intelligentiæ abstractæ; licet etiam esset ita pura & excellens sicut materia Sphærarum, (quandò proinde magis Materia ista nostra obscura & turbida?)

Hinc, quotiescunque satagit mens nostra apprehendere Nomen illud gloriosum, vel aliam aliquam sententiam, deprehenditur murus & velum quasi quoddam, inter ipsam & illa distinctione faciens.

Et hoc innuitur passim in omnibus Prophetarum libris, quòd Velum aliquod sit distinguens inter nos & DEUM: ut, cum dicitur, *Absconditus nobis esse in Nube; In obscuritate; In densa caligine*; aut, *In densa Nube; vel simile quid*: eò quòd Materiæ respectu imperfecti nimis sumus ad illum apprehendendum. Hoc sensu dicitur; *Nubes & caligo in circuitu ejus*: docemur etenim, nostrammet propriam caliginem nos impedire; nequaquam autem, quòd DEUS sit corpus, nube, nebulâ, vel caligine cinctum, quæ nos impediunt, quòd minùs vide-

Plal. 97. 2.

videri possit; quemadmodum ex sensu litterali verborum ipsius Parabolæ apparet. Atque hæc ipsa Parabola repetita est alibi quoque, ubi dicitur; *Ponet tenebras latibulum suum.*

Psal. 18. 12.

Sic, quando DEUS dicitur *revelari in densa nube, tenebris, aut caligine*, ad hoc ipsum docendum dicitur. Nam quicquid apprehenditur in Visione Prophetiæ, id Parabola est ad rem aliquam significandam. Licet autem excellens illa Visio maxima sit omnium Visionum Propheticarum, & omnem rationem superet; non tamen sine ratione fiat, quòd DEUS se in nube revelarit, verum ad nos commonefaciendos, quòd Apprehensio veritatis ejus nobis sit impossibilis, propter turbulentam & tenebricosam illam, quæ nos, nequaquam verò DEUM, circumdat, materiam. DEUS enim non est corpus. Præterea, notum & in confesso est in Gente nostra, quòd Dies illa, quæ steterunt in monte Sinai, fuerit nebulosa & non nihil pluviosa; sicut dicitur: *DOMINE, cum egressus es à Seir, dum recessisti ex agro Edom,* Judic. 5. 4. *Terra concussa est, etiam Cæli stillaverunt, etiam Nubes stillaverunt Aquas.*

Exod. 19. & 33. & 34.

In hunc etiam deniq; sensum accipiendum est, quod dicitur, *Mons* Deut. 4. 11.

autem ille ardebat igni, usque ad medium Cæli, Tenebræ, Nubes & caligo: non quòd circa DEUM aliquæ sint tenebræ. Nullæ enim sunt penes ipsum tenebræ, sed lux magna, fortis & perpetua, quæ per influentiam, ab ipsa promanantem, omnes tenebras illuminat; sicut in Parabolis Prophetiæ dictum est: *Terra ipsa splendet propter gloriam ejus.* Jerem. 43. 27.

C A P. X.

Privationes non nisi per accidens Efficientem causam habere. Mala quatenus DEUS facere dicatur.

LOQUENTES isti, sicut alibi te docui, nullam agnoscunt Privationem, nisi Privationem puram-putam. Privationes habituum non reputant pro Privationibus, sed existimant, Privationem & Habitum ad invicem se habere sicut duo contraria. E. G. Cæcitas & Visus, Vita & Mors, ex ipsorum sententia, ad invicem sese habent sicut Calor & Frigus.

Loquentes non agnoscunt Privationes Habituum.

Hinc pronunciant & concludunt, Privationem non egere Efficientem, sed Effectum, sive Opus: id quod ex parte, vel respectivè verum est. Verum, licet dicant, Privationem non opus habere Efficientem; tamen dicant, quòd DEUS reddat cæcos, mutos, & rem mobilem vel

vel

vel motam quiescere faciat: propterea quòd istæ Privationes ipsæ sunt res reverà existentes.

Quocirca necesse est, ut nostram tibi exponam, ex principiis & fundamentis Philosophiæ, sententiam.

*Impedimentum
auferens vocatur
Motor.*

Nôsti, illum, qui impedimentum aufert, aliquo modo esse Motorem: ut, si quis removeat columnam sub trabe aliqua, & trabs propter gravitatem suam naturalem corruat, dicimus, quòd is, qui columnam abstulit, trabis motum seu lapsum sit causatus; sicuti hoc in *Libris Auscultationis* ab Aristotele quoque est traditum. Hoc respectu dicimus etiam de eo, qui aufert habitum aliquem, quòd privationem fecerit, licet privatio illa non sit res existens. Nam quemadmodum de eo, qui noctu candelam extinguit, dicimus, quòd tenebras innovarit; ita dicimus de eo, qui visum corrumpit, quòd cœcitatem fecerit: licet Tenebræ & Cœcitas sint Privationes, nulloque Efficiente opus habeant.

Jes. 45. 7.

Secundum hanc expositionem declarationem & lucem accipit dictum illud Jesajæ: *Qui format lucem, & creat tenebras; qui facit pacem, & creat malum;* quia Tenebræ & Malum sunt Privationes. Observa enim, quòd non dicat, *Qui facit tenebras,* aut *Qui facit malum,* propterea quòd non sunt res existentes, ut *Faciendi* verbum, vel *Actio* de iis dici possit; verum de utroque dicit, *Bore Creans,* quod verbum in Lingua Hebraica etiam ad Privationem refertur, sicut dicitur; *In principio creavit DEUS, &c.*

Genes. 1. 1.

Exod. 4. 11.

Talis itaq; est ratio Privationis ad operationem Efficientis, sicuti prædiximus. Atque secundum eum modum intellige id, quòd dicitur; *Quis posuit os in Homine? vel quis ponit surdum, vel mutum, vel videntem, vel cœcum? an non ego DOMINUS?* &c. Licet aliter quoque exponi possit; ita videlicet, ut dicat: *Quis est, qui creat Hominem loquentem, aut qui creat eum loquelâ privatam?* ac sensus sit, qui existere fecit materiam, quæ illum habitum (vel quicumque demum sit) non recipit. Nam qui existere facit materiam habitum aliquem recipere non valentem, de eo dicitur, quòd Privationem illam fecerit; quemadmodum de eo, qui aliquem à morte liberare potuisset, nec liberavit, dicitur, quòd illum occiderit.

Privatio per accidens dependet ab operatione Efficientis.

Sic itaq; manifestum tibi est, quòd Actio vel Operatio Efficientis nullâ ratione dependeat à Privatione, verum per accidens Privationem fecisse dicatur; sed quòd res illa, quam per se Efficiens efficit, de necessitate sit res existens, qualiscunque demum Efficiens fuerit, ac proinde ipsius actio dependeat à re existente.

Hac Propositione sic præmissâ, dicendum quoque tibi est de Malis; quòd sc. (prout per demonstrationem jam est ostensum) sint Mala non nisi respectivè & comparativè ad rem aliam: &, quòd omne Malum in Ente aliquo existente existens, sit vel privatio illius rei ipsius, vel privatio boni alicujus è bonis illius. Hinc dicunt absolute & præcisè, *Mala omnia esse Privationes*. E. G. In Homine Mors est malum, & est Privatio illius. Sic, Morbus, Paupertas, Inscitia, sunt mala, & sunt Privationes habituum.

De Malis.

Mala sunt privationes.

Ac, si hanc Propositionem universalem probè consideraveris, & secùdum particularia vel singularia ejus omnia examinaveris, invenies ne unicù quidem excipi, nisi fortè apud eum, qui nequit distinguere inter Privationem & Habitum, aut inter duo contraria, vel qui Naturas omnium rerum ignorat: ut E. G. qui ignorat, quòd Sanitas consistat in æquabili Temperamento; quòd sit in Prædicamento Relationis; quòd Privatio Proportionis illius in genere sit Morbus; quòd denique Mors sit Privatio Formæ in omnibus Animalibus, quemadmodum Corruptio & Interitus aliorum Entium est Privatio Formæ illorum.

Post has itaque conclusiones liquet in rei veritate, quòd de Deo Opt. Max. non possit absolute dici, quòd Malum per se faciat, quòd Intentio ejus prima & principalis sit, *facere Malum*. Hoc inquam nullo modo dici potest: nam actiones ejus omnes sunt optimæ, quia Ipse nihil facit præter Existentiã; Existentiã autem omnis bona est. Mala verò sunt Privationes, à quibus Actio non dependet, nisi eo modo, quo exposuimus, dum nempe facit, ut Materia hanc naturam, quæ in ipsa est, habeat, ut perpetuò ipsi Privatio sit conjuncta, sicuti jam notum est; atq; propterea causa sit omnis corruptionis omnisque mali. Ideò illa, quibus Deus istam materiã non largitus est, non corrumpuntur, neque malis afficiuntur.

De Deo non potest dici, quòd faciat Mala.

His ergo ita sese habentibus, Actiones Dei omnes bonæ sunt, quia nil sunt nisi Existentiã. Hinc dicitur in Libro illo, qui illuminat Tenebras hujus Mundi; *Et vidit Deus omnia, quæ fecerat, & erant valde bona*: ita ut etiam Existentiã materiæ istius inferioris, quatenus sibi unitam haber privationem, mortem & mala quævis causantem, bona sit ad conservationem Generationis, & Existentiæ sive Entium propagationem, dum uno abeunte vel intereunte aliud exsurgit. Ideoque Rabbi Meir verba ista, *Et ecce, erant bona valde*, ita exposuit, ut dixerit; *Mortem etiam esse bonam*, eo nempe sensu, quem indigitavimus.

Actiones Dei omnes bonæ.

Gen. I. 31.

Quare diligenter ista resine & ruminare, quæ tibi in hoc capite proposui. Sic enim clara fient tibi, quæcunq; Prophetæ & Sapientes nostri dixerunt, quòd omnia bona per se ab operatione DEI proveniant. Ita enim legimus in Bereschith magno; *Nulla res mala descendit à desuper (h.e. ex Cælo).*

CAP. XI.

Dissensiones, Contentiones, & reliqua Mala inter Homines, oriri ex Privatione.

Dissensiones & contentiones inter Homines oriuntur ex Privatione.

Ignorantia multorum malorum causæ.

MALA ista, quæ inter Homines inter se invicem incidunt, ex diversis nempe illorum studiis, voluntatibus, affectibus, sententiis & opinionibus; illa inquam mala omnia quoque Privationem consequuntur. Proveniunt enim cuncta ex Ignorantia, h.e. ex Privatione Sapientia. Quemadmodum cæcus, quia visu orbarus est, subinde impingit, & non solum se-ipsam, sed alios quoque lædit, eò quòd neminem habeat, qui ei viam monstrat; sic è qualibet secta inter Homines, illi, qui ei addicti sunt, suâ ignorantia non solum sibi, sed & aliis, mala multa inferunt. Quòd si enim adesset Sapientia, quæ ad formam humanam sese habet sicut facultas videntis ad oculum, cessarent omnia illa detrimenta. Nam cum cognoscitur veritas, perit odium, invidia, & contentio, quibus se invicem proscindunt. Ita promisit hoc DEUS apud Prophetam, ubi primò dicit; *Et habitabit lupus cum agno, &c. Item; Et oblectabit se infans, &c.* postea causam subjungit, inquiens, quòd causa sublationis odiorum, litium, & contentionum futura sit *Cognitio DEI Creatoris*, quâ instructi illo tempore esse debeant, dam inquit; *Non nocebunt, neque perdent in universo monte Sanctitatis meæ; quia repleta est Terra cognitione DOMINI, sicut Aqua Mare operientes.*

Jesa. II. 6. 7. 8.

CAP. XII.

Non esse in Mundo plura Mala quàm Bona. Tria Malorum esse genera.

Crediderunt multi; plura esse Mala, quàm Bona in Mundo.

SÆPISIME solent in cordibus Hominum imperitorum Siftiusmodi cogitationes exsurgere, ac si longè plura essent in Mundo

Mundo Mala quàm Bona: ita ut in multis poematis & cantilenis Gentilium hæc & similia reperiantur; *Miraculi instar esse, quando in Tempore boni aliquid invenitur: Mala autem esse multa & perpetua.*

Atque hic error non solum in Vulgo obtinuit, verum etiam apud eos, qui Sapientes haberi volunt, & apud ipsum *Alrasi* in libro illo celebri, quem *Sepher Elohub* h.e. *Theosophiam* nominavit, in quo multa ex deliriis & stoliditatibus suis congestis, è quibus & istud est, quòd plura existant Mala quàm Bona; eò quòd, si comparationem instituas inter recreationes & voluptates Hominis, quas tempore tranquillitatis percipit, cum doloribus, cruciatibus, perturbationibus, defectibus, curis, sollicitudinibus & afflictionibus, deprehendatur, vitam Hominis, illorum bonorù respectu, esse Vindictam magnam & Malum magnum. Atque hujus sententiæ confirmationem incipit recensione Malorum istorum omnium sigillatim demonstrare, hocq; pacto contradicere iis, quæ Viri veritatis amantes senserunt de magna DEI Benignitate & Beneficentiâ erga Creaturas suas, quòd ipse non solum perfectè bonus sit in se, sed etiam nil nisi bonum ab ipso proveniat.

Causa erroris fatui istius Hominis, & omnium ipsius sociorum, *Causa erroris illius.* est, quòd Existentiam Hominis, non nisi in Individuo aliquo considerant, & existimat unusquisq; stultorum illorum, totam Rerum Naturam sui causâ existere, & nihil præter ipsum esse, ac, cum aliquid contra illius voluntatem accidit, totum Mundum malum esse concludit.

Quòd si autem Homo totam Rerum Universitatem consideraret, ac perpenderet, quàm exigua illius pars sit, manifesta ipsi fieret veritas, ac videret, quòd istud deliramentum de pluralitate Malorum in Mundo, quo amentiam suam isti Homines produunt, non possit applicare ad Angelos, Orbes cœlestes, Planetas, Stellas, Elementa, & quædam, quæ ex illis sunt composita, ut sunt Mineralia, Plantæ, neque etiam ad quasdam species Animantium. Verum non longiùs progreditur ratiocinatio ipsorum, quàm ad quædam Individua inter Homines. Mirantur, si aliquis noxiis cibis vescatur, ita ut leprosus fiat, quomodo tantum malum in ipso oriatur & existat! Ita mirantur, eum, qui immodicâ Venere utitur, oculorum aciem amittere! & durum admodum ipsis videtur, si cœcitate ejusmodi Homo percutiatur! ac similia.

Vera hujus rei consideratio est hæc; quòd universi Homines, qui *Homo est exigua admodum Mundi pars.* existunt, & præter ipsos reliquæ Animalium species, nullam ha-

Pfal. 144. 4.
 Jobi 25. 6.
 Jobi 4. 19.
 Jefa. 40. 15.

beant proportionem ad totam hanc Mundi Universitatem, sicut Scriptura inquit; *Homo vanitati similis est.* Item; *Quantò magis Homo vermis, & filius Hominis vermiculus?* Item; *Etiã qui inhabitant domos luteas.* Item; *En Gentes sicut stilla fitule!* Sic omnia ea, quæ in hunc sensum dicta extant in libris Prophetarum, permagnam habent utilitatem, ut exinde Homo discat se ipsum cognoscere, & se non decipiat, existimando, totum Mundum propter ipsum solum esse conditum: sed sciat, Mundum, ex nostra sententia, esse propter Voluntatem Creatoris, Hominemque exiguam illius partem constituere respectu Existentiæ superioris, Sphærarum sc. & Stellarum; respectu autem Angelorum nullam planè esse inter illos & ipsum proportionem. Attamen omnium Creaturarum in Mundo nostro hoc inferiori præstantissima est Homo, h. e. earum, quæ ex Elementis sunt compositæ.

Præterea, Existentiæ ejus est maximum donum ac beneficiû DEI, respectu illius proprietatis & perfectionis, quam ei dedit: Mala autem, quæ singularibus ejus Individuis eveniunt, maximâ ex parte sunt ab ipsismet illis Individuis imperfectis. Et nos de imperfecti-
 ne nostra conqueremur, ægrèque feremus ea mala, quæ nosmet ipsi per liberam nostram voluntatem nobis inferimus, & ea DEO imputabimus? Absit hoc, ut ab ipso sint! A nobis ipsis proveniunt, sicut dicitur; ** Corruptit ne eum (DEUS sc.)? Non. Filiorum ejus est vitium ipsorum, &c.* (h. e. Mala, quæ eveniunt Homini, non procedunt ex parte DEI, sed à filiis ejus, qui vitiosi sunt & imperfecti, ut *Schem-Hebræa trans-tobh* explicat). In hunc sensum inquit Salomon; *Stultitia Hominis pervertit viam ejus.*

Deut. 32. 5.
 * Ita videntur
 mihi ex mente
 Authoris verba
 Hebræa trans-
 ferenda esse.
 Prov. 19. 3.

Tres sunt Malo-
 rum species.

Prima species
 Malorum, quæ
 provenit ex Ge-
 neratione &
 Corruptione.

Ut clarior fiat res, sciendum, omnia Mala, quæ Homini eveniunt, ad aliquam trium harum specierum referri posse.

Prima species Malorum est illorum, quæ accidunt Homini ex parte Naturæ Generationis & Corruptionis, h. e. quatenus constat ex Materia. Nam hanc ob causam accidunt, ut quidam Homines vel ab ipsa nativitate multis & magnis vitiis, vel mutilationibus membrorum sint obnoxii; vel postea demùm à variis mutationibus, quæ fiunt in Elementis, ab Aère infecto, à rudibus ac duris tempestatibus, (quæ in Lingua nostra vocamus *לניב*), à ruinis vel inundationibus locorum (vel ab *hiatibus Terræ*, quales in Terræ-motibus solent accidere) obnoxii reddantur.

Jam explicuimus alibi, Sapiëntiam Divinam requirere, ut nulla fiat Generatio, nisi per Corruptionem: & si absque illa corruptione indi-

individuali esset, non continuari posse Generationem specificam. Propterea hinc etiam patet Benignitas, Gratia & Beneficentia munifica DEI Opt. Max. erga Hominem. Qui vult habere carnem & ossa, & non recipere actionem, neque subijci iis, quæ Materiam solent apprehendere; is utique, se non animadvertente, conatur conjugere & congregare duo contraria; dum vult, ut id, quod recipit actionem, (h. e. *Materia*) non recipiat actionem, (h. e. *vult, ut Materia in creatione accipiat Formam, humanam sc., & ut postea nullam amplius suscipiat*). Quod si non reciperet actionem (*Materia prima*), non esset generabilis, & essent ea, quæ ab ipsa existunt, pura, puta Individua, non verò Individua speciei, (h. e. *tot essent Individua, quor species; non verò multa unius speciei Individua: unumquodq, singulare enim ex illa generatum Formam suam retinebit, neq, aliam recipiet, &c.*) Verissimum est, quod Galenus scripsit in libro tertio de Usu partium: *Noli, inquit, vanâ spe lactare animum tuum, ac si ex sanguine menstruo & concubitu seminis generari posset Animal immortale, doloris expers, perpetuò se movens, vel Solis instar splendens*. Quo dicto Galeni admonemur ex parte, Axiomatis sive Conclusionis cujusdam universalis, cujus hæc est summa; *Quicquid ex Materia aliqua (quacumq, illa demùm sit) generari potest, id in summa perfectione generari, quâ quidem fieri potest, ex Materia illa specifica: sed Individua speciei subjecta esse imperfectioni, secundum imperfectionem Materie ipsius Individui*. Ita summum ac perfectissimum, quod ex sanguine & femine generari potest, est species Hominis, quemadmodum ex Natura ejus cognosci potest: est enim Animal rationale, mortale; sed fieri nequit, quin ista species Malis quibusdam nonnunquam vexetur. Interim tamen invenies, quòd hujus speciei Mala, quæ Hominibus evenire solent, paucissima sint, & non nisi rarissima.

Quàm plurimas enim numerabis Civitates aut Provincias, quæ à mille annis nunquam vel à Terræ-motibus absorptæ, vel incendiis conflagratae sunt. Ita mille nascuntur Homines sani, neque nisi per miraculum & extraordinariè, qui vitio aut defectu aliquo laborent. Quòd si Adversarius aliquis hinc cavillari velit, ac negare, extraordinariè & rarò ista accidere; negare tamen non poterit, paucissima esse istiusmodi exempla respectu aliorum, neque vel centesimam vel millesimam partem eorum, qui sano ac benè constituto corpore nascuntur.

Mala hæc pauca sunt & rara.

Secunda species Malorum est eorum, quæ Homines ipsi sibi invicem, vim ac violentiam erga se invicem exercendo, inferunt.

Hæc Mala frequentiora & crebriora sunt quàm Mala primi ge-

Secunda species Malorum, quæ Homines sibi invicem inferunt.

Hæc species frequenter.

neris, cujus rei causæ sunt multæ & notæ, ac illæ etiam à nobis, sed tamen non possumus illa evitare. Atque hoc pacto, quamcunque velis, sumas Provinciam, nullam tamen invenies, in qua Malum hoc universale sit, & in omnes ejus incolæ diffusum, sed inter paucos tantum; ut, cum unus alterius vitæ vel opibus insidiatur. Involvuntur equidem multi istiusmodi Malis per bella & similes calamitates; sed quid hi sunt ad ingentem illam totius Orbis multitudinem?

Tertia Malorum species, quæ Homo sibi ipse infert.

Tertia species Malorum est eorum, quæ Homo suis actionibus ipsemet sibi infert.

Hæc sunt frequentissima.

Et hoc sæpissimè accidit, suntque ista Mala longè plura quàm Mala secundæ speciei. De hujusmodi Malis conqueruntur omnes Homines, quia non nisi paucissimi fortè reperiuntur, qui non peccent contra se-ipsos. Ideoque meritò reprehenditur & culpatur is, cui inopinatus casus vel infortunium aliquod accidit, dicitque potest ei, quod Propheta ait; *De manibus vestris fuit hoc vobis.* Hanc ob causam dicitur quoque; *Corrumpit animam suam, qui fecerit illud.* Et de hoc Malorum genere inquit Salomon: *Stultitia Hominis pervertit viam ejus.* Et alibi de hoc eodem genere Malorum, quæ Homo sibi ipse infert, apertè ita loquitur; *Tantummodò vide, hoc inveniri, quòd Deus fecit Hominem rectum: ipsi autem querunt cheschoth cogitationes, ratiocinationes multas.* Cheschoth enim sunt illa, quæ præcipitant Hominem in istiusmodi Mala. De his Malis inquit Job; *Etenim non egreditur de pulvere iniquitas, nec de Terra oritur molestia, labor: & statim explicat, quòd Homo ipse illa efficiat & procreet, dicendo; Nam Homo ad laborem natus est, &c.*

Malach. 1. 9.

Prov. 6. 32.

Prov. 19. 3.

Eccl. 7. v. ult.

Job. 5. 6.

Unde hæc species Malorum oriuntur.

Hæc species Malorum consequitur ex omnibus pravis & vitiosis qualitibus, h. e. vel ex nimio cibi, potûs & coitûs appetitu; vel ex nimio, superfluo aut inordinato etiam illorum usu; vel ex corruptâ nutrimentorum qualitate. Hæc enim causæ sunt omnium tam corporis quàm animi morborum & ægritudinum. Ac de corporalibus quidem res est nota & manifesta. *Animi morbi ex malitia hujus ordinis duplici modo proveniunt. Uno modo per mutationem, quæ necessarid apprehendit animam propter mutationem corporis, quatenus est potentia corporalis, sicut vulgò dicitur; quòd Mores animi sequantur temperamentum corporis. Altero modo, dum Anima rebus non-necessariis assuefcit, & naturale quasi illi redditur desiderium illarum rerum, quæ neque ad conservationem Individui, neque ad conservationem speciei sunt necessariae. Et hic appetitus, hoc desiderium res est,*

Animi morbi quoromodo ex vitiosis & pravis qualitibus oriuntur.

est, quæ nullum finem nullumque modum novit; verum res omnes necessariæ certum numerum finemque habent, sed superflua nequaquam. Si enim vasa tua omnia sint argentea, nunquid statim cogitas, an non pulchriora essent ex auro? Alii conficiunt illa ex Sapphiris, alii ex Smaragdis, alii ex Rubinis, vel ex aliis, quæ excogitare possunt. Hic jam non deerunt stulti & vesani Homines, qui se cruciabunt & affligent, qui ingemiscent, quod illorum facultates non permittant similes superfluitates, sicut alii, sibi comparare. Multi harum rerum non-necessariorum acquirendarum gratiâ in extrema pericula in Mari, vel Regum Principumve aulis se conjiciunt, & cum infortunium aliquod in itinere suo experiuntur, contra DEUM, ejusque decreta & judicia fremunt & murmurant, de Temporis injuria quiritantur, iniquè denique secum agi putant, quod non ad magnas divitias possint pervenire, unde vel vina multa ad ebrietatem sibi comparare, vel concubinas multas alere, easque omnis generis ornamentis ex serico, auro, argento, gemmisque pretiosis, ad libidinem suam ultra vires accendendam & excitandam, voluptatis causâ, exornare possint; quasi hoc saltem fine in hoc Mundi Theatro collocati essent, ut vanis istis voluptatibus se oblectent! Immo huc usque processit error Hominum imperitorum, ut DEUM ipsum authorem hujus Universitatis accusarint, quod talem eam fecerit, ut istiusmodi magna Mala (ex ipsorum nempe opinione) produceret, quod non Homines in vitiis quibusvis submersos, ad complenda infinita malæ Animæ desideria adjuvet, sicuti exposuimus. Verum melioris notæ & sapientiores Homines agnoverunt & intellexerunt summam hujus Universitatis Sapientiam. Hinc ait David; *Omnes via DOMINI sunt Sanctitas & Veritas custodientibus sædus ejus & testimonia ejus*: quibus verbis docet, quod illis, qui Naturam hujus Universitatis & præcepta Legis observant, finemque illorum intelligunt, Sanctitas & Veritas DEI in cunctis patefiat. Idcirco etiam finem illum, ad quem conditi sunt, ubique & in omnibus sibi proponunt, Apprehensionem nempe Creatoris; corporis autem necessaria quærunt secundum necessitatem, ut, panem ad comedendum, vestimenta ad induendum, nullâ habitâ ratione ullius superfluitatis. Atque hoc exigui est negotii, facillimoque labore impetratur, si quis contentus sit rebus necessariis. Quod si difficultas aliqua hic apparet, non est ea ulla, nisi propter res superfluas. Nam dum quærimus res non-necessarias, difficilis quoque redditur rerum necessariorum acquisitio; quod plura enim superflua & non-necessaria Homo appetit

Desiderium rerum non-necessariorum est sine modo.

Psal. 25. 10.

petit & concupiscit, tantò res est magis ardua & difficilis: quia, dum atteruntur & consumuntur vires in rebus non-necessariis, deficiunt postea in necessariis. Consideremus ista in hac Universitate ipsa.

Qua necessaria sunt, majori in copia existunt, quam non-necessaria.

Quò magis quid viventibus est necessarium, tantò majore in copiâ existit, & tantò minori pretio vel negotio acquiritur; quò autem quid est minus necessarium, tantò est quoq; rarius & carius. E. G. Necessaria sunt Homini, Aër, Aqua, Alimentum, ante omnia autè Aër; nam si Homo vel horulâ unâ illo careat, Mortis est certissimum mancipium: sine Aquâ potest diem unum & plures subsistere, ideo Aër quoque & majori copiâ existit & faciliùs acquiritur. Et quia major est necessitas Aquæ quàm Ciborum, (nam si Homo bibat, licèt nihil comedat, potest quatuor vel quinq; dies sine ullo cibo vivere), ideoque ubivis locorum & majori in copiâ & viliori pretio Aquam quàm cibum invenies. Sic porrò se res habet cum varietate ciborum. Qui cibi sunt magis necessarii, ii abundantius & faciliùs etiam in quovis loco reperiuntur, quàm qui non sunt necessarii. Quòd verò attinet Muscum, Ambram, Rubinum, aliosque lapides preciosos, non existimo quemquam sanæ mentis judicaturum, illa Homini extra Medicinæ usum magnoperè esse necessaria, sed illorum & aliarum similium rerum loco herbis & pulveribus quibusdam odoriferis uti possumus. Atque ita apparet Benignitas DEI erga Creaturas suas, inprimis erga ràm debile & infirmum Animal.

Æqualitas est in proportio Creaturis.

Æqualitas autem & æqua, quâ observat inter illas, proportio hinc est manifesta & illustris, quòd in Generatione & Corruptione naturali nullum sit Individuum ex omnibus speciebus Animalium, quòd vel peculiari aliquâ facultate, vel pluribus membris, aliud ejusdem speciei superet; sed facultates Naturales, Animales & Vitales omnes, membraque omnia, quæ in uno Individuo conspiciuntur, eadem ratione in aliis quoque reperiuntur. Quòd si in aliquo quædam occurrat imperfectio & defectus aliquis, illud per accidens tantum fit, & est novum quippiam, cujusmodi res nò sunt naturales, sed rarò contingentes, sicuti suprâ ostendimus. Nulla est differentia inter illa, quæ secundum consuetum Naturæ cursum producuntur, nisi quam caussatur diversa præparatio aut dispositio Materialium, quæ necessariò est in natura Materiæ illius speciei, non verò ex certa intentione. Quòd verò E. G. apud unum reperiuntur multa vascula balsami preciosi, vestimenta deaurata, &c. alius verò illis caret, in hac differentia nulla est iniquitas vel violentia. Qui enim ad talem

talem abundantiam pervenit, nullam prerogativam ad substantiam suam acquisivit, sed vanitatem fallacem & ridiculam est adeptus; & qui opibus istiusmodi caret, is nequaquam re aliquâ necessariâ destitutus est. Scriptura inquit; *Non supersuit ei, qui plus, neq; defuit ei, qui minus collegit: singuli, quantum comedere poterant, collegerunt.* Exod. 16. 18. Hoc est commune & ordinarium omnibus ferè temporibus & omnibus in locis; neque respiciendum est ad exempla extraordinaria, sicuti exposuimus.

Et secundum duas istas considerationes nota sit tibi tum Benignitas DEI Opt. Max. erga Creaturas suas, quòd necessaria illis ordinariè exhibeat; tum Æquitas ejus, quam inter Individua uniuscujusque speciei in ipsorum Creatione observat. Benignitas & Æquitas Dei.

Ex hac consideratione dicit Princeps Prophetarum; *Omnes via ejus sunt judicium.* Et David; *Omnes via DOMINI Misericordia & Veritas,* &c. Et clarissimè alibi; *Bonus est DOMINUS erga omnes, & misericordia ejus super omnia ejus opera.* Deut. 32. 4. Plal. 25. 10. Plal. 145. 9. Nam maximum Beneficium est, quòd nobis dedit Existentiam; Misericordiæ verò ejus opus, quòd facultatem restrictam in Animalibus creaverit, sicuti alibi declaravimus.

CAP. XIII.

De Fine hujus Rerum Universitatis.

VEHEMENTER perplexi sunt Viri quidam perfecti in indagazione Finis totius hujus Universi; quocirca explicabo tibi nunc, quâ ratione quæstio ista ex omni parte tollatur.

Dico ergo: Omnis agens, qui cum intentione agit, necessariò propositum sibi habet in illa re, quam efficit, finem aliquem, propter quem illam facit. Atque hoc ita manifestum est, ut nullâ demonstratione indigeat, secundum speculationem Philosophicam.

Non minùs evidens est, Rem illam, quæ cum intentione facta est, posteaquàm non extitit, innovatam & productam esse.

Clarissimum insuper & extra omnem contradictionis aleam est & hoc; Id quod necessariæ est existentia, quod non-Ens nunquam nec fuit, neque erit, nullo opus habere Efficiente, (sicuti alibi à nobis jam est declaratum); ideoq; quia factum non est, cessat quæstio de Fine ipsius. Hinc non quæri potest, Quis sit finis Existentiæ Creatoris? quum non sit res creata.

Quocirca juxta has hypotheses liquet, Finem quæri in omnibus

Finis quæritur tantum in rebus innovatis.

rebus innovatis, quæ factæ sunt cum intentione principii Intellectus; h. e. necessariò quæri Causam finalem illorum, quæ habent principium intellectuale: illius autem, quod non est innovatum, finem non inquiri, sicuti commemoravimus.

Hoc fundamento ita posito, scito, nullam neq; secundum nostram de Novitate Mundi, neque secundum Aristotelis de Antiquitate ejusdem, sententiam, viam esse investigandi Finem totius hujus Universi.

Secundum Aristotelis sententiam de Antiquitate Mundi, non potest quæri de fine hujus Universi.

Nam secundum sententiam illius de Antiquitate Mundi, non potest quæri Finis partium illius. Secundum ipsum enim nequit dici; Quisnam est finis existentiae Cælorum? & Quare hac mensurâ, hocve numero sunt conditi? neque, Quare materia est talis? neque, Quis est finis hujus speciei Animalium, aut Plantarum? Omnia namque secundum ejus opinionem sunt per æternam necessitatem, quæ semper fuit & semper erit. Ac licet scientia Naturalis investiget Finem cujusvis rei Naturalis; non agit tamé de Fine illo ultimo, de quo nos in præsentî capite loquimur. Nam certum & manifestum est, in scientia Naturali nullum Ens naturale sine fine aliquo esse posse; licet causa hæc finalis (quæ nobilissima est omnium quatuor causarum) occulta sit in plerisque speciebus. Hinc inquit passim Aristoteles; *Naturam nihil agere frustra*, h. e. nullam Actionem naturalem sine fine esse posse. Ita ostendit idem Aristoteles, Plantas creatas esse propter Animalia. Ita docet de aliis quibusdam Entibus, quomodo unum alterius causâ sit creatum, in primis verò de membris sive partibus Animalium. Hujus rerum Naturalium finis Existètia permovit Philosophos, ut coacti fuerint aliud, præter Naturam, principium credere & agnoscere; illud nempe, quod Aristoteles vocat *Principium Intellectuale* aut *Divinum*, quod unum (Ens) propter aliud, vel alterius causâ facit. Ac scias, ex maximis argumentis de Novitate Mundi, ei, qui confitetur veritatem, esse istud, quod habet demonstrationem in Entibus naturalibus, quòd unumquodque illorum habeat finem alium, & quòd unum sit propter alterum; argumentum scilicet petitum ab intentione Intendentis. Non enim possumus nobis imaginari intentionem, nisi cum innovatione Innovantis. Verùm revertor ad argumentum capitis præsentis, de Fine videlicet, & dico; Ostendit Aristoteles, quòd in rebus Naturalibus Efficiens, Forma & Finis unum sint. Unum, dico, specie: Forma enim Rubenis E. G. est Efficiens Formæ Hanochi filii ejus; & res, quam effecit, est communicatio Formæ suæ speciei, Ma-

Phys. lib. 2. c. 7.

teriaræ

teriæ ipsius Hanochi, (h.e. quod speciei suæ formam, materia Hanochi communicat): Finis autem Hanochi est, ut sit in ipso Forma humana. Ita ex ipsius opinione in omnibus Individuis illarum specierum, quæ generatione opus habent, res istæ causæ unius ejusdemq; sunt speciei. Et istud omne est *Finis* illorum *primus*.

Finem verò *ultimum* (specierum *Naturalium* sc.) quod attinet, omnes *Physici* aliquem necessariò illarum finem esse statuunt, sed cognitionem ejus admodum esse difficilem, multò autem difficillimum *Finem ultimum totius hujus Universi*. Mihi videtur ex verbis *Aristotelis*, *Finem ultimum* istarum specierum, (*Naturalium* sc. vel *Elementarium*), juxta ipsius sententiam, esse continuationem vel sempiternitatem *Generationis & Corruptionis*, sine quibus esse nequeunt, ut propageretur indefinenter generatio in ista materia, cujus Individua subsistere nequeunt, & ut generetur ex illa perfectissimum, quod exinde generari potest, (*Intentio* namque *ultima* est, ut perveniat ad perfectionem). Manifestum autem est, perfectissimum, quod ex illa generari potest, esse *Hominem*, qui est compositorum omnium ultimum & perfectissimum, ita ut hoc respectu verum sit, quod dicitur: *Omnia*, quæ sunt sub sphaera *Lunæ*, esse propter ipsum; quia scilicet motus mutationis propter generationem fit, ut ad perfectissimum, quod esse potest, perveniat. Proinde non potest quæri ex *Aristotele*, quis sit finis existentiae *Homini*, secundum sententiam ejus de *Antiquitate Mundi*? *Finis* enim primus cujuslibet Individui innovati, ipsius opinione, est perfectio *Formæ* illius specificæ. Ideò, si in *Individuo* aliquo perfectæ sint operationes omnes ad formam illam requisitæ, tum ultimam suam perfectionem est consequutum. *Finis* autem ultimus est sempiternitas vel sempiterna conservatio istius *Formæ* per continuationem generationis & corruptionis; ita ut nunquam desinat generatio, per quam producitur perfectissimum, quod esse potest.

Atque ita ostensum est, quòd juxta sententiam de *Antiquitate Mundi* cesset quæstio de *Fine ultimo totius hujus Universi*.

Verum secundum nostram de *Novitate Mundi* sententiam, sunt qui existimant, necessariò sequi quæstionem hanc de fine totius hujus *Universi*. Et sic arbitrantur, quòd finis totius *Mundi* sit species humana, (ut ea colat *Creatorem*), & omnia illius causâ facta sint, ita ut etiam *Orbes cœlestes* non moveantur, nisi propter ipsius utilitates & necessitates. Huic sententiæ patrocinantur quædam loca *Prophetarum* secundum sensum litteralem accepta: ut, *Ad inhabitant-* *An secundum sententiam de Novitate Mundi sequatur quæstio de fine Universi.*

Jes. 45. 18.

Jerem. 33. 25. dum formavit eam. Item, *Si non erit pactum meum cum die & nocte.* Item, *Jesa. 40. 22.* Et expandit eos tanquam tabernaculum ad habitandum. Nam si Orbis cœlestes sunt propter Hominem, quanto magis reliquæ Animantium & Plantarum species?

Hominem non esse finem totius hujus Univerſi.

Quòd si autem accuratè hæc sententia examinetur, (prout Sapientes decet facere), apparebit, quales sub ea lateant errores.

Quærendum est ex tali Viro, qui credit, quòd hujus finis, *Hominis* videlicet, causâ omnia reliqua existant; An Creator potuisset illum facere sine eis, an verò non nisi post illa existere potuerit? Si dicat, immò *DEUM* potuisse creare eum sine Cœlo & reliquis, quærendum est, Quémnam ergo usum ista omnia habeant, cum non sint finis, sed propter rem aliquam, quæ sine illis esse potuisset? Ac licèt omnia dicantur esse propter Hominem, Homo autem, ut colat Creatorem suum, sicut dictum, hæc tamen manet quæstio, Quis sit cultûs illius finis? cum *DEI* perfectioni nihil accedat, quamvis eum omnes Creaturæ colerent, perfectissimèque apprehenderent, neque decedat, licèt nihil præter ipsum existeret? Si respondeatur, Hoc non fieri propter perfectionem ipsius, sed propter perfectionem nostram, quia hoc est summum nostrum Bonum, summaque nostra perfectio; consimiliter quæri potest, In quem finem in nobis existat ista perfectio? & necessariò tandem hic erit finis dandus, *Ita voluit DEUS*: vel, *Ita decrevit Sapientia illius*: id quod est verum. Hùc respexerunt Sapientes Israëlitis in suis Precationibus, quando ajunt; *Tu separasti Hominem ab initio, & recognovisti eum, ut staret coram Te; Nam quis dicet Tibi, quid facis? ac, si justus sit, quid dabis Tibi?* His enim verbis innuunt, nullum alium esse finem, quàm Voluntatem *DEI* Opt. Max. Proinde cum res ita se habeat, & Novitatem Mundi credamus, necessariò nobis dicendum est, quòd potuerit *DEUS* hunc Mundum (h. e. causas & causata ejus) aliter facere; ac sequitur illi, qui credit finem omnium Creaturarum esse Hominem, absurdum maximum, quòd sc. omnia reliqua Entia præter Hominem, sine certo aliquo fine creata sint, cum finis illorum, Homo nempe, sine illis omnibus esse posset.

Singula Entia propter se creata sunt, non propter aliud quid.

Quocirca vera & orthodoxa sententia, quæ cum principiis Legalibus & Theoreticis meo judicio convenit, est; Non credendum nobis esse, quòd Entia omnia sint propter Hominem, sed quòd singula sint sui ipsius, non alterius alicujus, causâ. Et sic tollitur quoque quæstio illa de fine specierum omnium & singulorum Entium, etiam secundum sententiam nostram de Novitate Mundi. Nam dicimus, quòd

quòd eunctas Mundi partes per Voluntatem suam condiderit, & quòd quarundam intentio sit propter se-ipsas, quarundam propter aliquid aliud. Illud enim *Aliud* quoque nihil aliud denorat, quàm substantiam illius: sicut voluit, ut species Hominis sit Ens; sic voluisse, ut Cœli, Stellæ & Angeli essent Entia: in unoquoque autem Ente rationem fuisse habitam substantiæ ipsius Entis; cum quid sine alia aliqua re præcedente existere non potuit; tùm Ipsum rem illam prius creâsse, sicut Sensus vel Sensibilitas antecedit Intellectum. Atque hanc sententiã traditam reperimus in libris Propheticis; *Omnia* Prov. 16. 4. *fecit DOMINUS lemaanehu*, quod exponi potest, *Propter ipsum*, & referri ad ipsum opus. Sin autem exponatur, *Propter se*, & referatur ad Efficientem, exponendum est, *Propter substantiam ejus (DEI)*, h. e. propter Voluntatem ejus, quæ nihil aliud quàm Substantia vel Essentia ejus est, sicut alibi in hoc libro declaratum. Ostendimus autem quoque, quòd Gloria DEI etiam vocetur *Essentia ejus*; ut in illo, *Ostende mihi quæso Gloriam tuam*. Et sic, quod hic dicitur, *Omnia fecit* Exod. 33. 18. *DEUS propter se-ipsum*, idem foret cum eo; *Omnem, qui vocatur Nominem meo, ad Gloriam meam creavi eum, formavi eum, feci eum*: vel, *Omne, quod vocatur in Nominem meo, id &c.* quibus verbis hoc vult dicere; Quicquid attribuitur Actioni vel Operationi meæ, id propter nihil aliud, quàm propter Voluntatem meam feci. Quod verò ait, *Formavi vel Finxi illud, Feci illud*, est illud ipsum, quod antea exposui tibi, esse quædam Entia, quæ non nisi post alius alicujus rei existentiam existere possunt. Dicit ergo; *Ego formavi* rem illam priorem, quam necessariò præcedere oportuit, ut v. G. Materiam omnibus materiatis; postea *feci* in re illa præcedente, vel post eam, id, quod facere volebam. Nihil enim ibi est præter Voluntatem ejus. Si inspexeris Librum, qui omnes in rectam viam dirigit, unde etiam *Thora*, h. e. Doctrinalis appellatur, manifestum evadet tibi id, circa quod hic versamur, inde ab initio operis Creationis usque ad finem ejus. De nulla etenim re exponit, quòd propter aliud aliquid facta sit; sed de unaquaque simpliciter pronuntiat, quòd DEUS eam existere fecerit, & quòd existentia ejus intentioni DEI responderit. Hoc namq; est, quod dicitur; *Et vidit DEUS, quòd bonum esset*. Nôsti enim id, quod Genes. 1. Sapientes nostri dicunt; *Loquitur Lex secundum Linguam filiorum Hominum*. Nos autem *Bonum* illud vocare solemus, quod cum Intentione nostra congruit, eiq; correspondet. Ita de omnibus in univèrsam dicitur; *Et vidit DEUS, quicquid fecit, & ecce bonum* Genes. 1. 31. *erat valdè*. Q. D. Quicquid innovatum fuit, id Intentioni DEI

congruenter innovatum fuit, neque ullo modo illam frustrabit vel abolebit; hoc enim sibi vult particula *Valdè*. Fieri namque potest, ut aliquid Bonum sit, & egregiè cum Intentione nostra ad tempus conveniat, sed postea fallat, & Intentionem nostram frustret. Ipse autem indicat, quæcunque facta fuerunt, exactè Intentioni ejus respondisse, neque unquam ab illa recessura aut declinatura.

Ibid. v. 17. 18.

Nec est quòd re hic seducat id, quod de *Stellis* dicitur; *Ut lucenter super Terra, & dominarentur diei & nocti*: existimando, sensum esse, Luminaria ista creata esse, ut hoc faciant. Tantùm enim indicatur Natura illorum, quòd sc. talia illa voluerit creare; *Lucentia* nempe &

v. 28.

Dominantia, sicut de *Homine* dicit: *Et dominamini in pisces maris*. Horum etenim quoq; verborum non est hic sensus, quòd in hunc finem eum creaverit, sed similiter indicatur Natura ejus, quam ipsi *DEUS* *Opr. Max.* est largitus.

An Plantæ propter Hominem & reliqua Animantia creata sint?

Quod de *Plantis* dicitur, *DEUM* illas dedisse & commisisse *Hominibus*, reliquisq; *Animantibus*; illud explicatum est ab *Aristotele* & aliis. Videtur autem sic, *Plantas* omninò propter *Animalia* existere; quandoquidem sine alimento esse nequeunt: quod de *Stellis* nequaquam dici potest; non enim sunt illæ propter nos, ita ut aliquid ad nos de Bonitate illarum redundet. Nam id, quod dicitur, *Ut lucenter & dominarentur*, loquitur tantùm (sicuti declaravimus) de utilitate, quæ ab illis influit in inferiora, quemadmodum *Naturam* influentiæ *Boni* ex una re in aliam alibi tibi exposui. Bonum illud, quod ex uno in aliud influit, perpetuò videtur in eo, in quod influit, ac si finis esset illius, qui Bonitatem suam hac ratione quasi effundit. Ita existimat nonnunquam *Civis* vel *Subditus* aliquis, finem *Regis* esse, ut custodiat domum ejus noctu à *latronibus*, id quod ex parte verum est; quia enim domus ejus custoditur, hocq; commodum propter *Regem* ad illum redit, ideò videtur, ac si hic esset finis *Regis*, custodire domum *Viri* istius. Et hoc pacto explicanda nobis sunt omnia loca, quæ secundùm litteram videntur docere, Rem nobiliorem factam esse propter ignobiliorem, ac dicendum, hunc esse sensum, quòd res illa ex natura ejus sequatur; firmiterq; credendum, totam hanc rerum *Universitatem* à *DEO* intentam esse propter *Voluntatem* ejus, neque alia causa, aliùsve finis quærendus: quemadmodum enim non debet quæri causa finalis ejus *Existentiæ*, ita nec *Voluntatis* ejus finis est investigandus, propter quem cuncta ab Ipso sint, & quidem hoc pacto, innovata.

Sed

Sed existimabis fortè, Orbes cœlestes & Angelos propter nos creatos esse.

An Orbes cœlestes & Angeli propter Homines sint creati?
Jesa. 40. 15.

Verùm graphicè depictus est nobis gradus & conditio nostra, ubi dicitur; *Et Gentes sicut stilla situla!* Examina & explora substantiam tuam & substantiam Sphærarum, Stellarum, & Intelligentiarum ab abstractarum, ac videbis ipsissimam esse veritatem. Cognosces, Hominem quidem esse perfectiorem & nobiliorem inter ea, quæ ex terrestri hac materia sunt composita; verùm si existentiam ejus conruleris cum existentia Sphærarum & Intelligentiarum separatarum, multò illis esse viliorem & ignobiliorem. Hinc dicitur; *Ecce, in servis suis non credit, (vel, non posuit stabilitatem) nec in Angelis suis posuit Toholah,* (quam vocem diversimodè reddunt Interpretes: quidam *Lucem, Splendorem;* alii *Laudem;* alii *Stultitiam*); *quandò magis in iis, qui inhabitant domos luteas, quorù est in Terra fundamentum, &c.* Novisse enim debes, per *Servos ejus* hîc nequaquam intelligi *Homines;* cujus rei probatio est, quod postea ait, *Quandò minus in iis, qui inhabitant domos luteas?* sed intelliguntur hîc per *Servos,* de quibus loquitur, *Angeli.* *Angeli* autem; quorum mentionem facit, dum ait, *Et in Angelis ejus,* sine dubio sunt *Orbes cœlestes.* Eliphaz ipse ita exponit, dum in secunda sua Responsione verba hæc Jobi, sed aliis nonnihil verbis, repetit, inquiens: *Ecce, in Sanctis suis non posuit stabilitatem, & Cœli non sunt mundi in oculis ejus; quandò magis abominabilis & contemptibilis Vir bibens sicut aquam iniquitatem?* Hinc enim liquet, *Sanctos ejus* esse *Servos;* de quibus Job loquutus fuerat, illosque nequaquam esse ex specie humana; & *Angelos,* de quibus loquebatur, esse *Cœlos:* Vocis autem *Toholah* sensum esse, *Non sunt mundi in oculis ejus;* quia nempe sunt materiati. Licet enim materia illa sit purissima omnium materiarum & clarissima; tamen collata ad Intelligentias separatas, est obscura, turbida, crassa, impura. Quod verò ait de Angelis, *Ecce, in servis suis non posuit stabilitatem,* illius hic est sensus, *Non confirmavit ipsis existentiam:* quia enim secundum nostram sententiam sunt facti, & secundum sententiam eorum, qui credunt Æternitatem Mundi, sunt causati vel effecti, idèò existentia ipsorum non est firma respectu DEI Opt. Max., qui prorsus necessariæ est existentia: Quod denique ait (Eliphaz), *Quandò magis abominabilis & contemptibilis Vir bibens sicut aquam iniquitatem,* illud est idem cum eo, quod Job dixit, *Quandò magis in iis, qui inhabitant domos luteas?* Q. D. Etiam abominabilis & contemptibilis vel fœtidus est Homo, in quo iniquitas & perversitas est commixta & diffusa per omnes ejus partes, h. e. in quo est

est diffusio privationis. *הַיָּוִט* Avlah *Iniquitas* est idē quod *הַיָּוִט* Ivvuthi
 Jefa. 26. 10. *Perversitas*: ut, *In Terra rectorum הַיָּוִט* jeavvel iniquē, perversē ager. *Isch*
 Vir, idem est quod *Adam* Homo; sēpissimē enim tota species Homi-
 Exod. 21. 12. nis vocatur *Isch* Vir: ut, *Qui percutit Virum & moritur.*

Sic itaque credendum est, *Homīnem*, cūm noverit substantiam suam, neque in ea erraverit, singulorumq; Entium rationem & naturam intellexerit, quieturum, neque in cogitationibus suis confusum iri, finem quærendo illius rei, quæ nullum alium finem habet nisi Existentiam suam, quæ merè dependet à Voluntate, aut, si mavis, à Sapientia Divina.

CAP. XIV.

*Orbes cœlestes non esse propter Hominem
 creatos.*

EX iis, in quibus Homo ad veram sui cognitionem erudiri & informari debet, sunt & ea, quæ de mensura Orbium cœlestiū & Planetarum, eorumque tūm à nobis, tūm à se invicem distantis, explicata sunt, quemadmodum demonstratæ sunt mensuræ distantiarum omniū, * respectu medii diametri Terræ, (cognita enim cūm sit mensura Terram ambiens, cognoscitur quoq; inde medietas diametri ejus, notēq; sunt distantie vel longitudines omnes): ut; Ostensum est per demonstrationem, quòd longitudo inter centrum Terræ, & inter supremam altitudinem orbis Saturni, sit octo milliūm & septingentorum propè annorum iter, cuilibet anno 365 diebus assignatis, quolibetque die 40 confectis miliaribus, secundum miliaria Legis, quorum unumquodq; mille constat cubitis artificialibus. Hic quæso nunc perpende magnam & terribilem istam longitudinem, de qua Job ait; *Nōne DEUS in sublimitate Cœli? & vide caput Stellarum, quòd excelsa sunt.* Q. D. An' non ex altitudine Cœli addiscis, quàm exiguam habeamus DEI Opt. Max. apprehensionem? Nam cūm secundum incredibilem ferè hanc longitudinem distemus ab isto corpore, & illud ratione loci tantoperè à nobis sit dissitum, substantiaq; & magna pars operationum ejus à nobis abscondita; quantò magis Apprehensio Factoris & Creatoris ejus, qui est Incorporatus (est abscondita)? Atque hīc, quod ad rem facit, sciendum, Longitudinem istam magnam, quæ per demonstrationem probata est, secundum minimam quantitatem computatam esse. Impossibile enim est, ut inter centrum Terræ & polum sphæræ Stellarum
 fixa-

* vel, comparatæ ad medietatem diametri Terræ.

Miliaria Legis quanta.

Jobi 22. 12.

fixarum minor quàm ista sit mensura : fieri autem potest , ut multis modis sit major ; quia densitas Corporum sphaericorum , (nisi secundum ejusmodi parvitatem , quæ nequit esse minor , sicuti patet ex epistola Longitudinum) , ut & Corporum illorum , quæ sunt inter Sphaeram unam & alteram , sicuti ratio postulat , non potest accurate cognosci , prout *Thebith* meminit ; quia nullæ in illis sunt Stellæ , unde id addisci posset . Sphaeræ Stellarum fixarum densitas est ad minimum itineris quatuor annorum . Cognoscitur hoc ex mensura longitudinis Stellarum ejus ; corpus enim uniuscujusque Stellæ illius æquat mensuram Globi terreni nonaginta vicibus , & possibile est , ut densitas corporis ejus adhuc sit major . Sphaeræ nonæ , quæ reliquas omnes motu diurno circumagit , nulla planè scitur mensura ; quia enim nulla in illa est Stella ; idèd nullum est quoque medium sciendi ejus magnitudinem .

Considera itaque Entia ista corporalia , quanta sit illorum mensura , quantus item numerus ? Si Terra tota nullam habeat mensuram ad orbem Stellarum , quam nam quæso ad Creaturas istas omnes Homo proportionem habebit ; & quomodo cogitari potest , quòd ista sint propter eum , illiusque instrumenta ? Quòd si autem talis sit ratio vel proportio Corporum , quid fiet , si consideraveris existentiam Intelligentiarum separatarum ?

Verùm , secundum sententiam Philosophorum in hoc negotio , quærere possumus & dicere : Nullum est dubium , si dicamus , quòd finis istorum Corporum sphaericorum sit Gubernatio unius alicujus , vel plurium Individuorum in specie Humana , quin id falsum sit secundum speculationem Philosophicâ ; verùm , si statuamus , quòd finis illorum sit Gubernatio totius speciei Humanæ , nulla erit absurditas , dicere , finem istorum potentium Corporum singularium esse Existentiam Individuorum , quæ secundum sententiam illorum sunt infinita . Nullo exemplo melius res illustrari & declarari potest , quàm ab Artifice conficiente Instrumenta ponderis centum librarum ad conficiendam acum exiguam non nisi grani unius pondus habentem . Quòd si propter unam tantum acum illa faciet , erit id nostro judicio corruptio , destructio consuetudinis , sed non absolute erit destructio consuetudinis . Nam si instrumenta ista pretiosa fecerit ad faciendam acum unâ post aliam , & sic multa millia acum , erit omninò confectio hæc Instrumentorum summa scientia & sapientia . Eodem modo finis Sphaerarum potest esse conservatio & continuatio Generationis & Corruptionis : finis autem Generatio-

nis & Corruptionis Existentia speciei Humanæ, sicuti jam dictum est, & dicta ac loca quædam Scripturæ existant, quæ sententiæ huic favent & patrocinantur.

Verùm Philosophus hanc Objectionem ita solvit, ut dicat; Si nulla alia esset differentia inter Corpora spherica, & inter Individua specierum, quæ generantur & corrumpuntur, quàm in Magnitudine & Parvitate, posset istud dici; sed cum differentia inter illa sit in ipsa substantia, absurdissimum est dicere, Nobilius esse instrumentum illius, quod est vilius & ignobilius.

Nobilius non potest esse instrumentum ignobilioris.

Summa rei est, quòd hæc Objectio juvat sententiam nostram de Novitate Mundi. Et hæc maximè in isto capite intentio mea fuit: quemadmodum & id, quod semper audiivi ab Astronomiæ peritis, illos pro Hyperbolis habere ea, quæ Sapientes nostri de Longitudinibus scripserunt. Dicunt enim, densitatem uniuscujusque Sphæræ esse itineris 500 annorum, & inter singulas Sphæræ esse spatium quingentorum annorum. Cum autem Sphærarum sint septem, eris distantia longitudinis Sphæræ septimæ (h.e. gibbositatis ejus) à centro Terræ septem mille annorum. Hæc verò audiens, arbitratur esse Ironiam vel Hyperbolem in verbis illorum, neque tantæ quantitatis distantiam esse posse. Ex iis, quæ de Longitudinibus per demonstrationem ostendi possunt, est, quòd Longitudo inter centrum Terræ & inter ^{*}fundum Saturni, quæ est Sphæra septima, sit iter 7024 annorum propè. Quod verò attinet Longitudinem, cujus antea meminimus, octo mille nempe & septingentorum annorum, intelligitur ea usque ad concavitatem profunditatis vel imæ partis Sphæræ octavæ, (h.e. ad Expansionem infimam illius). Atque sic, cum dicunt, inter Sphæram unam & alteram tanta est distantia; intelligendum est id de densitate Corporis, quod est inter Sphæræ, non quòd ibi derur Vacuum.

* M.S. תפ"ד
quod significat
Fundū, limum:
Impressū habet
תפ"ד.

Verùm noli à me requirere; Ut congruant & cum rei veritate conveniant omnia, quæ de rebus Astronomicis scripserunt? quia Disciplina Mathematicæ temporibus illis fuerunt imperfectæ, neque de illis scripserunt per Traditionem à Prophetis, sed prout rùm temporis in istis rebus versati erant, vel à Sapientibus temporum illorum audiverunt. Ideò tamen non dico, quòd illa, quæ apud eos cum veritate consentientia deprehendo, non sint vera, aut quòd per accidens eis exciderint. Hominis enim ingenui & veritatis amatis est; omnia dicta in meliorem partem interpretari, quæ cum existentia per demonstrationem probatâ convenire exponi possunt.

CAP. XV.

De Natura Impossibilium.

IMPOSSIBILE Naturam habet firmam & constantem, eam-
que non ex operatione vel actione Efficientis, & immutabilem: unde DEO non adscribitur potentia & facultas illa faciendi.

*Impossibilia
nō attribuntur
Deo.*

Contra hoc nemo unquam fuit Theoreticorum; neque etiam id cuiquam ignotum esse potest, nisi illi, qui non intelligit intelligibilia.

Controversia autem, quæ existit inter Magistros speculationis, respicit speciem quandam rerum, de quibus nonnulli dicunt, quod sint ex numero *Impossibilium*, quorum facultatem DEUS non habeat; alii verò, quod sint ex numero *Possibilium*, quæ DEUS pro suo Beneplacito & Voluntate facere queat: ut, v. G. *An possint duo Contraria conjungi uno eodemq; tempore & in eodem subjecto? An converti possit Substantia in Accidens; & vicissim Accidens in Substantiam? An Substantia corporalis possit esse sine Accidentibus?* Hæc omnia secundum omnes Magistros speculationis sine contradictione sunt ex numero *Impossibilium*, non minùs quàm ista; *Quod DEUS possit facere aliquem sui similem: Quod possit Substantiam suam convertere in Privationem: Quod possit se-ipsam facere corporeum, vel mutare; ista enim omnia à DEO fieri nequeunt.* Verùm, *Utrum facere possit, ut existat Accidens solum extra Substantiam?* id ab aliquibus, ut à secta *Muatzali*, habetur *Possibile*, ab aliis verò *Impossibile*; quamvis non sola speculatio illos, qui affirmant existentiam Accidentis extra Subjectum, ad hoc statuentium induxerit: sed observatio & reverentia quarundam rerum *Legalium* extorsit ipsis hoc effugium. Sic *Possibile nostrâ sententiâ* est, ut fiat res corporalis non ex Materia: at *Impossibile hoc est juxta sententiam Philosophorum.* Ita dicunt Philosophi; *Dari Quadratum, cujus diameter sit equalis lateri; vel, Dari Angulum solidum, quem ambient vel constituant quatuor Anguli simplices, recti, & similia,* esse *Impossibilia*: quidam verò *Disciplinarum Mathematicarum* expertes, qui tantummodò voces, non verò rationes istarum rerum intelligunt, existimant, hæc esse *Possibilia*.

Miror autem, Num ista porta ita aperta sit, & cuivis liceat de re quacunque, quam ipse sibi imaginatur, dicere, quod sit *Possibilis*, alio dicente, quod secundum rei naturam sit *Impossibilis*? vel, An sit aliquid, quod istam portam claudat & custodiat, ita ut Homo defi-

nire & decidere possit, quòd istud sit *Impossibile* in sua natura? & An probatio hujus rei sit in facultate Imaginatrice, an verò in Intellectu? Quà item re discernere possimus inter Imaginabile & inter Intelligibile? (Quandoque enim accidit, ut quis alii vel etiam sibi ipsemet contradicat in re quapiam, quæ secundum ipsum est *Possibilis* in natura sua, Adversario statuente, quòd hæc Possibilitas sit ex operatione Imaginationis, non verò in notione Intellectus). An illa res sit aliquid extra illa duo simul? An denique Intellectu ipso distinguatur inter Intelligibile & Imaginabile? Hæc omnia probè sunt inquirenda & investiganda: sed non est id nostri propositi in hoc capite.

Ostensum est, juxta quamlibet ex istis sententiam, esse res quasdam *Impossibiles*, quarum existentia est falsa, & quæ à potentia DEI Opt. Max. (citra tamen Naturæ ejus imperfectionem, vel Potentiæ imminutionem) excipiuntur; & per consequens in natura sua constantes, nec ab operatione Efficientis provenientes & dependentes. Ostensum etiam est, quòd controversia & dissensio omnis sit tantum de rebus quibusdam, de quibus disceptatur, ex quonam sint genere, *Possibilium'ne an Impossibilium?*

CAP. XVI.

Expenditur sententia Philosophorum de scientia DEI circa res speciales & particulares.

Errores Philosophorum de scientia Dei rerum particularium.

ABSURDA & Paradoxa maxima dixerunt Philosophi de scientia DEI Opt. Max., respectu rerum extra Ipsum existentium, & in labyrinthum se præcipitarunt, unde neque ipsi, neque ipsum forum a seclæ sese extricare possunt. Scrupulos & scopulos quod attinet, quæ ipsos ad Paradoxa illa impulerunt, postea tibi recensabo, sicuti & sententiam Legis nostræ; quo modo illa opinionibus eorum perniciosis & absurdis contradicat in negotio hoc de scientia DEI Opt. Max.

Errorum illorū causa.

Præcipuum, quod errori ipsorum ansam præbuit, est, quòd in principio cogitationis videtur, ac si nullus esset ordo, nullaque negotiorum humanorum gubernatio, eò quòd multi sancti piique Homines vitam ducant miseram & acerbam, & econtra multi mali impiique vitâ fruuntur dulci & jucundâ.

Hæc

Hęc diverſitas & inæqualitas ad ſequens dilemma conſcien-
cauſſam iſtis præbuit.

*Quomodo pro-
bent, Deum non
noviſſe omnia
particularia.*

Dicunt; Nèceſſe eſt ut alterutrum horum duorum ſit: Vel ignorat
D E U S & non apprehendit iſta ſingularia & particularia; vel ap-
prehendit & novit illa. Diſjunctio hæc eſt neceſſaria.

Deinde dicunt: Si illa apprehendit & novit, tùm ſequitur alterutrũ
trium iſtorum membrorum; Illum vel diſponere & regere illa diſpo-
ſitione bonâ, perfectâ & integrâ; vel in diſponendis illis ſuccumbe-
re & defatigari, ut non poſſit; vel denique illum ſcire & poſſe illa re-
ctè ordinare & gubernare, ſed ſtudio illa deferere & derelinquere,
aut quòd nimis ſint abjecta, vilia & contempta in ipſius oculis, aut
ex æmulatione & invidiâ, ſicuti nonnunquam Homo aliquis reperit-
tur, qui poſſet alteri gratificari, & qui novit illum ſuâ beneficentiâ
opus habere, ſed propter malitiam Naturæ ſuæ & invidiam, quâ il-
lum proſequitur, non vult ei benefacere.

Prætereâ, iſta quoque diſjunctiva neceſſaria eſt & vera, quòd is,
qui novit aliquid, vel curam gerat illius, quod novit, illudque regat;
vel illud deferat & derelinquat: ſicuti Homo in domo ſua oblivifci-
tur gubernationis & curæ felium, catulorum, vel aliarum viliorum
rerum: in illo autem, cujus curam gerit, nonnunquam ſuccumbit &
deſicit, etiãſi voluntatem & propoſitum habeat curam illius
gerendi.

Hiſ itaque diſjunctivis factis concludunt tandem, & dicunt: Duo
iſta harum Propoſitionum de eo, qui rem aliquam novit, membra in
Natura D E I eſſe impoſſibilia, quòd ſc. non poſſit, aut quòd poſſit
quidem, ſed non curet; eò quòd ſunt vitioſa, vel imperfectionem &
deſectum arguunt. Abſit enim, ut iſta duo D E O adſcribere & attri-
buere velimus!

Propterea ex tota hac diſjunctione nihil aliud remanet, quàm
quòd nihil ſciat iſtarum rerum, aut quòd illa diſpoſitione bonâ &
rectâ ordinet ac diſponat.

Jam verò videmus, illa nullo ordine regi, neque prout æquum eſt
& conveniens, ſequi & procedere.

Proinde argumento hoc eſt, illum nullo modo nullâque ratione
ea ſcire.

Et hoc primum eſt, quod eos ad Paradoxa illa impulit. Invenies
autem univerſa, quæ tibi de ratiocinationibus illorum declaravi, &
quòd hîc ſit locus erroris ipſorum, apud *Alexandrum Aphrodiſeum* in
libro, quem de *Regimine* vel *Gubernatione* inſcripſit.

Hic verò vide & admirare, quâ ratione in gravius malum, quàm quod fugere voluerunt, delapsi sint, atque Charybdim vitare volentes, in Scyllam inciderint: quomodo item ipsimet ignorantes evaserint illius, de quo contra nos semper testantur & docent.

Gravius illud malum, in quod inciderunt, est hoc, quòd nolentes DEO attribuere *Derelictionem* vel *Oblivionem* rerum humanarum, *Inscitia* & *Ignorantia* ipsum coarguunt, quòd ea omnia, quæ in Mundo hoc inferiore geruntur, Ipsi sint abscondita & occulta.

Ignorantia verò illius, de quo semper contra nos testantur & docent, est, quòd probent Existentiam in rebus, quæ spectant Individua & singularia inter Homines, quorum mala vel ab ipsis, vel à necessitate Materix proveniunt, sicuti semper & ubique docent: quâ de re quid sit sentiendum, alibi satis superq; dixi.

Posteaquàm ergo fundamentum hoc, quod destruit omne fundamentum bonum, & quod omnis bonæ & salutaris sententiæ splendorem & decorem obfuscat, posuerunt, incepterunt remove absurditatem ejus, afferendo, Scientiam harum rerum DEO multis modis esse impossibilem.

Argumenta Philosophorum contra scientiã Dei singularium.

Primò enim dicunt; Singularia vel Particularia apprehenduntur Sensibus, non Intellectu. DEUS autem non apprehendit per sensus.

Deinde; Particularia sunt infinita. Scientia autem est quippiam definitivum, rem comprehendens & complectens. Quòd verò infinitum est, id scientia non potest comprehendere aut complecti.

Tertio; Cognitio rerum novarum & particularium sine dubio infert quandam mutationem; quia est Innovatio scientiæ unius post scientiam aliam.

Quarto; Secundùm argumentationem nostram, qui sumus Cœtus observantium Legem, & statuimus, quòd DEUS omnia nôrit antequàm fiant, proferunt contra nos duo absurda. *Unum* est, quòd sic suspendamus scientiam à pura-puta Privatione, h. e. à non-Ente. *Alterum*, quòd scientia rei in potentia sit res una, & scientia rei in actu res alia.

Insuper in tam absurdas & impertinentes cogitationes deveniunt, ut quidam eorum dixerint, DEUM nôsse tantùm species, non Individua; alii verò, quòd nihil nôrit præter substantiam suam; ne videlicet in eo sit multitudo scientiarum, juxta opinionem eorum.

Fuerunt tamen ex Philosophis quoq; & quidem magni Viri ante Aristot.

Aristotelem, qui idem quod nos crediderunt, quòd sc. D E U S sciat omnia, nec quicquam coram eo sit absconditum, quorum mentionem etiam facit *Alexander* in citato libro. Verùm non adstipulatur sententiæ eorum, & inquit, præcipuum, quod sententiam illorum destruit, esse id, quod ad oculus videmus, bonis mala, & malis bona multa contingere.

Summa: Ostensum tibi hætenus est, quòd isti omnes, si res Ho-
minum dispositas & ordinatas invenissent eo ordine, quem Vulgus
sibi imaginatur, nunquam in istas opiniones concessissent; & quòd
principalis causa impellens ad istam speculationem sit probatio &
examen conditionis bonorum & malorum, quæ ipsorum opinione
est confusa & inordinata, sicut fatui nostri communiter dicunt; *Non
est per omnia æqualis Via DOMINI.*

Quandoquidem autem exposui, Scientiam & Providentiam D E I
individuo nexu inter se conjuncta esse, incipiam nunc tibi varias de
Providentiâ opiniones recensere, ac dubia, quæ circa D E I scientiam
rerum particularium moventur, enodare.

C A P. XVII.

De P R O V I D E N T I A D E I, & quinq;
circa eam opinionibus.

Q U I N Q U E sunt de P R O V I D E N T I A D E I senten- Quinq; sententiæ
de Providentia.
tiæ, æque omnes antiquæ, hæc inde à temporibus Prophe-
tarum, & revelationis Legis nostræ, quæ istas tenebras omnes discu-
tit & illustrat, cognitæ & auditæ.

Prima sententia est eorum, qui existimant; Nullam planè esse in Prima sententia
de Providentia,
Epicuri.
hoc Mundo Providentiam, sed per accidens & fortuitò omnia con-
tingere & evenire, neminemq; esse, qui illa regat, curet & gubernet.

Atque hæc est *Epicuri* sententia, qui Atomorum quoque est patro-
nus & assertor, fortuitò & illa commisceri, atque ex illorum com-
mixtione per accidens quævis generari, asserens. Nec defuerunt ex
Israëlitis hæretici quidam, qui istam sententiam arripuerunt: tales
nempe, de quibus dicitur; *Negaverunt DOMINUM, & dixerunt, Non
est ipse.* Jerem. 5. 12.

Hujus autem sententiæ falsitatem demonstravit jam ipse Aristo-
teles, ostendens, non esse possibile, ut res omnes sint aut fiant per ac-
cidens, sed esse aliquem, qui illas ordinet, regat & gubernet; & nos
ipsi quoq; nonnulla hac de re in præcedentibus attigimus.

Secūda sententia de Providentia, quæ est Aristotelis.

Secunda sententia est eorum, qui credunt, quarundam rerum esse Providentiam, ita ut ab aliquo regantur & dirigantur; quædam verò derelicta & Fortunæ esse expolita.

Atque hæc est *Aristotelis* sententia de Providentia, quam paullo ulterius tibi declarabo.

Existimat Aristoteles, *DEUM Opt. Max.* curam gerere Orbium cœlestium, & eorum, quæ illis continentur, & hac de causa Individua eorum perpetuò manere in eo statu, in quo sunt. Et *Alexander* scripsit, sententiam Aristotelis esse, Providentiam *DEI* finiri & desinere in sphaera Lunæ. Atque hæc sententia ramus est ex radice Æternitatis Mundi repullulans. Providentiam enim ipse arbitratur esse secundum naturam Rerum existentium. Proinde secundam ipsam Providentiam in Orbibus cœlestibus, & iis, quæ in illis continentur, est conservatio illorum perpetua ab omni mutatione. Et quemadmodum ex illorum existentia sequitur existentia aliarum rerum, quarum singularia non perpetuò retinent suam existentiam, sed species tantum; ita ista quoque specierum conservatio fluit à Providentia, licet Individuorum illorum conservatio non sit possibilis. Neque tamen omninò & absolutè derelicta esse censet Individua specierum, sed ait; Quicquid ex materia ita percolatum & distillatum est, ut acceperit *formam Vegetabilem*, ei inditas esse virtutes, quæ illud certo & definito tempore conservent, & ad illud attrahant quæ ei sunt utilia, ac è contrario depellant quæ inutilia & perniciofa. Quicquid verò hoc priori magis percolatum & defæcatum est, ita ut acceperit *Formam sentientem*, ei datas esse virtutes alias ad ejus conservationem, Potentiam nempe quandam sese movendi ac persequendi illud, quod sibi conveniens, & è contrario fugiendi quod sibi inconveniens, idque prout Individui cujusque speciei necessitas requirit. Quicquid denique ita percolatum est, ut acceperit *formam Intellectualem*, ei aliam quoque datam esse facultatem, quâ se regat, quâ cogitare & intelligere possit id, quo tum ejus, tum speciei ipsius substantia conservari potest, idque secundum Individui cujusque perfectionem. Reliquos motus quod attinet, qui in Individuis speciei accidunt, illi per accidens contingunt, neque secundum Aristotelem sunt ex certa Gubernatoris alicujus gubernatione, vel Directoris directione. E. G. Si spirer ventus turbinis vel sine turbine, ac arboris unius folia dejiciat, ramos alterius cõfringat, lapidem ex acervo quodam lapidum auferat, super herbas pulverem noxium spargat, tempestatem in Mari, quâ Naves in eo velificantes unà cum Homi-

nibus

nibus, vel omnibus, vel quibusdam, submergantur, excitet; hinc nulla est differentia Aristoteli inter folium & lapidem, qui decidit, & inter Homines illos pios & eximios, qui in navi submergantur. Sic nihil interesse arbitratur inter id, cum bos sterco ejicit super agmen formicarum, ut inde moriantur; & cum domus alicujus fundamenta ruunt, ac Homines in illa orantes opprimuntur & moriuntur. Ita non discernit inter murem captum à fele, muscam captam ab aranea, & inter Prophetam à Leone esuriente raptum & discerptum.

In summa: hinc redit fundamentum & summa opinionis ejus; Quicquid videt in Corporibus cœlestibus esse ordinarium, consuetum, frequens, immutabile, & incorruptibile: quicquid item videt in rebus Naturalibus ordinariè fieri, neque nisi rarè & extraordinariè mutari aut cessare, in illis omnibus Providentiam Divinam agnoscit. Quicquid autem videt, non semper, neque ordinariè fieri in Individuis specierum, tum vegetabilium, tum animalium, eorumq; iterum vel rationalium, vel irrationalium, de eo dicit, quòd per accidens fiat, & sine Providentià Divinà; quin-imò opinatur, Providentiam in istiusmodi rebus esse impossibilem. Istud autem sequitur ex sententià ejus de Æternitate Mundi, & quòd illud, quod in eo existit, aliter esse nequeat. Qui verò de nostris hanc sententiã crediderunt, sunt ex illis, qui dicunt; *Dereliquit DOMINUS Terram.*

Ezech. 9. 9.

Tertia sententiã est contrariã sententiã secundæ, eorum nempe, qui credunt, Nullam in hoc Mundo rem (nec universalem, nec particularem) esse per accidens, sed omnia esse ex certa Voluntate, Intentione & Gubernatione. Palàm autem est, quòd is, qui rem aliquam regit & gubernat, eam quoque sciat.

Tertia sententiã de Providentiã, quã est lectæ Assariæ inter Ismaëlitas.

Hæc sententiã est lectæ Assariæ inter Ismaëlitas, & sequuntur eam inconvenientiã & absurda multa, quæ illi sustinent & recipiunt.

Concedunt enim & confitentur Aristoteli id, quod ait, perinde esse, sive folium ex arbore decidat, sive Homo aliquis moriatur. Dicunt, rem ita se habere, verùm non fortuito spirare ventum, sed DEUM illum excitare, neque ventum dejicere folia, sed unumquodque folium ex speciali decreto DEI decidere, & illum esse, qui hoc tempore, in hoc loco illud dejiciat; non esse possibile, ut tardiùs vel citiùs decidat, neq; etiam ut in alium locum cadat. Omnia enim hæc pridem à DEO esse decreta.

Secundùm hanc sententiã sequitur etiam, quòd omnes motus & quietes Animantium sint à DEO decretæ, nec penes Hominem sit, quicquam vel faciendi, vel intermittendi.

Tollitur etiam secundum eam Natura Possibilium: & econtra sequitur, quod omnia sint vel Necessaria, vel Impossibilia, id quod recipiunt. Dicunt enim; Illa, quæ nos vocare solemus Possibilia, ut *ad Stare Rubenis, Venire Simeonis*, esse Possibilia respectu nostri, sed respectu DEI nullam prorsus in illis esse Possibilitatem, verum esse vel Necessaria, vel Impossibilia.

Insuper sequitur ex hac sententia, Nihil quicquam prodesse Leges; quandoquidem Homo, cui datæ sunt omnes Leges, nullam sic habet facultatem quicquam vel faciendi eorum, quæ præcipiuntur, vel intermittendi eorum, quæ prohibentur. Dicunt: DEO ita placuisse, ad nos Mittere, nobis Mandare, Promittere, Minari, Terrorem incutere, licet nulla rerum harum penes nos sit potestas aut facultas; conveniens esse, ut nobis imponantur impossibilia; fieri posse, ut faciamus ea, quæ præcepta sunt, & puniamur; ut peccemus, & nobis bonum retribuatur.

Tandem sequitur ex hac sententia, Nullum esse Actionum Divinarum finem.

Omnium istorum absurdorum gravitatem perferunt & recipiunt, ut hanc suam sententiam tueantur & liberent, & quidem eò usque: ut, cum videmus Hominem aliquem cæcum vel leprosum nasci, de quo non possumus dicere, quod peccatum aliquod, quo hoc meritum sit, antea commiserit, dicant, DEUM ita voluisse: & cum videmus Virum pium & sanctum miserè obire & interfici, dicat, DEUM ita voluisse: neque tamen aliquam hinc esse iniquitatem vel injustitiam. Potest enim DEUS, secundum illos, castigare vel punire eum, qui non peccavit, & præmiis afficere eum, qui peccavit. Sed verba illorum hac in re nota sunt.

Quarta sententia, quæ est sectæ Muatzali, vel Mahataze.

Quarta sententia est eorum, qui statuunt, Hominem potestatem vel facultatem aliquam habere, ideòque rectè & secundum ordinem sequuntur juxta sententiam hanc, Præcepta, Prohibitiones, Beneficia & Poenæ, quæ occurrunt in Lege. Afferunt etiam, Opera DEI omnia sequi Ipsius sapientiam, nullam in ipso existere iniquitatem, nullumque ab ipso puniri, qui benè agit. Et in hac sententia est *secta Muatzali*, licet potestatem Homini absolutam non tribuant. Credunt etiam, quod DEUS sciat singulorum foliorum decisionem vel casum, iter fornicarum, & quod Providentia ejus se extendat ad omnia Entia.

Verum ex hac quoque sententiâ Absurda & Contradictoria multa sequuntur.

Absur-

Absurdum, quod inde sequitur, est hoc. Dicunt, quòd quidam Homines nascantur imperfecti, defectuosi, etsi non peccârint, id Sapientiaë esse illius opus, & melius esse Homini, ut ita sit, quàm si esset sanus: sed nos istam Bonitatem non intelligimus. Dicunt etiam, hoc non pœnæ, sed beneficii potiùs loco habendum esse. Ita respondent, cùm interficitur Vir pius & sanctus, quòd illud fiat ad tantò majorem ejus retributionem in sæculo venturo. Et hîc eò usque deveniunt, ut, cùm quærimus ex illis, quare recta sint judicia DEI in Homine, non autem in aliis? & propter quòdnam peccatum mactetur Animal irrationale? istud absurdum admittant. Dicunt enim, hoc in ipsius bonum cedere, ut DEUS ipsi retribuat in sæculo venturo. Quin-imò de cæde pulicis & pediculi sic sequitur, quòd fiat propter retributionem à DEO. Ita de mure innocente, à fele vel accipitre raptò & discerpto, dicunt, Sapientiam DEI hoc super isto mure decrevisse, & propterea quoque in sæculo venturo retributionem ipsi daturum.

Meo autem judicio nullus trium istarum sectarum patronus de Providentia debet vituperari aut reprehendi, quia unusquisq; eò inductus fuit magnâ necessitate. Id, quod dixit *Aristoteles*, sequitur apparentem rerum naturam.

Secta Assaria noluerunt DEO alicujus rei Ignorantiã attribuire, & incongruum ipsis visum est, unius rei particularis scientiam DEO assignare, alterius verò non. Hinc autem sequuta sunt multa Absurda, quæ tamen receperunt.

Secta Muatzali noluerunt DEO attribuire ullam Injustitiam & Iniquitatem, & inconveniens esse judicant, falsitatis arguere Intellectum creatum cum Homine, ita ut dicant, In afflictione ejus, qui non peccavit, nullam esse iniquitatem. Juxta ipsos etiam non est rectum dicere, Missionem Prophetarum omnium, & Dationem Legis sine ratione intelligibili esse factam. Sed & isti sua absurda ferre & recipere sunt coacti.

Neque solùm Absurda, sed & *Contradictoria* sequuntur hinc, h.e. talia, quorum unum alterum destruit; quia credunt, DEUM Opt. Max. omnes res scire, & Hominem habere liberam potestatem. Hoc autem, ut vel levi consideratione patet, infert contradictionem.

Quinta sententia est sententia nostra, h.e. Legis nostræ, de qua tibi, quæ in Libris Prophetarum extant, indicabo; & quidem *primò*, Quid communiter Sapientes nostri credant? *deinde*, Quid cre-

Quinta sententia, qua est Legis.

dant quidam Recentiores ex Gente nostrâ ? *tertiò*, Quid ego ipse hic credam?

NB. *Quòd Author hoc loco ex communi gentis sua errore Libertatis arbitrium statuat, de quo quid sentiendum sit, nõrunt melius illi, qui tũm solidius in Mose, tũm præcipuè in Evangelica doctrina puriore sunt educati.*

Dico ergo: Fundamentum Legis Mosis Doctoris nostri, omniumque eorum, qui illi adhærent, est, quòd Homo habeat absolutissimam Potestatem, h.e. quòd Homo per Naturam, Arbitrium & Voluntatem suam faciat, quicquid Homo facere potest, sine ulla re aliâ in ipso creatâ & innovatâ. Omnia pariter Animalia irrationalia moventur Voluntate suâ. Et sic voluit DEUS Opt. Max., h.e. Voluntas ejus æterna fuit, ut omne Animal moveatur per Voluntatem suam, & ut Homo habeat potestatem ejus, quod vult vel eligit, in iis, quæ cadunt sub ipsius potentiam. Huic fundamento unquam ab aliquo in Gente nostra contradictum fuisse, non est auditum.

NB. *Ex erroribus Authoris, in quibus tãquam homo Judæus versabatur, est & Pharisaica meritum nostrorum coram Deo persuasio, de qua hic & in seqq. nonnulla habet, quæ, ut & similia, pium Lectorem offendere non debent.*
Deut. 32. 4.

Ex fundamentis Legis Mosis Doctoris nostri p.m. est & hoc; quòd DEO nullo pacto ulla conveniat aut adscribi debeat Iniquitas & Injustitia; & quòd omnia, sive Mala, quæ eveniunt Homini, sive Bona, quæ Homini aut toti alicui Ecclesiæ contingunt, procedant secundum justum & æquum DEI judicium, quod est sine ulla iniquitate & injustitia; ita ut, si vel spinâ Homo manum suam lædat, quam statim iterum extrahat, pœnæ loco id ipsi inflictum esse censendum sit; & econtrâ, si vel minimum bonum ipsi contingat, præmii & retributionis loco sit habendum. Omnia hæc sunt ex justo illius judicio, de quo dicitur; *Omnes viæ ejus sunt judicium*: sed nos modos & rationes judicii illius ignoramus.

Sic itaque liquet tibi ex istis sententiis, quòd secundum Aristotelem diversitates istæ inter Homines sint ex accidenti; secundum sectam Assariam ex sola DEI Voluntate; secundum sectam Muatzali ex ejus Sapientia; secundum nos autem juxta meritum operum Hominis. Proinde, juxta sectam Assariam, potest DEUS aliquem, qui justus fuit, punire in hoc sæculo, & æterno quoque igni adjudicare in sæculo venturo. Dicunt enim; Ita fert Voluntas ejus. *Secta* verò Muatzali nequaquam hoc æquum esse videtur; sed quòd ei, qui doloribus hic afficitur, etiam usque ad formicam, præmium & recompensatio sit expectanda: id quod Sapientiæ Divinæ opus esse dicunt, ut videlicet aliquis propter ampliorem remunerationem puniatur. Nos autem credimus, quòd omnes istæ res humanæ administrantur secundum justitiã DEI; & quòd procul à DEO sit omnis iniquitas, quòd neminem puniat nisi reum & pœnas benè commercium. Atque sic scriptum est in ipsamet Lege nostra, quòd omnia sequantur *Judicium DEI*. In hanc etiam sententiam eunt omnia, quæ communiter apud Do-

Doctores nostros leguntur. Sic dicunt apertè; *Non est mors sine peccato, neque castigationes sine iniquitate.* Item; *Eâ mensurâ, quâ Homo metitur, merientur ei.* Verba hæc sunt Mischnæ. Ita docent ubiq; quòd Judicium sit necessarium in Natura DEI Opt. Max., quòd remuneret embryonem in utero matris propter omnia bona & honesta, quæ facturum est, licet nulla ei à Propheta præcepta data sint, & econtrâ puniat propter omnia, quæ Vir facturum est, mala, licet nullas per Prophetam aliquem prohibitiones acceperit; eò quòd Intellectus doceat, ab omni Iniquitate & Violentiâ esse abstinendum. Hinc dicunt; *Non rescindit vel retinet DEUS mercedem ullius Creaturae.* Item; *Qui dicit, DEUS Opt. Max. est liberalis, ejus viscera quoq; erunt abundantia, (h.e. ejus vita & anni prolongabuntur & liberales quasi erunt).* Sed longanimitate quandoque DEUS utitur; & tamen exigit tandem quod suum est. Item; *Non est is, qui jubetur & facit, sicut is, qui non jubetur & facit.* Docuerunt etiam, quòd ei, qui injussus facit, detur premium. Et hûc tendunt omnia ipsorum dicta. Unum tamen occurrit in verbis Sapientum nostrorum, quod non invenitur in Lege; id nempe, quod quidam eorum dicunt, *שׁוֹרֵי שׁל אַהֲבָה*, h.e. *Castigationes amoris.* Juxta hanc enim sententiam possunt tribulationes alicui evenire sine præcedente peccato, sed ut multiplicetur ejus Remuneratio. Atque hæc ipsissima est sententia *sectæ Muatzali*, de qua, aut pro qua ne verbum quidem in Lege reperitur. Non enim te seducere debent ea, quæ de tentatione DEI leguntur: ut, cum dicitur; *Et tenta-* Genes. 22. 1.
vit DEUS Abrahamum. Item; *Et afflixit te, ac esurire fecit te, &c.* Nam Deut. 8. 3.
in sequentibus, quid de his sentiendum sit, audies. Neque ulterius progreditur Lex nostra, quàm ad conditionem & statum Humanum.

De retributione illa Animalium irrationalium nihil unquam antea auditum fuit in Gente nostra. Talmudici etiam Doctores nullam hujus rei mentionem fecerunt; sed tantùm Recentiores quidam ex *Gaonais*, audientes hæc à *secta Muatzali*, ea amplexi sunt & credunt.

Quid verò ego in gravi hoc de *Providentia Divina* articulo sententiam, est id, quod nunc tibi exponam. Non innitor autem in ista mea fide demonstrationibus, sed iis, quæ apud me extra controversiam sunt ex intentione Legis Divinæ & Prophetarum. Et hæc sententia longè pauciora habet Absurda quàm præcedentes; longè etiam magis ad Rationem Intellectualem accedit.

Credo itaque, Providentiam Divinam in Mundo hoc Inferiori

Deut. 32. 4. feu Sublunari esse tantum in Individuis speciei humanae, & hanc speciem solam esse, cujus Individuorum negotia, omniaq; sive bona, sive mala, quae eis accidunt, secundum iudicium & iustitiam administrantur, sicut dicitur: *Omnes viae ejus iudicium*. Reliqua vero Animalia, Plantas, & alia quod attinet, de illis amplector sententiam Aristotelis; minimèque credo, folium illud, quod ex arbore decidit, singulari DEI providentiâ cadere: vel singulari DEI decreto muscam capi ab aranea: vel à sputo, quod Ruben exspuit, muscâ, super quam in hoc vel illo loco cadit, ex decreto DEI interfici: vel pis. em speciali voluntate DEI vermiculum natantem in superficie aquarum capere & deglutire: sed ista omnia, meo calculo, sunt per accidens, sicut opinatus est Aristoteles. Providentia autem Divina, ut ego quidem sentio, & prout mihi videtur, sequitur Influentiam Divinam, & speciei illi, cui Influentia illa intellectualis adhæret; ita ut Intellectu prædita fiat, & ei reveletur, quicquid Intellectum habenti revelatum est; speciei inquam illi conjuncta est Providentia Divina, omnesque illius actiones secundum præmium vel pœnam mensurantur. Verum quod attinet hoc, An submersio Navis, & eorû, quæ in illa sunt, vel Ruina tecti super eos, qui in domo fuerunt, merè fiat per accidens? hic juxta sententiam nostram sciendum, Ingressum Virorum illorum in navem, & Commorationem horum in domo non contigisse per accidens, sed ex voluntate DEI, & secundum iustitiam iudiciorum ejus, ad quorum rationem & intelligentiam mens nostra penetrare nequit.

Ad sic sentiendum & credendum permovit me, quod nullibi apud quemquam Prophetam repererim, DEUM aliorum singularium vel Individuorum ex Animalibus curam gerere, quam Hominum. Quin-imò mirantur Prophetæ, DEUM providentiâ suâ dignari Homines, eò quod minor & vilior sit Homo, quam ut Creator curam illius habere debeat; quanto proinde minus digna iudicarent cætera Animalia? Hinc dicitur; *Quid est Homo, & agnoscis eum?* Item; *Quid est Homo, quod recordaris ejus?* &c. Testimonia autem expressa sunt, in quibus habetur, quod DEUS curam gerat omnium Hominum, omniumque ipsorum operum: ut, *Qui formavit simul cor eorum, considerans omnia opera eorum*. Item; *Oculi tui aperti sunt super omnes vias filiorum Hominum, ut des unicuique secundum vias suas, & secundum fructum operum suorum*. Item; *Oculi ejus super vias Viri, & omnes gressus ejus vider*. Ita testatur clarè Lex nostra de Providentia DEI erga Homines, & Visitatione operum ipsorum; *In die autem visitationis*

mea visitabo in eis peccatum ipsorum. Sic; Et visitabo super vos. Item; Lev. 26.16.
Qui peccavit mihi, delebo eum de libro meo. Item; Perdam animam illam è Exod. 32.33.
medio Populi sui. Item; Et dabo faciem meam contra Virum illum: & sic Lev. 23.30.
sæpissimè. Historiæ Abrahami, Isaaci & Jacobi sufficientissimè & Ezech. 14.7.
luculentissimè probant, esse singularem Providentiam super Homi-
nes. Verùm cætera Animalia quod attinet, eorum sine dubio talis
est ratio, sicut scripsit Aristoteles. Hinc mactatio eorum non solum
est permissa, sed & præcepta; hinc item licitum est ad usus nostros
pro lubitu illis uti. Quòd autem illorum Animalium nulla, nisi
speciei ratione, sit providentia, ut scripsit Aristoteles, probari po-
test ex Propheta Habacuc, qui Nebucadnezaris tyrannidem & cru-
delitatem videns, scripsit; DOMINE DEUS, videtur ac si derelicti,
oblivioni traditi, & expositi essent Homines sicut pisces maris, &
sicut reptile, cui non est dominator: illis verbis docens, species illas
derelictas esse. Sic enim ait; Faciòq, Homines similes piscibus Maris; s- Hab. 1.14.
miles reptili, cui non est dominator, omnes hamo suo extrahet, &c. Postea
autem docet, nequaquam ita esse, ut sint derelicti Homines, sc. obli-
vione sepulti, & sine omni Providentia, sed justam hanc esse illorum
pœnam, optimèque commeritos illos esse ea omnia, quæ manent
super ipsos, sicut ait: DOMINE, ad iudicium posuisti eum, & fortem ut Ibid. v. 12.
increpares, fundasti eum. Neque est quòd existimes, contrariari huic
sententiæ id, quod alibi legimus; Qui dat jumento escam suam, &c. Psal. 147.9.
Item; Leunculi rugiunt ad prædam, & ad quærendum à DEO escam suam. Psal. 104.21.
Item; Aperis manum tuam, & saturas omne vivens ad voluntatem. Item Psal. 145.16.
id, quod Sapientes nostri scribunt; Sedet & alit vel sustentat (omnia
sc.) à cornu monocerotis, usq, ad ova pedicularum: & similia alia, quæ
reperiuntur. Ista enim omnia nihil quicquam sententiæ meæ ob-
sunt, quia loquuntur de Providentia specierum, non Individuorum,
& actiones vel opera ejus quasi enarrant, dum unicuique speciei ne-
cessarium suum alimentum & materiam ordinat. Et hoc notum est
ac manifestum. Hinc ipse Aristoteles hanc Providentiæ speciem
necessariam esse agnoscit; & Alexander nomine Aristotelis ejus
quoque meminit: quòd videlicet necessaria sit præparatio alimenti
pro cuiusque speciei Individuis. Absque hoc enim si esset, species
sine dubio interirent, ut levi consideratione liquet. Quòd verò de
Animalium irrationalium molestiis & violentia, quâ afficiuntur, ex
Lege afferunt, ut quòd dicitur; Quare percussisti asinam tuam tribus jam Num. 22.32.
vicibus? illud inservit ad perfectionem nostram, ne videlicet disca-
mus crudelitatem, & frustra ac inutiliter Animalia lædamus, sed

potius

Deut. 12. 20. potiùs clementiâ & misericordiâ erga quævis uramur, nisi necessitas requirat, ut Scriptura ait; *Cùm anima tua desiderat vesci carnibus, juxta omne desiderium animæ tuæ comedes carnes.* Nequaquam autem vel ex crudelitate, vel voluptatis causâ sunt mactanda & jugulanda.

Porrò, secundùm hanc meam sententiam non potest ex me quæri, Cur DEUS providentiâ suâ curam gerat Hominum, non etiam reliquorum Animalium? Nam quærendum est quoque tali, cur DEUS Intellectum dederit Homini, non verò etiam aliis Animalibus? Ad posteriorem etenim hanc quæstionem responsio hæc est; Quia ita voluit DEUS: aut, Quia ita decrevit Sapiencia ejus: aut, Quia ita exigit Natura, juxta tres priores sententias. Eadem responsio danda est ad quæstionem primam.

Tu itaque operam da, ut sententiam meam probè intelligas, & in usum tuum convertas. Non credo, quòd DEUM aliquid lateat: non etiam attribuo DEO aliquam impotentiam; sed credo, Providentiam sequi Intellectum, eiq; unitam esse, (quia Providentia utique fit ab Intelligente; immò qui est Intellectus perfectissimus perfectione tali, postquam nulla datur alia). Propterea cuicumque inhæret aliquid de Influentia illa, illud in tantum apprehendit Providentia, quantum Intellectus.

Hæc sententia, meo judicio, convenit & cum Intelligibili, & cum Lege. Reliquæ sententiæ præcedentes peccant vel in Excessu, vel in Defectu. *Excessus* inducit meram confusionem & amentiam, tum ad negandum intelligibile, tum ad vim inferendam sensibili. *Defectus* nos pessimas de DEO opiniones credere cogit, omnem inter Homines ordinem evertit, & studium virtutis extinguit: sententia inquam ejus, qui æqualem facit Providentiam erga Homines, & reliquas Animalium species.

CAP. XIIII.

Non esse erga omnes Homines æqualem DEI Providentiam, sed secundùm ipsorum sapientiam & pietatem.

POSTEA QUAM in præcedentibus ostendi, Providentiam Divinam appropriatam esse soli speciei Humanæ, ex omnibus Animalium speciebus, dico nunc, quòd notum sit, nullam speciem extra Intellectum existere, sed speciem, & reliqua Universalia esse
è nu-

è numero rerum Intellectualium (prout nôsti); & quicquid extra Intellectum existit, esse singulare, vel unum, vel plura.

Hoc cognito, notum quoque erit, quòd Influentia Divina, quæ unita est speciei Humanæ, h.e. Intellectus humanus, sit id, quod invenimus ex Intellectibus individualibus vel singularibus, & id, quod effusum est super Rubenem, Simeonem, Levi, Jehudam, &c.

Cùm itaque sic se res habeat, sequitur juxta ea, quæ commemoravimus in præcedenti capite, quòd, quò majorem partem Influentiæ illius adeptum est Individuum, secundùm materiæ suæ dispositionem, & secundùm exercitationem, tantò major quoque necessariò sit erga illud Providentia, cùm Providentia sequatur Intellectum, sicut dixi. Proinde non erit Providentia Divina erga omnes Homines æqualis, sed erit differentia & præ eminentia aliqua, sicut in perfectione illorum humanâ inter unum & alium est differentia. Secundùm hanc ergo considerationem sequitur necessariò, fortissimam esse Providentiam in Prophetis secundùm gradum Prophetiæ ipsorum: in Sanctis itidem & Pius se habere Providentiam secundùm sanctitatem & rectitudinem eorum; cùm mensura illa Influentiæ Intellectus Divini sit, quæ verbum ponit in os Prophetarum, & rectificat opera piorum, sapientiamque Sanctorum in eo, quòd sciunt, perficit. Stultos verò & Impios quod attinet, quemadmodum non nisi parcè Influentiam illam acceperunt, ita quoque exigua habetur eorum ratio, & censentur in numero reliquorum Animalium: ut, *Similis est jumentis, quæ intereunt, vel excinduntur.* Ideoque etiam non solum permissa & leviter æstimata est eorum interemptio, sed & ob certas causas ac utilitates præcepta.

Non esse æqualem erga omnes homines Providentiam.

Psal. 49. 13. 21.

Atque hæc res est ex fundamentis Legis, & super eam est extructum ædificium ejus. Volo dicere, super hoc, quòd Providentia in unoquoque Individuo ex Hominibus sit pro illius qualitate & conditione. Observa, quomodo Scriptura loquatur de Providentia speciali Patrum, & negotiorum, rerumque ipsorum, usque ad illorum pecora & supellectilem; quomodo item Deus Providentiam suam eis promiserit. Abrahamo dictum est; *Ego sum clypeus tuus.* Isaac; *Ero tecum, & benedicam tibi.* Jacobo; *Ecce ego tecum ero, & custodiam te.* Prophetarum Principi; *Quia tecum ero, & hoc tibi signum.* Jehosua; *Quemadmodum fui cum Mose, sic ero tecum.* Hæc omnia palàm docent, Providentiam erga ipsos fuisse secundùm perfectionem illorum. De Providentia Sanctorum, & Desertione Impiorum dicitur; *Pedes piorum suorum servabit, & impii in tenebris conticescent, quia non in*

De Providentia Dei erga Patriarchas & alios pios.
Genes. 15. 1.
Ibid. 26. 3.
Ibid. 28. 15.
Exod. 3. 12.
Jof. 1. 5.

1. Sam. 2. 9.

fortitudine roborabitur Vir. Quibus verbis docetur, quòd quidam Homines à pœnis & aliis accidentibus conseruentur, alii verò in illa incidant; id non adscribendum esse ipsorum viribus corporalibus, & dispositionibus; hoc enim est, quod dicitur: *Quia non in fortitudine roborabitur Vir*; sed fieri pro ratione perfectionis & imperfectionis, h.e. secundùm ipsorum vel ad DEUM appropinquationem, vel ab eodem elongationem: & hac de caussa eos, qui ipsi propinqui sunt, tutissimè conseruari; *Et pedes piorum suorum seruat*: illos verò, qui ab eo sunt remoti, quibusvis accidentibus objectos esse, nec quemquam eos inde conseruare posse; sicut Homo, qui ambulat in tenebris, sine omni dubio impingit. De Providentia super Pios dicitur quoque; *Custodiens omnia ossa eius, &c.* Item; *Oculi DOMINI super iustos, &c.* Item; *Invocabit me, & audiam eum.* Sed plura sunt Scripturæ loca de Providentia DEI erga Homines secundùm Perfectionem & Pietatem illorum, quàm ut enumerari possint omnia. Ipsi Philosophi hujus rei mentionem aliquam fecerunt. Hinc est, quod *Abunasar* in Præfatione Commentariorum suorum super *librum Aristotelis ad Nicomachum* ita scribat; *Qui potentiam habent movendi animam suam de virtute in virtutem, illi sunt, de quibus Plato ait, quòd fortior sit erga illos Providentia DEI.*

Psal. 34. 21.
Ibid. v. 16.
Psal. 91. 15.

Animadverte itaque, quâ ratione hæc Notionis vel Considerationis species nos deduxerit ad Veritatis, quam Prophætæ omnes nobis exposuerunt, de Providentia DEI singulari & speciali erga quamvis pro ratione & gradu perfectionis ipsius, cognitionem: quâ item ratione hoc rationabiliter sequatur, si Providentia sequatur Intellectum, sicuti diximus. Neque convenit, ut dicamus, Providentiam esse specierum, non Individuorum, ut Philosophorum quidam statuerunt; cum enim nihil existat extra Intellectum præter Individua, & istis Individuis adhæreat Intellectus Divinus, sequitur, Providentiam quoque esse in Individuis.

Sic itaque cura, ut probè, ac prout decet, hoc caput consideres: ita namque videbis perfectos esse omnes Legis Divinæ Articulos, & cum sententiis speculativis Philosophorum convenire; ita etiam absurditates omnes à te recedent, & vera Providentiæ formatibi innotescer.

Posteaquàm autem tibi Sententias Magistrorum speculationis de Providentia & Gubernatione DEI exposui; brevibus quoq; nunc Nostrorum, & meam de Scientia DEI verba & sententiam explicabo.

CAP. XIX.

Antiquissimum esse hunc errorem, DEUM non omnia scire, eò quòd, iudicio vulgi Hominum, nullus legitimus sit rerum humanarum ordo, sed bonis sæpè sit malè, malis benè.

INTELLIGIBILE primum sine dubio est, quòd in DEO omnes perfectiones inveniuntur, & omnes econtra imperfectiones ab ipso removeantur. Parum etiam aberit, quin Intelligibile primum sit, Ignorantiam in quacunque re esse Imperfectionem, & DEUM nullam rem ignorare. Quod autem quosdam Magistros speculationis, ut commemoravi, permovit, ut superbè & proturvè auderent dicere, DEUM NÔsse hoc, & Ignorare illud; est, quòd sibi imaginati sunt, nullum esse Rerum Humanarum ordinem, utpote quæ non solùm magnâ ex parte sint naturales, sed etiam liberum Hominis Arbitrium & Intellectum sequantur.

Prophetæ ipsi docuerunt, quòd stolidi & insipientes hinc concludant, DEUM actiones nostras nescire, eò quòd videant, Impium hîc in prosperitate, pace & tranquillitate vivere; & quòd hoc Viro pio & sancto has cogitationes suggerat, ac si Intentiones ejus bonæ, & quicquid propterea molestiarum & ærumnarum suffert, planè essent inutiles. Propheta Afaph p.m. commemorat, suas Cogitationes tamdiù in hoc discurrisse & vagatas esse, donec sibi innotuerit, Non ad principium, sed ad finem istarum rerum respiciendum esse. Hæc verò sunt ejus de harum rerum ordine verba; *Et dicunt, quomodo novit DEUS? & an est scientia in Excelsis? Ecce, isti impii, & peccati seculi multiplicant divitias. Verè in vanum mundavi cor meum, & lavi in munditia manus meas, &c. Finis est, Itaque cogitabam, ut scirem hoc, sed labor fuit in oculis meis, donec ingrederer in Sanctuarium DEI, & intelligerem novissimum eorum. Profecit in locis lubricis posuisti eos, corruiere facis eos in desolationes. Quomodo fuerunt in desolationem, quam citò defecerunt, consumpti sunt à terroribus. Eadem ista commemorat Propheta Malachias, dum ita scribit; Invaluerunt contra me verba vestra, dicit Dominus, &c. Dixistis, Vanum est colere DEUM, & quid emolumenti, quòd custodierimus custodiam ejus, & quòd ambulaverimus humiliter propter Do-*

Ex prosperitate impiorum negant quidam, Deum res humanas scire.

Psal. 73. 11.

Mal. 3. 13.

MINUM exercituum? Nunc ergo beatos dicimus superbos, etiam adifican-
tur facientes iniquitatem, praterea tentant DEUM, & liberantur. Tunc con-
tra à loquuti sunt timentes DOMINUM, &c. Et convertimini, & discerne-
tis inter justum & impium, inter servientem DEO, & eum, qui non servit ei.
David quoque declaravit, quòd suo tempore sententia hæc nota
fuerit, & Homines ad peccandum & se invicem opprimendos in-
duxerit; eamque validis argumentis incepit oppugnare & refutare,
ostendendo, quòd DEUS ista omnia probè nòrit: Viduam, inquit,
& peregrinum interficiunt, & pupillos occidunt. Et dixerunt, Non videt
Fah, neq; intelligit DEUS Jacob. Intelligite stupidi in Populo, & fatui
quando intelligetis? An qui plantavit aurem, non audiet? an qui finxit
oculum, non videbit? an qui corripit Gentes, non arguet? qui docet Homi-
nem scientiam, &c. Horum argumentorum rationem tibi enucleabo,
postquam nonnihil dixerò de perverso intellectu & expositione
quorundam, qui verba Prophetarum circa hanc materiam destruere
conantur.

Psal. 94. 6.

Dixerunt mihi duo Viri intelligentes ex Gente nostra, Medici,
qui mirabantur verba hæc Davidis! Dixerunt: Si ita argumentari
liceret, sequeretur etiam secundum illius rationem; Qui creavit os,
comedet: qui finxit pulmonem, vociferabitur: & similiter de reli-
quis membris.

Sed attende, Lector candide, quàm longè absint à recto & véro
hujus argumenti sensu, eumque à me accipe.

Palàm est, quòd artifex, qui instrumentum aliquod fabricat, nullo
modo illud posset facere, nisi illius usum sciret. e. g. Nisi faber
sciret & intelligeret rationem suendi, nequaquam hujus formæ
acum, sine qua futura perfici nequit, conficeret. Et sic de reliquis in-
strumentis. Quandoquidem ergo quidam ex Philosophis existi-
mârunt, DEUM non apprehendere ista particularia, eò quòd sint ob-
jecta sensuum; DEUS autem per sensus non apprehendat, sed ap-
prehensione tantum Intellectuali: idcirco argumentatus est contra
eos ab Existencia sensuum, hoc pacto; Si Apprehensio visus
abscondita esset à DEO Opt. Max., & eam nesciret, quomodo po-
tuisset facere instrumentum istud aptum ad apprehensionem visus?
An probabile est, casu & per accidens creatum esse in eo (oculo sc.
tanquam visus instrumento) humorem unum limpidissimum, sub eo
humorem alium, & sub hoc tunicam quandam? &, An fortuitò fa-
ctum est, quòd sit in eo perforatum foramen, & è regione foraminis
illius tunica clarissima & dura? In summa, Num Sapiens aliqua
cogi-

cogitare potest, omnes humores, tunicas, & nervos opticos, in quibus singulis exactissimam conspicimus dispositionem, quæque omnia hujus actionis causâ facta sunt, per accidens ita esse? Nequaquam. Sed sunt ex certa intentione Naturæ, sicut Medici & Philosophi docent. Natura autem non est prædita Intellectu, nec *hyemori- ni*, ut iterum in confesso est apud Philosophos. Sed hoc regimen, hæc gubernatio, quæ est instar ingeniosi alicujus artificii, provenit ex sententia Philosophorum à *Principio quodam Intellectuali*, & secundum nostram sententiam ab *Operatione Intellectu præditi*, qui facultates indidit iis, in quibus facultas Naturalis reperitur. Quòd si verò Intellectus ille hanc rem non apprehendit, nec intelligit, quomodo vel facere, vel derivari ab ipso potuit, juxta sententiam illam, Natura, quæ intendat vel respiciat ad talem rem, cujus cognitionem nullam habet? Verè itaque David eos appellavit *Brutos & Stultos*.

Deinde incipit ostendere (David sc.), quòd hoc sit imperfectio in Apprehensione nostra, & quòd DEUS (qui nobis istum Intellectum dedit, quo apprehendimus, & propter cujus imperfectioem, cum DEUM verè cognoscere nequeamus, istiusmodi graves dubitationes in nobis oriuntur), quòd inquam DEUS sciat in nobis istam Imperfectionem, nullaque sit habenda ratio irruptionis, vel destructionis ejus, ad quam nos redigit imperfecta ista cogitatio: *Qui docet, inquit, Hominem scientiam. DOMINUS cognoscit cogitationes Hominum, quòd sint vanitas.*

Scopus meus totus in hoc capite fuit, quòd ista speculatio sit antiquissima, quòd videlicet stulti ajunt, DEUM non apprehendere omnia, eò quòd quædam res mortalium, quæ naturâ suâ sunt possibiles, non sint ordinatæ, sicut dicitur; *Et dixerunt filii Israël ea, quæ non erant recta coram DOMINO DEO suo.* In Medrasch dicunt; *Columna ista non videt, neq₃ audit, neq₃ loquitur*: quo dicto innuunt, sibi videri, DEUM ista non apprehendere, neque vel Præceptum, vel Prohibitionem ab ipso ad Prophetas pervenire. Causa & probatio totius hujus rei secundum ipsos est, quòd Res humanæ non procedant ita, ut cuilibet illorum videretur. Cum enim existimant, talem eventum rem quandam debere habere, & postea vident, illam aliter, quam volebant, cadere, statim dicunt; Non videt nos DEUS. De stolidis ejusmodi Hominibus dicit Tzephania; *Qui dicunt in corde suo, Non benefacit DOMINUS, neque malefacit.*

Quod verò de Scientia DEI dicendum est, id exponam tibi,

390 MORE NEVOCHIM
posteaquàm priùs indicavero ea, in quibus omnes consentiunt, &
quibus nemo sanæ mentis contradicit.

C A P. XX.

*De Omniscientia DEI: quòd sit una & immu-
tabilis; quòd item sciat possibilìa, & tamen
possibilitati ipsorum nihil
adimatur.*

IN confesso est apud omnes, non convenire Naturæ DEI Opt.
Max. innovationem scientiæ alicujus, ita ut nunc sciat, quod an-
teà ignoravit; neque etiam ut habeat scientias multas, juxta illos
quoque, qui Attributa credunt.

*Scientia Dei est
una & immu-
tabilis.* Hoc itaque demonstrato, dicimus nos Legem Divinam tenentes,
Ipsum unâ scientiâ scire res multas; neque secundùm multitudinem
scibilem vel scitorum multiplicari in DEO scientias, sicut in no-
bis. Sic dicimus, Ipsum omnes res, quæ innovantur, scire antequàm
fiant, neque unquam eas nescire, ac per consequens, nullam in Ipso
scientiam innovari. Nam notum Ipsi est, quòd N. nunc non exi-
stat, existurus autem sit tempore N., tempore tanto permanens,
& deinde iterum non-Ens futurus. Cùm igitur postea Vir ille ita
existit, sicut in scientia ejus antè præcessit, sequitur, nullam ei scientiam
accessisse, nec quicquam innovatum esse, quod ipsi ignotum
fuerit; sed innovatum esse illud ipsum, quod ei notum fuerat sicut
est, antequàm innovaretur. Et secundùm hanc fidem sequitur,
*Scientiam depē-
dere à Privatione, vel non-
Ente.* Scientiam dependere à Privatione, & versari circa id, quod est infi-
nitum. Id quod nos credimus, ac dicimus, quòd Privatio, quæ Exi-
stentiam, quam ipse efficere potuit, in scientia ejus præcessit, ne-
quaquam impediatur dependentiam scientiæ ab ea, (h.e. quòd non im-
possibile sit, ut dependeat Scientia à Privatione, vel non-Ente, quod postea in
actum deducitur, & cui ipse existentiam potest largiri). Quod autem
prorsus non existit, nec existet, non-Ens absolutum est in scientia
ejus, à quo illa non dependere potest: quemadmodum scientia no-
stra non dependet ab eo, quod apud nos non existit.

*An scientia ver-
setur circa Infi-
nitum?*

Quod verò alterum atinet, quòd videlicet versetur circa id, quod
non est finitum, vel circa Infinitum, in eo non nihil est dubii. Qui-
dam ex Magistris speculationis hùc inclinârunt, ut dixerint,
Scientiam dependere à speciebus, & aliquo modo diffundi super In-
divi-

dividua specierum. Et hæc est sententia tenentium Legem nostram, sicut necessitas speculationis ab illis exigit. Philosophi verò absolute dixerunt, quòd Scientia ejus à nulla Privatione dependeat, neque Infinita apprehendat; & quia nulla scientia in Ipso innovatur, falsum esse, quòd quædam innovata sciat; ac per consequens, Illum non scire, nisi ea, quæ naturam habent firmam & immutabilem.

Quidam autem aliam dubitationem moverunt: Dicunt enim; Si DEUS etiam firmas tantùm & immutabiles istas res sciret, essent in Ipso scientiæ multe; eò quòd multiplicatis scitis vel scibilibus, multiplicentur quoque scientiæ. Quælibet enim res scita habet propriam scientiam. Proinde nihil scire potest, nisi se-ipsam. Ego autem dico, quòd unica causa, in qua isti omnes impegerunt, sit, quòd eandem esse rationem statuunt Scientiæ nostræ & Scientiæ DEI Opt. Max., & quòd universi respiciant ad ea, quæ in Scientia nostra sunt impossibilia; existimantes, illa propria esse scientiæ Ipsi, vel dubiam ac incertam fore ejus rationem.

Neesse verò est, ut plus disceptemus cum Philosophis in hac quæstione, quàm cum quovis alio. Illi enim demonstrationibus ostenderunt, quòd in DEI substantiâ nulla sit multitudo, nullaque extra Substantiam ejus attributa; sed quòd Substantia ipsius, sit ejus Scientia; & Scientia ejus, ipsius Substantia. Illi etiam sunt, qui demonstrarunt, Intellectus & mentes nostras nimis esse curtas ad veritatem Substantiæ ejus rectè cognoscendam, sicuti declaravimus. Quâ itaque ratione cogitare possunt, quòd Scientiam ejus apprehendant? cum illa Scientia nihil aliud sit, quàm ipsius Substantia; & ista Impotentia, quâ Intellectus noster nequit apprehendere ejus Substantiam, illa ipsa sit Impotentia, quâ non valemus apprehendere ejus Scientiam sicut est; neq; etiam illa Scientia sit ejusdem speciei cum Scientia nostra, ut inde rationem ejus cognoscere possimus, sed toto genere diversa. Et quemadmodum Substantiam habet, quæ necessariæ est existentiae, à qua omne Ens sequitur & proficiscitur secundùm sententiam illorum, vel, ut nos sentimus, quæ Causa est efficiens rerum aliarum ex Privatione: sic dicimus, quòd Substantia illa apprehendat omnia alia, nihilque illi ullo modo sit absconditum eorum, quibus existentiam dedit. Et nulla est communicatio inter Scientiam nostrâ & Scientiam ipsius, sicut nulla est communicatio inter Substantiam nostram, & Substantiam ipsius. Errori autem causam præbuit homonymia vocabuli SCIENTIA. Nam communicatio est in nomine solum, sed differentia in re-ipsa

& veritate. Hinc in multa absurda delabimur, si arbitramur, ea, quæ conveniunt Scientiæ nostræ, convenire quoque Scientiæ ipsius.

*Deus novit quod
que possibilia.*

Atque ex iis, quæ Lex nostra me docuit, est quoque istud, quod DEUS sciat existentiam *Possibilis*; cum *Futurum* non educat vel eximat *Possibile* illud ex natura *Possibilis*, sed cum eo natura *Possibilis* subsistat, & scientia ejus, quod innovatur ex *Possibilibus*, non cogat illud, ut sit alterutro modo ex duobus modis *Possibilium*, (h.e. Bonum vel Malum). Et hoc etiam sine dubio est ex fundamentis

Deut. 22. 8.

Deut. 20. 5. 6. 7.

Legis Moſis Doctoris nostri. Hinc enim dicit; *Facies sepimentum te-cto tuo, ne ponas sanguinem in domo tua, si ceciderit cadens ex eo.* Item; *Ne moriatur in bello, & alius ducat eam, &c.* Sic datio Legum, Præceptorum, & Prohibitionum omnium redit ad hoc principium, quod *Scientia DEI rei futuræ Possibile illud ex natura sua non eximat.* Istud autem secundum breviterem Apprehensionis nostræ nobis valdè dubium viderur. Proinde animadverte, in quòrtam rebus Scientia ejus differat à Scientia nostra, secundum eos, qui Legi nostræ sunt addicti.

*Quomodo scien-
tia Dei differat
à scientia nostra.*

Primum hoc est, quod una Ipsius scientia conveniat & sufficiat rebus sciendis multis, etiam specie differentibus.

Secundum, quod dependeat quoque à non-Ente.

Tertium; quod versetur circa Infinita.

Quartum, quod Scientia ejus non mutetur per apprehensionem rerum innovatarum, licet videatur, quod scientia rei, quando est in fieri, non sit eadem cum scientia illius rei, quando est in esse, sed hinc sit aliquid amplius, dum id, quod fuit in potentia, exivit in actum.

Quintum, quod Scientia DEI non eligat aliquod ex duobus *possibilibus*, licet probe & exactè nòrit, quòrdam illorum sit futurum & eventurum.

Rebus itaque sic se habentibus, miror, quânam in re convenient Scientia DEI & Scientia nostra, secundum sententiam illorum, qui credunt, Scientiam esse attributum aliquod adventitium illius Substantiæ? Sanè nulla est convenientia nisi in nomine solùm. Verùm secundum nostram sententiam, qui credimus, Scientiam non esse aliquid adjunctum ejus Substantiæ, sequitur substantialis inter Scientiam nostram & Scientiam ipsius differentia, sicut Substantiæ differentia est inter substantiam Cœli & substantiam Terræ. Atque istud ipsum docent Prophetæ: ut, *Quia non sunt cogitationes meae cogitationes vestrae, neque viae meae, viae vestrae.* Nam quânto altiores sunt Cœli, quàm Terra, tantò altiores sunt viae meae, quàm viae vestrae, & cogitationes meae, quàm cogitationes vestrae!

Iesa. 55. 8.

Summa sententiæ meæ breviter hûc redit. Quemadmodum non apprehendimus veritatem Substantiæ ejus, & tamen scimus, quòd Existentiæ ejus sit perfectior omnibus Entibus, & nulla ei comperat imperfectio, mutatio vel passio; sic, licet nesciamus veritatem Scientiæ ejus, quia illa nihil aliud est, quàm ejus Substantia, scimus tamen hoc, quòd non unâ vice aliquid sciat, & aliâ ignoret: h. e. quòd Scientia nulla in Ipso de novo exoriatur; quòd non mutetur; quòd non finiatur; quòd nulla Entia ipsi sint occulta; quòd deniq; Scientia ejus non tollat naturam illorum, sed Possibile remaneat in natura Possibilitatis. Si quæ in istis videatur esse contrarietas vel absurditas, illa tantùm provenit ex notione & probatione vel consideratione Scientiæ nostræ, quæ nil nisi nomen cum Scientia illius commune habet. Sic enim *Intentio* quoq; *ἰκνωβίωσις* dicitur tùm de eo, quòd nos intendimus, tùm de eo, quòd ipse (DEUS) intendit. Sic item *Providentiæ* æquivocè dicitur tùm de eo, cujus nos curam gerimus, tùm de eo, cujus curam gerit DEUS. Proinde liquet hinc, quòd in rei veritate *Providentiæ*, *Scientiæ* & *Intentio*, quæ nobis attribuuntur, non sint eadem cum illis, quæ attribuuntur DEO. Quòd si utramq; vel *Providentiæ*, vel *Scientiæ*, vel *Intentionem* sumas proisdem, ac sub eodem genere comprehendas, commemorata tibi exsurgent dubia. Quòd si autem sciatur, ea, quæ nobis attribuuntur, diversa esse ab illis, quæ DEO attribuuntur, tùm veritas patefiet. Hanc differentiam inter ea, quæ nobis, & quæ DEO attribuuntur, indicavit nobis, dicendo; *Via vestra, via mea*, sicuti suprâ visum.

Jesa. 55. 8.

CAP. XXI.

*De differentia inter Scientiam DEI, &
Scientiam nostram.*

MAGNA differentia est inter Scientiam ejus, qui rem aliquam facit, & Scientiam alterius rei illius factæ. Nam res illa facta, si facta sit convenienter Scientiæ factoris ipsius, est illius opus, ac proinde scientiam ejus sequitur; sed scientia reliquorum Hominum, qui rem factam considerant & scientiâ definitâ sciunt, rem factam sequitur. E. G. Si artifex faciat arcam, in qua moventur pondera, quæ fluxum aquarum juvent, & doceant, quot horæ diei vel noctis jam elapsæ sint; hîc sanè omnis ratio fluxûs aquarum, mutationis sitûs illarum, omnium funium, sitularum, quæ descendunt, &c. omnia inquam ista nota sunt artifici antequàm fiant: neq; no-

Differentia quam sit inter scientiam Authoris alicujus operis & Spectatoris.

vit istos motus ex consideratione & contemplatione illorum, quatenus nunc innovati sunt, sed econtrariò motus illi innovati sunt secundùm ejus scientiam. Diverfa verò ratio est ejus, qui Instrumentum illud considerat & contemplatur. Nam quotiescunque is motum aliquem conspicit, toties innovatur in eo aliqua sciëntia; & quoties ita contemplatur novum aliquem motum, toties multiplicatur ejus Scientia, donec sciat & addiscat rationem totius Instrumenti. Quòd si tibi imagineris, motus machinæ illius esse infinitos, tùm non poterit Contemplator unquam consequi scientiam illorù. Non etiam possibile est, ut talis spectator vel contemplator sciat aliquem motum antequàm innovetur, cùm, quicquid scit, ex Innovatiõne tantùm sciat.

*Differètia inter
nostram, & Dei
scientiam.*

Similis ratio est omnium quoque in hoc Mundo Entium, eorumque tùm ad nostram, tùm ad DEI Opt. Max. Scientiam relationis.

Nos enim, quicquid scimus, ex contemplatione & consideratione Entium scimus, ac proinde Futura & Infinita scire nequimus; & scientiæ nostræ innovatæ multiplicantur secundùm multitudinem rerum, quarum scientiam apprehendimus.

Non verò ita se res habet cum DEO Opt. Max. Is enim non novit res ex parte illorum, (h.e. *Is scientiam suam non habet ex Entibus, quatenus existunt*), ita ut vel Multiplicatio, vel Innovatio in Ipsum possit cadere; sed res omnes sequuntur Ipsius scientiam præcedentem, quæ eas, prout sunt, ordinat & disponit, sive sint Existentiæ abstracta, sive Existentiæ singularia materiata firma, sive Existentiæ materialia, quorum Individua mutantur secundùm ordinem, qui nec corrumpitur, nec mutatur. Ideoque penes ipsum nulla est scientiæ vel multiplicatio, vel innovatio, vel mutatio. Dum enim substantiæ suæ immutabilis veritatem novit, novit simul omnia sua, quæ inde sequuntur, opera. Conari autem velle modum hujus rei scire, perinde est ac si nos vellemus esse Ipse, vel, ut Apprehensio nostra sit Apprehensio Ipsius.

*Modus scientiæ
Dei nobis sciri
est impossibilis.*

Hæc itaque si ita se habeant, oportet ut Veritatis studiosus & patronus credat, DEO nihil quicquam ignotum esse, sed omnia Scientiæ ejus, quæ nihil aliud est quàm Substantia ejus, patere: & falsum esse, nos speciem Apprehensionis illius novisse. Quòd si enim ratio ejus nobis esset cognita, haberemus illum intellectum, per quem species illa apprehensionis apprehenditur. Id verò nulli, nisi DEO soli, competit.

Tu itaque diligenter hæc observa & perpende, quia sunt mirabilia & verissima. Qui ea sequitur, is in nullum errorem incidet, nullâ fallaciâ circumvenietur, nullis absurditatibus implicabitur, nullam denique imperfectionem DEO adscribet. Istarum quippe sublimium & augustarum rerum nullæ habentur demonstrationes, neq; secundum nostram, neque secundum Philosophorum sententiam, propter plurimas ipsorum in hac quæstione dissensiones & contrarietates. In omnibus autem similibus quæstionibus, quarum demonstrationes nullæ adduci possunt, ea sequenda est via, quam nos in præsentis quæstionis, de Omniscientia DEI, tractatione sequuti sumus.

CAP. XXII.

Explicantur varia ex historia Jobi, quæ consideratione digna in materia de Providentia DEI.

MIRABILIS Jobi historia est quoque exillarum rerum numero, circa quas nunc occupamur: h.e. Exemplum est ad explicandum opiniones Hominum de Providentia.

Nôsti quosdam esse, qui dicunt, Jobum nunquam fuisse, neque creatum esse; sed Historiam illius nihil aliud esse quàm Parabolam.

Qui asserunt, illum fuisse & creatum esse, omniaque, quæ commemorantur, verè contigisse, nullum ei certum vel Tempus, vel Locum assignare queunt; sed quidam ajunt, illum vixisse temporibus Patriarcharum, alii Mosis, alii Davidis tempore, alii denique ipsum ex Sapientibus Babylonis fuisse autumant: quæ incertitudo sententiam illorum confirmat, qui dicunt, illum nec fuisse, nec creatum esse.

Sive autem reverà fuerit, sive non fuerit, semper in tali ejus statu, qui nobis describitur, perplexi redduntur omnes, qui illum considerant; ita ut tandem dicant de Scientia & Providentia DEI id, cujus mentionem feci: quia nempe vident, quòd Vir iste integer, syncerus, in actionibus suis rectus, bonus, DEI que timens, maximis malis afficiatur, in suis facultatibus, liberis & corpore proprio, sine ullo suo peccato, graviter puniatur.

Secundum utramque autem sententiam, sive nempe fuerit, sive

non fuerit, certum tamen est, quòd illa, quæ à principio Libri ipsius commemorantur de Colloquio inter DEUM & Satanam, de Traditione item Jobi in potestatem ipsius, sint parabolica. Non tamen ita ut aliæ parabolæ; sed talia, à quibus dependent res admirandæ, quæ sunt Mundi subactio, per quæ dubitationes multæ declarantur, quibus denique occulta multa summaq; dereguntur. In præsentia quædam illorum, quantum quidem fieri potest, attingam, additis simul Sapientum nostrorum verbis, ex quibus intellectum illorum hausi & assequutus sum.

Job. I. I.

Primò itaque omnium considerandum tibi est, quòd statim à principio dicitur; *Vir erat in terra Uz.* Ubi adhibetur vocabulum homonymum, *Uz* videlicet, quòd primò est nomen proprium Viri: ut, *Uz primogenitum suum*; deinde Imperativus à verbo *Uz*, quòd significat *Consulere, Consilium inire, &c.* ut, *Uzu eza Inite consilium.* Vult itaque dicere: Considera hoc consilium, perpende illud, rationes ejus in usum tuum converte, intellige illas, & vide, quæ nam opiniones vel sententiæ sint veræ.

Gen. 22. 21.

Jes. 8. 10.

Job. 2.

Deinde commemoratur, quòd Filii DEI venerint, ut starent coram DOMINO, & venerit etiam Satan in medio eorum; & inter ipsos: non dicitur; Et venerunt Filii DEI & Satan, ut adstarent coram DOMINO: ita enim videri potuisset, ac si omnium una eademque fuisset ratio; sed inquit, *Et venerunt Filii DEI, ut adstarent coram DOMINO, & venit etiam Satan in medio eorum.* Hæc enim loquendi ratio dicitur tantum de eo, qui non petitus & non rogatus venit; sed qui venientibus illis, qui rogati sunt, se ingerit, & sponte suâ inter illos advenit.

Jobi 1. 7.

Tertiò narratur, quòd iste Satan discurrat, & obambulet in Terra, & nulla sit inter ipsum & superiora comparatio, quòdque nullas ibi habeat obambulationes. Hoc sibi vult, quòd dicitur; *A discurrendo in Terra, & spatiando in ea:* perinde enim est ac si diceret; Discursitatio & obambulatio ejus est tantum in Terra.

Quartò, quòd iste perfectus & rectus datus ac traditus sit in potestatem Satanae, & quòd Satan omnium plagarum & accidentium, quæ in facultatibus, liberis, & corpore suo passus est, causa fuerit.

His ita positis, incipit (historia) in medium proferre verba speculationis hac de re, & sententiam unam assert, quam Jobo, alias item, quas Sociis ejus adscribit. Paullò post autem enarrabo tibi sententias illas, propter quas in pessimas delapsi sunt cogitationes in hoc negotio, cujus unica causa fuit Satan; Jobo amicisque ejus existimantibus, quòd Deus ipse hæc omnia sine Diaboli opera fecerit.

No-

Notabile autem in hac historia est inter cætera, quòd Job non describatur à sapientia, neque appelletur Vir prudens, intelligens, sapiens; sed à virtutibus moralibus & rectitudine operum. Quòd si enim fuisset sapiens, non esset dubium negotium ipsius, (h. e. *nihil mirum esset, quòd ita afflictus fuerit*), sicuti postea explicabitur. Præterea commemorantur ejus Mala secundum æstimationem Hominum. Nam sunt quidam Homines, qui non turbantur, nec afficiuntur jacturâ bonorum, sed quibus leve hoc videtur, confurbantur autem morte liberorum, ita ut mæror ipsos planè conficiat: quidam sunt, qui etiam liberorum suorum mortem patienter ferunt, nullâque tristitiâ aut perturbatione propterea afficiuntur, sed qui ne minimum quidem dolorem sufferre vel sentire possunt. Et solent communiter omnes Homines DEUM laudare ac celebrare, Rectitudinis Benignitatisq; encomio ornare tempore prosperitatis & tranquillitatis, aut etiâ mediocris & tolerabilis doloris. Verùm cum tales afflictiones ipsos invadunt sicut Jobum, tùm quidam in apertas in DEUM blasphemias erumpunt, non nisi levissimum credentes esse ordinem in hoc Mundo, propter amissionem divitiarum suarum: quidam credunt, esse ordinem & æquitatem Creatoris etiam cum jactura facultatum suarum, sed non possunt ferre liberorum ereptionem: quidam verò sunt, qui patientiam & constantiam suam quoque hîc probant in liberorum amissione; sed qui in proprio corpore dolores patienter ferre possit, nemo reperitur, verùm nil nisi murmura, querelæ & ejulatus, vel cordis, vel linguæ, hoc in casu audiuntur.

Porrò animadvertite, quòd de Filiis DEI vice primâ & secundâ dicatur; *Ut adstarent coram DOMINO*: sed de Satana, licet inter illos & in medio illorum venerit primâ & secundâ vice, non dicitur vice primâ, *Ut adstaret coram DOMINO*, sed secundâ dicitur, *Et venit etiam Satan in medio illorum, ut adstaret coram DOMINO*; quod, quàm mirabile sit, perpende & considera! Sed respice quoque, quàm utiles res, quæ Prophetiæ instar sunt, inde ad nos redeant. Verba enim ista; *Ut adstarent, vel, Ut sisterent se coram DOMINO*, docent nos, quòd necessariò ad præceptum ejus cogantur facere, quicquid ipsi lubuerit, prout hoc discere est ex Prophetia Zachariæ de quatuor curribus exeuntibus, ubi dicitur; *Et respondit Angelus ille, & ait ad me; Isti sunt* Zach. 6.5. *quatuor venti Cæli, qui egrediuntur à loco, ubi stabant coram DOMINO totius Terræ.* Deinde ostenditur, quòd Filiorum DEI & Satanae haudquaquam eadem sit ratio respectu existentia, sed quòd Filii DEI sint

magis stabiles & durabiles; & quòd ipse existentiam habeat illis inferiorem.

Jobi 2.6.

Ex mirabilibus insuper Parabolæ istius est & hoc, quòd, dum memorat, quâ ratione in Terra tantum Diabolus discurrat, & opera illa faciat, docet, Ipsum non posse dominium exercere in Animam, sed potestatem ipsi datam esse super omnes istas res terrestres; & differentiam esse positam inter ipsum & inter Animam: h.e. Nullam ipsi in eam datam esse potestatem, sicut dicitur; *Veruntamen animam ejus serva: ubi per Animam intelligitur id, quod remanet de Homine post mortem ejus, sicuti in homonymia vocis ANIMA tibi declaravi. Hoc enim est, in quod Diabolus nullam habet potestatem.*

His ira commemoratis, audi utilissima quædam dicta Sapientum nostrorum, (qui verè Sapientes vocari possunt), quæ omnè dubium explanant, omne occultum revelant, & magnam partem Secretorū Legis aperiunt. Tale est, quod in Talmud ajunt; *Dixit R. Schimeon Ben-Lakisch: Ipse est Satan, h.e. Adversarius; ipse est figmentum malum; ipse est Angelus mortis.* Istud enim tam manifestè declarat id, quod nos hætenus docuimus, ut nullū intelligentem ulterius dubitare sinat. Vides enim, unam eandemque rem denotari tribus illis nominibus sive titulis, & omnes actiones, quæ uni ex illis tribus attribuuntur, esse unius ejusdemque rei actionem. Sic dicunt prisca Sapientes Mischnæ; *Dixerunt, Traditio est, Descendit & errare facit, (h.e. seducit), ascendit & adversatur vel accusat, accipit potestatem & tollit animam.* Ita non latet te, quòd David in Visione Prophetica tempore plagæ Angelum vidit evaginato gladio, & manu extensâ super Jerusalem, nō ostensum fuisse ei, nisi hujus rei docendæ causâ. Eadem est ratio, idemque sensus istius, quod legimus in historia Rebellionis filiorum

Zach. 3.1.

Josue Sacerdotis magni; *Et Satan stabat ad dexteram ejus (Angeli), ut adversaretur ipsi: quod item postea additur, quâ ratione DEUS ipsum ab illo Angelo repulerit, dicēdo; Increpet te DOMINUS, Satan, increpet inquam te DOMINUS, qui eligit Jerusalem, &c.* Hic etiâ est, quem vidit

Num. 22. 32.

Bileam in Visione Prophetica, qui dixit ei; *En ego egressus sum lesatan in adversarium tibi. Scito autem, vocem Satan שטן derivari ex illo;*

Prov. 4. 15.

שטן Declina ab ea, & transi. Volo dicere, esse ex significatione Declinandi, Recedendi à re aliqua: ipse enim sine dubio est, qui declinare facit Hominem à via veritatis ad viam falsitatis & erroris. Eodem

Genes. 8. 21.

sensu dicitur; *Quia figmentum cordis Hominis malum est à pueritia ejus.*

De Figmento malo & Figmento bono.

Nōsti enim, tritam esse in Lege nostra sententiam de יצר טוב ויצר רע Figmento bono & Figmento malo; & quòd Sapientes nostri dicat, *Urroq;*

figmen-

figmento tuo. De Figmento malo dicunt, quòd oriatur in Homine tempore nativitatis ejus, ex eo, quòd dicitur; Ad januam peccatum cubat: Genes. 4. 7. & quòd Lex alibi ait; A pueritia ejus. De Figmento bono ajunt, quòd Ib. 8. 21. existeret incipiat in Homine demùm post Perfectionem Intellectus ejus. Ideò dicunt vocari Figmentum malum, Regem magnum; Figmentum autem bonum, Puerum pauperem & sapientem: sicut alibi comparatione simili utuntur de corpore Hominis ejusque diversis facultatibus, quando ajunt; Civitas parva, & Homines in ea pauci, &c. Hæc omnia passim & apertè in ipsorum scriptis inveniuntur. Post-èa quàm ergo tibi exposuerunt, quòd Figmentum malum sit Satan, & Angelus, h. e. quòd etiam vocetur Angelus, quia est in medio Filiorum Dei; sequitur quòd Figmentum bonum quoque in rei veritate sit Angelus, & per consequens, quòd tritum illud in ipsorum scriptis, Cuilibet Homini duos adjunctos esse Angelos, unum à dextrâ, alterum à sinistrâ, de Figmento bono & Figmento malo sit intelligendum. Ita enim expressè dicunt in Gemara de duobus istis Angelis; Unus est bonus, & unus est malus. Vide itaque, quàm mirabilia nobis ista dicta revelent, & quot falsas imaginationes nobis adimant!

Sed videor mihi totum negotium Jobi usque ad finem ejus satis exposuisse. Nunc itaque exponam tibi quoque opiniones de illo diversas, & quidem primò opinionem, quæ Jobo attribuitur; deinde opiniones illas, quæ Amicis ejus adscribuntur; & quidnam ex uniuscujusque verbis rationabiliter collegerim. Tu autem noli respicere ad alia, quæ ex ordine verborum fortè sequuntur, (h. e. ad ea, quæ minus sunt principalia, quæ pertinent tantùm ad seriem, continuationem vel connexionem ipsarum rerum), sicut in principio hujus libri monui.

CAP. XXIII.

De diversis sententiis de Afflictionibus, quæ Jobo evenerunt.

POSITO hoc, quòd ea, quæ de Jobo narrantur, contigerint; extra controversiam primò omnium apud omnes quinque, Jobum videlicet, & Amicos ejus, hoc fuit: DEO notum esse, quicquid Jobo adversi accidit, ipsoque authore plagas istas omnes ei evenire. Deinde, quòd nulla coram ipso sit iniquitas, neque ulla violentia ipsi attribuat. Invenies ista in majori parte verborum Jobi. Et cum considerabis verba illorum quinque in diffensione ipsorum, deprehendes ferè, quicquid unus illorum dicit, id dicere omnes quinque, &

& quòd verba eorum repetantur & confundantur. Inserta est illius narratio Jobi de gravitate dolorum & afflictionum suarum, cum commendatione suæ rectitudinis, justitiæ, ingenuitatis, bonorumq; operum. Sic in verbis Sociorum ejus continetur Admonitio ad Patientiam & Tolerantiam; verba item, quæ ipsum jubent doloris sui oblivisci, silere, neque linguæ suæ frænum laxare, sicut Vir, qui cum altero rixatur; sed potius ad judicia DEI sese humiliare, & tacere. Ipse verò ait, quòd gravitas dolorum non permittat esse patientem, tolerantem, & modestum. Ad-hæc, Socii ejus omnes consenserunt in hoc, quòd omnis, qui benè agit, retributionem accipiat; qui verò malè agit, puniatur. Si videamus improbum florentem ac prosperantem, in fine tamen aliter cum ipso comparatum fore, ipsum moriturum, & summis angustiis tum ipsum, tum ejus domum & familiam affectum iri: & si videamus Virum pium adversâ uti fortunâ, certò tamen DEUM tandem plagas ejus curaturum. Inveniuntur ista passim in verbis Eliphaz, Bildad & Tzophar. Tres enim isti in hoc consentiunt.

Verùm non est hoc nostrum propositum isto in loco; sed propositum nobis est indicare, in quo unus ab altero differat, & quæ nam sit uniuscujusque in hoc negotio, quòd videmus maximum & gravissimum dolorem manere super Homine omnium integerrimo & rectissimo, sententia.

Jobi sententia de calamitatibus suis.

Jobi 9.22.

Jobi sententia fuit, hoc argumento esse, propter viliteriam generis humani eandem esse rationem Justi & Injusti coram DEO Opt. Max. Hoc enim est, quod in genere ait; *Unum est, propterea dixi, perfectum & impium ipse consumit. Si flagellum occidat subito, tentationem (vel, ad sublationem) innocentium subsannabit. Q. D. Quando subito & ex improviso flagellum venit, ac quemvis obvium occidit & è medio tollit, ad sublationem vel mortem innocentium DEUS tantum rider.*

Jobi 21.23.

24.

Istam sententiam confirmat postea alibi, quando ita ait; *Iste morietur in fortitudine perfectionis suæ, totus quietus & pacificus, ubera ejus replebuntur lacte, & medullâ ossa ejus irrigantur. Et ille morietur animo amaro, nec comedit in hilaritate. Pariiter super Terram jacebunt, & vermis operiet eos. Deinde incipit ostendere felices successus impiorum, ipsorumque prosperitatem, idque multis & copiosis admodum verbis; Si quando recorder, inquit, tunc terreor, & apprehendit carnem meam tremor, Cur impii vivunt, senescunt, & pollent opibus? Semen eorum stabile est coram ipsis, &c.*

Jobi 21.6.

Enarratâ hac impiorum scelicitate, alloquitur Adversarios suos, dicen-

dicendo eis; Si ita comparatum est, ut existimatis, quod filii Homi-
nis infidelis, in prosperitate viventis, morituri sunt, memoriaque i-
pforum delenda, quid nocet illi prosperitate fruenti, quod liberi ejus
post ipsum patiuntur? dum ait; *Quia qua erit complacentia ejus erga* Jobi 21. 21.
domum suam post se, quum numerus mensium ejus truncatus sit? Post-hæc
exponit, quod nulla sit expectatio post mortem, & per consequens
nulla superfit spes; sed quod ista sint adscribenda derelictioni & ob-
livioni DEI. In admirationem insuper rapitur, quomodo DEUS
non derelinquat quoque ipsam creationem vel nativitatem Homi-
nis, cum gubernationem ejus relinquat? *An non, inquit, sicut lac li-* Jobi 10. 10.
quesecisti me, & sicut caseum coagulasti me?

Hæc est una illarum sententiarum de Providentia, quarum
suprà à nobis facta mentio, quam etiam quidam ex Magistris spe-
culationis crediderunt. Nôlti autem, quod Sapientes nostri dixe-
runt, hanc Jobi sententiam in summo gradu esse malam. Dixe-
runt etiam; *Terra super os Jobi.* Item: *Voluit Job vertere scutellam super*
os ejus. Item: *Job negavit resurrectionem mortuorum.* Item: *Incepit*
cum contumeliis & blasphemis. Sed quia DEUS ad Elphas & Socios
ejus ait, *Non loquuti estis ad me rectum, sicut servus meus Job,* dicunt Sa-
pientes nostri, ad eum excusandum horum verborum causâ: *Non*
capitur Homo propter dolorem suum; vel, Non prehenditur Homo in dolore
suo: h. e. non imputatur ei peccatum, propter summos ejus dolores;
& hanc verborum speciem non referri ad istum hujus parabolæ
sensum, verum causam illius esse, quod Job istam sententiam, quæ
summè est erronea, revocavit, errorisque sui demonstrationem attu-
lit. Quod enim utique ita primò esse videatur, quod tales cogitatio-
nes Homini subrepant, in primis ei, cui tanta mala accidunt, cum i-
pse innocentia suæ sibi sit conscius, de eo nulla est controversia. Ideò
attribuunt quidem Jobi istam sententiam; sed dicunt, illum, quæ-
cumque dixit, dixisse eo tempore, quo nullam adhuc veram DEI ha-
buit scientiam & cognitionem, sed per Cabbalam tantum, sicut eum
cognoscunt vulgus Hominum: cum autem cognovit DEUM co-
gnitione verâ, agnovisse quod vera Beatitudo, quæ consistit in cog-
nitione DEI, parata sit omnibus, qui eam cognoscunt, neque eam tur-
bare possit ulla angustia, quæ Homini accidit. Jobus etenim existi-
mavit, apparentes istas Beatitudines, ut est Sanitas, Divitiæ, Liberi,
esse perfectissimas, quamdiù per Cabbalam & Traditionem tantum
DEUM cognovit, non verò per speculationem, & hac de causa hæ-
sit in istis perplexitatibus, verbaque illa protulit. Hoc enim est, quod

- Jobi 42.5. ait; *Auditu auris audiveram te, nunc autem oculus meus videt te. Idcirco abjicio, & pœnitet me in pulvere & cinere.* Q. D. Idcirco rejicio quicquid concupiveram, & pœnitet me, quod fuerim in medio pulveris & cineris: sicut dicitur; *Et ipse sedebat in medio cineris.* Propterea de ultima ejus sententia, quæ docet de apprehensione vera, dictum est illud; *Quia non loquimini ad me rectum, sicut servus meus Job.*
- Eliphasi sententia de Jobi afflictionibus. Eliphasi sententia quoque una est ex sententiis illis de Providentia commemoratis. Dicit iste; Justo DEI judicio Jobo accidisse, quicquid ipsi accidit: quia enim Job multis peccatis contaminatus fuerit, dignum fuisse ipsum, qui hac ratione tractetur. Hoc enim sibi vult, quando ad Jobum ait; *An non malitia tua magna est? & non est finis iniquitatis tuis.* Deinde dicit Jobo; *Opera illa tua, & sinceritas tua, quibus inniteris, quæque optima esse tibi imaginaris, non faciunt te perfectum coram DEO, ita ut non puniri possis vel debeas.*
- Jobi 22.5. *Ecce, inquit, in servis suis non invenit fidem, & in Angelis suis ponit pollutionem; quanto magis in iis, qui habitant domos luteas, quorum est in Terra fundamentum?* Atq; ab hac sententia nunquam recessit Eliphaz, quâ videlicet credidit, justum & æquum esse, quicquid Homini accidit, ac imperfectiones modosq; omnes, quibus pœnas promeremur, nobis esse absconditos.
- Biladadi sententia. Bildad Schuchitæ autem sententia in hac quæstione fuit, quod credidit Permutationem, Catastrophen, & Recompensationem. Dicit enim ad Jobum; *Quod si innocens fueris, & sine peccato, tunc gravium istorum malorum, quæ tibi eveniunt, causa est, ut tantò ampliore remunerationem accipias, ut optimam permutationem facias; in summa, magno tuo bono inserviunt tibi ista omnia, cujus particeps futurus es in sæculo venturo.* Hoc est, quod inquit; *Si purus & rectus fueris, certè suscitabit nunc super te bonum, & pacificum reddet habitaculum justitiae tuae, eritq; principium tuum parvum, novissimum verò tuum crescet valde.* Sed nōlti jam hanc sententiam de Providentia, eamque à nobis jam habes expositam.
- Tzopharis sententia. Tzopharis Naamatitæ sententia est, quod DEUS omnia agat pro suo beneplacito, neque causa actionum ejus sit investiganda, vel dicendum, cur hoc faciat, illud verò non? Ideoque non quæri debere viam æquitatis vel decretum Sapientiæ in actionibus ejus, quia substantiam & essentiam ejus sequatur, ut faciat id, quod vult; Intellectum verò nostrum nimis angustum esse ad occulta Sapientiæ ejus comprehendenda, de cujus jure & proprietate hoc sit, ut faciat id, quod vult, & nullâ aliâ ex causâ. Hoc est, quod dicit ad Jobum; *Quis det*

det DEUM loqui, & aperiat labia sua tecum? Et annuntiet tibi occulta Sapientia; quia duplo majora secundum Legem: & scito, quod oblitus tui DEUS propter iniquitatem tuam! Num investigationem DEI invenies? an usque ad perfectionem Omnipotentem invenies? Vide & perpende, quâ ratione hoc negotium confusos reddiderit Homines, & ad sententias illas de Providentia DEI erga Creaturas, quas exposuimus, permoverit. Meminerunt autem ea, quorum mentio facienda erat, & attribuerunt ea Viris tum temporis notis & celebribus. Sive autem sit Parabola, sive reverâ dixerint, siquidem sit res gesta, sententia illa, quæ Jobo adscribitur, convenit cum sententia Aristotelis; sententia Eliphaz cum sententia Legis nostræ; sententia Bildad cum sententia Muatzali; sententia Tzopharis cum sententia sectæ Assaria: quæ fuerunt sententiæ priscæ de Providentia.

Post has producitur sententia alia, quæ attribuitur *Elihu*, qui commendatur & laudatur, quod ætate & annis quidem minor, sapientiâ autem major ipsis fuerit. Hic reprehendit & corripit Jobum, stultitiæq; ipsum insinuat, quod tantoperè miretur, tam gravia mala sibi contingere, cum tamen benè agere semper studuerit, & quod tantis laudibus, opera sua extollat. Ita inquit de tribus ejus Sociis, quod sententiæ ipsorum propter senectutem illorum sint corruptæ. Verba autem & ænigmata talia profert, ita ut Lector admiretur, & existimet, illum non aliud, quàm quod Eliphaz, Bildad & Tzophar, dicere, sed sententias illorum aliis nonnihil verbis repetere, & latius explicare. Nam ferè nihil aliud agit, quàm ut Jobum corripiat & reprehendat; DEUM autem à rectitudine & æquitate laudat, mirabilia ejus in hoc Mundo recenset, & quod neq; cultum pii & relligiosi, neq; rebellionem impii & rebellis curet, exponit. Atque ista omnia dixerunt quoq; ipsius Amici. Verùm si attentè consideraveris, deprehendes rem quandam aliam ab ipso adductam, quæ intentionem ejus continet, neq; à reliquis tacta fuit. Postea verò admiscet id, quod reliqui etiam dixerunt, ac si singuli, Job videlicet, & Amici ejus, repeterent id, quod cæteri dixerunt, sicut commemoravi; idque ad occultandum id, quod in uniuscujusque sententia est proprium & peculiare, ita ut Vulgus existimet unam communem esse omnium sententiam, cum tamen longè aliter res sese habeat. Id autem, quod Elihu præ cæteris adjecit, est, quod sub parabola Orationis Angeli, cujus summa hûc redit, proposuit: Notum est, inquit, quod Homo in morbis sæpè perveniat usque ad portas mortis, ita ut de ipsius vita desperetur; quod si hûc habeat Angelum,

qui ipſius cauſſam agat, pro ipſo intercedat ac deprecetur, tùm, quicunq; demùm ſit Angelus, oratio ac deprecatio ejus ſuſcipitur, ægrotus à morbo & omni periculo liberatur, priſtinæq; ſuæ ſanitati reſtituitur; attamen non ſit hoc perpetuò, neq; ſemper intercedit ac deprecatur Angelus, ſed tribus tantùm vicibus. Verba ejus hæc ſunt;

Jobi 33. 23.

Si fuerit tùm apud eùm Angelus interpres, &c. Et poſtquàm narravit, quomodo ægrotus à morbo liberetur, & ob recuperatam valetudinem lætetur, inquit;

Ibid. v. 29.

En omnia iſta facit Deus duabus aut tribus vicibus cum Viro. Arque hanc rem attulit Elihu ſolus. Sed & iſtud præ cæteris habet, quod paullò ante iſta verba legimus de qualitate Prophetiæ,

Jobi 33. 14.

dùm inquit; *Etenim uno modo loquitur Deus, aut etiam duobus, ei, qui non viderit illum, per ſomnium Viſionis nocturna, cum venerit ſopor ſuper Homines.* Poſt hæc incipit confirmare hanc ſuam de Providentia ſententiam, exponendo vias DOMINI in recenſione Rerum naturalium, Tonicrum, Fulgurum, Pluviarum, Ventorum. Et his multa etiam de conditione Animatum interſerit & admiscet; volo dicere,

Jobi 34. 20.

de plagis, quæ eis eveniunt: ut, cum ait; *Subitò morientur, & mediâ nocte commovebuntur Populi, ac tranſibunt:* de Bellis item gravibus;

v. 24.

Conterit fortes, quorum non eſt investigatio, & stare facit alios, pro eis: & multa alia ſimilia. Et ſic invenies, quòd in illa Prophetia, quæ Jobo contigit, in qua error ejus ipſi detectus fuit in omnibus iis, quæ cogitaverat, de nulla alia re agatur, quàm de rebus naturalibus, utputà de Elementis, Meteoris, & Naturis Animalium. Quod verò ibi narratur de Æthere, Cælo, Orione, Plejadibus, id factum eſt tantùm ratione operationum ipſorum in Aëris regione nobis vicinâ, & docet nos ſolummodò de rebus ſublunaribus. Arque ita Elihu quoq; eruditus fuit de Animalibus, ſicut dicit:

Jobi 35. 11.

Qui docet nos de jumentis Terra, & de volatili Cæli ſapientes efficit nos. Id autem, in quo maxime & diutiſſimè immoratur (Deus) in ſermone iſto, eſt descriptio Leviathanis, per quem nihil aliud intelligitur, quàm complexus generalis proprietatum corporalium, quæ diſperſæ ſunt in quolibet Animalibus ambulante, repente & volante. Omnium verò iſtorum finis & ſcopus eſt, docere, mentes noſtras non aſſequi, quâ ratione Entia iſta omnia in Mundo hoc generabili & corruptibili innoventur, neque etiam, quomodo facultates iſtæ naturales in illis exiſtant & incipiant; non eſſe hæc ſimilia illis, quæ inter nos ſunt; quomodo proinde poſſimus laborare, ut gubernatio & providentia DEI circa illa ita ſit comparata, quemadmodum gubernatio & providentia noſtra? Itaque hic nobis ſubſiſtendum eſſe, & credendum, occulta

Per Leviathan
quid intelligatur.

DEO Opt. Max. non esse abscondita, sicut Elihu inquit; *Quia oculi* Job. 34. 21. *ejus sunt super vias Viri, & gressus ejus videt, Non sunt tenebrae, neque umbra mortis, ut lateant eum ibi operantes iniquitatem: sed aliam esse Providentiæ ipsius quàm nostræ rationem: neque ejusmodi esse ipsius curam erga Creaturas suas, qualis est cura nostra erga res nostras; nec sub una definitione comprehendi, sicut insipientes existimant; neque denique quicquam inter se, præter nomen, commune habere: quemadmodû operationes nostræ non sunt similes operationibus ipsius; nec sub una definitione comprehenduntur; & qualis differentia est inter A&iones Naturales & Artificiales, talem quoque esse differentiam inter Gubernationem, Providentiã & Intentionem Divinam respectu Rerum naturalium, & inter Gubernationem, Providentiã, & Intentionem nostram, respectu Rerum nostrarum.*

Hic fuit scopus totius libri Jobi, ut scilicet constituatur hic articulus Fidei, & doceatur; A' rebus naturalibus descendum esse, ut non erremus, aut cogitemus, Scientiam ejus ita se habere ut Scientiam nostram; Intentionem, Providentiã & Gubernationem ejus sicut Intentionem, Providentiã & Gubernationem nostram. Hoc fundamentum si Homo intellexerit, nihil ipsi durum erit, quicquid ei acciderit, neque etiam in dubias propterea cogitationes de DEO incidet, an videlicet id sciat necne? an curam sui gerat necne? sed potius in amore DEI vehementius accenderetur, sicut in fine hujus Prophetiæ dicitur; *Idcirco abjicio, & pœnitentiã* Jobi 42. 6. *ago in pulvere & cinere. Sic dicunt Sapientes nostri; Faciunt ex amore* (præcepta DEI), *ut lateant in castigationibus.*

Quod si igitur ista, quæ hætenus dixi, eâ attentione consideraveris, quæ in hoc libro requiritur, & rationes omnes libri Job perpendaris, in sensum & intellectum ipsius penetrabis, cernesque me omnia hîc comprehendisse, nihilque omisisse, nisi ea, quæ ad ordinem verborum & cohærentiam vel connexionem rerum spectant.

C A P. XXIV.

De Tentatione. Quo sensu DEUS dicatur tentare Homines.

TENTATIONIS ratio dubia quoque valde est, & inter dubias rationes Legis Divinæ non postrema. Mentionem ejus facit Lex in sex locis, sicuti in hoc capite declarabo. Tentationis in Lege sexies fit mentio.

*Quid vulgus
sentiat de Ten-
tatione.*

Vulgaris Hominum de illa sententia est, eam nihil aliud esse, quàm cùm DEUS Opr. Max. plagas & pœnas Homini immittit sine ullo ejus præcedente merito, idque ut tantò amplius ipsi reddat ac retribuat præmium. At hujus dogmatis expressè Lex non meminit, neque etiam nisi unicus locus, ex sex illis commemoratis, in Lege extat, ex cujus sensu litterali erui posse hoc videri queat, quem in sequentibus tibi sum expositurus. Contrarium verò hujus sententiæ

Deut. 32. 4.

benè reperimus in Lege: ut, *DEUS veritas est, & non iniquitas.* Ita nec Sapientes nostri omnes quicquam de Vulgi opinione ista noverunt. Dicunt enim; *Non est mors sine peccato, neque castigatio sine iniquitate.* Et hæc est sententia, quæ credenda & amplectenda est omnibus Filiis Legis intellectu præditis; nequaquam autem iniquitarem ullam DEO attribuere: (absit hoc procul à talibus!) ut, B. G. Rubenem esse innocentem, & afflictiones illas, quas sustinet, non commeruisse. Verùm quod *Tentationes* illas attinet, quarum in Lege, in sex illis locis, fit mentio, ubi occurrunt in sensu *Tentationis* & *Probationis* vel *Explorationis*, quâ DEUS vel certi alicujus Viri, vel Populi Fidem aut Pieratem voluit cognoscere, in illo sensu dubium adhuc maximum est, inprimis in historia Ligationis Isaaci, de qua nemo quicquam scivit, præterquàm DEUS & illi duo, (*Abrahâ sc. & Isaac*).

Gen. 22. 12.

Deut. 13. 3.

Deut. 8. 2.

Dicitur ibi: *Nunc scio, quòd DEUM timeas.* Ita dicitur alibi; *Tentat DOMINUS DEUS vester vos, ladaat ad sciendum, an diligatis DOMINUM DEUM vestrum ex toto corde vestro?* &c. Item; *Ladaat Ad sciendum, quod est in corde tuo.* Ista autem dubia tibi nunc solvam & enodabo.

*Scopus & finis
Tentationum.*

Scito ergo, quòd *Tentationis*, cujus in Lege fit mentio, nullus alius sit sensus vel scopus, quàm ut sciant Homines, quid ipsis sit credendum vel faciendum: at quando in Tentatione opus aliquod præcipitur, tamen nequaquam opus illud ipsum intenditur; sed intentio ejus est, ut inserviat pro exemplo, ex quo Homines aliquid discere debent, quod sequantur & imitentur, sicut dicitur; *Ad sciendum, an sitis diligentes,* &c. Sensus enim hujus loci non est, quòd DEUS cognoverit, quia jam antè scivit: sed sicut dicitur; *Ut sciatis, quòd ego DOMINUS, qui sanctifico vos:* ubi sensus est, *Ut sciant Gentes.* Sic proinde dicit etiam (in præcedenti loco sc.); *Quando exsurgit inter vos aliquis, qui gloriatur de Prophetia, & signa ejus videbitis, quibus persuadere vult, veritatem inesse verbis ipsius; tùm scitote, quòd hæc re velit DEUS notam facere in Gentibus mensuram Fidei vestræ in veritate Legis suæ, & Apprehensionis, quâ ipsum apprehenditis;*

Deut. 13. 3.

Exod. 31. 13.

Scitote etiam, quòd DEUS non vult, ut sciamus, quòd DEUS cognoverit, quia jam antè scivit: sed sicut dicitur; *Ut sciatis, quòd ego DOMINUS, qui sanctifico vos:* ubi sensus est, *Ut sciant Gentes.* Sic proinde dicit etiam (in præcedenti loco sc.); *Quando exsurgit inter vos aliquis, qui gloriatur de Prophetia, & signa ejus videbitis, quibus persuadere vult, veritatem inesse verbis ipsius; tùm scitote, quòd hæc re velit DEUS notam facere in Gentibus mensuram Fidei vestræ in veritate Legis suæ, & Apprehensionis, quâ ipsum apprehenditis;*

ditis; quòd item non sinatis vos seduci persuasione seductoris, neque eo medio fides vestra in DEUM pereat; idque ut ad eam (*fidem vestram* sc.) respiciat, quicumque veritatem quærit, & in iis, quæ credenda sunt, quærat talia, quæ ejusmodi soliditatem habent, cum qua non respiciat ad Miraculorum patratiorem: nam hæc est vocatio ad impossibilia. Non profunt autem Miracula, nisi illi, qui dicunt possibilia, sicut in Talmud exposuimus.

Postquam igitur patet, quòd vocis Ladaath *Ad sciendum*, sensus sit, *Ut sciant Homines*: patet etiam, quomodo intelligendum sit illud, quod de Manna dicitur, *Ut affligeret te, ac tentaret te*, ad sciendum, *quid sit* Deut. 8.2. *in corde tuo, utrùm observaturus esses Præcepta ejus, an non?* videlicet, *Ut scirent Gentes*, & palàm fiat Mundo, quòd DEUS sustentet eum, qui cultum ipsius sequitur, unde non existimat. Et sic dicitur hoc eodem sensu de Manna, cum primò descenderet; *Ut tentem eum, utrùm ambulaturus sit in Lege mea, an non?* Vult enim dicere, *Ut quivis videat & cognoscat*, utrùm proficit & sufficiat, cultui Divino se tradere, an verò non sufficiat? Sed quod tertià vice de Manna dicitur, *Qui pavit te* Deut. 8.16. *Mannâ in deserto, quod non noverant patres tui, ut affligeret te, & tentaret te*; hoc videtur docere, DEUM quandoque affligere Hominem ad præmium ejus multiplicandum. Verùm nequaquam ita est: verba enim illa alterutro horum modorum sunt intelligenda; vel ut idem sit illorum sensus, qui duorum præcedentium locorum de Manna, videlicet, *Ut notum faceret*, an sufficiat ad sustentationem cultus DEI, Hominemque à molestia & labore liberet, an verò non? vel erit sensus, *Ad tentandum te*, h. e. Ad assuefaciendum, ad exercendum te, sicut in illo; *Que non tentavit plantam pedis sui statueret super Terram.* Deut. 28.56. Q. D. DEUS antea voluit assuefacere vos ad laborem in deserto, ad multiplicandum Bonum vestrum, quando ingressuri estis in Terram (Canaan sc.). Et hoc est verissimum. Nam *Exitus vel Transitus à labore ad quietem longè suavior est, quàm continua requies.* Ac notum est, quòd non potuissent Terram subigere, neque habitatores ejus debellare, nisi laborem & molestiam ferre didicissent in deserto. Ita enim inquit Lex; *Dicebat enim DEUS, ne forte pœniteat Populum, quum viderint bellum, & revertantur in Aegyptum, ideo circumduxit DEUS Populum per viam deserti maris Suph, & accincti ascenderunt filii Israël è terra Aegypti.* Quies & Otium auferunt Homini fortit: dinem; Labor verò & Cibus durus augent eam. Et hoc est *Bonum illud*, quod tandem ad illos redundavit in hoc negotio.

Quod dicitur, *Ut tentaret vos*, venit DEUS; illius idem sensus est Exod. 20. 20. cum

Deut. 13. 3. cum eo, quod legitur in Deuteronomio, de eo, qui prophetizat in nomine Dei falli, *Quia tentat DOMINUS DEUS vester, &c.* cujus sensum jam exposuimus. Sic proinde dicitur hinc eis in Statione Montis Sinai, (*in loco videlicet preced. ex Exodo*); Ne timeatis, quia Visio ista magna, quam vidistis, hinc inservit, ut ad oculum videatis veritatem, quò, cùm DEUS vos tentaverit per Prophetam falsum, qui contrarium dicit ejus, quod audivistis, ad mensuram fidei vestræ in lucem producendam, firmiter & constanter persistatis in ea, neque gressus vester vacillet: & fortè, si ego (*Mosès*) tanquam legatus ad vos veniam, vobisque dicam id, quod in mandatis datum mihi est, non audiatis illud, sed credatis alii, cùm venerit, & contrarium ejus, quod ego, vobis indicaverit, id quod facillè fieri posset, nisi id in Visione ista audivissetis.

De Tentatione
Abrahami.
Genes. 22.

Historia Abrahami de Ligatone Isaaci comprehendit duo magna fundamenta Legis. *Unum* est, nobis indicare, quousque se extendat Amor & Timor DEI? Præcepit enim illic tale quid, cum quò nec pecuniæ, neque vitæ profusio comparari potest, sed quod omnia longè excedit & superat, quæ excogitari possent; quin-imò ad quod Naturam inclinare & flecti posse cogitari nequit: hoc videlicet; Ut sit Vir quidam, qui summo prolis suscipiendæ tenetur desiderio, prædives, in summa autoritate constitutus, & nihil magis in votis habens, quàm ut Gens aliqua ex suo semine sit superstes, cui post omnem amissam spem in extrema senectute filius nascatur, & qui posthabito omni affectu ac amore (qui sanè non nisi summus esse potest) propter timorem & amorem DEI, ad præceptum ejus de filio illo suo dilecto stabiliendum, relinquat omnem, quam in ipso collocaverat, spem & expectationem, ac ad mactandum eum post trium dierum iter consentiat. Hoc certè maximum est. Nam si eo momento, cùm mandatum accepit, facere id voluisset, fuisset actio turbulenta, præceps & inconsiderata; verùm quòd id facit post aliquot dierum ab accepto mandato spatium, inde colligitur, fuisse actionem consideratam, maturè deliberatam, & testimonium ac probationem obedientiæ, amoris & timoris DEI, neque hic ad quicquam aliud, vel ad ullam aliam passionem respiciendum esse. Nam Abraham non festinavit occidere filium suum ex pavore aut terrore aliquo ipsi à DEO injecto, ne fortè ipse occideretur, vel ad paupertatem ab ipso redigeretur; sed ut notum fieret, Hominiibus, quidnam conveniat facere propter amorem & timorem DEI, non propter spem alicujus præmii, vel metum pœnæ, sicut multis in locis expo-

exposuimus. Ideò dicit Angelus, *Nunc scio, &c.* Q. D. Ex hac actione, Gen. 22. 12.
 propter quam ab omnibus *DEUM timens* vocaberis, cognoscent
 omnes, quantus in te sit timor DEI, & quousque pertingat. Atque Finis Legis est
 hoc confirmatur & declaratur in Lege, dum docetur, quòd finis to- timor Dei.
 tius Legis in Præceptis affirmativis & negativis, in promissionibus,
 comminationibus, & narrationibus, sit una tantùm res, *Timor sc.*
DEI Opt. Max. Hoc enim est, quod dicitur; *Et erit, si non custodieris* Deut. 28. 58.
omnia verba Legis istius, quæ scripta sunt in Libro isto, ut timeas Nomen glo-
riosum & terribile istud, DOMINUM DEUM tuum. Et hoc unum est ex
 duobus illis, quæ ex historia Ligationis Isaaci discimus.

Alterũ est, docere, quòd in rei veritate crediderint Prophetæ ea, quæ
 ipsis per Prophetiam à DEO oblata fuerunt; ne quis cogitet, ideò,
 quia in Visione aut Somnio, aut mediante Virtute Imaginatrice id
 sit, non semper fieri reverà id, quod audiunt, vel quod ipsis repræsen-
 tatur: aut aliud dubium hîc relinquatur. Ideò voluit nos hîc cer-
 tos reddere, quòd omnia ea, quæ Prophetæ vident in Visione Pro-
 phetiæ, vera sint & certa apud Prophetam, ac extra omnem dubita-
 tionis aleam penes ipsum posita; adeoque non aliter se habeant,
 quàm res omnes existentes, quæ sensibus vel intellectu apprehen-
 duntur. Probatio hujus rei est hæc, quòd Abraham voluerit jugula-
 re filium suum unicum, quem dilexit, sicut præceperat DEUS; licet
 præceptum illud ei vel in Visione, vel in Somnio datum fuerit. Quòd
 si Prophetæ essent dubitabundi in Somnio Prophetiæ, aut si dubita-
 rent aliquo modo de iis, quæ in Visione Prophetiæ apprehendunt,
 sanè non consensissent ad talia facienda, à quibus Natura abhorret;
 neque potuisset Abraham in animo suo invenire, ut faceret tam ma-
 gnam & dubiam actionem. Ac conveniens omninò fuit, ut Liga-
 tio hæc fieret per manus Abrahami & Isaaci. Abraham enim Pa-
 triarcha primus fuit, qui incepit docere Unitatem DEI, Fidem il-
 lam confirmare, propagare, & animis Hominum implantare: unde
 de illo dicitur, *Quia novieum, quòd præcipiet, &c.* Quemadmodum Genes. 18. 19.
 igitur sequuti sunt Homines sententias ejus veras, quas ab ipso audi-
 verunt: ita decet quòque, ut sequantur ea, quæ sequuntur ex ipsis
 operibus, inprimis verò Actionem hanc, quâ confirmavit verita-
 tem Prophetiæ, & timoris ac amoris DEI fastigium nobis mon-
 stravit.

Sic itaque intelligenda sunt ea, quæ de *Tentatione* in Scriptura le-
 gimus; nequaquam autem, ac si DEUS ideò probarer ac tentaret
 Hominem, ut ipse sciat aliquid, quod antea ignorârit. Absit, absit

hoc ab Ipso, quod farui & stulti secundum malitiam cogitationum suarum de Ipso cogitant!

CAP. XXV.

Quòd Opera DEI non propter solam ejus Voluntatem sequantur, sed quoque propter ejus Sapientiam, & Finem aliquem habeant.

Actiones finium ratione sūt quadruplices.

DISTINGUUNTUR *Actiones Finium* ratione in quatuor partes. Sunt enim *Actiones* quædam *Vana & Inanes*, (quæ nullo certo sunt fine), quædam *Jocosa*, (quæ joci & risûs causâ tantum fiunt), quædam *Frustranea*, quædam denique *Bona*.

Actiones frustraneæ quæ.

Actiones Frustraneæ vocantur illæ, in quibus Agens finem, quem intendit, propter impedimenta & obstacula quædam, non assequitur. Audis enim sæpè quendam dicentem ad alium, *Frustrâ laborâsti*; quando nempe quis e. g. Virum quendam quæsiuit, sed non invenit; vel laboriosum iter suscepit, sed negotiatione suâ nihil lucratus est. Item; *Industria & molestia nostra in hoc agroto fuit frustraneæ*; quando videlicet non curatur. Et sic omnes illæ *Actiones* vocantur, in quibus fines certi intenduntur, sed non obtinentur.

Actiones vana vel inanes.

Actiones Vana vel *Inanes* sunt illæ, in quibus nullus planè finis intenditur: ut, cum Homines e. g. manibus suis nugantur, quando sunt cogitabundi: actiones item fariosorum & perturbatorum.

Actiones jocosa vel jocularis.

Actiones Jocosa vel *Joculares* sunt illæ, quæ levis & exigui alicujus finis causâ fiunt, h. e. in quibus intenditur res aliqua non-necessaria & inutilis: ut, cum quis saltat non in eum finem, ut incalescat & concoctionem promoveat; vel, cum quis aliquid risûs tantum & joci causâ agit. De istiusmodi enim actionibus sine dubio dicitur, quòd sint ludus & risus. Variant autem secundum Agentium intentionem & perfectionem. Sunt etenim res quædam, quæ nonnullis sunt necessariae & utilissimæ, nonnullis verò nulli profus usui: ut, Exercitium corporis secundum diversas ejus species, necessarium est ad conservationem sanitatis apud Medicæ artis peritos: sic, Scriptio magnum habet usum apud Viros sapientes & literatos. Nam qui exercitiis corporis utitur ad sanitatem suam conservandam, ut v. g. lusu pilæ, luctatione vel digladiatione, aut spiritûs retentione; vel, qui ea, quæ ad scriptionem requiruntur, agit, ut calamum aprare, char-

chartam præparare, is ab Hominiſibus imperitis ludicrum quid agere cenſebitur, ſed non apud ſapientes & eruditos.

Actiones bonæ ſunt illæ, quas Agens bono & laudabili fine agit, neceſſario nempe, vel utili, quemque etiam aſſequitur. *Actiones bonæ.*

Atque hæc diviſio vel diſtinctio talis eſt, meo iudicio, cui non poſt contradici. Nam qui facit actionem aliquam, vel intendit in ea finem quendam, vel non intendit. Finis autem, qui intenditur, quandoque eſt honeſtus, quandoque verò levis & minus honeſtus; ac interdum acquiritur, interdum verò non. Hæc diſtinctio eſt neceſſaria & coacta.

His itaque ſic expoſitis, dico, neminem ſano intellectu præditum poſſe dicere, ullum aliquod DEI opus eſſe vel Fruſtraneum, vel Inane, vel Ludicrum & Jocoſum; ſed juxta ſententiam noſtram, & juxta ſententiam cujuſvis, qui ſequitur Legem Moſis Doctoris noſtri, Opera ejus omnia ſunt Bona valdè, ſicut dicitur; *Et vidit DEUS quicquid fecerat, & ecce, bonum erat valdè.* Et, quicquid fecit DEUS propter opus aliquod aliud, illud eſt primò in exiſtencia illius neceſſarium, deinde ſummoperè illi utile. E. G. Viſtus Animalium neceſſarius eſt ad ſubſiſtentiam; & Exiſtencia oculi eſt ipsis utilis ad illorum conſervationem: neque alium finem habet viſtus, quàm Animalium ad tempus aliquod conſervationem; & ſenſus, quàm utilitates, quæ ad Animalia ex apprehenſionibus ipſorum redeunt. Ita Philoſophorum eſt ſententia; *In rebus naturalibus nihil eſſe vanum*: h. e. Omnia ea, quæ non ſunt artificialia, neceſſariò finem proſiſitum habere aliquem: nec referre, ſive nos eum ſciamus, ſive non ſciamus. Verùm juxta ſectam Magiſtrorum ſpeculationis, qui exiſtimant, DEUM nihil facere propter aliud, & nullas eſſe cauſas & cauſata, ſed omnia ejus opera eſſe ſecundùm meram Ipiſius voluntatem, nullumque illorum finem quærendum, nec dicendum, cur hoc fecerit, illud verò non; atque adèd facere quicquid vult ſine ſapientia: juxta horum inquam ſententiam, Opera DEI ingrediuntur in cenſum Operum vanorum, quin-imò leviora adhuc illis erunt. Nam qui in vanum laborat, is nullum finem intendit, ſed eſt perturbatus, ignorans ipſemet quid agat! DEUS verò juxta illos ſcit quod agit, & intendit illud, ſine tamen fine aliquo, & ad nullam utilitatem. Quòd autem operum DEI quædam ſint tantùm Ludi cauſa, Jocoſa, Ludicra, illud manifeſtam habet falſitatem in principio cogitationis. Neq; audiendi hîc ſunt amentes illi, qui exiſtimant, Simiam riſus & joci cauſa creatam eſſe. Ex mera enim naturæ Generationis & Corru-

Actiones Dei omnes bonæ, neceſſariæ, & utiles.

Genef. I. 31.

ptionis ignorantione, principii item hujus oblivione hoc procedit, quòd Intentio D E I fuerit, ita existere facere (*create*), quicquid existere poruit, sicuti videmus, &, ut aliter sit, à Sapiencia ejus non sit decretum. Propterea impossibile est secundum hanc considerationem, quòd omnia sequantur decretum Sapienciae ejus, (*ut sc. quosdam ipsius opera sint ludicra*). Sed illi, qui dicunt, quòd in Operibus D E I nullus finis spectetur, permoti sunt ad hoc necessario, quia considerant totam rerum Existentiam secundum suum sensum; quia dicunt, Quis est finis totius Mundi in universalitate sua? Et de necessitate existimant dicendum esse illis, qui credunt Novitatem Mundi, quòd sic voluerit D E U S; & non propter aliam causam, & sic consequenter in omnibus Mundi partibus, ita ut ne quidem membranam oculi uveam perforatam, & cornicularem pellucidam esse concedant propter transmissionem spiritus visivi, ut apprehendere possit objecta sua. Nequaquam enim concedunt, quòd ista sint visus causa, quòd membrana una sit perforata, altera pellucida propter Visum; sed dicunt, Ita voluit D E U S: licet alio modo Visus fieri potuerit. Ac extant loca quaedam Scripturae, ex quorum sensu literali in principio speculationis hic sensus elici videntur: ut, *Quicquid voluit, fecit*, &c. Item; *Anima ejus desideravit, & fecit*. Item; *Quis dicit tibi, quid facis?* At horum & similium locorum sententia est, quòd ea, quae D E U S vult, necessario fiant, neque à quoquam impediri possit, ne Voluntas ejus fiat; sed quòd D E U S non velit, nisi id, quod possibile est; neque omne possibile, verum id, quod Sapiencia ejus decernit: & sic bonum sit in summo gradu, quicquid vult D E U S facere, neque quisquam inter Ipsum & inter Opus impedimentum possit ponere. Atque haec est sententia omnium Legem amplectentium, & Philosophorum. Et sic quoque est sententia nostra; quia licet credamus, quòd Mundus sit innovatus, magna tamen pars Sapienciarum nostrorum non credunt, quòd sit propter voluntatem solam, & non propter rem aliam: sed dicunt, quòd Sapiencia ejus, quae est incomprehensibilis, necessario fecerit existentiam Mundi hujus in Universalitate sua, sicut existit: & Sapienciam illam eandem, quae non mutatur, necessario postulasse Privationem ejus antequam existeret. Invenies hoc apud Sapientes in explicatione loci illius, *Omnia fecit pulchra in tempore suo*. Idq; totum fecerunt ad vitandum id, quod vitandum est; videlicet, Agentem facere opus aliquod, & nullum in eo finem intendere. Sic credunt vulgò Legis nostrae Doctores. Et ita quoq; exponunt Prophetæ nostri, quòd singulae Operum naturalium

Psal. 115. 3.

Jobi 23. 13.

Jobi 9. 12.

II.

ralium.

ralium partes sint ordinatæ, dispositæ & inter se invicem colligatæ, seseq; habeant ut causæ & causata, nullaque sint vel vana, vel frustranea, vel ludicra, sed summæ Sapientiæ opera. Ita dicit David; *Quam multa sunt opera tua, DOMINE? Omnia in sapientia fecisti, impleta est Terra possessionibus tuis.* Item; *Omnia opera ejus in fide.* Item Salomon; *In sapientia fundavit Terram,* &c. Atq; hoc frequentissimè reperitur, neque aliter credendum est. Ita speculatio Philosophica pronuntiat, quòd in rebus naturalibus nihil sit vanum, frustraneum & ludicrum, multò minùs in corporibus cœlestibus, quæ materiæ suæ ratione magis sunt ordinata & disposita.

Psal. 104. 24.

Psal. 33. 4.

Prov. 3. 19.

Scito autem, maximam dubiorum partem, quæ perplexitatem inducunt in investigatione finis totius hujus Universi, vel singularum illius partium, originem suam trahere ex errore & vana persuasione illa, quam de se ipso Homo concipit, quasi nimirum ipsius causâ omnia essent condita; ex ignorantia naturæ Materiæ hujus inferioris; ac denique ex ignorantia Intentionis primæ, quæ est, Existere facere, quicquid existere potest: quia Existencia bona est sine dubio. Ex illo itaque errore, & duarum dictarum rerum Ignorantia oriuntur dubia & scrupuli omnes, propter quos existimamus, quædam DEI opera esse Ludicra, quædam Vana, quædam Frustranea.

Scito etiam, illos, qui admiserunt istud absurdum, quòd DEI opera juxta illos sint sicut opera vana nullum prorsus finem habentia, idèd noluisse concedere, quòd sequantur ejus Sapientiam, ne illos hoc adigat ad recipiendam sententiam de Antiquitate Mundi. Idèd hîc clausurunt portam.

Sed declaravi tibi jam sententiam Legis nostræ in hoc negotio; Credendum nempe, nihil absurdi esse, si dicamus, omnium istorum Operum existentiam & privationem sequi Sapientiam DEI, at nos in ipsius Operibus multos modos Sapientiæ illius ignorare. Super hac sententia fundata est tota Lex Mosaica. Ab hac sententia incipit, dum ait; *Et vidit DEUS quicquid fecerat, & ecce, bonum erat valde.* In eadem sententia finitur; *DEI perfectum est opus,* &c. Tu itaque hoc observa & considera. Nam si diligenter trutinaveris sententiam istam, & sententiam Philosophorum, ac ea, quæ in præcedentibus de hac materia capitibus dicta sunt, probè intellexeris, nullam ullâ in re inter ipsas discrepantiam & diversitatem

Genes. 1.

Deut. 32. 4.

invenies, nisi quòd illi Antiquitatem Mundi credant, nos verò ejus Novitatem.

An Præcepta Mosaica finem & causam habeant, an verò dependeant à sola Voluntate DEI?

QUEM AD MODUM dissentiunt Magistri speculationis ab iis, qui Legem credunt, in hoc, Utrum Opera Dei Opt. Max. sequantur ejus Sapientiam, an verò nudam ejus Voluntatem citra ullius finis respectum? sic manet eadem controversia de Præceptis, quæ nobis dedit. Sunt enim, qui nullam illorum causam quærunt, sed dicunt, Præcepta omnia solam ipsius Voluntatem sequi. Alii dicunt, Omne Præceptum & Interdictum sequi ipsius Sapientiam, & certum finem spectare; omnia suas habere causas, & utilitatis alicujus gratiâ præcepta esse; omnia suas habere rationes; sed nos multorû rationes, & modos Sapientiæ Divinæ in illis ignorare.

Atque hæc est sententia communis omnium nostrorum Sapientum, tam vulgarium, quàm singularium. Evidentia quoque hic sunt Legis nostræ testimonia: ut, *Statuta & judicia justa*. Item: *Judicia DOMINI sunt veritas, justa sunt pariter*. Quod attinet illa, quæ vocantur *Chykkim* Statuta, ut *de Vestimento commixto ex lana & lino, de Carne & Lacte, de Hirco, qui in desertum emittebatur*, (de quibus Sapientes nostri dixerunt; *In verbis, quæ chakakti statui vel insculpsit tibi, non licet tibi cogitare*, [h. e. aliquid mutare, ea vellicare], & *Satan accusat illa, Gentes Mundi contradicunt illis*): de his, inquam, non credit multitudo Sapientum nostrorum, quòd nullam causam, nullumque finem habeant, (hoc enim modo reducerentur ad opera vana); sed credunt, quòd omninò habeant causam, sive finem atque usum, nobis tamen, vel propter imbecillitatem mentis nostræ, vel propter

Præcepta quædam habent finem evidentem & manifestum; quædam non.

imperfectionem sapientiæ, incognitum. Propterea omnia præcepta causam habent, h. e. omnia Præcepta & Prohibitiones finem atque usum habent, idque ita, ut quorundam usus nobis sit cognitus & manifestus, ut Prohibitionis *homicidii & furti*; quorundam verò non, ut in Præceptis suprâ commemoratis, item in Prohibitione *praputii, & heterogeneorum*. Illa, quorum usus & utilitas nota est, vulgo vocantur *Mischpatim* Judicia; illa verò, quorum usus non est vulgo manifestus, vocantur *Chykkim* Statuta. Hinc dicunt sæpè, כִּי לֹא דָבַר רַק הוּא מִכֶּם וְאִם דָּבַר רַק הוּא מִכֶּם, h. e. *Datio preceptorum istorum*

istorum non est res inanis nullum usum habens; & si videatur præceptum ali-
quod tale esse, tùm id provenit ex imperfectione apprehensionis vestra. Nôsti
etiam tritum illud, quod communiter ajunt; Salomonem scivisse caus-
sas omnium præceptorum, excepto illo de Vacca rufa. Item illud, quod
ajunt: D E U M abscondisse causas præceptorum, ne nobis vilescerent, sicut Sa-
lomon contigit in * duobus præceptis, quorum ratio manifestata erat. Atque
hûc tendunt omnia Sapientum nostrorum dicta, omnia item Libro-
rum Sacrorum testimonia. Unum tamen inveni apud Sapientes
nostros in *Bereschith rabba*, ex quo videtur in principio cogitationis,
quædam præcepta nullam habere rationem; sed simpliciter esse
præcepta, ac nullum alium prætereà habere finem, vel usum. Dicunt
enim ibi; Quid interest D E O Sancto & Benedicto, sive quis jugulet à collo,
sive à cervice? Dicitur, Non data sunt præcepta nisi ארז lezareph ut illis
probentur vel defacentur Creatura, sicut dicitur, Verbum D O M I N I
Tzaruph. Hoc dictum licet sit mirabile, nullumq; ipsi simile in verbis
illorum reperitur, ita tamen illud explicabo, sicut audies, ut ne vel
tantillum egrediamur ordinem verborum ipsorum, neque etiam dis-
cedamus à recepto isto fundamento, quod omnia præcepta finem
& usum habeant in hoc Mundo, sicut ajunt, Quia non est res inanis, &c.
& sicut D E U S apud Prophetam ait; Non dixi semini Jacob frustra, Jefa. 45. 19.
querite me: ego D O M I N U S loquens justitiam, & qui annuntio recta.
Quod itaq; unicuiq; perfectâ mente prædico in hoc negotio creden-
dum, hoc est, quod nunc indicabo; Unumquodq; præceptum in ge-
nere consideratum necessariò habet causam aliquam, sed partes, mem-
bra, & circumstantia ejus sunt illa, de quibus dicitur, quod præcepta tan-
tùm sint. E. G. Interfectio Animalium ad necessitatem alimenti &
sustentationis manifestam habet utilitatem; quod verò fieri debet
per mastationem, jugulationem, non per narium discissionem, aut
œsophagi, & gutturis in certo loco amputationem, istâ & similia fa-
ciunt, ad probandum in illis Creaturas, prout quidem ex ipsorum exem-
plo, sive quis mactet à collo, sive à cervice &c. tibi liquet: quod exemplum
commemorare volui, quia sæpiùs in verbis Ipsorum p. m. occurrit;
Mactans à collo, &, Mactans à cervice. Sed vera hujus rei ratio est, quòd,
cùm necessitas Homines coëgit ad comestionem Animalium, spe-
ctatum fuerit, ut occiderentur morte levi, & levi cum actione. Nam
Amputatio colli non potest fieri, nisi gladio vel simili instrumento;
Mactatio autem quâvis re potest perfici. Atq; ad tantò levio rem mor-
tem reddendam præceptum fuit, ut culter sit acutus. Verùm ad par-
ticularium præceptorum circumstantiarum rationem explicandam
exem-

* De non multi-
plicandis sc. pri-
mò equis, dein-
de mulieribus,
quorum duorù
præceptorum ra-
tio in Lege est
exposita & sub-
juncta, ut vide-
re est Deut. 17.
16. 17. Vide Cõ-
mentatores He-
braos R. Schem-
tobh, & Epho-
di.

Psal. 18. 31.

exempli loco adduci quoque meritò potest *Oblatio*. Nam oblatio hostiæ habet utilitatem magnam, sicut explicabo; sed quòd hostia una debeat esse Agnus, alia Aries, & quòd numerus ipsarum sit certus ac definitus, ejus ratio nulla dari potest; qui verò laborat alicujus similis circumstantiæ rationem reddere, is meo judicio est amentissimus, neq; absurditates à se remover, sed potiùs sibi auget. Is enim æquè longè abest à veritate, qui credit istiusmodi particularia habere rationes, atq; is, qui credit, totum præceptum nullam habere utilitatem. Ac scito, quòd Sapientia requirat, vel, si mavis, dic, quòd Necessitas postulet, ut talia in præceptis existant, quæ nullam rationem habent; & quòd res quasi impossibilis sit in Legge, ut hujus classis res aliqua in illa non existat. Modi autem hujus impossibilitatis sunt isti. Si dicas, quare illa oblatio debet esse Agnus, & non Aries? eadem quæstio mansisset, si loco Agni positus fuisset Aries; nam necessariò species aliqua esse debuit. Ita si quis dicat, quare debent esse septem Agni, & non octo? idem quæri posset, si fuissent octo, vel decem, vel viginti. Nam necessariò numerus aliquis constituendus fuit. Itaq; simile hoc est naturæ Possibilis, cujus hæc est ratio, ut necessariò sit alterutrum Possibile. De illis autem non potest quæri, Quare est hoc possibile, & non alterù illorum? Eadem enim quæstio moveretur, si alterum hujus loco esset. Tu itaq; hoc retine & animo tuo imprime, ut & illud, quòd, cum Sapientes nostri passim dicunt, Omnia præcepta suas habere causas, Salomonem item omniù præceptorum causas scivisse; intelligèdum id sit de usu sive fine Præceptorum *generaliter*, non verò *de singulis illorum partibus & circumstantiis*.

Cum itaque ita se res habeat, omnia sexcenta & tredecim præcepta in classes aliquot distribuam, quarum unaquæque aliquot iterù præcepta, quæ ejusdem sunt speciei vel inter se affinia, contineat, & uniuscujusque classis causas indicabo, unà cum utilitatibus, quæ nec in dubium vocari, nec refutari possunt. Deinde revertar ad singula præcepta, quæ sub illa classe comprehenduntur, seorsim, & illorù quoq; causam explicabo, ita ut non nisi pauca sint remansura, quorù rationes mihi nec in hodiernum usque diem constant. Sic notæ sunt mihi etiam quædam particulares præceptorum circumstantiæ, quarum ratio reddi potest. Sed post-hæc ista omnia ex me audies. Nequeo enim tibi causas istas omnes explicare, nisi postquam præmiserò capita quædam, in quibus complexurus sum aliqua, quæ viam quasi ad illa nobis sternent. Ista autem sunt
illa capita, quæ nunc sum exorsurus.

CAP. XXVII.

*Legem duplicem habere Intentionem, Eὐταξίαν
videlicet Anima, & Eὐταξίαν
Corporis.*

IN T E N T I O generalis Legis est duplex, Eὐταξίαν nempe Corporis, *Intentio Legis duplex.*
& Eὐταξίαν Anima.

Eὐταξίαν Anima est, ut dentur Populo pro illius capru sententiæ veræ *1. Eὐταξίαν Ani-*
in rebus Relligionis. Ideò quædam sunt traditæ clarè & manifestè, *ma.*
quædam verò sub parabolis. Non enim fert natura imperiti Vulgi
Apprehensionem rerum illarum veram, prout est.

Eὐταξίαν Corporis consistit in dispositione & ordinatione victûs *2. Eὐταξίαν Cor-*
pforum, quem sibi invicem subministrant. Et hæc iterum duabus *poris.*
rebus perficitur: *primò*, Omnem inter ipsos violentiam tollendo, ne
quivis agat id, quod ipsi lubet, placet, vel potest; sed unusquisq; re-
spiciat commodum publicum: *secundò*, docendo Homines virtutes
ad Reipublicæ gubernationem utiles & necessarias.

Scito autem, duarum harum Legis Intentionum unam sine dubio
alteram dignitate præcedere; primas enim partes dignitate sibi ven-
dicat *Eὐταξίαν* Animæ, quæ res Fidei complectitur; altera autem prior
est Naturâ & Tempore, *Eὐταξίαν* videlicet Corporis, quæ de Reipubli-
cæ gubernatione & negotiorum ejus administratione agit.

Et hæc secunda prius est necessaria, unde etiam magis exactè &
minutim unà cum suis partibus est in Legge tractata. Nam non po-
test perveniri ad Intentionem primam, nisi post adeptam perfectio-
nem istam secundam. Ostensum enim est per démonstrationem, *Duplicem perfe-*
quòd Homo duas perfectiones habeat, *fectionem nempe primam,*
quæ est perfectio Corporis, & *fectionem secundam,* quæ est perfectio
Animæ. *Perfectio prima* est, ut sit sanus in optima dispositione cor-
porali. Hoc verò esse nequit, nisi omni tempore necessaria sua inven-
niat, ut Alimenta, & alia ad Corporis regimen spectantia, Habita-
tionem sc., Balnea, & alia hujus generis. Istud autem nequit perfici
ab uno solo Homine; (nullus etenim Homo ad hanc mensuram
pervenire potest): sed à congregatione politica totius alicujus Re-
gionis vel Civitatis, sicuti notum est, quòd Homo sit naturâ Animal
Politicum. *Perfectio secunda* est, ut sit Intelligens actu, ac sciat de o-
mnibus Entibus, quicquid Homo scire potest secundum ultimam

suam perfectionem. Evidens autem est, quòd in hac Perfectione secunda nulla sint opera, nec qualitates aut virtutes, sed scientiæ & cognitiones solùm, quæ ex speculatione & diligenti inquisitione proveniunt. Clarum etiam est, ad nobilem istam Perfectionem ultimam non posse perveniri, nisi post Perfectionem primam. Homo etenim non potest intelligere Intelligibile, etiam si ab alio doceatur, multò minùs à se- ipso, quamdiù dolore, fame, siti, calore, frigore & c. affligitur & premitur. Sed postquam pervénit ad perfectionem primam, potest quoque pervenire ad perfectionem secundam, quæ est omnibus modis præstantissima, utpote quæ sola causa est Vitæ perpetuæ & æternæ. Lex autem vera, quam docemus esse unam, & nullam aliam præter ipsam, Lex inquam Mosis, simul nobis tradit utramque Perfectionem; *Dispositionem nempe & virtutum actionum & negotiorum humanorum*, per violentiæ sublationem, & honestarum laudabiliumque virtutum formationem, ita ut Homines in tali ordine subsistere, vivere & conservari possint, quòd ad primam Perfectionem pertingant; deinde *Dispositionem rerum credendarum & rerum sciendarum*, ut pertingant ad Perfectionem postremam. Has duas Perfectiones descripsit nobis Lex ipsa, & indicavit, quòd finis Legû illarum sit, ad illas Hominem perducere: dum inquit; *Itaq; præcipit nobis D O M I N U S facere omnia statuta ista, ut timeamus D O M I N U M D E U M nostrum, ut benè sit nobis omnibus diebus, & conservaret nos in vita sicut hodiè*: ubi primo loco posuit perfectionem postremam, propter ejus dignitatem, sicuti declaravimus comparatam esse Perfectionem ultimam. Hoc enim est, quod ait; *Ut benè sit nobis omnibus diebus*. In quem sensum, ut nôsti, Rabbini nostri ajunt; *Ut benè sit tibi in illo Mundo, qui totus Bonus est; & prolonges dies in Mundo, qui totus Longus est*. Sic namque ejus, quod hîc ait, *Ut benè sit nobis omnibus diebus*, sensus quoque est, *Ut pervenias in Mundum, qui totus bonus est & longus*, quæ est substantia perpetua & æterna. Quod verò ait, *Ut vivificaret nos sicut hodiè*, id intelligitur de substantia corporali prima, quæ ad tempus tantùm durat, & non perficitur, nisi in totius alicujus Provinciæ vel Civitatis congregatione, sicut exposuimus.

Utramq; perfectionem Homini docet Lex.

Deut. 6. 24.

CAP. XXIIIX.

Quòd omnia & singula Præcepta tendant vel ad Eὐταξίαν Anima, vel ad Eὐταξίαν Corporis, adeoq; finem aliquem habeant.

EX iis, de quibus monendus & instruendus es, est & hoc, ut scias, quòd Lex sententiarum & scientiarum illarum, per quas perfectio ultima acquiritur, finem tantum dederit. Præcepit enim nobis credere in genere Existentiã DEI, Unitatem item, Scientiam, Potentiam, Voluntatem & Æternitatem illius, quæ omnia sunt fines ultimi, qui in specie & definitè cognosci nequeunt, sed post multarum demùm rerum cognitionem. Ita præcepit credere principia quædam, quæ necessaria sunt ad *ὁρθοταξίαν* conversationis Politicæ & Civilis: ut, quòd DEUS irascatur contra eum, qui rebellem se ipsi præbet, ideoq; timendum & cavendum esse, ne rebellemus ei. Verùm de reliquis sententiis vel scientiis realibus in hac Universitate, ut sunt omnes scientiæ speculativæ secundum varias suas species, quibus sententiæ illæ, quæ sunt finis ultimus, verificantur, nihil expressè Lex præcepit sicut de prioribus, sed in genere tantum, sicut ait; *Ad diligendum DOMINUM*. Nôsti autem, quàm severè præceperit Lex de dilectione DEI, cum ait; *Diliges eum ex toto corde tuo, Deut. 6.5. ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis.* Verùm docuimus in Opere nostro Talmudico, quòd iste Amor non rectè firmetur, nisi per Apprehensionem veram totius hujus Entium Universalitatis, & Sapientiæ DEI in illa latentis cognitionem, ac simul indicavimus, quid de hoc negotio tradant Sapientes nostri.

Ex iis autem, quæ nunc de hac re diximus, colligimus, quòd omne Præceptum, sive sit Affirmativum, sive Negativum, hûc tendat; *primò*, ut omnem violentiam tollat, & mores bonos, ad Societatis politicæ conservationem necessarios, generet: *deinde*, ut veras opiniones de iis, quæ credenda sunt, doceat, & quidem tales, quæ vel per se scitu sunt necessariae, vel ad violentiam tollendam, aut virtutes honestas excitandas. Et de talibus Præceptis dicimus, quòd manifestam habeant rationem & utilitatem, neque de fine eorum quærendum sit. Nullus etenim est, qui hæsitabundus sit, vel quærat,

Finis & scopus omnium præceptorum.

Cur mandatum nobis sit credere, D E U M esse Unum? vel, Quare prohibitum nobis sit Homicidium, Furtum, Vindicta, Ultio sanguinis? aut, Cur jubeamur nos invicem diligere? Sed Præcepta, de quibus perplexi Homines sunt & disputant, ita ut quidam dicant, illa nullam habere utilitatem, sed simpliciter esse præcepta; quidam verò, quòd utilitatem, nobis tamen occultam, habeant; sunt illa, in quorum sensu litterali nulla utilitas apparet è tribus illis rebus, quarum mentionem fecimus; h. e. quòd nec opinionem aliquam veram credendam contineant, nec virtutem aliquam honestam doceant, nec denique iniquitatem & violentiam è mediò tollant; sed è quorum sensu viderur, ac si nihil facerent nec ad *δυσταξίαν* Animæ, docendo de rebus Fidei, nec ad *δυσταξίαν* Corporis, præscribendo ordines & vias ad gubernationem Reipublicæ vel Oeconomix necessarias, ut sunt, Præcepta de Vestimentis heterogeneis, de diversis Seminibus, de Lacte & Carne, de tegendo Sanguine, de Vitula decollata, de redemptione primogeniti Asini, & similia, quorum omnium explicationem, rationes veras ac demonstrationes adhuc ex me audies, exceptis tamen particularibus circumstantiis, & paucis quibusdam aliis præceptis. Exponam enim tibi, quòd ista omnia & similia necessariò ad aliquam trium dictarum rerum faciant, vel sc. ad *δυσταξίαν* Animæ, vel ad *δυσταξίαν* Corporis, quæ duobus absolvitur, Ablatione Violentiæ, & Formatione honestarum Virtutum. Probè autem retine ea, quæ de Fidei dogmatibus diximus; quòd sc. quandoque præceptum aliquod Fidei aliquem explicet articulum, ita ut ille solus, & nihil aliud spectetur, prout est articulus de Unitate, Æternitate, & Incorporeitate D E I; quandoque autem ita, ut credendus sit, vel ad aufereudam iniquitatem, vel ad acquirendos bonos mores: ut est illud, quòd D E U S irascatur contra eum, qui alium opprimit, sicut dicitur; *Irascetur q̄ furor meus, & occidam vos.* Item illud, quòd D E U S statim exaudiat clamorem oppressorum & afflictorum.

Exod. 22. 23.

CAP. XXIX.

*De Abrahamo, quòd, cùm inciperet refutare
Zabaiſtas, illorumq; Idololatriam oppugnare, à
Rege fuerit incarceratus & relegatus. Alia
quadam de illorum Idololatria
& Fabulis, &c.*

NOTUM est, Abrahamum Patrem nostrum educatum esse in fide Zabæorum, qui statuerunt, Nullum esse DEUM præter *Zabaiſta Stellas habebant pro Diis.* Stellas. Sed cùm indicavero tibi in hoc capite Libros ipſorum, qui nunc inter nos extant translati in linguam Arabicam, & Annales ipſorum antiquos, ac exinde ſententias illorum produxero, videbis, quòd expreſſè dicant, Stellas eſſe Divinas, (vel, *Deos minorum Gentium*), & Solem eſſe Deum Magnum. Ita dicunt quoque, reliquos quinque Planetas eſſe Deos, ſed duo Luminaria eſſe Majores. Invenies quoque, illos clarè dicere, Solem regere Mundum ſuperiorem & inferiorem. His ipſis verbis dicunt iſtud. Sic reperies quoque in diſcis ipſorum Libris & Annalibus, quòd de Abrahamo in hunc ſenſum ſcribant; Cùm Abrahamus, qui educatus eſt in Cuthia, à *Fabula ipſorum de Patriarcha Abrahamo.* vulgo diſſentiret & diceret, quòd præter Solem alius ſit Creator, incepſiſſe illos ſic & ſic ipſi objicere, & inter alias objectiones meminerunt quoque Operationum Solis evidentium & manifeſtarum in hoc Mundo. Abrahamum autè reſpondiſſe eis; Juſti eſtis, h. e. Rectè dicitis, quia Sol eſt iſtar ſecuris, quæ eſt in manu cædentis ipſa. Deinde meminerunt quoque objectionum quarundam, quas ipſe movit contra illos. Et tandem ſcribunt, quòd Rex ipſum incarceraverit; ſed hoc nihil obſtante ipſe perrexerit in carcere ſeſe illis opponere. Quocirca Regem, cùm timeret, ne Regno ſuo detrimentum inferret, Homines quæ à Relligione ſua abduceret, ipſum in fines uſque Orientis, conſiſcatis omnibus ejus bonis, relegaſſe. Invenies hæc omnia manifeſtis verbis in libro, qui vocatur *העבורה הנכונה*. Eorum verò, quæ in Libris noſtris Canonicis habemus, nullam faciunt mentionem, ut nec illius, quòd Prophetia ipſi oblata fuerit; quoniam refutare ipſum ſtudebant, eò quòd ſententiæ illorum malæ contradiceret. Ac certè nullum mihi eſt dubium, quin erronei illi ſpiritus, cùm ipſis contradiceret, omnis generis maledictis &

convitiis illum profciderint. Et quia omnes illas injurias propter DEI gloriam patienter ferebat, (prout æquum est facere), idcirco dictum est ipsi: *Benedicentibus tibi benedicam, & maledicentibus tibi maledicam.* Cujus rei impletionem hodieque videmus, dum omnes Homines unanimiter ipsum admirantur, & in ipso benedicuntur, etiam illi, qui non sunt ex ejus semine. Nec quisquam est, qui huic rei contradicat, aut qui dignitatem & excellentiam ejus ignoret, nisi reliquæ quædam nationis illius abjectæ, quæ remanserunt in extremis Terræ partibus, ut infideles Turcæ in partibus quibusdam Aquilonis, & Indi in quibusdam Australis Terræ partibus. Illi enim sunt de reliquiis nationis Zabaiistarum, quæ Gens totum Terrarum orbem impleverat. Summus autem gradus, ad quem Philosophi illius temporis in speculatione sua pervenerunt, fuit, quòd existimarent, DEUM esse Spiritum Sphæræ vel Orbis cœlestis; Orbes cœlestes & Planetas esse Corpora, & DEUM Opt. Max. esse Spiritum illorum. Meminit hujus sententiæ *Abubachar Alsaig* in Commentario super librum *Aristot. de Audit.* Ideò omnes *Zabaiista* crediderunt Antiquitatem Mundi, quia Cœli juxta illos sunt DEUS. Insuper existimarent, *Adamum primum* fuisse virum ex viro & femina, sicut reliqui Homines, progenitum. Sed tamen magnis laudibus ipsum evexerunt: dixerunt, illum fuisse Apostolum Lunæ, vocasse Homines ad cultum Lunæ, & Libros composuisse de Cultura Terræ. Sic de *Noah* dicunt *Zabaiistæ*, quòd fuerit Agricola, neque ipsi cultus Imaginum placuerit. Inde invenies, omnes *Zabios* vituperare *Noam*, & dicere, quòd nullas coluerit Imagines. Item, quòd in judicium vocatus, carcerique inclusus fuerit, eò quòd DEUM Opt. Max. coluerit: & alia. *Scherbum* existimant discessisse à sententia patris sui *Adami* in cultu Lunæ. In summa, tanta mendacia proferrunt, ut nil nisi risum iis concitent, & summam mentis suæ *appropinquat*, ac Philosophiæ ignorantiam & imperitiam prodant. De *Adamo* dicunt, quòd, cum ex climate, h. e. ex Terra *עֵדֶן*, quæ Indiæ vicina est, egressus, & terram *Babel* ingressus fuit, multa mirabilia secum asportaverit, & inter illa Arborem, flores, folia, & ramos auri habentem, Arborem item talem lapideam, folia item cujusdam Arboris ita virescentis, ut folia ejus ab igne non consumantur, & quæ sub se comprehendere vel tegere possit decem millia virorum staturæ *Adami*, quòd duo secum folia gestaverit, è quorum unoquoque duo Homines contegere vel vestire se potuerint! Atque sic multa alia narrant hujus generis admiranda! Miror autem illos, quòd Mundi æter-

Zabaiistarū fabula de Adamo.

De Noah.

De Scherbo.

æternitatem crediderint, & tamen rebus istis impossibilibus in Natura fidem adhibuerint! Intentio verò illorum in commemoratio-
ne Adami, & eorum, quæ ei attribuunt, ad nihil aliud tendit, quàm
ad confirmandam sententiam de Æternitate Mundi, & ut inde por-
rò sequatur, Astra & Orbes esse DEUM.

Cùm autem egressus fuit Columna illa Mundi (Abrahamus), &
didicisset, quòd DEUS sit abstractus, incorporeus, & omnes Orbes
& Stellæ ipsius opera, vanitatumque istarum, in quibus educatus
fuit, falsitatem intellexisset; cœpit sententias & dogmata illa refu-
tare, ac publicè sese illis opponere, *Nomenq; DOMINI DEI Mundi* Gen. 21. 33.
invocare, ita ut profiteretur, DEUM esse, & Mundum hunc creâsse.

Porro, secundùm sententias illas Zabiorum erexerunt Stellis *Zabii Stellis e-*
Imagines, & Soli quidem Imagines aureas, Lunæ verò argenteas, *rexerunt Im-*
atque ita Metalla & Climata Terræ inter Stellas partiti sunt. Dixe- *gines.*
runt enim, Climatis N. DEUM esse Stellam N. Deinde Sacella ædi- *Sacella item.*
ficaverunt, Imaginesque in illis collocârunt, arbitantes, vires Stel-
larum influere in illas Imagines, easque Intelligendi virtutem ha-
bere, Hominibus Prophetiæ donum largiri, ac denique, quæ ipsis
utilia ac salutaria sunt, indicare. Ita dicunt de Arboribus, quæ sunt
ex portione Stellarum illarum; cùm Arbor quædam Stellæ alicui
dedicatur, nomini ejus plantatur, & hoc vel illo pacto colitur, quòd
virtutes spirituales Stellæ in Arborem illam infundantur, ita ut se-
cundùm modum Prophetiæ cum Hominibus, ut prophetét, loqua-
tur, & in Somnio etiâ illos alloquatur. Hæc omnia invenies in ipso-
rum libris, quorum mentionem feci. Atque hi sunt *Propheta illi Ba-*
halis, & *Propheta Lucorum*, quorum in Libris Sacris mentio fit, in quo- *Propheta Baalis*
rum animis sententiæ istæ tam altas radices fixerunt, *et dereliquerint* 1. Reg. 18. 26.
Do M I N U M, & clamârunt ad Baalem, Exaudi nos! Ista omnia provenie-
runt ex opinionum illarum divulgatione, & summâ ignorantia ac
dementia, quæ tùm in Mundo regnabat. Atque ex hac Imaginatio-
num specie ortæ sunt sententiæ aliæ, è quibus fuerunt *Præstigiatores*
(מְעִינִים), *Augures* (מַנְחָשִׁים), *Astrologi* (מַכְשָׁפִים), *Incantatores* (חַוֵּר חֹכֵר),
Consultentes Magos, *Arioli* (דַּעֲוִי), & *Quærentes ex mortuis*. Sed in ma-
gno nostro Opere Talmudico expoluimus jam, quòd Abraham Pa-
ter noster p. m. rationibus inceperit opiniones istas refutare, & leni-
bus ac placidis verbis corda Hominum ad verum DEI cultum per-
trahere, donec in medium prodiit Princeps ille Prophetarum, & per-
fectè hoc negotium exequutus est, Infideles ejusmodi Homines
morte mulctare, memoriam ipsorum delere, & è Terra Viventium
extir-

Deut. 7. 5. extirpare jubens, (*Altaria, inquit, eorum destruetis, &c.*) vias quin-
 Lev. 20. 23. etiam ipsorum sequi serio interdicens, sicut ait; *Non ambulabitis in*
statutis Gentium, &c. Nōsti enim ex pluribus Scripturæ locis, quod
 Prima Legis in- *prima Legis nostræ intentio sit, Idololatriam tollere, memoriam*
 zentio est, *Idolo-* *illius, & omnium eorum, quæ illi adhærent, aut Hominibus ad illam*
 latriam tollere. *vel minimam occasionem præbet, delere; ut, Pythonum, Ariolorum,*
Traductionis per ignem, Divinatorum, Præstigiatorum, Incanta-
torum, Augurum, Astrologorum, Mortuos consulentium, &c. cave-
re deniq; ne operibus illorum vel tantillum nos asimilemus, multò
minùs in illis ambulemus. Hinc dicitur expressè in Lege: Omne
 Deut. 12. 31. *id, quod tanquam cultus aliquis Idolo præstatur; omnem item obla-*
 Oblationes, quas *tionem, quæ illi offertur, abominationi esse Creatori. Hoc quippe*
 Zababista- *est, quod dicitur; Quia omnem abominationem, quam odio habet, faciunt*
 obtulerunt. *Diis suis. Invenies in libris ipsorum, quos tibi nominabo, quod SOLI*
 (Deo suo majori) obtulerint septem vesperitiliones, septem mures,
 & septem reptilia alia, cum certis quibusdam rebus; quæ sola suffi-
 cere possunt ad magnam illorum abominationem mortalibus ostend-
 endam. Itaque manifestam habent utilitatem omnia præcepta &
 interdicta, Idololatriam, & quicquid illi adhæret, ad eam permovet
 aut pertinet, prohibentia; quia faciunt ad nos ex pestiferis illis opi-
 nionibus eripiendos, quæ ab iis, quæ ad utramq;, Corporis & Ani-
 mæ, perfectionem nobis profunt, nos in insanias illas deturbant, in
 quibus Patres & Seniores nostri educati fuerunt, sicut de illis dicitur;
 Jof. 24. 2. *Dixit q̄, Jehosua ad universum Populum, Sic dixit DOMINUS DEUS*
Israël, Trans flumen habitaverunt Patres vestri à seculo, ut Therah pater
Abraham, & pater Nahor, servierunt q̄, Diis alienis: & sicut de illis Pro-
phetæ veri dixerūt; quod post vanitates, quæ nihil profunt, ambulaverint.
 Quanta igitur est utilitas omnium illorū præceptorum, quæ nos ab
 hoc magno errore liberant, & ad veram de DEO fidem convertunt?
 docendo sc., quod DEUS in hoc Mundo sit, qui omnia creavit, quod
 Ipse sit colendus, diligendus & timendus; non verò illi, qui falsò
 pro Diis habentur; & quod ad Voluntatem ejus perficiendam nulla
 res laboriosa requiratur, sed solùm Ipsius Amor & Timor, quibus
 duobus totus cultus ejus perficitur, sicut tibi sum declaraturus. Hinc
 Amore & Ti- *dicitur; Et nunc Israël, quid postulat DOMINUS DEUS tuus abs te, nisi*
 more Dei cultus *ut timeas eum? &c.* Verùm in sequentibus plenius hac de re dicam:
 Divinus persi- *nunc revertor ad propositum meum, & dico, quod multarū Legum*
 cūtur. *rationes & causæ mihi innotuerint ex cognitione fidei, rituum &*
 Deut. 10. 12. *cultûs Zabiorum, prout videbis, quando illorum præceptorum*
 Multorum præ- *causas*
 ceptorum ratio- *nes didicit Au-*
 nes didicit Au- *thor ex fide &*
 thor ex fide & *ritibus Zabai-*
 ritibus Zabai- *starum.*

cauffas tibi sum expositurus, quæ nullas habere videntur. Recensebo tibi autem Libros quosdam, ex quibus & tu addiscere poteris ea, quæ mihi de fide & opinionibus Zabiorum sunt cognita; quòd reverà scias & intelligas illorum veritatem, quæ in præceptorum cauffis reddendis sum in medium prolaturus. Celeberrimus inter hos est Liber, qui vocatur *העבודה הנכונה* (h.e. ut alii transferunt, *de Agricultura Aegyptiorum*), quem transtulit *Aben yachaschijah*. In capite sequenti verò docebo te, cur Zabii fidei suæ capita descripserint conjunctim cum Agriculturæ ratione). Hic Liber plenus est infaniarum Idololatricarum, & aliarum rerum, ad quas vulgò Homines propendent & inclinant; de Fabricatione sc. Imaginum loquentium, (Hebr. *הטלמאות*, quam vocem ita transferre solent) de Descensu Spirituum familiarium, de Præstigiis, de Dæmoniis, de Diabolis, de Habitantibus in desertis, (quales fuerunt *Satyr*). Præterea continentur in eo multa alia ridicula, quibus tamen existimant se subtiliter refutare velle miracula illa manifesta (*Mosis sc. & Prophetarum*), ex quibus universi cognoscunt, quòd Deus sit iudex omnium Hominum, sicut dicitur; *Ut scias, quòd Dominus sit Terra, &c.* Item: *Quia ego Dominus in medio Terra.* De Adamo primo narratur ibi illum in Libro suo scripssisse, esse in India Arborem quandam, cujus ramus in Terram projectus instar serpentis reparat: Arborem item aliam, cujus radix habeat formam humanam, & vocem vehementem, ac distincta verba edat ac loquatur: Item, esse certam quandam Herbam, quæ si sumatur, ac in collo suspendatur, Hominem reddat invisibilem, ita ut non videri possit, quònam ingrediatur, vel unde exeat; quòd si verò de illa suffitus sub Cælo conficiatur, audiri in vicino Aëre fragores ac tonitrua horrenda, quamdiù fumus ille ascendit. Hæc & similia multa deliria narrantur ibi de mirandis virtutibus Plantarum & proprietatibus Agriculturæ, quibus miracula conantur evertere, ac quòd singulari tantum solertiâ & industriâ fiant, persuadere. Ex illis est etiam fabula illa de Arbore *אמלי* quæ est quoque ex *Ascheroth*, h.e. *Lucis*, sive *Arboribus in honorem Deorum plantatis*, quibus, ut ostendi, serviebant. Ajunt; Arborem illam sterisse in Nineve 12000 annis, & litem ipsi intercessisse cū *Fabruach*, h.e. *Mandragora*, propterea quòd hæc locum ejus occupare veller: ac Virum quendam, qui prophetavit virtute arboris *אמלי*, prophetiâ ad rempus privatum fuisse; postea verò cùm iterum ad prophetandum ipsum impelleret, significasse ei (*Arborem sc. אמלי*), se occupatam fuisse in judicio cum *גרוי* h.e. *Mandragora*; itaque præcipere ei, ut

Fabula, quas Adamo affingunt Zabassia.

Fabula de duorum Arborum contentione.

scribat ad omnes iudices, ut iudicent inter illas, ac pronuncient, quæ nam meliorem & majorem in præstigiis vim haberet, מַמְלֵי an מַמְלֵי *Mandragora*? Prolixa admodum illa est fabula. Ex illa autem, si probè eam consideraveris, addisces sententias & sapientiam Hominum illorum. Er hi tamen fuerunt Sapientes Babelis, in magna existimatione habiti in temporibus illis obscuris; ista enim sunt, in quorum fide educati fuerunt. Ac nisi mensura illa cognitionis de existentia DEI esset, quæ nunc inter Gentes est divulgata, essent isti nostri dies majoribus tenebris adhuc involuti, quàm illi. Sed revertor ad propositum meum.

De Thammus.
Pseudo-Propheta
22.

Narratur quoque in Libro illo fabula de Pseudo-propheta quodam Idololatrico, cujus nomen erat *Thammus*, quod, cum vocares Regem ad colendos septem Planetas & duodecim signa Zodiaci, ac à Rege ignominiosè interficeretur, illà nocte, quâ interfectus fuit, omnes Imagines ab extremitatibus Terræ convenerint in Palatio, quod in Babylonia Imagini magnæ aureæ, Imagini videlicet Solis, inter Cælum & Terram pendenti, erectum erat. Ibi Imaginem illam (*Solis* sc.) in medio procidisse, reliquis Imaginibus in circuitu ejus circumstantibus, ac *Thammusum* deslere vel plangere, & quid ei contigerit, narrare cepisse; reliquas Imagines plorasse, & totâ nocte lamentatas esse: Aurorâ verò ascendente omnes simul avolasse, & in Tempia sua in extremas Terræ oras reversas esse. Hinc consuetudinem introductam esse, ut primo die mensis *Thammus* (h.e. Junii) lamententur, lachrymètur, plangant & lugeant propter *Thammusum* (Pseudo-prophetam). Vides itaque, quales opiniones fovèrint illius temporis Homines. Antiqua autem valdè est historia de *Thammus* apud Zabios; sed ex illo libro addisces maximam partem deliriorum, operum & festorum Zabaistarum. Id verò, quod narrant de Adamo primo, de serpente, de Arbore scientiæ boni & mali, de Vestimentis, quod antea non in usu fuerint, cavè, ne intellectum tuum abripiat, & existimes, illa verè Adamo vel alii contigisse. Illa enim omninò nunquam fuerunt in rerum Natura. Verùm si leviter tantùm & superficialiter rem consideres, deprehendes, quod falsa sint ea omnia, quæ in hac fabula narrantur, & conficta ab illis, posteaquàm Lex nostra Gentibus innotuit, & historiam Operis *Bereschub* h.e. Creationis audiverunt. Tùm enim illi statim omnia secundum sensum litteralem acceperunt, & fabulas illas effinxerunt, ut Homines simplices ista audientes persuadeantur, ac si Mundus esset Antiquus, & illa, quæ in Lege narrantur, ita, ut ipsi defi-

definiunt, gesta essent. Quamvis autem tu non opus habeas hac admonitione, quia jam instructus es talibus scientiis, quæ prohibent, ne animum apponas ad insanias istas Casdæorum, Chaldæorum & Zabiorum omni sapientiâ (quæ quidem reverà ita nominari meretur) carentes, nihilominus tamen illa ad alios præservandos monere volui; quia Vulgus nimis est facilis ad fidem fabulis istis adhibendam. Ex Libris porrò illis sunt quoque, *Liber Haistamchus*, Libri Zabaiſta- qui Aristoteli, sed falsò, attribuitur; *Liber item Hattel esmaoth* (h.e. de rum. Imaginibus loquentibus); *Liber Tamtam*; *Liber Hasscharabh* (ספר השחרב); *Liber Maaloth baggalgal ychazzuroth baoloth becol maaleb* (h.e. Liber de gradibus Orbium cœlestium & figuris ascendentibus in unoquoque gradu); *Liber alius de Imaginibus loquentibus*, qui etiam attribuitur Aristoteli; *Liber quidam*, qui attribuitur Hermeti; *Liber Isaaci Zabii*, in quo disputat pro Lege Zabiorum; *Liber item illius magnus de Consuetudinibus, & particularitatibus Legis Zabiorum*: ut, de illorum Festis, Sacrificiis, Precationibus, & aliis ad Fidem ipsorum spectantibus. Hi omnes sunt Libri de rebus Idololatricis tractantes, & in linguam Arabicam translati: nec dubium est, quin exigua pars sint respectu illorum, qui non sunt translati, vel qui non amplius extant, sed longitudine temporis perierunt. Illi autem, qui inter nos extant, complectuntur maximam partem opinionum & operum Zabiorum, quorum quædam adhuc hodiè in Mundo nota & usitata sunt: ut, *Exstructio Templorum, & Figurarum tum fusilium, tum lapidearum in illis collocatio; Altarium erectio, & Sacrificiorum, variorumque ciborum generum super illa oblatio; Festorum Celebratio; ad Preces & alios cultus Templorum illorum, in quibus Loca magna valdè (quæ Tempora formarum Intellectualium appellant) existruunt, congregatio; Figurarum super montes excelsos positio; Lucorum sive Arborum illarum reverentia; Statuarum erectio; & alia, quæ ex illis Libris, de quibus te instruxi, potes petere. Cognitio autem istarum opinionum & scientiarum est porta magna (h.e. multum infervit) ad reddendas Præceptorum causas. Nam totius nostræ Legis fundamentum & cardo, circa quem vertitur, est, sententias illas à cordibus Hominum delere, & memoriam illarum extirpare, sicut dicitur; *Ne seducat cor vestrum, &c.* Item; *Cujus cor avertat se hodiè, &c.* Item; *Sed altaria eorum destruetis, & lucos illorum comburetis igne, nomenq. ipsorum perdetis, &c.* Atque hæc duo passim in Lege repetuntur & inculcantur. Hæc etiam prima ac principalis totius Legis nostræ fuit Intentio, sicut nos docuerunt Sapientes no-*

Deut. 11. 16.

Deut. 29. 18.

Deut. 12. 3.

Deut. 15. 23. *fr̄i in expositione trita illius, quod DEUS ait; Quicquid præcepit vobis DOMINUS per manum Moſis. Dixerunt: Ecce, diſcis hinc, quòd, quicunq; conſiteretur Idololatriam, habeatur pro eo, ac ſi totam Legem abnegãſſet: & quicunq; abnegat Idololatriam, pro eo, ac ſi totam Legem conſeſſus eſſet.*

CAP. XXX.

*Quare Antiqui Idololatræ Agriculturam
& cultum ſeu venerationem Stella-
rum conjunxerint?*

*Zabaiſta adſcri-
bunt Stellis fœ-
cunditatem Ter-
ra.*

QUOD ſi conſideraveris opiniones illas antiquas & infir-
mas, apparebit tibi, in conſeſſo quaſi apud illos fuiſſe, quòd
per cultum Stellarum exulta & fœcunda reddatur Terra. Hinc Sa-
pientiores, Doctiores & Relligioſiores inter ipſos, prædicabant &
indicabant Hominibus, quòd Agricultura, quâ Homines ſubſiſtunt
& conſervantur, ab ipſorum voluntate dependeat, ſi nempe Solem
reliquaque Aſtra debito cultu venerentur; ſi verò peccatis ſuis illa
offendant, urbes & agros vaſtari. Scribunt in Libris ſuis, quòd pro-
pter iram Martis deſerta & deſolata loca careant aquis ac arbori-
bus, & Dæmones horrendi loca illa incolant. Summis laudibus ex-
rollunt Agricolas, Vinitores, propterea quòd laborant in excolenda
& habitabili reddenda Terra, tanquam ſummo Aſtrorum deſiderio
& voto.

Cauiſſa, propter quam Idololatræ magnificiunt Boves & Armenta,
eſt, quòd magnam utilitatem præbent in Agricultura: ita ut di-
xerint, Non eſſe permiſſum illa maclare, quia magnæ virtutes &
commoda ex illis ad Homines redeant ab Aſtris propter Agricultu-
ram; ſubjecta tamen eſſe Homini cum virtutibus ipſorum, quia
DEUS illorum uſu delectatur, quem in Agricultura præbent. His
itaque opinionibus inter Homines ſparſis, conjunxerunt cultum
Idolorum cum cultu Terræ, eò quòd cultura Terræ ſit Hominibus
& multis Animalibus neceſſaria. Sacerdotes autem Idolorum con-
cionabantur Hominibus in congregationibus & cœtibus Eccleſia-
ſticis, illorumq; animis imprimebant, propter ejuſmodi cultus Plu-
viam de Cœlo deſcendere, Arboreſ agri fructus ferre, Terram fœ-
cundam reddi. Attende quid dicant in Libro de Agricultura Aeg-
yptiorum, ubi de Vineis fermo habetur, ſicut ibi clara invenien-
tur ipſorum verba. Dicunt, Sapientes & Prophetas ipſorum

antiquos præcepisse, ut diebus festis certis instrumentis Musicis coram Imaginibus ludant, eò quòd Dii illis, qui hæc faciunt, benefaciant, & amplas remunerationes largiantur. Atque harum promissionum multas admodùm fecerunt species: ut, quòd longævam vitam sint habituri; quòd morbi ab illis auferendi; quòd à magnis vitiis sint conservandi; quòd Terra proventum suum sit datura, & Arbores fructus ad satietatem prolaturæ. Huc-usque sunt verba Zabiorum. Cùm igitur tantoperè opiniones istæ divulgari & obtinere cœpissent, placuit DEO Opt. Max., pro immensa sua erga nos misericordia, errores istos ex animis nostris evellere, & tantos labores à corporibus nostris, per laboriosarum & inutilium istarum actionum abolitionem, auferre; deditque nobis Legem suam per manum Mosis p.m., qui nobis in DEI Nomine indicavit, si Altra aliæque Corpora cœlestia coluerimus, Pluviam cessaturam, Terram infœcundam & sterilem futuram, Arbores fructus suos non daturas, varia mala temporibus, & vitia corporibus eventura, vitam denique nostram decurtatam iri. Ista namque omnia verba sunt fœderis, quod nobiscum DEUS pepigit, & invenies illa passim in tota Lege; quòd videlicet ex cultu Stellarum sequatur Cohibitio pluvix, vastatio Terræ, corruptio temporum, ægritudo corporum, decurtatio dierum (h.e. *vita*); & econtrà, quòd ex intermissione illius & conversione ad cultum DEI sequatur descensio pluvix, fœcunditas Terræ, bona tempora, sanitas corporis, & longa vita, contrà quàm Hominibus concionari sunt cultores Idolorum, ut ad colenda ea ipsos permoverent. Fundamentum enim Legis est, opinionem illam ex animis Hominum tollere, memoriamque ejus extirpare.

CAP. XXXI.

Respondet illis, qui existimant, nullas Præceptorum reddi posse rationes.

SUNT quidam Homines, quibus difficile admodùm est, Præcepti alicujus causam reddere, ac proptereà videtur, nullius præcepti vel prohibitionis rationem posse intelligi. Quod autem eos huc permovet, est morbus, quem in animis suis invenerunt, quem non exprimere aut eloqui possunt. Existimant enim, si Leges istæ utilitatem aliquam in hoc Universo habeant, & proptereà nobis

datae sint, videri posse, ac si ex ratiocinatione & intellectu Homini intellectum præditi proveniant : sed si ratio & utilitas illarum non possit intelligi, tùm extra omne dubium esse, quòd à DEO originem suam trahant; cùm ratione humanâ non possint apprehendi. Verùm insipientes isti hoc pacto Hominem perfectiorem faciunt Creatore ejus. Homo etenim juxta illos, quicquid dicit, vel agit, certo fine agit : DEUS autem nequaquam, sed præcipit nobis id, quod nec ullam nobis affert utilitatem, si faciamus; nec damnum, si intermittamus. Absit autem hoc, absit inquam à Creatore! Contrario enim modo res sese habet; Intètio quippe tota Præceptorum est, ut nobis profint, sicut explicuimus ex dicto illo; *Ut bene sit nobis omnibus diebus, ad vivificandum nos sicut hoc die.* Et in hunc sensum dicitur quoque; *Qui audiverint omnia statuta ista, &c.* Item; *Tantum Populus sapiens & intelligens, Gens magna ista.* His namq; verbis ostenditur, *Statuta* etiam omnia docere cunctas Gentes, quòd summam contineant sapientiam & intelligentiam. Quòd si autem essent res, cujus causa esset abscondita, quæ nullam utilitatem afferret, vel detrimentum averteret; quare quæso diceretur de credentibus vel facientibus illa, quòd sint Sapientes, Intelligentes, Magni, & Gentibus cunctis admirationi? Sed citra dubium res se habet, sicuti declaravimus, quòd sc. unumquodque sexcentorum & tredecim Præceptorum proficit, vel ad salutaris alicujus opinionis fidem generandam, vel ad perversam aliquam evellendam, vel ad ordinem aliquem bonum instituendum, vel ad iniquitatem tollendam, vel ad honestas & laudabiles virtutes excitandum, vel denique à malis & turpibus vitiis dehortandum, quæ omnia ad tria capita revocari possunt, Fidem sc., Mores, & Actiones Præcticas in vita Civili. Quòd autem singula hîc speciatim non enumeremus, ejus rei causa est; quòd omnia illa, quæ Lex vel præcipit, vel prohibet, contineant vel doctrinas de Actionibus Civilibus &

Politicis, vel de Rebus credendis, vel de Moribus:

ac proinde sufficiunt nobis hîc tria ista capita, in reddendis Præceptorum causis.

CAP. XXXII.

Sicut omnia Opera DEI Naturalia, ita quoque ejusdem Præcepta suas habere causas & rationes. Oblationum & aliorum quorundam Præceptorum origo, &c.

SI consideres Opera DEI Naturalia, manifestabitur tibi ex illis solertia & sapientia summa Creatoris in Animalium creatione, & motûs partium ipsorum subordinatione ac colligatione. Sic eadem sapientia & industria lucet in subordinatione singulorum membrorum in Homine, si ordine considerentur. Exempli causâ, ad ostendendam subordinationem istam motuum & colligationis membrorum; Cerebri pars anterior est mollissima, posterior verò non nihil dura: spina dorsî adhuc durior; & quantò magis protenditur, tantò quoque est durior. Nervi sunt instrumenta sensûs & motûs. Et sunt quidam, qui necessarii sunt tantùm ad apprehensionem sensuum, idque cum motu exiguo, qui non nisi levissimo labore constat, ut est motus palpebrarum & maxillæ; & hi oriuntur ex cerebro: quidam verò, qui necessarii sunt ad motum membrorum; & hi oriuntur ex spina dorsî. Quandoquidem autem isti nervi propter teneritudinem suam, licet ex medulla spinæ dorsî orientur, juncturas membrorum movere nequeunt, ideo, sapienti consilio DEI, è nervo exeunt fibræ, quæ replentur carne, & sunt musculi; deinde ab extremitate nervi exit musculus, qui incipit crassescere & conjungi cum funibus scissionum durarum, sicut Tendo, qui postea adhæret & adjungitur membro; & tùm demùm potest nervus membrum movere. Hoc unicum exemplum adducere hîc volui ad subordinationem istam declarandam, quia est manifestissimum ex admirandis illis, quæ habentur in Libro *de Utilitate partium*, quæ singulæ sanè suas habent manifestas utilitates, si intellectu claro considerentur. Eandem sapientiam & sagacitatem spectandam nobis proposuit Deus in unoquoque Individuo Animalium lactentium. Quia enim, cùm nascuntur, sùnt tenerrima, neque sicco cibo aliosunt; ideo adaptavit eis ubera ad lac generandum, ut humido ejusmodi cibo, temperamento membrorum ipsorum convenienti,

*Quomodo membra in Homine sibi invicem sub-
ordinentur.*

ti, nutriantur, donec ordine & gradatim exsiccentur & confortentur. Ac similem planè gubernationis DEI Opt. Max. modum observare licet in rebus multis in Lege nostra, quia non licet subito & momento quasi transire à contrario uno ad alterum; & per consequens, secundùm Naturam Hominis fieri non potest, ut momento relinquat id, cui longo temporis spatio est assuetus. Cùm itaq; misit DEUS Mosen Doctorem nostrum p. m., ut nos faceret regale Sacerdotium, Gentem sanctam primò in cognitione DEI Opt. Max., sicut dicitur; *Ostensum tibi est, ut scires, &c.* Item; *Scito ergo hodiè, & revocato ad cor tuum, &c.* Deinde in cultu DEI, sicut dicitur; *Et ad colendum eum ex toto corde vestro.* Item; *Et servietis DOMINO DEO vestro.* Item; *Et ipsi servietis.* Et usitata tùm in Mundo consuetudo erat, cui omnes assueti, & cultus universalis, in quo omnes erant educati, ut variæ Animalium species in Templis illis, in quibus Imagines collocabant, offerrentur, coram illis procumberetur, & adoleretur; certi insuper quidam essent cultores sequestrati quasi & ad cultum illum destinati, qui in Templis illis, in honorè Solis, Lunæ, reliquarumq; Stellarum exstructis, exercebatur, sicuti ostendimus: ideò noluit Sapientia & Providentia DEI, quæ in omnibus ejus creaturis lucet, mandare, ut cultus illi omnes derelinquantur aut aboleantur. Hujus enim rei cor humanum, quod perpetuò ad id inclinat, cui est assuetum, naturaliter non fuisset capax; ac propterea perinde fuisset, ac si hoc nostro tempore Propheta aliquis veniret, qui nos ad cultum DEI vocare veller, ac diceret; DEUS præcipit vobis, ne oretis; ne jejunetis, ne quæretis salutem ejus in die angustia, sed ut cultus vester totus consistat in cogitatione, non in opere. Propter hanc itaque causam retinuit DEUS adhuc cultus, eosque à rebus creatis & phantasmatis, quæ nullam veritatem habent, ad Nomen suum venerandum transtulit, & præcepit nobis, ut illas exhibeamus Ipsi. Ita præcepit, ut Ipsi ædificemus Tempia, sicut dicitur; *Et facient mihi Sanctuarium:* ut Altare Nomini ejus sit consecratum; *Altare Terræ facies mihi:* ut sacrificia ipsi offerantur; *Homo cùm sacrificium ex vobis obtulerit DOMINO:* ut nos incurvemus, & suffitum faciamus coram Ipso. Similiter è contrario prohibuit, ne istiusmodi opera fiant aliis: ut, *Qui sacrificat Diis, internecioni devovebitur, &c.* Item; *Non incurvabite DEO alii.* Sic Sacerdotes ad cultum Sanctuarii separavit, de quibus ait; *Et Sacerdotio fungentur mihi:* & postulavit, ut ordinentur ipsis dona sufficientia; quia occupati sunt in domo & oblationibus ejus: *Dona videlicet, quæ Sacerdotum & Levitarum dicuntur.* Consilium

autem

Deut. 4. 35.

Ibid. v. 39.

Deut. 11. 13.

Exod. 23. 25.

Deut. 13. 4.

*Deus non planè
abolevit cultus
Idololaticos; sed
illos à rebus
creatis ad No-
men suum trās-
tulit.*

Exod. 25. 8.

Exod. 20. 24.

Lev. 1. 2.

Exod. 22. 19.

Exod. 34. 14.

Exod. 28. 41.

autem in hac Divina Sapiencia fuit, ut memoria Idololatriæ deleatur, & fundamentum illud magnum de Existencia & Unitate DEI in Gente nostra confirmetur, nec tamen animi Hominum propter cultuum illorum abolitionem, quibus assueti erant, obstupescerent, vel alios cultus scirent.

Novi autem, animam tuam in principio cogitationis non assensuram isti rei, sed difficilem admodum tibi visuram, & quæsiturâ ex me; *Quomodo fieri possit, ut præcepta & opera tam clarè explicata, certa sua tempora habentia, non sint instituta propter sese, sed propter aliud; quasi sc. essent inventum à DEO excogitatum ad nos ad Intentionem primam duccndos? & Quânam ipsum impediverit, quò minus nobis Intentionem suam primam præceperit, & facultatem recipiendi eam concesserit, ita ut non opus fuisset illis, quæ existimas esse ex Intentione secunda?*

Audi igitur responcionem meam, quæ ægritudinem istam tibi ex animo auferet, & veritatem illius rei, quam te docui, deteget. Occurrit in Lege simile quid planè huic rei: id videlicet, quò dicitur; *Et non duxit eos DEUS per viam Terræ Philisthæorum, &c. Et circumduxit DEUS Populum per viam deserti Maris algesi, &c. Quemadmodum ergo DEUS illos deduxit à via recta, quæ principaliter fuit intenta, propter timorem rei alicujus, quam secundùm naturam suam non poterant portare, in viam aliam, ut pervenirent ad Intentionem primam: ita præcepit DEUS ista præcepta propter timorem rei illius, quam anima nostra naturaliter portare non poterat, ad Intentionem primam assequendam, Apprehensionem videlicet DEI Opt. Max., & Derelictionem Idololatriæ. Nam sicut non est in natura Hominis, ut is, qui quotidie laborat in opere cæmentario & laterario, vel simili aliquo artificio, manibus suis à fordibus lotis, statim abeat ad præliandum cum Gigantibus; ita quoque non est in natura ejus, ut in variis istis operum, cultuum & ceremoniarum speciebus educatus (ad quas anima ejus tantoperè inclinât, ut illas pro Intelligibili primo habeat) uno momento illa omnia relinquat & deferat: & quemadmodum ex singulari sapienciâ DEI circumducti fuerunt (*Israëlita*) in deserto, ut nempe fortitudinem discerent; (notum enim est, quòd quotidiana conversatio in deserto, rarus deliciarum & voluptatum corporis, ut balneorum, & similibus rerum, usus, Fortitudinem generent, sicut contraria Mollitiem); & tamen filii ipsis nati sunt, qui non erant assueti operibus illis humilibus & servilibus: omniaq; hæc facta fuerunt ex specialibus mandatis DEI, sicut dicitur; *Secundùm os DOMINI castrametati sunt, & secundùm os**

Exod. 13. 17.
Ibid. v. 18.

Num. 9.

DOMINI proficiscabantur. Custodiam DOMINI custodiverunt secundum os DOMINI per manum Moysi: ita hæc quoque Legis pars ex singulari consilio DEI provenit, ut remaneant in specie cultus consueti, & tamen exinde discerent Fidem illam, quæ est Intentio prima.

Alteram quæstionis tuæ partem quod attinet, *Quisnam impediverit DEUM, quòd minùs nobis præceperit Intentionem suam primam, & facultatem dederit eam accipiendi?* posset eodem modo ex te quæri & dici, *Quisnam impedivit DEUM, quòd non duxerit Israëlitas per Terram Philisthæorum, & dederit ipsis virtutem & facultatem belligerandi, ut non opus fuisset circumitione illâ in columna Nubis interdiu, & in columna Ignis noctu?*

Quin-imò & tertia quæstio tibi hîc moveri posset de causa promissionum Divinarum, quas promisit pro observatione præceptorum, & comminationum, quas contra transgressores est comminatus, ac dici; *Quandoquidem prima DEI Intentio & Voluntas fuit, ut credamus isti Legi, & faciamus secundum omnia, quæ præcepta sunt in ipsa; quare non dedit nobis facultatem illam recipiendi & faciendi semper, ut non opus habuisset hoc consilio, quòd benefacturus nobis sit, si serviamus ei, & nos puniturus, si rebellemus, neq; beneficiis vel pœnis illis nos afficere; ista enim omnia inserviunt eò, ut in nobis assequatur Intentionem suam primam? & quid impedivit eum, quòd non dederit nobis Voluntatem faciendi cultum illum, qui ei placet; & à natura fugiendi illum, quem derestatur?*

Responsio autem ad tres istas quæstiones, & illis similes, eadem est; videlicet, quòd licet DEUS miraculosè quandoq; mutet naturam Singularis alicujus in cæteris Entibus, nullo tamen modo per miraculum mutet naturam Hominum. Hujus fundamenti causâ dictum est; *Quis det, ut sit cor eorum istud illis &c.* Et propter hanc quoque causam data sunt Præcepta & Promissiones, Præmia & Pœnæ. Doctrinam autem de Miraculis in aliquot locis Libri hujus nostri jam exposui. Quod verò dixi, non ita intelligo, ac si crederem, Impossibile esse DEO Naturam Hominum mutare: possibile enim hoc omninò est, & sub potentiam ejus cadit; sed quòd nolit id facere, nec unquam Voluntas ejus futura sit secundum Legis nostræ principia. Etenim si Voluntas DEI esset, unumquemque Hominem mutare ita, ut eum esse vellet, non opus fuisset Prophetas mittere, vel Legem promulgare.

Sed redeo ad propositum meum, & dico; Cùm ista species cultus
Divi-

Divini, Oblationes nempe, sint secundum Intentionem secundam; Invocatio verò, Precatio & similia cultûs Divini genera magis sint propinqua Intentioni primæ, & necessaria ad illam assequendam, idcirco D E U M magnam inter duas istas species constituisse differentiam. Istæ enim Oblationes & Sacrificia, licet fiant in honorem D E I Opt. Max., tamen non ita nobis sunt facienda, sicut à principio fiebant, ut videlicet in quovis loco & quovis tempore offerre, Templum pro lubitu nostro edificare, quicquid placuerit, offerre, cuilibet, cui adlubuerit, hoc munus sibi vendicare, sit permissum; sed prohibita sunt nobis ista omnia, & certa domus huic rei fuit assignata, sicut dicitur; *In loco, quem elegerit D O M I N U S*: extra quam Sacrificia offerre non licebat; *Cave tibi, ne offeras holocausta tua in quovis loco, quem videbis*: nec nisi certa familia Sacerdotio fungi poterat; & hæc omnia ad cultûs istius genera diminuenda, ut nihil nempe fieret, nisi quod D E U S non jussit intermittere. Verum Precatio & Deprecatio permissa est in omni loco & cuivis, ut & *Zizit* Peniculamenta in oris vestimentorum, *Mesufab* Scheda, quæ in postibus januarum absconditur, *Thephillin* Oratoria, sive Lora illa, quorum in precibus usus est, & alia similia. Hac de causa, quam nunc tibi aperui, invenimus sæpissimè Prophetas reprehendere Homines ob nimium studium & nimiam diligentiam in adducendis oblationibus, & illis inculcare, quòd non principaliter & per se intendantur, neq; D E U S illis opus habeat. Sic ait Samuel; *Nunquid voluntas D O M I N O est in holocaustis & victimis, ut in obtemperando voci D O M I N I?* Item Jesajas; *Ad quid mihi multitudo Sacrificiorum vestrorum, dicit D O M I N U S?* Et Jeremias; *Non sum loquutus cum Patribus vestris, nec præcepi eis die, quo eduxi eos è terra Aegypti, de holocaustis & victimis. Sed verbum hoc præcepi eis, dicendo; Obtemperate voci meæ, & ero vobis in D E U M, & eritis mihi in Populum*: quæ Prophetæ verba scrupulum moverunt omnibus, quos mihi videre & audire contigit. Dicunt enim; Quomodo dicit Jeremias de D E O, quòd non præceperit nobis Sacrificia & Holocausta, cum maxima pars Præceptorum circa hoc tantum sit occupata? Sed scopus verborum ipsius is est, quem indicavi tibi. Dicit; Prima Intentio utique est, ut apprehendatis me, neque alii serviatis, ut ego sim vobis in D E U M, & vos mihi in Populum. Hoc autem Præceptum de Oblationibus & de Domo mea datum est in hunc finem, ut exinde ad utilitatem vestram hoc disceratis: & eà de causâ quoque transtuli illos cultus ad Nomen meum, ut omnis Idololatriæ memoria deleatur, & Unitas mea confirmaretur. Vos

Deut. 12. 26.

Deut. 12. 13.

I. Sam. 15. 22.

Jesa. 1. 11.

Jerem. 7. 22.

verò venistis, & finem illum irricum reddidistis, cultuique externo adhæsitis. Nam dubitastis de existentia mea, sicut dicitur; *Negaverunt DOMINUM, & dixerunt, Non est ipse: & Idolis serviistis, Baali adolevistis, post Deos alienos ivistis, & ad Domum meam venistis, &c: adhæsitis & respexistis solum ad Templum DOMINI, & ad oblationes, quæ non erant prima & principalis Intentio. Sed alio quoque adhuc modo versus istos Prophetæ possum exponere, qui eundem, quem diximus, sensum exhiber. Constat ex Scriptura & ex Cabbala simul, quòd principium Præceptorum nobis datorum non sint verba de Holocaustis & Sacrificiis, (h.e. quòd prima præcepta, quæ nobis data sunt, non fuerint de Holocaustis & Sacrificiis). Nec enim opus est, ut ullo modo defatiges intellectum tuum in Paschate Ægypti; nam illud propter manifestam causam factum est, sicuti ostensurus sum: ac præterea datum fuit in Terra Ægypti; illa autem, de quibus hîc agitur in isto Prophetæ Jeremiæ loco, fuerunt præcepta post exitum ex Ægypto: unde dicitur ibi; *In die, quo eduxi vos è Terra Aegypti. Primum etenim præceptum, quod post exitum ex Ægypto datû est, fuit illud, quod in Mara accepimus, quando dictum nobis fuit; Si audiendo audiveris vocem DOMINI DEI tui, &c. Ibid. v. 26. Ibi posuit ei Statutum & Judicium, &c. Et certa quædam est Cabbala, in qua dicitur; Sabbathum & Judicia in Marah deponam. Statutum itaque, cujus ibi mentio fit, est Sabbathum; Præceptum verò, sunt Judicia, Sublatio nempe omnis iniquitatis. Et hæc est Intentio prima, sicuti supra docuimus; Volo dicere, Fides opinionum verarum, ut, Novitatis Mundi: (nôsti enim principale fundamentum præcepti de Sabbatho esse, ut hoc dogma confirmetur & roboretur, sicuti parte 2. cap. 31. hujus Libri ostendimus): deinde, præter fidem hanc opinionum verarum, Sublatio iniquitatis inter Homines. Propterea liquet tibi, quòd prima præcepta non fuerint de Holocaustis & Sacrificiis, quia sunt secundum Intentionem secundam. Et hoc, quod Jeremias inquit, est illud ipsum, quod in Psalmis legimus, ubi Populus redarguitur, quòd ignoret Intentionem primam, & inter ipsam & Intentionem secundam non distinguat. Sic dicitur ibi; *Audi Popule mi, & loquar Israël, & testificabor tibi: DEUS tuus ego sum. Non super Sacrificia tua arguam te, nec super Holocausta tua, quòd non fuerint coram me semper. Non accipiam è domo tua juvenum, nec de septis tuis hircos. Et sic in quovis loco, in quo hæc vel similia repetuntur, hæc est intentio, quod te considerare & observare jubeo.***

CAP. XXXIII.

Quòd Lex externam immunditiam & impuritatem tollat post purificationem cordis.

EX generali Legis intentione inter alia est, Cupiditates & desideria exterminare, contemnere, nec nisi ad necessitatem illa permittere. Nōsti, majoris Hominum partis unicum desiderium & summam voluptatem consistere in immodico cibo, potu & Venere. Ista autem sunt, quæ & perfectioni Hominis ultimæ (*Intellectui sc.*) & perfectioni primæ sunt perniciofa, quæq; omnia ferè Politicæ & Oeconomix negotia conturbant. Nam cū tantum pravis nostris concupiscentiis indulgemus, ut fatui quidam solent, tum Appetitus speculativi cessant, corpus nostrum corrumpitur, Homo ante tempus suum naturale obit, curæ & sollicitudines multiplicantur, odiū & invidia vel zelus augentur, contentiones denique, bella, rapinæ suscitantur.

Causa hujus rei est, quòd stolidi Homines Voluptatem suam tanquam summum bonum, summumque suum finem sibi proponant.

Huic ergo pesti maturo consilio mederi voluit **D E U S**, dum præcepta dedit, quæ imaginarium istum finem tollerent, & cogitationes nostras inde abstraherent, omniaque ea, quæ ad voluptatem spectare videntur, prohibere: id quod præcipua Legis nostræ est Intentio. Nonne enim vides, quàm severè Lex præcipiat morte multare eum, qui nimiam voluptatem in cibo & potu quærere deprehenditur, eum nempe, qui in Lege vocatur *Filius rebellis & declinans, epulo item & potator*. Juber namque Lex lapidare illum & maturè è medio tollere, antequàm latius ejus malicia progrediatur, ut tandem etiam cædes perpetret, aliisque Hominibus gulositate suâ noceat ac molestus sit.

Legis Intentio est cupiditatum extinctio & refrenatio:
Deut. 21.

Sic è generalibus Legis intentionibus est quoque, ut Homo sit placidus, mansuetus, erga proximum suum officiosus, non durus ac difficilis, sed voluntatem amicorum suorum faciens, petitiones ipsorum exaudiens, & votis annuens. Nōsti enim præceptum Divinū; *Circumcidite igitur præputium cordis vestri, & cervicem vestram ne induretis ultra. Item; Ausculta & audi Israël. Item; Si volueritis & audiveritis.*

Charitas erga proximum:

Deut. 10. 16.
Deut. 27. 9.
Jesa. 1. 19.

Sic dicitur de iis, qui parati & prompti sunt recipere, quod recipiendum est; *Et audiemus atq; faciemus*: & alibi parabolicè; *Trabe me post te, curremus.*

Deut. 5. 27.
Cant. 1. 4.

Sanctimonia:

Post-hæc, Puritas & Sanctitas quoque est ex Legis nostræ Intentionibus; h. e. Continentia & Abstinencia à rebus Venereis, sicut infra sum explicaturus. Cùm enim DEUS jussit sanctificare Populum ad Legem suscipiendam, dixit; *Sanctifica eos hodie & cras*: Item; *Ne appropinquetis uxoribus*: manifestè docens, quòd Sanctificatio sit Continentia à Venere; sicut alibi ait, quòd Abstinencia à Vino sit Sanctitas, de Naziræo inquiring, *Sanctus erit*. Sic legimus in libro *Siphra*; Sanctificate vos, & estote sancti: *Hæc est sanctitas Præceptorum*. Quemadmodum autem Scriptura impletionem & observationem Præceptorum illorum vocat Sanctitatem & Puritatem; sic illorum transgressionem, & rerum turpium perpetratiõnem vocat Impuritatem & Immunditiem, sicut explicabo.

part. 3. cap. 49.

Exod. 19. 10.
v. 15.

Num. 5. 5.

Lev. 11. 44.

Mundities externa corporis.

Mundities vestimentorum, Lotio corporis, Absterfio item sudoris & sordium, est quidem etiam de Legis intentione; verùm posterior est Purificatione operum & cordis ab opinionibus pravis & moribus inhonestis. Existimare enim, munditiem externam ablutionis corporis & vestimentorum sufficere Homini, licet per reliqua omnis generis voluptatibus, Cereri, Veneri, & Baccho indulgeat, summa est insania! Hinc ait Jesajas; *Qui sanctificant se, & qui mundant se in hortis, post unum in medio, comedentes carnem suillam, abominationem, &c.* quibus verbis significat, quòd se in locis publicis mundent & sanctificent, postea verò intra privatos parietes & in ædibus suis omnis generis peccatis se contaminent, cibos prohibitos, ut carnem suillam, abominationem atque mures comedant. Quod ait, *Post unum in medio*, illis verbis fortè denorat coitum prohibitum. Colligimus autem inde, quòd externa ipsorum fuerint munda; interiora verò cupiditatibus & concupiscentiis referta: id quod nequaquam cum Lege convenit. Principalis enim scopus Legis est, concupiscentias primò diminuere; deinde mundare exteriora, posteaquàm interna & abscondita mundata sunt. De istiusmodi Hominiibus, qui corporis & vestimentorum munditiei nimium sunt dediti, interea autem intus pravis moribus præditi, impurisque actionibus additi, inquit Salomon; *Est generatio, qua munda est in oculis suis, & à sorde sua non est abluta; & est generatio, cujus excelsi sunt oculi, &c.*

Prov. 30. 12.

Quòd si hæc ita probè consideraveris, quæ hætenus de finibus Legis

Legis

Legis recensuimus, multorum Præceptorum causæ tibi innotescant, quæ antea tibi erant incognitæ, &c.

CAP. XXXIV.

Legem accommodatam esse ad totam Gentem communiter, non ad singulos.

EX iis, quæ in hoc negotio cognitu necessaria sunt, est & hoc, Præcepta nō sunt accommodata ad singula Individua; sed ad omnes in univ-
sum. quod Lex non attendat ad ea, quæ sunt extraordinaria & raro contingentia; sed quicquid docet, sive id ad doctrinam, sive ad mores spectet & actiones, respicit ad ea, quæ communiter & ordinariè solent fieri. Proinde non est ratio habenda illorum, quæ in paucioribus eveniunt, & ad damnum ac detrimentum, quod uni vel alteri accidit ex mensura & regimine legali; Lex enim est quiddam planè Divinum: sed considerare debes res naturales, in quarum universalitate utilitates illius sunt communes & frequentes, damna autem non nisi particularia & specialia, sicut ex nostris & aliorum verbis est manifestum.

Ideoq; juxta hanc considerationem nemo mirari debet, si Intentio Legis non in omnibus & singulis Individuis perficiatur, sed nonnulli quandoq; reperiantur, quos regimen aliquod Legale non perficit. Formæ etenim naturales non semper largiuntur cuivis Individuo omnia necessaria & requisita. Nam omnes proveniunt ab uno DEO, & operationem unam habent: omnes datæ sunt à Pastore uno; contrariumque hujus rei est impossibile. Impossibile autem Naturam habere firmam & immutabilem, alibi demonstravimus.

Propterea juxta hanc considerationem impossibile etiam est, ut Leges secundum diversas Hominum cōstitutiones, secundum item diversitatem temporum, ad instar Medicinæ, datæ sint; cuiq; enim Homini accommodatur Medicina pro ratione temperamenti ipsius, quod hac vel illâ horâ habet; sed necesse est, ut regimen Legale sit absolutum & universale, licet uni sit conveniens, alteri verò non. Quod si enim ad Homines esset accommodata Lex, corruptione utique vacare non posset: quod dicere procul à nobis, absit! Hac itaque de causâ non decet, ut ea, quæ sunt de prima Intentione Legis, tempori vel loco sint accommodata; sed oportet Judicia & Statuta esse absoluta & universalia, sicut DEUS ait; *O congregatio, Num. 15. 15. statutum unum est vobis!* intendique debent in illis emendationes universales, sicut exposuimus.

Post-

Posteaquàm ergo ista sum præfatus, incipiam nunc explicare id, quod explicandum mihi proposui.

CAP. XXXV.

Dividuntur Præcepta omnia in quatuordecim classes.

Divisio Præceptorum in quatuordecim classes.

VIDE TUR mihi, Præcepta omnia, juxta hanc Intentionem, in quatuordecim classes commodè posse dividi.

Prima classis. *fundamentales Fidei;* ea nempe, quæ in Tractatu *סודי תורה* h.e. de *Fundamentis Legis* enarravimus. Quò etiam pertinet doctrina de *Pœnitentia*, & de *Jejunis*, sicut explicabo. De istiusmodi autem sententiis fundamentalibus Fidei non potest quæri, quæ sit illorum utilitas?

Secunda. *Secunda classis* comprehendit præcepta de *Idololatria*, ea videlicet, quæ in Tractatu de *Idololatria* recensuimus. Pertinent autem hûc præcepta de *heterogeneis Vestimentis*, de *Vitibus diversi generis*, de *Fructibus item Arborum*, qui tribus primis à plantatione annis proveniunt. Hujus ordinis Præceptorum causa nota est; inservit enim ad confirmandas & perpetuò conservandas sententias illas Fidei credendas.

Tertia. *Tertia classis* complectitur præcepta de *Emendatione Morum*, quæ recensuimus in *Halachoth deoth*. Notum autem est, Bonis moribus societatem & conversationem humanam perfici, quæ generis humani ordini est necessaria.

Quarta. *Quarta classis* continet præcepta de *Eleemosynis*, de *Mutuo*, de *Debitis*, & quæ his sunt affinia, ut sunt *Aestimaciones sive Pretia*, *Anathemata*, *Judicia Mutui & Servorum*, atq; adeò omnia ea, quorum mentionem fecimus in Tractatu nostro de *Seminibus*, exceptis tantùm præceptis de *Heterogeneis & Fructibus trium primorum annorum*. Causa horum omnium est manifesta, quia utilitas illorum ad omnes ferè redit. Qui enim hodiè est dives, ille ipse vel ejus posteris cras sunt pauperes; & qui hodiè est pauper, ille, vel illius filius, cras est dives.

Quinta. *Quinta classis* comprehendit præcepta de *Prohibitione Iniquitatis & Rapinae*, de quibus egimus in Tractatu *Nesikin*, h.e. de *Damnibus*. Utilitas illorum est manifesta.

Sexta. *Sexta classis* complectitur præcepta de *Judiciis pecuniariis*, qualia sunt de *Furibus*, *Prædonibus*, & *falsis Testibus*, & maxima pars eorum, quæ enarravimus in Tractatu *משפטים* h.e. de *Judiciis*, quorù omnium usus est manifestus. Quòd si enim ejusmodi peccatores & raptores non

non

non punirentur, nullus rapinarum & damnorum esset finis, nullus-
 que Hominum istiusmodi sceleratorum & maleficorum numerus.
 Neque, ut stolidè quidam opinantur, intermissio vel remissio pœ-
 narum est Clementia, sed potius Inclementia, Crudelitas, & ordinis
 Politici Everfio. Clementia est id, quod DEUS præcepit; *Judices & Deut. 16. 18.*
Præfectos pones tibi intra omnes portas tuas.

Septima classis complectitur *Judicia pecuniaria*, ex mutuis Homi- *Septima.*
 num inter se negotiationibus procedentia, ut, *de Mutuo, Elocato, De-*
posito, de Emptione & Venditione, de Hereditatibus, &c. quæ recensuimus
 in Tractatu מִנְיָן & מִשְׁפָּחָה, quorum utilitas est manifesta. Necessa-
 rium enim est, ut Homines facultatibus suis ubique inter se nego-
 rientur & communicent. Id autem fieri ritè non potest, nisi certæ
 æquitatis istiusmodi negotiorum habeantur Regulæ, justâque pro-
 portione æstimentur.

Octava classis complectitur præcepta *de Diebus solennibus*, ut *de Sab-* *Octava.*
batho & Diebus festis, quæ recensuimus in libro מִנְיָן. Causas & ra-
 tiones illorum Lex ipsa explicat, quòd videlicet inserviant vel ad
 alicujus articuli Fidei confirmationem, vel ad Corporis recreatio-
 nem, vel ad utrumque simul, quemadmodum sum ostensurus.

Nona classis complectitur alias practici cultûs Divini partes, *de Nona.*
Precaione, de lectione Audi Israël, & aliis, quæ enarravimus in Tra-
 ctatu אהבה h. e. *de Amore*, excepto præcepto *de Circumcisione*. Utilitas
 illorum est evidens; confirmât enim opiniones de Dilectione DEI,
 de illis item, quæ de DEO sunt credenda, vel quæ illi attribuenda.

Decima classis continet præcepta *de Sanctuario, ejusq; Vasis, Instrumen-* *Decima.*
tis, ac Ministris, quæ recensuimus in Tractatu עבודה. Utilitatem illo-
 rum jam in præcedentibus declaravimus.

Undecima classis complectitur præcepta *de Oblationibus*, & sunt illa *Undecima.*
 ferè, de quibus egimus in Tractatu עבודה & קרבנות. Sed & horum
 Præceptorum utilitatem generaliter jam commemoravimus, cur
 nempe illo tempore fuerint necessaria?

Duodecima classis comprehendit præcepta, quæ agunt *de Pollutioni-* *Duodecima.*
bus & Purificationibus, quorum omnium generalis intentio est, ne quis
 temerè in Sanctuarium ingrediatur; sed ut debitam illi reverentiam,
 honorem & timorem exhibeant, quemadmodum alibi sum decla-
 raturus.

Decima-tertia classis continet præcepta *de Cibis vetitis & similibus*, *Decima-tertia.*
 ea videlicet, quæ recensuimus in Tractatu *de Cibis vetitis. Vota* item
 & *Nasreatus* ad hoc quoque genus Præceptorum spectant. Univer-

forum autem intentio est, immoderatum appetitum deliciarum & Iauritiarum rescindere, modumque gulæ ponere, sicuti exposuimus in principio Commentarii nostri super librum *Avoth*.

Decima-quarta
18.

Decima-quarta classis est præceptorum de *Concubitu illicito*, quæ exposuimus in Tractatu *דברים* & in Tractatu *אבות* Et ex hoc genere est quoque *Commixtio bestiarum diversæ speciei*. Intentio illorum est, Libidinem, quantum fieri potest, coërcere, ne modus in illa excedatur, vel pro fine habeatur, quemadmodum stulti solent facere, prout in *Massecheth Avoth* exposuimus. Pertinet hûc etiam *Circumcisio*.

Cæterum, notum est, Præcepta quoque aliter dividi, in duas videlicet partes: in ea sc., quæ respiciunt *DEUM & Hominem*; & ea, quæ respiciunt *Homines inter se invicem*.

Homines inter se invicem respiciunt *Classis quinta, sexta, septima, & ex parte tertia*. Reliquæ respiciunt *DEUM & Hominem*. Nam omnia Præcepta, sive sint *Affirmativa, sive Negativa*, quorum intentio est, vel articulum aliquem *Fidei, vel Virtutem aliquam docere, vel mores Hominis proprios informare & emendare*, dicuntur esse inter *DEUM & Hominem*, licet in veritate impellant & permovêat ad res, quæ inter *Homines inter se invicem* incidunt, sed post multas demùm res & considerationes intervenientes; quod animadvertente.

Pôstea quàm igitur Præceptorum omnium classes tibi indicavi, ad singula nunc revertar explicanda, quatenus nimirum viderur, ac si nullam utilitatem haberent, vel non intelligi possent, causas & utilitates illorum exponendo, paucis exceptis, quorum Intentio ne quidem in hunc usque diem mihi innotuit.

C A P. XXXVI.

De Præceptis primæ classis, eorumque rationibus & causis.

Præcepta primæ
classis.

PRÆCEPTA, quæ sub prima classe comprehenduntur, sunt sententiæ illæ, quas enarravimus in *Halachoth Jesode Thora*, quarum causæ sunt manifestæ. Considera illas sigillatim, & veritatem illarum invenies, videbisque, quòd sint demonstrativæ.

Usus præceptorum de discendo & docendo.

Ita notum est, quanta sit utilitas adhortationum & admonitionum illarum, quæ occurrunt de discendo & docendo. Absq; sapientiâ enim & doctrinâ nulla forent bona opera, honestæ actiones, nullæ veræ sententiæ.

Docto-

Doctorum Legis reverentia & honor quantam habeat utilitatem, non est obscurum: nisi enim magni & honorari essent in oculis Hominum, nemo verbis illorum auscultaret, neque illa reciperet, quæ vel de rebus sciendis, vel faciendis, proponunt. Et hinc pertinet quoque illud, quod nobis præcipit, ut nos assuefaciamus ad pudorem & verecundiam, hoc est illud, quod ait; *Ante faciem canam* Lev. 19. 32.

assurge.

Ex hujus classis præceptis est quoque præceptum, quo nobis prohibuit, ne temerè aut falsò per Nomen ejus juremus, cujus usus est evidens, Gloria nempe DEI Opt. Max. Talia enim inducunt ad credendam ipsius Magnificentiam.

Præceptum, quo nobis præcipit, ut ipsum invocemus tempore necessitatis, & quando dicitur, *Clangite buccinâ*, ex hoc etiam est genere. Confirmatur enim hac actione doctrina ista, quòd DEUS Opt. Max. nòbit & intelligat afflictiones nostras, & penes ipsum sit, illas vel lenire, si serviamus ei; vel exasperare & deteriores reddere, si rebellemus ei, nec per accidens nobis eveniant. Hoc sibi vult, quando ait, *Si ambulaveritis mecum* ירפ. Vult enim dicere, Quando adduco super vos afflictiones ad vos puniendos, si credideritis illas esse accidentales & fortuitas, tunc addam ex accidenti illo secundùm cogitationes vestras, duriores & graviores, sicut ait, *Si ambulaveritis mecum* Lev. 26. 27. 28.

ירפ, *ambulabo & ego vobiscum in a* ירפ. Nam quia credunt, quòd ea contingant ipsis per accidens, quæ ex illorum erroneis opinionibus & malis operibus consequuntur & eveniunt, inde fit, ut ab illis non convertantur, sicut dicitur, *Percussisti eos, & non doluerunt*. Sic præcipit nobis, Invocare ipsum, Deprecari apud ipsum, & Clamare coram ipso in tempore angustia.

Porrò manifestum est, doctrinam de Pœnitentia ad hoc quoque genus pertinere, h. e. ex illis esse dogmatibus, quæ necessariò credenda sunt ab illis, qui Legi nostræ nomen dare volunt. Nullus etenim Homo dari potest, qui non peccet, vel ignoranter in dogmate & sententia aliqua amplectenda, aut qualitate eligenda, quæ non eligenda est, vel ob iræ aliorumque affectuum vehementiam & prædominationem. Quòd si verò crederet Homo, se nunquam errores istos corrigere & emendare posse, indefinenter in illis pergeret, ac fortè, nullum remedium superesse videns, peccata sua augeter & accumularet; sed si credat pœnitentiam, emendabit sese, ad meliorem frugem majoremque perfectionem redibit, quàm, antequàm peccaret, habebat. Et hac de causa multiplicata sunt illa

opera, quæ realem & utilem hanc doctrinam confirmant: ut sunt, Confessiones, Oblationes pro peccatis tum ex errore, tum ex superbia commissis, Jejunia. Ratio autem communis conversionis à peccato omni est, ut ab eo recedamus; hicque est illius finis. Sic itaque horum Præceptorum omnium utilitas est manifesta.

CAP. XXXVII.

De causis & rationibus Præceptorum secundæ classis, de Idololatria sc.

Præcepta secundæ classis.

PRÆCEPTA, quæ secunda classis complectitur, sunt ea, quæ enarravimus in *Halachoth Avoda sarah*, de quibus manifestum est, illa ad Homines ab Idololatria arcendos esse tradita, aliisque falsis & hæreticis opinionibus, quæ Idololatriæ sunt affines, ut sunt Præstigatorum, Incantatorum, Astrologorum, vel Magorum, Divinatorum, Pythonum, & Consulentium ipsos, aliorumque hujus farinae Hominum.

Quod si perlegeris omnes illos Libros, quorum mentionem apud te feci, patebit tibi, quod Astrologia vel Magia fuerit opus Zabiorum, Casdæorum & Chaldæorum; frequentior tamen inter Ægyptios & Cananæos. Persuadebant autem Hominibus, & ipsimet credebant, quod illâ arte admiranda in Rerum natura, tum in certis personis, tum in integris Provinciis, faciant opera. Opera vero illa ita sunt comparata, ut neque ratio possit capere, neque intellectus credere, quâ ratione aliquid per illa queat effici! ut, cum certo tempore certam aliquam herbam colligunt, vel ex re aliqua certum ac definitum capiunt numerum, vel similia faciunt, quorum magnam habent copiam. Comprehendam autem ea sub tribus speciebus.

Operum Magicorum tres sunt species.

Prima species est illorum, quæ versatur circa Plantas, Animalia & Metalla. *Secunda* consistit in circumscriptione & determinatione temporis, quo opera illa sunt facienda. *Tertia* consistit in Gestibus & Actionibus humanis, ut Saltatione, Manuum complosione, Clamore, Rifu, Cubatione vel pronâ Expansione super Terram, Rei alicujus combustione, Fumi accensione, quorundam verborum denique, sive Intelligibilium, sive non Intelligibilium prolatione. Hæ sunt operum Magicorum species.

Sunt autem quædam, quæ non nisi his universis perficiuntur, ut

cùm dicunt: Sumatur tale folium, de tali herba, idq; cùm Luna est in tali gradu & loco: vel, sumatur de cornu talis Bestiæ, vel de illius sudore, pilis aut sanguine, hæc vel illa mensura, quando Sol est in medio Cœli, aut alio aliquo certo loco: vel, capiatur de tali metallo, aut de pluribus metallis, liquefiant sub tali constellatione, & Lunæ constitutione, postea proferantur hæc vel illa verba, ex talibus foliis conficiatur fumus, idq; hac vel illâ formâ, cùm hoc & illud evenit.

Deinde, sunt quædam opera Magica, quæ unâ tantum specie ex prædictis perfici posse arbitrantur. Atque de his dicunt, quod majori ex parte à Mulieribus perficiantur, sicut de Productione aquarum reperimus apud ipsos; Si decem Virgines se ornent, vestimenta rubra induant, saltent ita, ut una alteram impellat, idque progrediendo & retrogrediendo, digitos denique versus Solem certis signis extendant, ad finem perductâ istâ actione aquas elici & prodire dicunt. Sic scribunt; Si quatuor Mulieres in tergo jaceant, & pedes suos cum complosione versus Cœlum extendant, certa verba, certos item gestus adhibeant, illos turpi hac actione grandinem decidentem avertere. Ita similes vanitates & similia deliria multa alia passim habent, ad quæ non nisi Mulierum operâ & ministerio illos uti reperimus. Nullum autem Magicum opus sine Syderum respectu & consideratione potest perfici. Existimant enim, quamvis Plantam suam habere Stellam, quemadmodum & omnibus Animalibus & Metallis certa Sydera adscribunt. Arbitrantur etiam, opera illa esse peculiare Stellarum cultus, illasque tali actione, sermone vel fumo delectari, & ejus gratiâ, quicquid optant sibi, præstare.

Nullum Magicum opus sine Syderum respectu perficitur.

His itaque sic prælibatis, quæ ex Libris illorum hodiè inter nos extantibus desumpta sunt, meis quoq; verbis benignas præbe aures.

Quandoquidem totius Legis scopus & cardo, circa quem versatur, consistit in hoc, ut Idololatria è medio tollatur, nomen ejus deleatur, nullique Stellæ nocendi vel juvandi inter Homines virtus attribuat, & hæc sententia necessariò ad cultum illarum permoveret: ideo necessariò sequitur, omnem Magum occidendum esse; quia omnis Magus citra dubium est Idololatra, modo tamen peculiari & diverso ab eo, quo Vulgus Idola colit. Et quia major pars illorum operum à Mulieribus est perficienda, ideo dicit Lex; *Meshasschepha*, h. e. *Magam* vel *Præstigiaticem non sines vivere*. Quia verò naturaliter Homines clementiores sunt erga sexum muliebrem, nec

Cur Magi sint occidendi?

Omnis Magus est Idololatra.

Cur in specie Mulieres veneficas Lex jubeat occidere?

facile illas occidunt, idcirco disertè de Idololatria quoque dicitur, *Virum aut Mulierem, ac secundâ vice repetitur*; cui simile nec in Pro-

Exod. 22. 18.

Levit. 20. 27.

phanatione Sabbathi, nec in ullo alio Præcepto reperitur. Causa autem hujus rei, sicuti dixi, est naturalis Hominum erga Mulieres Clementia.

Quoniam ergo Magi existimant, se multa posse magiâ suâ efficere, se næniis illis suis Animalia noxia, ut Leones, Serpentes & similia, è Civitatibus ejicere, omnia damnorum genera à Plantis arce-
re, (sicuti quidam inveniuntur, qui dicunt, se grandinem cohibere posse, vermes è vineis, ut non corrumpant eas, interimere, de qua re multa scripserunt in libro עבודת ה'נבטיה : quidam etiam, qui efficere se posse jactitant, ne folia vel fructus ex Arboribus decidant); quia inquam ista omnia se facere posse arbitrantur, idè dixit ad illos

DEUS in verbis Fœderis, quòd propter Idololatriam & Magiam, quibus existimant se res istas noxias à se averruncare velle, eadem super ipsis sint mansuræ & commoraturæ. Sic enim ait; *Et immittam in vos bestiam agri. Item; Dentes quoq; bestiarum immittam in eos cum veneno serpentium super Terram. Item; Fructum Terræ tuæ & omnem laborem tuum. Item; Vineam plantabis & coles, sed vinum non bibes, neq; colliges. Item; Oliva erunt tibi in omni termino tuo, & oleo non unges te, &c.* Summa; Pronuntiat Lex omnibus illis, quibus prudenter uti se existimant Idololatræ ad cultum suum stabiliendum & confirmandum, Hominibusque persuadendum, quòd prædicta nocumenta depellant, contrariaque bona promoveant, omnibus inquam illis, ipsos utilitates exoptatas impedire, malaque super se attrahere. Sic ergo patet tibi, Lector benevole, quid specialibus illis Benedictionibus & Maledictionibus in verbis Fœderis sibi velit. Tu itaq; mensuram utilitatis illarum percipe & perpende. Et, ut tantò longiùs nos ab omni Magico opere abduceret, cavet, ut nihil secundùm consuetudines & ritus illorum faciamus, ne quidem in iis, quæ ad Terræ cultum spectant, & similibus: h. e. interdixit omnia ea, quæ contra speculationem naturalem specialibus & occultis viribus ac proprietatibus utilitatem asserere asserunt. Hoc enim est, quod dicitur:

Levit. 18. 3. &
20. 23.

Via Amoraorum.

Hæc sunt, quæ Rabbinii nostri *Vias Amoraorum* nuncupant, quæ sunt quasi rami artis Magicæ; talia videlicet, quæ non ex ratione naturali, sed ex opere Magico sequuntur, & Stellarum dispositionibus ac rationibus innituntur, unde necessariò ad colendas & venerandas illas devenitur. Hinc dicunt; *In quocunq; est aliquid de Medicina, in eo nihil est de via Amoraorum.* Quo nihil aliud volunt, quàm hoc; Omne id esse licitum, in quo ratio aliqua naturalis apparet; contra, reliqua omnia

omnia illicita. Sic, quando dicitur, *Arbor, qua dejicit fructus suos, oneranda est lapidibus, vel stibio inungenda, quaritur, quid de hoc sentiendum sit? Cur lapidibus oneranda sit, est extra controversiam, videlicet ad debilitandam virtutem ejus. Sed cur stibio inungenda est? &c.* Ecce, ista unctio, & similia omnia, qua nullam rationem naturalem habent, sunt prohibita propter vias Amorum. Sic dicunt de Abortivo rerum sanctarum, ubinam sc. fit sepeliendū? *Ne suspendatur in arbore, neq. in bivio propter vias Amorum.* Neque scrupulum tibi moveat, quod liberum reliquerunt usum clavi ex patibulo, & dentis vulpini. Temporibus enim illis his rebus fidem adhibuerunt, quod experienciā essent comprobatae, & loco Medicinæ inservirent: quemadmodum Pœoniā (*herbā sic appellatā*) utimur contra Epilepsiam, ægrotanti illam appendendo; Excrementis canis contra pustulas vel ulcerationes gutturis; Fumo item ex Aceto è Croco confecto contra apostemata & ulcera periculosa. Quicquid enim per experientiam verum esse comprobatur, licet nulla ejus ratio naturalis compareat, ejus usus licitus est, quia est pro Medicina. Tu itaque, Lector, in usum tuum converte mirabilia ista, quæ hic tibi aperui, illaq; custodi, quia additamentum gratiæ erunt capiti tuo, &c.

In Opere nostro magno exposuimus, quod *circumdatio anguli capitis* (h. e. ratio comæ instar) & *anguli barba* prohibita fuerit, propterea quod ita se radere & tondere solerent Sacerdotes Idololatrici.

Et hæc eadem quoque ratio est præcepti *de non gestando vestimento ex diversis generibus confecto*; quod videlicet tùm temporis Sacrificuli Idololatrarum ira solerent incidere. Simul enim adhibebant tùm Plantas (h. e. *linum*), tùm Animalia (*lanam* sc.), ad vestimentum unum, ac præterea Annulum, qui ex Metallo aliquo erat, in digitis gestabant, sicut ista in Libris ipsorum invenies.

Sic eadem causa subest in illo, quod dicitur, *Ne Mulier induat vestimenta Viri*, &c. Invenies enim in Libro שמות præcipi, ut Mulier gesserit vestimentum muliebri coloratum, quando stat coram stella Veneris: similiter, ut Mulier induat lorica, & arma bellica, quando stat coram stella Martis. Hic tamen alia quoque ratio mihi latere viderur; quod scilicet actio ista excitet concupiscentiam, & ad scoriationem occasionem præbeat.

Verùm ratio, cur usus Idolorum sit prohibitus (*in Idolis sc. vel emendis, vel vendendis*), manifesta est. Fieri enim potest, ut quis Idolum accipiat ad confringendum illud, sed postea integrum retineat, atque ita cum tempore in laqueum ipsi cedat. Quin-imò etsi illa

Cur Coma fuerit prohibita?
Lev. 19. 27.

De Vestimentis ex diversis generibus confectis.
Lev. 19. 19.

Cur prohibitum fuerit, ne Mulier induat vestimenta Viri?
Deut. 22 5.

Emolumentū ex Idolis capere cur prohibitum sit?

confringantur, vel fundantur, vel Christiano alicui vendantur, prohibitum tamen est ex pretio utilitatem capere. Causa autem hujus rei est, quia sæpe Vulgus res accidentales solet sumere pro causis veris & substantialibus, sicut multos invenimus dicentes; Ex quo tempore hic inhabitavit istam domum, vel jumentum istud, rem hanc vel istam emit, factus est dives, auctæ sunt facultates ejus, & benedictio DEI illi adfuit: atque ita istud Accidentale habent pro Causa. Pari enim ratione fieri posset, ut ex pretio venditi Idoli alicujus negotiatio prosperaretur, ac substantia ejus augetur, atque ita existimaret, pretium Imaginis vel Idoli illius causam esse felicitatis suæ, & sic crederet id, cujus planè contrarium Lex Divina docet, sicuti ex omnibus Legis Divinæ verbis apparet. Eadem est causa, cur omne commodum ex operimentis, oblationibus, & instrumentis Idolorum sit prohibitum; ut inquam ex errore illo liberaremur. Nam magna fuit in temporibus illis in Stellis fiducia, adè ut crediderint, Vitam & Mortem, omne item Bonum vel Malum ab illis, Stellis inquam, promanare. Ideò omnibus viribus contendit Lex, opinionem istam per verba Fœderis, Testimoniorum, Juramentorum & Execrationum gravissimarum evellere; & in specie in illis prohibuit, ne quicquam de pretio Idoli accipiamus, vel in usum nostrum impendamus: indicavitque, quòd si ex istiusmodi pretio Homo aliquid cum reliquis suis opibus commisceat, id & reliquas ejus facultates absumpturum. Hoc enim est, quod dicitur; *Non adduces abominationem in domum tuam, &c.* Tantum abest, ut benedictionem aliquam inde impetrari sit credendum. Ita si omnia præcepta de Idololatria ordine percurras, manifestam invenies illorum causam, ut videlicet omnes heterodoxiæ tollantur, & ad extremas Terræ oras relegentur.

Deut. 7. 26.

Astutia & calliditas Idololatriarum.

Exiis autem, de quibus monendi hic sumus, est & hoc: quòd falsarum istarum opinionum, quæ nec fundamentum, nec utilitatem habent, patroni, ad confirmandas suas superstitiones, & fidem illis conciliandam, hac astutiâ callidè utantur; quòd omnes illi, qui non faciunt actionem hanc vel illam, quæ superstitionem illorum confirmat, hac vel illâ plagâ perpetuò sint cruciandi. Quòd si enim plaga illa per accidens alicui fortè subsequatur, tum actionem vel potius superstitionem illam magnificiet, illique opinioni subscribet. Ita notum est in genere ex natura Hominum, quòd nihil æquè timeant & horreant, ac facultatum & liberorum suorum amissionem. Ideò publicarunt & sparserunt cultores Ignis, omnes ejus liberos

beros morituros, qui filium aut filiam suam per Ignem non traduxerit. Proinde nullum dubium est, quin unusquisque magnâ diligentia properârît ad faciendum illud, tùm ob magnam erga liberos suos clementiam, & timorem de illis amittendis, tùm etiam ob rei ipsius facilitatem, quia nihil aliud agendum erat, quàm Filium per ignem traducere; in primis, cùm cura liberorum ut plurimum scœminis committatur, quarum in credenda quavis re facilitas, & intellectûs imbecillitas nemini est ignota. Hinc tantâ cum vehementiâ Scriptura isti actioni se opposuit, talibusque contra eam argumentis usâ est, qualibus contra nullam aliam Idololatriæ speciem; *Ad contaminandum Sanctuarium meum*, inquit, & *polluendum Nomen sanctitatis meae*. Deinde, indicat Vir fidelis (*Moses*) DEI Nomine, quòd eo ipso opere, quo existimant, se in vita conservare velle infantem, eundem perdant, eò quòd DEUS tùm opus hoc facientem, tùm semen ejus sit exterminaturus. Inquit enim DEUS; *Ego ponam faciem meam in Virum illum, & in familiam ejus*. Atque hujus superstitiosi operis vestigia etiamnum hodiè apparent in Mundo. Videmus enim obstetrices pueros recenter natos fasciis involutos sumere, ac odoriferis ingrati odoris super ignem positis per fumum inde ascendente hinc inde movere: qui ritus sine dubio ex reliquiis est Traductionis hujus per ignem, neque permittendus. Intelligis itaque hinc perversam Hominum istorum astutiam, quâ ratione hac persuasione errorem suum propagârint & conservârint, ita ut Lex Divina ipsis se opponere coacta fuerit, quòd post duo millia annorum factum est; & quòd hodierno adhuc die nondum totaliter sit deletus error ille, sed vestigia illius supersint.

De non traducendis liberis per ignem.
Levit. 20. 3.

Ibid. v. 5.

Eandem rationem sequuti sunt Idololatræ circa opes & facultates. Statutum enim fecerunt, ut Arbor aliqua colatur, quæ *Ascherah* vocatur, ac de fructibus ejus pars aliqua offeratur, alia verò in Idolejo comedatur, sicut declaravimus in Judiciis, h. e. in proprietatibus *Ascherah*. Item, ut idem observetur in primitiis fructuum cujusvis Arboris fructus comestibiles ferentis, ut inquam pars illorum offeratur, pars in Idolejo comedatur; idque cum hac additione, omnem Arborem exarituram & perituram, de cujus fructuum primitiis non ita fieret, fructus ejus decisuros, vel imminutos iri, aut certè aliud infortunium ipsi eventurum; sicuti antea dixerant, omnes infantes morituros, qui non traducuntur per Ignem. Bonorum itaq; suorum amittendorum metu Homines ad hoc quoq; faciendum festinârunt. Contra hunc autem superstitiosum morem Lex quoque insurrexit,

Vide in עבדו cap. 10.

Cur Lex præcepit DEUS comburere fructus, qui tribus primis à plantatione annis proveniunt. Quædam enim arbores proferunt fructus intra anni unius spatium, quædam post biennium, quædam post triennium; prout tribus ferè modis Homines solent plantare arbores, Plantatione videlicet, Propagatione Vitis, & Insitione: non enim respicere debes hîc ad illos, qui grana aut ossa (h.e. corticem cum grano vel nucleo) ferunt, (quia Lex nulla statuta sancivit, nisi de iis, quæ communiter & ordinariè solent fieri). Et summum tempus, per quod ea, quæ plantantur in Terra Israël, fructus ferre differunt, est triennium.

Levit.19.23.

Levit.19.25.

Præterè testatus est, quòd per Fructuum istorum primorum perditionem, Arborum fructus multiplicentur, dum ait; Ut multiplicet vobis fructum ejus. Fructus autem quarti anni coram DOMINÒ comedere præcepit, loco ejus, quòd Idololatræ comedebant fructus primos in domibus Idolorum suorum, sicut explicuimus. Post-hæc & istud est ex eorum numero, quæ prisci illi Idololatræ commemorant in עבודת הנבטיה. Putrefaciebant res quasdam (quas ibi nominant), postèa observabant, quando Sol in hoc vel illo esset gradu, aliaque Magica exercebant, & existimabant, rem illam, si præstò sit ei, qui plantat Arborem fructiferam, eamque circa Arborem spargat, illam citiùs, quàm aliàs solet, flores & fructus producturam. Et de hoc opere mirabili dicunt, quòd simile sit operibus Imaginum loquentium, quas habebant, atque adèò omnibus reliquis admirandis artibus Magicis, quibus fructus Arborum maturè produci possunt. Verùm jam ostendi tibi, quàm severè Lex Divina omnia Magica opera prohibeat. Ac hujus etiam rei causâ prohibuit DEUS omnes fructus, quos tribus primis annis Arbôres proferunt. Hac enim ratione nil necesse fuit laborare, ut citiùs fructus proferant, quemadmodum illi faciebant. Et cum pleræque Arbôres in Terra Israël naturali suâ consuetudine fructus tulerint anno tertio, iterum non opus fuit arte illâ Magicâ notâ tum temporis & celebri. Intellige itaque & ista.

Præterè, ex notis illis sententiis, quas Zabii reliquerunt, est id, quod dicunt de Conjunctione, sive Insitione Arboris unius in aliam, si fiat, quando Luna in tali vel tali est constitutione, si his vel illis suffumigetur, si hæc vel illa verba in ipso insitionis momento proferantur, ex insita illa Arbore proditurum quidpiam, quod ad plurimas res conducatur & salutare sit: quâ in re omnium tritissimum est id, quod commemoratur in principio libri עבודת הנבטיה de Olivæ in Citrum insitione. Atque hujus farinæ meo judicio fuit liber ille, quem

quem olim abscondit Ezechias. Sed scribunt etiam, oportere, ut cum una species in aliam inseritur, surculum inferendum manu sua teneat formosa quaedam Puella, quam præternaturali ratione Vir quidam vitiet & corrumpat, ipsaq; congressus hujus tempore plantulam illam Arbori infigat. Hoc quin communissimum & usitatissimum illis temporibus fuerit, nullum mihi est dubium, cum ad illas utilitates rei Venereæ voluptas accesserit. Ob hanc itaque causam prohibuit Lex **אִם לְאִים** h.e. *Institutionem Arboris unius in aliam*, ut ab hac Idololatriarum hæresi liberemur, & detestandam præternaturalem ipsorum libidinem fugiamus. Quin-imò propter conjunctionem vel institutionem Arborum non licet quoque duo diversa semina congregare, vel propè conjungere & feminare. Ac, si inspexeris expositionem præcepti hujus de Arborum institutione, inuenies, quòd propter illius transgressionem ubivis locorum vapulationis pœna infligatur, (quia est fundamentum prohibitionis, h.e. *principale*, ad quod prohibitio ista spectat): at conjunctio feminum non est prohibita, nisi in Terta Israël. Ita scribunt in dicto libro **הַטְּבִיחַ** quòd consueverint simul ferere hordeum & uvas passas, existimantes non bonam futuram vineam, nisi hoc pacto fieret. Idcirco prohibuit Lex *con-* **Deut. 22. 9.**
jungere diversa Vitium genera, & præcepit, ut omnia talia comburantur. Omnia enim Gentium statuta, quæ peculiare virtutes & proprietates habere existimabant, quin-imò omnia ea, in quibus vel odor aliquis Idololatriæ subest, Lege sunt prohibita; sicut explicuimus in eo, quòd dicunt, *Non suspendunt eam in Arbore*, &c. omnes item illi ritus, qui vocantur *Via Amorum*, quatenus Idololatria ex illis sequitur. Quòd si autem consideraveris ritus & ceremonias in cultibus ipsorum, inuenies quasdam respicere Planetas (quinque sc.), quasdam verò duo Luminaria majora: quandoque etiam in ratione rationem haberi ortus Syderum cœlestium; item fumos & circulos ab eo, qui plantat vel seminat, confici, & quidem vel quinq; juxta numerum quinq; Planetarum minùs principalium, exceptis duobus Luminaribus majoribus; vel septem, juxta septem Planetarum numerum, inclusis duobus Luminaribus. Atque his omnibus maximas & utilissimas inesse credebant virtutes ad Agriculturam, ut hoc medio Homines ad Stellarum cultum allicerent & permoveret. Lex verò Divina de his statutis Gentium in genere pronuntiavit; *Non ambulabis in statutis Gentium*, &c. Et si quæ fuerunt vel notiora & usitatiora, vel manifestè idololatrica, de illis speciales & peculiare prohibitiones ordinavit, ut de primorum Annorum Fructibus, de Diversis

Cur Lex diversa semina & plantas prohibuerit simul ferere vel plantare?

Lev. 19. 19.

Deut. 22. 9.

Cur Lex prohibuerit in statutis Gentium ambulare?

Levit. 20. 23.

& *Heterogeneis*, &c. Non possum autem hic non mirari dictum quoddam Rabbi Josiæ, in quo docet; *Tria ista, Triticum, Hordeum, & Uvas passas, uno jactu manus esse seminanda & projicienda.* Sed nullum mihi dubium est, quin istud hauserit ex viis Amoræorum.

Sic ergo per indubitatam demonstrationem ostensum tibi est, quòd *Vestimenta heterogenea, primorum annorum Arborum fructus, diversarum item specierum Semina* propter Idololatriam sint prohibita; quòd denique *omnes in universum Gentium ritus* idèd sint prohibiti, quia Idololatriam post se trahunt, sicut declaravimus.

CAP. XXXIIX.

*De causis & rationibus Præceptorum
tertia classis.*

*Præcepta tertia
classis.*

PRÆCEPTA, quæ sub tertia classe continentur, sunt ea, quæ enarravimus in הלכות דעות. Utilitas illorum est manifesta, quia continent doctrinas de Virtutibus, quibus mutua Hominum societas conservatur: idque ita est manifestum, ut non necesse sit, me illius demonstrationi longius immorari. Scito autem, quædam inter illa ita comparata esse, ut, licet certa quædam opera comprehendant, quæ nullum videntur habere finem, tamen ad honestam aliquam virtutem generandam & acquirendam præcepta sint, quemadmodum suis locis singula explicaturi sumus; sed illa quod attinet, quæ in *Halachot Deoth* speciatim adduximus, de eis manifestum est, quòd ad honestas & laudabiles virtutes acquirendas & comparandas inserviant.

CAP. XXXIX.

*De causis & rationibus Præceptorum
quarta classis.*

*Præcepta quarta
classis.*

PRÆCEPTA, quæ sub quarta classe comprehenduntur, sunt ea, quæ enarravimus in Tractatu זרעים h.e. *de Seminibus*, (exceptis זרעים h.e. *Heterogeneis, Consuetudinibus item astimationum, & rerum anathemati devotarum*) in Tractatu עבדים h.e. *de Servis*, in Tractatu item *de Mutante & Mutuum accipiente.*

Ista præcepta omnia si ordine & sigillatim consideraveris, invenies, illa manifestam habere utilitatem; ut videlicet etga pauperes & egenos simus misericordes, illis in necessitatibus ipsorum succur-

curramus; indigentes non premamus; afflictis corde, ut Viduis, Pupillis &c. afflictionem non addamus. Sic aperta est ratio *donorum Pauperibus conferendorum.*

Oblationes, quæ sponte dabantur Sacerdotibus & Levitis, (Heb. תרומות) Oblationi The- & Decimæ cur præcepta sint, Lex ipsa explicat, dum ait; Quia non est rumoth & De- ei pars, neque hæreditas tecum: cujus rei ratio iterum nota est; ut vide- cimarum ratio. licet illa tribus tota (Levitica) addita esset cultui Divino & Legis Deut.14.27. studio, neque arationi aut sationi incumbat, sed DE O tota consecra- ta maneat, sicut dicitur; Docebunt judiciatua Jacobum, & Legem tuam Deut. 33. 10. Israëllem, ponent suffitum, &c. Sic passim in plurimis Scripturæ locis invenies, quòd Levita, Peregrinus, Pupillus & Vidua Pauperibus annumerentur, & æquales quasi habeantur, quia nullam certam possessionem habebant.

Decimas secundas præcepit Lex tantum in victualibus Hierosoly- Decimarum se- mam asportare, eò quòd hoc necessariò cogat elemosynas inde fa- cundarum ra- cere, cum non nisi pro cibo & potu erogari potuerint, & facilè fuerit tio. unicuique paulatim eas exsolvere; deinde, ut hac congregatione in Deut.12. uno loco amicitia & fraternitas inter Homines tantò firmiùs con- glutinetur.

Quartam plantam (h.e. fructus quarti Anni) quod attinet, præter id, Ratio præcepti quòd Idololatriam redolet, & cum præputio (h.e. fructu trium pri- de fructibus morum Annorum) participat, eadem illius est ratio, quæ Oblatio- quarti anni. nis (Therumæ), Placentæ, Primitiarum, & primæ Tonsionis, de qui- bus omnibus primitiæ DE O erant consecrandæ: finis etenim est, ut hoc medio Homines excitentur ad Liberalitatem, & à Gulositate Avaritiâque abstrahantur.

Atque hujus generis est, quòd Sacerdos Brachium, Maxillas & Venteri- Cur Sacerdoti culum accipere debebat. Maxilla namque sunt primitiæ corporis Ani- Armû, Maxil- malium; & Brachium dextrum est primum ex illis, quæ iustar ramo- lam & Venteri- rum ex corpore prodeunt; Venterculus denique principium est Inte- culum destinâ- rit Deus? stinorum omnium. Deut.18.3.

Primitiarum Lex ad Humilitatem quoque addit stimulum: dum Primitiarum enim canistrum in humeros suos sumere cogebantur, & beneficia ratio. DE I prædicare, significabatur eo, non nullam cultûs Divini esse Deut.26.2. partem, ut Homo memor sit temporum Afflictionum & Tribulatio- num suarum, quando DEUS ei respirationem largitur; quem finem pluribus in locis Lex confirmat: ut, Et recordaberis, quòd servus fuisti, &c. Et hoc idèò, ut is, qui in divitiis & delictis versatur, timeat à vitis exinde libenter pullulantibus, à fastu nempe, superbiâ, apo-

- Deut. 8. 12. stasiâ, & aliis, sicut dicitur; *Ne comedas, & satureris.* Item; *Et impinguatus est Jeshurun, & recalcitravit, &c.* Et propter hunc timorem mandavit in Scriptura primitias fructuum singulis annis offerre coram DEO & Majestate ejus Divina. Ita nôsti, Scripturam vehementer inculcare plagas Ægypti; ut, *Ut recorderis diei, quo egressus es ex Ægypto.* Item; *Ut enarres in auribus filii tui, & filii filii tui, &c.* Id quod ita fieri decet in hoc negotio, quia demonstrant veritatem Prophetiæ, pœnarum item & præmiorum. Propterea notum est, quænam sit utilitas Præceptorum illorum omnium, quæ vel Miraculorum divinorum memoriam nobis commendant, vel fidem confirmant. Manifestè dicitur de primogenito Hominis & primogenito Bestiæ; *Et fuit cum indurasset se Pharao, quò minus dimitteret nos, &c. idcirco ego sacrifico DEO, &c.* id quod in specie & propriè de Ovibus, Bovibus & Asinis intelligendum esse inde clarum est, quia hæc Animalia sunt domestica, quæ ab Hominibus educantur, & ubique inveniuntur, imprimis verò in Terra Israëlis & inter Israëlitas: omnes etenim nos, patres nostri, & patres patrum nostrorum Pastores fuerunt, sicut dicitur; *Pastores gregis fuerunt servi tui.* Equi autem & Cameli non ubique & apud quosvis habentur: unde in spoliatione Midjanitarum nullorum Animantium mentionem fieri invenimus, nisi Ovium, Boum & Asinorum, qui soli omnibus Hominibus necessarii sunt, præsertim verò illis, qui in agris & sylvis habent negotia. Ita dicit Jacob; *Et sunt mihi Boves, Asini & Oves.* Verùm Equi & Cameli non apud quosvis reperiuntur, sed tantùm apud paucos quosdam insigniores, & aliquibus tantùm in locis. Primogenitum Asini decollari præcepit, eò quòd hoc permoveat ad redimendum illud, sicut dicitur; *Præceptum redemptionis præcedit præceptum decollationis.*

Ratio præceptorum de Anno Intermissionis & Jubileo.

Exod. 23. 11.
Levit. 25.

Præcepta illa quod attinet, quæ enarravimus in *Halachoth* חלכות ויובל h.e. in Tractatu de Anno Intermissionis & Jubileo, illa partim data sunt propter Misericordiam erga Homines omnes in universum, illorumque Respirationem ac refocillationem, sicut dicitur; *In septimo verò relinques eam atque deseres: & comedent pauperes Populi tui, residuum autem eorum comedet bestia agri, &c.* & ut Terra ita deserta & relicta tantò uberiores fructus proferat: partim in specie in gratiam Servorum & Pauperum, in Remissione argenti & manumissione servorum: partim ad conservationem sustentationis & victûs Hominum perpetuam: ut, quòd Terra semper penes Dominos suos manere debuit, nec vendi potuit, sicut dicitur; *Terra autem non vendetur*

Lev. 25. 23.

detur

detur absolute : ut sc. hoc pacto facultates Hominis penes ipsum & hæredes ejus maneat.

Et sic declaravi tibi causas & rationes omnium eorum Præceptorum, quæ in majore nostro opere *Jad* in Tractatu *עשרת* h.e. de *Se-minibus* complexi sumus, iis tantum exceptis, quæ agunt de commixtione diversarum specierum Animalium, quorum ratio suo locotibi quoque explicabitur.

Præceptorum, quæ complexi sumus in Tractatu de *Aestimationibus & Anathematis*, devoti³ ad usum sacrum, eadem est ratio ferè quæ Elemosynarum; illorum enim quædam respiciunt Sacerdotes, quædam ad faciendas ruinas & restaurationem Domûs (h.e. Templi). Omnia autem in univèrsum ducunt Hominem ad Liberalitatem; ut videlicet divitias propter gloriam DEI contemnat, neque avaritiæ locum concedat. Maxima enim malorum & damnorum pars, quæ inter Homines eveniunt, oritur ex nimio congerendi opes ac divitias studio, Avaritiâ inquam & Ambitione.

Sic, si cuncta illa Præcepta, quæ recensuimus in Tractatu de *Mutuante & Mutuum accipiente*, sigillatim probè consideraveris, invenies, ea in univèrsum hûc respicere, ut Misericordia, Beneficentia & Clementia erga Pauperes exerceatur; &, ut alimenta necessaria nemini deficiant: ut, *Non accipiet quisquam pro pignore metam & catillum, quoniam animam ipse acciperet pro pignore.*

Eodem collimant Præcepta illa, quæ exposuimus in Tractatu nostro de *Servis & Servitutibus*, ad Pietatem inquam & Misericordiam erga egenos, cujus non minima pars est, quod jubetur *Servus Cananeus liber dimitti, cum jacturam membri alicujus patitur*; ne videlicet simul affligatur servitute & tali infirmitate vel defectu; quin, imò, si vel dentem amiserit, ut jam de reliquis membris nihil dicam: quod item non licitum fuit ipsum percutere nisi loro vel calamo, aut alio aliquo simili instrumento, sicut exposuimus in *Mischne Thorab*. Si autem & istis tam graviter quis ipsum percussit, ut eum occiderit, morte multabatur, sicut pro alio homicidio. In illo verò, ubi dicitur, *Non trades servum DOMINO suo, qui eruerit se ad te à DOMINO suo*, præter Misericordiæ opus alia latet utilitas; quod videlicet ad laudatissimam & honestissimam hanc virtutem nos assuefaciamus, eos, qui auxilium & protectionem apud nos quærunt, non solum adjuvandi, nec in manus eorum, à quorum conspectu aufugerunt, tradendi: sed & commodum ipsorum promovendi, omnibus modis illis benefaciendi, neque vel verbo illos lædendi aut offendendi. Hoc enim est quod

Lev. 19. 19.

De Aestimationibus & Anathematis.
Levit. 27.

De Mutuante & Mutuum accipiente.

Deut. 24. 6.

De Servis & Servitutibus.

Exod. 21.

Profugos Servos cur recipere voluerit?
Deut. 23. 15.

Exod. 21. 14. quod dicitur, *Tecum habitabit in medio tui, in loco, quem elegerit, ubicunq³ placuerit ei, non vim inferes ei.* Quòd si verò teneamur hoc officii præstare vilissimæ conditionis hominibus, servis videlicet, quantò magis faciendum id nobis est erga Virum aliquem præstantiorem & insigniorem, qui patrocinium nostrum requirit, ut pro merito & dignitate illius ipsum excipiamus? Verùm observandum hic est, si transiens vel transfuga fuerit Homo flagitiosus & perversus, nullam ipsi opem, nullam misericordiam esse exhibendam, neque de iudicio ejus quicquam detrahendum & diminuendum, (h.e. *nec minimam ipsi gratiam esse communicandam*), etiamsi in re omnium præstantissimâ refugium quæserit, sicut dicitur; *Ab Altari meo tolles eum, ut moriatur.* Hic enim ponitur, personam talem, quæ patrocinium & auxilium quærit apud DEUM Opt. Max., & se recipit ad id, quod Nomini ejus dedicatum est, nullam opem impetrare debere, sed in Adversarii ipsius potestatem tradendam esse; quantò igitur minùs licebit privato alicui opem ferre ejusmodi Homini, vel misericordiam erga ipsum exercere? Misericordia enim talis, quæ Transgressoribus & sceleratis Hominibus exhibetur, Tyrannis & crudelitas est erga reliquas Creaturas. Atq; hæ sunt sine dubio virtutes æquitati congruentes, & justis DEI statutis ac iudiciis respondentes; nequaquam verò illæ, quas stulti & imperiti laudandas ducunt, à quibus laudantur indiscriminatim omnes, qui quosvis venientes recipiunt & protegunt, nullâ ratione habitâ, an sint oppressi, vel oppressores, sicut ex ipsorum communibus sententiis & cantilenis liquet. Propterea claræ nunc sunt quoq; causæ & utilitates omnium hujus classis Præceptorum.

*Flagitiosus Homini-
bus nullū
patrocinium est
præbendum.*

Exod. 21. 14.

C A P. XL.

De causis & rationibus Præceptorum quinta classis.

*Præcepta quin-
ta classis.*

*Præceptorum de
Damnis illatis
utilitas & ra-
tio.*

PRÆCEPTA, quæ sub quinta classe comprehenduntur, sunt ea, quæ enarravimus in Libro 1° h.e. de Damnis, & occupantur ea omnia circa tollendam Iniquitatem & cohibenda Damna. Ex multiplici autem prohibitione *Damnorum* est, quòd reus constituitur Homo omnium *Damnorum*, quæ vel ex Facultatibus, vel Rebus ejus proveniunt, quatenus, ne damnum inferatur, præcavere poruisset.

Hinc culpa nobis adscribitur *Damnorum* eorum, quæ à jumentis nostris

nostris proveniunt, ut diligenter custodiamus ea, vel quia illa custodire possumus: ab igne item & cisternis, quia sunt talia opera, quorum damna Homines prævenire & cavere possunt.

Complectuntur ista Præcepta quasdam Justitiæ & Æquitatis partes, quemadmodum te docebo: ut; Si *Dens vel Pes* (*jumentum sc. alijus damnum intulerit*) in loco publico, absolvitur (*Dominus ipse sc.*): quia sunt (*Dens sc. & Pes*) res, quæ non custodiri possunt, & damnum inde redundans exiguum: adde, quod is, qui rem aliquam in loco publico relinquit, ipsemet contra se peccet, & perditioni facultates suas exponat; reus autem erit de Dente & Pede, si in agro damnum fuerit illarum. Quod si verò *Cornu vel simile quidpiam*, quod custodiri potest, damnum intulerit, ubicunque demum fuerit, & à quo iter facientes in loco publico sibi cavere non possunt, ejus ratio & judicium idem quoque est ubique. Sed differentia est inter *Bovem De Bove cornu-* *integrum* (h.e. *mansuetum, de quo non constat, quod cornupeta sit*) & inter *petra.* *contestatum*, (*de quo possessori contestatio facta fuit, quod sit cornupeta*). Exod. 21. 29. *ibid. v. 35. 36.*

Nam si damnum illarum sit ab eo, qui non assuetus est id facere, obligatur tantum de dimidio damno; si verò ab eo, qui ita facere consuevit, & ejus consuetudo nota fuit, tenetur ad integrum damnū rependendum. *Servo illati damni pretium* hoc in casu constitutum, est dimidia pars pretii Hominis liberi, triginta videlicet siclorum argenti. Ut plurimum enim reperies Hominem liberum æstimari sexaginta siclis; Servum verò triginta. Quod autem Bestia occidi debuit, *Cur Bestia, qua* *Hominem occi-* *dit, etiam inter-* *fici debuerit?* quando Hominem interficiebat, id non fiebat ad pœnam sumendam de illa, quemadmodum absurdè contra nos cavillantur Tzadducæi, sed ad puniendum Dominum. Hinc enim prohibitus erat usus & esus carniū ipsius, ut diligentiam adhibeat Dominus bestiæ in custodienda ea, sciens, quod, si magnum vel parvum, liberum vel servum occidat, pretium ejus sit amissurus; &, si contestata fuerit, præter amissionem pretii, redemptionem solvere teneatur. Atq; eadem *Cur Bestia, cum* *qua Homo rem* *habuit, interfe-* *cta fuerit?* hæc causa fuit, propter quam Bestia, cum qua Homo aliquis rem habuit, interficiebatur; ut videlicet Dominus bestiæ eâ curâ & diligentia eam custodiat, quâ reliquos suos domesticos, neque faciliè eam ex oculis suis elabi sinat. Non minori etenim amore & affectu solent Homines prosequi facultates, quàm proprias suas animas; quinimò reperies quosdam, qui longè pleris faciunt opes suas, quàm se-ipsos. Apud plerosque tamen æqualis utriusque est amor, sicut dicitur; *Ad accipiendum nos in servos & asinos no-* *Gen. 43. 18.*

stros.

Ex iis porrò, quæ sub hac classe Præceptorum continentur, est etiam *Occisio Persecutoris*, (h. e. ejus, qui peccatū aliquod perpetrare sibi proposuit, illud³³ persequitur). Istud verò judiciū, ut occidatur is, qui conatur vel proponit sibi peccatum aliquod committere, antequam in effectum illud deduxit, non est permissum, nisi in duobus istis casibus; *primò*, cum quis proximum suum persequitur ad occidendum eum; *deinde*, cum quis persequitur nuditatem & pudicitiam Hominis alicujus: quia tales sunt transgressiones, quæ perpetratae, restitui & restaurari nequeunt. Reliquas quod attinet, quæ quidem etiam à Domo Judicii sub pœna mortis prohibita sunt, ut Idololatria, Transgressio Sabbathi, quibus nemo læditur, sed quæ sunt tantum scientiæ in mente, propter illas nemo interficitur ob nudam cogitationem, nisi re-ipsa illas perfecerit. Ac de concupiscentia notum est, illam prohibitam esse propter desiderium; desiderium autem propter rapinam: id quod Sapientes nostri jam explanarunt.

Cur res amissa sint restituenda?
Levit. 6.4.

Cur *Res amissa restituere jubeantur*, ejus ratio manifesta est. Nam præterquam quòd virtus per se est laudatissima, magnam etiam recipiendam habet utilitatem. Si enim non restitues tu rem amissam alterius, (à te sc. inventam), neque tua tibi restituetur; quemadmodum si non honores progenitores tuos, neque tui filii honorabant te, &c.

Cur iustus fuerit is, qui per errorem aliquem occidit, è loco suo migrare?

Num. 35. II.

Quòd autem *is, qui aliquem per errorem occidit, è loco suo migrare jubetur*, factum est ad placandam animam Vindicis sanguinis; ut non in conspectu habeat eum, per cujus manum offensio illa facta est. Reditus autem ejus dependebat à morte Hominis in toto Israële præstantissimi & charissimi, (*summi Sacerdotis nempe*); quòd hoc quoque medio placaretur animus ejus, cujus cognatus aut consanguineus occisus erat. Est enim naturâ omnibus Hominibus in afflictione constitutis insitum, ut consolationem inveniunt, quando alii simile quid, vel majus contigisse vident. Nulla autem tristior mors nobis evenire potest, quàm mors Sacerdotis magni.

Ratio præcepti de Vitula decervicanda.

Deut. 21.

Præceptum de *Vitula decervicanda* quod attinet, utilitas ejus pariter quoque est manifesta. Nam Vitulam adducens est Civitas proxima ipsi cadaveri occiso, & plerunque accidit, ut qui cædem perpetravit, ex illo sit loco: Seniores autem urbis *D E U M* testem appellans, quòd in viarum securitate & custodia nihil neglexerint, quòd omnes transeuntes diligenter examinârint & explorârint, sicuti exponitur in verbis Rabbīnorum nostrorum p. m., dicentes; Non est interfectus iste, quòd aliquid oblitus simus ex publicis & communibus nostris ordinationibus, neque constat nobis, quis interfecerit eum.

eum. Propter istam autem in factum inquisitionem, propter Seniorum egressionem, & adstantes, propter Virulæ deniq; acceptionem & decervicationem, plurimi necessariò inter Homines feruntur sermones, ac ita publicâ istâ actione vel cædis author invenitur, vel ab alio, qui vel rei conscius est, vel famâ de eo audivit, proditur, vel ex signis & *σημείοις* cognoscitur, quòd N. sit interfector. Nam si Homo quispiam, etiam Mulier, surgat ac dicat, N. interfecit eum, non decervicatur Vitula. Notum autem est, si quis authorem cædis sciret, ac taceret, *Deum* que contra se testem ac vindicem appellaret, se nescire; summam id fore levitatem, summumque peccatum: ideoque valdè probabile est, quemlibet, etiam Mulierem, si quidem sciverit, rem detecturum. Quòd si verò rescitur, quisnam cædem perpetrârit, magna inde resilit utilitas. Nam si Domus Judicii nõ morte afficiat eum, occiditur à Rege, qui potestatem habet ex iudiciis & præsumptionibus aliquem occidendi: quòd si autem Rex non occidat eum, occidit eum Vindex sanguinis, qui insidias ipsi tamdiu struet, donec occasionem nactus fuerit ipsum occidendi. Proinde liquet hinc, Vitulam decervicatam inserviisse ad detegendum & cognoscendum eum, qui cædem aliquam perpetravit: quod inde etiam amplius confirmatur, quia locus ille, in quo Vitula decervicabatur, in æternum nec coli potuit, nec conseri. Hoc enim fecit, ut Dominus terræ illius omnem operam impenderit, nihilque neglexerit in inquirendo & resciscendo Homicida, ne Vitula decervicetur, & Terra ejus ita perpetuò prophana reddatur.

CAP. XLI.

*De causis & rationibus Præceptorum
sextæ Classis.*

SEXTA classis Præceptorum agit de Suppliciis & Pœnis à peccantibus & delinquentibus sumendis, quorum utilitas in genere nota est & à nobis jam indigitata. Particularitates verò illorum, & singulorum partium jura in hoc capite à nobis accipe. *Præcepta sextæ classis.*

Universalis cujusvis in alium delinquentis pœna est, ut ipsi fiat quemadmodum ille fecit alteri: si damnum intrulerit in corpore, luet in corpore; si in pecunia, in eadem luet. Penes Dominum autem pecuniæ est, condonare ei, vel de pœna remittere. Sed si quis homicidium ex pura-puta malitia commiserit, ei nec pœna mitigari, nec *ἀπαρῶν* imponi potest, sicut dicitur; *Neg, Terra expiabitur propter sanguinem.* *Universalis & generalis pœna Talionis.*

Num. 35. 33.

nem, qui effusus est in ea, nisi per sanguinem illius, qui effudit eum. Propterea licet interfectus per horas vel dies aliquot adhuc vixerit, loquutus fuerit, sanumq; intellectum retinuerit, ac petierit, ut interfector suus liber dimittatur, testatusque fuerit, se ei condonare & remittere, non auditur, sed necessario anima pro anima danda est æqualiter pro parvo & magno, servo & libero, sapiente & stulto. Inter omnia enim peccata Hominum nullum hoc peccato majus est. Ita, qui alium membro aliquo mutilavit, itidem eodem mutilabitur: in summa, quale vitium, quale detrimentum intulit proximo, tale inferetur & ipsi. Non est autem, quod animum & cogitationes tuas defatiget, quod hodiè multa pecuniaria istis imponatur. Scopus enim & intentio nostra hoc loco est, rationem & causam reddere locorù Scripturæ, non Talmudis, licet habeam etiam quod dicam de sententiis Talmudis, quod autem coràm ex me audies.

Plagarum, quarum æquales reddi nequeunt, iudicium sive pœna consistit in Recompensatione; sed federe ejus, (*h. e. die Versammutß / Facturam, quam domi otiosus residendo patitur*), exsolvere, & curare eum cogitur.

Exod. 22. 9. Qui damnum intulit in facultatibus, damnum vicissim in facultatibus suis patietur æquale, sicut dicitur; *Is, quem condemnaverim Iudices, duplum reddet ei*: id nempe, quod abstulit, ac deinde tantum ex facultatibus propriis.

Peccatorum frequentium pœna sunt graviores. Porro scias, illorum peccatorum & transgressionum, quæ magis frequentes sunt & usitatæ, pœnam quoque decere esse graviolem & asperiolem, ut tantò magis ab illis Homines se contineant; illarum autem, quæ rarò contingunt, leviolem. Hinc *is, qui furatus est oves*, duplum reddere cogitur illius, qui ex aliis mobilibus aliquid furatus est, quadruplum nempe, idque etiam, si illas jam vendiderit, sive jugulaverit. Ratio est, quòd ut plurimum perpetuò sint in agris, ubi res non tam benè custodiri possunt, sicut ea, quæ habentur in medio Civitatis: idè solent illi fures festinanter ea vendere, ne penes ipsos reperiantur; vel mactare, ut formam suam amittant, atq; ita non cognosci possint. Et hæc causa est, quòd pœna rei frequentis sit major atque gravior.

Ibid. Ita *restitutio furti Bovum* uno aucta est, quia furtum illorum est facilius. Oves etenim pascuntur gregatim, & facile à pastore custodiri & observari possunt, ac vix nisi noctu furto possunt surripi; Boves verò pascuntur hinc-inde dispersi, (id quod in libro עבודת ה'נבש"ה (id quod in libro עבודת ה'נבש"ה) quoque commemoratur), ac proinde non ita facile à pastore custodi-

stodiri possunt. Et hinc quoque furtum illorum crebrius solet contingere.

Sic falsorum Testium iudicium est, ut fiat eis, sicut ipsi cogitaverunt Deut. 19. 19. facere aliis: si cogitaverunt occidere, occidantur; si percutere, percutiantur; si damnum inferre in pecunia, tantundem in pecunia amittant.

In his omnibus intentio est, ut pœna & peccatū sint æqualia. Hoc enim sensu appellantur *Judicia justa*.

Quod verò Raptor non teneretur multæ loco aliquid amplius reddere, (nam quinta pars rapti, quam dare teneretur, est pro expiatione Juramenti falsi), ideo fit, quia rariùs rapina committi solet. Nam damnum Furti frequentius accidit, quàm Rapinæ: Furtum etenim in quovis loco committi potest; at Rapina in Civitate committi non potest, nisi cum maxima difficultate. Præterea, Furtum fieri potest in rebus manifestis & occultis; Rapina verò non nisi in manifestis. Insuper, à Raptore quis sibi potest cavere, illique resistere; à Fure autem nequaquam. Denique, Raptor notus est, & quæri potest, operaque navari, ut ipsi iterum res rapta auferatur; Fur autem non est notus. His itaque de causis Fur ad multam obligatur; Raptor autem nequaquam.

Cur raptoris pœna mitior sit, quàm furis?
Levit. 6.

Pœnas autem quod attinet, scias, illarum magnitudinem & asperitatem, parvitatem item & levitatem ex quatuor rerum consideratione provenire.

Quatuor causæ sunt, quæ pœnas exasperant & mitigant.

Prima est Magnitudo peccati. Actiones enim illæ, ex quibus detrimentum magnum oritur, magnam merentur pœnam; quarum verò damnum est exiguum, exigua quoque est pœna.

1. *Quantitas peccati.*

Secunda est Frequentia peccati. Id enim, quod frequentius solet committi, graviori est pœnâ coercendum; id verò, quod rariùs occurrit, pro ejus raritate modicâ quoque; cohiberi pœnâ sufficit.

2. *Frequentia.*

Tertia est Instigatio sive Causa impulsiva peccati. Nam ab illa re, ad quam Homo fortiùs incitatur & instigatur, sive id fiat, quod nimis vehementer à concupiscentia sua urgeatur, aut quod longum nimis illius habitum & consuetudinem attraxerit, aut quod ejus intermissio magnum ipsi dolorem pariat; ab illa inquam re non nisi gravissimæ pœnæ metu illum avelli & deterreri posse certum est.

3. *Causa impulsiva.*

Quarta est Facilitas peccati; ut cum in occulto & abscondito perpetrari potest, nemine animadvertente & sentiente. Tale enim quoque peccatum non nisi magnæ pœnæ metu inhiberi potest.

4. *Facilitas.*

His itaque sic præfatis, scias, Pœnarum quoque ordinem quatuor

Quatuor pœnarum gradus.

in Lege habere gradus. *Primus*, est Reatus mortis à Domo Judicii infligendæ: *secundus*, est Excisio (חַרַּב) & Percussio cum loro, (cum hac fide, quòd hoc peccatum sit unum ex gravissimis): *tertius*, est Vapulatione, Percussio nempe cum loro, (at non credere cogitur, quòd illud peccatum sit ex peccatis magnis, sed negativum tantum), aut Mors per manus DEI: *quartus* gradus est Prohibitionum sine Vapulatione, & est omnium Præceptorum negativorum, in quibus nulla continetur actio, excepto eo, qui falsò vel temerè jurat, qui non vult credere id, quod tenetur credere de magnificando DEO, qui renuit offerre oblationes DEO debitas, qui convitiis maledicit socio suo per Nomen DEI, (eò quòd Vulgus maledictiones & convitia pluris æstimat, quàm damna corpori illata): damnum enim, quod à reliquis Præceptis negativis, quæ nullam habent actionem, provenit, est exiguum, nec facillè quis sibi inde cavere potest, (eò quòd sunt tantum verba, & si sub pœna Vapulationis essent prohibita, nullus reperiretur, cujus tergum non toto anno plagarum foret mancipium), ac prætereà nulla de illis est admonitio.

De numero plagarum in Maltut.

In numero verò Plagarum sapientia & discretio adhibenda est. Is enim definitus & præcisus quidem est respectu summi sui gradus, sed non itidem respectu Hominum & singulorum Individuorum. Nam nemo percutitur ultra mensuram, quam sustinere potest. Summus autem Plagarum numerus est quadraginta, ultra quem nemo plures recipit, licet adhuc centum sustinere valeret. *Reatum Mortis à Domo Judicii infligendæ* nunquam invenies in cibis vetitis, eò quòd non magnum detrimentum illa inferant, neque etiam Homo tam vehementer ad illa incitetur, sicuti ad rem Veneream. Quibusdam verò cibis *Excidium* interminatur: ut primò *Sanguini*, propter nimium Hominum ad comedendum eum in temporibus illis appetitum & præcipitantiam in certa quadam Idololatriæ specie, quemadmodum in libro שמות explicatur. Et hæc unica causa est, cur tam severè fuerit prohibitus. Deinde, *Adipi* quoque Excidii pœna est injuncta, eò quòd Homines illum in delitiis habere soleant, sicuti hac de causâ quoque DEUS sacrificia sua illo honorare voluit. Prætereà, *Excidium* determinatur *Fermentato* in festo Paschatis, h.e. comedenti fermentatum in festo Paschatis, & comedenti in die Jejunii, h.e. in die Expiationum, propterea quòd dolor & molestia quædam illi est conjuncta, & quia sunt talia opera, quibus confirmantur sententiæ, quæ sunt fundamenta Legis, *Exitus nempe ex Ægypto*, unà cum *Miraculis*,

quæ

Sub Excidii pœna prohibitus est Sanguis.

Lev. 7. 26. 27.

Adeps.

Ibid. v. 24. 25.

Fermentatū in festo Paschatis.

quæ in illo contigerunt, & Fides conversionis vel Resipiscentiæ, sicut dicitur; *Dies expiationum est, ad expiandum vos coram D O M I N O* Lev. 23. 18. *DE O vestro.* Tandem de Excidio tenetur, qui comederit aliquid de res- Lev. 19. 5. 6. 7. 8. duo (Sacrificii pacifici in die tertio) & prophano: immundus item, qui Lev. 7. 21. comedit de Sancto, sicuti is, qui adipem comedit. Intentio verò harum Sanctionum est, ut tantò major reverentia concilieretur Sacrificiis. At Mortem Domus Judicii invenies tantùm in rebus magnis & arduis, *Mors à Domo* ut putà ob corruptionem Fidei (i.e. hæresin), vel ob aliud aliquod gra- *Judicii quibus* ve peccatum, Idololatriam, Adulterium, Incestum, Homicidium, & quic- *insignitur.* quid his occasionem præbet; item ob Sabbathi violationem, eò quòd per il- lud (Sabbathum) stabiliatur fides de Novitate Mundi. Præterea infligi- tur falso Propheta, Seni rebeli, propter maxima mala ab illis prove- Deut. 13. & 18. nientia. Ei item, qui patrem suum aut matrem suam verberavit, aut illis Deut. 17. maledixerit, eò quòd hoc desperatæ malitiæ & audaciæ signum sit, Exod. 21. 15. Levit. 20. 9. ordinemque domesticum, qui non postrema, sed prima Politicæ pars est, subvertat. Filio insuper contumaci & rebeli propter malum inde Deut. 21. securum; certò enim eò tandem delabatur, ut homicida fiat. Ei item, qui furatur animam, h.e. plagiario, quia videtur illum Hominem Exod. 21. 16. ad occidendum eum abduxisse. Illi quoque, qui in Effusione deprehen- Exod. 22. ditur, quia animo occidendi ingredi videtur, quemadmodum Rab- bini nostri explicarunt. Quòd verò isti tres, Filius rebelis, Ingre- diens per effusionem, & Plagiarius, pro Homicidis sint habendi, res est manifesta. Denique, non invenies Mortem à Domo Judicii in alia re, quàm in magnis & gravibus, infligi. Nam non omnis quoq; Scortatio Morte Domus Judicii punitur, sed illa tantùm, quæ est magis facilis, frequens, turpis, inhonesta, & ad quam Homo plus incitatur; quæ talis non est, ei Excidium est determinatum. Ita nec omnes Idolo- latria species hac pœnâ mulctantur, sed tantùm magis principales: ut, qui preces suas ad Idolum dirigit, qui in Nomine ejus prophetat; qui liberos suos traducit per Ignem, Augur, Pytho, Incantator. Quia verò sine pœnis & judiciis esse non potest, ideò clarum est, requiri ut Judices consti- tuantur per singulas Civitates, ut habeantur Testes, ut sit Rex, qui timeatur, qui omnibus modis ista cohibeat & cœerceat, qui manus Judicibus porrigat, eosque juvet.

Er sic exposui tibi causas & rationes omnium Præceptorum, quæ in Tractatu מִשְׁפָּטִים h.e. de Judicibus enarravimus. Necessè autem est, ut de pauculis quibusdam adhuc admoneamur, quæ ibi commemoravimus, & ad argumentum hujus libri spectant; de eo videlicet, quod ex præcepto de Senè rebeli dependet. Dico itaque: Cùm

Deut. 17. 11. 12. DEUS cognovit Judicia Legis hujus necessaria futura omnibus temporibus, ac secundum locorum, novitatum & rerum vel casuum varietatem nonnullis interdum aliquid esse addendum aut detrahendum, ideo prohibuit quidem, ne quicquam illis addatur aut adimatur, sicut ait; *Non addetis ad Verbum, quod ego precipio vobis hodie, neque detrahetis de eo*: nam in præjudicium magnum Legi Divinæ hoc cederet, ac videri posset, ac si non à DEO originem traheret. Sed omnium temporum & ætatum Sapientibus, h.e. Domui Judicii magni permisit sepem constituere ad Judicia Legis stabilienda in rebus quibusdam, quas innovare volunt ad sartam-rectam conservandam Legis auctoritatem, & sepem illas in æternum stabilire, sicut dicitur;

Deut. 4. 2. *Et facient sepem Legi.* Præterea facultatem concessit illis, quædam præcepta Legis tollere, & quædam prohibita permittere in certa quapiam re & casu, non autem in perpetuum, sicuti declaravimus in expositione Mischnæ.

*vel, Et fecerunt.

Atque hac ratione conservari & in usu retineri potest Lex aliqua quibuslibet temporibus & in quibusvis casibus pro necessitate. Nam si exceptio ista specialis data esset cuivis Sapienti, perirent Homines propter multitudinem & varietatem opinionum. Sed ideo prohibuit DEUS, ne reliqui Sapientes id faciant, sed sola Domus Judicii magni, & mandavit, ut occidatur, quicumque illis sese opposuerit. Si enim cuivis permissum esset ab illis discedere & dissentire, tolleretur planè illius finis & utilitas.

Deut. 17. 12.

Actiones Transgressionum Legis sunt quadruplices.

Coacta.

Deut. 22. 26.

Ex errore.

Porro scias, Actiones Transgressionum in quatuor partes dividi; quædam enim fiunt *Coactè*, quædam *per Errorem*, quædam *Superbè*, quædam *Manu elatâ*, h.e. protervè & pertinaciter.

Quod attinet eum, qui *Coactè* peccat, is nullâ poenâ afficitur, neque etiam peccatum illi imputatur, sicut DEUS ipse dicit; *Non facies quicquam puellæ: non enim est illi puellæ peccatum mortis.*

At verò peccatum habet is, qui *per errorem* peccavit. Nam si diligenter se continuisset sibiq; cavisset, non incidisset in errorem. Ideò licet nulla afficiatur poenâ, opus tamen habet expiatione, ac propter eà oblationem offerre cogitur. Differentiam autem hîc facit Lex inter Virum Eximium, Litteratum & Idiotam; inter Regem & Sacerdotem magnum, vel eum, qui tradit Halacham (*sententiam aliquam vel ritum*), & docet nos, quòd quicumque facit aut docet Halacham aliquam secundum proprium suum intellectum, (h.e. *ex proprio suo cerebro, vel ex sua ignorantia*), nisi fuerit Domus Judicii magni aut Sacerdos magnus, sit ex eorum numero, qui superbè peccant, neque

cenſeatur inter errantes. Hinc morte mulſtatur Senex rebellis, etiamſi faciat & doceat ſecundùm id, quod ipſi videtur. Domus autem Judicij magni poteſtatem habet judicandi pro ſuo arbitrato, & ſi errent, habentur pro iis, qui ex errore peccant, ſicut dicitur; *Quòd ſi* Lev. 4. 15. *tota Synagoga Iſraèl erraverit, &c.* Ex hoc fundamento dixerunt Rab-
bini noſtri, *Error doctrinæ reputatur pro ſuperbia*: h. e. Si quis imperfe-
ctus fuerit in ſapientia, & ſecundùm ſuam inſcitiam & ignorantiam
docuerit vel fecerit, habetur pro ſuperbo. Nam non eſt eadem ratio
ejuſ, qui comedit de adipe renum, exiſtimans ſe comedere adipem
caudæ, quæ illius, qui comedit adipem renum, ſciens quòd ſit adeps
renum, ſed ignorans quòd adeps renum ſit prohibitus. Hic enim
licet oblationem offerat, tamen aliquo modo tantùm ſuperbè pec-
canti eſt affinis, ſi ſolummodò ita faciat, (h. e. *opere transgrediatur*);
ſed qui ſecundùm ſuum intellectum (*pro ſuo arbitrato, vel ſecundùm
ſuam ignorantiam*) docet, iſ ſine omni dubio & exceptione talis eſt.
Scriptura enim neminem liberat vel excuſat ab errore in doctrina
commiſſo, niſi Domum Judicij magni.

Qui per *ſuperbiam* delinquit, tenetur de iudicio ſcripto, (h. e. *de pæ-* Per ſuperbiam.
na in Lege ſcripta); nimirum vel Morte Judicij magni, vel Vapula-
tione, vel Caſtigacione Præceptorum negativorum, propter quæ
non vapulant, vel denique Mulſtâ pecuniariâ. Sed illas Transgreſ-
ſiones quod attinet, in quibus perinde eſt, ſive ex errore, ſive ex ſu-
perbia perpetratæ ſint, id fit propter nimiam illarum frequentiam
& facilitatem, & quòd nulla in illis ſit actio. Tale eſt *Juramentum
teſtimonii, Juramentum depoſiti, Ancilla* item * *contemptæ violatio*, eò * vel deſpon-
quòd & hoc frequenter accidat, quia talis liberè quali eſt expoſita;
neque enim eſt ancilla mera, neque merè filia libera, neque etiam
uxor Viri alicujus mera & vera, ſicuti Cabbala exponit in explica-
tione hujus præcepti. Lev. 19. 20.

Qui denique peccat *Manu elatâ*, eſt ſuperbus, qui callum peccan- Manu elatâ.
di attraxit, ac publicè liberèque peccat. Hic enim non ſolum con-
cupiſcentiæ ſuæ cauſâ, aut propter malitiam qualitatum ſuarum
(h. e. *ex prava conſuetudine*) peccat Legemque transgreditur, ſed ex-
preſſè ſtudio contradicendi Legi, contraque eam inſurgendi, unde
dicitur, *DOMINUM probris afficit*, ac propterea ſine omni dubitatio- Num. 15. 30.
ne morte eſt pleſtendus. Nam nemo ita peccat, niſi cujuſ animo in-
ſidet opinio vel dogma aliquod Legi Divinæ repugnans, in quo ab
iſſa diſſentit. Hinc communis & recepta hujus Legis expoſitio eſt,
quòd in ea Scriptura loquatur de Idololatra, eò quòd iſ primariis &

principalibus Legis fundamentis adverteretur. Nullus etenim colit Stellam vel Planetam aliquem, nisi credat ejus antiquitatem vel æternitatem, (*quæ subint. Scripturæ fundamentis repugnat*), sicuti sæpius jam in libris nostris explicuimus. Eadem autem ratio esse mihi videtur omnium Transgressionum, quæ protervè contra Legem fiunt & committuntur; etiam si Israëlita aliquis tantum comederet carnem cum lacte, vel heterogeneis vestimentis se vestiret, vel angulum capitis sui coronæ instar tonderet in contemptum Legis; idq; propter consequentiam, quæ inde sequi videtur, ac si nimirum non crederet, hanc Legem esse veram. Et hoc est meo judicio id, quod dicitur; *DOMINUM probris afficit. Occidendus autem est talis Mor-te abnegationis, (h.e. ut Hæreticus, Apostata, qui fidem abnegavit), non Morte pœnæ, quemadmodum * Cives urbis ad Idololatriam impulsæ morte hæreticorum & apostatarum interficiuntur; non verò morte pœnæ, unde facultates ipsorum comburendæ sunt, neque hæredibus relinquendæ, sicut reliquorum, qui à Domo Judicii interficiuntur. Ita ajo, si totus aliquis cætus vel congregatio Israël per superbiam transgrediatur præceptum aliquod, & manu excelsâ illud faciat, omnes esse occidendos. Probationem hujus rei habemus in historia filiorum Gad, & filiorum Ruben; ubi primò dicitur, quòd totus cætus filiorum Israël convenerint, ut ascenderent contra eos ad pugnam: deinde, quòd graviter expostulârint cum ipsis, quòd apostatæ facti sint, (dum in Transgressionem illam unanimiter consenserût), & à Lege Dei planè defecerint: hoc enim sibi volunt, dum ajunt; *Ut avertamini hodiè, ne eatis post DOMINUM: tertio, quomodo & illi responderint, ac regefferint; Si per rebellionem, & si per prævaricationem, &c. Nunc itaq; tu in usus tuos converte, quæ de Pœnis hastenus à me dicta sunt.**

Ratio præcepti de delenda memoria Amalekitarum.

Deut. 25. 19.

Cæterum, ex iis, quæ in Libro *דברים* h.e. de Judicibus comprehenduntur, est quoq; præceptum de delenda memoria Amalekitarum. Quæ etenim ratione punitur Homo unus seorsim, eadem puniendæ est integra aliqua familia & natio, ut reliquæ familiæ id videntes ac audientes à similibus peccatis & damnis abstineant. Dicent enim apud se; Fortè idem contingeret nobis, quod contigit filiis N., vel fortè idem contingeret nobis, quod facturi sumus illis: ita ut, si filius aliquis perditus & degener inter illos nascatur, qui nullam vitæ vel salutis suæ rationem habet, neque malum, quod perpetratum est, perpendit, non faciliè patronum aliquem in familia sua hac ratione sit reperiturus, qui ei in sceleribus suis, quæ patrare vult, sit patrocina-turus.

turus. Ita de Amalék, qui primus gladio adortus est Israëlitas, dicitur, *ut gladio memoria ejus deleatur. Ammon & Moab*, qui ex avaritia fecerunt id, quod fecerunt, & per astutiam malum nobis intulerunt, non aliâ quàm hac pœnâ affecti sunt, ut affinitatem ipsorum fugiamus, nulloquæ amore illos prosequamur. Omnia ista divinam habent mensuram & proportionem pœnarum, cui nec addendum, nec detrahendum, sed unicuique, ut DEUS ipse explicat, *secundum impietatem suam reddendum.*

Exod. 17.
Deut. 25. v. ult.
Deut. 23.
Deut. 25. 2.

Ad hæc, pertinet ad hunc librum (*Schophetim*) præceptum de constituendo extra Castra spatio & paxillo, (pro Naturæ sc. necessitatibus contegendis). Ex intentione enim hujus Legis in primis quoq; est Mundities, & omnis generis sordium, fœditatum & impuritatum vitatio, ne Homo sit instar brutorum Animalium. Sed & istis actionibus confirmare voluit DEUS fidem belligerantium, quòd Majestas Divina inter ipsos habitet; sicut dicitur in causa hujus præcepti; *Nam DOMINUS DEUS tuus indefinenter ambulat in medio Castrorum tuorum.* Ad quod aliam adhortationem adjungit, dicens; *Itaque non videat in te nuditatem aliquam, cujus causâ à te avertatur:* quibus verbis deterrere & dehortari vult à scortatione, quæ nimis trita & vulgaris esse solet inter Milites, quamdiù à domibus suis absunt. Ut itaque ab operibus istis impuris liberemur & abstineamus, præcepit nobis DEUS talia opera, quæ nobis in mentem revocant, Gloriam ipsius in medio nostri habitare, sicut dicitur; *Et sint Castra tua sancta, & ne videat in te turpitudinem aliquam.* Ita jussit eum, qui casum nocturnum passus est, *extra Castra educere usque ad Solis occasum, & tùm demùm reduci:* ut uniuscujusque animo altè infixum hoc hæreat, quòd Castra ipsorum debeant esse sicut Sanctuarium DEI, & non sicut Castra Gentium, in quibus omnis generis corruptiones, transgressiones, rapinæ, furta, aliaq; scelera liberè grassantur. Verùm Intentio nostra est, dirigere Homines ad cultum DEI, ejusq; rationes ordinare; prout tibi jam indicavi, me eorum tantùm causas & rationes redditurum, quæ in Scriptura reperiuntur.

De constituendo loco & paxillo extra Castra.
Vide Deut. 23.
13. 14.

Castra cur munda haberi & conservari voluerit Deus?

Ibid. v. 10. 11.

Tandem pertinet hûc *Judicium Mulieris formosæ captivæ.* Nôsti, quid Sapientes nostri dicant; *Non loquitur hoc Lex, nisi respectu concupiscentiæ malæ.* Sed subest in hoc Præcepto etiam aliquid ad bonos mores & virtutes spectans, in quibus Homines liberales se exercere debent, de quo te nunc sum commonefacturus. Licet enim Concupiscentia mala ita dominium in Homine obtineat, ut non possit illius vim sufferre, sustinere aut subigere; non publicè tamen illam debet

Præceptum de formosâ muliere captivæ abductâ.

Deut. 21. 10.
11. & c.

perficere, sed in locum privatum & occultum debet Mulierem deducere, unde dicitur; *Introduces eam in medium domus tuae*: neque permissum est ei, in bello ipsam comprimere: sicut explicant ibi, quod non liceat ipsi eam secundâ vice violare, donec quiescat ac sedetur luctus & mœror ejus, neque à luctu, fletu, & lotionem impedire, sicut dicitur; *Ac flebit patrem suum & matrem suam*. Lugentibus enim lachrymæ quietis & recreationis loco sunt, donec vires corporis planè debilitentur, ut accidens illud animæ non amplius sustinere queant, sicut Hominibus lætis risus quietis loco est. Et hac de causa clementiâ usa est Lex erga illam, facultatemque horum omnium ipsi concessit, donec lassâ & defessa fiat ad lugendum & plorandum. Novisse autem quoque debes, quod non violare audeat eam nisi in Gentilismo, h.e. dum adhuc gentilis & pagana est, & quod triginta dies liberè possit Legem & Relligionem suam, etiam Idololatricam, retinere; neque intra hoc temporis spatium quisquam ipsi contradicere vel molestus in fide esse debeat. Ac licet ipsam ad consuetudines & ritus Legis non possit convertere, non licet tamen ipsi eam vendere, aut pro ancilla habere. Ex quibus vides, Legem prohibuisse accessum carnalem, etiamsi ipsa in rebellionem suam, h.e. gentilis & pagana remanserit: quin imò dicit insuper; *Non abutor eâ ad questum, pro eo, quod afflixisti eam*.

Atque ita explicatum tibi hactenus est, quæ nam Virtutes in istis Præceptis quoque nobis commendentur, & simul causæ indicatæ omnium hujus libri (*de Judicibus sc. & Judiciis*) Præceptorum.

CAP. XLII.

De causis & rationibus Præceptorum septimæ classis.

Septimæ classis.

SEPTIMÆ classis præcepta sunt *de Judiciis pecuniariis*, quæ enarravimus partim in libro *Mischpatim* h.e. de Judiciis, partim in libro *Kinjan* h.e. de Possessionibus.

Causa illorum est manifesta; sunt enim quasi mensura æquitatis Judiciorum in negotiis & contractibus, quæ inter Homines tractari solent, & ut negotiantes vel contrahentes se invicem adjuvent, unusque commodum alterius promoveat, non ut alteruter illorum duorum solus suam rem agat, totumque lucrum ad ipsum redeat.

Præcepta de Venditionibus.

Primum omnium, quod hoc loco occurrit, est, *ut nulla fraus committatur in Venditione*, sed lucrum sit consuetum, ordinarium & notum,

tum, ut certæ conditiones observentur, quibus venditio confirmetur, nullaque in verbis fraus vel impostura fiat, sicut notum est.

Deinde, pertinet hûc *Judicium quatuor Custodum*, cujus æquitatis ratio est manifesta. Nam qui custodit gratis & nullam inde utilitatem consequitur, sed potiùs ipse alii benefacit, is liber est ab omni damno, & si quod damnum accidat, id Domino rei adscribitur. Sed qui petit, ut omnem ex re custodita habeat utilitatem, & cui Dominus mercedem dat, is reus fit omnium, & ex ejus crumena refundenda sunt damna omnia, quæ accidunt. Cùm verò uterque, & qui mercedem dat, & qui mercedem accipit, h. e. Custos & Dominus rei custoditæ, de utilitate participant, tùm ex æquo etiam uterq; damnumpatitur. Damnum, quod accidit ex negligentia Custodis, ut *quod furto est ablatum, vel amissum*, repetitur à custode; quia ideò accidit, quòd non, ut decet, custodiverit. Damna verò, quæ nullo consilio, nullâq; curâ & diligentia præcaveri possunt, ut est *fractum*, (cùm pecus vel jumentum aliquod membrum quoddam frangit), *captum*, vel *mortuum*, illa Domino imputantur.

Post-hæc, summam *Mercenariorum* curam gessit, propter pauperatatem ipsorum; præcipiendo, ut illis citò & maturè detur merces ipsorum, nec in minimo vis aut fraus aliqua ipsis inferatur; h. e. ut merces ipsis detur secundùm opus ipsorum. Et ex intima hac Misericordia provenit quoque, quod præcipit, ut non prohibeatur (*mercenarius*), imò ne quidem jumentum, comedere de cibus, in quibus laborant secundùm judicia Legis hujus.

Insuper, ex Judiciis istis pecuniariis sunt quoque *Hæreditates*, de quibus præcipitur, ne quis subtrahat bona sua ab eo, cui jure debentur; sed cùm ad mortem vadat, hæredibus suis illa non invidet, neque ea prodigat aut dispergat, sed iis, quibus præ aliis decet, relinquat, illis nempe, qui magis è familia sua ipsi sunt propinqui. Hinc specialiter declaravit, quæ nam in illis ratio sit observanda; quòd nempe filius debeat præcedere, deinde sequi filia, postea frater, inde fratres patris, sicuti notum est. Item, ut jus primogenituræ detur filio natu majori, quia ipsius amor est prior: neque hic affectibus suis quisquam indulgeat, ad filium magis dilectæ (*uxoris*) jus primogenituræ transferendo, &c. Atque hanc virtutem (ut videlicet propinquorum potiore rationem habeamus, magis que illis beneficiamus) commendat & confirmat nobis ubique Lex hæc æquissima. Hinc dicit Propheta; *Et qui turbat carnem suam, vel propinquum suum, crudelis est*. Sic inquit Lex in præcepto de Eleemosynis; *Fratri*

De Custodibus.

Exod. 22. 7. 8. 9.

Exod. 22. 10. 11.

De Mercenariis

Deut. 24. 14. 15.

Deut. 25. 4.

De Hæreditatibus.

Num. 27. 8. 9.

10. 11.

Prov. 11. 17.

Deut. 15. 11.

tuo, Pauperituo, &c. Et Sapientes nostri supra modum commendant eum, qui benefacit propinquis suis, & filiam sororis suæ suscipit. Quousq; autem hîc debeamus progredi, & quàm commendata nobis hæc virtus esse debeat, docet nos Lex satis superq; dum vult; Ut propinquorum nostrorum, & qui cognatione nobis juncti sunt, rationem habeamus, licet nos offenderint: imò, licet pessimus & corruptissimus esset aliquis illorum, non tamen avertendam esse ab eo benignam faciem, sicut dicitur; *Non abominaberis Idumæum, quia frater tuus est.* Ita, quotiescunque & quodocunque in angustia reperis eum, cujus ope aliquando indiguisti, & à quo beneficium olim accepisti, obligatus es meminisse illius, quod antea tibi præstitit, licet postea tibi malefecerit. Sic dicit DEUS; *Non abominaberis Aegyptium, quia peregrinus fuisti in Terra ejus.* Notum autem est, quantis malis postea nos Aegyptii affecerint.

Deut. 23. 7.

Ibid.

Ita ergo vides, quor bonas & laudabiles virtutes ex Præceptis istis addiscamus; sed duo postrema propriè non hîc pertinent. Ex illis autem, quæ de proximis Hæredibus dicta sunt, ad sermonem illum de Idumæo & Aegypto delapsi sumus.

CAP. XLIII.

De causis & rationibus Præceptorum octava classis.

Octava classis. PRÆCEPTA sub octava classe comprehensa, sunt ea, quæ in Tractatu *Semanim* h. e. *de Temporibus* enarravimus. Causæ illorum, paucis exceptis, in Lege ipsa sunt explicatæ.

De Sabbatho. Causa & ratio *Sabbathi* nota satis est, neque ulteriori explicatio-
ne indiget. Palàm est, quantam Homini quietem procuret; ut nempe septima vitæ ejus pars à labore & defatigatione vacua sit & libera, nemoque vel magnus, vel parvus inde excipiat. Cui conjunctum est & hoc, quòd perpetuò conservet & confirmet præstantissimam illam de Mundi Creatione historiam ac doctrinam.

De Jejunio in die Expiationis. *Jejunium Diei Expiationum* quod attinet, causa illius quoque est manifesta. Excitat enim studium Resipiscentiæ. Ac præterea est Dies ille, quo Princeps Prophetarum (Moses) cum tabulis secundis de monte descendit, & Populo peccati ipsorum magni Remissionem annuntiavit. Hinc in æternum electus est in diem merum Resipiscentiæ & cultûs Divini, (h. e. *quo Resipiscentiam nostram coram DEO testemur, & cultui Divino unice vacemus*): ideòq; prohibita est in

eo omnis corporalis tam voluptas, quam labor & defatigatio, (h.e. omnia opera corporalia), nihilque in eo faciendum, nisi peccatorum confessions, (h.e. nisi peccata confiteri, & ab illis se convertere).

Reliquos Dies Festos quod attinet, instituti illi sunt omnes lætitiæ *De reliquis Die-*
causâ, & propter publicas Hominum congregationes ac conven- *bus festis.*
tus, qui Hominibus & sunt necessarii, & utiles ad mutuam inter se
amorem fovendum, qui inter Homines in civilibus ac politicis con-
ventibus necessariò requiruntur.

Particulares autem & proprias Dierum circumstantias quod attinet,
habent & illæ suas causas.

Festum enim Paschatis quod attinet, *cur septem diebus celebrandum sit,* *Cur festum Pa-*
manifestum est; quia nempe circumactio vel revolutio septem die- *schatis septem*
rum est circumvolutio media inter Diem Solarem & Mensem Lu- *diebus celebra-*
narem, quæ ut magnum habet (*sicuti nôsti*) usum in rebus Naturali- *dum fuerit?*
bus, ita quoque in Legalibus. Lex etenim perperuò assimilatur
Naturæ, & res Naturales aliquo modo perficit. Nam Natura non
pollet ratione vel intellectu; Lex autem est Regula & Directorium
quasi DEI Opt. Max., qui intellectum dedit omnibus intellectu præ-
ditis. Sed hæc præter scopum hujus capituli. Revertamur itaque ad
id, in quo hic versamur.

Festum Septimanarum (h.e. Pentecostes) est Dies ille, quo Lex data *De festo Septi-*
fuit. Ad hujus diei honorem pertinet, quòd dies à præcedenti solenni *manarum vel*
festò (*Paschatis*) ad illum usque diem numerantur, quemadmodum *Pentecostes.*
quis optimum ac fidelissimum amicorum suorum expectans, dies
& horas numerare solet. Hæcque vera causa etiam est numeratio-
nis *homer* à die, quo egressi sumus ex Ægypto usq; ad diem promul- *Vide Lev. 23. 15.*
gationis Legis, quæ præcipua fuit causa & finis Exirûs ipsorum,
sicut dicit; *Et adduxi vos ad me: vel, Ut adducerem vos ad me.* Quia verò *Exod. 19. 5.*
Visio illa magna non nisi unum diem duravit, ideò & memoria ejus
quotannis per unicum saltem diem celebratur. Sed si comestio
Azymi unico tantum die duraret, non sentiremus illud, neque ratio-
nem ejus consideraremus; sæpè enim accidere solet, ut Homo per
duos aut tres dies pane azymo vescatur. Animadvertitur autem &
illustris redditur, quando per integram revolutionem (h.e. *septima-*
nam) comeditur.

Ita *Principium Anni* per unum diem celebratur, quia est Dies Resi- *De Principio*
piscentiæ vel Conversionis, & Excitationis Hominum à somno suo; *Anni.*
quæ causa est, *quòd buccinâ à eo die clangendum sit,* sicut in *Miscbne Thorab*
declaramus: præterea quasi præparatio est ad Diem Jejunii, (h.e. *Lev. 23. 24.*
Expia-

Expiationum), quemadmodum manifestum ex decem illis diebus, qui intercedunt inter Principium Anni & inter Diem Expiationum.

De festo Tabernaculorum.

Festum Tabernaculorum quod attinet, cuius finis est Lætitia & Hilaritas, septem dies illud celebratur, ut patefiat & ubique divulgetur ejus causa. Cur autem illo tempore ferietur, ejus causam aperte

Exod. 23. 16. Lex indicat, dum ait; *Eò quòd collegeris opera tua ex agro, q. d. quia tùm requies tibi est & respiratio à tuis negotiis.* Ita meminit Aristoteles

cap. 9.

in libro octavo Ethicorum, idem in more olim fuisse apud Gentiles, in hunc sensum ferè scribens; *Sacrificia antiqua, cœtusq; & conventus, qui Sacrificiorum causâ habebantur, facta fuerunt post collectionem fructuum & proventuum, quasi essent Sacrificia pro Respiratione facta.* Hæc ille. Sed & idè factum esse potest, quia illo tempore tolerabilis maxime est commoratio in Tabernaculis, eò quòd tùm neque æstus, neq; pluvia molesta nimis esse soleat.

Doctrina & utilitates, quæ hauriuntur ex festo Tabernaculorum & Paschatis.

Cæterum, duo ista festa, *Tabernaculorum* nempe, & *Paschatis*, utilissimas nos doctrinas & virtutes docent.

-Ac *Paschatis* quidem doctrinas quod attinet, infervit illud ad recordationem Miraculorum in Ægypto factorum, illorumque in omnes ætates conservationem; *Festum* verò *Tabernaculorum* ad conservandam memoriam signorum in deserto.

Virtutes quod attinet, discimus ex illis, memorem esse debere Hominem diem malorum in diebus bonis, ut indefinenter DEO Opr. Max. pro liberatione gratias agat, Mansuetudinemque & Humilitatem discat, dum panes azymos & herbas amaras in Paschate comedit; ac in memoriam sibi revocat, quæ contigerunt nobis. Sic, quòd

Cur in festo Tabernaculorum jussi fuerint ades suas derelinquere, & in Tabernaculis habitare?

Levit. 23. 43.

(in festo Tabernaculorum) *exire jubemur ex adibus nostris, ad habitandum in tabernaculis*, Eremitarum more, qui cum magno dolore & molestia in desertis commorantur, recordari facit nos, quòd talis fuerit conditio nostra in principio, sicut dicitur; *Ut sciant generationes, quòd in tabernaculis habitare feci filios Israel, &c.* & ab ista conditione translati simus, ad habitandum in domibus pictis, in loco optimo ac pinguisimo totius Terræ, per singularem DEI gratiam, & juxta promissiones ipsius Patribus nostris factas, eò quòd fuerint Homines perfecti in scientiis & virtutibus; Abraham inquam, Isaac & Jacob. Est enim hoc quoque unum ex iis, à quibus Lex dependet, h. e. *ex fundamentis Legis*, quòd omne bonum, quod DEUS nobis fecit, vel faciet, fiat propter meritum Abrahami, Isaaci & Jacobi, quia custodiverunt viam DOMINI, faciendo justitiam & judicium. Sed quòd

Fundamentum stramineum.

Lev. 23. 36. 39.

ex Tabernaculis eximus ad aliam solennitatem, die sc. octavo, quo Festum est

Inter-

Interdicti, illud facit ad perfecta reddenda gaudia nostra, quod in Tabernaculis fieri nequit, sed in amplis & angustis domibus ac palatiis.

Quod attinet *quatuor species frondium, vel ramorum, qui illis diebus festi* Lev. 23. 40.
Tabernaculorum gestandi sunt, illius rei causam Allegoricam (pro more De Allegoria
 suo) Rabbini nostri dederunt. Solent enim, ut illi norunt, quibus Rabbinorum.
 consuetudo ipsorum nota est, *Allegoriis* vehementer delectari, & crebro illis uti; non quod existiment, hanc esse mentem & sensum Scripturæ, sed instar jucundi alicujus ænigmatis, (h. e. *delectationis gratiæ*).
Duo autem sunt Hominum de Allegoriis judicia. Quidam existimant, illas ab ipsis adduci ad declarandam Scripturam; alii verò irrident & contemnunt eas, cum certum sit, non esse eam Textus sententiam. Priores, omnibus viribus pugnant ad tuendas & verificandas Allegorias, & credunt illas esse de sensu Scripturæ; idemq; esse judicium Allegoriarum, quod Traditionum per Cabbalam acceptarum. Sed neutri ex istis duobus rem intellexerunt. Sunt enim instar ænigmatum, quorum sensus intelligentibus non est dubius: illa enim docendi ratio illis temporibus admodum fuit trita & usitata; quemadmodum Poëtæ quoque istum morem observant. E. G. Dixerunt Rabbini nostri p. m., Tradit R. Kappara, Scriptum est *וַיִּתֵּן יְהוָה לְמֹשֶׁה אֶת הַיָּדָאֵל עַל אָזְנוֹ*. Deut. 23. 13.
Ne legas *אֶת הַיָּדָאֵל*, *sed* *אֶת הָאָזְנוֹ*; *nam docet, quod Homo digitum in aures suas immittere debeat, cum obscœnum aliquod verbum audit.* Mirum equidem esset, si magnus iste Doctor Talmudicus credidisset, secundum illorum stultorum sententiam ita verbum hunc exponendum & intelligendum esse, ut per *יד* sive *Paxillum* intelligatur *Digitus*, & per *אָזְנוֹ* *Arma* sive *Instrumenta, Aures*. Non existimo autem, quemquam sanæ mentis id dicturum. Verum est *Allusio* & *Ænigma* elegans, quod elegantem hanc *obscœniam* & doctrinam nobis suppeditat; Quâ ratione prohibitum est rem obscœnam dicere, eâdem prohibitum quoque esse eam audire. Et hoc tanquam parabolam aliquam illustrem expositioni versûs adjecit. Atque hic est sensus omnium illarum expositionum Allegoricarum, in quibus dicitur; *Ne legas sic, sed sic*. Sed extra terminos nostros egressi sumus; necessarium tamen fuit ea monere, ut quilibet Intelligens illa sciat. Ad seriem itaque verborum nostrorum redeo, & dico: *Quatuor illas frondium seu ramorum in festo* De quatuor speciebus ramorum in die Tabernaculorum.
Tabernaculorum species mihi videri signum esse Lætitie propter Exi-
tum è Deserto (quod nec erat locus seminis, ficum, vitium, malogranatorum, neque aquarum ad bibendum) in locum Arborum fructiferarum & fluviorum. In memoriam itaq; istius rei iussit sumere

de optimis Terræ illius fructibus, rebus ejus suavolentissimis, foliis pulcherrimis, herbis deniq; præstantissimis, (videlicet ערבי נחל, quod exponunt, Salices torrentis). Has verò quatuor species tria conjunxerunt, (h.e. quatuor autem ista species ob tres causas conjunctæ sunt): primum est, quia in temporibus illis ubiq; extabant in Terra Israël, & à quovis haberi poterant: secundum, Pulchritudo & Viriditas illarum, quarum quædam gratissimi suavissimique erant odoris, ut Citrus & Myrtus; quædam verò nullius planè, ut Palma & Salix: tertium est, quia per septem integros dies viriditatem & humiditatem suam retinent, id quod in Persiis, Malo granatis, Asparagis, & similibus fieri non potest.

CAP. XLIV.

De causis & rationibus Præceptorum
nona classis.

De præceptis nona classis.

PRÆCEPTA sub nona classe comprehensa, sunt ea, de quibus egimus in libro אהבה de Amore. Eorum causa est manifesta. Intentio quippe cultuum illorum est, ut DEUM perpetuò ob oculos habeamus, timeamus, diligamus, mandata ejus custodiamus, de eo credamus ea, quæ quilibet orthodoxæ Religionj addictus credere tenetur. Cultus autem illi sunt, Precatio, Lectio Audi, Consecratio Cibi, & quæ his adhærent; Benedictio item Sacerdotum, Thephillin, Mesusoth, Zizith, Emptio libri Legis, ejusq; diligens certis temporibus Relectio. Omnia ista ejusmodi sunt opera, quæ multas utiles doctrinas & opiniones nos docent: quod ita est manifestum, ut pluribus verbis non sit opus.

CAP. XLV.

De causis & rationibus Præceptorum
classis decima.

De præceptis classis decima.

PRÆCEPTA sub decima classe comprehensa, sunt ea, quæ enarravimus in Tractatu de Domo electa, in Tractatu de Vasis Sanctuarii ejusq; Ministris, & in Tractatu de Ingressu in Sanctuarium. Utilitatem hujus classis alibi jam in genere indicavimus.

Notum est, Idololatrias olim ad Idolorum suorum Templâ & Imagines loca alta & excelsa elegisse, ita ut in montibus collocata essent. Hinc elegit Abraham pater noster p.m. montem Morijah, eò quod altissimus fuerit montium in illis regionibus, ac publicè in illo.

Ilo Unitatem DEI professus est, & quidem ad Occidentem, quia *Sanctum Sanctorum futurum erat in Occidente.* Hinc dicunt; *Majestas Divina est in Occidente.* Et expressè docent Rabbini nostri in Gemara; *Abrahamum patrem nostrum designasse Occidentem pro loco Sancti Sanctorum.* Causa autem hujus rei meo iudicio est, quòd, cum communis eo tempore superstitio fuerit, Solem adorare ac pro DEO habere, sine dubio omnes Homines ad Orientem se converterint. Itaq; convertit se Abraham Patriarcha ad Occidentem in monte Morijah, h.e. in Sanctuario, ita ut tergum suum Soli obverteret. An ignoras enim, quid fecerint Israëlites, cum apostatarent, & ad errores istos antiquos declinarent? *Posteriora sua* (inquit Propheta) *verterunt Templo*

Sanctum Sanctorum fuit versus Occidentem.

Antiqui versus Orientem adorarent.

DEI, & faciem suam ad Orientem versus, & incurvabant se ad ortum Solis, vel, versus Orientem ipsi Soli. Tu hoc admiratione & notatu dignum observa! Porro, nullum dubium mihi est, quin locus ille, quem Abraham spiritu Prophetico separavit & designavit, Mosi & multis aliis notus fuerit; quia Abraham illis præcepit, ut ibi locus esset cultus Divini, (h.e. ut ibi Templum erigeretur), quemadmodum Onkelos Paraphrastes Chaldeus explicat, ita scribens; *Et servivit & adoravit ibi Abraham in loco illo, & dixit coram DOMINO: Si erunt servientes generationes, &c.* Quòd locus ille non apertè & clarè, sed obscurè tantum in Lege subindicetur, dum dicitur, *In locum quem eligit DOMINUS*, in eotria magna, meo iudicio, latent mysteria: primo, ne Gentes illum occuparent, ac ejus causâ bella moverent, intelligentes; hunc locum esse finem Legis: secundo, ne illi, in quorum manibus, cum locus ille fuerat, omnibus viribus eum vastarent ac destruerent: tertio, (quòd præcipuum est), ne quælibet tribus cuperet eam in sorte & ditione sua habere, ac ita lites inter ipsas propterea oriantur, sicut accidit de Sacerdotio. Hinc præceptum fuit, ne ædificetur Domus Sanctuarii, nisi constituto Rege, qui præciperet ædificare illud, ut omnis disceptatio tollatur, sicut explicuimus in libro *Schopherim*.

Ezechl. 8. 14

Cur locus Sanctuarii nõ a, erit in Lege ináceritur?

Deut. 12. 26. vel 16. 6.

Constat etiam, Homines illos Tempa extruxisse Stellis, in eisq; collocasse Imaginem, ad quam colendam unanimiter consenserunt, Imaginem nempe, Stellæ vel Syderi alicui dedicatam. Hinc *justi sumus nos Templum adificare DEO Opt. Max.*, atq; in eo collocare Arcam, & in illa reponere duas Tabulas lapideas, in quibus scriptum est, *Ego* (sum sc. DOMINUS DEUS tuus), & *Non erunt tibi, &c.* (h.e. in quibus exarata sunt decem Decalogi præcepta).

Cur iusserit Deus sibi Templum adificare? Exod. 25.

Præterea notum est, quòd articulus fidei de Prophetia præcedat fidem Legis; (nam si non est Propheta, non est Lex): Prophetia

autem non obtingat Prophetæ, nisi mediante Angelo, (sicut dicitur; *Genes. 22. 15. Et clamavit Angelus DOMINI. Item; Et dixit ipsi Angelus DOMINI: & sic innumeris vicibus; ita ut Mosis Doctoris nostri Prophetiæ principium quoq; factum fuerit per Angelû, sicut dicitur; Apparuit ei Angelus in flamma Ignis:*) & per consequens, quòd fides existentie Angelorum prior sit fide Prophetiæ; & fides Prophetiæ prior fide Legis. Cùm autem Zabaisse ignoraret essentiam DEI Opt. Max., & existimarent, quòd Ens illud æternum omnis privationis expers, sit *Cælum cum Stellis suis*, & ab ipso omnes virtutes in *Imagines & Arbores* quasdam (illas nempe, quæ *אילנות* in Lege vocantur) influant; idèò existimârunt, *Imagines & Arbores* esse illa, quæ verba Prophetiæ in os Prophetarum penunt, cum illis in Visione loquuntur, eisq; futura mala vel bona indicant, sicut ostendi tibi alibi ex sententia ipsorum *de Prophetis Baal & de Prophetis Haascherah*, (h.e. Arborum vel Lucorû). Ast, cùm veritas Sapientibus patefacta, & per demonstrationem scitum est, esse Ens aliquod, quod neq; sit corpus, neq; virtus corporea, (*DEUS* nempe *verus*), quod sit unum, & quòd præter illud alia quoq; sint Entia abstracta & incorporea, quòd super illa *DEUS* bonitatem & lucem suâ effundat, *Angeli* videlicet, (sicut declaravimus), & quòd ista Entia omnia sint aliud quàm Sphæræ cœlestes & Stellæ illarum: hinc indubitanter sciverunt, Angelos ponere verba veritatis in os Prophetarum, non autem *Imagines* vel *Arbores* (*Ascheroth*). Ex prædictis ergo patet tibi, quòd fides existentie Angelorum sequatur fidem existentie DEI, & quòd per illos Prophetia & Lex disponatur, vel confirmetur.

• *ur Deus iussit supra Arcam duorum Angelorum figuram*
facere?

Exod. 25. 18.

Ad hujus igitur Doctrinæ confirmationem præcepit *DEUS*, *supra Arcam duorum Angelorum figuram facere*, ad existentiam Angelorum in animis Hominum confirmandam, quæ secundus est articulus sciendus post fidem existentie DEI, principiumque Prophetiæ & Legis: Quòd si una tantum figura fuisset, h.e. unius tantum Cherubini forma, id facile errandi causam præbuisset. Existimare enim quis potuisset, ac si esset figura DEI colendi, sicut Idololatræ faciunt; vel, quasi Angelus unicum tantum esset Individuum, atque ita in multiplices errores inducere. Duos autem Cherubinos faciens, cum hac declaratione, *DOMINUS DEUS noster, DEUS unus*, extra omne dubium istos articulos posuit; quòd Angeli existant, & illorum sint multi: deinde etiam omnem causam errandi vel cogitandi, ac si illi *DEUS* essent, sustulit, declarando, quòd *DEUS* sit unus, & quòd ille hos multos creârit.

Post-

Post-hæc, *coram Arca reponere jussit Candelabrum*, ad decorem & honorem ipsius Domûs. Illam enim Domum, in qua semper Luccerna ardet intra velum abscondita, apud Homines in summa haberi veneratione, certum est. Nôsti enim, quàm sollicitè & vehementer Lex labore, Magnificentiam & Venerationem Sanctuarii nobis persuadere; ut ex ejus intuitu addiscamus Humilitatem, Mansuetudinem, & Misericordiam. Ita dicit, *Sanctuarium meum timebitis*, continuo post præceptum de observando Sabbatho, similiter ad Venerationem Sanctuarii augendam.

Quare coram Arca jussit ponere Candelabrum?
Exod. 25. & 26.

Necessitas *Altaris Thymiamatis, Altaris Holocausti, & Instrumentorum ipsorum*, manifesta est.

Levit. 19. 30.

Sed *Mensam* quod attinet, & quòd *Panis* perpetuò super illa esse debuit, ejus rei causam, & quònam illud referre debeam, in hunc usq; diem nescio.

Prohibitionis illius, quâ Deus prohibuit, ne Altare exstruatur ex lapidibus cæsis, & ne super illo ferrum moveatur, vel elevetur, nôsti, quam Rabbi- ni nostri causam reddant, dum ajunt *אין דין שונף המקצר על המאריך*, quæ quidem optima est secundum rationem Allegoricam. Sed vera

Deut. 27. 5.

illius causam est manifesta, hæc nempe; Quia Idololatræ tum temporis Altaria sua ex lapidibus cæsis ædificârunt, idè interdixit, ne assimilemur ipsis: & ut omnibus modis id vitemus, præcepit Altare fieri ex Terra, sicut dicitur; *Altare terrenum facies mihi*: & siquidè absq; lapidibus fieri non possit, ut lapides in forma sua naturali maneant, neque cædantur, vel dolentur, sicuti etiam prohibuit *Lapidem pictum*,

Cur Deus noluerit Altare suum edificari de lapidibus cæsis?

& *Plantationem Arborum juxta Altare*. Horum quippe omnium una & eadem est Intentio, videlicet, Ne colamus ipsum eo modo, quo Idololatræ ficticia sua colere solebant: quam rem generaliter & univer-

Exod. 20. 24.

Levit. 26. 1.

Deut. 16. 23.

sualiter prohibuit, dicendo; *Ne dicas, quomodo Gentes illæ colunt Deos suos, si faciam & ego*. Vult dicere, illos non debere ita facere Deo, idque propter causam, quam subjungit, *Quia omnem abominationem DOMINI, quam odit, fecerunt Diis suis*.

Deut. 12. 30.

Porro, non te latet, quâ ratione olim Idololatricus cultus Pehor- ris perficiebatur, *Retentione* nempe *Nuditatis*. Hinc præcepit DEUS Sacerdotibus *sibi facere femoralia, ad nuditatem suam regendam, quando cultui Divino vacant*: Item, *Ut non ascendant ad Altare per gradus, ne detegatur*, sicut inquit DEUS, *Turpitudò tua juxta illud*.

Cur Sacerdotes femoralia gestare, & per gradus ad Altare non ascendere debuerint?

Custodiam & Vigiliam perpetuam circa Sanctuarium quod attinet, præcepta illa sunt propter Honorem & Majestatem ejus: item, ne vel stulti, vel immundi, vel etiam alii in luctu constituti, aut

Exod. 28. 42.

Exod. 20. 26.

De custodia cir-

ca Sanctuarii.

Num. 3.

corpore illoto in illud imprudentes irrupant, sicut est manifestum.

Cur non civis in Sanctuarium ingredi fas fuerit?

Præterea, ex iis, quæ permovent ad Sanctuarium reverenter habendum, venerandum & timendum, est, quod in illud neq; ebrius, neque immundus, neque illorus capite (qui comam nempe haber), neque laceris vestibus indutus intromittebatur: quod item omnes ejus Ministri debuerunt sanctificare manus suas & pedes suos.

De conditionibus requisitis in Sacerdotibus.

Exod. 28.2.

Ad Magnificentiam insuper Domûs augustiorem reddendam, magnificavit dignitatem Ministrantium in ea, separatosq; esse voluit Sacerdotes & Levitas ab aliis. Præcepit item Sacerdotibus honoris causâ, ut vestibus pulchris & pretiosis induti sint, sicut dicitur; Vestes sacras in gloriam & decorem: & Ne ad Ministerium admittatur, qui defectum aliquem habet corporis: quin-imò qui deformes sunt, ad Sacerdotium inepti fuerunt, sicuti in Talmud hoc præceptum explicatur, quia non dijudicat Vulgus Homines secundum veram ipsorum formam, (Animam nempe rationalem, vel Intellectum), sed secundum membrorum perfectionem, vestiumque pretiositatem vel ornatum. Omnium itaque istorum finis est, ut in debito honore & reverentiâ habeatur Domus apud quosvis.

Levita propter vocem inepti cœsebantur.

Levita autem, qui non offert vel sacrificat, & de quo non dicitur, quod expiet iniquitates, sicut dicitur de Sacerdotibus; Et expiabit pro eo: Item; Et expiabit pro ea: sed cujus officium tantum consistit in dicendo Cantico, h.e. in cantu peragendo, is propter vocem ineptus censetur. Nam in cantu spectatur potissimum, ut verbis illis animæ afficiantur. Hæ autem non afficiuntur aut moventur, nisi vocibus ac melodiis suavibus, instrumentisque Musicis, quemadmodum semper in Sanctuario moris erat.

Quin-imò Sacerdotibus legitimis in Sanctuario ministrantibus prohibitum erat in eo habitare, aut quovis tempore in Templum ingredi. In Sanctum verò Sanctorum non licebat ulli ingredi, nisi Sacerdoti in die Expiationum, quatuor vicibus, neque ultra. Omnia hæc iterum propter auctoritatem Sanctuarii.

Et quia quotidie in Sanctuario magnum numerum Bestiarum macabant, carnes ibi in frustra scindebant, intestina item & crura lavabant & comburebant, odor ejus, si in hoc statu illud reliquissent, sine dubio instar macelli alicujus fuisset; ideo præcepit DEUS, ut bis quotidie suffitus in eo fiat, mane sc. & vesperi, ad gratum reddendum odorem ejus, & odorem vestimentorum Ministrorum ejus. Hinc est illud, quod Rabbini nostri dicunt; A Jericho odorabantur odorem suffitus,

Cur Deus sufficitur factum facere in Sanctuario?

fritus,

frus. Et hoc itaq; ex illis est, quæ reverentiam ac venerationem huic loco acquirebant. Nam si non habuisset bonum odorem, sed contrarium ejus, (h.e. *malum*), cum effecisset hoc quoque in animis Hominum contrarium reverentiæ (h.e. *contemptum*). Sicuti enim Anima mirificè bono odore delectatur, eumque sequitur; ita econtrà malum odorem detestatur atque fugit.

Oleum Unctionis duas habebat utilitates, Suaveolentiam nempe illius, quod ungebatur, & ejusdem Dignitatem & Sanctitatem; quod nempe ad præstantiorem usum separatum fuerit ab aliis suæ speciei, siue fuerit Homo, siue Vestimentum, siue aliud quoddam Instrumentum. Omnia hæc iterum referebantur ad reverentiam Sanctuarii, quæ (*reverentia*) causa est reverentiæ vel timoris DEI; quia affectus Hominis ad singularem devotionem moventur, quando in Sanctuarium ingreditur, cordaque dura emolliuntur & flectuntur. Sapientia autem ista Divina ad emollienda & flectenda Hominum corda, quando ingrediuntur in Sanctuarium, hûc facit, ut tantò majori alacritate recipiant præcepta DEI, eumque timeant, sicuti nobis in Lege declaratur, cum dicitur; *Et comedes coram DOMINO DEO TUO in loco, quem elegerit, ut habitare faciat Nomen suum ibi, decimam frumenti tui, vini tui, olei tui, & primogenita boum tuorum, & pecudum tuarum, ut discas timere DOMINUM DEUM tuum omnibus diebus.* Sic itaque patet tibi, quisnam actionum prædictarum omnium finis fuerit. *Causa autem prohibitionis, ne tale oleum vel talis suffitus ab aliis conficiatur, est manifesta, videlicet, ut nullibi quàm illic odor ille habeatur, & ira tantò majori affectione Homines illum prosequantur: item, ne illi, qui tali oleo fortè inungerentur, existimarent, se præstantiores factos, atque ita multa mala magnæque dissensiones orirentur.*

De Olei Unctionis utilitate.
Exod.30.31.

Deut.14.23.

Exod.30.32.33.

Quod verò Arca super humeros, non in curribus, portabatur, fiebat tùm honoris causâ, tùm, ne forma & structura ejus corrumperetur, præsertim quando vestes ex annulis educendi essent; præterea hac ratione quoque non corrumpebatur amiculum & pectorale.

Cur Arca super humeros portanda fuerit?
Numer.7.9.

Opus autem Vestimentorum omnium textile esse totum voluit sine sutura, ut non corrumperetur forma ipsius texturæ.

Vestimenta sacra fuerunt tota contexta sine sutura.

Ita admonuit omnes ministerium obeuntes in Sanctuario, ne unus alterius officio se immisceat; nam cum negotia pluribus commissa sunt, nec unicuique peculiare suum officium delignatum est, negligentia & pigritia facilè omnes occupat.

Cur ministeria confundi & commisceri noluerit Deus?

Denique manifestum est, quod Gradatio illa locorum, dum videlicet Judicia certa data sunt Monti Domus, certa Antemurali, certa Atrio Mulierum, steria assignavit?

Cur unicuique loco certa ministeria assignavit?

rum, & certa alteri Atrio, & sic consequenter usque ad Sanctum Sanctorum; quòd inquam ista omnia ad tantò majorem reverentiam & auctoritatem Domûs inservire debebant.

Atque ita commemoravimus tibi causas omnium istius quoque classis Præceptorum.

CAP. XLVI.

De causis & rationibus Præceptorum
classis undecima.

Præcepta classis
undecima.

PRÆCEPTA sub undecima classe comprehensa, sunt ea, quæ enarravimus in reliqua parte libri *de Cultu Divino*, & in libro *de Oblationibus*, quorum utilitatem in genere jam explicuimus; nunc verò in specie pro virili rationem illorum quoque reddemus.

Ægyptii colue-
runt signum A-
rietis.

Dico ergo: Docuit nos Lex Divina (secundùm expositionem Onkeli), Ægyptios coluisse *sydus* vel signum *Arietis*, ac propterea non solum prohibitum inter ipsos fuisse mactare Oves, sed & in summo contempriu & abominatione fuisse Pastores ovium. Hinc dicit Mo-

Exod. 8. 22.

ses; *Ecce, sacrificabimus abominationem Aegyptiorum!*

Zabii coluerunt
Dæmones, &
existimabāt, il-
los Hircorum
formam habere.

Ad hunc modum ex Zabiis quidam fuerunt, qui Dæmones colebant, & existimabant, quòd formam *Hircorum* habeant; unde etiam Dæmones *Seirim* h. e. Hircos appellabant. Quæ opinio Mosis tempore jam longè latèq; in Orbe diffusa fuit, sicut ait; *Et non sacrificabunt ultra sacrificia sua lasseirim hircu*, (h. e. Dæmonibus ita appellatis). Et hinc apud illud *Hominum* genus prohibitus quoque erat esus *Hircorum*.

Levit. 17. 7.

Fumeta in ma-
ximo pretio ha-
buerunt Idololatra,
eorumq; mactationē sunt
abominati.

Fumentorum autem mactationem maxima pars Idololatarum abominata est semper, omnesque hanc irrationalium Animalium speciem maximi fecerunt. Hinc in hodiernum usque diem in India reperies Homines, qui illa nunquam mactare solent; & quidem in illis etiam locis, ubi pecudes mactare consueverunt.

Cur Deus in sa-
crificiis iusserit
offerre oves, bo-
ves, & hircos?

Levit. 1. 2.

Ut ergo memoria erronearum istarum opinionum ex animis *Hominum* deleteretur, præcepit nobis, ut has tres Bestiarum species (*Arietes* sc., *Hircos*, & *Boves*) solum in sacrificiis nostris offeramus, sicut dicitur; *De bovis & pecudibus offeretis oblationem vestram*: ita ut illud, quod ipsi pro summo peccato habebant, *Deo* offerri debeat, illoque peccata nostra expianda sint. Hoc nempe pacto curandæ sunt opinioniones istæ prævæ, quæ sunt veluti morbi & ulcera Animæ humanæ, per extremum ipsorum contrarium.

Hoc sine præcepit nobis in die Paschatis mactare Agnum, ejusq; sanguine anteriorem ostiorum nostrorum partem aspergere; tum ut nos à perniciosis istis opinionibus purgemus, tum ut contrarium illarum profiteamur, Hominiibusq; perluadamus, actionem illam, quam ipsi mortiferam judicabant, à morte liberate, sicut dicitur; *Transiliet DOMINUS juxta ostium, neque permittet vastatorem ingredi domos vestras ad percutiendum*: ad retributionem nempe cultûs, quo contrarium planè faciebant ejus, quod illi Idololatræ faciebant. Hæc ergo causa est, propter quam illæ tres species Animalium præ aliis ad Sacrificia eligebantur: ad quam accedit & ista, quod illæ dictæ tres species ubique inveniri & haberi potuerint; nequaquam verò illæ, quibus Idololatræ utebantur, qui offerebant Leones, Urso, Tygros, aliasque feras bestias, sicut in libro *Genese* commemoratur.

Quia verò in multorum facultatibus non erat Boves offerre, idcirco præcepit, ut Sacrificia etiam de Avibus fierent, quæ frequentiores & in majore copia erant in Terra Israël, quales sunt Turtures & Pulli Columbarum.

Qui verò nec hoc potuit, ei licitum fuit offerre Panem, quocumque demùm modo & artificio, pro consuetudine illorum temporum, sive in furno, sive in sartagine, sive in aheno coctus & præparatus fuerit.

Cui autem & hoc grave nimis fuit, Panem videlicet coctum offerre, is nudam Similam offerre potuit.

Omnia verò ista erant libera; postea enim exponit de hac cultûs Divini specie, Oblationibus inquam, quod licet illas prorsus non faciamus, ad nullum peccatum nobis imputeretur, sicut ait; *Si autem deseris votere, non erit in te peccatum.*

Præterea, quia Idololatræ Panem fermentatum solum offerebant, ac res dulces ad oblationes suas eligebant, easque melle inungere consueverant, sicuti ex sæpiùs jam à me allegatis ipsorum libris patet, Sale autem in illis non utebantur; ided prohibuit DEUS nobis Panem fermentatum vel Mel offerre. Sale autem in omnibus Sacrificiis uti serid præcepit, sicut dicitur; *In omni oblatione tua offeres sal.*

Ad hæc præcepit, ut omnes Oblationes sint, quoad ejus fieri potest, perfectissima, ne in contemptum veniant ea, quæ DEO Opt. Max. consecrata sunt, sicut dicitur; *Offer illud Principi tuo, &c.*

Hinc prohibuit offerre id, quod octo dies non compleverat, eò quod tale in specie sua adhuc imperfectum existat. Simile enim est abortivo.

Et hæc ratio quoque est illius, quod prohibuit adducere mercedem metricis & pretium canis, propter utriusq; nempe vilitatem; Ejus item,

Cur in die Paschatis præcepit Deus mactare Agnum &c.?
Exod. 12.

Exod. 12. 23.

Cur Aves quæque iusserit offerre?
Deut. 23. 22.

Cur Panem?

Cur Similam nudam?

Cur Deus panem fermentatum & mel in Sacrificiis prohibuerit; sal autem præcepit?
Levit. 2. 13.

Cur oblationes debuerint esse perfectæ?
Malach. 1. 8.

Deut. 23. 18.

Levit. 1.

quòd maximos ex tauris offerre jussit, & optimos ex pullis columbarum, idem hoc est fundamentum. In majoribus enim columbis nulla inest suavitas, nullæ deliciae.

Cur Mincha cū oleo & simila miscēda fuerint?

Levit. 2. 1.

Sic praecepit Minchas miscere cū oleo & cum simila, quia ita dulciores sunt, & melioris saporis, elegit q̄ ad eam Thus, propter bonitatem odoris sumi ipsius in illis locis, ubi foetor est ex carnibus combustis.

De excoriatione Holocaustorū, & Intestinarū cum cruribus locione.

Levit. 1. 6. 9.

Mal. 1. 12.

Propter honorem etiam Oblationis, & ne contemnatur, praecepit excoriare Holocaustum, & Intestina cum cruribus lavare, licet omnia comburenda fuerint.

In summa, ubique hanc rationem observatam & inculcatam invenies: ut; Cūm dicitis, Mensa DOMINI polluta est, & verbum eorum, contemptibilis esca ejus.

De comestione rerum sacrarū.

Levit. 7. 19.

Eadem ratio est, quòd esus oblationum prohibitus fuit praeputiatis & immundis, quòd oblationem ipsam, cūm immunda facta fuit, comedere non licuit, quòd non comedi debuit post tempus designatum, neque item cūm suspecta est, (de verbo ad verbum, cūm cogitata fuit de ea cogitatio mala): item quòd praecepit, ut in certo loco comedatur. Sed Holocaustum, quia totum consumebatur, non comestum fuit omnino.

De sacrificiis pro peccato.

Levit. 6. 26.

Quòd offerebatur pro peccato, ut קָרְבַּן h.e. Sacrificium pro peccato, & זָבַח h.e. Oblatio pro reatu, comedendum fuit in Atrio, & quidem eo ipso die ac nocte, quo maceratum fuit.

De sacrificiis pacificis.

Levit. 7. 15.

Sancta levit.

Sacrificia pacifica (זָבַח שְׁלָמִים), quæ prioribus sunt inferiora, & à Rabinis nostris vocantur $\text{זָבַח שְׁלָמִים קָדִים}$ h.e. Sancta levit, comedi potuerunt in urbe Hierosolyma tantum, & quidem eo die, quo oblata fuerunt, & crastino, non verò postea, propterea quòd post eum diem sordes contrahunt, & corrumpuntur.

Levit. 5. 15. 16.

Propter auctoritatem in super Oblationum, omniumque eorum, quæ DEO Opt. Max. dedicata sunt, obligavit nos, ut, quisquis utilitatem aliquam ceperit ex re sanctificata, pro Prevaricatore habeatur, expiatione opus habeat, ac prater eam quintam partem illius addat, etiam si per errorem fecerit. Ita prohibitum est operâ sanctificatorum uti, vel tondere ea, propter ipsorum honorem & reverentiam.

De sanctis non permutandis.

Levit. 27. 10.

Ibid.

Sic cautum est in Lege, ne sacra permutentur: nam si hoc liceret, permutarent sæpè bonum pro malo, ac dicerent, id melius fuisse. Ided decretum de eo est; Et illud, & commutatio ejus erit sanctitas.

De redemptione rei sanctificatae?

Levit. 27. 12.

Quòd verò praeceptum est, ut is, qui rem aliquam ex rebus suis sanctis vult redimere, quintam ejus partem superaddat, ejus ratio non est obscura. Nam Homo semper commodum suum spectat, & naturâ suâ ad avaritiam & facultatum suarum parsimoniam propendet, neque accurate

curatè rei sanctæ pretium considerat, vel ita illam, ut opus est, ostendit, ut justum ejus pretium statui queat. Idcirco obligavit illum ad additamentum aliquod, ut aliud quid æqualis pretii vendere cogatur. Totum autem hoc, ne vile habeatur id, quod DEI Nomen gerit, eique consecratum est.

Quòd *Oblatio Mincha Sacerdotis comburi debebat*, idèd fiebat, quia omnis Sacerdos debuerat oblationem suam offerre per se-ipsam. Jam verò, si ipsemet Mincham adduceret, & comederet, perinde esset, ac si nihil fecisset, (h.e. obtulisset). Nam de *Mincha alterius alicujus Homini privati nihil offerebat, nisi Thus ejus, & Pugillum* (de Simila). Hæc verò Oblationis diminutio non suffecisset, si adducens eam, illam quoque comedisset, nullumque cultum fecisse videretur. Idèd ergo combusta fuit.

Mincha Sacerdotis cur comburenda fuerit?
Levit. 6. 23.
Levit. 2. 2.

Statuta & consuetudines Paschatis proprias quod attinet; ut, quòd *asum igne solummodò comedendum erat; in domo una; nullumque os ipsi frangendum fuit*: istorum omnium ratio manifesta est & evidens. Quemadmodum enim *Infermentatum* erat propter festinationem; ita festinationis causâ fiebat quoque *Assatio*, quoniam non fuerat eis illic otium ad cibos exquisitè coquendos & præparandos: neque etiam rardare poterant *ad ossa ejus confringenda, & ea, quæ prohibita erant, extrahenda*. Istud enim fundamentum in his omnibus Lex ipsa nobis explicat, dum ait; *Comedetiſque, cum festinatione*. In festinatione autem non datur otium ad ossa confringendum, de domo una in alteram de carne mittendum, &, donec nuncius revertatur, expectandum; quia hæ actiones omnes requirunt otium & vacationem.

De ritibus Paschatis.
Exod. 12. 9.
v. 46.

Ratio verò, propter quam *festinandum ipsis erat*, fuit, ne fortè quidam nimis diù cunctarentur, atque ita cum multitudine exire nequientes interciperentur, & occiderentur. *Ut autem in sempiternum ista observentur*, idèd præcepit, ut sempiterna quoque illius rei esset memoria, sicut dicitur; *Observabis itaque rem istam pro statuto tibi & filiis tuis in sæculum*.

Exod. 12. 11.

Exod. 12. 24.

Quòd non comedi debuerat nisi à numeratis ejus, hac de causa factum fuit, ut unusquisque maturè & diligenter sibi de eo prospiceret, neque vel in amico, vel propinquo suo, vel alio quopiam confidat, atque ita negligentes hac in parte fierent.

Ibid. v. 4.

Præputium habentibus sive Incircumcisis cur prohibitus fuerit ejus esus, ejus rei causam reddiderunt Sapientes nostri, dicentes: *Ipsi intermiserunt præceptum Circumcisionis, cum prolongaretur commoratio ipsorum in Aegypto, ut similes fierent Aegyptiis*. Idèd cum injunctum fuit nobis præce-

Exod. 12. 48.

ptum Paschatis, hanc ei conditionem annexit DEUS, ut nemo illud mactaret, nisi postquam se- ipsum, suos filios & domesticos circumcidisset, atq; ita tum demum accederet ad Agnum Paschalem comedendum. Circumciderunt se omnes, & tantus circumcisorum fuit numerus, ut sanguis Circumcisionis misceretur cum sanguine Paschatis: quemadmodum hujus rei vestigium habemus apud Prophetam, dicentem; Et vidite conculcatam in sanguinibus tuis, h. e. in sanguine Circumcisionis & sanguine Paschatis.

Ezech. 16. 6.

Zabii sanguinē comedebant.

Porro scito, quòd, licet Sanguis immundus & impurus admodum fuerit in oculis Zabiorum, tamen ab illis comestus fuerit, eò quòd existimarent, cibum hunc esse Dæmonum, & quòd is, qui eum comedit, hac ratione communicationem aliquam cum Dæmonibus acquirat, ita ut familiariter cum illo converfentur, & futura ei aperiant, prout Vulgus Dæmonibus ista attribuere solet. Fuerunt tamen quidam inter illos, quibus valdè durum & difficile videbatur, sanguinem comedere, (est enim res, à qua naturâ Homo abhorret). Hi mactantes Bestiam aliquam, Sanguinem ejus accipiebant, & in vase vel fossula aliqua colligebant, carnem verò mactatam circa illum sanguinem in circulo sedentes comedebant; imaginantes sibi, in hoc opere, ipsis carnem comedentibus, Dæmones illum sanguinem comedere, & hunc ipsorum esse cibum, hocque medio amicitiam, fraternitatem & familiaritatem inter ipsos contrahi, quia omnes in una mensa edunt, & uno confessu accumbunt: præterea opinabantur, Dæmones in somnio sibi comparere, futura indicare, plurimumque prodesse. De harum omnium opinionum, quæ in illis temporibus erant receptæ, approbatæ & usitatæ, veritate nullatum inter omnes dubitavit.

Idco tam severe ejus esum Lex prohibuit.

Idcirco venit Lex Divina, quæ perfectos reddit eos, qui nōrunt ipsam, ad auferendos istos inveteratos morbos, esum Sanguinis prohibendo, & prohibitionem istam additâ sanctione, planè ut in præcepto de Idololatria, confirmando. De comedente enim Sanguinem inquit

Levit. 17. 10.

DEUS, Ponam faciem meam in comedentem Sanguinem, eodem modo,

Levit. 20. 3.

quo de illo, qui filium suum Molecho immolat, Ponam faciem meam in Virum illum: neque occurrit hæc ratio loquendi in tertio aliquo præcepto, præter ista duo, de Idololatria & comestione Sanguinis, quia illius comestio ad speciem aliquam Idololatriæ, Dæmonum videlicet cultum, ansam & occasionem præbebat.

Sanguinē mundandi vim attribuit Lex.

Exod. 29. 21.

Attamen & mundum pronuntiavit Sanguinē Lex; & ordinavit, ut, quicquid tangeret, mundaret, licet dicitur; Atque asperges super Aharon, & super vestes ejus, & super vestes filiorum ejus cum eo, & sanctificabitur ipse, vestesq;

vestesq; ejus, &c. Ita præcepit, ut Sanguis super altare aspergatur. Omnem verò cultum eo peragendum jussit fieri per Effusionem, non per Collectionem ejus, sicut dicitur; Ego autem dedi illum vobis super Altare ad expiandum animas vestras, per effusionem sc. illius, sicut alibi ait; Et totum sanguinem reliquum effundet, &c. Item; Sanguis autem aliorum sacrificiorum tuorum fundetur super Altare, &c. Quin-imò universaliter omnium Bestiarum, quæ mactantur, sanguinem jussit effundere, etiam si non sint Oblationes; Super Terram, inquit, effundetis illum instar aqua. Post-hæc, prohibuit quoque convenire vel congregare se circa sanguinem, & ibi epulari, dicendo; Non comedetis ad vel apud sanguinem. Quia verò in rebellione & contumacia sua perrexerunt, & in eo, in quo educati fuerunt, continuè progressi sunt, sociosque se Dæmonibus præbuerunt circa sanguinem comedendo, ideò præcepit Deus, ut non comedamus carnem desiderii in deserto, sed ut omnia Sacrificia sint pacifica. Causam autem, propter quam voluit, ut effundatur sanguis super Altare, & non circa illum congregentur, indicat, dum ait; Ut afferant filii Israël sacrificia sua, &c. Item; Et non sacrificabunt ultra sacrificia sua hircis, (h.e. Dæmonibus ita appellatis). Animalium ferorum nullam ibi mentionem fecit, ut & Volucrum, quia ex Animalibus feris nulla fiebat oblatio, neque Volucres in Sacrificiis pacificis offeriebantur. Postea autem præcepit, ut omnium ferarum & volucrum licitorum sanguis, ubi mactata fuerint, pulvere operiatur, ita, ut non possint circa illum convenire & commessari; atque ita irrita reddatur fraternitas inter illos, quos in rei veritate Dæmon possidet, & inter Dæmones ipsorum. Obiter hic scias, quòd tempus Fidei istius propinquum fuerit diebus Mosis Doctoris nostri, & quòd Homines vehementer illam sequuti & amplexati fuerint, sicuti id videre est in Canticò ejus (Mosis) *האזינה*, ubi ait; Sacrificabunt Dæmonis, non DEO. Ubi Sapientes nostri verba illa [Non DEO] ita explicarunt, quòd non destiterint à cultu rerum existentium, donec etiam coluerunt Imaginationes. Verba libri Siphre sunt hæc; Non satis fuit ipsis, quòd coluerunt Solem, Lunam, Stellas, & Signa cœlestia, sed coluerunt etiam *בבואה* h.e. Umbram illorum, (*בבואה* enim idem significat quòd *צל*). Sed revertor ad propositum nostrum. Novisse itaque debes, quòd Carnes concupiscentia vel desiderii nullibi fuerint prohibita, nisi in deserto. Ex erroribus enim illis antiquis fuit & hoc, quòd Dæmones in desertis habitent, loquantur & appareant, in Urbibus verò & locis habitatis nequaquam conspiciantur; ita ut, si quis ex Urbis alicujus Incolis ludicrum & inane ejusmodi opus velit facere, extra Urbem in-

Ibid. v. 20.

Sanguinis cultus fiebat per ejus Effusionem, non Collectionem.

Levit. 17. 11.

Levit. 4. 18.

Deut. 12. 27.

Deut. 12. 16.

Levit. 19. 26.

Levit. 17.

v. 5.

v. 7.

Sanguis effusus pulvere operiendus erat.

v. 13.

Deut. 32. 17.

Carnes desiderii in deserto cur prohibuerit?

sylvas & loca deserta se conferre necesse habeat. Hinc *permissa fuit Caro desiderii, postquam in Terram promissam ingressi fuerunt.* Præterea, ut gravitas hujus morbi debilitaretur, discipuli harum opinionum diminuerentur, & quia res quasi impossibilis fuit, ut omnes carnem jumentorum edere volentes Hierosolymam venirent, propter has rationes non nisi in deserto prohibuit Carnem concupiscentiæ.

Quantò peccatū erat gravius, tantò vilior erat oblatio. Porro scito, *quantò peccatum aliquod fuit gravius, tantò vilioris speciei esse ejus oblationem.* Hinc pro errore Idololatriæ (h.e. pro Idololatria per errorem commissa) *Capra tantum, & pro cæteris peccatis Hominis alicujus singularis & privati, Agna & Capra offerenda fuit, quia fœmella vilior*

Lev. 4. 27. & c. *habetur mare in omnibus speciebus. Nullum autem peccatum majus est Idololatriæ; & nulla species vilior Caprâ. Propter Majestatem*

Num. 15. 27. *verò Regis, fuit oblatio pro errore ipsius, Hircus. Sacerdotem magnum, & totam Congregationem quod attinet, quia error ipsorum non est merum*

Levit. 4. 22. *opus vel actio, sed doctrina, idcirco separata est oblatio ipsorum in Juven-*

cis, pro Idololatria autem in Hircis. Sic, quia peccata, propter quæ of-

ferebatur Ascham (h.e. Sacrificium pro reatu), inferiora fuerunt illis,

propter quæ offerebatur Chattath (h.e. Sacrificium pro peccato): id-

circo fuit Oblatio t̄s Ascham h.e. Reatus, Aries, aut Agnus ex grege; de

nobiliore specie (sc. Animalium) & de præstantione speciei parte

(h.e. sexu), quia debuit esse masculus ex grege. An non enim vides,

quòd in Holocausto, quia totum consumendum erat, non nisi mares, per-

fectioris sc. sexus, adhibendi erant. Hinc etiam minor requirebatur præstan-

tia, minus item suavis odor in Mincha peccantis (אֲשֵׁרֶת), & in Mincha Mu-

lieris declinantis, (h.e. de adulterio suspectæ), quia fiebat tantum propter

suspicionem peccati, & prohibuit, ne offerantur cum oleo & thure.

Hunc verò splendorem abesse voluit, eò quòd turpes ejus (peccantis)

actiones causa sint oblationis illius (Mincha), quasi hoc ipsum ad

Pœnitentiam & Resipiscentiam stimulare debuisset, dictumque ipsi

fuisse; Propter turpitudinem actionum tuarum oblatio tua imper-

fectior est reliquis. Declinantis autem Mulieris, cujus actiones turpiores

sunt, quàm illius, qui per errorem delinquit, oblatio ipsa quoq; ex viliori

fuit materia, ex farina nempe hordeacea. Hanc igitur rationem sequuntur

ista statuta omnia sigillarim, ratioq; illorum mirabilis valde est.

Cæterum, Sapientes nostri p.m. meminerunt rationis cujusdam,

Levit. 9. 2. *quare die octavo Impletionum seu Consecrationum Vitulus filius bovis in Sa-*

crificium pro peccato offerebatur; ad expiandum nempe peccatum Vi-

tuli (aurei): sic, quòd in die Expiationum Sacrificium pro peccato fuerit

Juvenus filius bovis, itidem fuisse ad expiandum peccatum Vituli. Se-

cun-

eundem hanc rationem, cujus meminerunt, videtur mihi, quod omnia *Sacrificia pro peccato tum privati alicujus Hominis, tum Ecclesie totius, trium nempe principalium Festorum, Noviluniorum, Diei Expiationum, & Idololatriæ, quod inquam Sacrificia ista Hirci fuerint*; ejus rei causa hæc mihi videtur esse, quod maximum peccatum, & gravissima ipsorum rebellio tum temporis erat, quod Hircis sacrificarent, sicut dicit Scriptura; *Et non offerent ultra sacrificia sua Iasseirim hircis.* Sapientes vero nostri ideo factam dicunt Expiationem totius Ecclesie per Hircos, quia peccatum totius congregationis Israelis factum fuit circa Hircum, quando vendiderunt Josephum justum, sicuti in ipsius historia dicitur; *Et jugulaverunt hædum caprarum.*

Cur sacrificia pro peccato fuerint Hirci?
Numer. 28.

Gen. 37. 31.

Ibid.

Neque levis tibi hæc ratio videri debet, quoniam omnium istarum actionum finis & scopus est, animo uniuscujusque peccatoris hoc inculpere & imprimere; Necessè esse, ut indefinenter peccati sui memor sit, sicut David dicit; *Et peccatum meum coram me est jugiter*: & quod per talem cultum ipse, filii & posterii ejus debeant expiationem facere, qualis fuit rebellio ipsa & peccatum ipsum; ita ut, si peccatum ejus fuerit circa opes & facultates, ipse vicissim opes suas liberaliter convertat ad cultum Divinum: si peccatum corpore suo commiserit, illud quoque jejuniiis, vigiliis aliisque afflictionibus ad cultum DEI spectantibus maceret & affigat: si verò circa qualitates, ac in vitia aliqua enormia lapsus fuerit, operam det, ut contrariis virtutibus illa emendet, sicuti in *Halachot deorb*, & alibi declaravimus: si denique peccatum ejus consistit in speculatione, ut vel propter ingenii sui tenuitatem, vel propter suam in rebus Divinis indagandis ac scrutandis negligentiam, falsum aliquod dogma credat, in contrarium incumbat, cogitationes suas à rebus mundanis avertendo, ac in solius veritatis inquisitione per assiduam lectionem & meditationem detinendo. Sic ait Job; *Et seduxit sese in abscondito cor meum, & osculata est manus mea os meum*: quod parabolicè dictum est de hæsitatione & cunctatione circa dubium aliquod, sicuti ab initio hujus libri explicuimus. Sic vides factum in Aharone; quum enim lapsus esset circa *Vitulum*, oblatio quoque tum ipsius, tum omnium ex semine ipsius exsurgentium, fuit *Favencus & Vitulus*: ita cum peccatum fuit circa *Hircum lactentem*, oblatio quoque fuit *Hircus lactens*. Cum itaque hæc semel altè peccatoribus infixæ fuerint, sine dubio efficiunt, ut Homo sibi à peccatis caveat, ne DEUM offendant, atque ita longâ, diuturnâ & molestâ expiatione opus habeat, quam fortè toto vitæ suæ tempore nunquam perficiet; & per consequens

Psal. 51. 5.

Qualia sūt peccata, tales quoque debent esse expiationes.

Jobi 31. 27.

sequens

tequens studebit Homo principium & radices peccati fugere & vitare. Et hæc itaque utilitas manifesta est. Tu proinde in usus tuos, quæ dicta sunt, converte.

Placet vero hîc aliam adhuc, eamque mirabilem te docere rationem, licet secundum simplicem suum sensum non videatur ad argumentum hujus libri pertinere; *Cur videlicet tantum de Hirco Chattath sive Sacrificii pro peccato in principio mensis dicatur Chattath ladonaj, h.e. Sacrificium pro peccato DOMINO; id quod de Hircis principalium Festorum non legitur, neq, etiam de Hircis reliquorû Festorum?* Ratio enim hujus rei meo judicio admodum manifesta est, hæc videlicet; Omnes illæ oblationes, quas offert Ecclesia temporibus Festorum additiis, sunt holocausta, & unoquoque die illorum Hircus unus Caprarum in sacrificium pro peccato, qui comedebatur, holocausta verò omnia tota comburebantur, ac propterea de illis dicitur; *Ischeh ladonaj, h.e. Igne absumendum DOMINO*; non dicitur autem, *Chattath ladonaj, h.e. Sacrificium pro peccato DOMINO*; neque etiam, *Schelamim ladonaj, h.e. Pacifica DOMINO*; eò quòd ista comesta fuerunt: ita ut non convenerit de Sacrificiis pro peccato, quæ comburebantur, etiam dicere, *Ischeh ladonaj, h.e. Ignitum, vel Igne absumendum DOMINO*, quemadmodum rationem ejus in hoc capite sum expositurus. Propterea non est existimandum, ideò de Hircis dici, *Chattath ladonaj, h.e. Sacrificium pro peccato DOMINO*, quòd comederentur, non cremarentur. Et quia timendum erat, ne quis cogitet de Hirco Neomeniæ, quasi Lunæ esset sacrificium, sicuti Ægyptii facere solebant; idcirco dicit disertè in præcepto, DEO hoc faciendum esse, non verò Lunæ. De Hircis autem Festorum principalium & anniversariorum nequaquam hoc timendum fuit, quia dies illi non erant initia mensium, neque signo aliquo naturali distinguebantur, sed ex instituto Legis; initia verò mensium non erant ex impositione Legis, & consueverant Gentes in illis Lunæ sacrificia offerre, sicuti sacrificabant Soli in ipsius Ortu, & cum in certos gradus ingrederetur, prout in libris ipsorum explicatur. Hac de causa ergo novo loquendi genere usa est Lex de isto Hirco, & dixit de eo, Num. 28. 11. *Olah ladonaj, h.e. Holocaustum DOMINO*, ad auferendum cogitationes istas ex cordibus Hominum inveteratâ & exitiali istâ lue laborantis. Animadvertite itaque & istud.

Prætereà scito, quòd omne *Chattath, h.e. omne Sacrificium pro peccato*, de quo creditur, quòd unius vel plurium peccatorum magnorum expiationem faciat, quale est *Chattath totius Synagoga Israël, cum*

errat, & res latuerit in oculis congregationis, & similia; quòd inquam illa extra Castra comburenda erant, non verò supra Altare; quia super Altari holocausta tantùm & similia comburenda sunt, unde etiam vocatur *Altare holocausti*. *Combustio enim holocausti est odor gratus D O M I N O*, quemadmodum etiam omne Suffimentum. Hoc autem sine dubio ita fiebat, ad tollendas omnes Idololatrias opiniones, sicut exposuimus. *Finis verò combustionis istorum Sacrificiorum pro peccato fuit, docere, illud peccatum non aliter jam deletum & sublatum esse, quàm corpus illud combustum: & quemadmodum nulla ampliùs est memoria illius Sacrificii, sed per combustionem perit; ita nullam etiam memoriam actionis illius superesse. Funus verò illorum non fuit odor acceptus D O M I N O*, sed contrarium potiùs, ingratus & abominabilis, ac propterea comburi iubentur extra Castra. Nónne enim vides, quòd de *Mincha Mulieris declinantis* (h.e. *extravagantis, de adulterio suspecta*) dicatur; *Mincha memoria, in memoriam revocans iniquitatem?* Num. 5. 15. nequaquam autem, quòd sit res placabilis. Sic, quia *emittebatur Hircus* ad maximorum omnium peccatorum expiationem; ita ut nullũ sacrificium pro peccato tantum expiet, quantum ille, omnia quasi peccata simul portans, ideò non idoneus erat ad sacrificandum, vel comburendum, aut sepeliendum; sed ad extremos quasi Garamantas, in Insulam aliquam & Terram non habitatam emittebatur. Nemo enim dubitat, peccata nequaquam talia esse onera, quæ ab humeris Hominis unius, in humeros alterius transferri possint. Sed erant istæ actiones omnes parabolicæ, ad timorem animis Hominiũ incutiendum, & conversionem hoc medio operandam. Q. D. Immo nes fumus ab omnibus nostris transgressionibus, post tergum nostrum illa projecimus, & ad extremas Terræ oras relegavimus.

De Oblatione autem Vini perplexus sum in hodiernum usq; diem, cur illud offerri voluerit? nam Idololatræ quoque illud offerre solent. Alii præter me hanc reddunt rationem, quòd, sicuti præcipuum objectum facultatis Concupiscibilis, vel Appetitûs, cujus scaturigo est in hepate, est *Caro*; sic facultatis Vitalis, cujus origo est in corde, esse *Vinum*: & cujus vena est in cerebro, facultatis nempe Animalis objectum, *Muscam & suavem harmoniam Instrumentorum Musicorum*; & propterea offerre D E O unamquamque facultatem id, quod ei est acceptissimum, & ex Carne, Vino, & Musica sive Cantu, Oblationem constare.

Ratio & utilitas institutionis *Festorum* manifesta est, quia per cœtus & congregationes illas tùm Pietas & Devotio erga Legem ac-

Cur Vinum in Sacrificiis adhibuerit Deus?

Ratio institutionis Festorum.

Deut. 4. 10. cenditur, tàm Fraternitas & Societas inter Homines confirmatur. Inprimis verò evidens est ratio præcepti de congregando Populo, in promulgatione Legis sc., ut nempe illam audiant.

Deut. 12. Sic præcium Decimarum secundarum, quod illuc (Hierosolymam) ¶ cap. 39. vehendum erat, sicut † exposuimus: Planta item quarta & Decimæ Bestiarum, quæ itidem, tanquam decimæ, illuc portandæ erant, fuerunt ad multiplicandum ibi cibos, neque permissum erat illa vel vendere, vel ab uno tempore in aliud differre & rejicere, sed, sicut di-

Deut. 14. 22. cit DEUS, singulis annis.

Deut. 16. 14. Quòd verò Eleemosynarum in solennitatibus non sit obliviscendum, id ipsum quoq; DEUS monuit, dicens; *Et letaberis in Festis tuis tu, & filius tuus, & filia tua, &c.*

Et sic commemoravimus quoque rationes particularium hujus classis Præceptorum.

CAP. XLVII.

*De causis & rationibus Præceptorum
classis duodecimæ.*

*Præcepta classis
duodecimæ.*

PRÆCEPTA, quæ sub duodecimo genere comprehenduntur, sunt ea, quæ recensuimus in Libro *הטהר* h.e. *de Purificationibus*. Etiam si autem jam aliquo modo in genere utilitatem illorum indicârim, tamen quædam nunc adjiciam, & quidem primò generalia, deinde specialia, quæ quidem mihi nota & perspecta sunt.

Dico itaque, quòd Lex hæc Divina, quæ Mosis data est, & ipsi attribuitur, nullâ aliâ de causâ venerit, quàm ut minuat cultus & labores circa res sacras: & si quid est, quod molestiâ & defatigationem aliquam habere videtur, id non aliunde provenire, quàm ex eo, quòd nos ignoramus ritus & consuetudines in illis temporibus usitatas.

Considera enim, quanta sit differentia inter illum, qui Filium proprium in honorem DEI sui, & illum, qui pullum columbæ in servitium & honorem DEI nostri comburit. Scriptum enim est in Lege; *Nam etiam filios suos, & filias suas comburunt Diis suis.* Hic fuit cultus ipsorum (Gentium sc.), quem Diis suis exhibebant, cui analogus est in Fide nostra Combustio pulli columbæ, aut pugilli similæ. Hoc sensu redarguit DEUS apud Prophetam Populum nostrum, tempore rebellionis ipsorum; *Popule mi, inquit, quid feci tibi, & in quo laborare feci te? Loquere contra me.* Item; *Num solitudo sui Israël? num Terra tenebrosa? Ut quid ergo dixerunt Populus meus, Dominamur, non*

addu-

*adducemus ultra ad te? Q. D. Qualenam præceptum molestum & laboriosum habuerunt in hac Lege, ita ut ab illa egressi sint? Sic inclamat nos alibi DEUS Opt. Max., Quid invenerunt patres vestri perversi- Jerem. 2. 3.
tatis in me, quòd elongaverunt se à me? &c. Omnium istorum Scripturæ locorum una eademq; est intentio. Et hæc præfatio magni est momenti, nunquamque ex animo tuo debet excidere.*

Post illam dico, unicum scopum circa *Sanctuarium*, sicuti jam exposuimus, fuisse, ut *Devotio & Zelus* ingrediendi illud in Hominibus generetur; & ut illud *timeant ac revereantur*, sicut dicitur; *Sanctuarium meum timebitis*. Vilescit autem ac imminuitur omnium rerum, etiam præstantissimarum, amor & affectio, si quotidie illam Homo ante oculos videat: de quo nos Sapientes nostri monuerunt, quando ajunt; *Bonum est ingredi in Sanctuarium omni tempore, quo libererit*. Item; *Contine pedem tuum à domo amici tui*. Quia itaq; hic fuit scopus, hæc intentio, idèd præcepit DEUS, *ne polluti ingrediantur in Sanctuarium*; cum tamen tot sint pollutionum genera, ut vix reperire liceat aliquem, qui mundus sit, vel certe paucissimos! Nam si quis liber sit à *contactu cadaveris*, vix tamen effugere poterit, ne *contactu alicujus ex immundis illis octo reptilibus*, quæ subinde in domos, cibos & porum incidunt, contaminetur, vel ambulando ea conculcet. Et si hoc quoq; effugiat, fortè nõ evadet à *contactu mulieris menstruatae, vel sanguinis profluvio laborantis, vel leprosi, aut ad minimum cubilis vel lecti ipsorum*. Ac licet ab istis quoq; conservetur, non tamen evitabit forsitan *amplexum Uxoris suae, vel casum & pollutionem nocturnam*. Quamvis autem mundus sit ab istis etiã pollutionibus, tamen non permissum est ei ingredi Sanctuarium, donec occubuit Sol ejus; neq; etiam noctu, postquam Sol ipsius occubuit: sicut explicatum est in Tractatibus Talmudicis *Middoth & Thamid*. Illà autè nocte quàm facile fieri potest, ut vel cum Uxore sua se commisceat, vel nova aliqua immundicie causa ipsi contingat, ita ut manè in eadem pollutione surgat ut die præcedente. Hæc enim omnia causantur, ut Homo à Sanctuario abesse cogatur, nec quovis tempore illud calcare & intrare possit. Præter hæc nõsti, quòd Rabbini nostri dicant; *Non debet Homo ingredi in atrium ad cultum faciendũ, licet mundus sit, nisi prius laverit se*. Per iltas autem actiones conservatur *Reverentia, Affectio, Devotio erga Sanctuarium*, per quam Homo incitatur ad *Humilitatem*, quæ præcipue hic spectatur. Omnis verò *Immunditia* De Purificationibus.
quantiò est frequentior, tantiò ejus purificatio est gravior & disturbior. Ita, quia *conversatio & correctatio mortuorum, inprimis propinquorum, frequentior est omnibus reliquis pollutionibus*, idèd non potest ejus Num. 19.

Levit. 15.

Purificatio fieri, nisi cinere Juvenæ, licet difficulter haberi possit, & post septem demum dies. *Fluxus, & Menstruum*, quia crebriora sunt & graviora, quam contactus immundorum, ideo ii, qui illis laborant, septem dierum; & is, qui illos tangit, unius diei purificatione opus habet. Non perficitur autem fluxum patientis Viri, Mulieris, & Puere purificatio, nisi oblatione, quia minus raro contingit, quam Menstruum. Atque ista omnia sunt quoque foeda & abominanda, profluvio inquam laborantes, mulier menstruata, leprosus, mortuus, morticinum, reptile, & coitus.

Levit. 12. 4.

Zabiorum consuetudines circa pollutiones.

Ex illis vero consuetudinibus magnas & multas addiscimus utilitates: *primò*, Fugiendam esse omnem foeditatem, *sorditiem* & *spurcitiem*: *secundò*, Custodiendum esse Sanctuarium: *tertiò*, Ut oculos nostros intendamus in receptam tùm consuetudinem; nam labores magnos habuerunt Zabæi circa pollutiones, sicuti paulò post ex me audies: *quartò*, Quòd Hominem à laboribus & molestiis illis sublevent, ne ratio pollutionis vel purificationis in ordinariis suis negotiis ipsum impediunt. Nam hoc præceptum de Munditie & Immunditie non dependet nisi à Sanctuario & ejus Sanctitatibus, sicut dicitur; *Nullam rem sanctam attinges, neque ad Sanctuarium appropinquabis*: alias verò res, quasunque ipsi libuerit, tractare citra peccatum potest, etsi in pollutione sua permaneat, & ex cibis communibus, prophanis, comedere potest, quicquid ipsi placuerit. Consueto autem & usitato more receptum erat apud Zabios in partibus Orientis, h. e. inter reliquias *המגורתי* (ut impressa editio, vel *המגוסי*, ut Manuscriptum exemplar habet), ut Mulier menstruo laborans separatim sit in domo aliqua, ut loca, in quibus ambulavit, comburantur, & quisquis cum ea loquutus fuerit, pro polluto habeatur; quin-imò, si ventus idem transeat super menstruatam & super mundum aliquem, ut pro polluto habeatur. Unde vides, quantum interfit inter istud, & inter id, quod nos docemus. Omnes etenim operas, quas uxor marito suo præstare solet, facere potest & menstruatam suo marito, excepto coitu, quamdiu in pollutione sua permanet. Præterea, ex Zabiorum consuetudinibus erat istud quoque, quòd omnia ea, quæ separantur à corpore, ut pili, ungues, sanguis, pro immundis habebantur. Unde consores omnes ipsis immundi erant, quia sanguinem & pilos tangunt. Quicumque novaculam super carnem suam transire sinebat, lavare se cogebatur in aqua fontana, clara, limpida. Et sic alias plures defatigationes & tædiosas consuetudines habebant.

Nos verò Munditiem & Immunditiem non habemus nisi in rebus Sanctis & in Sanctuario. Quòd autè DEUS Opt. Max. ait, *Sanctificate vos, & estote sancti*, id non intellexit de externa munditie vel immunditie. Sic enim legimus in libro Siphre, (sc. ad hæc verba), *Hæc est sanctitas præcepti*. Ita ad id, quod alibi dicitur, *Sancti eritis*, scribunt; *Hæc est Sanctitas præcepti*. Hinc vocatur *Transgressio præcepti* etiã *Immunditia* sive *Pollutio*; & dicitur de principalibus ac fundamentalibus præceptis, de Idololatria, de Rerectioe Nuditatis, de Effusione Sanguinis. De Idololatria dicitur; *Quia de semine suo dedit Molocho, ut pollueret Sanctuarium meum, & prophanaret Nomen sanctum meum*. De Rerectioe Nuditatis; *Ne polluamini in omnibus his*. De Effusione Sanguinis; *Ne ergo polluatis Terram, in qua habitatis*. Homonymos itaq; hæc vox פְּלוּטָה h.e. *Pollutio* de tribus dicitur: *primò*, de qualitatibus Hominis, ejusque tum Theoricorum, tum Practicorum præceptorum Transgressionibus, (h.e. eorum, quæ tum Doctrinam, tum Vitam ejus spectant): *secundò*, de sordibus & inquinamentis externis, sicut dicitur; *Immunditia ejus in alis ejus*: *tertiò*, de istis rebus imaginariis, h.e. rei alicujus immundæ contactu vel gestatione super humeros: de qua ultima specie Rabbini nostri dixerunt; *Verba Legis non recipiunt pollutionem*. Et sic è contrario *Sanctitas* æquivocè quoque dicitur de tribus rebus istis oppositis. Quia verò *Pollutio* à contactu mortui contracta nõ potuit elui, nisi post elapsos septem dies, & per cinerem Juvencæ; ac Sacerdotes semper in Sanctuarium ingredi necesse habebant, ut ibi offerrent: idcirco *prohibitum fuit Sacerdotibus, mortuis se polluere*, nisi magnâ interveniente necessitate; cum difficile sit per naturam, planè se cohibere ab accessu parentum, liberorum, vel fratrum in morte ipsorum. Et quia magna erat necessitas, ut Sacerdos magnus semper sit in Sanctuario, sicut dicitur; *Et erit super frontem ejus jugiter*: idcirco *injunctum ipsi fuit, ut nullis, ne quidem propinquis & amicis, mortuis se contaminet*. Nunquid enim vides, quòd in hac prohibitione (*Sacerdoti communi & Sacerdoti summo factâ*) non comprehendantur uxores filiorum Aharon, neque etiam filiæ Aharonis, propterea quòd Mulieribus non incumbat oblationes facere? Et quia fieri non potest, ut non quandoque aliquis ex Israële per errorem peccet, vel etiam per superbiam, Sanctuarium ingrediendo aut res Sanctas comedendo, prout impii Homines sæpè multas & magnas transgressiones per superbiam committunt; idcirco præcipit DEUS *Oblationes offerre, quæ essent expiatoria pollutionis Sanctuarii & sanctorum instrumentorum ejus*, sive per errorem, sive per superbiam

Lev. 11. 43.

Transgressio Præceptorum vocatur Immunditia vel Pollutio.
Levit. 20. 3.

Levit. 18. 24.

Num. 35. 33. 34.

Pollutio dicitur æquivocè de tribus.

Sacerdotes non ausi fuerunt mortuis se polluere sine magna necessitate.

Levit. 21.

Summus sacerdos nunquam.

Exod. 28. 38.

Lev. 21. 10. 11.

12.

Levit. 16.

factæ, secundum diversas illarum species, quales (*Oblationes* sc.) fuerunt Hirci Festorum, Hirci Neomeniarum, & Hircus emissarius, sicuti in locis suis explicatum est: idque, ne forte is, qui per superbiam peccavit, existimet, se exiguum & leve peccatum commisisse, Sanctuarium polluendo, nihilominus tamen sciat, id sibi pro-

pter hircum illum remitti, sicut dicitur; *Ne moriantur propter immunditias suas.* Item; *Feretq; Aharon iniquitatem sanctificationum.* Et sic aliquoties ratio ista reperitur. *Pollutionem Lepre* quod attinet, ejus rationem tum nos jam reddidimus, tum etiam Rabbinus nostri p.m.

De Pollutione
Lepra.

Lev. 13. & 14.

Fundamentum rationis illorum huc redit; quod sit poena pro Lingua mala, h.e. Detractione & Calumniâ; & quod mutatio illa incipiat in parietibus domûs. Quod si tum poenitentiam agar, iterum recedere; si vero in rebellione sua perstiterit, ulterius diffundi in ejus suppellectilem domesticam; si nondum desistat, occupare vestes, ac deniq; etiam corpus. Atq; hæc demonstratio recepta erat in Gente nostra, sicut Aquæ Mulieris declinantis. Utilitas itaq; hujus fidei est manifesta, cum qua conjunctum est & hoc, quod Lepra est adhærens, h.e. contagiosa, omnesq; Homines quasi per naturam illam abominentur, detestentur & fugiant. *Cur vero purificatio illius facta fuerit Ligno Cedrino, Hyssopo, Cocco Vermiculi & duobus Passeribus?* ejus rei ratio quidem indicata est in Medraschoth; sed non quadrat ad institutum nostrum, & mihi neq; in hodiernum diem ullius ex illis vera constat ratio: quemadmodum nec *Ligni Cedrini, Hyssopi, & Cocci Vermiculi in Vacca rufa; Fasciculi etiam Hyssopi, quo aspergebant Sanguinem Paschatis,* nullam invenio rationem, cui inniti possem.

Levit. 14. 4.

Num. 19. 6.

Exod. 12. 22.

Ratio autem, propter quam *Vacca rufa* vocatur *Chattath*, h.e. *Sacrificium pro peccato*, hæc est, quod perficiat mundationem pollutionis ex mortuo contractæ, ut pollutus iterum possit ingredi in Sanctuarium & res sanctas comedere. Nam posteaquam immundus factus est, in sempiternum nunquam auderet amplius in Sanctuarium ingredi, nisi esset ista *Vacca rufa*, quæ portat hoc peccatum, sicut *Lamina Pontificis*, quæ placationem faciebat pro immunditia, & sicut *Hirci, qui comburebantur.* Hac de causa polluebat is, qui circa Vaccam illam occupabatur, vestimenta; sicut de Hirco emissario credebatur, quod propter multitudinem iniquitatum, quas portat, contaminet tangentes illum.

Cur Vacca
rufa vocetur
Chattath?

Num. 19. 17.

Exod. 28. 36.

37. 38.

Sic itaque & hujus classis Præceptorum causas & rationes reddidimus.

CAP. XLIIIX.

*De caussis & rationibus Præceptorum
classis decimæ-tertiæ.*

PRÆCEPTA, quæ comprehenduntur sub Classe decimæ-tertiæ, sunt ea, quæ enarravimus in *Halachoth maachaloth*, h. e. de *Cibus vetitis*, & in *Halachoth Schechita*, h. e. in Tractatu de Ritibus Maactationis, ac denique in Tractatibus *Nedarim* & *Nesruth*, h. e. de *Veris & Nasireatu*.

Licet autem satis plenè & prolixè in genere egerimus de horum Præceptorum utilitate tum in hoc Libro, tum in Commentario nostro super librum *Ayoth*; addemus tamen hîc explicationem quorundam particularium Præceptorum ibi enumeratorum.

Dico ergo, quòd omnes illi cibi, qui in Lege nostra nobis sunt prohibiti, alimentum habeant vitiosum, nec quicquam inter omnia illa vetita esse, de quo dubitari possit, an noxium sit nec ne, nisi *Porcus* & *Adeps*.

Verùm nullus hîc dubitationi locus est. Nam *Porcus* nimis humidæ est naturæ. Potissima autem *caussa*, propter quam Lex nobis prohibuit carnibus suillis vesci, est fœda porcorum sordities, & quòd multas sordidasque res comedant. Nôsti enim, quàm anxie Lex omnes sordes, omnemq; immunditiam prohibuerit, in agris quoq; & castris, ut nil dicam de ipsis urbibus. Quòd si autem permissum esset porcos comedere, plateæ & domus omnes longè sordidiores essent quàm sterquilinia & latrinæ, sicuti in Galliis hodiè videre licet. Scis etiam, quid vulgò Rabbini dicant, *מי דזיר כצואה עוברת דמי*. *De carne suillæ.*
Levit. 11. 7.

Adeps Intestinorum nimis saturat, concoctionem impedit, sanguinemque frigidum & crassum generat; unde longè satius est, ut comburatur, quàm ut comedatur. *De Adipe Intestinorum.*
Levit. 3. 17. & 7. 24.

Sanguis & Morticinum difficilis sunt digestionis & pessimi nutrimenti. *De Sanguine & Morticino.*
Levit. 7. 26. & 17. 15.

Terepha sive *Discerptum* quod attinet, est nil aliud, quàm initium morticini. *De Discerpto.*
Lev. 17. 15. & 22. 8.

Signa illa Revocationis vel Ruminacionis cibi & fissionis unguularum in Beistiis, pinnarumq; & squamarum in Piscibus, noveris illa non esse caussas, propter quas sunt licite & permisse; sicuti nec defectus illorum, caussas, cur prohibeantur: sed signa tantum, unde nobilis & insignis alimænti, qua species ab alia minùs præstantiore & noxiâ potest discerni. *De signis Ruminacionis cibi, & fissionis Ungularum, &c.*
Levit. 11.

Cur

De nervo femo-
ris.

Genef. 32. 32.

De Membro A-
nimalis vivi.

Genef. 9. 4.

Carnem cū La-
cte comedere cur
non licuerit?

Exod. 23. 19.
& 34. 26.

De mactatione
Animalium.

Levit. 22. 28.

De nido Aviū.

Deut. 22. 6. 7.

Cur nervus femoris sit prohibitus, ejus ratio habetur scripta.

Membrum Animalis vivi, h. e. ab Animali vivo abscissum, prohibi-
tum fuit; quia id signum est crudelitatis, & quia tūm temporis Re-
ges gentiles ita solebant facere, & quidem Idololatriæ causâ. Acci-
piebant enim Animal, & abscindebant illi membrum aliquod, ac
postea comedebant illud.

Carnem simul cum Lacte, vel in Lacte comedere, præterquàm quòd est
cibus sine dubio crassissimus, nimiamq; repletionem generat, ideò
quoque prohibitum fuisse mihi videtur, quia aliquam videtur sub-
olere Idololatriam; ac forrè Idololatræ in aliquo suo cultu Divino
vel Festo ita facere solebant. In qua opinione non parùm me con-
firmat, quòd videam Legem duabus vicibus ejus mentionem facere,
post præmissum de tribus anniversariis solennitatibus præceptum,
Tribus vicibus conspicietur omnis masculus tuus, &c. Quasi voluisset dice-
re; Quando in Festis vestris coram me comparetis, non coquetis ci-
bum vestrum secundum consuetudinem horum N. N. qui ita face-
re solebant. Hæc ratio magnum apud me pondus habet, licet eam
hactenus in libris Zabiorum nondum viderim.

Mactationis Animalium præceptum fuit necessarium, propterea
quòd nutrimentum Hominum naturale consistit ex plantis Terræ &
carnibus Animalium. Illam autem carnem esse optimam, quæ no-
bis concessa est ad comedendum, nullus Medicorum ambigit.
Posteaquàm ergo propter bonitatem nutrimenti & alimenti neces-
sarium fuit Animalia occidere, selegit Lex mortem omnium levif-
simam, & prohibuit, ne crudeli & difficili mactatione affligantur; ne item
nares illis findantur, vel membrum aliquod abscindatur, sicut explicuimus.

Similiter prohibuit mactare jumentum & filium ejus uno eodemq; die,
ad præcavendum, ne filius occidatur coram matre; quia summum
inde Animalia concipiunt dolorem, neque hac in parte differentia
est inter dolorem Hominis & dolorem Animalium irrationalium.
Amor enim matris erga infantem non sequitur intellectum, sed fa-
cultatem Hominis imaginatricem, quæ in plerisque Animalibus
eodem modo reperitur sicut in Homine. Et hoc judicium peculiare
& proprium fuit *Bovum & Pecudum*, propterea quòd illorum solum
Animalium comestio erat licita, ex Animalibus domesticis quæ edi
solent, & in illis certò matrem à nato dignoscere possumus. Atque
hæc eadem ratio est in præcepto de *Nidis aviū*. Nam ova, quibus
mater incubat, & pulli, qui matre suâ adhuc indigent, magnâ ex
parte non sunt permiffa ad comedendum; & cū dimittitur mater,

non

non affligitur conspiciendo direptionem liberorum suorum. Sæpè itaque accidet, ut hoc causa existat omnia intacta relinquendi; quia id, quod licitum est accipere, sæpissimè quoque non erit legitimum ad vescendum. Quòd si verò Lex curam voluit habere hac in parte Bestiarum & Avium, ut à mœre istiusmodi liberentur, quantò magis Hominum?

Noli autem mihi hic objicere id, quod dicunt: *Super nidum avis pertingunt miserationes tuae*, &c. Nam istud dicitur secundum illorum sententiam, qui arbitrantur, Præcepta Legis nullam habere rationem, nisi solam Voluntatem & Beneplacitum DEI; nos verò alteram sententiam sequimur, (quòd *Præcepta Legis certas causas & rationes habeant*).

Causam præcepti *de operiendo Sanguine* jam commemoravimus, & quòd peculiare ac proprium fuerit Animalibus feris & Avibus mundis, indicavimus.

Quemadmodum verò Lex præcepta nobis dedit de prohibitione Ciborum; sic quoque præcepta nobis dedit *de Votis licitis & illicitis*. Nam cum quis dicit, *Hic Panis mihi est veritus*; vel, *Hæc Caro mihi est vetita*; non licet ipse eam comedere. Totum autem hoc in eum finem, ut hoc medio virtutem *τῆς ἀνταρκειᾶς* vel Continentiæ acquirat, immoderatumque gulæ suæ appetitum refrænet. Hinc dicunt, *נדרים אלו נדרים וזוהר אורחות* *Vota sunt sepes separationis* (h. e. separatæ & sanctæ vitæ, vel abstinentiæ). Et quandoquidem Mulieres proclives admodum sunt ad iram, propter affectuum suorum vehementiam, animique impotentiam, si juramenta in ipsarum essent facultate, maximæ hinc in œconomia sæpè orientur incommoditates, dissensiones, corruptiones, & confusiones; dum hæc ciborum species licita esset marito, vetita uxori, hæc permilla filiæ, prohibita verò matri, &c. hac de causa *datum hoc jus est Patrifamiliæ in omnibus, quæ emolumentum vel detrimentum asserre possunt*. Vides enim, quòd illa, quæ est propria potestatis, neque maritum habet, eandem, quam Vir in votis faciendis potestatem habeat, h. e. illa, quæ neque maritum, neque patrem habet, & pubertatis annos attingit.

Ratio & causa præceptorum *de Nasireatu* est manifesta, Abstinentia videlicet à Vino, quod multis primis & ultimis exitium attulit, (h. e. *quod olim & hodiè multos Homines perdidit*), & *robusti sunt omnes occisi ejus*. Et *isti quoque in Vino errarunt*, (inquit Propheta). Nasireatus verò proprietas est, ut per prohibitionem ab omnibus ex vite confectis potibus Homo ad excellentiorem dignitatem promoveatur, &

De operiendo Sanguine.
Lev. 17. 13.

De Votis licitis & illicitis.
Num. 30.

Num. 30. 10.

De Nasireatu.
Numer. 6.
Prov. 7. 26.
Jesa. 28. 7.

rebus necessariis contentus esse discat. Nam qui ab eo abstinet, vocatur *Sanctus*, & collocatur in gradu Sacerdotis magni, quoad Sanctitatem, dum non ausus fuit se polluere patre aut matre suâ defunctis. Hæc etenim dignitas ipsi à solâ à Vino abstinentiâ provenit.

CAP. XLIX.

*De causis & rationibus Præceptorum
classis decima-quarta.*

*Præcepta classis
decima-quarta.*

PRÆCEPTA, quæ sub decima-quarta classe comprehenduntur, sunt ea, quæ recensuimus in Tractatu *Naschin* h. e. *de Mulieribus*, & in Tractatu *de prohibitis Congressibus & Incestu*. Sed & præceptum *Circumcisionis* ad hanc classem referendum.

Generalem verò & horum Præceptorum scopum & intentionem in præcedentibus jam indicavimus. Nunc itaque ad specialia quoque illorum descendemus.

*Amicis Homo
semper indiget.*

Dico ergo, in confesso esse apud omnes, Hominem per totam suam vitam Amicis indigere; id quod Aristoteles etiam in *lib. 9. Ethic.* restatus est. in rebus enim secundis & prosperis conversatio & commercium illorum ipsi est jucundum, in adversis necessarium, in senectute denique utilissimum.

Iste autem amor vel ista amicitia maxime reperitur inter Liberos & inter Consanguineos, neque perficitur Amor, Fraternitas & Benevolentia mutua, nisi in Familiis & Affinitatibus; ita ut, cum Familiam unam conjungit idem Avus vel Proavus, mutuum quoque inter illos cernere liceat Amicitiam, Benevolentiam, Amorem: id quod unum est ex Principalibus Legis Intentionibus.

*Cur Scorta sint
prohibita?*

Lev. 19. 29.
Deut. 23. 17.

Hac de causa prohibita sunt *Scorta*, quia per illorum licentiam Familiæ destruuntur & confunduntur, narique illorum pro alienis habentur omnibus Hominibus, ita ut nullos ipsimet sibi cognatos sciant, neque ex propinquis eorum ullus ipsos velit agnoscere. Quid verò pejus tùm ipsis, tùm parentibus illorum posset accidere?

Magnâ autem ex parte ob hanc quoque rationem *Scorta* publica sunt prohibita, ut hoc pacto Libido & Lascivia cohibeatur. Nam per varietatem prostibulorum illorum non parùm augetur libido Hominis. Nunquam etenim tam vehementer accenditur Homo erga corpus illud, cui est assuetus, sicut accenditur erga corpora nova, formis & proprietatibus discrepantia.

Præterea, ex hac Scortorum prohibitione & ista redit utilitas, quod

quòd ita multæ rixæ & contentiones tollantur. Nam si Scorta essent permiffa, sæpè uno & eodem tempore ad eandem Mulierem plures Viri fortè convenirent, inter quos necessariò diffensiones, pugnæ, & per consequens etiam non rarò homicidia orirentur, ut vel illi se invicem, vel ipsam meretricem occiderent; sicuti ex perpetua experientia notum est. Hinc dicit Scripturâ; *In domo meretricis* Jerem. 5.7.
h.e. turmatim convenerunt. Ad impediendum itaque ista mala, & e-
 contrà ut hoc bonum promoveatur, distinctio sc. Familiarum, pro-
 hibitæ sunt meretrices & meritorii, vel cynedi, nec ullus concubi-
 tus permiffus est, nisi cum propria Uxore, quæ publicè in matrimo-
 nium ducitur. Nam si sufficeret privatim illud facere, multi reperir-
 rentur, qui meretricem in ædes suas ad tempus aliquod, de quo inter
 se convenerunt, introducerent, ac dicerent, Uxor mea est. Propterea
constitutum est, ut, postquam Homo privatim per sponsalia sibi ali-
 quam desponsavit, *Nuptiæ postea publicè celebrentur*, sicut dicitur de
 Boas; *Et accepit Boas decem Viros, &c.*

*Cur uxores pu-
 blicâ nuptiarû
 solemnitate sint
 ducenda?*

Ruth. 4.2.
*Cur licitum sit
 Uxorem repu-
 diare?*
 Deut. 24.1.

Quandoquidem verò nonnunquam accidit, ut nequeant in pace
 & concordia unâ vivere, & familiam, sicuti oportet, administrare,
 idcirco permiffum est Marito *Uxorem suam ejicere & repudiare.* Hoc
 autem si vel verbis nudis fieret, aut simplici ejus è domo educatione,
 quævis Mulier exire posset è domo, & dicere, se repudiatam esse, &
 cum scortaretur, ipsa & adulter dicerent, quòd sit repudiata. Itaque
 præceptum nobis est, *ut nonnisi cum libello repudii dimittatur Uxor*, in
 quo hujus rei testimonium ipsi perhibeatur, sicut dicitur; *Et scribet*
ei libellum repudii. Et quia suspicio scortationis & dubitationes ejus
 de Uxore incidunt plurimæ, idcirco datum est nobis præceptum de judi-
 cii Mulieris declinantis, (h.e. quæ suspensionem adulterii Marito suo
 præbet). Istud enim permover omnem Mulierem Viro junctam, ut
 exactissimè sibi caveat, ne cor Mariti sui ægritudine afficiat, propter
 metum *Aquarum Mulieris declinantis.* Nam etiam innocentes Mulie-
 res pleræque, & quæ benè sibi sunt consciæ, omnibus suis facultati-
 bus actionem illam ignominiosam redimerent, quin-imò mortem
 jucundiorè haberent, quàm publicam illam ignominiam, quâ *cap-*
ut Mulieris discooperiebatur, capilli detondebantur, vestimenta usque ad pe-
ctus dilacerabantur, atque ita ligata in Sanctuario in conspectu omnium Vi-
rorum & Mulierum, totiusq; Synedrû magni sistebatur. Ob hujus ergo rei
 timorem magni & exitiales morbi ordinem domesticum destruen-
 tes impediti fuerunt.

*Libellus repu-
 dii.*
*De muliere ma-
 rito suspecta de
 adulterio.*
 Num. 5.12.
*De aquis, qui-
 bus probabatur
 mulier declinâs.*

Quia autem Virgines nubere possunt unicuique indifferenter, id- De eo, qui Virgi-
 nem violavit.

Exod. 22. 16. 17. circò ad nullam aliam pœnam cõdemnatus fuit, *qui blandimentis Virginem seduxit, quàm ut ducat eam.* Nam hic sine dubio aprissimus ipsi erit, & longè meliùs fractionem (h.e. *violationem*) ejus poterit & sanare, & perferre, quàm si duceret eam alius. Quòd si verò vel puella vel parentes ejus non delectentur eo, *tenerur ipsi dare dotem.* Illius autem, *qui per vim aliquam oppressit*, graviozem pœnam constituit,

Deut. 22. 29. nempè, *ut non possit eam dimittere omnibus diebus vitæ suæ.*

De jure Leviratus. Ratio juris Leviratus scripta est. Nam fuit consuetudo antiqua, quæ viguit ante datam Legem. Lex verò eam retinuit, & præcepit insuper *Exultionem calcei* &c. eò quòd illæ actiones tum temporis turpes & ignominiosæ habebantur, atq; ita fortassis levir ignominix istius evitandæ causâ commoveatur leviri officium erga illam præstare. Sic enim scribitur in Lege; *Sic fiet Viro illi, &c.* Item; *Et vocabitur Nomen ejus in Israële, &c.* Ex facto autem Judæ præstantissimam de moribus *Virtutem* & justam in actionibus *Aequitatem* observandam possumus addiscere. Dicit; *Accipiat sibi, ne forte simus in contemptum, ecce nisi hædum hunc:* quorum verborum declaratio est; quòd coitus cum scorto ante datam Legem fuerit, sicut coitus Homini cum Uxore sua; h.e. quòd fuerit opus licitum, neque illud Homo ullo pacto fugerit: & quòd merces, quæ Meretrici dabatur, fuerit sicut dos, quæ hodiè datur Uxori, cum dimittitur; ad cujus solutionem Vir est obligatus. Quòd autem ait, *Accipiat sibi, ne forte simus in contemptum, docet nos, de actionibus vel negotiis copulationis carnalis; etiam licitæ, non posse nos loqui sine pudore: & conveniens esse, ut illam etiam cum facultatum nostrarum jactura reticeamus & occultemus, sicut Judam hic fecisse videmus, dum ait; Melius est, ut nos amittamus, & ipsa sibi servet, quòd à nobis habet, quàm ut nos, illud requiringo, negotium divulgemus, atq; ita pudorem augeamus. Hæc est Virtus moralis, quam ex historia illa addiscere possumus. Sed Aequitas vel Justitia, quæ inde addiscenda nobis est, conspicitur in eo, quòd ad innocentiam suam à violentiæ suspitione vindicadam, & quòd nihil de eo, quòd cum ipsa pactus est, mutarit vel demerit, ostendendum, ait: *Ecce, nisi hædum istum.* Nam nullum est dubium, quin hædus ille ex specie sua fuerit optimus, quæ de causâ ait: *Istum; Hædum istum.**

Gen. 38. 23.

De Aequitate
& Justitiâ.

Et hæc est Aequitas vel Justitia, quam hæreditario quasi jure accepimus ab Abrahamo, Isaaco & Jacobo, quæ Homo in verbis suis non est inconstans, pacta non mutat, & suum unicuiq; tribuit: quæ item nulla est differentia inter facultates proximi nostri, quas in potestate nostra habemus, sive ratione mutui, sive ratione depositi, sive ratio-

ratione conductionis pro mercede : quâ denique eadem est ratio dotis Mulierum, quæ mercedis mercenariorum : nihilque interest, si quis injuste detineat mercedem operarii, siue dotem ratam Uxoris suæ; siue quis opprimat aut occasiones quærat mercenarium mercede suâ defraudandi, siue ira agat cum Uxore sua, ut eam dote suâ exuat. Exemplum illustre summæ istius æquitatis & justitiæ in Statutis & Judiciis illis justis videre est *in sententia, qua lata est contra eum, qui diffamare studet Uxorem suam.* Certum enim est, illum Virum non amare Uxorem suam, qui infamiâ illam notat, neque gratiam habere in oculis ejus. Quod si autem vellet illam repudiare secundum Leges repudii, nemo ipsum prohiberet, sed teneretur ipsi dare suum ratum. Ut verò liber sit, nec quicquam illi cogatur dare, quærit occasiones verborum contra illam, quò ipse retineat, quod aliàs illi dare teneretur, quinquaginta videlicet siclos, quia hæc est dos Virginum definita in Legge DEI. Hac de causa decrevit DEUS Opt. Max., ut duplum persolvat, centum nempe siclos, secundum fundamentum illud Legis : *Is, quem condemnaverint Judices, reddet duplum proximo suo*; secundum judicium item Testium falsorum, sicuti explicuimus. Qui diffamat Uxorem suam, in animo habet ipsi quinquaginta siclos auferre, quos debebat illi dare: pro iis condemnatur ad centum, in pœnam ejus, quò detinuerit injuste id, quod de jure ei conveniebat ac debebatur. Præterea autem operam debebant (Judices) dare, *ut prehendant eum*, & in ejus pœnam, quò famam & honorem ejus (Uxorisc.) diminuerit, scortationis rumore de ipsa ebuccinando, *ipsius quoque auctoritatem ac dignitatem elevent, loro bovino ipsum flagellando*, sicut dicitur; *Et flagellabunt eum.* In pœnam denique illius, quò libidini suæ nimium indulsit, ac nil nisi voluptatem quæsit, *tenebatur perpetuò eam retinere, nec unquam omnibus diebus vitæ suæ illam dimittere potuit*; quoniam nihil aliud ipsum hûc induxit, quàm quò deformis videbatur in ipsius oculis. Hoc pacto curantur qualitates istæ pravæ, quando Medicus ipsorum est Præceptum Divinum, nec termini manifesti juris & æquitatis ullo modo exceduntur aut remouentur, si res probè consideretur. Observa enim, quâ ratione æquale fecerit judicium diffamantis Uxorem suam, eo fine, ut detineat & ad se trahat id, quod Uxori suæ deberet dare; judicium furis res proximi sui injusto titulo accipientis: & deniq; judicium falsorum Testium, qui damnum inferre cogitarunt, licet re ipsâ non fecerint: horum inquam trium judicium idem fecit Lex Divina. Admirare igitur sapientissimam ordinationem in judiciis DEI Opt.

De eo, qui diffamare studet Uxorem suam.
Deut. 22. 13.

Ibid. v. 19.

Exod. 22. 9.

5. c. 41.

Deut. 22. 18.

Ibid. v. 19.

Deut. 32. 4.

Max., sicuti illam admiraris in ipsius operibus! Sic ait Scriptura, *DEI perfectum est opus: Q. D. Quemadmodum opera ejus sunt perfectissima, sic judicia ejus sunt justissima: sed animi nostri angusti nimis sunt, ad operum ipsius perfectionem & judiciorum æquitatem capiendam. Sicuti autem ex parte mirabilia operum ipsius apprehendimus in membris Animalium, & motibus Sphærarum cœlestium; ita quædam etiam tantum judicia ipsius apprehendimus. At verò quæ in illis utrisque ignoramus, longè plura sunt, quàm quæ scimus. Sed revertor ad nostrum propositum.*

Omnis itaque generis concubiticum illicitorum prohibitio facta est, ut libido Hominis diminuatur, Veneris castra fugiantur, nec nisi moderatè & parcè illà utamur.

Cur Lex prohibuerit cum Masculo & Bestiâ commisceri?

Lev. 10. 13. 15.
& 18. 22. 23.

Cum Masculo verò & Bestiâ commisceri cur Lege veritum sit, evidens est. Nam si actio illa naturaliter & legitime non debet fieri nisi ad necessitatem, quantò minùs permitti potest actio illa, quæ est contra naturam, ubi foeda tantum voluptas respicitur, & detestabilis ac infatiabilis libido?

De congressibus illicitis cum sœminis, propinquis sc. carne.
Levit. 18.

Congressuum illicitorum cum sœminis una ferè est ratio, hæc videlicet; quòd propemodùm singulæ ut plurimum in eadem domo commorentur cum Viro illo, cui sunt prohibitæ, promptæ sint ad voluntati ejus obtemperandum, facillè & sine labore ab ipso possint haberi, ac denique judex non possit illos separare, etiamsi unà inveniantur. Quòd si autem judicium ipsarum esset idem quod aliarum Viro solutarum & liberarum, ut nempe in matrimonium duci possent, nec sub pœna aliqua hoc prohibitum esset, major pars Hominum inde finenter in scortationibus viverent. Quia autem omnibus modis illarum congressus est prohibitus, & quidem sub gravissima comminatione Mortis Domûs Judicii & Excisionis, neque ulla permissio ac licentia hîc speranda est, hinc novit unusquisque, se intentionem & cogitationem suam ad istiusmodi res non debere dirigere. Quòd verò ejusmodi incestus facillimè committi & perpetrari posset, ut antè diximus, id manifestum est. Virenim, qui Uxorem habet, ferè semper apud se habet ejus matrem, aviam, filiam, neprem, aut sororem, subindeque in illas incidit, quando exit, ingreditur, & negotia sua expedit. Sic Uxor frequentissimè conversatur cum Mariti sui fratribus, cum ejus patre & filio. Ita quòd creberrimè versetur Homo inter suas sorores, amitas & uxorem avunculi, utpote cum quibus vel inter quos educatur, luce meridianâ est clarius. Et hi sunt omnes Concubitus propinquorum carnis. Hæc itaque una caus

sa est, propter quam *conjunctio cum propinquis carnis est prohibita.*

Altera causa meo iudicio est, ut Pudor & Verecundia nobis commendetur. Nam quia impudentiæ summæ est opus istud inter *Radice[m] & Ramum*, (h. e. in Uxorem ducere Matrem aut Filiam); idcirco *prohibitum est matrimonium inter Radicem & Ramum*. Neque est differentia, siue Radix Ramum, aut Ramus Radicem ducat, siue Radix & Ramus in corporis tertii connubio conveniant, ut nempe aliquis corpus suum Radici & Ramo detegat. Idem enim prohibitum est ducere *Mulierem & Filiam ejus*, item *Uxorem Patris & Uxorem Filii*; quia ista sunt Retectio nuditatis corporis unius nuditari Radicis & Rami. Fratres se habent ut Radix & Ramus: hinc quia prohibita est *Soror*, prohibita etiam est *Soror Uxoris*, & *Uxor Fratris*; quoniam hæc est duorum Individuorum, quæ sunt sicut Radix & Ramus in conjunctione corporis tertii.

Præterea, cum conjunctio Fratrum sit prohibita, & censeantur tanquam Radix & Ramus, quin-imò sicut unum corpus; idcirco prohibuit etiam in Uxorem ducere *Sororem Matris*, quæ loco Matris est; *Sororem item Patris*, quæ Patris loco est. Quemadmodum autem non prohibita est *Filia Fratris Patris*, neq[ue] *Filia Sororis Patris*; sic eadem ratione non prohibita est *Filia Fratris*, neq[ue] *Filia Sororis*. Verum quod *Frater Patris* permissus sit *Uxori Filii Fratris sui*; & quod *Filius Fratris* prohibitus sit *Uxori Fratris Patris sui*, id factum est propter primam rationem, quam dedimus: quia *Filius Fratris* ut plurimum in domo *Fratris Patris sui* esse solet, & familiaritas vel conversatio cum *Uxore Fratris Patris sui* æqualis ipsi est, quæ cum *Uxore Fratris sui*: *Frater* autem *Patris* non ita frequenter existit in domo *Filii Fratris sui*, neque tanta familiaritas est *Fratri Patris* cum *Uxore Filii Fratris sui*. An non enim vides, quia *Pater* æquè familiaris est cum *Uxore Filii sui*, ac *Filius* cum *Uxore ejus*, quod æqualiter & sub eadem mortis pœnâ ambo sint prohibita?

Cur verò vetitum sit accedere *Mulierem menstruatam*, & *alterius Viri Uxorem*? ejus rei ratio manifesta, neque necesse est sollicitè eam investigare. Nôsti enim, prohibitum esse nobis ullo modo voluptatem ex nuditate corporis capere, etiam per aspectum, si voluptatis causâ fiat, sicut in *Halachoth Issure biab* exposuimus; ubi simul & hoc indicavimus, quod in Lege nostrâ, ne quidem in mente ejusmodi actum cogitare, aut membra ad libidinem excitare, permissum sit; & quod Homo, cui præter suam intentionem id accidit, cogitationes

Cur *Mulier menstruatata sit prohibita, & alterius Viri Uxor?*
Levit. 18. 19.

suas

suas ad alia, de quibus mediteretur, debeat convertere, donec iterum
 recedat. Hinc dicunt Sapientes nostri; *Fili mi, si occurrat tibi Me-*
nuvval h.e. impurus ille, trabe illum ad Scholam; si ferrum fuerit, liquefiet;
si silex, comminuetur: sicut dicitur; Nonne sic est Verbum meum, dicit Do-
 Jer. 23. 29. *M I N U S, tanquam ignis, & veluti malleus, qui conterit petram?* His verbis
 dicit quidam filio suo per modum correptionis; Cum ad libidinem
 incitaris, ac dolorem sentis, ito in Scholam, ibi legas, discas, quæras,
 dispuces, & recedet à te iterum dolor ille sine dubio. Admirare, quòd
 dicat *Menvvval h.e. Impurus ille;* nam in rei veritate maxima hæc est
 impuritas & turpitudine! Neq; solùm ex parte Legis data est nobis
 ista parænesis; verùm etiam apud Philosophos reperitur. Nam ali-
 bi jam indicavi tibi, quid Aristoteles in hunc sensum scripserit,
 quando ait; *Iste sensus, qui opprobrio nobis est: vult dicere, Sensus Tactus,*
 qui incitat ad Bacchum, Cererem, & Venerem. Præterea, vocat in
 libris suis eos, qui Gulæ ac Libidini dediti sunt, *Homines leves,* &
 multis ac prolixis verbis turpitudinem illorum nobis describit. In-
 veniuntur ista in libris ipsius *Ethicorum & Rhetoricæ.* Secundùm ex-
 cellentem & præstantissimam hanc, omnibus meritò sectandam,
 Virtutem præceperunt quoq; nobis Sapientes nostri, ne intueamur
 Jumenta & Volucres eo momento & tempore, quo carnaliter com-
 miscentur. Hæc ipsa mihi ratio subesse videtur in eo, quòd D E U S
 Levit. 19. 19. prohibuit *diversarum specierum Animalia inter se commiscere.* Certum
 enim est, non appetere facilè Individuum speciei unius coire cum
 Individuo speciei alterius, nisi manibus illi fuerit superimpositum;
 sicuti vides levissimos illòs Homines facere, qui generationem Mu-
 lorum adjuvant & promovent. Lex verò nostra noluit, ut Vir aliquis
 ex Israële dignitatem & excellentiam suam ad opus istiusmodi de-
 primat, quia magna inest ei levitas & inverecondia, & quia versatur
 circa tales res, quæ Lex nostra non vult nominari, multò minùs
 committi & perficere, nisi tempore necessitatis. At nulla necessitas
 cogit, ista (*Animalia heterogenea*) copulare. Quin-imò nullam aliam
 ob causam prohibita mihi videtur esse *Legè Divinà diversarum spe-*
cierum Animalium in quocunq; opere conjunctio, quam ut hac ratione im-
 pediatur, quòd minùs sese commisceant: ut B. G. quando dicitur; *Non*
 Deut. 22. 11. *arabis bove & asino simul.* Nam si ita conjungerentur, facillimè posset
 contingere, ut quandoque unum cum altero commisceretur. Proba-
 tio autem hujus rei est hæc, quòd hoc iudicium præter Bovem &
 Asinum quaslibet duas species comprehendat. Sed loquuta est
 Scriptura de præfenti, (*h.e. sed Scriptura illarum duarum in specie me-*
 minit,

minit, eò quòd illarum in quotidianis negotiis major sit usus, quòd sint frequentiores).

Porro, *Circumcisio* etiam, meo iudicio, propter hanc rationem instituta est, ut libido Hominum diminuatur, & membrum hoc, quantum fieri potest, ad actum istum debilitetur. *De Circumcisione.*

Quidam existimârunt, *Circumcisionem* istam esse perfectionem defectûs nativitatis; prout quilibet contradicendi avidus facillimè materiam invenire potest.

Dicendum autem illis, quâ ratione res naturales ita imperfectæ esse possint, ut exterius perfici opus habeant? præter id, quod afferri potest de utilitate, quam pellicula illa membro isti adfert. Præceptû itaque istud non est datum ad supplendum defectum Creationis, sed ad corrigendum defectum Morum. Damnum enim illud, quod membro isti infertur, est illud ipsum, quod intéditur, quo nulla actio corrumpitur, in quo essentia Viri consistit; neque etiam facultas generandi adimitur, sed superfluus tantùm appetitus coëundi diminitur. Quòd autem *Circumcisio* virtutem intensivam membri illius voluptatemque debilitet, id extra omnem dubitationem est. Nam cum membrum illud statim in ipsa nativitate sanguinem suum effundit, tegumentumque amittit, sine omni dubio exinde debilitatur. Hinc dixerunt Sapientes nostri; Mulierem cum Viro in circumciso matrimonio junctam difficulter ab ipso posse abstrahi. Atque hæc est principalis ratio, meo quidem iudicio, in *Circumcisione*. Quis autem alius opus hoc incepit, quàm Abraham pater noster? de quo notum est, quantoperè peccatum pertimuerit, (h.e. quàm pius, sanctus & castus fuerit), sicuti Sapientes nostri commemorârunt super illud, quod ait; *Ecce, nunc novi, quòd Mulier pulchra aspectu sis?* (Ex Genes. 12. 11. hoc enim colligunt, Abrahamum tùm primùm cognovisse Uxorem suam).

Sed est adhuc alia quoque ratio valde necessaria in *Circumcisione*, ut videlicet illi, qui hujus sunt fidei, (h.e. qui credunt Unitatem), habeant unum quoddam signum, quod illos conjungat, & ne quis alius, qui non est ex illis, dicere possit, se ex illis esse. Nam solet quandoque Homo id vel propter suum commodum, vel in aliorum contumeliam & detrimentum facere. Sed hæc actio, *Circumcisionis* nempe, ita comparata est, ut nemo vel sibi, vel liberis suis, nisi propter Fidem & Religionem, eam sit facturus. Nam non est levis aliqua cruris læsio, vel brachii adustio, sed res durissima & difficillima.

Insuper constat, quàm intensè mutuo sese ament & adjuvent

eiusmodi Homines, qui commune aliquod signum habent, quod fœderis formam habet. Sic verò Circumcisio fœdus est, quod pepigit Abraham pater noster super fide Unitatis DEI; & omnes, qui circumciduntur, ingrediuntur in fœdus Abrahami, credendo Unitatem, sicut dicit DEUS; *Ero tibi in DEUM, & semini tuo post te.* Atque hæc ratio æquè firma & valida est ac prior, & fortassis adhuc solidior.

Genes. 17. 7.

Cur in Infantia Circumcisio peragi debuerit?

Quod verò non fieri potest Circumcisio nisi in Infantia, ejus rei ratio triplex est: primò enim, si exspectaretur donec infans adolesceret, tùm forte non amplius faceret: secundò, quia non tam magnum sentit dolorem sicut adultus, tùm propter cutis suæ teneritatem, tùm propter imaginationis debilitatem; nam adultus timet & horret rem aliquam, quam futuram cogitat, antequàm adit: tertio, quia parentes admodùm exiguam adhuc habent rationem infantis recenter nati; quoniam tùm nondum tam fortis est forma imaginatrix, quæ amorem in parentibus erga liberos caussatur; illa enim forma imaginatrix subinde per aspectum augmentum capit, & cum infante accrescit, postea tamen iterum incipit diminui & decrescere, (cùm nempe fit adultior & ad annos pubertatis ac ulterius pervenit). Etenim nequaquam est tam vehemens amor Patris ac Matris erga Filium cùm in lucem editur, sicuti est cùm anni unius esse incipit; neque tantoperè amat infantem anni unius, sicut filium sex annorum. Quod si itaque ab biennium vel triennium Circumcisio differretur, sæpissimè fieret, ut planè intermitteretur, propter tenerum parentum erga liberos affectum & amorem; sed circa ipsam nativitatem forma illa imaginatrix adhuc est valdè debilis, præsertim apud Patrem, cui præceptum hoc est datum.

Cur octavo die fieri debebat Circumcisio?

*Quod octavo die fieri jubetur Circumcisio, idè factum est, quia omnia Animalia, quando recenter in lucem sunt edita, propter summam humiditatem nimis sunt debilia, & ferè non aliter, quàm si adhuc in utero Matris essent, idque usque ad finem septem dierum, post quos demùm incipiunt numerari inter videntes Aërem hujus Mundi. An non vides idem in Bestiis quoque observari, sicut dicitur; *Septem dies erit cum Matre sua;* quasi ante illos septem dies esset abortivum. Sic itaq; & Homo circumciditur demùm post completos septem dies. Res hæc plana est & definita, idcirco ne des locum aliis conjecturis.*

Exod. 22. 30.

Membra generationis non sunt corrumpenda.

Levit. 22. 24.

Porro, ex iis, quæ sub hac parte comprehenduntur, est & hoc, nempe membra generationi inservientia corrumpantur ullo modo vel ullâ in parte in Animantibus, prout nempe in omnibus iusta sunt ista Statuta & Judicia.

- dicitur.

dicia, h.e. ut omnia fiant secundum æquitatem. Non multiplicabit Homo coitum, sicut diximus, neque etiam omninò eum tollet, cum dictum sit; *Crescite & multiplicamini*. Sic debilitatur quidem istud membrum aliquo modo in Circumcisione, sed non profus abscinditur, verùm remanet in sua constitutione naturali, & cavetur, ne aliquid addatur.

Ne is, qui contusione fractos aut abscissos habet testiculos, ducat Israëlitem, prohibitum est: propterea quòd tale conjugium sit inutile & inane; & quòd nuptiæ tales offendiculo sint tum ipsi (Virgini), tum illis, qui requirunt eam, prout manifestum est.

Ne Spurius ducat filiam Israëlitam, vitandæ scortationis causa prohibuit; ut ita adulteri videant, se totam suam familiam irreparabili labe affecturos, si actum ejusmodi infamem perpetrent. Et sanè propter contemptum Spuriorum in omni lingua & natione semper in honore habitum fuit semen Israëlitis; eò quòd se nunquam cum illis commiscuerint.

Propter honorem verò & dignitatem *Sacerdotum* factum est, quòd illis (*Sacerdotibus*) *Scorta, Repudiatas & Prophanatas* ducere non liceat: *Sacerdoti* autem *magno*, qui præcipuus & summus erat *Sacerdos*, *Vidua* quoque, & quæ jam maritum experta est, fuit prohibita. Horum omnium rationes sunt manifestæ.

Quòd si autem prohibitum fuit *Spurios* in congregationem **D O M I N I** admittere, quantò magis *Servos & Ancillas*?

Cur vetita fuerit *Affinitas Gentium*, ejus rei ratio in Scriptura ipsa consignata est, cum dicitur; *Et ne capias de filiabus ejus filius tuus, & fornicetur filia ejus post Deos ipsarum, &c.*

Ea omnia ex ingenti ista Statutorum multitudine, quorum ratio nobis est occulta, nullum alium in finem data sunt, quàm ut nos ab Idololatria elongarent. Particularia quædam quod attinet, quorum causæ nobis sunt absconditæ, & mihi utilitas illorum ignota, id inde provenit, quòd res auditæ non ita se habeant, sicuti res oculis visæ & perceptæ. Hac de causâ non sunt ea ita solida, quæ ego per aurium de ritibus Zabiorum ex libris ipsorum scio & addidici, sicut sunt apud illos, qui ipsimet opera illorum viderunt, in primis cum illæ opiniones & sectæ mille ab hinc annis interierint, & nomina illarum delera sint. Quòd si verò circumstantialiter omnia & singula ipsorum opera sciremus & audiremus, sine dubio meliùs quoque nobis constarent rationes & modi sapientiæ in particularibus actibus Oblationum, Pollutionum, & aliorum, quorum rationē jam ignoro.

Sed nullum mihi dubium est, quin omnia hæc ita ordinata sint, ut opiniones istæ perniciosæ & falsæ è memoria Hominum deleantur, actionesque illæ inutiles, quæ dies nostros in vanitate nobis consumunt, aboleantur: impediunt enim opiniones illæ cogitationes Homini, ut non possit eas impendere indagatiōni & consideratiōni rerum intelligibilium, neque vacare operibus, quæ utilitatem aliquam habent, quemadmodum Prophetæ nostri nos docuerunt. Sic inquit Samuel: *Ne declinetis post Idola, quæ non proderunt, neque eruent, quia vanitas sunt.* Sic Jeremias; *Ambulaverunt post ea, quæ non profunt.*

1. Sam. 12. 21.

Jerem. 2. 8.

Jerem. 16. 19.

Et iterum; *Verè mendacium possederunt Patres nostri, vanitatem, & non est in eis utilitas.* Proinde considera quæso, quanta hæc perniciēs & corruptio fuerit; & an necessarium sit, ut Homo omnes suas vires impendat ad auferendam eam, necne? Ideoque maxima pars Præceptorum (sicuti declaravimus) non aliò respiciunt, quàm ut pravæ istas opiniones tollant, maximumque illum laborem, molestiam & defatigationem, quam Homines illi in Deorum suorum cultibus habebant, mitigaret: omnia item Præcepta tam negativa, quàm affirmativa, quorum nobis ratio est occulta, nihil aliud sunt, quàm Remedia & Medicinæ morborum quorundam illius temporis, quæ ad nostram scientiam (Deo sit laus) non pervenerunt; prout quivis credet, qui perfectionem veram habet, & veritatem novit ejus, quod Deus ait; *Non dixi semini Jacob in vanum, quærite me!*

Sic itaque commemoravi tibi particularitates & rationes hujus quoque classis Præceptorum, nullumque ex eis intactum reliqui, cujus rationem non reddiderim; pauculis quibusdam particulis exceptis, etsi in rei veritate illorum quoque rationes dederim, quas intelligenti facile est ex verbis nostris eruere.

Finiunt rationes Præceptorum.

C A P. L.

In quo agitur de illis rebus in Sacra Scriptura, quæ nullam videntur habere utilitatem, & quædam illorum explicantur.

De quibusdam Narrationibus historicis, quæ nullam videntur habere utilitatē.

SUPER SUNT adhuc quædam, quæ etiam sunt de Arcanis Legis, in quibus hactenus multi impegerunt, ac proinde explicatæ necessaria; illæ nempe *Narrationes historicae*, quæ narrantur in Lege, de quibus multi existimant, quòd nullam habeant utilitatem: ut,

Genea-

Genealogia, Nomina, & Loca Familiarum Noachi, & Filiorum Sehir Horita; Recensio item Regum, qui regnarunt in Terra Edom, & similia. Nōsti enim, quòd Rabbini nostri de impio Manasse dicant, illum in levi- bus suis congregationibus nihil aliud egisse, quàm ut subtiliter lo- ca ista cavilletur. Dicunt; Sedebat, ac turpiter & ignominiosè historias istas explicabat: dicebat, Non debebat Moses scribere, Et soror Lothan Thimnah. Ego verò primò in genere rationes illorum tibi indicabo, deinde ad specialia descendam, quemadmodum feci in rationibus Præceptorum.

Scias ergo, unamquamque Narrationem, quam in Lege scriptam invenis, ad necessariam aliquam in Lege utilitatem inservire; vel scilicet ad confirmandum fundamentalem aliquem Fidei articu- lum; vel ad Actionis alicujus moralis correctionem & emendatio- nem, ne iniquitas ac violentia inter mortales regnet.

Quandoquidem enim (ut omnem tibi dubitationem adimam) fundamentum Legis fuit, quòd Mundus sit innovatus, & quòd prin- cipio creatum fuerit Individuum unum ex specie humana, Adam nempe primus; quòd item ab Adamo usque ad Mosen non longius temporis spatium intercesserit, quàm mille quingentorum annorum circiter: si nudè hoc saltèm in Lege narraretur, multi de rei ve- ritate dubitarent; quia tùm temporis Homines dispersi fuerunt usq; ad fines totius Terræ, Familiæ dissipatæ, Linguae divisæ. Hæc ve- rò dubia tolluntur descriptione Familiarum, Genealogiarum, No- minum priorum, Annorum, & Locorum habitationis illorum; in- dicatione item causæ Efficientis dispersionis ipsorum in extremas Terræ oras, Linguarum confutionis, & quòd fuerint ab initio in loco uno, omnibusque una & eadem lingua, prout filios Viri unius decet.

Sic *historia Diluvii, Sodoma item & Gomorrha* docent nos veritatem illius, quod Psalmista ait; *Verè est fructus justo: verè est Deus judicans in Terra.*

Historia Belli novem Regum indicat nobis miraculum in victoria Abrahami, in qua paucis Viris nullum Regem habentibus quatuor magnos Reges devicit. Præterea docet nos, quàm calidè dilexerit proximum suum, eò quòd in sua fide erat educatus, ita ut ad eum li- berandum vitam suam periculo belli exposuerit. Ad hæc exemplum nobis præbet *Antæpeúas* ipsius, quòd paucis animus ipsius fuerit contentus, divitias spreverit, atque ex Virtute potiùs laudem quæsi- verit. Hinc enim ait; *Si à filo ad corrigiam calceamenti usque accepero.*

De Genealogiis, supputationibus annorum, tempo- rum &c. ante Diluvium.

De historia Di- luvii, Sodoma item & Gomor- rha.

Psal. 58. 12.

De historia Bel- li novem Re- gum.

Gen. 14.

ibid. v. 23.

De recensione
familiarum &
stirpium filiorū
Seir.

Exod. 17.

Enarratio Familiarum & Stirpium Filiorum Seir est propter certum quoddam præceptum, hoc videlicet; quòd DEUS præceperit delere omnem memoriam Amalek, (Amalek etenim fuit filius Eliphaz ex Thimnah sorore Lotanis); reliquos verò filios Esavi non iusserit interimere. Esavus autem affinitate fuit junctus cum filiis Seir, (sicuti in Scriptura declaratum est), h. e. Uxorem ex illis duxit, genuit ex illis liberos, regnavit super eos, semen ejus commixtum est cum semine illorum, deveneruntque Terræ & Familiæ Seir omnes ad Familiam potentio rem, quæ fuit filiorum Esau, præsertim verò semen Amalek, quia ipse potentissimus fuit inter illos. Nisi itaque Familiæ illæ & particulares ipsarum descriptiones fuissent consignatæ, omnes pariter fuissent interfecti. Idcirco distinctè explicat Scriptura Familias illorum, & ait; Illi, quos videtis in Seir & Regno Amalek, non sunt omnes filii Amalek, sed sunt filii N. & filii N. Amaleko autem attribuitur, quia mater ipsorum fuit ex Amalek. Hæc omnia Æquitatis & Justitiæ Divinæ sunt opera, ne videlicet una Familia in medio Familiæ alterius occidatur; quia decretum DEI non pronuntiavit, nisi contra semen Amalek.

Reges Edom cur
recensentur?

Genes. 36. 31.

Deut. 17. 15.

Reges, qui regnaverunt in terra Edom, ideò recenset Moses, quia inter Præcepta Divina & hoc legitur; *Non poteris constituere super te (tanquam Regem sc.) Virum alienigenam, qui non sit frater tuus.* Istorum autem Regum, qui ibi commemorantur, ne unus quidem fuit ex Edom. An non enim vides, quòd tùm ipsorum Stirpes, tùm Terras (patrias sc.) indicet: N. ex loco N., & N. ab N.? Ac præterea videtur mihi, quòd consuetudines & mores illorum Regum Edom tùm temporis fuerint noti, ac Idumæos serviliter habuerint & oppresserint. Illos ergo hic nunc recenset, quasi vellet dicere; Considerate fratres vestros filios Esau, quorum Reges fuerunt N. N. N. N. & c. qui quâ ratione illos tractârunt, est notum. Nam nulla natio unquam Regem supra se constituit ex aliena Stirpe, qui illam non vel parùm, vel multùm afflixerit. Summa verò rei hæc est: Quemadmodum in præcedentibus tibi dixi, dogmata & ritus Zabiorum hodiè nobis esse incognitos; ita quoque latent nos Historiæ & Annales temporum illorum. Quòd si autem illa, omniaque particularia, quæ in illis temporibus acciderunt, nobis essent cognita, multarum quoque in Legge Divina rerum particularium rationes scire possemus.

Differentia inter
Res scriptas
& Visu perceptas.

Cæterùm, sciendum tibi, longè aliam esse rationem notionis vel intellectûs Narrationum scriptarum, & intellectûs Rerum visu perceptarum. Nam Res visæ multa sæpè habent particularia, quæ copiosa

piosa quoque verba requirunt, & non nisi prolixo sermone explicari possunt. Istas verò Narrationes si Homo consideret aut legat, existimat, nimiam illis inesse prolixitatem vel *ταυτολογία*; quòd si autem vidisset id, quòd narratum fuit, intelligeret, nihil præter rem & necessitatem dictum fuisse. Quocirca quando in Lege præter Præcepta tibi occurrunt Narrationes quædam historicæ, & tibi videntur, hanc vel illam Narrationem non fuisse necessariam, aut nimis prolixè enarrari, id non aliunde venit, nisi quia non vidisti particularia; quæ induxerunt Authorem ad commemoranda ea, quorum mentionem facit.

Ex hoc ordine est *Commemoratio professionum vel itinerum Filiorum Israël*. Ex sensu enim litterali videtur, ac si commemoraretur ibi res profus inutilis, cujus cogitationis avertendæ causâ dictum est; *Scriptis autem Moses egressus eorum per professiones eorum, juxta sermonem* Num. 33. 2.

DOMINI. Necessitas autem hoc loco incubuit maxima. Miracula enim nulla sunt verè, nisi apud eum, qui illorum est spectator; tempore autem futuro convertuntur in Historiam vel Narrationem rei gestæ, & facile possunt ab audiente illa falsitatis coargui & in dubium vocari. Nam notum est, impossibile esse, neque etiam animo & cogitatione concipi posse, quòd Miraculum aliquod per omnes ætates Hominum subsistere & durare possit. Maximum Legis miraculum est, quòd Filii Israël per quadraginta annos in deserto subsisterint, & quotidie in illo Manna invenerint! Desertum enim illud fuit, sicut Scriptura loquitur, refertum serpentibus & scorpionibus, locus aridus, aquis destitutus, à Terra habitabili procul remotus, & naturæ Hominis profus repugnans, sicut dicitur;

Quare ascendere fecistis nos ex Aegypto, ut venire faceretis nos ad locum malum istum, non locum sementis, ficuum, & vinearum, & malogranatorum, & in quo aqua nulla est ad bibendum? Ita dicitur de hac Terra quoq; apud Prophetam, quòd *per eam Vir non transiverit, neque Homo ibi habitârit.* Jerem. 2. 6.

Et in Lege; Panem non comedistis, neque vinum & potum inebriantem bibistis. Deut. 29. 6.

Ista omnia sunt maxima miracula, oculis corporis visa & percepta. Quandoquidem ergo Deus Opt. Max. cognovit, quòd miracula ista tempore futuro eludi & cavillari aut suggillari possent, sicuti aliis historiis & narrationibus accidit; (ut, quòd commorati fuerint in Terra quasi habitabili, in locis, in quibus Homines habitare aliquo modo possint, sicuti Deserta Arabiæ comparata sunt; aut, quòd fuerint loca commoda & idonea ad arandum, serendum, & merendum; aut, quòd ibi herbæ fuerint, è quibus vivere & susten-

sustentare se potuerint; aut, quòd Manna in illis locis ordinariè è Cœlo descenderit; aut denique, quòd putei ibi fuerint): idcirco ad cogitationes istas è medio tollendas, & miracula illa confirmanda, sigillatim Profectioes illorum exposuit, ut alii ista loca videntes & permeantes intelligant, quanti miraculi negotium fuerit, quòd per quadraginta integros annos Homines ibi subsistere potuerint; quemadmodum propter illam ipsam rationem Anathemati devovit

*Josua cur no-
luerit, ut Feri-
cho iterum adi-
ficetur?*

Num.9.20.

ratione miraculum illud in perpetua memoria remaneret: nam quicunq; visurus erat materiam illam in Terram profundè demersam, clarè perspicere poterat, non esse hanc formam ædificii alicujus destructi, sed miraculosè collapsi. Sic quòd dicitur, *Juxta sermonem DOMINI castrametati sunt, & juxta sermonem DOMINI profecti sunt*, videri posset alicui ab initio cogitationis (h.e. obiter rem consideranti) sufficere potuisse, & quòd ea, quæ post ista verba sequuntur,

Num.9.19.

v.20.

v.22.

superflua sint, ac nullo modo necessaria; ut, quod dicitur, *Cùm verò morabatur Nubes, &c. Quando autem Nubes diebus paucis erat supra tabernaculum, &c. Aut duobus diebus, &c.* idcirco ego tibi rationem omnium istorum particularium indicabo. Ratio enim illorum est, ut miraculum illud confirmetur, & omnes cogitationes, quas tùm prophani Populi de illo negotio habuerunt, & etiamnum habent, tollerentur; quasi nimirum Israëlitaè incerti oberravissent, ac nescivissent, quòd vel quanam ire deberent, sicut ibi dicitur: *Perplexi sunt ipsi in Terra.*

Exod.14.3.

*Arabes quomo-
do appellant De-
sertum, in quo
Israëlitæ per 40.
annos commora-
ti sunt.*

Et sic appellant Arabes usque in hodiernum diem Desertum illud מדבר התעיה h.e. *Desertum oberrationis*; existimantes, Israëlitas ibi oberrâsse & viam ignorâsse. Ideò incipit Scriptura explicare & confirmare, quòd Profectioes illæ, (quæ fuerunt inordinatæ), & Tempus, per quod in unaquaque profectioe substiterunt, (quod inæquale fuit; nam in una profectioe substiterunt octodécim annos, in alia diem unicum, in alia noctem unam), quòd inquam ista omnia ex singulari determinatione & ordinatione Divina ita facta, neque aberratio à via fuerint, sed secundùm ablationem vel motionem columnæ Nubis contigerint. Et hac de caussa recensuit particulares illas omnes circumstantias. Nam Scriptura declarat nobis, illam viam fuisse notam & tritam, viam inquam illam, quæ est inter *Choreb* (quòd deliberato consilio & proposito venerunt, sicuti Deus præcepit, quando dixit; *Servietis DEO in monte isto:*) & inter *Kadesch-barneab*, quæ est iterum principium Terræ habitabilis, sicuti in Scri-

Num.20.16.

ptura dicitur; Ecce, jam sumus in Kadesch civitate extremi termini tui: spatium

spatium verò itineris esse undecim dierum, sicut iterum dicitur; *Undecim dies à Choreb, viâ montis Seir, usque ad Kadesch-barneah.* Proinde impossibile fuisset, ut per quadraginta annos ibi errare potuissent. Ratio autem tam diuturnæ moræ est illa, quæ in Lege scripta est.

Sic itaque omnia reliqua, quorum rationem ignoras, suas tamen validas habent causas & rationes, adeoque sequuntur fundamentum illud, de quo nos Sapientes nostri monuerunt; *Nihil est inter vos frustra: quòd si autem frustra est aliquid, (h.e. vobis ita esse videretur), id ex vobis est, (h.e. ex vestra imperfectione & ignorantia).*

CAP. LI.

De diversis gradibus eorum, qui cupiunt apprehendere Veritatem Creatoris. De modo item, quo DEUS coli debet ab illis, qui Ipsum apprehendant: & quomodo eò perveniendum sit.

CAPUT istud, quod nunc inchoamus, nihil aliud complectetur, quàm cætera hujus Libri capita, sed ob signationis & clausulæ quasi loco adjungetur illis, unà cum explicatione; Quà ratione is, qui veram doctrinam de Natura & Proprietatibus DEI apprehendit, post illam apprehensionem DEUM colere, ei que servire debeat? Quà in re cultus ille consistat? Quo modo ad illum cultum, qui supremus est finis Hominis, pervenire debeat? Qualem denique DEUS Hominis curam in hoc Mundo gerat, donec inde in fasciculum Viventium transferatur?

Exordiar autem verba mea in hoc capitulo ab eleganti quadam, quam adducturus sum, parabolâ, & dico. Rex quidam sedet in suo palatio, & Subditorum ejus quidam sunt in Civitate, quidam extra Civitatem. Illorum, qui in Civitate sunt, quidam tergum suum vertunt versùs palatium Regis, faciem verò in viam aliam; & alii sunt, qui volunt ire ad domum Regiam, faciem suam illuc convertunt, Palatium ejus videre & coram Rege comparere cupiunt, sed tamen nondum vident muros domûs Regiæ; quidam verò ex istis domum ingredi volentibus pertigerunt usque ad ipsam, & circum-eunt eam, portam invenire quærentes. Ex his autem quidam ingrediuntur portam, quæ ducit in Vestibulum, Anticameram; qui-

Similitudo ad declarandam diversitatem Apprehendentium Deum.

dam intromittuntur in interiorem domum, ut sint cum Rege in uno eodemque loco, in domo videlicet Regis, non tamen vident Regem, aut cum illo loquuntur; sed postquam in domum pervenerunt, opera ipsis danda est, ut ulterius perveniant, & tunc demum conceditur eis, ut coram Rege comparere, illum vel propè, vel de longinquo videre, loquentem audire, aut denique ipsimet cum illo loqui possint.

Nunc declarabo tibi istam, quam in medium adduxi, parabolam. Qui *extra Civitatem* sunt, sunt omnes illi Homines, qui neque per speculationem, neque per Cabbalam habent fidem Legis, quales sunt quidam Turcæ habitantes in Septentrione, & Æthiopes commorantes in Meridie, & similes istis, ex iis, qui nobiscum sunt in nostris Climatibus. Atque istorum iudicium idem est quod Animalium irrationalium, neque eos colloco in gradu Hominum, sed in gradu quodam Entium, qui est infra gradum Hominum, attamen supra gradum simiarum; quia habent figuram & formam Hominis, majorem autem, quam simiæ, cognitionem. Qui verò sunt *in Civitate*, sed *posteriora sua obvertunt palatio Regis*, sunt illi, qui quidem fidem & speculationem habent, sed tamen quædam dogmata heterodoxa, sive ex speculationis ipsorum errore, sive ex falsa aliqua traditione, retinent. Et hi propter erroneas istas opiniones tantò longiùs à palatio Regis recedunt, quò longiùs progrediuntur, deterioresq; multò sunt prioribus; & quos necessitas efflagitat aliquando interficere, memoriamque opinionum ipsorum extirpare, ne alios quoque seducant & inficiant. *Qui autem volunt ad domum Regis venire, & ad ipsum ingredi, sed tamen domum Regis nunquam vident*, sunt *Vulgus Virorum Legis*, h. e. *Populus Terræ*, (*Plebeji, Idiotæ*), qui operam navant in Præceptis. *Qui perveniunt ad domum Regis, & illam circum-eunt*, sunt *Thalmudici*, qui credunt & amplectuntur sententias orthodoxas, & quidem per modum Cabbalæ, negotium cultuû Divinorû discunt, sed in speculatione fundamentorum Legis se non exercent, nec de Fide verificanda sunt solliciti. *Qui occupantur in speculatione fundamentorum Legis, illi sunt, qui introverunt in Vestibulum, & sunt in diversis ac inæqualibus gradibus*. Sed qui eò usque pervenit, ut sciat demonstrationes omnium eorum, quæ demonstrationes habent, & nôrit in rebus Divinis veritatem eorum, quorum veritas cognosci potest, & appropinquet ad illius veritatem, ad quam non nisi appropinquari potest, is est, *qui cum Rege ipso est in medio domus*. Et hæc scias, fili mi, *quamdiù operam das Disciplinis Mathe-*

maticis & Logica, te ex illorum esse numero, qui eunt circa domum, & portam illius quærunt, sicuti Rabbini nostri ajunt, *Adhuc Aben-20-*
ma foris est: cum intelligis Res naturales, ingressus es in Vestibulum do-
 mûs: quando verò *Naturalia absolvisti, & Theologica intelligis*, ingressus
 es cum Rege in conclave interius, & versaris cum ipso in una ea-
 demque domo. Atque hic est gradus Sapientum, qui diversas perfe-
 ctiones habent. Qui verò, postquam perfectionem rerum Theolo-
 gicarum est adeptus, omnes suas cogitationes ad D E U M dirigit,
 quin imò sese ipsum totum D E O consecrat, cogitationes suas ab
 aliis avertit, & facultates ingenii sui omnes in consideratio-
 nem exercet, ut ex illis discat probationem de eo, quòd D E U S
 quam mirabiliter multisq; modis D E U S illa possit gubernare, ille
 inquam est, *qui in domum Regis venit*. Et hic est gradus *Prophetarum*,
 quorum unus (*Moses* sc.) propter summam Apprehensionem, & co-
 gitationum suarum ab omnibus aliis rebus, excepto D E O, averfio-
 nem, eò usque pervenit, ut de ipso dictum fuerit, *Et fuit ibi cum D E O*,
 Exod. 34. 28.

& ibi sc. interrogabat, ac vicissim responsa accipiebat in statione il-
 la sancta. Ac propter summam, quam ex Apprehensione illa perce-
 pit, lætitiã nec panem comedit, nec aquam bibit. Nam Intelle-
 ctus ita fortis in ipso fuit, ut omnis crassa virtus corporea, species sc.
 sensus Tactus, cessaverit & succubuerit. Præter hunc sunt quidam
 Prophetæ, qui vident tantum, & horum quidam propè, quidam de
 longinquo, sicut dicitur, *De-longè D O M I N U S apparuit mihi*.

Verum suprà jam de Prophetiæ gradibus loquuti sumus; unde
 nunc ad Argumentum hujus capituli revertor, quod est, monere, ut
 Homo omnes suas cogitationes in D E O solo collocatas habeat,
 posteaquàm ad ejus cognitionem pervenit, sicuti exposuimus. Hic
 enim est *Cultus* proprius illorum, qui Veritatem apprehendunt, qui
 tantò fit major, tantò magis de D E O cogitant, & coram ipso com-
 parent. Sed qui sæpè de D E O cogitat & loquitur absque sapientia,
 vel suam propriam imaginationem, vel alius alicujus fidem & tra-
 ditionem sequendo, is, meo calculo, est ex illis, qui versantur extra
 domum, & longè ab illa absunt; quia non verè cogitat de Ipso, nec
 rectè de Illo loquitur. Nam res illa, quæ in Imaginatione illius exi-
 stit, & cujus ore suo mentionem facit, non est Ens aliquod, sed pu-
 rum-putum figmentum in Imaginatione ejus effectum, sicuti decla-
 ravimus, quando de Attributis Divinis egimus: in hac autem Cul-
 tûs Divini specie incipiendum & procedendum est secundum con-
 ceptionem formalem Intellectûs. Secundum hanc verò notionem

Intellectus si DEUM & ejus opera apprehenderis, incipies te totum illi tradere, studebis illi quàm proximè appropinquare, corroboraturque Conjunctio, quæ est inter te & inter ipsum, Intellectus nimirum tuus, sicut dicitur; *Tibi ostensum est, ut scires DOMINUM esse DEUM, & non esse præter eum.* Item; *Scies hodie, & revocabis ad cor tuum,* &c. Quòd autem ultimus iste Cultus, de quo in præfenti capite agimus, non sit nisi post Apprehensionem, declarat nobis Lex, dum

Deut. 4.35.
v.39.

Deut. 11.13.

ait; *Ut diligatis DOMINUM DEUM vestrum, & colatis eum toto corde vestro, & totà animà vestra:* sæpius enim jam ostendimus, quòd Dilectio ista sit secundum Apprehensionem, & post Dilectionem Cultus ille, de quo nos monuerunt Rabbini nostri, dicentes; *Hic est cultus, qui est in corde.* Consistit autem (*Cultus nimirum ille*) meo judicio, in eo, ut omnes suas cogitationes Homo consumat in Intelligibili primo, & illi soli, quantum fieri potest, adhæreat. Hinc invenimus, quòd David p.m. filio suo præcepta dans, severè ipsum ad hæc duo adhortatus sit, Apprehensionem inquam DEI, & Cultum ipsius post Apprehensionem: *Tu itaque, inquit, Schelomoh, fili mi, cognoscito DEUM Patris tui, & servi ei corde perfecto, & animo voluntario, &c. Si quaesiveris eum, inveniatur à te; & si dereliqueris eum, abjiciet te in æternum.* Admonitiones enim vel hortationes (אזהרות) perpetuò sunt de rebus Intellectualibus, nunquam de Imaginariis. Cogitatio namque de rebus Imaginariis, vel per Imaginationes, nõ vocatur Scientia, sed vocatur, *Quod ascendit in spiritum vestrum.*

1.Chron. 28.9.

Sic itaque expositum tibi est, quòd post Apprehensionem (DEI) nihil aliud requiratur, quàm ut Homo totum se ei tradat, & cogitationes suas intellectuales perpetuò in ejus desiderio collocet; id quod meliùs fieri nequit, quàm per *Solitudinem & Separationem.* Ideoq; studebit Homo pius, ut frequenter solus & ab aliis separatus sit, neque, nisi urgente necessitate, Hominum congregationibus & conventibus intersit.

Solitudo & separatio à conversatione Hominum necessaria est ad cultum Divinum.

Intellectus conjungit Nos & Deum.

Quomodo illa Conjunctio confortetur.

Nobiscia. An non exposui tibi, quòd Intellectus iste, quem Deus Opt. Max. nobis infudit, sit cohesio vel cõjunctio inter nos & ipsum? Facultas autem tibi data est, ut, si conjunctionem istam velis corroborare, id possis facere; si verò illam paullatim velis diminuere & debilitare, possis & illud. Corroboratur ista conjunctio, si illa utaris ad diligendum DEUM, & omnes tuas facultates eò direxeris, sicut exposuimus. Debilitatur & decrescit, cum cogitationes tuas convertis ad res alias.

Scito autem, quamvis sapientissimus omnium esses in Veritate Sapien-

Sapientia Divina, si cogitationes tuas convertas ad alias res, veluti Victum, Amictum, & similia negotia, te jam abscidisse conjunctionem, quæ est inter te & DEUM Opt. Max., neque amplius vel te cum ipso, vel ipsum tecum esse; quia unio illa, quæ intercedit inter te & inter ipsum, illo tempore actu est interrupta. Hinc Sancti adeo sunt anxii & solliciti de illis horis, in quibus non cogitant de DEO Opt. Max., tamque diligenter de illis monent. Ita ajunt; *Ne convertatis vos ad scientiam vestram.* Sic etiam inquit David; *Posui DOMINUM* Psa. 16. 8. *coram me semper, quia à dextera mea est, non dimovebor.* Q. D. Nunquam diverto cogitationes meas ab ipso, est mihi quasi dextera mea, cujus Homo ne ad momentu quidem oculi obliviscitur, propter frequentem ipsius motum & agitationem; propterea non dimovebor, h. e. non cadam.

Prætereà scito, quod cultus illi Divini omnes, Lectio sc. Legis, Precatio, & reliquorum Præceptorum observatio, nullum alium in finem data sint, quam ut te in Præceptis DEI exerceas, & à negotiis ac curis hujus Mundi avertas; ac si in solo DEO occupatus, & ab omnibus aliis rebus abstractus esses. Proinde, si orando labia tua moveas, faciemque versus parietem convertas, ac inter precandum cogites de negotiis & mercatura tua; aut, si Legem DEI lingua tuâ legas, cor verò tuum in ædificiis & fundis tuis versetur, nec ad id, quod legis, attendas; aut, si præceptum aliquod Legis membris tuis facias, sicut quis nonnunquam vel fossam aliquam fodit, vel ligna in sylva amputat, sine consideratione illius, quod facit, vel illius, qui id mandavit, aut finis, propter quem laborat; si inquam hoc pacto istos cultus Divinos peragas, noli existimare; te finem assequutum esse, sed eris ex illorum numero, de quibus dicitur; *Propè es ori eorum, sed longe à rebus ipsorum.* Quocirca modum tibi nunc præscribam, in quo te exercere debes, ad præstantissimum istum finem assequendum.

Principiò ergo hoc tibi faciendum est: Avertes cogitationes tuas ab omnibus, quando sectionem aliquam in Lege Divina legis, vel precaris, neque satis duces primum sectionis illius versum, vel primam Precationis benedictionem cum intentione & devotione recitasse.

Quando ita huic rei assuetus eris, & per aliquot annos confirmatus, incipies deinde torum tuum animum, omnes cogitationes in id impendere, ut, quod in Lege Divina legis, vel ex illa audis, quoque intelligas.

Quòd si & hoc in manu tua confirmatum fuerit, incipies postea

te exercere, ut perpetuò cogitationes tuæ conversæ sint in iis, quæ in reliquis Prophetarum libris legis, usq; ad Benedictiones omnes; operamque dabis, ut & hîc intelligas & consideres, quæ legis.

Quando ergo hoc assequutus es in istis cultibus, atq; cogitationes tuæ eo tempore quoque, quo illos facis, ab omnibus aliis mundanis cogitationibus immunes fuerint; postea cavebis, ne cogitationes tuas nimis defatiges in necessitatibus tuis, & iis, quæ ad comedendum tibi permessa sunt.

Summa: Habebis cogitationes tuas in Mundi hujus negotiis, quando edis, quando bibis, quando te lavas, quando cum uxore, liberis, aut aliis Hominibus colloqueris & confabularis; ista tempora multa & longa relinquo tibi ad cogitandum de omnibus tuis necessitatibus, negotiorum sæcularium, domesticorû, valetudinis, &c. sed, cum cultus Divinos Legis peragis, non defatigabis cogitationes tuas, nisi in eo, in quo occupatus es, sicut explicuimus; cum verò solus es sine aliis, cum item in lecto tuo expergisceris, cave, ne pretiosis illis temporibus aliis cogitationibus animi in tuum occupes, quàm cultu isto Intellectuali, quo DEO appropinquas & præsens sis modo vero, quem tibi indicavi, non autem per passiones vel operationes Imaginarias. Hic summus gradus est, ut mihi videtur, ad quem pervenire potest is, qui per eam, quam indicavimus, exercitationis viam eò se præparaverit. At cum aliquis ex Hominibus per suas veras Apprehensiones & lætitiâ ex illis conceptam eò pertingit, ut, licet cum aliis Hominibus loquatur, & negotia corporalia tractet, tamen illo tempore Intellectus ejus totus sit cum DEO Opt. Max., ipseque corde suo jugiter cum DEO, etiam si corpore sit cum Hominibus, quemadmodum dicitur in Parabolis Cantici Canticorum, *Ego dormio, & cor meum vigilat; ecce vox dilecti mei pulsantis*: de hoc gradu nequaquam dixerim, quòd sit gradus omnium Prophetarum; sed dico, quòd sit gradus Moïsi Doctoris nostri, de quo dicitur; *Et appropinquet Moïses solus ad DOMINUM*. Item; *Et fuit ibi cum DOMINO*. Item; *Tu verò sta hîc mecum*: quemadmodum in illorum locorum explicatione declaravimus. Hic item est gradus Patriarcharum quoque, qui tam propè appropinquarunt ad DEUM Opt. Max., ut in ipsis Nomen ejus Mundo notum factum fuerit, sicut dicitur; *DEUS Abrahami, DEUS Isaaci, DEUS Jacobi, hoc Nomen meum ad Mundum* (sc. erit, sic videntur interpretanda verba illa ad mentem Authoris): & propter summam animorum ipsorum in Apprehensione conjunctionem & unionem factum est, ut DEUS cum unoquoque

Cantic. 5.2.

Exod. 24.2.
Exod. 34.28.
Deut. 5.31.

Exod. 3.15.

quoque fœdus pepigerit, sicut dicitur; *Tum recordabor pacti mei cum Jacob, & pacti mei cum Isaaco, & insuper pacti mei cum Abraham recordabor.* Nam illos quatuor quod attinet, tres nempe Patriarchas, & Mo-
 sen, notum est, quid Scriptura de illis testetur, quàm unanimes fue-
 rint & seduli in apprehensione & dilectione DEI Opt. Max., quanta
 item erga ipsos & liberos ipsorum fuerit DEI cura & providentia;
 & tamen cum hoc occupati quoque erant in Hominibus gubernan-
 dis & regendis, divitiis acquirendis, pecoribus alendis, honores am-
 biebant, &c. Et hoc argumento mihi est, illos opera ista non nisi
 membris suis externis peregrisse; cor verò & animum ipsorum à
 DEO nunquam recessisse. Id verò, quod quatuor dictas personas
 ad summam istam apud DEUM perfectionem evexit, & continuam
 erga ipsos DEI providentiam excitavit, etiàm cum opibus & divi-
 tiis accumulandis operam navabant, h. e. quando vel pecora sua
 pascebant, vel Terram colebant, vel domi familiam suam admini-
 strabant, id inquam hoc mihi videtur fuisse, quòd unicus ipsorum in
 omnibus actionibus finis fuerit, quàm proxime DEO appropin-
 quare. Summus enim ipsorum finis semper fuit, Populum aliquem
 ad veram DEI cognitionem & cultum adducere, sicut dicitur; *Novi enim, quòd præceptorus sit filiis suis & domui suæ post se, ut custodiant viam DOMINI, faciantque justitiam & judicium.*

Sic itaque conitat tibi, quòd omnium ipsorum conarum & stu-
 diorum finis fuerit, Unitatem DEI in Mundo divulgare, & Homi-
 nes ad amorem DEI deducere. Et propter hoc ipsum digni facti
 sunt isto gradu; fuerunt enim illa opera & studia ipsorum summus
 & gratissimus DEO cultus.

Non est autem hic gradus ita comparatus, ut alius quis ad illum
 pervenire possit; sed gradus ille, cujus ante hunc mentionem feci-
 mus, studio & exercitatione præscriptâ impetrari potest; DEUM quòque
 rogando, supplicando, ut impedimenta omnia, separationem inter
 nos & ipsum facientia, è medio rollat, licet maxima pars illorum à
 nobis ipsis proficiscatur, quemadmodum in aliis hujus libri capiti-
 bus declaravimus, & sicut Propheta inquit; *Iniquitates vestrae divise-
 runt inter vos & DEUM vestrum.*

Hic verò admiranda mihi revelatur speculatio, quâ & multa du-
 bia tolluntur, & secreta Divina non pauca aperiuntur.

Exposuimus in præcedentibus hujus libri de Providentia DEI
 capitibus, Secundùm mensuram Intellectus uniuscujusque Intelle-
 ctu præditi esse quoque mensuram Providentiæ Divinæ; proinde
 erga

erga Virum in apprehensione perfectum, cujus Intellectus nunquam à Creatore recedit, perpetua quoque & continua est Providentia; erga illum autem, qui perfectus quidem est in Apprehensione, sed cogitationes suas nonnunquam à DEO avertit, eo quoque solum tempore Providentia DEI agit, quo de DEO cogitar, & iterum ab illo recedit, quando circa sua negotia est occupatus. Attamen non ita recedit ab eo, sicuti ab illo, qui nihil planè intelligit: sed diminuitur, quandoquidem illo tempore, quo Vir ille perfectus aliis negotiis est intentus, Intellectus ejus non in actu existit, sed in proxima tantum potentia; atque ita similis est Scribæ veloci & expedito, eo tempore, quo non scribit. Qui autem planè non intelligit Creatorem, similis est ei, qui in tenebris latet, neque unquam lucem vidit, sicuti declaravimus in illo; *Ac impii in tenebris conticescent.* Qui verò apprehendit Creatorem, & cujus intentio tota est in Intelligibili suo, is similis est ei, qui in clarissima Solis luce versatur. Verum qui apprehendit quidem, sed interea aliis quoque negotiis se implicat, is tempore occupationum illarum suarum similis est Homini in die nebuloso degenti, quo Sol non lucet, propter densam & crassam inter ipsum & Solem interpositam nubem.

1. Sam. 2.9.

*Unde mala pro-
veniant, quæ piis
eveniunt.*

Propterea videtur mihi, quòd Mala quæcunque, quæ Prophetis & aliis Viris piis & sanctis contingunt, eo tempore tantum illis accidant, quo DEI obliviscuntur, & quòd secundum longitudinem oblivionis, vel negotii, in quo occupantur, gravitatem item vel levitatem, gravitas quoque mali existat.

Quandoquidem itaque ita res sese habet, maximum aufertur dubium, quod Philosophi adduxerunt ad negandam particularem DEI erga singulos homines Providentiam, & æqualem eam erga Homines & reliqua Animantia faciendam.

Ratio enim illorum hæc est, quòd pios quoque & sanctos Homines plurima & maxima mala maneant. Sed hic revelatur mysterium, etiam juxta ipsorum sententiam; secundum quam Providentia DEI est perpetua & continua erga eos, ad quos pertingit Influentia illa, cui libet præstò existens, qui operam dat, ut ad illam pertingat: & cum cogitationes Hominis purificatæ sunt, DEUM per veras vias apprehendit, & super eo, quod apprehendit, lætatur, tum illi nihil quicquam mali eo tempore potest accidere: quia tum ipse cum DEO, & DEUS cum ipso est; sed cum cogitationes suas à DEO avertit, separatur à DEO, & DEUS ab ipso, omnibusque malis est expositus, quæ ipsi possunt evenire. Influentia enim Intellectualis est

est illud, quod Providentiam DEI caussatur, & ab omnibus accidentibus liberat: illa autem quibusdam temporibus à pio & sancto Homine abstrahitur, malo autem nunquam communicatur; proptereaq; ambobus contingit id, quod eis contingit.

Confirmatur ista doctrina præter hæc dicta ex verbis quoque Legis. Hinc enim dicit DEUS: *Et abscondam faciem meam ab eis, & confumentur, & invenient eum mala multa & angustia, & dixer in die illa; Nónne propterea quòd non est DEUS meus in medio mei, invenerunt me mala hæc?* Palàm enim est, quòd nos caussa simus absconsonis istius faciei, & parietis illius, qui separationem facit inter nos & Ipsum; unde porrò dicit: *Ego verò abscondendo abscondam faciem meam in die illa, propter omne malum, quòd fecit, quòd converterit se ad Deos alienos.* Nullum verò dubium quoque est, quin idem sit iudicium singularis alicujus Hominis, quòd totius Ecclesiæ.

Sic ergo manifestum tibi est, caussam, propter quam Homo omnis generis accidentibus est expositus, ut sicut Bestia prædæ sit objectus, esse separationem ejus à DEO: in cujus autem medio DEUS est, ei nullum omninò malum posse accidere, sicut DEUS dicit; *Ne timeas, quoniam tecum sum ego; & ne terrearis, quia tecum ego sum.* Item; *Cùm transieris per aquas, tecum ero, & flumina non operient te.* Nam qui eò pervenit, ut effusus sit super eum splendor ille Intellèctus, ei inseparabiliter adhæret Providentia, malaque omnia ab ipso cohibentur, sicut dicitur; *In DEO confido, non timebo, quid faciat mihi Homo.* Item; *Assuesce quasi cum eo, & pacem habero, per ea eveniet tibi bonum.* h.e. *Jobi 22. 21.* Converte te ad ipsum, & pacem habebis ab omni malo. Lege Psalmum nonagesimum primum, qui incipit, *Qui habitat in adjutorio Altissimi,* & videbis, quàm eleganter agat de Providentia illa magna, & de Protectione & Custodia ab omnibus malis, tam universalibus, quàm particularibus, quæ singulari alicui Homini & Individuo præ aliis eveniunt, & quidem tum ab iis, quæ naturam ejus consequuntur, tum ab iis, quæ ab Hominibus proveniunt. Dicit; *Ipse eruet te de laqueo venatoris, & peste pravitarum. Alis suis teget te, & sub alis ejus securus eris, scutum & clypeus veritas ejus. Non timebis à timore noctis, à sagitta, quæ volaverit per diem. À peste, quæ in caligine ambulat; à peste, quæ vastat meridie.* De conservatione verò ab afflictionibus Hominum (h.e. quæ ab Hominibus proveniunt) dicit; *Si fortè accideret, ut transires per prælium districtorum gladiatorum, & tu in via tua esses, ac mille interficerentur à sinistra, & decem-millia à dextera tua, tamen te non tanget malum ullo modo, sed oculis tuis aspicies, & iudicium*

ac retributionem impiorum à DEO videbis, quòd sc. illi perituri sint, tu verò salvus & incolumis permanurus. Hoc enim est, quòd dicit; *Cadent à latere tuo mille, & decem-millia à dextera tua, tibi tamen non appropinquabit, sed oculis tuis aspicias, & retributionem impiorum videbis*: & quòd ibi præterea adjungit de protectione Divina. Post-hæc reddit rationem hujus magnæ custodiæ, & dicit: *Causam, propter quam tantoperè custodiat ejusmodi Virum, esse hanc; Quia me chaschak valdè amat, idèd eruam eum, exaltabo eum, quia novit Nomen meum.*

*Differètia inter
רשפ ורבה.*

In aliis hujus libri capitibus præcedentibus explicatum est, quòd notitia vel cognitio DEI nil aliud sit, quàm ejus Apprehensio: perinde igitur est, ac si diceret; Custodia talis Viri idèd à me suscipitur, quia novit & *chaschak* diligit me postea. Nòsti, quænam sit differètia inter hæc duo verba *Chaschak* & *Ahabb* (Dilectionem significantia). Amor enim summus, quando cogitationes nullibi sunt quàm in re amara, est propriè *Cheschek* (vel significatur verbo *Chaschak*). Docent nos Philosophi, Facultates corporales in diebus juventutis plurimas honestas qualitates & virtutes impedire; quorò igitur magis impediunt cogitationem istam purissimam, quæ contingit Homini ex perfectione Intelligibilium, inducentium ad *Cheschek* Amorem istum cordialem DEI Opt. Max.? Falsum etenim est, eam Homini conferri, quamdiù humores isti corporales tam calidè in ipso fervent (*tempore caloris juvenilis*). Nam quò magis Facultates corporales debilitantur, ignisque cupiditatum extinguitur, tantò magis Intellectus roboratur, lumen ejus augetur, apprehensio purificatur, & de eo, quòd apprehendit, læratur, ita ut, cum Homo perfectus ad maturam ætatem pervenit & morti appropinquat, supra modum Apprehensio, Læticia ex Apprehensione orta, & Amor rei apprehensæ augeantur, ut Anima à Corpore quasi separetur tempore Voluptatis illius. Hùc respexerunt Sapientès nostri, dum de morte Moïsis, Aharonis & Mirjam ajunt, quòd isti tres mortui sint *binschikah*, h. e. in Osculo, vel, per Osculum. Ajunt enim; *Quod dicitur, Et mortuus est ibi Moïses servus DOMINI in terra Moab al pi ad os DOMINI*, id docet nos, quòd in deosculatione mortuus sit (*binschikah*). Et sic dicitur de Aharone; *Ad os DOMINI, & mortuus est ibi*. Sic dicunt de Mirjam, quòd *binschikah*, h. e. in deosculatione sit mortua: sed tamen de illa non dicitur in Scriptura, *Ad os DOMINI*, èd quòd fuerit mulier, atque ita parabolica ista locutio ei non convenerit. Sensus autem ejus est, quòd præ nimio amore mortui sint in Voluptate:

prate Apprehensionis illius. Phrasin quod attinet, desumpserunt eam Sapientes nostri ex Cantico Canticorum, ubi Apprehensio Creatoris cum summo Amore DEI conjuncta, vocatur *Neschikah* Osculatio, sicut dicitur; *Osculetur me osculo oris sui*. Speciem verò istam ^{cap. I. v. 1.} hujus Mortis, quæ in rei veritate est Liberatio à Morte, nemini alii evenisse memorant dicti Sapientes nostri, præterquam tribus istis personis, Mosi, Aharoni, & Mirjam. Sed alii Prophetæ, & Viri sancti in inferiore fuerunt gradu: omnibus tamen corroboratur apprehensio Intellectus prope mortem, sicut dicitur; *Et ibit coram te Justitia tua, gloria JEHOVÆ colliget te*: posteaque remanet Intellectus ille in æternum in uno eodemque statu, quia ablatum est impedimentum illud, quod nonnunquam distinguebat inter ipsum & inter ejus Intelligibile, & subsistit ita in Voluptate illa magna, quæ nequaquam est ex voluptatibus corporalibus, quemadmodum & nos alibi declaravimus, & alii quoque præter nos.

Quocirca appone cor tuum ad intelligendum istud caput, operamque da omnibus tuis viribus, ut multiplices tempora illa, in quibus es cum DEO Opt. Max., aut ad Ipsum pervenire laboras; & diminuas horas illas, quibus es cum aliis, nec ad DEUM appropinquare fatagis. Sed de hac directione satis nunc dictum est pro Intentione hujus capituli.

CAP. LII.

*Hominem debere esse in summo gradu humilem
& verecundum; quia Humilitas sit columna timoris DEI.*

NEQUAQUAM tales sunt gestus & actiones Hominis (ut fessio ejus, motus, & alia opera) quando solus est in domo sua, quales sunt, cum versatur coram magno aliquo Rege: neq; eodem modo solet Homo loqui & os suum aperire coram domesticis & propinquis suis; & coram Rege.

Quare, quicumque elegit perfectionem humanam, & in rei veritate Vir DEI esse cupit, expergiscatur à somno suo, sciatque, Regem maximum perpetuò ipsi adesse & inhærere, Regem inquam longè majorem omnibus Regibus mortalibus, ipso etiam Davide & Salomone. Rex ille inhærens est Intellectus Hominis, qui effusus est super nos, quique nihil aliud est, quàm Unio & Conjunctio inter

nos & DEUM. Et quemadmodum nos eum (*Intellectum agentem*) apprehendimus per illud lumen, quod supra nos effundit, sicut dicitur; *In lumine tuo videmus lumen*: sic per idem lumen Ipse respicit supernos, & propter illud perpetuò nobiscum est videns & respiciens, sicut dicitur; *Num occultabit se quispiam in occultis, & ego non videbo eum, dicit DOMINUS?* Tu hoc animadvertes & intellige, ac porro scito, quòd Viri perfecti hoc scientes, ita impulsì sint ad humilitatem, reverentiam, & timorem DEI, ut verè, non imaginariè, pudore affecti fuerint coram Ipso, & secreta sua cum Uxoribus, in balneis item negotia æquè verecundè tractârint & peregerint, atque publica cum aliis, quemadmodum ritus & consuetudines Sapientum nostrorum cum Uxoribus suis notæ sunt. Ajunt enim; *מִשּׁוּבָה וְנִשְׁבָּח וְנִתְפָּאֵר וְנִתְקַדְּשׁ וְנִתְעַבְּדֵי וְנִתְעַבְּדֵי וְנִתְעַבְּדֵי*. Item; *Quis est verecundus? Qui ambulat noctu, sicut interdium.* Ita nôsti, quòd monuerint, non esse erectâ staturâ incedendum, proptereâ quòd dicitur; *Plena est rota Terra gloria ejus*: ut videlicet animis Hominum implantent opera ista commemorata, quòd semper sumus in manibus DEI Opt. Max., & in conspectu Majestatis ejus Divinæ eamus & revertamur. Quidam Sapientes eò usque pervenerunt, ut *capita sua detegere noluerint*, proptereâ quòd Majestas Divina Hominem regat & operiat. Sic eandem ob causam continentes & parci erant in verbis suis; de qua paucitate verborum, quæ scitu necessaria sunt, in capitulis Patrum exposuimus, in dicto illo, *Quia Deus est in Cælis, & tu in Terra, idè sint verba tua pauca.*

Atque hæc res, quam nunc tibi declaravi, scopus & intentio est omnium Legis Divinæ operum. Nam per particularia ista præcepta practica, illorumque observationem, semper accedit aliquid Hominibus singularibus & sanctis, quo in perfectione humana perficiantur, DEUM timeant ac vereantur, quis cum ipsis sit, scient, & postea, quòd decet, faciant. Declaravit enim nobis DEUS, quòd omnium Legis operum hic sit finis, ut Homo istam virtutem consequatur, de qua in hoc capite egimus, & demonstrationem attulimus, Timorem inquam DEI & Verbi ipsius, sicut dicitur; *Nisi custodiveris, ut facias omnia verba Legis istius, quæ scripta sunt in libro isto, ut timeas Nomen istud gloriosum & terribile, DOMINUM DEUM tuum.* Attende, quâ ratione ostèdat, omnium verborû Legis unum eundemq; esse finem, Timorem sc. Nominis gloriosi & terribilis. Quòd verò iste finis ex operibus illis Legis acquiratur, inde intelligis, quòd incitato versu ait, *Si non custodiveris ad faciendû*: hinc enim liquet, quòd compareretur ex operibus, quæ sunt tum faciendâ, tum non-faciendâ.

Scien-

Scientias verò quod attinet, (h.e. *dogmata fidei, res credendas, sciendas*), quas Lex nos docet, ut Apprehensionem Existentiæ DEI Benedicti, & Unitatis ipsius, illæ nos deducunt ad Amorem DEI, sicuti jam aliquoties declaravimus, ad quem Amorem quàm feridè & diligenter Scriptura Sacra nos hortetur, non ignoras : ut, *Et diliges DOMINUM DEUM tuum, ex toto corde tuo, ex tota anima tua, & ex omnibus tuis viribus.* Duo etenim isti fines, Amor inquam DEI, & Timor ejusdem, ex duabus rebus proveniunt. Amor oritur ex scientiis (h.e. *rebus sciendis & credendis*) Legis, quæ complectuntur Apprehensionem Existentiæ DEI Opt. Max. secundùm illius veritatem. Timor provenit ex operibus Legis, sicut exposuimus.

C A P. LIII.

In quo tres istæ voces explicantur, חֶסֶד Chesed,
מִשְׁפָּט Mischpat, & צְדָקָה Tzedakah.

COMPLECTETUR præsens hoc caput expositionem trium Vocabulorum, quæ expositione indigent, nempe *Chesed, Mischpat, & Tzedakah.*

Vocabulum ergo *Chesed* quod attinet, monuimus de eo in Commentario super *Avoth*, quòd significet *Excessum & supremum gradum* rei alicujus, quæcunque demùm sit. In specie verò usus ejus est ad significandam *summam Beneficentiam*. Notum autem est, Beneficentiam duo comprehendere; & *primò* quidem Benignitatem erga aliquem, cui nihil planè debes; *deinde* Benignitatem erga eum, qui beneficio dignus est, sed non tanto. Apud Prophetas majori ex parte denotat ejusmodi Beneficentiam, quæ exercetur erga eum, cui nihil planè debetur. Hac de causa *Chesed* appellatur omne Bonum, quod nobis à DEO Opt. Max. communicatur: ut, *Chasde Beneficentias DOMINI recordabor.* Hinc etiam Mundus, h.e. Creatio ejus à DEO Opt. Max. vocatur *Chesed*: sicut dicitur, *Mundus chesed edificabitur*: sensus enim est, *Ædificium hujus Mundi esse Chesed Beneficentiam*. Quin imò Deus ipse in proprietatum suarum enarratione se vocat *Rab chesed*, h.e. *multa benignitatis & beneficentia.*

Tzedakah derivatur à *Tzadak* vel *Tzedek*, quòd significat *Joscher*. *Joscher* autem est, ut unicuique relinquatur & tribuatur quod ei debetur, & ut unicuique Enti tribuatur secundùm quod ei convenit. In libris Prophetarum non vocantur ea, quæ secundùm priorem sen-

sum aliis dare & exhibere teneris, *Tzedakah* Justitia, quando ea persolvis; nam cum exsolvis mercedem mercenario, vel creditori reddis debitum, id non vocatur *Tzedakah* Justitia; sed illud, quod Virutis & Honestatis solius causa aliis facis: ut, cum pauperem aliquem a suo vulnere curas & sanas, id vocatur *Tzedakah* Justitia. Hac de causa dicitur de Restitutione pignoris, *Et erit tibi Tzedakah Justitia*. Nam quando in via honestorum morum & qualitatum incedis, Justitiam exerces erga animam tuam intelligentem; quia persolvis ipsi debitum ejus. Et hinc omnes Virtutes vocantur *Tzedakah* Justitia: ut, *Et credidit DEO, & reputatum est ei Tzedakah pro justitia*, Virtus nempe Fidei. Sic dicit Moses p.m., *Et justitia erit nobis, cum custodiverimus, ut faciamus omne preceptum istud*.

Gen.15.7.

Deut.6.25.

מִשְׁפָּט *Mischpat* quid significet.

At verò vox *Mischpat* sumitur de Æquitate in Judicio, quando judicatur sicuti res requirit, sive *Chesed* Misericordiam, sive Vindictam & Pœnam exercendo.

Sic itaque patet, *Chesed* dici de mera Beneficentia & Benignitate; *Tzedakah* de Bono, quod fit Virtutis & Honestatis causa, ad perfectam reddendam animam; *Mischpat* autem significare tum Pœnam & Vindictam, tum Bonum & Præmium.

Porrò alibi ostendimus, Omne attributum, quod Creatori in libris Prophetarum attribuitur, desumptum esse ab ipsius operibus. Quatenus itaque omnibus rebus dedit existentiam, vocatur *Chasid* Beneficus; respectu Misericordiæ ejus, h.e. quatenus Animantia, vel Viventia per facultates ipsorum gubernat, vocatur *Tzaddik* Justus; propter bona deniq; & mala magna, quæ innovantur in Mundo, & ex Judicio illius sapienter consequuntur, vocatur *Schophet* Judex.

Gen.18.25.

Deut.32.4.

Exod.34.6.

Tria ista Epitheta DEI scripta sunt omnia in Lege: ut, *An Judex Schophet totius Terræ, &c. Justus & rectus est* (*Tzaddik vejaschar*). Item, *Verabh chesed Et multa benignitatis*.

Intentio verò nostra in hoc capite fuit, per trium istorum vocabulorum explicationem viam sternere ad proximum, quod nunc sequitur, caput.

CAP. LIV.

De vocabulo חוכמה Chochma, h.e. Sapiaentia,

Et in quot partes sit diuifa.

VOCABULUM Chochmah in Lingua Hebræa de quatuor rebus dicitur. חוכמה Chochmah de quibus rebus dicitur.

Primò, de veritate illarum Apprehensionum, quarum supremus finis est Apprehensio Creatoris, sicut dicitur; Vechochma Et sapientia undenam inuenitur? Item; Si quasiveris eam (sapientiam sc.) tanquam argentum, & sicut thesauros scrutatus fueris eam, tùm intelliges timorem DOMINI, & cognitionem DEI inuenies. Et sic alibi. Jobi 28.12.

Secundò, dicitur de Scientia & Peritia Artis alicujus, qualiscunque demùm sit: ut, Et omnes sapientes corde in vobis venient, & facient, quacunque præcepit DOMINUS. Item; Omnis præterea mulier sapiens corde. Exod. 35.10. v. 25.

Tertiò, de Acquisitione Virtutum moralium: ut, Et senes ejus sapientes efficeret. Item; In decrepitis est sapientia. Nam id, quod Homo de Sapientia acquirit in senectute, est dispositio ad recipiendas laudabiles Virtutes. Psal. 105.22. Jobi 12.12.

Quartò, usurpatur de Astutia, Calliditate, & Solertia: ut, Age, sapientiores simus illis. Et ex hoc quoq; sensu est illud; Et tulit inde mulierem sapientem, h.e. astutam & callidam. Item; Sapientes sunt ad malè faciendum. Exod. 1.10. 2.Sam. 14.22. Jerem. 4. 22.

Potest etiam vocabulum hoc Chochmah in Lingua Hebræa significare Calliditatem, Solertiam, Dexteritatem, & usum Cogitationis sive Rationis, vel ad acquirendas qualitates Intellectuales, vel ad Virtutes morales, vel ad Artem aliquam mechanicam addiscendam, vel denique ad discendas tùm scientias, tùm qualitates pravas ac vitiosas. Sapiens enim appellatur tùm is, qui magnis præditus est Ingenii & Intellectûs dotibus; tùm qui Virtutibus moralibus excellit; tùm qui egregiè artem aliquam caller; tandem etiam, qui solers & ingeniosus est in rebus turpibus & inhonestis.

Secundùm hanc itaque expositionem is, qui rectè & solidè totam Legem intelligit, duobus modis Sapiens vocabitur, respectu videlicet tùm rerum Intellectualium; tùm Moralium in illa comprehensarum: verùm, quia Intellectualia in Lege sunt tradita per modum Cabbalæ, non speculationis; idèd inuenimus in libris Prophetarum & Sapientum nostrorum, quòd Notitia & Scientia Legis ponatur tanquam una species, & Sapientia mera & absoluta pro specie altera. Sapientia

Jobi 32.9.

Jobi 28.12.

Cur de Salomone dicatur, Sapientior omni Homine, & non de Mose?

1.Reg.4.31.

piencia autem ista mera & absoluta est, quæ per demonstrationem explicatur id, quod per Cabbalam ex Lege discimus de illis Intellectualibus. Quæcunque itaque in Lege reperis in Sapientiæ laudem & encomium dicta, de paucitate item eorum, qui Sapientiam acquirunt vel possident; ut, *Non multi sunt Sapientes*: Item; *Sapientia ubi nam invenitur?* & similia alia; ea omnia intelliguntur de Sapientia illa, quæ nos docet Demonstrationes de scientiis vel sententiis Legis. Sed & in Sapientum nostrorum scriptis multa similia reperiuntur; quia & ipsi *Scientiam Legis* unam constituunt speciem, & *Sapientiam* speciem alteram. Ita ajunt de Mose; *Pater in Lege, Pater in Sapientia, Pater in Prophetis*. Quod verò de Salomone legitur, *Sapientior fuit omni Homine*, & non de Mose; idè est, quia per id, quod dicitur, *Omni Homine*, intelliguntur tantum Homines illius sæculi, unde mentio fit Hemanis, Chalcholis & Dardæ, filiorum Mahol, Sapientum illius temporis celeberrimorum. Sic ajunt Rabbini nostri, requiri ab Homine primò *Scientiam Legis*; secundò *Sapientiam*; tertio illud, quod convenit *Studio Legis*, h.e. ut ex ea educat & extrahat quæ faciendæ sunt: unde hic observandus & tenendus erit ordo; sciendæ sunt primò scientiæ per Cabbalam; secundò per Demonstrationem; tertio, accuratè consideranda & examinanda opera, quæ bonas faciunt vias Hominis. Hæc verò sunt verba ipsa Sapientum nostrorum de tribus istis rebus, quæ ab Homine hoc ordine requiruntur. Dicunt; *Quando Homo ingreditur in Judicium, dicitur ei ante omnia, Statuisti tempora Legi, studuisti in Sapientia, intellexisti verbum unum ex alio?*

Ex his patet tibi, quod juxta illos *Notitia Legis* sit species una, & *Sapientia* species altera, ad scientias Legis per speculationes veras confirmandas.

Quatuor species Perfectionum Hominis.

His itaque sic præfatis, attende ad ea, quæ nunc dicturus sum. Constituerunt jam pridem Philosophi tam antiqui, quam recentes, quatuor species *Perfectionum* Hominis.

Prima, eaque minima & levissima, est illa, in qua omnes ferè dies suos Homines mundani consumunt, *Perfectio* sc. acquisitionis Divitiarum, Opum, Vestimentorū, Vasorum, Supellectilis, Domorum, Fundorum, Agrorum, & similibus; quin etiam *Ambitio* Honorum & Dignitatum. Atque inter hanc *Perfectionem* & inter *Virum illum* nulla realis intercedit *Conjunctio* & *Unio*; sed propter utilitatem tantum, quæ ex iis ad illum redit; ipsi attribuuntur per puram *Imaginationem*, quando videlicet dicit: *Hæc est mea domus; Hic est meus servus; Hæc sunt meæ opes; Hi sunt mei greges;*

Hic

Hic est meus exercitus : & cum consideratur corpus ejus, deprehenditur quòd omnia sint extra ipsum, & unumquodq; illorum existat separatim. Ideoque, quando illa Attributio cessat & aufertur à Viro illo, nulla est differentia inter illum, qui fuit Rex, & inter Hominem abjectissimum, sine ulla vel minima mutatione illarum rerum, quæ ipsi attribuebantur. Docuerunt autem Philosophi quoque, Hominem, qui operam & studia sua in hanc impendit speciem, non nisi circa meram imaginationem & phantasiam occupari, adeoque circa rem infirmam & instabilem: ac licet opes illæ omnibus diebus vitæ ejus apud ipsum remaneant, nullam tamen Essentiæ ipsius perfectionem inde accedere.

Secunda species magis adhæret & conjuncta est ipsi Homini, quàm præcedens, perfecta videlicet Proportio, Dispositio & Forma Corporis, h.e. Temperamentum Hominis æquale & proportionatum, Membra ejus aprè cohærentia, composita, valida item & robusta. Sed & ista Perfectio non potest Hominem deducere ad summum ipsius finem, quia est Perfectio corporalis tantum; neque Homini inest quatenus Homo est, sed quatenus Animal: commune enim habet hoc cum quovis, vilissimo etiam Animali; immò licet Homo fortitudinem habeat summam, nunquam tamen accedet ad fortitudinem & robur Equi, multò minùs Leonis aut Elephantis, sed summus ejus gradus hic est, quemadmodum alibi commemoravimus, grave onus portare, durum aliquid os confringere, vel simile quidpiam, in quo non est magna utilitas corporalis; ad Animam verò nihil omninò utilitatis inde redit.

Tertia species adhuc magis inhæret Homini, quàm secunda, Perfectio sc. Morum & Virtutum in summo & perfectissimo gradu. Atque huc tendunt magna Præceptorum pars, ut Hominem ad istam Perfectiorem extollant. Est autem ista Perfectio fundamentum tantum ad Perfectiorem sequentem, neque supremus finis Hominis. Sunt enim illæ Virtutes omnes tantum inter Homines invicem, ac videtur ista Perfectio solum ad Hominum utilitatem esse directa, ejusq; esse quasi instrumentum. Nam si in corde tuo cogites, Hominem aliquem solum & sine aliis posse subsistere, ita ut nullum ipsi cum aliis sit negotium, tum Virtutes illæ omnes sunt otiosæ, inanes, inutiles, nullamque ei perfectionem largiuntur; sed opus illis habere, & utilitatem ex illis accipit cum aliis.

Quarta species, vera Hominis est Perfectio, quando videlicet Homo veras consequitur Virtutes intellectuales, & ex illis veras scien-

tias ac opiniones addiscit in rebus Divinis. Atque hic ultimus est finis Hominis, Hominem perfectione verâ perfectum reddens, eiq; soli propria; per illam Homo dignus sit Æternitate & Immortalitate; per illam Homo est Homo. Si consideres unamquamque de reliquis tribus perfectionibus præcedentibus, invenies, quòd illæ sint aliorum, non verò tuæ: aut si existimas, non posse aliter esse, quam ut sint tuæ, sunt tuæ & aliorum, (h.e. concedere coges, quòd non solum tuæ sint, sed & aliorum.) Ista verò perfectio ultima tibi soli prodest, nec cum illa communicat quisquam alius; tua est sola, nec in ea partem habet alius. Idcirco operam dare debes, ut illam acquiras, quæ tibi soli relinquitur & perpetuò remanet: noli te defatigare & laborare in acquirendis aliis, tu qui animæ tuæ oblivisceris; ita ut albedo faciei eius nigra reddatur, dum facultates corporales dominium in ea obtinent, sicut dicitur ab initio Cantici Canticorum: *Filii matris meæ iratae sunt in me, posuerunt me custodem vinearum, vineam meam, quæ erat mihi, non custodivi.* Sic legimus alibi in hunc sensum; *Ne des alienis decorem tuum, & annos tuos crudeli.* Sed ipsi quoque Prophetæ nostri exposuerunt nobis istas res, & quidem eodem modo, quo Philosophi. Expressè testantur, Divitias, Sanitatem, Honestatem morum non esse Perfectionem illam, de qua gloriari, aut quam quærere debeamus; sed Perfectionem illam, de qua nos gloriari decet, & quæ unicè nobis est quærenda, esse Cognitionem DEI, quæ vera est Sapientia. Ita ait Jeremias de quatuor istis Perfectionibus; *Sic dicit DOMINUS: Ne jactet sese sapiens in sapientia sua, nec jactet sese potens in potentia sua, nec jactet sese dives in divitiis suis, sed in hoc jactet sese, qui se jactat, quòd intelligat & cognoscat me, &c.* Animadvertite, quòd eo ordine Prophetæ ista enumerant, quo apud Homines vulgò in pretio & ordine haberi solent: pro maxima enim perfectione habent Divitias, deinde Fortitudinem, post-hæc Sapientiam, h.e. eum, qui egregiis Virtutibus est ornatus; nam & hujusmodi Vir in aliquo apud Vulgum, ad quem verba ista dicta & directa sunt, haberi solet pretio, & propterea in hoc ab ipso collocata sunt ordine. Sapientes nostri ipsi apprehenderunt & didicerunt ex hoc versu ista, quæ commemoravimus & in hoc capite adduximus, quòd sc. Sapientia absolute sic dicta, quæ est finis Hominis, sit Apprehensio DEI Opt. Max., & quòd ista, quæ Homo tanquam peculium suum sibi comparat & acquirit, perfectionemque esse putat, nequaquam sint perfectiones, quòd item opera Legis omnia, h.e. Cultûs Divini species & Virtutes Hominibus in mutua ipsorum inter se conversatione & societate:

Cant. 1.6.

Prov. 5.9.

Jerem. 9.23.

24.

tate:

rate utiles, quòd inquam hæc omnia non sint comparanda vel adæ-
quanda Homini fini ultimo, sed præparationes sint ad finem illum
ultimum infervientes. Sed audi ipsamet Sapientum nostrorum ver-
ba ex *Bereſchith rabbah*. Dicitur ibi; *Scriptum est, Omnia desiderabilia tua* Prov. 3.15.
non æquantur ei. ׀צפח *Desiderabilia*; hæc sunt Præcepta, & Bona o-
pera. ׀צפח *Desiderabilia tua sunt lapides & margaritæ pretiosæ. Deside-*
rabilia, & Desiderabilia tua (׀צפח ׀צפח) *non æquantur illi. Sed* (inquit
porò Propheta) *in hoc gloriabitur, quicumque gloriatur, quòd intelligat &*
cognoscat me. Ecce, quàm breviter & nervosè hîc omnia ea dicantur,
quæ nos prolixè commemoravimus & explicuimus.

Posteaquàm ergo ex parte jam ostendimus, quàm mirabilia ver-
sus iste complectatur, verbaque Sapientum nostrorum de illo perce-
pimus, absolvemus reliqua etiam, quæ complectitur. Non enim vo-
luit in hoc versu ostendere, quòd Apprehensio DEI sola sic
omnium Perfectionum præstantissima; nam si hæc intentio ejus
fuisset, dixisset utique, *Sed in hoc gloriatur, qui gloriatur, intelligendo &*
cognoscendo me; hîcque verba sua abruptiffime, vel dixisset, *Intelligendo*
& cognoscendo me, quòd ego sim unus; vel, *quòd nullam habeam similitudi-*
nem; aut, *quòd nullus sit sicut ego*; vel simile quippiam: sed ait, *Non esse*
gloriandum, nisi in Apprehensione & Cognitione Viarum & Proprietatum
ejus, (h.e. Operum ipsius, sicut exposuimus in eo, quod Moses ait,
Notas fac mihi quæso vias tuas, &c.) atque exponit nobis ita in hoc ver-
su, quòd Opera illa, quæ scienda & nobis imitanda sunt, sint *Benefi-*
centia, Judicium & Justitia.

Post hæc aliud quid summoperè quoque necessarium adjicit, dum
ait, *In Terra*, quod est principale quasi punctum & cardo Legis. Non
enim ita est, ut prophani quidam existimant, quòd Providentia
DEI Opt. Max. finiatur in sphaera Lunæ, & Terra, ac quicquid in
ipsa est, à DEO sit derelicta; *Dereliquit DOMINUS Terram*, ajunt: sed
ita sese res habet, ut omnium Sapientum Princeps ait, *DOMINI est*
Terra, h.e. quòd Providentia ejus se extendat super Terram, quem-
admodum se extendit super Cælos. Er hoc est, quod dicit, *Quòd ego*
sum DOMINUS, qui facio Benignitatem, Judicium & Justitiam in Terra.
Denique, concludit sermonem suum hoc pacto, & ait; *His enim dele-*
ctor, dicit DOMINUS. Ait: In Benignitate, Judicio, & Justitia dele-
ctor, dicit DOMINUS. Q. D. Intentio mea est, ut à vobis egrediat
Benignitas, Judicium & Justitia in Terra, sicuti in tredecim DEI
proprietatibus exposuimus, quòd scopus illarum sit, ut eis assimile-
mur & in illorum vestigiis incedamus. Summa itaque & scopus istius

versus est hic; Perfectio Hominis, de qua in veritate gloriari debet & potest, in hoc consistit, ut; quantum fieri potest, ad DEI Apprehensionem perveniat, Providentiam ejus erga Creaturas tum in ipsarum Creatione, tum Gubernatione cognoscat, & post Apprehensionem illam in viis istis ambulet, faciendo Benignitatem, Judicium, & Justitiam, ut istis operibus DEO similis fiat & evadat, sicuti aliquoties in hoc Libro exposuimus.

Atque hæc sunt ea, quæ visum mihi fuit in isto Libro proponere, & quæ tibi ac tui similibus profutura judicavi. Confido etiam, te, diligenti adhibitâ consideratione, omnia assequuturum, quæ, Divinâ mihi assistente gratiâ, hic complexus sum.

Ipse autem DEUS Opt. Max. purificet nos & totum Israël, secundum quod promisit nobis: tum aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum. Populus sedens in tenebris vidit Lucem

Jesa. 9. 1.

magnam: Iis, qui sedebant in umbra mortis,
Lux exorta est.

*Propinquus valdè est DEUS omni invocanti,
Si in Veritate oret, ac non desistat:
Invenitur ab omni, qui eum querit,
Si ambulet coram Ipso, & non erret.*

S O L I D E O G L O R I A .

מורה מקום הפסוקים

H. E.

INDEX

LOCORUM SCRIPTURÆ,
quæ allegantur.

Indicem hunc completum, & cum ipsis Scripturæ locorum verbis,
prout in Hebræo codice Savionetæ excuso habetur, exhibemus:
sed Latine translatum, & cum additione capitum & ver-
sum Biblicorum, qui illic defunt.

GENESIS.

I. 1.	IN principio creavit Deus	part. II. 30. III. 6. II. 5
2.	Et Terra erat inanis	II. 5. 30
	Et Spiritus Dei incubabat	I. 40. & II. 30
4.	Et distinxit Deus inter lucem	II. 30
5.	Et tenebras vocavit noctem	Ibid.
7.	Et distinxit inter aquas	Ibid.
8.	Expansum Cælum	Ibid.
10.	Et vocavit Deus aridam Terram	Ibid.
10.	Et vidit Deus quoddam bonum	I. 4. & II. 30. & III. 13
11.	Herbascat Terra	II. 30
17.	Et posuit ea Deus	Ibid.
17.	Ut illuminarent Terram	III. 13
18.	Utque dominarentur diei ac nocti	II. 5. & 13
18.	Et ad dividendum inter lucem	II. 5
20.	Animam viventem	I. 41
20.	In superficie expansionis Cæli	II. 30
22.	Crescite ac multiplicamini	III. 49
26.	Faciamus hominem ad Imaginem nostram	I. 1. & II. 6
27.	In imagine Dei	I. 1
28.	Et dominamini piscibus maris	III. 13
31.	Viditque Deus omne quod fecerat	I. 54
31.	Et ecce bonum valde.	III. 10. & 13. & 24
II. 1.	Perfecti sunt itaque Cæli & Terra	II. 30
2.	Quievitque die septimo	I. 67

I N D E X

4. Die, quâ fecit Dominus Deus Cœlum & Terram	II. 30
5. Et omne virgultum agri	Ibid.
6. Et vapor ascendebat e Terra	Ibid.
7. Et formavit Deus hominem	Ibid.
15. Tulit itaq ₃ Dominus Deus ipsum hominem	Ibid.
16. Et præcepit Dominus Deus homini	I. 2
20. Et vocavit homo nomina	II. 30
21. Et accepit unam e costis ejus	Ibid.
23. Os ex ossibus meis, & caro ex carne mea	Ibid.
24. Et adhærebit uxori sua	Ibid.
III. 5. Eritisq ₃ sicut dii	I. 2
6. Quodd bona esset arbor	Ibid.
7. Tunc aperti sunt oculi amborum	Ibid.
8. Vocem Domini ambulantem in horto	I. 24
16. Cum dolore paries filios	I. 29
16. Et ad virum tuum desiderium tuum	III. 8
18. Spinâs ac tribulos germinabit tibi	I. 2
19. In sudore vultus tui vesceris pane	Ibid.
23. Et emisit eum Dominus Deus	Ibid.
24. Et aciem gladii versatilis	I. 49
IV. 7. In foribus peccatum cubat	III. 22
25. Quia posuit mihi Deus semen aliud	II. 30
25. Quem occidit Cain	Ibid.
V. 2. Masculum & feminam creavit eos	Ibid.
3. Genuitq ₃ ad imaginem suam, ad similitudinem suam	I. 7
VI. 2. Viderunt filii Dei	I. 14
3. Non disceptabit Spiritus meus cum homine	Ibid.
5. Viditq ₃ Dominus, quodd multa esset malitia hominum	I. 45
6. Et doluit in corde suo	I. 29
12. Vidit itaq ₃ Deus Terram	I. 48
13. Dixitq ₃ Deus ad Noah	II. 41
VII. 2. Ex omni jumento mundo	I. 6
14. Omnes aves, omne alatum	I. 43
17. Et elevata est à Terra	I. 20
22. Spiritus vite	I. 40
VIII. 5. Aqua autem abibant & decrescabant	I. 24
21. Odoratusq ₃ est Dominus odorem quietis	I. 47
21. Dixit Dominus in corde suo	I. 29
21. Quia cogitatio cordis hominis mala	III. 22
	22. Ad-

LOCORUM SCRIPTURÆ.

	22. Adhuc omnes dies Terra	II. 28
IX.	3. Omne reptile, quod est vivens	I. 42
XI.	5. Et descendit Dominus ad videndum	I. 10
	6. En populus unus & labium unum	III. 50
	7. Age, descendamus	I. 10. & II. 6
XII.	1. Dixit q̄ Dominus ad Abram	II. 41
	3. Et benedicam benedicientibus tibi	III. 29
	5. Et animas, quas fecerunt in Charan	I. 63
	11. Ecce nunc novi, quod mulier pulchra aspectu sis	III. 49
XIV.	13. Et ipsa habitabat in quercubus	I. 25
	22. Deum altissimum, possessorem Cœli & Terra	II. 13. & 30
	23. Si à filo usq̄, ad corrigiam calceamenti	III. 50
XV.	1. Fuit Verbum Domini ad Abram	I. 4. & II. 41. 45. 46
	2. Ego scutum ero tibi	II. 18
	4. Et ecce Verbum Domini ad eum	II. 41. 45
	5. Eduxit q̄, eum foràs	II. 46
	5. Suspice nunc Cœlum	I. 4
	6. Et imputatum est ei ad justitiam	III. 53
	12. Sopor irruit super Abram	II. 41. 45
	13. Et dixit ad Abram, sciendo scias	II. 41
	17. Et ecce furnus fumans	I. 21
XVI.	1. Porro Sarai uxor Abram	I. 61
	7. Et invenit eam Angelus Domini juxta fontem aqua	II. 42
	9. Et dixit ei Angelus Domini	III. 45
XVII.	7. Ut sim tibi in Deum	III. 49
	22. Ascendit q̄, Deus ad Abram	I. 10
XIIX.	1. Et apparuit ipsi Dominus	II. 42
	2. Et ecce tres Viri stabant	II. 6
	3. Ne quaeso transeas	I. 61. & II. 42
	8. Et ipse stabat juxta eos	I. 13
	19. Quia novi eum, quod præcipiet	II. 39. & III. 24. & 51
	19. Et custodient viam Domini	III. 43
	21. Descendam nunc & videbo	I. 10. & 27
	23. Et accessit Abraham & dixit	I. 18
	25. An judex totius Terra.	III. 53
XIX.	17. Ne respicias post te	I. 4
	21. En accepi faciem tuam	II. 7
	22. Quia non potero facere	Ibid.
	23. Sol egressus fuit super Terram	I. 23
		26. Et

I N D E X

	26. Et respexit uxor ejus post eum	I. 4
XX.	3. Et venit Deus ad Abimelech	II. 41
	11. Certè non est timor Dei	Ibid.
XXI.	19. Et aperuit Deus oculos ejus	I. 2
	33. Et invocavit Nomen Domini Dei Mundi	II. 13. & 30. & III. 29
XXII.	1. Et fuit post verba ista	I. 38
	1. Et tentavit Deus Abrahamum	III. 17
	8. Deus providebit sibi de pecude	I. 48
	12. Nunc scio quod timens Dei sis	III. 24
	15. Et vocavit Angelus Dei ad Abrahamum	II. 41. & III. 45
	21. Uz primogenitum suum	III. 22
XXIII.	8. Si est cum anima vestra	I. 41
	17. Et stetit ager Ephron	I. 12
XXIV.	7. Adjuro te per Dominum Deum Cœli	II. 19. & 30
	13. Ecce ego sto	I. 44
	16. Et implevit hydriam suam	I. 19
	51. Sit uxor filio heri tui	II. 48
XXV.	18. In facie omnium fratrum suorum cecidit	I. 37
	22. Et ivit ad interrogandum Dominum	II. 41
	23. Et dixit Dominus ad eam	Ibid. & cap. 45.
	24. Et completi sunt dies ejus, ut pàreret	I. 19
XXVI.	3. Ero tecum & benedicam tibi	III. 18
XXVII.	27. Ecce odor filii mei est	I. 46
	35. Venit frater tuus per dolum	I. 22
	41. Et dixit Esau in corde suo	I. 65
XXIIX.	12. Et ecce scala	In præfat. & II. 12
	13. Et ecce Angeli Dei	In præf. & I. 15
	13. Et ecce Dominus stabat supra eam	In præf. & I. 15. & 21
	15. Ecce ego tecum ero	III. 18
	16. Certè Dominus est in loco isto	II. 45
XXIX.	2. Cum circumspiceret, & ecce puteum in agro	I. 4
	10. Et devolvit lapidem	III. 4
	31. Et vidit Dominus quod exosa esset	I. 47. & 48
	32. Quia vidit Dominus afflictionem meam	I. 48
	33. Audivit Dominus	Ibid.
	35. Et substitit à pariendo	I. 13
XXX.	30. Et benedixit tibi Dominus ad pedem meum	I. 28
XXXI.	3. Et dixit Dominus ad Jacobum, revertere	II. 41
	11. Et dixit ad me Angelus Dei	I. 27. & II. 45
		12. Quia

LOCORUM SCRIPTURÆ.

12. Quia vidi omnia, quæ Laban	I. 48
13. Ego Deus Bethel	I. 27
24. Et venit Deus ad Laban	II. 41
49. Speculetur Dominus inter me & te	I. 21
XXXII. 1. Et Jacob ivit viam suam	I. 24
1. Et occurrerunt ipsi Angeli Dei	II. 42
3. Et misit Jacob Angelos	II. 6
5. Et sunt mihi boves, asini	III. 39
21. Et transivit munus	I. 21
24. Et relictus fuit Jacob solus	II. 42
24. Et luctatus est Vir cum eo	Ibid.
XXXIII. 3. Et ipse transivit ante eos	I. 21
5. Quos gratiose largitus est Deus	I. 54
11. Quia ex gratia dedit mihi Deus	Ibid.
14. Ad pedem gregis	I. 28
XXXV. 1. Et dixit Deus ad Jacob	II. 41
10. Et dixit ipsi Deus	Ibid.
13. Et ascendit ab ipso Deus	I. 10
22. Et fuit cum habitaret Israël	I. 25
XXXVI. 20. Isti filii Scîr	III. 50
22. Et soror Lorhan Thimnah	Ibid.
31. Et isti sunt Reges, qui regnarunt	Ibid.
XXXVII. 15. Et invenit eum Vir	II. 42
31. Et macularunt hircum lactentem	III. 46
XXXIIX. 23. Accipiat sibi, ne simus in contemptum	III. 49
XXXIX. 6. Pulcher formâ	I. 1
XL. 7. Quare facies vestra mala?	I. 37
XLI. 23. In Mercabhab secundani	I. 70
46. Cum staret coram Pharaone	I. 13
XLII. 26. Et elevarunt frumentum suum	I. 20
30. Loquutus est Vir ille Dominus Terræ	I. 61
XLIII. 18. Ad accipiendum nos in servos	III. 40
24. Et ingressus est Joseph domum	I. 22
XLIV. 4. Ipsi egressi erant ex urbe	I. 23
18. Et accessit ad eum Jehudah	I. 18
XLV. 5. Et misit me Dominus ante vos	II. 48
8. Et nunc non vos misistis me	Ibid.
16. Et vox audita est in domo Pharao	I. 45
XLVI. 2. Et dixit Deus ad Israëllem	I. 27. & II. 41. & 45

I N D E X

3. Ego sum Deus, Deus patris tui	I. 27
4. Ego descendam tecum	Ibid.
29. Et ligavit Joseph currum suum:	I. 70
XLVII. 3. Pastores gregis fuerunt servi tui.	III. 39
XLIIIX. 3. Deus apparuit mihi in Luz	II. 45
L. 3. Et completi sunt ei dies quadraginta:	I. 19.

E X O D U S.

I. 10. Agite sapientiores simus eo	III. 54
II. 4. Stetit autem soror ejus:	I. 15
14. An ad occidendum me dicis	I. 65
17. Tum surrexit Moses & servavit eas:	II. 45
25. Et vidit Dominus filios Israël	I. 48
III. 2. In flamma ignis	I. 39. & II. 6. & III. 45
6. Deus Abraham, Deus Isaac.	III. 51
6. Quia timebat respicere	I. 4. & 5
7. Videndo vidi afflictionem:	I. 48
12. Tecum ero	II. 38. & III. 18
12. Coletis eum	III. 50
13. Et dicent mihi, quod Nomen ejus:	I. 63. & 64
14. Ero qui ero	I. 62. & 63
15. Hoc nomen meum ad Mundum:	III. 51
16. Vade, congrega seniores	I. 63
18. Et obedient voci tuae	Ibid.
IV. 1. Et ipsi non credent mihi	Ibid.
2. Quid hoc, quod in manu tua?	Ibid.
11. Quis posuit os Homini?	III. 8. & 10
25. Et terigit pedes ejus	I. 18
31. Et cum vidisset afflictionem eorum:	I. 48
V. 5. Et dixit Pharao	I. 65
VI. 3. Et apparui Abrahamo	II. 35
9. Non audiverunt Moſen.	I. 45
VII. 19. Digito Dei	I. 46
22. Quia ego Dominus in medio Terræ	III. 29
26. Sacrificabimus abominationem Aeg:	III. 46
VIII. 3. Ecce manus Dei erit.	I. 46
23. Et ibat ignis super Terram	I. 24
29. Ut scias quod Domini sit Terra:	III. 29
IX. 2. Ut enarres in auribus filii tui.	III. 39
	13. Et

LOCORUM SCRIPTURÆ.

13. Et spiritus Orientalis attulit locustas	I. 49
19. Spiritus Occidentalis	Ibid. & II. 30
XI. 8. Et omnis populus, qui est in pedibus tuis	I. 28
XII. 9. Assatum igni	III. 46
11. Et comedetis illud in festinatione	Ibid.
12. Et transibo Terram Aegypti	I. 21
23. Transibit Dominus juxta ostium	III. 46
46. Et os non frangeretis in eo	Ibid.
48. Et tunc accedet ad faciendum illud	Ibid.
XIII. 1. Et loquutus est Dominus ad Moysen	II. 33
10. Et observabis statutum hoc	III. 46
15. Et fuit cum indurasset se Pharaon	III. 39
17. Non deduxit eos Deus	III. 24 & 32
17. Et circumduxit Deus populum	Ibid.
XIV. 3. Perplexi sunt in Terra	III. 50
10. Et Pharaon appropinquare fecit	I. 18
27. Respicente manè ad fortitudinem	II. 29
XV. 4. Currens Pharaonis	I. 70
6. Dexterâ tuâ, Domine	I. 46
10. Flavisti vento tuo	II. 30
18. Dominus regnabit in seculum & in perpetuum	II. 28
26. Ibi posuit ei statutum & judicium	III. 32
26. Et dixit, si audiendo audiveritis	Ibid.
XVI. 4. Ut tentem eum, utrum ambulaturus sit	III. 24
7. Cum audiret murmuraciones vestras	I. 45
18. Non superfuit ei, qui plus & c.	III. 12
33. Plenum Homer Man	I. 19
XVII. 5. Transi ante populum hunc	I. 21
6. Ecce ego ibo coram te	I. 15
6. Et percuties Tzur	I. 16
16. Super solium Domini	I. 9 & 28
XIIX. 23. Poteris stare	I. 13
XIX. 3. Et Moyses ascendit ad Dominum	I. 10
5. Ut adducerem vos ad me	III. 43
6. Vos eritis mihi Regnum sacerdotale	III. 8
9. Ecce ego venio ad te	I. 22
9. Ut audiat populus	II. 33
10. Sanctifica eos hodie & cras	III. 33
11. Et descendit Dominus in oculis totius populi	I. 10

I N D E X

19. <i>Moses loquatur</i>	I. 65. & II. 33
20. <i>Et descendit Dominus super montem Sinai</i>	I. 10. & 27
22. <i>Quin & sacerdotes, qui accedunt</i>	I. 5
XX. 1. <i>Et locutus est Deus omnia verba ista</i>	II. 33
5. <i>Super tertiam & quartam generationem</i>	I. 53
7. <i>Non accipies Nomen Domini Dei tui</i>	I. 64
10. <i>Quia sex diebus fecit Deus</i>	II. 31
11. <i>Et requievit die septimo</i>	I. 67
11. <i>Idcirco benedixit Dominus diei</i>	II. 31
18. <i>Omnis populus videbant voces</i>	I. 46. & II. 33
19. <i>Et non loquatur nobiscum Deus</i>	II. 33
20. <i>Quia ut tentaret vos</i>	III. 24
24. <i>Altare terreum</i>	III. 32. & 45
26. <i>Ne detegatur turpitudine tua</i>	III. 45
XXI. 12. <i>Qui percutit Virum, & moritur</i>	II. 13
14. <i>Ab altari meo tolles eum</i>	III. 39
19. <i>Cessationem ejus dabit &c.</i>	III. 41
24. <i>Oculum pro oculo</i>	I. 44
32. <i>Argenti triginta siclos</i>	III. 40
XXII. 6. <i>Cum egressus fuerit ignis</i>	I. 23
9. <i>Ad Judices veniet negotium amborum illorum</i>	II. 6
9. <i>Quem condemnaverint Judices</i>	III. 41. & 49
17. <i>Secundum dotem Virginum</i>	III. 49
18. <i>Magam non fines vivere</i>	III. 37
19. <i>Qui sacrificat Diis, internecioni devovebitur</i>	III. 32
22. <i>Audiendo audiam clamorem ejus</i>	I. 45. & 48
23. <i>Irascetur q³ furor meus, & occidam vos</i>	III. 28
26. <i>Et audiam, quia gratiofus ego</i>	I. 45
30. <i>Septem dies erit cum matre sua</i>	III. 49
XXIII. 11. <i>Et comedent pauperes populi tui</i>	III. 39
13. <i>Non audietur per os tuum</i>	I. 45
16. <i>Ed quidd collegeris opera tua</i>	III. 43
17. <i>Tribus vicibus in anno</i>	III. 48
20. <i>Ecce ego mitto Angelum meum</i>	II. 34
21. <i>Cave tibi a facie ejus, & attende</i>	II. 7. & 34
21. <i>Quia Nomen meum in medio ejus</i>	I. 64. & II. 34
25. <i>Et coletis Dominum</i>	I. 36. & III. 32
XXIV. 1. <i>Ascende ad Dominum</i>	II. 32
2. <i>Accedat Moses solus &c.</i>	I. 18. & II. 32. & III. 51
	10. Et

LOCORUM SCRIPTURÆ.

	10. Et viderunt Deum Israël	I. 4. & 5
	10. Et sub pedibus ejus	I. 28
	11. Sicut opus lapidis Sapphiri	I. 5. & 28. & II. 26. & III. 4
	11. Et viderunt Deum	I. 5
	16. Et habitavit Gloria Domini	I. 64
XXV.	8. Et facient mihi Sanctuarium	III. 32
	9. Structura Tabernaculi	I. 3
	19. Cherub unum	III. 45
	40. Et fac juxta structuram eorum	I. 3
XXVI.	3. Conjuncta altera cum altera	I. 6
	12. Posteriora Tabernaculi	I. 38
	Et costa Tabernaculi	II. 30
XXIIIX.	2. Vestimenta sancta	III. 45
	29. Et portabit Aharon	III. 47
	38. Et erit super frontem ejus	Ibid.
	41. Et sacerdotio fungentur mihi	III. 32
	42. Et facient sibi femoralia	III. 45
XXIX.	21. Et asperges super Aharon	III. 46
	48. Et habitabo in medio filiorum Israël	I. 25
XXXI.	13. Ut sciatis, quod ego Dominus	III. 24
	17. Quievit & requievit	I. 67
	18. Scriptas digito Dei	I. 66
XXXII.	9. Vidi populum istum	I. 48
	16. Et tabule erant opus Dei	I. 46
	19. Cum appropinquasset ad castra	I. 18
	32. Dele me de libro tuo	II. 47
	33. Delebo illum è libro meo	Ibid. & III. 17
	34. In die autem visitationis meae	III. 17
XXXIII.	8. Et respexerunt post Mosen	I. 4
	11. Et loquutus est Dominus ad Mosen	I. 37
	11. Sicut loquitur Vir cum socio suo	II. 45
	11. Et minister ejus Josua filius Nun	II. 32
	13. Ostende mihi quæso vias tuas	I. 54. & III. 54
	13. Ut cognoscam te, ut quæ inveniam	Ibid.
	18. Videre fac me gloriam tuam	I. 4. & 54. & 64. & III. 13
	19. Et dixit, ego transire faciam omne bonum meum	I. 54
	20. Non poteris videre faciem meam	Ibid.
	20. Non videbit me homo	I. 64
	21. Ecce locus mecum	I. 8. & 16

I N D E X

21. Et stabis super petram	I. 15. & 16
22. Et erit cum transibit gloria mea	I. 21
22. Et protegam te manu mea	Ibid.
23. Et videbis posteriora mea	Ibid.
33. Et facies mea non videbitur	Ibid. & 37
XXXIV. 6. Et transiit Dominus super faciem suam	I. 21
6. 7. Deus misericors, gratiosus	I. 54
6. Multus benignitate & veritate	III. 53
7. Exstirpando non exstirpabit	I. 54
7. Vistans iniquitatem patrum	Ibid.
14. Non incurvabis te Deo alieno	III. 32
16. Et accipias ex filiabus ejus pro filiis tuis	III. 49
28. Et fuit ibi cum Domino	III. 51
35. Quia radiavit cutis faciei ejus	In Præf.
XXXV. 10. Et omnes sapientes corde in vobis	III. 54
25. Omnis mulier sapiens corde	Ibid.
35. Et implevit eos sapientiâ cordis	I. 19
XXXVI. 6. Et transire fecerunt vocem per castra	I. 21
7. Et substantia erat sufficiens ipsis	I. 63
XL. 34. Et gloria Domini replevit tabernaculum	I. 19. & 64

L E V I T I C U S.

I. 2. Homo cum sacrificium ex vobis obtuleris	III. 32
2. De animalibus, de bobus	III. 46
II. 11. De nullo fermentato & de nullo melle	Ibid.
13. In omni oblatione tua offeres sal	Ibid.
IV. 13. Quod si tota Synagoga Israël erraverit	III. 41
18. Et totum reliquum sanguinem effundet	III. 46
26. Et expiabit pro eo sacerdos	III. 45
VI. 23. Et omnis Mincha sacerdotis	III. 46
IIIX. 32. Quod superfuerit de carne & sanguine	I. 41
IX. 2. Accipe tibi vitulum filium bovis	III. 46
X. 3. In faciebus omnium populi glorificabor	I. 37
XI. 10. Pinnas & squamas	III. 48
44. Sanctificate vos & estote sancti	III. 33
XII. 4. Omnem rem sacram non tanger	III. 47
7. Et expiabit pro ea	III. 45
XIII. 16. Caro viva	I. 42
XV. 31. Et non morientur in immunditia sua	III. 47
	XVI. 3. Ju

LOCORUM SCRIPTURÆ.

XVI. 3. <i>Juvenus filius bovis</i>	III. 46
XVII. 7. <i>Et non offerent ultra</i>	Ibid.
10. <i>Ponam faciem meam in comedentem sanguinem</i>	Ibid.
11. <i>Ego dedi illum vobis</i>	Ibid.
XIIX. 1. 2. 3. & c.	III. 49
24. <i>Ne polluamini in omnibus his</i>	III. 46
XIX. 2. <i>Sancti eritis</i>	III. 47
6. <i>Die, quo sacrificaveritis, comedetur, & postridie</i>	III. 46
15. <i>Non accipies facies egeni</i>	I. 37
20. <i>Ancilla desponsata viro</i>	I. 39
25. <i>Ut multiplicet vobis fructum ejus</i>	III. 37
26. <i>Non comedetis apud sanguinem</i>	III. 46
30. <i>Sanctuarium meum timebitis</i>	III. 46 & 47
32. <i>Ante faciem canam assurge</i>	III. 36
XX. 3. <i>Quia de semine suo dedit ipsi Molech</i>	III. 47
3. <i>Ad contaminandum Sanctuarium meum</i>	III. 37
5. <i>Et ponam ego faciem meam</i>	I. 37. & III. 17. & 37. & 46
7. <i>Sanctificate vos & estote sancti</i>	III. 47
23. <i>Neque ambuletis in statutis Gentium</i>	III. 29. & 37
XXI. 1. <i>Filios Aharon</i>	III. 47
14. <i>Prophanam & meretricem</i>	III. 49
XXII. 28. <i>Ipsum & filium ejus non mactabitis die uno</i>	III. 48
XXIII. 30. <i>Perdam animam illam</i>	III. 17
43. <i>Quod in tabernaculis habitare feci</i>	III. 43
XXIV. 16. <i>Qui expresserit Nomen Domini</i>	I. 64
24. <i>Secundum quod fecit, sic fiat ei</i>	III. 41
XXV. 2. <i>Cum ingrediemini in Terram</i>	I. 22
23. <i>Terra autem non vendetur absolute</i>	III. 39
30. <i>Et stabit domus, que in civitate erit</i>	I. 12
52. <i>Quod si parum reliquum fuerit in annis</i>	I. 41
XXVI. 21. <i>Si ambulaveritis mecum in casu</i>	III. 36
24. <i>Incedam etiam ego vobiscum</i>	Ibid.
23. <i>Immittamque in vos bestiam</i>	III. 37
38. <i>Et comedet vos Terra inimicorum vestrorum</i>	I. 30
42. <i>Et recordabor fœderis mei Jacobi</i>	III. 51
XXVII. 10. <i>Et illud & commutatio ejus</i>	III. 46

N U M E R.

V. 15. *Farina hordeacea*

III. 46

15. *Min-*

INDEX

	15. <i>Mincha memoria</i>	Ibid.
VI.	4. <i>Ex omni eo, quod fit</i>	III. 38
	5. <i>Sanctus erit</i>	III. 33
	23. <i>Sic benedicetis</i>	I. 61
	26. <i>Tollat Dominus faciem suam</i>	I. 37
	27. <i>Et ponent Nomen meum</i>	I. 61
IX.	19. <i>Quum verò morabatur Nubes</i>	III. 50
	21. <i>Quando item erat Nubes</i>	Ibid.
	22. <i>Aut duobus diebus</i>	Ibid.
X.	9. <i>Clangite buccinã</i>	III. 36
XI.	1. <i>Incenditq; se in eos ignis Domini</i>	I. 30
	7. <i>Et oculus ejus sicut oculus Bdellii</i>	III. 2
	17. <i>Et descendam & loquar tecum</i>	I. 10
	17. <i>Et separabo de spiritu</i>	I. 40
	26. <i>Cum quievisset super eis spiritus</i>	Ibid. & II. 45
	25. <i>Et prophetarunt, & non addiderunt</i>	In Præf.
	31. <i>Et spiritus profectus est</i>	II. 30
XII.	6. <i>Si fuerit Prophet a inter vos</i>	II. 36
	6. <i>In visione me novum faciam illi</i>	II. 41. & 42. & 43.
	<i>& 44. & 45.</i>	
	6. <i>In somnio loquar cum eo</i>	II. 45
	7. <i>In tota domo mea fidelis est</i>	I. 54
	8. <i>Ore ad os loquar cum eo</i>	II. 24. & 45
	8. <i>Et similitudinem ejus aspiciet</i>	I. 3. 4. 5
	9. <i>Et exarsit furor Domini in eos</i>	I. 24
XIII.	32. <i>Terra comedens habitatores suos</i>	I. 30
XIV.	10. <i>Et dixerunt torus cœtus ad lapidandum</i>	I. 65
XV.	15. <i>O congregatio. statutum unum</i>	III. 34
	16. <i>Lex una</i>	III. 49
	23. <i>Quicquid præcepit vobis Dominus</i>	II. 29
	24. <i>A capitibus cœtus</i>	I. 30
	30. <i>Dominum probris afficit</i>	III. 41
	39. <i>Non videbitis post cor vestrum</i>	I. 39
XVI.	3. <i>Quare effertis vos?</i>	I. 20
	27. <i>Egressi sunt stantes</i>	I. 15
XX.	5. <i>Non locus seminis</i>	III. 43. & 50
	16. <i>Et misit Angelum</i>	I. 15. & II. 6. & 42
	16. <i>Et ecce sumus in Cadesch</i>	III. 50
XXII.	12. <i>Et dixit Angelus ad Bileam</i>	II. 41
		22. <i>Equi-</i>

LOCORUM SCRIPTURÆ.

22. Equitabat super asinam suam	I. 70
32. Quare percussisti asinam tuam	III. 17
32. Ego egressus sum in Sanctuarium	III. 22
XXIII. 5. Posuit Dominus verbum in os Bileami	II. 45
21. Non aspexit iniquitatem in Jacob	I. 4
XXIV. 4. Dixit audiens eloquia Dei	II. 45
XXV II. 11. Propinquiori de familia ipsius	III. 42
XXII X. 15. Sacrificium pro peccato Domino	III. 46
XXXII. 21. Donec expulerit inimicos suos	I. 36
XXXIII. 2. Et scripsit Moses	III. 50
2. Secundum os Domini	Ibid.
38. Juxta os Domini, & mortuus est ibi	III. 51
XXXV. 33. Nisi per sanguinem illius	III. 41
34. Ne polluat is Terram	III. 47

DEUTERONOM.

I. 2. Undecim dies	III. 50
17. Appropinquare facietis ad me	I. 18
28. Magna & munita in Cœlum	II. 47
34. Et audivit Dominus	I. 45
45. Et non audivit Deus	Ibid.
III. 11. Lectus ejus lectus ferreus	II. 47
IV. 6. Qui audiverint omnia statuta ista	III. 51
6. Utrique populus sapiens	II. 11. & III. 31
7. Propinqui ipsi	I. 18
8. Statuta & judicia justa	II. 39. & III. 26. 39
11. Usque ad cor Cœli	I. 39
11. Tenebræ, nubes, & caligo	III. 9
12. Vocem verborum vos auditis	I. 37. & II. 33
15. Ullam similitudinem	I. 3
16. Et faciatis vobis sculptile, figuram	Ibid.
17. Formam ullius avis	Ibid.
19. Qua distribuit Dominus Deus tuus	II. 5
24. Ignis comedens est	I. 30
35. Tibi ostensum est, ut scires	I. 39. & II. 33. & III. 32. 51
36. Et verba ejus audivisti e medio Ignis	II. 30
39. Scito ergo & revocato ad cor tuum	I. 39. & III. 32. & 51
V. 4. De facie ad faciem	I. 37
5. Ego stabam inter Dominum	I. 13 & II. 33

I N D E X

25. Ut recorderis quod servus fuisti	II. 31
22. Voce magnâ & non addidit	II. 33
23. Quum audivissetis vocem:	II. 30. 33
24. En ostendit nobis	II. 33
24. Quod Deus loquatur cum homine:	II. 39
25. Nunc igitur quare moriemur.	II. 33
27. Accede tu &c.	Ibid. & I. 18
27. Et audiemus atque faciemus	III. 33
29. Quis det, ut sit cor eorum istud	III. 32
31. Tu verò sta hîc mecum	in Præfat. & I. 13. & III. 51
V I. 4. Dominus Deus noster Deus unus	III. 45
5. Diliges Dominum Deum tuum	III. 38. & I. 39. & III. 52
15. Deus enim zelotes	I. 36
15. Ne irascatur furor Domini Dei tui	Ibid.
24. Præcepit nobis Dominus facere	III. 27
24. Ut bene sit nobis	III. 31
25. Et justitia erit nobis	III. 53
V II. 10. Retribuit odio habenti ipsum	I. 36
26. Non adduces abominationem	III. 37
I IX. 1. Ut vivatis:	I. 42
2. Ut affligeret te, ac tentaret te	III. 24
3. Et afflixit te ac esurire fecit te	III. 17
12. Ne comedas & satureris	III. 39
15. Qui deduxit te per desertum magnum	III. 50
16. Qui cibavit te Mannâ	Ibid.
X. 12. Quid est quod Dominus Deus tuus petit	II. 39. & III. 29
14. Domini Dei tui sunt Cæli	II. 9
16. Circumcidere præputium cordis vestri:	III. 33
17. Quia Dominus Deus vester est	II. 6
X I. 12. Oculi Domini Dei tui sunt in ea	I. 44
13. Ita ut diligatis Dominum Deum vestrum	III. 51
13. Et ad colendum eum ex toto corde vestra	III. 32
16. Ne seducat cor vestrum	III. 29
16. Ne colatis Deos alienos	I. 36
X II. 2. Montes excelsos	III. 29. & 45
3. Et lucos illorum comburetis igne	III. 29
3. Nomenq; ipsorum perdetis	Ibid.
5. In locum, quem elegerit Dominus	III. 32. & 45
7. Et comedes coram Domino Deo tuo:	III. 45
	12. Quis

LOCORUM SCRIPTURÆ.

12. Quia non est ei pars, neque hereditas tecum	III. 39
13. Ne offeras holocausta tua	III. 32
15. Super Terram effundetis illum instar aquæ	III. 46
20. Cum anima tua desiderat vesci carnibus	III. 17
23. Non comedes animam cum carne	I. 41
27. Sanguis sacrificiorum tuorum fundetur	III. 46
30. Quomodo colant	III. 45
31. Omnem abominationem Domini, quam odit	I. 36. & 54. &
III. 29. & 45.	
31. Quia etiam filios suos	III. 47
32. Non addetis ad illud	III. 41
XIII. 1. Cum surrexerit in medio tui Propheta	II. 32
3. Tentat Dominus Deus vester	III. 24
4. Post Dominum Deum vestrum ibitis	I. 24. & 38
4. Et ipsi servietis	III. 32
XV. 11. Fratri tuo, pauperi tuo	III. 42
15. Et recordaberis quod servus fuisti	III. 39
20. Annuatim	III. 46
XVI. 3. Ut recorderis diei, quo egressus es	III. 39
14. Et letaberis in festis tuis	III. 46
18. Judices & præfectos pones tibi	III. 35
XVII. 2. Vir aut mulier	III. 37
15. Non poteris constituere super te Virum alieni genam	III. 30
XIX. 3. Et ventriculum	III. 39
11. Incantatores	III. 29
15. Illum audietis	II. 34
18. Prophetam suscitabo illis	Ibid.
19. Et erit qui non auscultabit	Ibid.
XIX. 19. Quemadmodum cogitavit	III. 49
XX. 5. Ne forte moriatur in pralio	III. 20
16. Non relinques vivam ullam animam	I. 36. & I. 54
18. Ne doceant vos facere	Ibid.
XXI. 3. Urbis proxima	III. 49
12. Introduces eum in medium domus tuæ	III. 41
13. Ac flebit patrem suum ac matrem suam	Ibid.
14. Non abutitor eâ ad questum	Ibid.
16. Non poterit dare jus primogenitura filio dilectæ	III. 42
18. Filium declinantem & rebellem	III. 41
20. Epulo & potator	III. 33

I N D E X

XXII. 5. Mulier non feret arma Viri	III. 37
6. Quum occurrerit nidus avis coram te	III. 48
7. Ut bene sit tibi	I. 42. & III. 27
8. Facies sepimentum tecto tuo	III. 20
11. Non arabis bove & asino simul	III. 49
12. In quatuor alis vestimenti tui	I. 43
14. Et imposuerit ei occasiones verborum	III. 49
18. Et flagellabunt eum	Ibid.
19. Ac mulctabunt eum centum argentis	Ibid.
19. Non poterit dimittere eam omnibus diebus suis	III. 49
26. Non facies puella quicquam	III. 41
29. Non poterit dimittere eam	III. 49
30. Non discooperiet alam parvis sui	I. 43
XXIII. 1. Qui abscissos habet testiculos	III. 49
7. Non abominaberis Idumaum	III. 42
13. Paxillus erit tibi cum armis tuis	III. 43. & 41
14. Nam Dominus Deus tuus ambulat	III. 41
15. Non trades servum	III. 39
16. Tecum habitabit in medio tui	Ibid.
17. Non erit meretrix:	III. 49
18. Mercedem meretricis	III. 46
22. Si autem desieris vorere	Ibid.
XXIV. 1. Et scribat ei libellum repudii	III. 49
6. Non accipiet pro pignore metam	III. 39
7. Ei, qui furatus fuerit animam	III. 41
13. Tibi ³ erit justitia	III. 53
XXV. 2. Secundum impietatem ejus.	III. 41
9. Sic fiet Viro	III. 49
10. Et vocabitur nomen ejus in Israële	Ibid.
XXVI. 17. Dominum exaltasti hodie	II. 43
18. Dominus quoque exaltavit te hodie.	Ibid.
XXVII. 9. Ausculta & audi Israël	III. 33
XXIIIX. 1. Tum constituet te Deus superiorem.	I. 10
9. Et incedes in viis ejus	I. 24
12. Aperiet Dominus tibi thesaurum suum	II. 47
30. Vir alius dormiet cum ea	III. 8
33. Fructum Terræ tuæ, & omnem laborem tuum	III. 37
39. Vineam plantabis & coles	Ibid.
40. Olive erunt tibi	Ibid.

L O C O R U M S C R I P T U R Æ .

43. Peregrinus, qui est in medio tui	I. 10
49. Quemadmodum volat aquila	I. 49
49. Gentem, cujus non audietis linguam	I. 45
50. Qui non accipit facies	I. 37
56. Quæ non tentavit plantam pedis sui	III. 24
58. Ut timeas Nomen gloriosum	Ibid. & 52
XXIX. 4. Et non dedit vobis Dominus cor	I. 39
6. Panem non comedistis	III. 50
18. Cujus cor avertat se hodie	III. 29. & I. 39
29. Nobis & filiis nostris in seculum	II. 39
XXX. 12. Non in cælis est	Ibid.
15. Vitam & bonum	I. 42
XXX I. 17. Et abscondam faciem meam ab eis	I. 23. & III. 51
18. Ego verò abscondendò abscondam	I. 24. & III. 51
29. Irritando eum opere manuum vestrarum	I. 36
XXXII. 4. Scaturiginis opus est perfectum	I. 16. II. 28. & III. 25. & 49
4. Omnes via ejus sunt judicium	III. 12. & 17
4. Deus veritas est, & non iniquitas	III. 24
4. Justus & rectus est	III. 53
5. Corrumpitne eum Deus	III. 12
6. Ipse fecit te & preparavit te	II. 6
13. Equitare faciet eum super excelsa Terra	I. 70
14. Butyrum bovis & lac ovium	II. 47
15. Et impinguatus est Jeshurun	III. 39
17. Sacrificabunt Dæmonis, non Deo	III. 46
18. Scaturiginis, quæ te genuit, oblitus es	I. 16
19. Et vidit Dominus & exacerbatus est	I. 48
19. Præ ira in filios & filias suas	I. 36
21. Zelare fecerunt me in re, quæ non est Deus	Ibid.
24. Dentes bestiarum immittam in eos	III. 37
30. Quia scaturigo ipsorum vendidit eos	I. 16
36. Cum videbit, quod abierit manus	I. 48
47. Non enim est verbum inane	III. 26. & 50
XXXIII. 10. Docebunt judicia tua Jacobum	III. 39
16. Ob voluntatem inhabitatoris rubi	I. 25
23. Et plene benedictione Domini	I. 19
26. Equitans Cælum in auxilium tui	I. 70. & II. 19
26. Et altitudine suâ Cælos	Ibid.
27. Habitaculum Deus æternus	Ibid.

I N D E X

XXXIV. 5. <i>Et mortuus est ibi Moses</i>	III. 52
10. <i>Et non surget amplius Prophet.</i>	II. 35
11. <i>In omnibus signis & portentis</i>	Ibid.
12. <i>In oculis totius Israël</i>	Ibid.

J O S U A.

I. 5. <i>Quemadmodum fui cum Mose</i>	III. 18
18. <i>Et non audiverit verba tua</i>	I. 45
V. 2. <i>Cultros lapideos</i>	I. 16
8. <i>Donec revixissent</i>	I. 42
13. <i>Levavit oculos suos, ac vidit</i>	II. 42
14. <i>Princeps exercitus Domini</i>	Ibid.
X. 12. <i>Et dixit in oculis Israël</i>	II. 35
13. <i>Sicut diem integrum</i>	Ibid.
XXII. 12. <i>Ut ascenderent contra eos ad pugnam</i>	III. 41
16. <i>Ut avertamini hodie</i>	Ibid.
22. <i>Si per rebellionem & per pravaricationem</i>	Ibid.
XIV. 2. <i>Trans flumen habitaverunt patres vestri</i>	II. 29
27. <i>Ipsa audivit omnia dicta Domini</i>	I. 65

J U D I C U M.

II. 1. <i>Ascendit Angelus Domini de Galgal</i>	I. 15. & II. 6. 46
4. <i>Et fuit cum loqueretur Angelus Domini</i>	II. 42
18. <i>Cum autem suscitasset Dominus eis iudices</i>	II. 45
V. 4. <i>Domine, cum egressus es de Seir</i>	III. 9
4. <i>Terra contremuit</i>	II. 29
VII. 2. <i>Et dixit Deus ad Gedeonem</i>	II. 41
IIX. 18. <i>Secundum formam filiorum Regis</i>	I. 1
X. 16. <i>Et angustiis affecta est anima ejus</i>	I. 41
XI. 29. <i>Et fuit super Jephthachum Spiritus Domini</i>	II. 45
XIII. 7. <i>Et aspectus ejus tanquam aspectus Angeli.</i>	II. 6
17. <i>Cum venerit Verbum tuum</i>	I. 22
XIV. 19. <i>Et irruit in eum Spiritus Domini</i>	II. 45

I. S A M U E L.

I. 9. <i>Eli autem sacerdos sedebat super solium</i>	I. 11
18. <i>Et facies ejus non erat illi amplius</i>	I. 37
23. <i>Stabiliat Dominus Verbum suum</i>	I. 12
II. 2. <i>Non est scaturigo sicut Deus noster</i>	I. 16

9. Pe.

LOCORUM SCRIPTURÆ.

9. Pedes piorum suorum servabit	III. 18
24. <i>Quam ego audio, quam transire faciunt</i>	I. 21
35. <i>Quemadmodum est in corde meo</i>	I. 39. 41
III. 7. <i>Samuel nec-dum cognoscebat Dominum</i>	II. 44
VI. 5. <i>Imagines anorum vestrorum</i>	I. 1
XI. 6. <i>Er irruit Spiritus Dei in Saulem</i>	II. 45
XV. 22. <i>Númquid voluntas Domino est in holocaustis</i>	III. 32
XVI. 13. <i>Et Spiritus Domini irruit in Davidem</i>	II. 45
XX. 22. <i>Quia misit te Dominus</i>	II. 48
34. <i>Quia indignabatur propter Davidem</i>	I. 29
36. <i>Ut transire faceret eum</i>	I. 21
XXII. 8. <i>Quòd surgens fecit filius meus</i>	I. 12
XXIV. 20. <i>Et stabit in manu tua Regnum Israëlis</i>	Ibid.
XXV. 9. <i>Et loquuti sunt ad Nabal</i>	I. 67
29. <i>Et erit anima Domini mei ligata</i>	I. 41
37. <i>Et mortuum est cor ejus in medio ejus</i>	I. 42
XXIIIX. 14. <i>Quæ est forma hujus</i>	I. 1

II. SAMUEL.

II. 23. <i>Et exivit hasta e posterioribus ejus</i>	I. 38
26. <i>Comedet gladius</i>	I. 30
XIV. 2. <i>Et tulit inde mulierem sapientem</i>	III. 54
XVI. 10. <i>Nam Dominus dixit ei, maledic</i>	II. 48
12. <i>Fortè videbit Dominus oculum meum</i>	III. 2
XIIX. 14. <i>Et infixit ea in cor Absalomi</i>	I. 39
XXI. 10. <i>Aves Cæli sedens super eos</i>	I. 67
16. <i>Et dixit, se percussurum Davidem</i>	I. 65
XXII. 11. <i>Et equitavit super Cherub & volavit</i>	I. 49
XXIII. 1. <i>Ista sunt verba Davidis postrema</i>	II. 45
2. <i>Spiritus Domini loquutus est in me</i>	I. 40. & II. 45
3. <i>Dixit Deus Israëlis mihi</i>	II. 45

I. REGUM.

I. 6. <i>Et non irritavit eum pater ejus</i>	I. 29
29. <i>Vivens Dominus</i>	I. 68
III. 5. <i>In Gibeon visus est Dominus Salomoni</i>	II. 45
15. <i>Quumq; evigilasset Salomon</i>	Ibid.
IV. 31. <i>Et sapientior fuit omni homine</i>	III. 54
VII. 14. <i>Et impletus erat sapientiâ</i>	I. 19
	IX. 2. Ap ^a

I N D E X

IX. 2. Apparuit Dominus Salomoni secundo	II. 45
3. Et erunt oculi mei & cor meum ibi	I. 44
X. 29. Ascendebat & egrediebatur currus	I. 70
XI. 11. Dixit itaque Dominus ad Salomonem	II. 45
XIV. 7. Propterea quod exaltavi te	I. 20
XVII. 9. Ecce precepi mulieri vidua	II. 40
17. Et invalescebat morbus ejus	I. 42
XXII. 19. Vidi Dominum sedentem	II. 45

II. REGUM.

V. 26. Nonne cor meum ivit tecum	I. 39
II X. 4. Narra mihi obsecro omnia magnalia	II. 35
X 15. An est cum corde tuo rectum	I. 39
XIV. 8. Age videamus nos facie	I. 37
XVII. 9. Et occulte fecerunt filii Israel	I. 59. & III. 19
XXIII. 26. Post eum non surrexit sicut ille	I. 38

J E S A J A S.

I. 1. Quod vidit super Jebudab	I. 4
11. Ad quid mihi multitudo sacrificiorum	III. 32
15. Tamen non audio	I. 45
19. Si volueritis & audiveritis	III. 33
20. Gladio comedemini	I. 30
II. 3. Ex Tzijon egredietur Lex	I. 23
5. Ibimus in luce Domini	I. 24
6. Et in natis alienigenarum acquiescunt	I. 7. & II. 11
III. 3. Consiliarius & sapiens artificum	I. 34
12. Mulieres dominatae sunt ei	III. 8
26. Et extirpata in Terra sedebit	I. 54
V. 6. Nubibus quoque mandabo	II. 48
20. Ponentes tenebras lucem	I. 32
30. Et aspiciet in Terram	I. 4
VI. 1. Vidi Dominum sedentem	II. 45. & III. 6
2. Seraphim stabant supra eum	III. 6
2. Duabus operiebat faciem suam	I. 43
3. Plena est tota Terra gloria ejus	I. 19. 64. & III. 52
7. Et tetigit os meum	I. 18
8. Et audivi vocem dicentem	II. 44. & 45
10. Et elongabit Dominus hominem	II. 29
	II X. 10. Inite

L O C O R U M S C R I P T U R Æ .

IIX. 10. Inite consilium	III. 22
IX. 2. Populus ambulans in tenebris	III. 54
X. 6. Ad gentem impiam mittam eum	II. 48
XI. 6. Et habitabit lupus cum agno	III. 11
XII. 3. Et haurietis aquas è fontibus salutis	I. 30
XIII. 3. Ego præcepi præparatis à me	II. 48
10. Quia Stella Cæli	II. 29
13. Idcirco Cælum commovere faciam	Ibid.
XIV. 8. Etiam abieres latata sunt de te	II. 47
XVII. 13. Et sicut globus coram turbine	III. 4
XIX. 1. Ecce Dominus equitat super nubem	I. 49
3. Et exhaurietur spiritus Aegypti	I. 40
XX. 3. Quemadmodum ambulavit servus meus	II. 46
XXIII. 18. Quia habitantibus coram Domino	In præf.
XXIV. 16. Ab ala Terra cantica	I. 43
17. Formido & fovea & laqueus	II. 29
18. Et erit qui fugerit à facie formidinis &c.	Ibid.
XXVI. 2. Aperite portas, ut ingrediatur	In præf. & III. 7
4. Scaturigo saculorum est	I. 16
10. In terra rectorum perversè ager	III. 13
XXIIX. 8. Et isti quoque in vino erraverunt	III. 8 & 48
9. Quia omnes mensæ	III. 8
XXIX. 11. Erit q̄ vobis visio omnium	II. 29. & 46
13. Propterea quod accedit populus iste	I. 18
14. Et peribit sapientia sapientum ejus	II. 11
XXX. 19. Populus enim in Tz.ijon habitabit	II. 29
20. Non abscondetur à te doctor tuus	I. 43
26. Erit q̄ lux Lunæ	II. 29
27. Et lingua ejus sicut Ignis consumens	I. 46
XXXI. 2. Et surget contra domum malignorum	I. 12
XXXII. 6. Et loquatur contra Dominum errorem	I. 59
XXXIV. 3. Et interfecti eorum projicientur &c.	II. 29
17. Et ipse projecit eis sortem	II. 48
XXXV. 5. Tùm aperientur oculi cæcorum	I. 2. & III. 54
XXXIIX. 9. Et convaluit ab ægritudine sua	I. 42
XL. 6. Vox dicens, clama	I. 21
13. Quis direxit Spiritum Domini	I. 40
15. En Gentes sicut stilla situla	III. 12. & III. 13
18. Cui igitur assimilabitis Deum	I. 55

I N D E X

22. <i>Qui sedet in circulo Terra</i>	I. 17
22. <i>Et expandit eos tanquam tabernaculum</i>	III. 13
XL I. 10. <i>Ne timeas, quia tecum sum ego</i>	III. 51
XL II. 14. <i>Tacui à seculo</i>	III. 7
20. <i>Aperiendo aures, tamen non audit</i>	I. 2
XL III. 7. <i>Omnem, qui vocatur Nomine meo</i>	III. 13
XL IV. 13. <i>Circino format illud</i>	I. 1
19. <i>Et non revocat ad cor suum</i>	I. 39
XL V. 7. <i>Qui format lucem</i>	II. 30. & III. 10
12. <i>Ego, manus mea tetenderunt Caelos</i>	II. 29
18. <i>Ad inhabitandum formavit eam</i>	III. 13
19. <i>Non dixi semini Jacob</i>	III. 26. & 49
19. <i>Ego Dominus loquens justitiam</i>	II. 47
XL VI. 13. <i>Ab iis, qua ventura sunt</i>	I. 22
XL VII. 4. <i>Ut nervus ferreus cervix tua</i>	III. 8
13. <i>Dextera mea palmavit Caelos</i>	II. 30
13. <i>Voco ego eos</i>	Ibid.
L. 4. <i>Dedit mihi linguam eruditam</i>	III. 8
LI. 1. <i>Aspicite ad venam, unde excisi estis</i>	I. 16
2. <i>Respicite ad Abrahamum patrem vestrum</i>	Ibid.
3. <i>Consolabitur Dominus Tzizonem &c.</i>	II. 29
12. <i>Ego sum consolator vester</i>	Ibid.
LIII. 1. <i>Brachium Domini cui revelatum est</i>	I. 46
LIV. 10. <i>Montes movebunt se</i>	II. 29
LV. 1. <i>Venite, emite & comedite</i>	I. 30
8. <i>Cogitationes mea cogitationes vestrae</i>	III. 20
10. <i>Et parere facit eam</i>	I. 7
12. <i>Montes & colles cantabunt</i>	II. 47
LVII. 12. <i>Sic dicit Excelsus & altus</i>	I. 20
15. <i>Excelsum locum & sanctum inhabito</i>	I. 34
LIIIX. 2. <i>Appropinquationem Dei volunt</i>	I. 18
8. <i>Et ambulabit ante te justitia tua</i>	III. 51
13. <i>Et equitare faciam te super excelsa</i>	I. 70
LIX. 2. <i>Sed iniquitates vestrae diviserunt</i>	III. 51
LX. 20. <i>Non occider ultra Sol tuus</i>	II. 29
LXIII. 7. <i>Miserationes Domini memoriae repetam</i>	II. 29. & III. 50
10. <i>Ipsi rebelles fuerunt</i>	I. 29. & II. 29
15. <i>Multitudo viscerum tuorum</i>	I. 46
18. <i>Hostes nostri conculcaverunt Sanctuarium &c.</i>	II. 29
	LXIV. 9. <i>Ne</i>

LOCORUM SCRIPTURÆ.

LXIV. 9. <i>Ne irascaris Domine usque valdè</i>	Ibid.
LXV. 1. <i>Quæsitus sum ab iis, qui ante à</i>	II. 29
8. <i>Quemadmodum invenitur mustum</i>	Ibid.
13. <i>Ecce, servi mei comedent</i>	Ibid.
15. <i>Servos suos vocabit nomine alio &c.</i>	Ibid.
LXVI. 1. <i>Cælum solum meum est</i>	I. 9
1. <i>Et Terra scabellum pedum meorum</i>	I. 46
17. <i>Qui sanctificant se, & qui mundant se</i>	III. 33
22. <i>Sicut Cæli novi & Terra nova</i>	II. 29

JEREMIAS.

I. 5. <i>Priusquàm formarem te in utero</i>	II. 32
6. <i>Quia puer ego sum</i>	Ibid.
8. <i>Ne timeas à facie illorum</i>	II. 38
11. <i>Virgam amygdalinam</i>	II. 29. & 43
12. <i>Quia vigilo ego</i>	II. 43
18. <i>Ecce, dedi te hodiè in urbem munitam</i>	I. 38
II. 5. <i>Quid invenerunt patres vestri in me</i>	III. 47
6. <i>Per Terram, per quam non transibat Vir</i>	III. 50
8. <i>Ambulaverunt post ea, qua non prosunt</i>	III. 49
13. <i>Me dereliquerunt, scaturiginem Aquæ vivæ</i>	II. 12
31. <i>Videte Verbum Domini</i>	I. 46
31. <i>Num solitudo sui Israël</i>	II. 39. & III. 47
III. 15. <i>Et dabo vobis pastores secundum cor meum</i>	I. 39
IV. 19. <i>Fremet in me cor meum</i>	I. 46
22. <i>Sapientes sunt ad malefaciendum</i>	III. 54
23. <i>Vidi Terram, & ecce, erat desolata</i>	I. 29
V. 3. <i>Percussisti eos, & non doluerunt</i>	III. 36
7. <i>In domo meretricis turmatim conveniunt</i>	III. 49
8. <i>Quisque ad uxorem proximi sui hinniunt</i>	III. 8
10. <i>Quia non sunt Domini</i>	Ibid.
12. <i>Negaverunt Dominum, & dixerunt</i>	III. 17. & 32
VII. 16. <i>Quia non audio te</i>	I. 45
22. <i>Non sum loquutus cum patribus vestris</i>	III. 32
II X. 19. <i>Irasci fecerunt me sculprilibus suis</i>	I. 36
IX. 2. <i>Universi sunt adulteri</i>	III. 8
23. <i>Ne jactet se sapiens in sapientia sua</i>	III. 54
24. <i>Sed in hoc gloriatur</i>	Ibid.
X. 7. <i>Quis non timebit te, Rex gentium</i>	I. 36

I N D E X

	I. 47
12. Et intelligentiâ suâ inclinavit Cœlos	
XII. 2. Propè es cordi eorum	I. 50. & III. 58
XIII. 16. Date Domino Deo vestro gloriam	I. 64
XV. 1. Si staret Moses & Samuel	I. 12
1. Non esset anima mea ad populum istum	I. 48
1. Ejice à facie mea, & egrediantur	III. 8
XVI. 19. Mendacium possederunt patres nostri	III. 49
XVII. 4. Ignem accendistis in naso meo	I. 46
12. Solium gloriæ altitudo à principio	I. 9
XX. 8. Fuit Verbum Domini mihi in opprobrium	I. 37
XXIII. 2. Visitabo super vos	III. 17
9. Sicut vir, qui transivit vinum	I. 28
24. Num occultabit se quispiam in occultis	III. 52
29. Nonne sic est Verbum meum	III. 49
36. Et pervertistis verba Dei vivi	II. 29
XXIX. 22. Et afferetur ab eis maledictio &c.	II. 40
XXX. 6. Et verse sunt omnes facies in pallorem	I. 37
XXXI. 3. De longinquo apparuit Dominus mihi	III. 58
20. Fremuerunt viscera mea super eum	I. 46
35. Qui dedit Solem in lucem diei &c.	II. 28
XXXII. 14. Ut stent diebus multis	I. 13
17. Tu fecisti Cœlos	II. 19
19. Oculi tui aperti sunt	III. 17
XXXIII. 25. Si non erit pactum meum	III. 13
XXXIV. 16. Qui fecit nobis animam hanc	I. 48
XXXIX. 12. Accipe eum & oculos tuos pone	F. 44
XLV. 3. Laboravi in gemitu meo	II. 32
5. Tu queris tibi grandia	Ibid.
XLVI. 22. Vox ejus quasi serpentis ibit	I. 24
XLIIX. 11. Sterit sapor ejus in eo	I. 13
LI. 2. Et mirram in Babel ventilatores	II. 48
9. Quia attingit ad Cœlum judicium ejus	I. 18
25. Et devolvam te de petris	III. 4

E Z E C H I E L.

E. 1. Aperti sunt Cœli	III. 7. & II. 47
1. Visiones Dei	III. 5
3. Et fuit super eum ibi manus Domini	III. 7
4. Et vidi, & ecce ventus turbinis	III. 5
	5. Si-

LOCORUM SCRIPTURÆ.

5. Similitudo quatuor Animalium	III. 7
5. Similitudo Hominis erat eis	III. 1. 2
7. Pes rectus	III. 2
7. Tanquam aspectus eris politi	II. 10. 29. & 43. & III. 2
8. Manus Hominis	III. 2
9. Functæ erant unum ad alterum	Ibid.
11. Facies autem & ala ipsorum erant disjunctæ	Ibid.
12. Quocunque erit spiritus ut eant	Ibid. & cap. 3
13. Et similitudo Animalium	I. 1. & III. 2
14. Et Animalia currebant & revertebantur	III. 2
15. Et cum vidissem Animalia	III. 2. & 4. & 5
15. Rotam unam in Terra	III. 3
16. Aspectus rotarum	III. 2
16. Similitudo una erat quatuor illis	III. 7
16. Ac si rota una esset in medio rotæ	III. 2
17. Dum in quatuor partes suas eunt	Ibid.
18. Plenum oculis	Ibid.
19. Cum irent Animantia, ibant rotæ	Ibid.
20. Quocunque erat spiritus ut irent &c.	Ibid.
21. Cum ambularent ipsa, ibant	Ibid.
22. Et similitudo super capita uniuscujusq; Animantis	III. 7
26. Tanquam aspectus lapidis sapphiri	Ibid.
26. Similitudo solis	I. 1
26. Similitudo sicut aspectus Hominis	I. 46. & III. 2. & III. 7
27. Et vidi tanquam aspectum Chaschmal	III. 5
28. Velut aspectus arcus	III. 7
28. Hac est visio similitudinis gloriæ Domini	Ibid.
II. 1. Et audiivi vocem loquentem ad me	II. 44
6. Ne timeas ab eis & à verbis ipsorum	II. 38
III. 12. Benedicta gloria Domini è loco suo	I. 8
23. Et egressus sum in campum	II. 46
IV. 1. Et tu sume tibi laterem	Ibid.
4. Et tu dormi super latus tuum sinistrum	Ibid.
9. Et tu cape tibi triticum & hordeum	Ibid.
V. 1. Et transire fac super caput tuum	Ibid.
II X. 1. Ego sedebam in domo mea	Ibid.
3. Structura manûs	I. 3
3. Et elevavit me Spiritus	II. 46
7. 8. 9. Et ecce foramen unum &c.	Ibid.

I N D E X

12. Non videt nos Deus	III. 19
12. Dereliquit Dominus Terram	III. 17. & 54
14. Plangentes Thammus	III. 29
16. Posteriora sua verterunt Templo	III. 45
X. 8. Et apparuit in illis Cherubin similitudo manus	III. 7
9. Rota una juxta Cherub unum	III. 3
9. Et aspectus rotarum sicut aspectus lapidis	III. 4
11. Ad locum, ad quem convertebat	III. 3
12. Et caro earum, & terga earum	Ibid.
12. Et rotae plene erant oculis	Ibid.
13. Rotis ipsis acclamatum est	Ibid. & cap. 4
14. Et quatuor facies erant unicuique	III. 1
15. Hoc est Animal, quod vidi	Ibid. & cap. 3
16. Et cum ambularent Cherubin	III. 3
20. Hoc est Animal, quod videram	Ibid.
XII. 2. Qui habent oculos ad videndum	I. 2
XVI. 6. Conculcaram in sanguinibus tuis	III. 46
XVII. 2. Aenigmaticè loquere Aenigma	In præf.
XIIX. 29. Non est aqua via Domini	III. 16
XX. 6. Ornamentum est omnibus Terris	II. 39
32. Et quod ascendit in spiritum vestrum	III. 51
49. An non parabolicè loquitur parabolas iste	In præf.
XXXI. 8. Similis erat ipsi pulchritudine sua	I. 1
XXXII. 7. 8. Et operiam, cum extinxero te, Cælos &c.	II. 29
XXXVII. 1. Fuit super me manus Domini	II. 41. & 44
1. Et collocavit me in medio campi	II. 46
XL. 3. 4. Et ecce Vir, cujus aspectus &c.	II. 44
XLIII. 2. Terra ipsa splendet propter gloriam ejus	III. 9
7. Locum plantarum pedum meorum	I. 46
XLIV. 2. Dominus Deus Israël venit in ea	I. 22

H O S E A S.

I. 1. Primum verbum Domini in Hosea	II. 30. & II. 41
2. Accipe tibi uxorem fornicationum	II. 46
II. 8. Argentum, quod multiplicaveram ei	III. 8
V. 11. Ambulavit post præceptum	I. 38
15. Ibo & revertar ad locum meum	I. 23. & 24
X. 11. Equitare faciam Ephraim	I. 70
XII. 10. Et per manum Prophetarum proposui similitudines	In præf.

JOEL.

LOCORUM SCRIPTURÆ

JOEL.

II. 10. Ante ipsum commovebitur Terra	II. 29
11. Quia fortia & facientia Verbum ejus	II. 48
11. Magnus dies Domini & terribilis	II. 29
28. Effundam Spiritum meum	II. 32
30. 31. Daboq ^{ue} prodigia in Cælo &c.	II. 29

A M O S.

II. 9. Cujus altitudo erat sicut altitudo	II. 47
9. Et fortis veluti quercus	I. 63
III. 8. Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit	II. 37
IV. 13. Qui format montes	II. 30
VII. 9. Et surgam contra domum Jeroboami	I. 12
II X. 2. Canistrum estivorum fructuum	II. 43
10. Occumbere faciam Solem	II. 29
11. Non famem panis, neque sitim aquæ	I. 30
12. Discurrent ad quarendum Verbum Domini	II. 36

J O N A S.

II. 11. Et dixit Dominus pisci	II. 48
--------------------------------	--------

M I C H A E A S.

I. 3. Ecce, Dominus egreditur de loco suo	I. 23. & II. 29
IV. 11. Et aspiciet in Tzijon oculus noster	I. 4
VI. 3. Popule mi, quid feci tibi	III. 47

N A H U M.

I. 2. Ulciscitur se de hostibus suis	I. 36
--------------------------------------	-------

H A B A C U C.

I. 12. Ad judicium posuisti eum	III. 17
13. Et aspicere pravitatem non potes	I. 4. 48
14. Facis Homines similes piscibus maris	III. 17
III. 3. Plena est omnis Terra laude ejus	I. 64
8. Nunquid contra flumina iratus est	II. 29
8. Quia equitabis super equos tuos	I. 70
16. Quia sededo in die angustie	I. 67

TZEPHA-

I N D E X

T Z E P H A N I A S.

I. 3. <i>Et succidam Hominem</i>	II. 29
12. <i>Qui dicunt in corde suo, non benefacit</i>	III. 19

H A G G A E U S.

I. 13. <i>Dixit ergo Haggai Angelus Domini</i>	II. 42
II. 7. <i>Ego commoturus sum Cælum &c.</i>	II. 29

Z A C H A R I A S.

I. 14. <i>Dixit ad me Angelus loquens</i>	I. 44
III. 1. <i>Et Satan stabat ad dexteram ejus</i>	III. 22
2. <i>Increpet te Dominus, Satan</i>	Ibid.
IV. 1. <i>Reversus est autem Angelus, qui loquebatur</i>	II. 43
5. <i>Dixit ad me Angelus, qui loquebatur</i>	II. 44
5. <i>Et dixit ad me, annon nõsti quid hæc sint</i>	Ibid.
10. <i>Oculi Domini discurrunt</i>	I. 46
V. 9. <i>Ecce duæ mulieres egrediebantur</i>	I. 49
11. <i>Et præparetur & collocetur ibi</i>	I. 67
VI. 1. <i>Quatuor currus</i>	II. 10
1. <i>Montes autem illi erant montes ærei</i>	II. 29
5. <i>Isti sunt quatuor venti</i>	III. 22
5. <i>Illi stabant coram dominatore</i>	II. 10. & 30. & III. 22
XI. 7. <i>Pascam oves illas occisionis</i>	II. 46
7. <i>Baculos duos ad pascendum gregem</i>	II. 43
8. <i>Etiam anima ipsorum fastidivit me</i>	Ibid.
XIV. 4. <i>Et stabunt pedes ejus</i>	I. 13. & 28
5. <i>Veniet q̄ Dominus Deus meus</i>	I. 22
9. <i>In die illa erit Dominus unus</i>	I. 61
11. <i>Et exaltabitur & sedebit</i>	I. 11

M A L A C H I A S.

I. 8. <i>Offer illud Principi tuo</i>	III. 46
9. <i>De manibus vestris fuit hoc</i>	III. 12
11. <i>Et in omni loco incensum offertur</i>	I. 36
12. <i>Mensa Domini polluta est</i>	III. 46
III. 6. <i>Ego Dominus non mutor</i>	I. 11
13. 14. 15. <i>Invaluerunt contra me verba vestra &c.</i>	III. 19
17. <i>Et parcam eis</i>	I. 54
	18. Et

LOCORUM SCRIPTURÆ.

18. Et convertemini & discernetis

III. 19

PSALMI.

II. 2. Adstant Reges Terræ	I. 15
4. Sedens in Cælis	I. 11
IV. 5. Dicite in corde vestro	I. 50. 59. & II. 5
VII. 15. Et pariet men dacium	I. 7
IIIX. 4. Opus digitorum tuorum	I. 46
5. Quid est homo, quodd recorderis ejus	I. 10. & III. 17
6. Et minorem fecisti eum paululum ab Angelis	I. 2
XI. 4. Oculi ejus videbunt	I. 44. & 46
XVI. 8. Posui Dominum coram me semper	III. 51
XVII. 12. Similitudo ejus ut leonis	I. 1
XIIIX. 9. Ascendit fumus in ira ejus	II. 29
12. Ponet tenebras latibulum suum	III. 9
31. Verbum Domini constatum	III. 26
XIX. 1. Cæli enarrant gloriam Dei	II. 5
4. Non est sermo, neque verba	Ibid.
8. Lex Domini est perfecta	II. 39
9. Judicia Domini sunt veritas	III. 26
XXIV. 1. Domini est Terra & plenitudo ejus	III. 54
7. Elevate vos portæ seculi	III. 7
XXV. 10. Omnes viæ Domini sunt veritas	III. 12
14. Secretum Domini timentibus eum	In præfat.
XXVII. 8. Tibi dicit cor meum	I. 65
12. Ne des me in manum hostium meorum	I. 41
XXIX. 4. Vox Domini cum robore	I. 46
9. Et in Templo ejus omnes dicunt gloriam	I. 64
10. Dominus in confusione sedet	I. 11
XXXIII. 4. Omnia opera ejus in fide	III. 25
6. Verbo Domini Cæli creati sunt	I. 23. & 65. & 66
15. Qui formavit simul cor eorum	III. 17
XXXIV. 16. Oculi Domini super justos	III. 18
17. Facies Domini super facientes malum	I. 37
19. Propinquus Dominus contritis corde	I. 34
21. Custodiens omnia ossa ejus	III. 18
XXXV. 10. Omnia ossa mea dicent	I. 64
XXXVI. 10. Tecum est scaturigo vitæ	II. 12. & III. 52
XL. 9. Et Lex tua in medio viscerum meorum	I. 46

I N D E X

XLII. 3. <i>Sitivit anima mea ad Deum</i>	I. 30
10. <i>Adstat conjunx ad dexteram tuam</i>	III. 8
XLVI. 3. <i>Non timebimus, etsi permūtārit</i>	II. 29
XLIX. 3. <i>Etiā filii hominis, etiā filii viri</i>	I. 44
13. <i>Homo in honore non pernoctavit</i>	I. 2
13. <i>Similis est jumentis, quā intereunt</i>	III. 18
L. 7. 8. 9. <i>Audi popule mi, & loquar</i>	III. 32
LI. 5. <i>Et peccatum meum coram me est jugiter</i>	III. 46
LVI. 6. <i>Totā die verba mea rebellant</i>	I. 29
LVII. 6. <i>Exaltare supra Caelos</i>	I. 20
LIIIX. 5. <i>Juxta similitudinem veneni serpentis</i>	I. 1
12. <i>Verē est fructus justo</i>	III. 50
LX. 4. <i>Tremere fecisti Terram</i>	II. 29
LXII. 12. <i>Unā vice locutus est Deus</i>	II. 33
LXV. 2. <i>Tibi silentium laus est</i>	I. 59
LXIIIX. 5. <i>Qui equitat super arabhor</i>	I. 70
LXIX. 29. <i>Deleantur de libro viventium</i>	II. 47
LXXIII. 11. 12. <i>Et dicunt, quomodo novit &c.</i>	III. 19
20. <i>Imaginem ipsorum contemnis</i>	I. 1
28. <i>Appropinquatio Dei mihi est bona</i>	I. 18
LXXVII. 17. <i>Viderunt te aqua</i>	II. 29
LXXIIIX. 23. <i>Et januas Caeli aperuerat</i>	II. 47. & III. 7
39. <i>Spiritus abit, & non revertitur</i>	I. 40
40. <i>Rebellārant ei in solitudine</i>	I. 29
LXXXII. 5. <i>Non sciunt & non intelligunt</i>	In Præfat.
6. <i>Dii estis</i>	III. 8
7. <i>Sicut homines moriemini</i>	I. 14
LXXXIX. 3. <i>Mundus Chesed edificabitur</i>	III. 53
15. <i>Iustitia & judicium habitaculum</i>	I. 70
20. <i>Exaltavi electum ē populo</i>	I. 20
XC. 2. <i>Antequam montes nascerentur</i>	I. 7
12. <i>Et Propheta cor sapientie</i>	II. 38
XCI. 3. <i>Ipse eruet te de laqueo</i>	III. 51
5. <i>Non timebis à timore noctis</i>	Ibid.
7. <i>Cadent à latere tuo mille</i>	Ibid.
14. <i>Quoniam me valde amat</i>	Ibid.
15. <i>Invocabit me, & audiam eum</i>	III. 18
XCIV. 2. <i>Exaltabo te Judex terra</i>	I. 20
6. <i>Viduam & peregrinum interficiunt &c.</i>	III. 19
XCVII. 2. <i>Nu-</i>	

LOCORUM SCRIPTURÆ.

XC VII. 2. <i>Nubes & caligo circa eum</i>	III. 9
3. <i>Scire, quodd Dominus sit Deus</i>	III. 51
CI. 7. <i>Loquens mendacium non stabilietur</i>	II. 30
CII. 7. <i>Similis sum pellicano deserti</i>	I. 1
14. <i>Surges, misereberis Tzijonis</i>	I. 12
26. <i>Antequam Terram fundasti</i>	I. 37
CIII. 13. <i>Quomodo miseretur pater filiorum</i>	I. 54
19. <i>In Cœlis disposuit solum suum</i>	II. 26
CIV. 2. <i>Qui operit se lumine</i>	Ibid.
4. <i>Qui facit Angelos suos ventos</i>	II. 6
4. <i>Ministros suos Ignem flammantem</i>	I. 49
5. <i>Terram fundavit super bases suas</i>	II. 28
16. <i>Cedri Libanon, quas plantavit</i>	I. 66
21. <i>Leunculi rugiunt ad prædam</i>	III. 17
24. <i>Quam multa sunt opera tua, Domine</i>	I. 66. & II. 25
CV. 20. <i>Misit Rex & solvit eum</i>	II. 48
22. <i>Principes ejus secundum animam suam</i>	I. 41
22. <i>Et senes ejus sapientes efficeret</i>	III. 54
CVI. 35. <i>Miscuerunt se cum gentibus</i>	II. 11
CVII. 24. <i>Ipsi viderunt opus Domini</i>	I. 66
25. <i>Et stare facit spiritum turbinis</i>	II. 48
CXI. 3. <i>Justitia ejus stat in seculum</i>	I. 13
CXIII. 9. <i>Qui facit sedere sterilem</i>	I. 11
CXV. 16. <i>Cœlum, Cœlum est pro Domino</i>	II. 24
CXIIIX. 6. <i>Dominus est pro me, non timebo</i>	III. 51
19. <i>Aperite mihi portas justitiæ</i>	III. 7
CXIX. 89. <i>Verbum tuum stat in Cœlo</i>	I. 15
126. <i>Tempus est faciendi Domino</i>	In Præfat.
144. <i>Justitia sunt judicia tua</i>	II. 47
CXXIII. 1. <i>Qui habitas in Cœlis</i>	I. 11
CXXXI. 1. <i>Non ambulavi in magnis</i>	I. 32
CXXXV. 6. <i>Quæ voluit Jehova, fecit</i>	III. 25
CXXXIX. 5. <i>Posuisti super me manum tuam</i>	I. 46
24. <i>Si via rebellionis in me est</i>	I. 29
CXLIV. 3. <i>Quid est homo, & agnoscis eum</i>	III. 17
4. <i>Homo vanitati similis est</i>	II. 12
CXLV. 9. <i>Bonus est Dominus omnibus</i>	Ibid.
16. <i>Aperis manum tuam</i>	III. 17
18. <i>Propinquus Dominus omnibus invocantibus</i>	I. 18

I N D E X

CXLVII. 9. <i>Qui dat jumento escam</i>	III. 17
18. <i>Mittit Verbum suum</i>	II. 48
CXLIIX. 1. <i>Laudate Dominum de Caelis</i>	II. 28
5. <i>Quia ipse praecepit &c.</i>	Ibid.

P R O V E R B I A.

I. 6. <i>Ad intelligendum parabolam & elocutionem</i>	In praef.
9. <i>Additamentum gratiae erunt capiti tuo</i>	III. 37
II. 4. <i>Si quaesiveris eam tanquam argentum</i>	III. 54
III. 15. <i>Omnia desiderabilia tua non aequantur ei</i>	Ibid.
19. <i>In sapientia fundavit Terram</i>	III. 25
22. <i>Erunt vita animae tuae</i>	I. 42
32. <i>Abominatio Domini est perversus</i>	I. 34
IV. 15. <i>Declina ab ea, & transi</i>	III. 22
22. <i>Vita sunt invenientibus ea</i>	I. 42
V. 9. <i>Ne forte des alienis decorem tuum.</i>	III. 54
17. <i>Sint tibi soli</i>	Ibid.
VI. 32. <i>Corrumpit animam suam, qui fecerit illud.</i>	III. 12
VII. 6. <i>Per fenestram domus meae &c.</i>	In praef.
IIIX. 4. <i>Ad vos, ô viri, clamo</i>	Ibid.
11. <i>Omnia desiderabilia non aequabuntur ei</i>	III. 54
35. <i>Qui invenit me, invenit vitam</i>	I. 42
X. 21. <i>Stulti ob defectum cordis moriuntur</i>	I. 39
XI. 17. <i>Qui turbat carnem suam, crudelis est</i>	III. 42
XIV. 15. <i>Stultus credit omni verbo</i>	I. 62
XVI. 4. <i>Omnia fecit Dominus propter se</i>	III. 13
XVII. 16. <i>Ut quid est pretium in manu stulti</i>	I. 34
XIX. 3. <i>Stultitia hominis pervertit viam ejus</i>	III. 12
20. <i>Accipe disciplinam, ut sapiens fias</i>	I. 34
XXI. 25. 26. <i>Desiderium pigri interficit eum &c.</i>	Ibid.
XXII. 17. <i>Inclina aurem tuam, & audi</i>	In praef.
XXIII. 33. <i>Et cor tuum loquetur</i>	I. 65
XXIV. 13. <i>Comede, fili mi, mel</i>	I. 30
XXV. 11. <i>Sicut mala aurea.</i>	In praef.
16. <i>Si mel invenisti, comede</i>	I. 32
17. <i>Contine pedem tuum à domo amici tui</i>	III. 47
27. <i>Comedere mel multum, non est bonum</i>	I. 30. 32
XXVII. 1. <i>Quia nescis, quid paritura sit dies</i>	I. 7
11. <i>Omnem spiritum suum profert stultus</i>	I. 40
XXX. 12. <i>Est</i>	XXX. 12. Est

LOCORUM SCRIPTURÆ.

XXX. 12. Est generatio munda in oculis suis	III. 33
XXXI. 3. Ne des mulieribus robur tuum	I. 34
10. Mulierem strenuam quis inveniet	III. 8

J O B.

I. 1. Vir erat in terra Uz	III. 22
6. Et venerunt filii Dei	Ibid.
11. Nisi in faciem tuam maledixerit tibi	I. 37
II. 5. Tange ipsummet & carnem ejus	I. 18
6. Veruntamen animam ejus serva	III. 22
8. Et ipse sedebat in medio cineris	III. 23
III. 5. Habitet super illam nubes	I. 25
IV. 13. Inter cogitationes à visionibus nocturnis	I. 3
16. Dum constitit, non agnovi	Ibid.
16. Silentium & vocem audivi	II. 44
18. Ecce, in servis suis non credit	III. 13. 23
19. Etiam qui inhabitant domos luteas	III. 12. & 13. & 23
V. 6. Non egreditur de pulvere iniquitas	III. 12
7. Homo ad laborem natus est	Ibid.
II X. 6. Si purus & rectus fueris	III. 23
6. Eritq; principium tuum parvum	In præf. & III. 23
IX. 22. Unum est, propterea dixi	III. 23
X. 10. An non sicut lac coagulasti me	Ibid.
XI. 5. 6. 7. Quis det Deum loqui & c.	Ibid.
5. Et aperuit labia sua	I. 46
12. Homo vacuus efficitur cordatus	I. 39
12. Ut pullus onagri est homo	I. 34
XII. 12. In decrepitis est sapientia	III. 54
XIII. 9. An sicuti illuditis homini	I. 73
XIV. 20. Mutavit vultum suum	I. 2
XV. 15. Ecce, in Sanctis suis non posuit stabilitatem	III. 13
XX. 26. Omnes tenebræ absconditæ sunt	II. 30
XXI. 6. Si quando recordor, tùm terreor & c.	III. 23
6. Apprehendit carnem meam tremor	In præf.
21. Quia quæ erit complacentia ejus	III. 23
23. Iste morietur in fortitudine sua & c.	Ibid.
XXII. 5. An non malitia tua magna est	Ibid.
12. Nōne Deus in sublimitate Cæli	III. 14
21. Assuesce quæso cum eo	III. 51

I N D E X

XXIII. 13. <i>Anima ejus desideravit, & fecit</i>	III. 25
XXV. 3. <i>Num est numerus exercitibus ejus</i>	II. 11
6. <i>Quantò magis Homo vermis</i>	III. 12
XXVII. 6. <i>Non deflectet cor meum à diebus meis</i>	I. 39
XXIX. 12. <i>At sapientia undenam invenitur</i>	I. 34. & III. 54
XXX. 26. <i>Et venit malum</i>	I. 22
26. <i>Et venit caligo</i>	Ibid.
XXXI. 27. <i>Et seduxit sese in abscondito cor meum</i>	III. 46
XXXII. 1. <i>Et cesarunt tres Viri</i>	I. 67
9. <i>Non multi sapientes sunt</i>	I. 34. & 54
16. <i>Et steterunt, & non responderunt</i>	I. 13
XXXIII. 14. <i>Uno modo loquitur Deus</i>	III. 23
23. <i>Si fuerit apud eum Angelus interpres</i>	Ibid.
29. <i>En omnia ista facit Deus</i>	Ibid.
XXXIV. 20. <i>Subitò morientur</i>	Ibid.
21. <i>Oculi ejus super vias viri</i>	III. 17. & 23
24. <i>Conterit fortes</i>	Ibid.
XXXV. 11. <i>Qui docet nos de jumentis Terra</i>	III. 23
XXXVI. 11. <i>Si audiverint & serviverint</i>	I. 45
XXXVII. 6. <i>Dicit Nivi, esto Terra</i>	II. 26
21. <i>Nunc quoq; non viderunt lumen</i>	In Præfar.
XXXVIII. 7. <i>Cùm cantarent simul Stella matutina</i>	II. 5
13. <i>Ut apprehendat alas Terra</i>	I. 43
33. <i>Nunquid nōsti statuta Cœli</i>	II. 10
XLII. 5. <i>Auditu auris audiveram te</i>	III. 23
8. <i>Non loquimini ad me rectum</i>	Ibid.

R U T H.

II. 12. <i>Ad recipiendum te sub alas ejus</i>	I. 43
III. 9. <i>Et expandas alam tuam</i>	Ibid.
IV. 2. <i>Et accepit decem viros</i>	III. 49

C A N T I C.

I. 1. <i>Osculetur me osculis oris sui</i>	III. 51
4. <i>Trabe me post te, curremus</i>	III. 33
6. <i>Filii matris meæ irati sunt in me</i>	III. 54
16. <i>Etiam lectus noster virens</i>	II. 47
II. 15. <i>Corrumpentes vineas</i>	II. 43
V. 2. <i>Ego dormio, & cor meum vigilat</i>	III. 51

LOCORUM SCRIPTURÆ.

ECCLESIASTES.

I. 4. Terra autem in sæculum stat	II. 28
9. Nihil novi fit sub Sole.	II. 29
16. Et cor meum vidit	I. 4
II. 12. Qui jam fecerunt eum	II. 6
15. Dixi ego in corde meo	I. 65
III. 11. Omnia fecit pulchra in tempore suo	III. 25
14. Quicquid facit Deus	II. 28
19. Præstantia hominis præ bestiis nulla	I. 14
21. Quis scit spiritum filiorum hominum	Ibid.
IV. 17. Custodi pedem tuum, quando ibis	I. 5. & 32
V. 1. Quia Dominus est in Cælis	I. 59. & III. 52
VII. 17. Ne sis sapiens nimium	I. 32
24. Remotum quiddam est	In præfat. & I. 34
30. Tantummodò vide, hæc inveni	III. 12
IX. 14. Civitas parva, & homines in ea pauci	II. 22
X. 2. Cor sapientis ad dexteram ejus	I. 39
10. Si hebetatum fuerit ferrum	I. 34
20. Aves Cæli deferent vocem	II. 47
XII. 7. Spiritus hominis redit ad Deum	I. 40

T H R E N I.

I. 9. Immunditia ejus in alis ejus	III. 47
II. 9. Rex ejus & Principes ejus	II. 36
9. Etiam Principes ejus non invenerunt	II. 32
IV. 16. Facies Domini divisit eos	I. 37
V. 19. Tu Domine in sæculum permanes	I. 9. & 11. & II. 26

E S T H E R.

I. 17. Cùm egredietur Verbum	I. 23
V. 9. Et non surrexit, & movit se	I. 12
VII. 8. Verbum egressum est ex ore Regis	I. 23

D A N I E L.

II. 19. Tùm Danieli in Visione	II. 45
VI. 22. Deus meus misit Angelum suum	II. 6
VII. 1. Daniel somnium vidit	II. 43
1. Tùm scripsit somnium	II. 45
	16. Ac-

INDEX LOCOR. SCRIPTURÆ.

16. <i>Acceſſi ad unum ex adſtantibus</i>	II. 43
II X. 1. <i>Viſio apparuit mihi Danieli</i>	Ibid.
13. <i>Audivi unum Sanctum</i>	II. 44
16. <i>Audivi vocem Hominiſ inter illas</i>	Ibid.
27. <i>Et obſtupui ſuper Viſione</i>	II. 45
X. 6. <i>Et corpus ejus ſicut Tharſis</i>	II. 10
8. 9. <i>Et vidi Viſionem magnam &c.</i>	II. 41
XII. 7. <i>Et juravit per vitam Mundi</i>	I. 72

E S R A.

I. 1. <i>Quo ſinebatur Verbum Domini</i>	II. 45
---	--------

N E H E M.

IX. 6. <i>Et exercitus Cælorum adorant te</i>	II. 5
--	-------

I. C H R O N.

XII. 18. <i>Et Spiritus induit Amaſam</i>	II. 45
38. <i>Corde uno erant, ut conſtituerent</i>	I. 39
XXII X. 9. <i>Tu itaque Schelomoh fili mi</i>	III. 51
11. <i>Structura porticus</i>	I. 3
XXIX. 25. <i>Et magnificavit Deus Salomonem</i>	I. 10

II. C H R O N.

XV. 1. <i>Super Aſariam filium Obed</i>	II. 45
XX. 14. <i>Fuit ſuper eum Spiritus Domini</i>	Ibid.
XXIV. 20. <i>Spiritus Dei induit Zachariam</i>	II. 45
XXXVI. 16. <i>At illi ſubſannabant Angelos Dei</i>	II. 42

INDICIS LOCORUM SCRIPTURÆ

F I N I S.

INDEX

I N D E X

R E R U M P R Æ C I P U A R U M .

A

A B R A H A M quid docuerit 301	Aetas primorum Mundi hominum 325
Absurditates sententia alicujus non numero, sed pondere sunt dijudi- canda 250	Affectibus non est indulgendum 89
Accedere, Appropinquare, quo sensu de Deo dicatur 21	de Affinitate cum Gentibus non con- trahenda 507
Accidens nullum ultra momentum durare 153	Agens cum uno tempore agit, alio nō, unde id proveniat 233.
Accidentia se invicem non sustinere 158	& an mutationem in Agente infe- rat ibid.
de Accidentibus 152	Agnus in die Paschatis cur mactandus fuerit 481
Actio aequivoce dicitur de Materiatis & Abstractis 232	Ala Angelis attribuuntur 75
Actiones Dei omnes bona 353.411	Alia est natura rerum, quando gene- rantur, & quando perfecta sunt 227
Actiones finium ratione sunt quadru- plices 410	de Allegoriis Rabbiorum 473
Actiones Prophetarum, quas fecisse dicuntur, facta sunt in Visione Prophetia 322	Altare cur noluerit edificari Deus è lapidibus caesis 477
Actionum diversitas non arguit di- versitatem in agente 82	Altus quo sensu Deus appelletur 23
Adeps intestinorum cur prohibitus 495	de Amalekitis delendis 466
Adonaj 106	Ambitio & arrogantia 305
Adonaj dicitur de Angelis 107	Ambulare, Ire, quo sensu de Deo usur- petur 29
Aegyptii coluerunt signum Arietis 480	Amicis homo semper indiget 498
Aequalitas & proportio in creaturis 360	Amisse res restituenda 458
Aequitas & Justitia 500	Amore & Timore Dei cultus Divinus perficitur 424
de Aestimationibus & Anathematis 455	Analogice predicari quid 93
	A natura rei in Actu ad ejusdem na- turam in potentia existentis non licet argumentari 228
	Andelofeni excellentes Mathematici 205

I N D E X

Angeli sub variis figuris apparuerunt	2.73	Apprehensiones sensuum in lingua Ebraea confunduntur	65
Angeli quoque sub Mulierum specie apparuerunt	73	per Aquam quid intelligatur in historia Creationis	277
Angeli sub quibus formis apparuerint	202	de Aquis, quibus probabatur Mulier declinans	499
Angeli an propter hominem creati	357	Arabes quomodo desertum appellent, per quod Israëlita profecti	512
Angeli unius longitudo quanta	209	Arboris Vita magnitudo	281
non omnes Angeli sunt stabiles & permanentes	202	Arca super humeros cur portanda fuerit	479
cur Prophetæ Angelis corpora & actiones corporeas attribuerint	73	quare coram Arca iusserit ponere candelastrum	477
Angelis cur forma Animalium irrationalium attribuatur	74	cur supra Arcam iusserit duorum Angelorum formam facere	476
Angelus quid significet	200	Aristoteles non credidit, rationes suas pro Aeternitate Mundi esse demonstrativas	184
dicitur de motu animalium irrationalium ibid. de elementis ibid. de Legatis hominum ibid. de Prophetis ibid. de Intelligentiis abstractis ibid. de facultatibus vitalibus & animalibus	ibid.	Aristotelis sententia de Mundo	219
Angelus unus unum habet tantum munus & operationem	202	Aristotelis rationes pro Aeternitate Mundi 220. non credidit illas esse demonstrativas	223.224.225.
Anima quò sensu Deo attribuitur	59	sunt dialectica	227
de Animalium faciebus apud Ezechielem 332. de illorum figura seu forma. 333. motu	334	quæ Aristoteles scripsit de rebus sublunariis, vera sunt: contra, quæ de cælestibus corporibus	249.
de Anno Intermissionis & Jubileo	454	250	
Anthropopathia	30.43	Aristoteles quomodo crediderit, Mundum necessariam habere existentiam	243
Antiquitas Mundi cur non credatur cum Aristotele	257	Artium liberalium usus in Theologia	45.46
Apprehensio rerum incorporearum est difficilis	73	Ascendere quo sensu de Deo dicatur	14
Apprehensio Intellectus est imperfecta	37	Affaria secta	133
Apprehensionis Dei gradus	98	in Astronomia non omnia sunt demonstrativa	210
		de Atomis	149
		Attributa & nomina corporea cur	Deo

R E R U M.

<i>Deo adscribantur</i>	31		C
<i>Attributa Affirmativa cum Negativis quomodo convenient</i>	96.	<i>Cæli cur vocentur solum</i>	13
<i>modo inter se differant</i>	ibid.	<i>Cæli quo sensu dicantur sedere</i>	16
<i>non recte Deo attribui</i>	ibid.	<i>Cæli & Elementorum non est una materia</i>	237
<i>periculosa</i>	104	<i>Cæli, Terra, Solis, Luna, Stellarum, &c. commorio, destructio vel mutatio quid significet</i>	265
<i>qualia sint Attributa, quæ Deo in Scriptura attribuuntur</i>	84	<i>principium motus Cæli est anima</i>	194
<i>cur in precationibus adhibeantur Attributa affirmativa</i>	101	<i>ex motu Cæli probatur existentia Creatoris</i>	191
<i>Attributis affirmativis à Deo elongamur</i>	99	<i>Cælum habet Intellectum</i>	195
<i>Attributa Negativa sunt vera Attributa</i>	95	<i>Cælum habet Appetitum</i>	ibid.
<i>Attributis Negativis potest describi Deus</i>	96	<i>Cælum habere Animam</i>	194
<i>vis Attributorum Negativorum</i>	103	<i>Cælum & Terra simul creata</i>	275
<i>Audire quo sensu Deo attribuat</i>	63	<i>Carnem cum lacte comedere cur non licuerit</i>	496
<i>Aves cur offerre jusserit</i>	481	<i>Castra cur munda haberi voluerit Deus</i>	467
		<i>Causa disensionum & controversiarum</i>	39
B		<i>Charitas erga proximum</i>	437
<i>Baruch cur non potuerit prophetare</i>	286	<i>de Circumcisione</i>	505
<i>Βασιλογία in Oratione</i>	101	<i>Clementia plura decet facere opera quam pœna</i>	89
<i>de Bestia, quæ hominem occidit</i>	457	<i>Cogitationes de peccato graviores sunt peccato ipso</i>	348
<i>de Bestia, cum qua homo rem habuit</i>	ibid.	<i>Coma cur prohibita fuerit</i>	447
<i>cum Bestia commisceri cur non liceat</i>	502	<i>de Comestione rerum sacrarum</i>	482
<i>Bileam qualis Propeta fuerit</i>	318	<i>Confusio verborum Anomalorum in lingua Hebræa</i>	121
<i>Bileami historia contigit in Visione Prophetiæ</i>	310	<i>de Congressibus illicitis cum fœminis</i>	502
<i>Bonum quid vocemus</i>	365	<i>Consuetudinis quanta vis</i>	39
<i>Bonum esse de quânam re dicatur</i>	278	<i>Convivia non precepta in Lege vivant Sancti</i>	348
<i>quia Bonum, cur non dicatur in operibus secundi diei</i>	ibid.	<i>Cor quo sensu Deo attribuat</i>	58.
<i>de Bove cornupet.</i>	457	<i>ex membris internis nullum præterea ipsi attribuitur</i>	66

I N D E X

<i>in Corde suo dicere quid</i>	36.	<i>est sine modo</i>	359
<i>Corporeitas à Deo removenda</i>	90	<i>Deus nequit desiniri</i>	78
<i>remotio Corporeitatis per Cabbalam</i>		<i>ab operibus potest Deus describi</i>	82
<i>tradenda</i>	50	<i>Deus omnium rerum finis ultimus</i>	127
<i>Corpus aquivocè dicitur de superiori-</i>		<i>Deus est Forma Mundi ultima</i>	126
<i>bus & inferioribus</i>	237	<i>Deus est Intellectus, Intelligens, & In-</i>	
<i>Corruptio omnis accidit ex parte ma-</i>		<i>telligibile</i>	121
<i>teria</i>	344	<i>Deus est immutabilis</i>	16
<i>Creare dicitur etiam de Privationi-</i>		<i>Deus nullas habet qualitates</i>	79
<i>bus</i>	352	<i>Deus nō potest desiniri à loco vel tem-</i>	
<i>in Creationis historia non omnia se-</i>		<i>pore</i>	80
<i>cundum litteram intelligenda</i>		<i>Deus non omnino sustulit cultus Ido-</i>	
273		<i>lolarricos, sed illos à rebus creatis ad</i>	
<i>Cultus Dei principalis quis</i>	515	<i>se transtulit</i>	432
<i>Cupiditatum extinctio est de Inten-</i>		<i>Quomodo Deus dicatur movere Cœ-</i>	
<i>tione Legis</i>	437	<i>lum</i>	195
<i>Cura domestica rei familiaris impe-</i>		<i>Cur Deus vocetur Rupes</i>	19
<i>diunt hominem in Apprehensione</i>		<i>Cur Deus vocetur Zelotypus, Vindex,</i>	
<i>rerum Divinarum</i>	50	<i>Iraescens</i>	88
<i>de Custodia circa Sanctuarium</i>	477	<i>Cur Deus vocetur Misericors</i>	ibid.
<i>de Custodibus</i>	469	<i>Cur Deus vocetur Gratosus</i>	ibid.
D		<i>Deus cur Vita Mundi</i>	127
<i>de Damnis illatis</i>	456	<i>Deus quomodo dicatur fuisse, ante-</i>	
<i>Danjel cur non inter reliquos Prophe-</i>		<i>quam crearet Mundum</i>	216
<i>tas numeretur</i>	318	<i>Deus gubernat Mundum per Angelos</i>	
<i>Danjelis liber cur relatus sit inter Ha-</i>		200	
<i>giographos</i>	319	<i>Deus an nōrit omnia particularia</i>	
<i>David cur non inter Prophetas nume-</i>		372.373. Philosophorum objectio-	
<i>retur</i>	318	<i>nes, contra universalem Dei scien-</i>	
<i>Decem præcepta cur numero singulari</i>		<i>tiam omnium particularium</i>	374
<i>concepta sint</i>	287.	<i>Deus scit possibilia</i>	392
<i>in promulgatione illorum populus</i>		<i>An nulla sit proportio inter Deum &</i>	
<i>vocem vel sonum tantum audivit</i>		<i>Creaturas ejus</i>	81
287.288		<i>cur Prophetæ Deum nobis describant</i>	
<i>Decimarum secundarum ratio</i>	453	<i>Audientem, Loquentem, Agentem,</i>	
<i>Denominatio vel descriptio rei alicu-</i>		<i>Animam habentem</i>	65
<i>jus fit quinque modis</i>	78	<i>Diabolus nullam habet potestatem in</i>	
<i>Descēdere quo sensu de Deo dicatur</i>	14	<i>Animam hominis</i>	398
<i>Desiderium rerum non-necessarum</i>		<i>to Dicere in historia Creationis su-</i>	
		<i>mitur</i>	

R E R U M.

mitur pro Voluntate Dei	118	Deus	129
Dies Domini magnus & terribilis		libellus Esther per Sp. S. scriptus	317
quid	271	Exire quo sensu de Deo usurpetur	28
de Diebus festis	471	Existencia est Entis accidens	93
à Difficilioribus non est incipiendum		Existencia Dei quomodo in Libris sa-	
44		cris pro vulgo demonstratur	64
Discerptum cur prohibitum	495	Existencia rei alicujus quomodo de-	
Discipuli Prophetarum, cur Filii Pro-		monstratur	63
phetarum	11	Expansa duo sunt	205
Diversa semina & plantas simul sere-		Ezechielis apprehensio sui triplex	
re vel plantare cur non licuerit	451	340	
Divinandi & coniectandi facultas		Ezechielis & Jesaja apprehensio ea-	
299. illius causa 16. in Prophetis		dem	341
est fortissima	ibid.		
de rebus Divinis occultè est loquen-		F	
dum	20	Facie ad faciem, quid significet	55
res Divina sunt modestè tractanda		Facultas Imaginatrix vocatur Ange-	
9.10.		lus	202
Doctores Legis cur honorandi	443	Festorum ratio	489
E		Fides quid sit	75
Ebriositas quantum vitium	348	Figmentum malum & figmentum	
Eccentra	252	bonum	398
Ecclesiastes Salomonis	262	Filia vocis	311
Nomen Dei Ehjeh ascher Ehjeh	113	Finis hujus rerum Universitatis	362
quatuor Elementorum ordo à Mose		Formarum causa Efficiens	214
recensetur	277	Fortitudo & Magnanimitas	298.
R. Elieseris dictum de creatione Cœli		in Prophetis fortis est	299
& Terra	258	Fructuum quarti anniratio	453
Eliseus cur vocetur Sanctus	348	G	
Elohim dicitur de Judicibus	199.	quomodo omnia, quæ Generantur, e-	
cur dicatur de Deo & de Angelis		tiam corrumpantur	260
ibid.		Gloria Domini quid significet	115
Enthusiasmi	297	cur Gustus & Tactus non attribuan-	
Entia omnia in tres partes dividun-		tur Deo, cum reliqui sensus ei tri-	
tur	210	buantur	69
Entia singula propter se, non propter		H	
aliud, creata sunt	364	Habitare quo sensu de Deo dicatur	30
Epicycli	252	de Hereditatibus	469
Equitare Cœlos quo sensu dicatur		Hereticus quis	54
		Hagiographa cur Ketbubhim	317

I N D E X

<p>de Historiâ diluvii, Sodoma item & Gomorrha 509</p> <p>Homo est animal politicum 303</p> <p>Homo est exigua Mundi pars 355</p> <p>Homo cur Microcosmus 145</p> <p>Homo non est finis hujus universi 364</p> <p>Homo cur non debeat erectâ staturâ incedere 524</p> <p>Homo quomodo Deum magnificet 116</p> <p>Homo cur dicatur ad Imaginem & similitudinem Dei creatus 3</p> <p>Homo Intellectu præditus fuit ante lapsum 4</p> <p>Homo Intellectu carens non est Homo 11</p> <p>de Hominis creatione 279</p> <p>Homines cur capita detegere non debeant 524</p> <p>Humeri cur Deo non attribuantur 67</p> <p>de Humilitate 524</p> <p>Hyperbolæ Prophetarum 325</p>	<p>777 est Schem hammephorasch 106</p> <p>Ignorantia & Educatio non excusant 54</p> <p>Ignorantia multorum malorum causa 354</p> <p>Imaginatio fortior in quiete sensuum 293</p> <p>Imaginatricis facultatis perfectio requiritur ad Prophetiam 292</p> <p>Imperfectiones humana non attribuantur Deo 31</p> <p>an ex Impiorum prosperitate sequatur, Deum res humanas ignorare 387</p> <p>de Impossibilibus 371. non attribuantur ea Deo 371</p> <p>quomodo Inanimata Deum magnificent 116</p> <p>Incorporeitas Dei creditur ob duas causas 257</p> <p>Incorporeitatis Dei demonstratio 190</p> <p>Individuorum inter homines varietas 304. 346. illius causa 304</p> <p>non dari Infinitum 163</p> <p>Influentia Divina 296</p> <p>Influentia quid 214. 215. cur sic vocetur actio abstractorum 215. dicitur de actione Creatoris ibid.</p> <p>Intellectus agens quomodo agat 232</p> <p>Intellectus cōjungit Deum & nos 516</p> <p>Intellectus vocatur Cherubinus 202</p> <p>non est defatigandus Intellectus iis, quæ captum ejus superant 41</p> <p>Intellectus, Intelligens & Intelligibile est idem in omni eo, quod actu intelligitur 123</p> <p>Intellectui aquæ ac sensibus accidit defatigatio 40</p>
<p>I</p>	
<p>Fab 114</p> <p>Idola cur Tzelamim 2</p> <p>Idololatræ quo animo Idola colant 53</p> <p>Idololatrarum astutia & calliditas 448</p> <p>Idololatria sublatio præcipua Legis intentio 424</p> <p>propter Idololatriam dicitur Deus irasci & zelotypiâ affici 52</p> <p>ex Idolis emolumentum capere cur non liceat 447</p>	<p>Intel-</p>

R E R U M.

<i>Intelligentia</i>	196	<i>runt Efficientem quam Causam</i>	
<i>Intelligentiarum numerus</i>	<i>ibid.</i>	<i>appellare</i>	124
<i>Invocationem sui cur praceperit Deus</i>		<i>Loquentium primorum scopus & intentio</i>	134
443		<i>Loquentes Ismaëliitarum unde trahant originem</i>	133
<i>de Jobo & ejus afflictionibus</i>	395	<i>Loquentium precipua fundamenta</i>	135. dubia sunt & incerta <i>ibid.</i>
<i>scopus libri Jobi</i>	405	<i>Loquentium rationes pro Novitate Mundi</i>	165
<i>Jofua cur noluerit, ut Jericho reedificetur</i>	512	<i>Loquentium rationes pro unitate Dei</i>	172
<i>Iraſci quare Deus dicatur non Iraſci debemus perſonis, ſed vitiis</i>	52	<i>Loquentium argumenta contra corporeitatem Dei</i>	176
89		<i>Loquentium principia</i>	148
<i>Judices Iſraëlis in quo gradu Prophetarum ſint conſtituti</i>	316	<i>Luna vim habet in Aquam</i>	207
<i>Jurandum cur non ſit per Nomen Dei</i>	443	<i>Lux primi diei</i>	276
L		<i>Lux & Tenebra cauſæ generationis & corruptionis</i>	199. 279
<i>Leges Prophetica ſunt triplices</i>	305	M	
<i>Leges odio habentur ab hominibus prophanis</i>	303	<i>de Maſtatione Animalium</i>	496
<i>Legis intentio</i>	417	<i>Magos ſeu Veneficas in ſpecie cur Deus jubeat occidere</i>	445
<i>Legis Moſaica perpetuitas</i>	301. nobilitas <i>ibid.</i> perfectio	<i>Magi cur occidendi</i>	<i>ibid.</i>
<i>Legis uſus</i>	304	<i>nullum opus Magicum ſine ſiderum reſpectu perficitur</i>	<i>ibid.</i>
<i>de Lepræ pollutione</i>	494	<i>Magorum operum ſpecies tres</i>	444
<i>Levijathan quid</i>	404.	<i>Magus omnis eſt Idololatra</i>	445
<i>Leviratus</i>	500	<i>Magis & minus de quibus dicatur</i>	92
<i>Levita propter vocem inepti cenſebantur</i>	478	<i>Malkut</i>	462
<i>Libellus repudii</i>	499	<i>cum Maſculo congregari cur non liceat</i>	502
<i>Liberi per ignem non traducendi</i>	449	<i>Maſſal quid</i>	206
<i>Libido quantum peccatum</i>	348	<i>Mathematicarum diſciplinaram uſus</i>	161
<i>Lingua Hebraea cur Sancta</i>	349. <i>illius verecundia</i> <i>ibid.</i>	<i>de Malis</i>	353
<i>Loca Scriptura, qua de interitu Mundi docere videntur, eſſe parabolica</i>	264	<i>Mala ſunt privationes</i>	<i>ibid.</i>
<i>Loquentes</i>	124. cur Deum maluerint	<i>Mala per ſe non facit Deus</i>	<i>ibid.</i>
		<i>Mala, qua Homini eveniunt, proveniunt</i>	

I N D E X

<i>niunt ab ipso met homine</i>	356	<i>secta Muatzali, vel Maharazela,</i>	
<i>Mala quae piis accidunt, unde prove-</i>		<i>h.e. separatorum</i>	133
<i>niant</i>	520	<i>Mulier menstruata cur prohibita</i>	503
<i>an plura sint Mala quàm bona</i>	354.	<i>de Muliere formosa captiva</i>	467
355		<i>de Muliere suspecta marito suo de ad-</i>	
<i>Malorum tres species</i>	356	<i>ulterio</i>	499
<i>Materia bona est donum Dei</i>	347	<i>Mulieri cur non gestare liceat vesti-</i>	
<i>Materia impedit apprehensionem abs-</i>		<i>menta Viri</i>	447
<i>tractorum</i>	350	<i>Mundities externa corporis etiam</i>	
<i>Materia prima an sit generabilis &</i>		<i>spectatur in Lege</i>	438
<i>corruptibilis</i>	229	<i>Mundi & hominis comparatio</i>	139
<i>Mel in sacrificiis cur prohibitus fuerit</i>		<i>differentia inter Mundum & Homi-</i>	
481		<i>nem</i>	146
<i>Membra generationis non sunt cor-</i>		<i>Mundus inferior regitur à Mundo</i>	
<i>rumpenda</i>	507	<i>superiori</i>	206
<i>de Membro animalis vivi</i>	496	<i>Mundus inferior regitur à virtutibus</i>	
<i>Membra corporis cur Deo attribuan-</i>		<i>Cœli</i>	199
<i>tur</i>	65	<i>Mundum habere Motorem, eumq̄</i>	
<i>ex Membris internis nullum nisi cor</i>		<i>unum, incorporeum & aeternum</i>	
<i>Deo attribuitur</i>	67	184	
<i>Membrorum in corpore humano sub-</i>		<i>Mundus non est creatus in principio</i>	
<i>ordinatio</i>	431	<i>temporis</i>	275
<i>de Mercenariis</i>	469	<i>Mundi interitum non credendum esse</i>	
<i>Metaphora Prophetarum</i>	326	<i>necessarium</i>	260
<i>Miliaria Legis quanta</i>	368	<i>Mundus ipse docet, quòd sit ex Inten-</i>	
<i>Mincha sacerdotis cur comburenda</i>		<i>tionem factus</i>	236
<i>fuerit</i>	483	<i>de Mutuante & Mutuum accipiente</i>	
<i>Mincha quare cum oleo & simila</i>		455	
<i>miscende fuerint</i>	482	<i>multa Mystera divina perierunt in-</i>	
<i>de Miraculis</i>	271	<i>ter Judæos; & quibus de causis</i>	
<i>Miracula Mosis, & aliorum Prophe-</i>		132	
<i>tarum quomodo differant</i>	291	N	
<i>Mixtio Elementorum est causa re-</i>		<i>de Narrationibus quibusdam in Scri-</i>	
<i>rum innovatarum in hoc Mundo</i>		<i>ptura, quæ nullam videntur utili-</i>	
213		<i>tatem habere</i>	508
<i>Modestia Mosis</i>	9	<i>de Nasireatu</i>	497
<i>Mosis virtus heroica unde</i>	317	<i>res Naturales vocantur opus Dei</i>	119
<i>ante Mosen nemo fuit, qui dixit,</i>		<i>Nullas res Naturales esse per accidens</i>	
<i>Deum secum esse loquutum</i>	113	242	

Neces-

R E R U M.

Necessaria majori in copiâ habentur	Orbes cœlestes esse animatos	198
quàm non necessaria	Orbes cœlestes an propter Hominem	
de Necessitate rerum existentium,	creati	366.368
quam statuit Aristoteles	Orbes cœlestes intelligunt operationes	
de Nervo femoris	suas	203
de Nido avium	Orbium cœlestium Musica & har-	
Nomen DEI quid significet	monia	204
Nomen duodecim litterarum	Organa nutritionis & alimenti cur	
cur occultatum fuerit	Deo non attribuantur	67
Nomen quadraginta-duarum litte-	versùs Orientem adorârunt antiqui	
rarum		475
Nomina Dei in amuletis à Magis u-	Oscules Dei tantùm vocantur Idolola-	
surpata sunt ficta & ementita	tra	90
208		
	P	
	Panis cur offerendus fuerit	481
Oblationes cur perfectæ esse debuerint	Parabola Prophetarum	312
481	de festo Paschatis	471
Oblationes non principaliter inten-	de Paschatis ritibus	483
duntur à Deo in præceptis	Passio à Deo removenda	91
435	Peccatum quando gravius, tantò vi-	
Oblationes, quas Zabaisita Soli offere-	lior ejus oblatio	486
bant	qualia sunt Peccata, tales sunt illo-	
424	rum expiationes	487
Oblationum & decimarum ratio	Peccatorum frequentium pœnæ gra-	
453	viores	460
Obscœnitas sermonis quantum vitium	de festo Pentecostes	471
349	Perfectionem duplicem habet Homo,	
Oculus quo sensu DEO attribuitur	anima & corporis	417
62	Perfectiones humana cur Deo attri-	
Ogi historia	buantur	31
325	Perfectiones quatuor Hominis	528
Olam non semper significat Aeterni-	Phantasia & Imaginatio cur non at-	
tatem	tribuantur Deo	70
262	Philosophia ignorantia & imperitia	
de Olei unctionis utilitate	inter Judæos hodiè	202
479	cur Philosophi Deum potius causam	
Onkeli paraphrasis in aliquot locis	quàm efficientem appellârint	125
depravata	Philosophi gentiles occultè de suis	
72	principiis docuerunt	20
Onkelos quomodo exponat τὸ Videre		
& Audire de Deo		
71		
Onkelos diligens fuit in removenda		
corporeitate		
32		
Onkelos accepit suas expositiones à R.		
Eleasare & R. Jehosua		289

I N D E X

Philosophorum propositiones ad demonstrationem Existentiæ, Incorporeitatis, & Unitatis Dei	180	Præcepta prima Dei non fuerunt de oblationibus & sacrificiis	436
Philosophorum sententiæ de Mundo	217	Præcepta non sunt accommodata ad singula Individua	439
Planta an propter hominem & reliqua animalia creata sint	366	Præceptorum divisio in quatuordecim classes	440
Plato quomodo crediderit, Cælum esse generabile & corruptibile	218	Præceptorum omnium finis & scopus	419
Platonis sententiæ de Mundo	257	Præcepta Mosaica an finem habeant	414
Plenum quomodo de Deo dicatur	23	Præceptorum rationes multas didicisse author ex fide & ritibus Zabaitarum	424
Pœna ejus, qui coactè peccat	464.	Præcatio & invocatio sunt præstantiores cultus quàm oblationes	435
ejus, qui ex errore ibid. qui per superbiam	465. qui manu elatâ ibid.	Primitiarum ratio	453
Pœna propter quatuor causas exasperantur & mitigantur	461	Primum & principium quomodo differant	274
Pœnarum quatuor gradus	ibid.	Princeps hujus Mundi	201
Pœnitentiæ cur præcepta	443	de Principio Anni	471
Pœtarum & Oratorum licentiæ	101	Privatio à Deo removenda	91
Politici unde	296	Privatio dependet per accidens ab operatione Efficientis	352
Pollutio vocatur Transgressio peccatorum	493	Privationes esse res existentes	156
Pollutio dicitur equivocè de tribus rebus	493	Privationes habituum non agnoscunt Loquentes	351
Pollutis cur non licuit ingredi in Sanctuarium	491	in Probabilibus utraq; sententiæ aquâ lance expendenda	251
Porci cur prohibiti	495	conditiones requisitæ ad judicandum de quæstionibus Probabilibus	ibid.
Possibilitas loquentium	158	de Profectionibus Israëlitarum	511
Præcepta primæ classis	442. secundæ classis	444. tertiæ classis	452. quartæ classis
	ibid.	quintæ classis	456. sextæ classis
	459. septimæ classis	468. octavæ classis	470. nonæ classis
	474. decimæ classis	ibid. classis undecimæ	480. duodecimæ classis
	490. classis decimæ-tertiæ	495. classis decimæ-quartæ	498

R E R U M.

<p>Propheta adhibent nonnunquam vocabula quaedam Etymologia ipsorum respectu 274</p> <p>Prophetarum ante Moſen docendi ratio 301</p> <p>Propheta poſt Moſen quomodo docuerint 302</p> <p>Propheta vocantur etiam falſi Prophetae 287</p> <p>Propheta vocantur Angeli 19</p> <p>Prophetae demonſtrârunt exiſtentiam Dei è Cœlis & Stellis 240</p> <p>Prophetia quid ſit 292. quid ad eam requiratur ibid. & 294</p> <p>de Prophetia ſententia tres 284</p> <p>Prophetia Moſis quomodo differat à Prophetia aliorum Prophetarum 290. 291</p> <p>de Prophetia gradibus 315</p> <p>Prophetia auferitur à Prophetis ante mortem 316</p> <p>Prophetia ceſſat tempore luctûs & triſtitie 295</p> <p>de Prophetia multi gloriantur, qui eam non habent 305</p> <p>quo ſenſu alii Deo Propinqui, alii ab eo Remoti eſſe dicantur 104</p> <p>Propoſitum & conatus peccandi in quibus caſibus morte mulctatus fuerit 458</p> <p>Proprietates Dei quomodo à noſtris differant 51</p> <p>de Providentia Dei 375. ſententia Epicuri ibid. Ariſtorelis 376. ſectæ Aſſariae 377. ſectæ Mahatazela 378. Legis 379. Authoris 381</p> <p>Providentiam non eſſe aequalem erga omnes & ſingulos homines 385</p>	<p>de Providentia Dei erga Patriarchas & alios pios ibid.</p> <p>Pſeudo-propheta quomodo probari poſſint 306</p> <p>Pueri & Juvenes cur non ſint docendi de ſecretis Legis 49</p> <p>Pueros & communem plebem quid de Deo docere liceat & quid non 51</p> <p>Pueros, quos vocent Hebraei 286</p> <p>de Purificationibus 491</p>
<h2 style="margin: 0;">Q</h2>	
<p>Qualitatum quatuor genera 79</p> <p>de numero Quaternario 208</p> <p>Quatuor Elementa virtutes accipiunt à quatuor globis figuratis 207</p> <p>Quatuor genera Virtutum à Spheris ad nos promanantium 208</p> <p>de Quatuor ſpeciebus frondium in die Tabernaculorum 473</p>	
<h2 style="margin: 0;">R</h2>	
<p>Raptoris poena cur mitior poenâ furis 461</p> <p>de Recenſione familiarum & ſtirpium filiorum Seir 510</p> <p>de Redemptione rei ſanctificata 482</p> <p>Reges Edom cur recenſeantur 510</p> <p>de Rotarum formis apud Ezechielem 335. motu 336</p>	
<h2 style="margin: 0;">S</h2>	
<p>de Sabbatho 470</p> <p>Sabbathum cur celebrandum ſit 283</p> <p>Sacerdotes non niſi magnâ neceſſitate mortuis ſe polluere auſi fuerunt 493</p> <p>Sacerdotes cur femoralia geſtare & per gradus ad Altare non aſcendere debuerint 477</p>	

I N D E X

<i>Sacerdoti Armum, Maxillam & Ventr- triculum cur destinârit Deus</i>	453	<i>Sanguinis cultus cur per effusionem, non per collectionem ejus peracti fuerint</i>	485
<i>conditiones requisita in Sacerdotibus</i>	478	<i>Sanguini mundationis vim attri- buit Lex</i>	484
<i>quales uxores Sacerdotibus prohibita fuerint</i>	507	<i>de Sanguine operiendo</i>	497
<i>Sacrificia pro peccato cur hirci fue- rint</i>	487	<i>Sapientes gentiliū vincunt Sapientes Israëlis in rebus Astronomicis</i>	204
<i>de Sacrificiis pro peccato</i>	482	<i>cur Sapientes occultè de Secretis Legis loquuti sint</i>	43
<i>de Sacrificiis pacificis</i>	ibid.	<i>Sapientia vocatur Aqua</i>	37.
<i>in Sacrificiis cur Deus jusserit offerre oves, boves, hircos</i>	480	<i>cur</i>	44
<i>Sal cur praceptus fuerit in Sacrificiis</i>	481	<i>Sapientia comparatur cum Melle</i>	41
<i>Salomon cur non inter Prophetas nu- meretur</i>	318	<i>privatio Sapientia vocatur fames & fitis</i>	37
<i>Salomon comparat materiam cum adultera</i>	345	<i>Sapientia & Vita in Deo idem</i>	84
<i>de Salomone cur dicatur, quòd sapien- tior fuerit omni homine</i>	528	<i>Schaddaj</i>	114
<i>Salomonis dicta pro aternitate vel aterna duratione Mundi</i>	262	<i>Schemi & Heberi Schola</i>	309
<i>Salomonem non credidisse Antiquita- tem Mundi</i>	ibid.	<i>Scientia Dei est una & immutabilis 390. an versetur circa infinitum ibid.</i>	390.
<i>Sammaël vocatur Satan</i>	280	<i>Scientia Dei quomodo à Scientia no- stra differat</i>	392. 393. 394
<i>Sancta non permutanda</i>	482	<i>Scientia Dei modus scitu nobis est im- possibilis</i>	394
<i>Sancta levia</i>	ibid.	<i>Scientia naturalis utilitas</i>	91
<i>Sanctitas spectatur in Lege divina</i>	437	<i>Scorta cur prohibita sint</i>	498
<i>Sanctuarii finis</i>	491	<i>Secreta Legis quibus tradenda sint</i>	49
<i>Sanctuarii locus cur non apertè in Lege indicetur</i>	475	<i>Secreta Legis non sunt revelanda</i>	330
<i>Sanctuarium cur vocetur solium</i>	13	<i>Sedere quo sensu de Deo dicatur</i>	16
<i>Sanctuarium fuit versùs Occidentem</i>	475	<i>Sensus errare</i>	164
<i>Sanguis & morticinum</i>	495	<i>Sensus tactus turpissimus</i>	294
<i>Sanguinis esum cur tam severè Lex prohibuerit</i>	484	<i>Sententia de Novitate Mundi cur optima</i>	257
<i>Sanguinis comestio prohibita sub pœ- na excidii</i>	462	<i>Sententia tres de Antiquitate & No- vitate Mundi</i>	215
		<i>Septenarius sumitur pro multitudine</i>	267
		<i>Sermo quâ ratione Deo attribua- tur</i>	

R E R U M.

<i>tur</i>	117	<i>Quario</i>	478
<i>de Serpente, qui decepit Evam</i>	280	<i>Summus Sacerdos cur nunquam ausus fuerit mortuis se polluere</i>	493
<i>de Servis & Servitutibus</i>	455	<i>Surgere quo sensu de Deo dicatur</i>	17
<i>de Signis ruminatationis cibi & fistionis unguularum</i>	495	T	
<i>Similitudo quid sit</i>	92	<i>de festo Tabernaculorum</i>	471
<i>Similitudo inter quae sit</i>	ibid.	<i>Tabula Legis cur vocentur opus Dei</i>	119. item scripta digito Dei ibid.
<i>Similitudo omnis à Deo removenda</i>	91	<i>Talionis poena</i>	459
<i>Solis vis in Ignem</i>	207	<i>Talmudici quomodo Corporeitatem à Deo removeant</i>	68
<i>Solitudo quam utilis & necessaria ad cultum Dei</i>	516	<i>Targum quomodo soleat interpretari phrasas, quae Deo corporeitatem adscribere videntur</i>	25
<i>Somnium & Prophetia non differunt specie</i>	293	<i>Templum adificare cur Deus jusserit</i>	475
<i>de Spadonibus & Eunuchis</i>	507	<i>de Tempore</i>	149
<i>an Sphaera Veneris & Mercurii sint supra vel infra Solem</i>	205	<i>Tempus est accidens</i>	216
<i>Sphaerarum & Stellarum non est una materia</i>	240	<i>Tempus non fuit ante creationem Mundi</i>	275
<i>Sphaerarum motus causae quatuor</i>	207	<i>Temporis doctrina cur sit tam abstracta</i>	217
<i>Sphaerarum numerus tempore Aristotelis non fuit cognitus</i>	205	<i>per Tenebras intelligitur Ignis elementaris</i>	276
<i>de Sphaerarum magnitudine sententia Hebraeorum</i>	370	<i>Tentationis in Lege sexies fit mentio</i>	405
<i>Spiritus quo sensu de Deo dicatur</i>	59	<i>de Tentatione quid Vulgus sentiat</i>	406
<i>Spiritus Domini quid sit</i>	316	<i>Tentationum finis</i>	ibid.
<i>Stare quo sensu de Deo dicatur</i>	18	<i>de Tentatione Abrahami</i>	408
<i>in Statutis gentium cur non incedendum</i>	451	<i>Terra aequivoce dicitur</i>	276
<i>Stella vocabantur ab Antiquis figurae, imagines</i>	206	<i>Tetragrammaton nomen de quam re doceat</i>	107
<i>Stellarum & Planetarum vis in hac inferiora</i>	ibid.	<i>de Thammus Pseudo-propheta</i>	426
<i>cur Studiorum cursus non sit à Theologia incipiendus</i>	44	<i>Theorici unde oriantur</i>	296
<i>Substantias Individuas perfici in accidentibus</i>	152	<i>Timor Dei, est finis Legis</i>	409
<i>Suffitus cur faciendus fuerit in San-</i>		<i>Trium primorum annorum fructus cur comburendi fuerint</i>	450
		<i>Trium rerum vox transit ab una</i>	

I N D E X

<p><i>extremitate Mundi ad alteram</i> 204</p> <p style="text-align: center;">V</p> <p><i>de Vacca rufa</i> 494</p> <p><i>Vacuum</i> 149</p> <p><i>Varietas tam Specierum, quam Individuorum unde proveniat in Entibus</i> 236</p> <p><i>de Venditionibus</i> 468</p> <p><i>Venire quo sensu de Deo dicatur</i> 25</p> <p><i>Verba ab Angelis prolata ita saepe referuntur, ac si Deus illa protulisset</i> 33</p> <p><i>Vestimenta heterogenea cur Lege fuerint prohibita</i> 447</p> <p><i>Vestimenta sacra cur tota contexta sine futurâ esse debuerint</i> 479</p> <p><i>Veteres numerârunt quinque Orbes</i> 206</p> <p><i>Via Amorum quid</i> 446</p> <p><i>Via Dei sunt opera Dei</i> 87</p> <p><i>Videre quo sensu de Deo dicatur</i> 5</p> <p><i>Vinum in Sacrificiis cur adhibitum fuerit</i> 489</p> <p><i>Viso</i> 293</p> <p><i>Viso Prophetica quid sit</i> 307</p> <p><i>Vitia oriuntur ex materia: Virtutes ex forma</i> 345</p> <p><i>de Vitula decervicata</i> 458</p> <p><i>Unitas & multitudo Entis accidentia</i> 94. <i>sed non in Deo</i> ibid.</p>	<p><i>Unitatis Dei demonstratio</i> 190</p> <p><i>Vocabula non sunt naturalia</i> 282</p> <p><i>Voci attribuitur Clamare & Loqui</i> 26</p> <p><i>Volatus cur non attribuatur Deo</i> 74</p> <p><i>cur Volatus præ aliis motibus animalium Angelis attribuatur</i> 74</p> <p><i>de Votis</i> 497</p> <p><i>Uxorem cur repudiare liceat</i> 499</p> <p><i>Uxorem propriam diffamantis pœna</i> 501</p> <p><i>Uxores publicâ nuptiarum solemnitate cur ducendæ</i> 499</p> <p style="text-align: center;">Z</p> <p><i>Zabai vel Zabaiſtæ</i> 113.</p> <p style="padding-left: 2em;">129</p> <p><i>Zabaiſtæ Stellis colebant pro Deis</i> 421</p> <p><i>Zabaiſtarum fabula, de Abrahamo</i> 421. <i>de Adamo, Noah, Schetho</i> 422. 425. <i>Stellis erexerunt imagines & sacella</i> 423</p> <p><i>Zabaiſtarum libri</i> 427</p> <p><i>Zabaiſtæ cur conjunxerint Agricul-turam & cultum Stellarum</i> 428</p> <p><i>Zabii coluerunt Demones sub hircorum forma</i> ibid.</p> <p><i>Zabii sanguinem comederunt & quomodo</i> 484. ibid.</p> <p><i>Zabiorum consuetudines circa pollutiones</i> 492</p> <p><i>Zelotypiâ affici quare dicatur Deus</i> 52</p>
---	---

SOLI DEO GLORIA.

INDEX VOCUM HEBRAICARUM;

quæ explicantur.

אדם	18	נָנַע	21
אָחֵרִי אַחֹרֵי	56	נָנַשׁ	<i>ibid.</i>
אָכַל	36	נֹחַח	120
אֱלֹהִים	3	נִמְשׁ	59
אִשָּׁה אִישׁ	10	נִצַּב	18
אָרֶץ	276	נִשְׁאַל	23
בּוֹא	27	נִשְׁקָה	522
בְּלִיל	339	עָבַר	24
דָּבַר	117	עֵץ	62
דְּמֹת	2	עֲלֶה	14
חֲבִישׁ	7	עֹלִים	262
חֶלֶב	29	עֹמֵד	17
חֶמֶד	67	עֹצֵב	35
וַיְהִי	201	עֲרֹבֹת	128, 129
חֹזֶה	8	פָּקַח	5
חֵי	60	פָּנִים	55
חֲכֻמָּה	527	פְּדָקָה	525
חֶסֶד	525	צֹר	19
חֲשַׁמַּל	343	צִלִּים	2
חֲשַׁק	522	קִוִּים	16
יָלַד	11	קִבַּנְי	21
יָצָא	28	רָאָה	7
יָצַב	18	רֵאשִׁית	274
יָרַד	14	רִגַל	33
יָשַׁב	15	רוּחַ	58
כָּנַף	61	רוּם	23
כֶּסֶף	13	רִכַּב	128
לֵב	57	שָׁבַת	120
מְדוּרָה	87	שָׁנַל	350
מֹרֵת	60	שׁוּב	28
מוֹל	206	שָׁטַן	398
מִלֵּא	22	שָׁכַן	30
מִלְאָף	200	שָׁמַע	62
מַעֲיִים	67	שָׁפַע	214
מַקּוּם	12	תָּאָר	2
מִרְאָה	293	תְּכַנִּית	6
מִרְכָּבָה	131	תְּחִלָּה	274
מִשְׁפָּט	526	תְּמוּנָה	7

E M E N D A N D A.

- Pag.* 13. *pro* Jesa. 60. *lege*, 66.
p. 17. *pro* 1. Reg. 8. 20. *l.* 1. Sam. 1. 23.
p. 46. *ad lineam pen. appone in margine*, Jerem. 3. 14.
p. 57. *pro* Lev. 19. 26. *l.* 20. *pro* Eccl. 11. 12. *l.* 10. 2.
p. 59. *pro* Gen. 38. 1. 23.
p. 60. *pro* Jesa. 5. 8. *leg.* Jof.
p. 61. *pro* Deut. 6. 18. *leg.* 8. 1. & *adde*, *Ibid.* 22. 7.
p. 63. *post* Exod. 6. 9. *inlere locum hunc*, Job. 36. 11.
Ibid. *pro* Deut. 18. 19. *lege* Jof. 1. 18.
p. 116. *l.* 24. *post*, *gloriâ ejus, adde*, *cui simile est illud, & in margine*, Hab. 3. 3.
p. 206. *in marg.* *pro aliquis lege antiquis.*
p. 270. *l.* 24. *pro ait, sicut dicitur. & in margine appone*, Deut. 33. 29.
Ibid. *lin.* 25. *pro Et, lege*, *ita inquit.*
p. 286. *pro* Jof. 33. 11. *lege* Exod.
p. 309. *pro* *Ibid.* 32. *leg.* 31. *Ibid.* *pro* Gen. 31. 24. *leg.* 46. 2.
p. 314. *pro* Ezech. 17. 12. *leg.* Zach. 4. 5. *Ibid.* *pro* Zach. 1. 44. *leg.* 4. 5.
p. 318. *pro* 2. Chron. 10. 14. *leg.* 24. 20.
p. 319. *pro* *Ibid.* 2. 9. *leg.* 9. 2.
p. 320. *pro* Gen. 31. 1. *leg.* 31. 11.
p. 324. *pro* Zach. 11. 12. 13. *leg.* 11. 7. 12.
p. 349. *lin. ult.* *pro* Schipchah *lege* Schophchah, & *appone in marg.* Deut. 23. 1.
p. 350. *l.* 2. *pro* Kibbathah à Kibbah *lege* Kobharah à Kebbah, & *appone in*
marg. duo hæc loca, Num. 25. 8. *Ibid.* 18. 3. *lin.* 5. *pro* sed semen genitale, con-
cubitus feminis: lege, Semen genitale autem, concubitum feminis. &
in margine appone Lev. 15. 16.
p. 351. *pro* Jerem. 43. 2. *lege* Ezech.
p. 366. *in marg.* *pro* *creata lege* *creatæ.*
p. 382. *pro* Psal. 44. 3. *leg.* 144.
p. 383. *pro* Lev. 26. 16. *leg.* Jer. 23. 2.
p. 399. *ad lin.* 6. *appon. in marg.* Eccl. 4. 13. *Ibid.* *ad lin.* 8. Eccl. 9. 14.
p. 414. *ad lin. ult.* *adde in marg.* *ex* Deut. 32. 47.
p. 438. *pro* Num. 5. 5. *leg.* Num. 6. 5.
p. 446. *pro* Deut. 26. 22. *leg.* Levit.
p. 456. *pro* Exod. 21. 14. *leg.* Deut. 23. 16.
p. 460. *ad lin.* 16. *appone* Exod. 21. 19.
p. 463. *pro* Lev. 23. 18. *leg.* 23. 28. *Ibid.* *pro* Exod. 21. 26. *leg.* Deut. 24. 7.
p. 480. *pro* Exod. 8. 22. *leg.* 8. 26.
p. 491. *l.* 13. *pro* libuerit, *sic lege*; *voluerit* sc. D E U S, *id quod fundant in eo.*
quod Salomon ait: & in marg. Prov. 25. 17.
p. 516. *ad lin.* 23. Ezech. 20. 32.

F I N I S.

